This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY
OF
CALIFORNIA

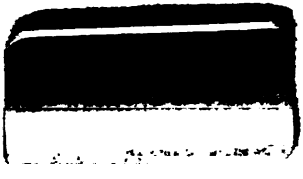

VERZAMELING

VAN

CHARTERS EN GESCHIEDKUNDIGE BESCHEIDEN

BETREKKELIJK

HET LAND VAN RAVESTEIN.

VERZAMELING

VAN

CHARTERS EN GESCHIEDKUNDIGE BESCHRIJVEN

BETREKKELIJK

HET LAND VAN RAVESTEIN.

VERZAMELING

VAN

CHARTERS EN GESCHIEDKUNDIGE BESCHEIDEN

BETREKKELIJK

HET LAND VAN RAVESTEIN,

DOOR

Dr. C. R. Hermans,

Rector van het Stedelijk Gymnasium te 's Hertogenbosch,

ONDER VOORTDURENDE MEDEWERKING VAN

A. van Hoogstraten,

Roomsch Katholijk Kapellaan te Uden,

EN

M. van den Boogaard,

Rector der Latijnsche Scholen te Ravestein.

—

Uitgegeven door het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant.

11.

EERSTE DEEL.

's HERTOGENBOSCH. P. STOKVIS.

1850.

AS244
P684
v. 11:1

CHARTERS EN GESCHIEDKUNDIGE BESCHEIDEN

BETREKKELIJK HET

Land van Ravestein.

M641910

TOPOGRAPHISCHE, GENEALOGISCHE EN STATISTISCHE BESCHEIDEN

WEGENS

HET LAND VAN RAVESTEIN.

§ I.

(Lud. Guicciardini *Belgicae sive inferioris Germaniae Descriptio, anno* 1567 (*Amst.* 1660, 12°), pag. 290.)

DITIO RAVESTENIENSIS.

Ravestenium, ad sinistram Mosae ripam, Graviam inter et Megam positum, ac pari duarum leucarum intervallo ab utraque abjunctum, oppidulum est et concinnum, et ampla sic satis jurisdictione conspicuum, validaque insuper arce munitum, etsi muris tamen orbatum: qui ultimis istis inter Carolum Quintum et Cliviae Ducem bellis, ex pacto fuere disjecti. Dynastam habet eumdem Clivium, ultimi Domini sui Philippi, clari et inclyti Principis, ac Ludovici duodecimi, Galliae regis nomine, Praefecti Genuensis, haeredem: qui Brabantiae tamen Ducem, velut feudi patronum, agnoscit.

§ II.

(Janiçon, *de Republiek der Vereenigde Nederlanden* (*'s Hage*, 1736, 12°), dl. III, blz. 114-117.)

HEERLYKHEID VAN RAVESTEIN.

De oude heren van dat land sproten uit den huize van Fauquemont. Waleran in den iare 1378 kinderloos gesturven, wierd door zynen broeder Renald opgevolgt; deze deed hulde van zyne heerlykheid aan Wenceslaus, hertog van Brabant. Renald quam in den iare 1396 ook zonder kinderen te sterven, en verklaarde tot zyne erfgenamen Simon en Joan, graven van Salms, kinderen van zyne zuster Philippina. Joan in den iare 1397 in een gevecht door Adolf, grave van Cleve, gevangen, wierd genoodzaakt, de heerlykheid van Ravestein voor zyne vryheid aan dien graaf af te staan, waarmede Adolf nog datzelve iaar van Joanna, hertogin van Brabant, beleent wierd. Adolf gaf deze heerlykheid aan eenen zyner ionger broeders, en van dezen ionger broeder is afgestamt Adolf, here van Ravestein, in den iare 1492 gesturven, nalatende eenen zoon Philips. Deze tak uitgesturven, is de heerlykheid weder gekomen aan den hertog van Cleve, en aan dat huis gebleven tot den dood van Joan-Willem, hertog van Cleve en Gulik, in den iare 1609 ingevallen. Deze vorst gene kinderen nalatende, veroorzaakte deszelfs nalatenschap eenen oorlog, die van zeer verdrietige gevolgen was voor Duitschland, en in dezen oorlog hebben de Staten-generaal zich meesters gemaakt van de stad en 't kasteel van Ravestein. Dit verschil wierd eindelyk bygelegt, door de provisionele deling, die

daarvan gemaakt wierd tusschen den keurvorst van Brandenburg en den hertog van Neuburg. By deze scheiding is de heerlykheid van Ravestein den hertog van Neuburg te beurt gevallen, en de keurvorst van de Palts zyn zoon is tans daarvan in bezit, dog zoo dat de Staten-generaal te Ravestein eene bezetting en eene Gereformeerde kerk hebben, waarvan de prediker lid van de classis van 's Hertogenbosch is. Ook hebben ze hier eenen commis-collecteur tot den ontfangst der rechten op de Maas. Deze heerlykheid vervat veertien vlekken of dorpen. De stad Ravestein, gelegen aan den slinker oever van de Maas, is van weinig belang. Het kasteel is zeer oud en tamelyk sterk. De keurvorst van de Palts beweert, van wegen deze heerlykheid van de Staten-generaal niet af te hangen, schoon de koning van Spanie hen de souvereineteit van geheel Staats-Brabant heeft afgestaan. De stad en heerlykheid van Ravestein voeren eenen karbonkelsteen, bezaait met goude lelien op een rood gestreept schild.

§ III.

HET LAND VAN RAVESTEIN.

(Brecking, *Nieuwe Geographie* (*Amsterdam en Utrecht*, 1777, 8°), IV dl., 5de st., blz. 734-738.)

Ravenstein is eene Vrye Heerlykheid, ten westen 's Lands van Kuik, en mede aan de Maas gelegen, hebbende byna 4 uuren gaans in de lengte en 2 in de breedte. Zy bestaat, uit laage landen, die vruchtbaar zyn. Ook hebben de Inwooneren het voordeel der Peel-

die, van de zuidoost zyde, gedeeltelyk binnen de grenzen inschiet, en die goeden turf uitleeverd.

Een' geruimen tyd was zy bezeten van haare eigen Heeren, die wel uit het Huis van Valkenburg afstamden, dan naar deze Heerlykheid den titel voerden. De laatste dezer Heeren van Ravenstein, Renald genoemd, heeft deze Heerlykheid, die voorheen altoos een vry en eigen erflyk goed was geweest, opgedragen aan de bescherming des Hertogs van Brabant, Wenceslaus geheeten, van wien Hy dezelve weder ter leen ontfing. Dan, deze in 1396 stervende, vermaakte dezelve, by testament, aan de zoonen zyner zuster Filippine, die getrouwd was met Johan V, Grave Salm: welke waren de een Simon, en de ander Johan genoemd. Deez' laatstgenoemde, Heer Johan, in den oorlog, door Adolf, eersten Hertog van Kleve, in 1397, gevangen zynde, moest zyne vryheid van hem kopen, voor den afstand dezer Heerlykheid, welke Hy aan zyn' jongsten zoon, mede Adolf genoemd, overgaf. Deszelfs nakomelingen hebben deze Heerlykheid bezeeten tot den jare 1609, wanneer dees' tak, met den laatsten uitstervende, dezelve verviel aan Johan Willem, Hertog van Gulik, Kleve, Berg, Grave van der Mark en Ravensberg. Dees' Hertog zonder kinderen overlydende, rees over de Guliksche erfenisse een groot en langwylig verschil tusschen de Huizen van Brandenburg, Neuburg, Twebruggen, Saxen en meer anderen. En dewyl de Staaten der Vereenigde Nederlanden, in dezen oorlog mede ingewikkeld, de zyde des Keurvorts's Johan Sigismund van Brandenburg aankleefden, hadden zy geduurende dien oorlog het steedje Ravenstein, dat toen wel versterkt was, met hun krygsvolk bezet. Eindelyk is dit verschil in 1624 dezer wyze bemiddeld, dat 't Keurhuis Brandenburg *Kle-*

ve, *Mark* en *Ravensberg*, en 't Huis Paltz Neuburg *Gulick*, *Berg* en *Ravenstein* bezitten zou.

En daarby is 't tot heden toe gebleven. De tegenwoordige Bezitter dezer Heerlykheid is Hertog Karel Theodoor, uit het Huis Sultsbach, Keurvorst der Rhyn- of Neder Paltz, resideerende te Manheim. Het word bestierd door een Drossaart, die 't Hoofd der Rechtbank is, bestaande uit zeven Schepenen en een' Sekretaris. Ook heeft de Keurvorst aldaar een Rentmeester, die zyne goederen bestierd. Alhoewel de Heerlykheid Ravenstein, als een geweezen leen van Brabant, noch leenroerig behoord geacht te worden aan den Staat der Vereenigde Nederlanden, voor zo verre Hun aandeel in Brabant betreft, word echter die leenroerigheid door den Keurvorst van den Paltz betwist.

In deze Heerlykheid ziet men:

Ravenstein, het Steedje, waarvan de Heerlykheid benoemd word. Het is van een klein begrip, bestaande uit twe straaten, die kruiswyze elkander doorsnyden, maar zinlyk bebouwd. Geduurende den tyd toen de Staatsche troupen deze plaats bezet hadden, was zy redelyk wel versterkt. Dan, ingevolge een byzonder verdrag des jaars 1631, zyn de vestingwerken geslegt geworden, des men niet dan eenige overblyfzelen daarvan, inzonderheid naar de Maaskant, ontdekken kan. Het heeft een groot, oud en sterk Slot, staande in 't noordoost einde der Stad, en rondom in zyn gracht gelegen. Dit was de wooninge der oude Heeren van Ravenstein, en word nu bewoond door den Drossaart. De gewezen Jesuiten hadden daar voorheen een Seminarium of Kweekschool voor de jeugd, die daar in de taalen en andere weetenschappen onderwezen werden. En onder derzelver opzicht stond ook de Kerk

De Heeren van Herpen uytgestorven zijnde, trouwde Sophia van Herpen met een Heer van Kuyk, waar na het van Maria van Kuyk door huwelyk aan de Heeren van Valkenburg wird gebragt, die Ravensteyn deeden bouwen of ten minsten geheel vernieuwen, en van deeze weederom door Philippa van Valkenburg aan de Graven van Salm. Joan, Graaf van Salm, in den Veldslag in Cleverham gevangen zijnde, moest aan Adolp van Cleve al zijn Recht op Uden en Herpen, doen reets Ravensteyn genoemt, afstaan (1).

Men ontmoet hier volgende plaatsen:

Bedaf is een onder Uden behoorende Geboerte, met een Kapel of Kerken-Huys ten dienste der in de Meyery van s'Hertogenbosch woonende Catholyken.

Boekel is een groot Dorp aan de Peel. Het heeft in voorige tyden onder Uden gehoort.

Deemen, een Dorp beneeden de Stad Ravensteyn.

Dennenborg, een klein Dorpje by de Hoofdstad.

Deursen, een Dorpje, waar in een S. Rochus Kapel en een Klooster der Kanunnikersse Regulieren, die van Soeterbeek hier heen zijn gevlucht.

Herpen, een Dorp, voor deezen de Hoofdplaats der Heeren van Herpen. Het is nu meest bekent wegen zyne Jaarmerkten.

Huiseling, een klein Dorpje beneden Herpen, met een Adelyk Huys, Ringelenberg genoemt.

Koolwyk, een Boerschap en Kapel, behoort onder Herpen.

Nederlangel, een Dorp, onder welke Parochie Ravensteyn voorheen behoorde.

Overlangel, een Filiaal van Herpen.

(1) Slichtenhorst; Teschenmacher; Janiçon etc.

Ravensteyn, de tegenwoordige Hoofdstad van het gansche Land, is een aangename Plaats aan de Maas, waar den Land-Drost zijn wooning heeft. Het was wel eer een sterke Vesting, doch heeft in de Oorlogen veel moeten lyden. Hier is een Reformeerde Kerk en een Catholyke Kerk, die [in] 1730 herbouwt is. Ook zijn hier Schoolen voor de Studeerende Jeugd.

Reek, een Dorp, dat voor deezen onder Velp gehoort heeft.

Schaik, een Dorp by Herpen, waar onder het eertyds behoorde.

Velp, een Dorp by de Grave, met een klooster der Capucynen, die uyt s'Bosch hier heen zyn gevlucht.

Volkel, een groot Geboerte, met een fraaye Kapel, behoorende onder de Parochie van Uden.

Uden is het grootste en aanzienelykste Dorp in het Land, waarheen men naar een Moeder Gods Kapel van alle kanten ter Beevaart komt.

Het was wel eer een Heerelykheid op zich zelve, doch van het Slot of der Grondheeren Wooning, die waarschynelyk hier geweest zal zyn, is niets meer overig.

Hier zyn, behalven een ruyme schoone Parochie-Kerk, twee Kloosters. Het Kruysheeren Klooster is uyt s'Bosch hier heen verlegt. Deeze ieverige Heeren bedienen voorzeide Kapel als ook de Latynsche Schoolen. Het schoone Birgittine Klooster is in deeze eeuw gebouwt. De Nonnen zyn van Koudewater naar Uden gevlucht.

Hier worden verscheide vermaarde Jaarmerkten gehouden.

Zeeland, een net Dorp tusschen Uden en de Grave, heeft voor deeze onder Uden gehoort.

§ V.

(*Ingebodt inden Lande van Ravesteyn, Herpen etc.* (MS. circa 1605, ten archieve der stad 's Hertogenbosch, geteekend E, n° 33), fol. vso 91 en 92.)

GENEALOGIE ENDE AFFCOMPSTE VANDE HEEREN DES LANTS VAN RAVESTEYN, HERPEN ENDE UDEN.

Dit is die wapen van Herpen ende Uden.

Wapen.
Zie bijgaande plaat n° 1.

Dese drye mispelbloemen gout, haer velt hemels blauw, de vogelkens ende de twee balken met haer velt silver.

1.

RUTGER de Cuyck, heere tot Herpen ende Uden, die welcke leeffde anno 1244. Dese heeft die thiende op Dyckloo tot Uden gegeven Wolteren Knode, borger in Shertogenbossche int voors. iaer. Dese thiende op Dycklo ende daer omtrent, diemen nu noempt die Cueckenthiende, is tegenwoirdelick toebehoirende Iannen Everarts van Ravensteyn, die de brieven vande voirs. gifte by Rutgeren de Cuyck aen Wouteren Knode gedaen, oiok is onderhebbende. Desen Rutger de Cuyck heeft gegenereert genen soon genoempt:

2.

AELBERT van Cuyck, heere tot Herpen ende Uden, ende leeffden anno 1272.

3.

MARIA van Cuyck, vrouwe tot Herpen en. Uden, huysvrou des edelen heeren Iohans van Valokenborch, heere tot Herle, Borne, Sittart ende Herpen etc.: dese leeffden anno 1324.

4.

WALRAVEN van Valckenborch, heer tot Borne, Raven-

5.

REYNOUT van Valckenborch, heere van Borne, Sittart,

steyn ende van Asperen. Syn huysvrouwe was vrouwe Aleydt van Arckel, eenige doochter tot Asperen; sterff sonder kynderen ende leeffden anno 1362. Desen Walraven van Valckenborch dede bouwen inde heerlicheyt des lants van Herpen aende Mase syn casteel, d'welck wert genoempt Ravensteyn, daervan aenvanckelyck die heerlicheden ende landen van Herpen ende Uden onder den name des lants van Ravesteyn syn begrepen etc.

Ravensteyn etc., hadde te houwelyck vrouwe Elisabet vander Marcke, de suster van Adolff vander Marcke, d'ierste hartoge van Cleve, ende syn gestorven sonder kynderen. Desen Reynout van Valckenborch heeft vande voirs. thiende, die te voirens leengoet was, vry eygen goet gemaect. Dit blyct by syne besegelde brieven in date 1391.

Hiernae is de heerlicheyt van Ravensteyn, Herpen ende Uden gecomen aen SIMON van Salmen, heere tot Borne etc.

Daernae aen ADOLFF vander Marcke, hertoge van Cleve etc., by vertyen van heere IOHAN van Salmen, broeder des voirs. Simons.

6.

ADOLFF vander Marcke, ierste hartoge van Cleve, grave vander Marcke etc., heer tot Ravensteyn, by vertydenisse heeren Iohan van Salmen, als voirs. is. Maria van Bourgoingen, zyne tweede huysvrouw, daervan geboren zyn:

IOHAN, hertogh van Cleve, grave vander Marck etc., heere tot Ravensteyn.

|

IOHAN, hertoch van Cleve etc.

|

WILHELM, hertoch van Cleve, heer tot Ravensteyn.

|

IOHAN, hertoch tot Cleve, heere tot Ravensteyn.

ADOLFF van Cleve, by overgeven van hertoch Ian, synen broeder voirs., heere tot Ravensteyn etc., ende leght begraven int choir gander Predickaeren kercke tot Bruessel in Brabant.

|

PHILIPS van Cleve, heere tot Ravensteyn, is gestorven sonder kynderen a° 1527, den 28 January, ende leght oick begraven tot Bruessel inden voirs. choir vander Predickaren kercke.

§ VI.

(*Ingebod te Ravestein*, MS., circa 1605, fol. 79 en 80, ten archieve der stad 's Hertogenbosch, geteek. E, n° 34.)

HERPEN, RAVESTEYN.

Henricus van Cuyck, heere tot Herpen, Sophia, zyn huysvrouwe; zy leefden int iaer 1191. Albert, hen soone.

Anno 1191 heeft Henrick van Cuyck zyn heerlicheyt van Herpen opgedragen Henricken, den ionghen hertoghe van Brabant, ende heeft tselve wederom vanden hartoch te leene ontfangen, met recompense van veertich marcken croonen en. met die thienden van Heze (1).

Aelbrecht van Cuyck, heere tot Herpen, Heylwich, zyn huysvrouwe: daeraff comen Rutger van Cuyck, heere tot Herpen, Marina van Cuyck, huysvrouwe Iohans van Valckenborch, ende Iohanna van Cuyck, huysvrouwe Iohans, heere tot Meerwyck en. Empel.

Iohannes van Valckenborch, heere van Herpen en. van Heerle, man van Marina van Cuyck: daer van comen Walraven en. Reynalt van Valckenborch. Marina oft Maria trouwt andermael Diederick van Haren, soone heer Diericx.

Extract vuyten leenboecke van Brabant.

SHERTOGENBOSSCHE.

RAVESTEYN.

Walraven van Valckenberch, heere van Borne, van

(1) *Heze*, Heesch bij Oss.

Zittart, Hout, Ravesteyn, Herpen en. Uden, ende die thiende van Nistelre en. Hees.

Anno 1365, Sabbato post Margarete, wordt gedaen de vuytspraecke byden geswooren des gemeynen lantvrede aengaende die resistentie, die heere Walraven hadde gedaen die van Shertogenbossche.

Hebben vuytgesproocken met recht en. voor recht, dat die hartoghe en. die stadt van Shartogenbossche voirs. sullen blyven by henren heerlicheyden, alden rechten ende herbrengen.

Heer Reynaut, syn broeder.

Simon van Salmen, heere tot Born.

Adolph van Cleeff, by vertyden heere Ians van Salmen, Simons brueder, overmits seeckere rantsoen en. by accoird.

Ian, oudtste soon van Cleeff, by overgeven hertoghe Adolphs, syns vaders, anno 1444.

Adolph van Cleeff, heer tot Ravesteyn, heeft getrouwt Beatrix, dochter van Peter, hertoghe van Coymbren, infant van Portugael, en. heeft daerby verweckt Philippus, heere van Ravesteyn, en. een dochter. Desen Adolph is gestorven anno 1492, 18 Septembris, leeght begraven ten Predicaren tot Bruessel int choir.

Philips van Cleeff, heere tot Ravesteyn, sterff anno 1527, 28 Ianuary, aetatis 66, leeght by zynen vader Philippus van Cleves.

Anno 1544 wordt die sterckte van Ravesteyn aff gebroken by die vande meyerie vanden Bossche.

§ VII.

(W. Teschenmacheri *Annales Cliviae, Juliae, Montium, Marcae Westphalicae, etc. illustrante* J. C. Dithmaro (*Francofurti et Lipsiae*, 1721, fol.), pag. 363.)

DE DYNASTIA RAVENSTEINENSI.

Ravensteinensis Dynastia olim Dominii de Herpen nomen obtinuit, usque dum Walradius Falckenburgius, Bornae et Sittardi Dominus, arcem Herpenam demolitus, in ejus locum Ravensteiniam construxit. Herpena autem olim Dominium et Allodium fuit, quod Henricus de Cuyck, uxore et liberis consentientibus, anno 1191. (prout Diploma habet) Henrico, Lotharingiae Duci, in feudum obtulit.

Udena vero, singulare Dominium et masculinum Cliviae feudum, post mortem Reinholdi Falckenburgici, sine virili haerede excedentis, ad Adolphum Clivium rediit, sicut Joannes, Comes Salmensis, an. 1397. in saltu Clivio ab Adolpho Duce cum aliis captus, cum omnis sui in Herpenam juris resignatione, obsignatis literis fatetur. Et licet Simon Salmensis, filius Joannis, eam patris renunciationem, utpote vi et metu extortam, irritam esse existimaret; Adolphus tamen Clivius, quod Salmensis contra Dominum feudi sese opposuisset, sententiam in aula Brabantina pro se obtinuit, dominiumque Ravensteinense anno 1431. a Philippo Burgundo in feudum accepit. Ejusdem etiam Philippi Burgundi opera anno 1439. quae Engelbertus et Henricus, Comites Nassovii, Bredenses, cum Roberto et Wilhelmo, Comitibus Virneburgicis, ob uxores praetendebant, 21. aureorum millibus persolutis rede-

mit, atque sic totam Dynastiam ad domum Clivensem pertraxit, et anno 1437. cum Arnholdo Egmundano, Geldriae Duce, de eadem pactus est: quibus omnibus transactis, Adolphi filio primogenito Joanni, patre consentiente, anno 1440. a Philippo Burgundo tributa est, quam postea ex tractatione, an. 1450. Clivis inita, Adolpho fratri resignavit, qui eadem anno 1463. potitus est. Eoque defuncto frater ejus Philippus, post cujus obitum Dynastia haec Ravensteinensis ad Cliviae Duces rediit. Cliviae Ducibus extinctis, ortaque circa Successionem in eorum terras controversia, ita tandem de Dominio Ravensteinensi Electores Brandenburgensis et Neoburgicus transegerunt, ut Dynastia haec solutis Brandenburgensi quinquaginta millibus Imperialium, Neoburgico relinqueretur, hujus vero heredibus masculis extinctis, ad Brandenburgenses reverteretur. PUFFENDORFF, *de R. G. Friderici Wilhelmi M.* Lib. 9. § 74.

DYNASTARUM HERPENORUM ET RAVENSTEINENSIUM.

(1) HENRICUS de Cuyck, Dom. de Herpen. Uxor *Sophia,* forte haeres de Herpen.

(2) ALBERTUS de Cuyck, Dom. de Herpen. Uxor *Hadwigis.*

(3) RUTGERUS de Cuyck, Dom. de Herpen.

Maria de Cuyck et Herpen. Uxor *Theod.* de Nederharen.

Walramius de Limburg. Uxor *Johanna,* Filia heres Dom. de Valkenburg.

(4) ALBERTUS, Dom. de Herpen.

(5) RUTGERUS, Dom. de Herpen, improlis.

(6) MARIA de Cuyck, D. de Herpen. = *Johannes* de Valckenburg, Dom. de Born et Sittart.

(7) WALRAMUS de Valckenburg. Uxor Fil. Dom. de Arckel, qui aedificavit Ravenstein. Improlis.

(8) REINOLT de Ravenstein, Born et Sittart. Ux. *Elisabeth,* fil. Adolfi, Com. Cliv. improlis.

Philippa de Valckenburg. Ux. *Johannis,* Com. de Salmen. Ob. 1411.

(9) SIMON, Com. de Salm, Dom. de Ravenstein.

(10) JOHANNES, Comitis de Salm. Captus in praelio Cleverhammensi, Adolfo, Cliv. Comiti, in Lytrum tradidit Ravenstein.

Simon, Com. Salmensis.

Odilia, de Salm. Uxor *Johannis,* Com. de Nassau-Breda.

Engelberta, C. de Nassau.

Anna. Uxor C. de Virnenberg.

(11) ADOLPHUS, Com. de Cleve, Dom. de Ravenstein.

§ VII.

(Butkens, *Trophées du Brabant* (*La Haye*, 1724, fol.), t. II, p. 23, 161-163, 166-167.)

RAVESTEYN.

Ravesteyn est partie de la terre de Herpen, ancien Patrimoine des Sires de Cuyck, qui depuis la donnerent en partage a un Cadet de leur maison, d'ou estant passée en la famille des Sires de Borne de la Maison de Fauquemont, elle parvint au Comtes de Salmes, et puis au Ducs de Cleves, comme nous dirons plus particulierement parlant des Banieres de Brabant. Elle est bonne et gratieuse villette, assise sur la Meuse entre les villes de Megene et Grave presque en esgale distance et at un bon Chasteau. Et bien qu'elle appartienne au Duc de Cleves, toute fois le direct et Souverain domaine compete au Duc de Brabant et en faict le Duc de Cleves l'hommage deu.

HERPEN, RAVESTEYN.

Le pays de Herpen, situé vers la Meuse, comprend quelques Villages avec le Chasteau et ville de Ravesteyn, c'estoit ci-devant une terre libre et de franc alleu, jusques en l'an MC. XCI. auquel Henry, Sire de Cuyck, de l'advеu de sa femme Sophie et de leur fils Albert, la resignerent en mains de Henry premier Duc de Brabant, et la prindrent de luy en fief et a hommage, recevants en recompence et augmentation du dict fief quarante marcs de Cologne et la disme de Hese (1), comme plus à plein

(1) *Hese*, Heesch.

at esté deduict ci-devant. Ceste dicte terre fut depuis donnée en partage à Renier de Cuyck, fils d'Albert susdict, qui avec son frere Henry de Cuyck, est nommé sur l'an MCC.XXXIV. en certaine lettre, la quelle parle ainsi: *Gilbertus Miles, de Tilborgh, nobilis vir; notum facimus, quod Walterus, Miles, nobilis vir de Tilborgh, frater noster, tertiam partem Veteris decimae, sitae in territorio de Bercle, quam a nobis habuit, jure feudali in manus nostras reportavit ad opus Canonicorum Beatae Gertrudis in Lovanio etc. Testes hujus donationis facti sunt hi, Arnoldus de Wesemale, Henricus et Reynerius, Milites de Cuick, Goswinus Boch, Ottomannus de Dormale, Henricus de Sterebecke, Willelmus Hosse, Henricus de Gosseborch et alii quam plures. Actum apud Busch Anno MCC.XXXIV. in festo Philippi et Jacobi.* Et il y at bien raison de croire que ce Renier de Cuyck est le mesme qui en l'an MCC. LXIV. est intitulé *Renerius de Herpen* tesmoing en certaines lettres données par Gilbert de Campenhout à l'Abbaye de Tongerlo, sur la confirmation de certaines dismes que Sophie de Gageldonck avoit conferé à la dicte Abbaye. Il semble d'avoir esté pere d'Alart Sire de Herpen, qui en l'an MCC. LXXXVIII. se trouva en la Bataille de Woeringe, soubs la Banniere de Jean Sire de Cuyck son cousin germain. Il laissa un fils et une fille entre autres enfans, sçavoir est, Rutger, Sire de Herpen, qui en l'an MCCC. XVIII. est nommé en certaine declaration que fit Thiery Comte de Cleves, sur la terre de Heusden, dont il at esté faict mention en ces *Trophées*, et Marie sa soeur Dame de Herpen, la quelle est mentionnée au Registre des fiefs de Brabant, nommé *Latynsboek*, ou on lict: *Maria filia Domini de Herpen Cus-*

trum vel mansum in villa de Herpen, et villam, et omnia quae habet valent quadringentas libras in terra annuatim et decimam apud Hees et decimam de Nisterle etc. Elle fut donnée en mariage à Iean Sire de Sittaert, fils de Walleran, Sire de Fauquemont, et de Philippote de Gueldres, et laissa Walleran, Sire de Sittaert, Borne et Herpen, qui fit construire le Chasteau de Ravesteyn et mourut sans hoirs, et Philippote, laquelle ayant espousé Jean Comte de Salmes en Elsace, eust Simon, Jeune Comte de Salmes, et Iean Comte de Salmes qui ayant esté faict prisonnier en bataille le VII. de Iuin de l'an MCCC. XCVII. par Adolf Comte de Cleves, paya sa rançon, parmi laquelle estoit la terre de Herpen et Ravestein, qu'il céda au dict Comte de Cleves, qui depuis fut elevé à la dignité Ducale en l'an MCCCC. XVII. et de sa seconde femme Marie de Bourgogne, Dame de Winendale, Thoroute etc. laissa deux fils et quelques filles. Les fils furent Iean Duc de Cleves, et Adolf de Cleves, qui eust en partage la terre de Ravesteyn, Winendale, Thoroute etc. et espousa en premiere nopces Anne, fille naturelle de Philippe, dict le bon, Duc de Bourgogne et de Brabant, et en seconde nopces, Beatrice de Portugal, fille au Duc de Coimbre, de la quelle il procrea son fils unique Philippe de Cleves, Sire de Ravestein, qui ne laissa aucun enfant de Françoise de Luxembourg Dame d'Engien sa femme, par ou la terre de Ravesteyn, avec autres retournerent à Willaume Duc de Cleves, de Juliers et des Monts, Comte de la Marcke et Ravensberge, qui par ses lettres de l'an MD. XLIII. recognoit d'avoir prins à Hommage de l'Empereur Charles V. en qualité de Duc de Brabant, la ville et Seigneurie de Ravestein et Herpen, avec la haute, moienne et basse Justice, cens,

rentes, revenus, terres, prets, bois, eaues, pescheries, volleries, dismes, heritages, droicts de molines et autres appartenances, et pour satisfaire au Curieux, j'ay joinct icy la genealogie des Comtes d'Altena et la Marcke, desquels les derniers Comtes et Ducs de Cleves, Sires de Ravesteyn sont issus.

GENEALOGIE DES SIRES DE HERPEN ET RAVESTEYN.

RENIER fils d'Albert Sire de Cuyck 1234. eust en partage la terre de Herpen et Ravesteyn, et vivoit en l'an 1264. et semble avoir eu à femme la fille de Willaume Sire de Boxstel.

ALARD Sire de Herpen, se trouva en la bataille de Woeringe 1288.

WILLAUME de Cuyck Sire de Boxstel, faict Chevalier à la bataille de Woeringe 1288. espousa 1290. 8 de Novembre Marie fille au Sire de Diest (1).

RUTGER, Sire de Herpen, mentionné 1318.

MARIE Dame de Herpen et Ravesteyn espousa Iean de Fauquemont Sire de Sittaert, qui envers l'an 1320. acquist la terre de Borne, d'Arnou de Steyne, et en seconde nopces espousa Ienne de Voerne, Veufve de Iean de Heinsberg, Sire de Daelenbroeck. Il trespassa 1356, le 3 de May. Gist à Sittart.

Du 1. *lict.* Herpen.

WALLERAN de Fauquemont Sire de Borne, Sittaert, Herpen et Ravesteyn, qu'il fortifia et ferma de murailles, espousa 1. Isabeau d'Arckel Dame d'Asperen, 2. espousa la fille au Sire de Ferieres en France. Il mourut 1378. 3 de May. Gist à Sittaert et sa veufve espousa Iean Sire de Gistelles.

PHILIPPOTE de Fauquemont espousa Iean Comte de Salmes en Elsace.

Du 2. *lict.* Voerne.

RENAUD de Fauquemont Sire de Voerne et Daelenbroek, puis par testament de son frere Walleran, Sire de Sittaert, Borne, Herpen, Ravesteyn, espousa Isabeau Comtesse de Cleves et Marcke (2). Il mourut 1396. le 17 de Ianvier. Gist à Sittaert.

SIMON jeune Comte de Salmes, Sire de Sittaert, Borne, Putelinges etc. qui mourut 1397. le 16. de Ianv. (3) Il esp. Marie de Luxembourg veufve de Iean Sire de Belloeil, Condé, Moriames etc.

IEAN Comte de Salmes, Sire de Putelinges, esp. 1. Ienne de Iainville. 2. esp. 1403 Willemette de Vergny, laquelle estoit veufve 1412.

NICOLAS.

PHILIPPE.

ODILLE de Salmes espousa Iean de Polanen Sire de Lock, Breda etc.

MARGARETE.

(1) Hunne afstammelingen worden bij BUTKENS onder de heeren van Boxtel opgegeven. Zie t. II, pag. 215.

(2) Deze Isabeau van Kleef en Gulik was de zuster van Adolf van Kleef, sedert 1377 hertog van Kleef, graaf van Mark, heer van Dinslaken.

(3) Deze Simon, graaf van Salm, werd in 1397 in eenen krijg, dien hij met nog andere edellieden tegen Adolf I, hertog van Kleef voerde, met zijnen broeder Jan gevangen genomen, en genoodzaakt de heerlijkheid Ravestein en Herpen voor 4000 oude schilden aan hem over te geven. KNAPP, *Geschichte von Cleve, Marc, Jülich, Berg und Ravensberg*, II Th., S. 135; COPPENS, *Beschrijving des Bisdoms van 's Bosch*, dl. IV, blz. 9.

GENEALOGIES DES COMTES DES MONTS, COMTES DE LIMBOURG, COMTES DE LA MARCKE ET DUCS DE CLEVES ETC.

[*Extrait.*]

ADOLF Comte puis en l'an 1377. Duc de Cleves, Comte de la Marcke, Sire de Dinslaken, acquist Ravesteyn et Gennep, esp. 1. Agnes de Baviere 2. Marie de Bourgogne, Dame de Winendael, Thorout. Il mourut 1449. 24 Sept.

IEAN Duc de Cleves, Comte de la Marcke, espousa 1455. Isabeau de Bourgogne, Comtesse de Nevers et Rhetel, mourut 1481.

IEAN 2. Duc de Cleves, Comte de la Marcke, Sire de Gennep, esp. Mathilde, fille au Lantgrave de Hessen. Mourut 1521.

ADOLF de Cleves, Sire de Ravesteyn, Herpen, Winendael, Thorout, espousa 1. Anne de Bourgogne, fille naturelle au bon Duc Philippe, veufve d'Adrien de Borsele, Sire de Brugdam, 2. Beatrice de Portugal, fille au Duc de Coimbre. Il mourut 1492. 12 Octob. agé de 67. ans. Gist aux Dominicains à Bruxelles.

Du 2. lict.

PHILIPPE de Cleves Sire de Ravesteyn, Winendaele, Herpen et Thorout, esp. 1487. Françoise de Luxembourg, Dame d'Engien, sans enfants. Il mourut 1528. et at sa Sepulture aux Dominicains à Bruxelles.

IEAN 3. Duc de Cleves et Comte de la Marcke [Sire de Ravesteyn, Winendaele, Herpen et Thorout], esp. Marie Duchesse de Iuliers et des Monts, Comtesse de Ravensberge. Il mourut le 5. de Fevrier 1539. elle 1543. le 29. d'Aoust.

WILLAUME Duc de Cleves, Iuliers et des Monts, Comte de la Marcke et Ravensberge, Sire de Ravesteyn, Gennep, Winendael etc. espousa Marie d'Autriche et mourut 1592.

IEAN-WILLAUME Duc de Cleves, Iuliers, Monts etc. esp. 1. Isabeau de Baeden. 2. Antoinette de Lorraine, mort sans hoirs 1609.

MARIE-ELEONORE espousa Albert de Brandenbourg Duc en Prusse.

ANNE esp. Philippe Louis Duc de Baviere, Comte Palatin en Nieubourg.

MAGDALENE esp. Iean Comte Palatin en Swerbrugge.

SIBILLE esp. 1. Philippe Marq. de Baeden. 2. Charles d'Autriche, Marquis de Burgouw.

24

§ IX.

(*Histori van de Erfvolginge in de Landen van Gulik, Berg, Kleef, Ravensberg en Ravestein* (*Amsterd.*, 1739), kl. 8°, blz. 210, 211.)

BESCHRYVING VAN DE HEERLYKHEIT RAVESTEIN.

Deze heerlykheit, in Hollandsch Brabant liggende, beslaat omtrent vyftien mylen in de lengte, en agt mylen in breedte. Maar, hoe klein ze zy, zouden de Staten Generaal haar echter zeer gaerne tot eenen hoogen prys koopen; vermits zy niet dan met leedwezen zien, dat een vremd Prins eenig land in hun gebied bezit.

Ravestein, de hoofdstad, is eene vry goede plaats, genietende eenen schoonen koophandel op de Maas, waaraan het, omtrent drie mylen beneden Grave, en agt mylen van de grenzen van Kleef ligt. Uden, de tweede plaats van dit gebied, wordt meest bewoond door ryke boeren: en verder heeft men hier nog veertien of vyftien andere dorpen. De Koning van Pruissen heeft den Hollanderen aangeboden, om hun deze kleyne heerlykheit over te geven, op voorwaarde dat zy hem tot het bezit van één of beide de andere landen (1) in verschil helpen zouden: maar het schynt dat in dit voorstel geen behagen geschept is.

(1) Te weten: Gulik en Berg. De schrijver bedoelt de oneenigheid, die tusschen de huizen Brandenburg, Sultzbach enz. reeds ontstond vóór dat Karel Philip, hertog van Nieuburg, († 1742) kinderloos overleden was, doch gelukkig werd dit geschil nog vóór diens dood door een verdrag bijgelegd.

GESLACHTTAFEL,

vertoonende de vereeniging van de huizen van GULIK, BERG, RAVENSBERG, KLEEF, RAVESTEIN *en* MARK, *gelyk mede den tegenwoordigen staat* [1739] *van het geschil over de landen van Gulik, Berg en Ravestein.*

KLEEF EN RAVESTEIN.

THEODORIK, Graaf van Kleef enz. † 1325.

MARGARETA, erfgename van Kleef en Ravesteyn, troud met

MARK.

ENGELBERT, Graaf van Mark.

ADOLF, Graaf van Mark, † 1392.

ADOLF, Graaf van Kleef en Mark, en Heer van Ravestein, † 1395.

ADOLF, eerste Hertog van Kleef, Graaf van Mark en Heer van Ravestein, † 1448.

JOAN de I, † 1481.

JOAN de II, † 1521.

JOAN den III, Hertog van Kleef, Graaf van Mark en Heer van Ravestein, † 1539, troud met Maria, erfgename van Gulik, Berg en Ravensberg, † 1543.

WILHEM, Hertog van Gulik, Berg en Kleef, Graaf van Mark en Ravensberg, en Heer van Ravestein, † 1592. Dees Prins huwde eene dochter van Keizer Ferdinand den I, en verworf van dentelven de erfvolging voor zijne dochters.

SYBILLA, Gemalin van Frederik den grootmoedige, Keurvorst van Saxe, † 1554 (1).

ANNA, Gemalin van Henrik den VIII, Koning van Engeland, welke haar verstooten heeft.

KAREL FREDERIK, † 1575 voor zyn' vader.

JOAN WILHEM, laaste Hertog v. Gulik, Berg en Kleef, Graaf van Mark en

MARIA ELEONORA, Gemal. van Albert Frederik, Hert. van Pruissen, † 1608.

ANNA, Gemalin van Filip Lodewyk, Hertog van Nieuburg, † 1632.

WOLFGANG WILHEM, Hertog van Nieuburg, † 1653.

AUGUSTUS, Prins van

MAGDALENA, Gemalin van Joan, Paltsgraaf van Tweebrugge, † 1633.

SYBILLA, Gemalin, eerst van Markgraaf Filip van Baden, en daarna van Karel van Oosten-

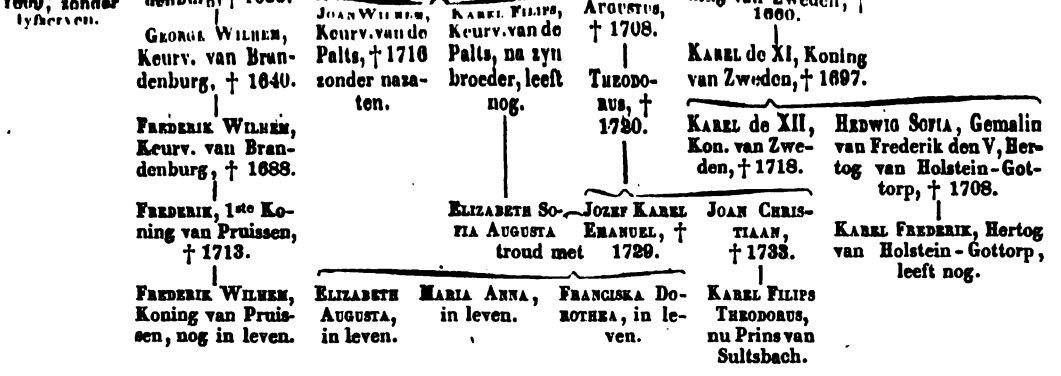

PRUISSEN OF BRANDENBURG.
Eischt de geheele nalatenschap en grondt zyn' eisch op Keizerlyke vergunningen: op het huwlyk met de oudste dochter van Gulik en Kleef: op den afstand van derzelver drie zusters: op het huwlyksverdrag van deze dochter, bevestigt door haren vader, door de Staten van den lande, en door twee Keizers: op de ondeelbaarheit van de nalatenschap, waarin vrouwen erven kunnen, en op een traktaat tusschen Brandenburg en Nieuburg.

NIEUBURG EN SULTSBACH.
Eischen de geheele nalatenschap, en gronden zich, op Keizerlyke vergunningen, en op het recht van de tweede dochter van Kleef en Gulik, als nog in leven zynde, en manlyke erfgenamen hebbende, toen de nalatenschap in 1609 open viel, daar de oudste dochter, met nalatinge van niet dan éene dochter, ten dien tyde reets gestorven was.

TWEEBRUGGEN EN BURGAU.
Hebben ieder geëischt een derde van de nalatenschap, wyl in 1609, by het openvallen van dezelve, nog drie dochters, welke even veel erfrecht hadden, in leven waren.

SAXE.
Eischt de geheele nalatenschap, zich grondende op Keizerlyke huldingen, en op het huwlyks verdrag van de bovengemelde Sybilla, volgens welk de landen van Kleef en Gulik, by gebrek van manlyk oir, aan 't huis van Saxe vervallen moesten.

(1) Men hebbe aan te merken, dat het tegenwoordig Keurvorstelyk huis van Saxe niet afgedaald is uit deze Sybilla, want derzelver gemaal Frederik werdt in 1547 door Karel den V van het Keurvorstendom ontbloot. Dees Prins was uit de *Ernestische* lyn van Saxe, maar Maurits, aan wien Karel de Keurvorstelyke waardigheid schonk, was uit de *Albertynsche* lyn. Deze laatste lyn nu bezit het Keurvorstendom nog, als afgestamd zynde uit Augustus, broeder van Maurits. Zie Hubner's *Tafelen* CLVII, CLVIII en CLXVII.

§ X.

(*Landtchaerte van Ravesteyn*, MS., v. C., fol. 83, 84, 98 en 99.)

DE MATRICUL VAN HET LANDT RAVENSTEIN.

Staat voor aff te noteren, dat alhier den onraett met schattinghen wordt ingemaent en betaelt, synde eene schattinge over 't geheele landt 500 gl., waerin betaelt Uden, Boekel en Zeelant de helfte ad 250 gl., makende dese 3 dorpen 't halve landt en worden genoemt den Heykant.

De Heykant maakt een gherightsbanck [uit, waarvan] Uden 3, Boekel 2 en Zeelant 2 schepenen [hebben].

De Maeskant. Als men seit Maeskant, daer verstaet men door alle dese dorpen.

Velp en Reek maken eene gerightsbanck.

Herpen en Schayk maken ook eene gerightsbanck tot Herpen.

Husselingh, Deurssen, Dennenborgh, Demen en Langel. Dese 5 dorpkens en maken ook te samen weder eene gerightsbanck van Maeslant, die tot Ravenstein gehouden wordt, en de schepenen van Maeslandt gaen dan naer Herpen.

N.B. Als men seyt Maeslandt off ook wel de vyff Maesdorpen, daerdoor verstaet men Husselingh, Deurssen, Dennenborgh, Demen en Langel. p. m. [pro memoria.]

Uden betaelt $^3/_5$ parten	*f*	150-0-0
Boekel $^1/_5$ part	-	50-0-0
Zeelant $^1/_5$ part	-	50-0-0
Velp	-	27-3-8
[*Transporteren*]	*f*	277-3-8

[*Transport*]	*f*	277 -	3 - 8
Reek	-	29 -	3 - 8
Herpen	-	60 -	7 - 0
Schayck	-	50 -	0 - 0
Husselingh	-	28 -	9 - 0
Deurssen, *voor de combinatie*	-	22 -	10 - 0
Dennenborgh	-	12 -	1 - 0
Demen, *voor de combinatie*	-	10 -	3 - 0
Langel	-	10 -	3 - 0
	f	500 -	0 - 0

Repartitie van 1 *gl. over de vyff Maesdorpen tot onderhoudt van de Megense sluyse.*

Husselingh	*f*	0 - 6 -	8
Deursen	-	0 - 5 -	8
Dennenborgh	-	0 - 3 -	0
Demen	-	0 - 2 -	8
Langel	-	0 - 2 -	8
	f	1 - 0 -	0

De dorpen Deursen en Dennenborg, Demen en Langel syn altyt yder dorp op haer selve geweest en in den landts matricul betaelt als hier boven staet; maer zedert 't jaer 1703 à 1704 syn Deurssen en Dennenborg ende Demen en Langel te samen gecombineert, waervan den ouden rentmeester Rutger Gybkens den principaelsten autheur is geweest, waerdoor aen Deurssen en aen Demen het grootste ongelyk is gedaen van de werelt, want Dennenborgh had bynaa eens soo veel schult als Deurssen, en Langel eens soo veel als Demen, en waren niet in staat, om haer contingent op te brengen; doch wat re-

monstratien daer tegen gedaen syn, heeft niet konnen helpen: daer is één beurs en één gemeente van gemaekt. Ende als de groote onregtvaerdicheyt te hooff daer wiert aengetoont, wiert door een minister geantwoort: »Quod scripsi scripsi," als Pilatus.

AENMERKINGHEN EN OBSERVANTIEN.

Als ymant ter justitie wordt gebraght, soo moeten de 5 Maesdorpen de delinquanten varen (1) ter plaetse van justitie. Herpen en Schayck moeten galgh, ratt [en] palen daer nae toe brengen. Den Heykant moet galgh, ratt, palen, leer etc. righten. Velp en Reek moeten de kuylen graven ende vullen. De leer wort op costen van het geheele landt gebragt naer de galgh. Aldus beslooten tussen de borgemeesters van 't gansche lant, in dato den 14 July 1695 ende gepractiseert by de executie van Jacobus van der Slossen.

N.B. By de voors. executie is gemaekt geweest een schavott, waervan de materialen, als synde eene extraordinaire saek, op kosten van het gansche lant syn gebraght ter plaetse van justitie, te weeten tot Velp by de galgh off de plaets van justitie, ende den paal met de raderen, waermede en waerop Jacobus is geraybraeckt ende geleght, syn bekostight door 't gansche lant, alhoewel eenighe van 't lant sustineerde, dat syne Cheurvorstelyke Doorluchticheyt sulx behoorde te bekostigen, soo wel als de galgh en kaak.

De kaek, tegenwoordigh alhier binnen Ravenstein op de markt staende, is door syne Cheurvorstelyke Doorluch-

(1) *Varen*, rijden, op eene kar brengen.

ticheyt bekostight, synde de oude verrott en vervuylt, als ook het vernieuwen van de blauwe keyen en de geheele vloer daer rontsom, is voor 8 à 10 jaren ontrent geschiet. Ravenstein, 7 October 1725.

Vicaria seu altare omnium sanctorum erectum est ab Elisabetha nata comitissa palatina, Bavariae ducissa, necnon ducissa Cliviae et Marchiae etc. etc. 20 Junii anni 1434 in ecclesia parochiali Ravensteniensi, cujus collatio, vi supra dictae fundationis, spectat ad consules et scabinos Ravenstenienses eorumque successores, jure patronatus laicalis.

BERIGHT WEGENS DE MERGENTAAL ETC.

Eenen morgen landt bestaet uyt ses hondert roeden.
Een gemeten uyt dry hondert roeden, ergo ½ morgen.
De roede bestaet uyt twaleff voeten.
De voet uyt twaleff duymen.

BERIGHT AENGAENDE DEN VOET VAN DEN DYK AF TE METEN.

Volgens de dyckreghten van 't ryk van Nimmegen en Maas en Waal soo moet men een hout, anderhalve roede lanck, boven aen den kop van den dyk aenhouden ende hetselve lynreght uythouden, ende alsdan van 't uyterste eyndt een kluyt off schietloot laten afvallen; alwaer dat nedervalt, soo ver rekent men den voett van [den] dyk, soo wel binnen als buyten dyks.

N.B. De dykroede van Ravenstein is lanck 18 voeten ad 10 duymen, daer de Maes en Waelse maer lanck is 12

voeten, de voet ad 12 duym. Nu is de vraegh, off men den voet van onsen dyk sal meten met onse roede off met de Maes en Waelse?

Oirdele met onse roede, ter oirsake den dyk daermede gemeten en de weteringen daermede verslagen worden.

§ XI.

(De Cantillon, *Vermakelykheden van Braband* (*Amst.*, 1770), fol., dl. IV, blz. 12 en 15.)

RAVESTYN.

Deze Stad van Maesland tusschen Grave en Meghem, sluit in haare Heerlykheid veertien Dorpen. Zy maakt een gedeelte uit van het Land van Herpen, oudt erfgoed der Heeren van Cuyck, die het ten deel gaaven aan een van haar jongste Broeders, waarvan het getreeden zynde in de Familie van Fauquemont, Renaud hulde deed aan de Hertog Wenceslas, Anno 1387. Zyn Broeder Walrand, gestorven zynde zonder Nakomelingschap, stierf hy insgelyks zonder Kinderen, in 't Jaar 1396.; alvoorens tot erfgenaamen aangesteld te hebben Simon en Jan Graave van Salms zyne neeven. Jan, genoodzaakt de wapenen op te vatten tegens Adolf van der Marck, Graaf van Cleef, had het ongeluk van zyn vryheid te verliezen in een gevecht. Het koste hem voor zyn losgeld de Heerlykheid van Ravestyn, welke hy afstond aan Adolf van Cleef, die het zelve Jaar 1397., dezelve ten leen ontfing van Johanna, Hertoginne van Brabant. De tak van deze Graaf uitgestorven zynde, in de perzoon van Philippus, zyn derde afstammeling, kwam de Heerlykheid van Ra-

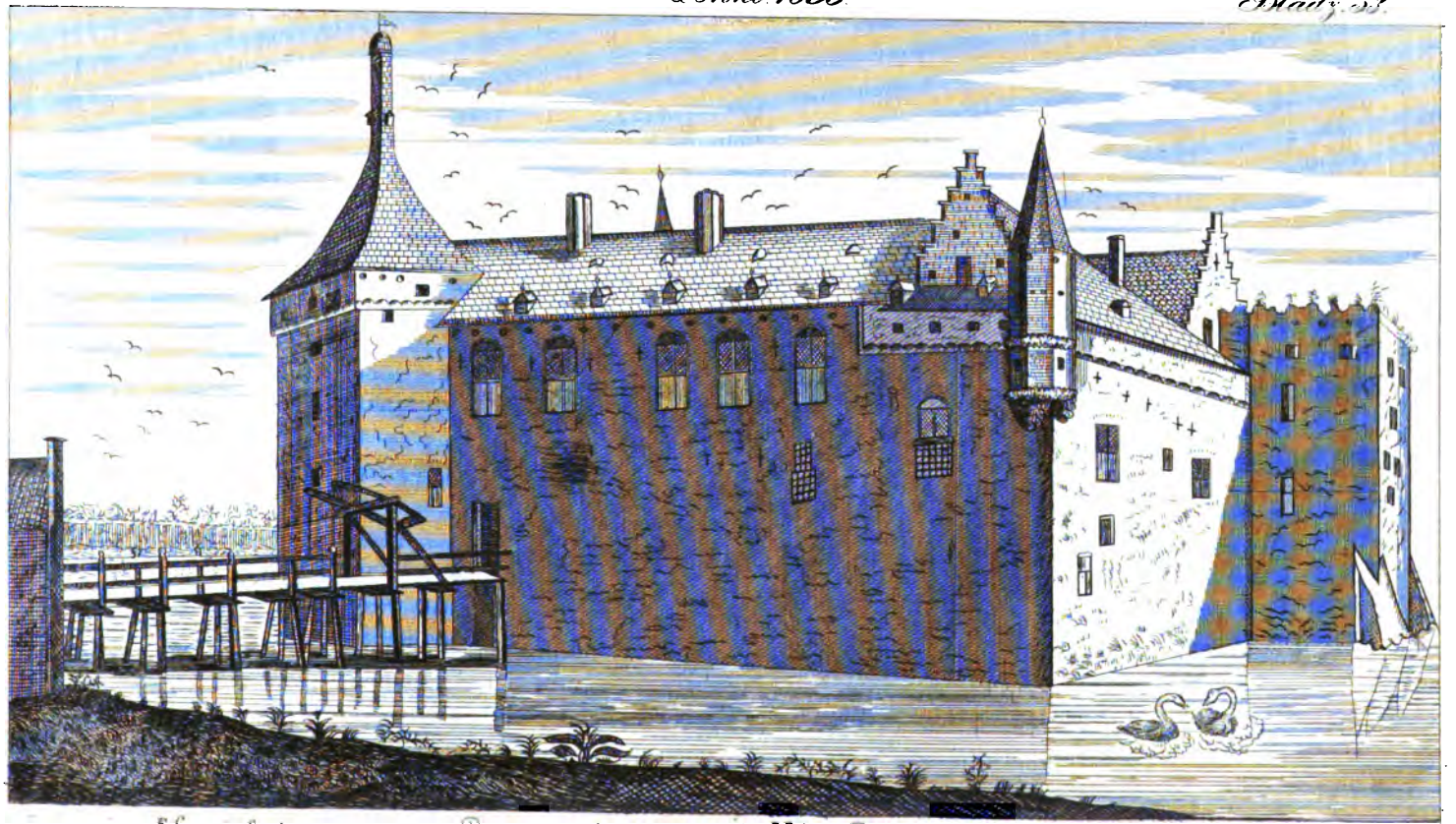

P. Servaes fecit. Prospectus castelli Ravestyn Luctio en Cranenburg's Boech.

vestyn aan de Hertogen van Cleef en van Gulick. De opvolging stoorde Anno 1609., de rust van het Keyzerryk, door de dood van Hertog Jan Willem, gestorven zonder erfgenaamen. Maar tot de Vreede van 't Pyreneesche Gebergte Anno 1659., wierd zy bygelegt tusschen de Keurvorst van Brandenburg en de Keurvorst van de Paltz, Hertog van Neuborg. De eerste had voor zyn aandeel het Hertogdom van Kleef, de Graafschappen van de Marck en van Ravensburg, de tweede voor de zyne, de Heerlykheid van de Hertogdommen van Berg en van Gullick.

Voor het overige is Ravestyn, een kleine Stad onder het Geestelyke rechtsgebied van het Bisdom van Luyk, weinig in aanzien, en alwaar de Staaten Generaal het recht behouden, om het Guarnizoen te onderhouden. Zy hebben eene Kerk, de Jesuiten een Collegie, de Ridders van de Duitsche Orde een Commandeurschap in de nabuurige Landen, en de Kruisdraagers een Klooster tot Uden.

De Wapenen van de Stad zyn de straal van een Karbonkelsteen op Rood, met Goude Lelyën.

KASTEEL VAN RAVESTEIN.

Men is onkundig van de Stichter van dit oud en groot Kasteel. Het is gebouwt op de rechte oever van de Maas tusschen Grave en Meghem. Eenige particulieren gekomen zynde om zich in de nabuurige plaatzen op te rechten uit hoofde van de zekerheid van de plaats, vermeerderde het getal der huizen en der inwoonderen van tyd tot tyd zodanig dat het Kasteel de sterkte wierd van de Stad. Het wierd dikmaals omringd en ook dikmaals ont-

bloot van gragten en schanzen. Anno 1364. Walrand de Fauquemond, die er Heer van was, beschermde het manmoedig tegen Wenceslas doen ter tyd Hertog van Braband, en noodzaakte hem om het beleg op te breeken. Walrand stierf zonder nakomelingschap den 3 May 1378, op eene wyze dat Renaud zyn broeder en erfgenaam van Ravestein en van de Heerlykheid van Herpen onderdaanig maakten aan den Hertog den 6 Juny van hetzelve Jaar.

STATISTISCHE OPGAVE UIT ECHTE BRONNEN WEGENS DEN TOESTAND VAN HET LAND VAN RAVESTEIN IN ONZEN LEEFTIJD.

Daar *Neerloon*, een dorp tot het land van Cuik behoord hebbende, met Huisseling, en *Dieden*, vroeger eene heerlijkheid onder Gelderland, met Demen en Dennenburg burgerlijk vereenigd zijn, soo waren wij niet in staat, om de cijfers betrekkelijk het land van Ravestein, zonder die dorpen mede te rekenen, op te geven. Omdat het ons dus ondoenlijk was, een' afzonderlijken staat van dit land mede te deelen, zijn de door ons gevormde verzamelingstabellen en gevolgtrekkingen achterwege gelaten. Over de bevolking dezer landstreek kan men tevens naslaan mijn' *Volks-Almanak voor Noord-Braband* van 1841 en de *Geschiedk. Bijdragen over Noord-Braband.*

---

§ XII.

STATISTIEKE OPGAVE BETREKKELIJK HET LAND VAN RAVESTEIN IN 1806.

(S. VAN DE GRAAFF, *Statistiek van Brabant*, blz. 8 en tab. *E* en *M*°.)

Gemeenten.	*Bevolking op 1 Januarij 1806.*		*Scholen. October 1806.*	*Rang van de onderwijzers.*	*Traktement.*	*Aanmerking*
Ravestein . .	*R.Cath*	537	1 Ned.	2de	ƒ 200	*Niet overal zijn de jaarwedden uitgetrokken. De meeste onderwijzersplaatsen waren gecombineerd met de koosterijen.*
	Prot.	63	1 Fransche	2de	- 250	
Uden	*R.Cath*	3862	1 Ned.	2de	- 125	
Bedaf.	»		1 »	3de	- 70	
Volkel	»		1 »	3de	- 60	
Boekel	»	1810	1 »	3de	- 70	
Zeeland . . .	»	1187	1 »	3de		
	»		1 Fransche	3de		
Velp	»	407	1 Ned.	3de		
Reek	»	649	1 »	2de		
	»		1 Fransche	2de		
Herpen. . . .	»	1272	1 Ned.	2de		
Schayk. . . .	»	1119	1 »	2de		
Huisseling . .	»	352	1 »	3de		
Deursen . . .	»	289	1 »	3de		
			1 kloosterschool.	3de		
Dennenburg .	»		1 Ned.	3de		
Demen	»	232	1 »	3de	- 50	
Langel	»		1 »	3de		
Te zamen		11779	19			

De generale lasten van het land van Ravestein werden in 1805 gesteld op 35,250 gulden. *Tab.* Q.

De predikant te Ravestein geniet:

aan traktement	ƒ 600,
» klassikale gelden	- 40,
» huishuur	- 60,
	ƒ 700.

De voorlezer heeft 60 gulden. *Tab.* J.

§ XIII.

KERMISSEN EN JAARMARKTEN IN HET LAND VAN RAVESTEIN IN HET JAAR 1811.

(C. G. Hultman, *Tafereel van de Kermissen in het Departement der Monden van den Rhyn in* 1811. MS. in de boekerij van het Noord-Brabandsch Genootschap.)

Te *Ravestein* zijn drie marktdagen, als met 1° Mei, 30 Julij en 28 October, waarop hoornvee, vlas, linnen en andere koopwaren geveild worden.

Herpen heeft ook drie marktdagen, als: Maandag vóór Pinksteren, Maandag na St. Bartholomaeus en Maandag na St. Lucas, die, hoezeer vervallen, toch belangrijk zijn voor de plaats. Men verhandelt er wollen, linnen, laken, paarden, beesten, varkens en andere koopmanschappen.

Te *Uden* worden vijf jaarmarkten gehouden, namelijk: op den 4 Mei, Dingsdag na 1 Augustus, daags na St. Mattheus, Maandag na St. Jan en den tweeden Maandag na St. Maarten. Men brengt er te koop laken, linnen, kramerijen, akkergereedschappen en vee.

—

§ XIV.

STATISTIEK VAN HET LAND VAN RAVESTEIN OP 1 JANUARIJ 1815.

(*Statistisch Tafereel der Provincie Noord-Braband*, in fol.)

Gemeenten.	*Bevolking.*				*Huizen.*	*Paarden.*	*Trekossen.*	*Rundvee.*	*Schapen.*	*Varkens.*	*Karren.*	*Schepen of Schuiten.*	*Kerken.*		*Schoolgebouw.*	*Bedeelden.*
	R. Cath.	*Protest.*	*Joden.*	*Totaal.*									*R. Cath.*	*Protest.*		
Ravestein	650	58	—	708	122	9	—	35	—	—	8	—	1	1	1	10
Uden	4378	5	—	4383	781	312	163	2281	2498	667	394	—	5	—	2	307
Boekel	1804	—	—	1804	336	142	106	780	868	11	214	—	1	—	1	—
Zeeland	1408	—	—	1408	233	114	111	794	952	27	161	—	1	—	1	33
Velp	369	3	—	372	63	51	1	306	103	51	35	4	2	—	1	24
Reek	712	—	—	712	118	72	17	413	508	78	59	4	1	—	1	60
Herpen	1357	—	8	1365	244	94	22	691	501	156	88	5	1	—	1	20
Schayk	1255	—	—	1255	201	88	54	695	1300	77	130		1	—	2	97
Huisseling Neerloon	507	—	—	507	97	82	—	343	2	118	45	2	2	—	2	1
Deurzen Dennenburg	341	—	—	341	67	44	—	256	—	90	19	—	2	—	2	8
Demen Langel Dieden	498	15	—	513	84	70	—	298	3	150	37	2	2	1	2	24
Te samen . . .	13279	81	8	13368	2346	1078	474	6892	6735	1425	1190	17	19	2	16	583

§ XV.

BEVOLKING VAN HET LAND VAN RAVESTEIN OP 1 JANUARIJ 1840.

(*Staten van de Bevolking, uitgegeven met authorisatie van den Koning. 's Hage,* 1841.)

Gemeenten.	Huizen.	Huisgezinnen.	Inwoners van het mannelijk geslacht.				Inwoners van het vrouwelijk geslacht.				Totaal der beide geslachten.	Protestanten.	R. Catholijken.	Israëlieten.
			Ongehuwden.	Gehuwden.	Weduwnaars.	Totaal.	Ongehuwden.	Gehuwden.	Weduwen	Totaal.				
Ravestein	129	153	277	110	11	398	262	113	39	414	812	60	750	2
Uden	1105	1115	1685	816	107	2608	1664	818	238	2720	5328	7	5310	11
Boekel	376	450	768	322	56	1146	689	324	97	1110	2256	—	2256	—
Zeeland	281	318	516	240	43	799	547	239	65	851	1650	—	1650	—
Velp	83	102	185	76	19	280	174	76	17	267	547	—	547	—
Reek	135	172	296	133	18	447	291	133	32	456	903	1	902	—
Herpen	262	324	507	227	31	765	520	227	83	830	1595	—	1595	—
Schayk	257	284	461	220	41	722	462	222	54	738	1460	2	1458	—
Huisseling, Neerloon	103	119	222	93	6	321	249	93	23	365	686	8	678	—
Deurzen, Dennenburg	65	80	128	57	12	197	156	56	11	223	420	—	420	—
Demen, Langel, Dieden	87	97	186	79	9	274	183	80	18	281	555	3	552	—
Te zamen . . .	2863	3214	5231	2373	353	7957	5197	2381	677	8255	16212	81	16118	13

§ XVI.

INHOUDSGROOTTE DER ONBELASTBARE ONGEBOUWDE EIGENDOMMEN OP 29 SEPTEMBER 1832.

(L. VAN DER VOORDT PIECK en M. KUYL, *Statistiek van Noord-Braband* (*Maastricht*, 1845), staat *B*.)

Gemeenten.	*Pastorale tuinen, openbare parken enz.*			*Oppervlakte der vrijgestelde gebouwen*			*Kerkhoven.*			*Straten en pleinen.*			*Wegen.*			*Rivieren.*			*Beken enz.*			*Totaal.*		
	B.	R.	E.	B.	R.	E.	B.	R.	E.	B.	R.	E.	B.	R.	E.	B.	R.	E.	B.	R.	E.	B.	R.	E.
Ravestein	—	26	67	—	18	94	—	05	54	1	99	23	—	—	—	8	48	80	—	—	—	10	99	18
Uden	—	67	40	—	49	05	—	71	70	3	—	—	243	30	21	—	—	—	4	23	07	252	41	43
Boekel	—	11	70	—	07	41	—	22	90	—	—	—	124	61	47	—	—	—	9	09	48	134	12	96
Zeeland	—	16	20	—	12	15	—	24	90	—	—	—	107	51	75	—	—	—	2	15	02	110	20	02
Velp	—	22	90	—	24	28	—	—	—	—	—	—	29	09	45	6	37	50	1	52	58	37	46	71
Reek	—	30	40	—	62	41	—	—	—	—	—	—	51	56	19	9	98	47	3	70	54	66	18	01
Herpen	—	30	50	—	19	31	—	23	94	—	—	—	56	67	69	29	11	90	2	76	39	89	29	73
Schayk	—	11	60	—	17	83	—	38	60	—	—	—	80	08	21	—	—	—	2	48	10	83	24	34
Huisseling en Neerloon	—	62	63	—	43	42	—	—	—	—	—	—	22	04	02	39	90	—	1	14	03	64	14	10
Deursen Dennenburg	—	49	10	—	19	17	—	35	20	—	—	—	22	19	13	—	—	—	1	54	39	24	77	19
Demen Langel Dieden	—	27	11	—	19	84	—	41	30	—	—	—	18	77	90	89	75	90	—	80	—	80	22	05
Te samen	8	56	21	2	93	81	2	64	08	4	99	23	755	86	02	153	62	57	29	43	80	988	05	72

INHOUDSGROOTTE DER BELASTBARE ON

(L. VAN DER VOORDT PIECK en M. KUYL, *Statis*

Gemeenten.	*Bouw-landen.*			*Moes-tuinen.*			*Wei-landen.*			*Hooi-landen.*			*Boom-gaarden.*			*Dijk en kade.*			*Op-gaand boom*	
	B.	R.	E.	B.	R.	E.	B.	R.	E.	B.	R.	E.	B.	R.	E.	B.	R.	E.	B.	R.
Ravestein	1	66	80	4	31	14	2	23	20	10	27	30	1	61	65	1	38	51	—	65
Uden.	1548	27	94	58	85	22	1550	55	53	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	45
Boekel	712	33	82	19	55	51	759	05	48	—	—	—	2	83	60	—	—	—	—	83
Zeeland	538	18	88	18	65	74	669	60	43	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Velp	319	81	10	8	31	41	181	54	07	20	95	50	2	75	52	—	—	—	—	—
Reek.	368	60	74	13	19	91	266	57	80	1	33	10	1	09	—	—	—	—	3	67
Herpen.	568	78	72	13	81	47	584	93	73	6	86	60	3	27	34	3	06	30	—	31
Schayk.	654	80	28	11	05	68	290	42	98	—	—	—	2	89	02	—	—	—	4	23
Huisseling enz. . .	354	61	01	8	38	02	180	41	36	143	14	80	8	74	17	7	27	53	—	43
Deurzen, Dennenburg . . .	188	40	70	5	34	91	302	51	55	32	45	80	2	20	07	—	—	—	—	—
Demen, Langel, Dieden	220	63	75	7	73	62	227	43	84	230	34	40	3	38	06	20	31	30	—	—
Te zamen .	5476	12	74	169	22	63	5015	29	97	445	37	50	28	78	43	32	03	64	11	60

I.

UWDE EIGENDOMMEN OP 29 SEPT. 1832.

Noord-Braband (*Maastricht*, 1845), staat *A*.)

...hout en ...nten.		Dennebosschen.			Heide, zandduinen, moerassen, enz.			Particuliere wegen.			Water als land.		Poelen en kolken.			Terrein tot vermaak, vijvers enz.			Oppervlakte der gebouwde eigendommen.			Totaal.		
R.	E.	B.	R.	E.	B.	R.	E.	B.	R.	E.	R.	E.	B.	R.	E.	B.	R.	E.	B.	R.	E.	B.	R.	E.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21	30	5	05	—	—	—	—	2	34	58	29	74	52
[illegible]	98	63	86	90	2601	49	69	—	—	—	—	—	—	01	26	—	02	57	38	59	99	6025	23	73
[illegible]	68	15	53	40	1747	59	98	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	49	14	3298	49	25
[illegible]	47	2	83	30	1868	65	83	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	79	53	3134	73	18
[illegible]	92	15	49	60	86	52	52	—	—	—	—	—	3	32	83	—	56	80	5	49	77	706	57	04
[illegible]	89	21	16	50	483	25	90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	60	58	1217	89	82
[illegible]	88	—	—	—	420	83	99	—	48	10	—	—	22	32	—	—	—	—	11	46	10	1680	62	53
[illegible]	29	19	24	80	1827	03	30	—	—	—	—	—	73	57	40	—	—	—	16	55	60	2926	98	23
[illegible]	75	—	—	—	5	84	28	—	23	90	55	63	—	35	10	—	—	—	7	25	76	720	81	81
[illegible]	03	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	09	50	—	—	—	3	78	79	536	13	35
[illegible]	48	—	—	—	3	99	10	—	63	47	—	—	—	—	—	6	06	94	4	83	62	744	39	58
[illegible]	37	138	14	50	9045	24	59	1	35	47	76	93	104	73	09	6	66	31	135	23	46	21021	63	04

§ XVIII.

OPBRENGST DER BELASTBARE ONGEBOUWDE EIGENDOMMEN OP 29 SEPTEMBER 1832.

(L. VAN DER VOORDT PIECK en M. KUYL, *Statistiek van Noord-Braband* (*Maastricht*, 1845), staat *D.*)

Gemeenten.	*Bedrag*					*Totaal*		
	van de onzuivere opbrengst der gronden.	*der zakelijke regten.*				*van de onzuivere opbrengst der ongebouwde eigendommen.*	*van den aftrek wegens dijk- en polderlasten.*	*der zuivere belastbare opbrengst.*
		Eendekooijen.	*Vischerijen.*	*Overvaarten.*	*Totaal.*			
Ravestein.	ƒ 1331,81	ƒ »,—	ƒ 25,—	ƒ 350,—	ƒ 375,—	ƒ 1706,81	ƒ »,33	ƒ 1706,48
Uden	- 55898,27	- »,—	- »,—	- »,—	- »,—	- 55898,27	- »,—	- 55898,27
Boekel	- 20221,78	- »,—	- »,—	- »,—	- »,—	- 20221,78	- »,—	- 20221,78
Zeeland.	- 18170,69	- »,—	- »,—	- »,—	- »,—	- 18170,69	- »,—	- 18170,69
Velp	- 11309,76	- »,—	- 16,—	- »,—	- 16,—	- 11325,76	- 279,87	- 11045,89
Reek	- 12453,64	- »,—	- 15,—	- »,—	- 15,—	- 12468,64	- 249,92	- 12218,72
Herpen	- 17706,67	- »,—	- 11,—	- »,—	- 11,—	- 17717,67	- 533,24	- 17184,43
Schayk	- 15687,65	- »,—	- »,—	- »,—	- »,—	- 15687,65	- 262,83	- 15424,82
Huisseling en Neerloon	- 23684,23	- »,—	- »,—	- 10,—	- 10,—	- 23694,23	- 782,42	- 22911,81
Deurzen Dennenburg	- 10433,02	- »,—	- »,—	- »,—	- »,—	- 10433,02	- 202,53	- 10230,49
Demen Langel Dieden	- 27170,03	- »,—	- 24,—	- 150,—	- 174,—	- 27344,03	- 862,52	- 26481,51
Te zamen . . .	ƒ 214067,55	ƒ »,—	ƒ 91,—	ƒ 510,—	ƒ 601,—	ƒ 214668,55	ƒ 3173,66	ƒ 211494,89

§ XIX.

AANTAL EN OPBRENGST DER BELASTBARE GEBOUWDE EIGENDOMMEN OP 29 SEPTEMBER 1832.

(L. VAN DER VOORDT PIECK en H. KUYL, *Statistiek van Noord-Braband* (*Maastricht*, 1845), staat *E*.)

Ravestein.	156	woonhuizen geschat op . . .	*f* 5691	
	1	wind-graanmolen » . . . -	350	
	1	bierbrouwerij » » . . . -	60	
	1	grutterij » » . . . -	50	
	1	leerlooijerij » » . . . -	12	
	160			*f* 6163
Uden.	965	woonhuizen geschat op . .	*f* 12996	
	3	wind-graanmolens » . . -	1380	
	1	ros-olijmolen » » . . -	80	
	6	bierbrouwerijen » » . . -	238	
	1	mouterij » » . . -	24	
	4	leerlooijerijen » » . . -	46	
	2	katoendrukkerijen » . . -	20	
	1	hoedenfabrijk » » . . -	14	
	2	steenbakkerijen » » . . -	20	
	1	wind-schorsmolen » . . -	400	
	2	waschbleekerijen » . . -	28	
	988			*f* 15246
Boekel.	361	woonhuizen geschat op . . .	*f* 3786	
	1	wind-graanmolen » . . . -	500	
	1	olij-rosmolen » » . . . -	60	
	1	bierbrouwerij » » . . . -	60	
	364			*f* 4406
Zeeland.	265	woonhuizen geschat op . . .	*f* 3123	
	1	wind-graanmolen » . . . -	450	
	266	*Te transporteren* . . .	*f* 3573	*f* 25815

	266	*Transport* . . .	ƒ 3573	ƒ 25815
	1	ros-olijmolen geschat op. . .	- 70	
	2	bierbrouwerijen » » . . .	- 54	
	269			ƒ 3697
Velp.	74	woonhuizen geschat op . . .	ƒ 1617	
				ƒ 1617
Rock.	129	woonhuizen geschat op . . .	ƒ 1956	
	1	wind-graanmolen » . . .	- 420	
	1	wind-olijmolen » » . . .	- 200	
	1	bierbrouwerij » » . . .	- 80	
	1	mouterij » » . . .	- 30	
	1	waschbleekerij » » . . .	- 10	
	134			ƒ 2696
Herpen.	252	woonhuizen geschat op . . .	ƒ 4551	
	1	wind-graanmolen » . . .	- 500	
	1	ros-olijmolen » » . . .	- 36	
	2	bierbrouwerijen » » . . .	- 72	
	1	leerlooijerij » » . . .	- 6	
	257			ƒ 5165
Schayk.	233	woonhuizen geschat op . . .	ƒ 4533	
	1	wind-graanmolen » . . .	- 220	
	2	bierbrouwerijen » » . . .	- 48	
	236			ƒ 4801
Huisseling.	103	woonhuizen geschat op . . .	ƒ 2100	
				ƒ 2100
Deursen en Dennenburg.	68	woonhuizen geschat op . . .	ƒ 1098	
				ƒ 1098
Demen, Langel en Dieden.	89	woonhuizen geschat op . . .	ƒ 1728	
	1	wind-graanmolen » . . .	- 180	
	90			ƒ 1908
			Totaal . . .	ƒ 48897

CHARTERS EN GESCHIEDKUNDIGE BERIGTEN

BETREKKELIJK

HET LAND VAN RAVESTEIN.

N°. 1. 815, 816.

Giften van goederen in Noord-Braband, met name te Herpen, aan de abdij van Lorsch (1).

(Bondam, *Charterboek van Gelderland,* dl. I, blz. 14. — *Codex Laurishamensis Diplomaticus,* tom. I, pag. 163-165.)

Anno vero II. ejusdem regis Ludowici tradidit Alfger in pago Texandria sive Testarbanto, in villa Empele (2),

(1) *Lorsch* of *Laurisham* was vroeger een klooster, later eene aanzienlijke abdij, gelegen aan de rivier de Weschnits, die vervolgens in het aartsstift van Mentz werd ingelijfd. Busching, *Geographie,* dl. III, blz 1063. Hoezeer de navolgende opgaven slechts bloote aanteekeningen zijn, mag men die toch voor bijna gelijktijdig houden, en zijn daarom gewigtig voor de topographie van ons gewest. Daar in den aanhef gezegd wordt, dat de te noemen dorpen of in Taxandria of in Teisterband lagen, zoo zullen die of in Noord-Braband of in het zuidelijk gedeelte van Zuid-Holland en Gelderland moeten gezocht worden. De eenige maatstaf, welke men heeft, om de plaatsen aan te wijzen, bestaat in de gelijkluidendheid van de namen der gemeenten. Het zijn dus louter gissingen. Op het voetspoor van Van Loon, Bondam, Van Spaen, Ackersdyck en Cuypers hebben wij die plaatsen trachten aan te wijzen. Ik geef die verklaringen echter gaarne voor meer waarschijnlijke.

(2) *Empele,* Empel aan de Maas. *Annal. Mogont.,* t. III, p. 29, 44. Cuypers, dl. III, 2de st., bladz. 242. Beneden leest men, dat Empel in Teisterband lag. Empel lag nog in 1169 aan den regter Maasoever, volgens een charter van dat jaar.

ecclesiam et mansum unum et prata, et in Hunsete (1) mansos iij, et in Hatalle (2) mansum dimidium, et in Ortinon (3) terram ad modia x sementis, et prata, et in illam sylvam porcos duos, et in Rosmalla (4) mansum plenum cum pratis, et in sylvam porcos vj, et in Herpina (5) mansum plenum cum pratis, et in Angrisa (6) mansum dimidium, et in Osterol (6) terram ad modia x, et in sylvam porcos duos et prata, et mancipia xxv, in ea ratione, ut sibi ad dies vitae suae praestaret abbas ecclesiam in Marvilde (7), et ad ipsam pertinentes mansos ij, et insuper mansos xj, cum pleno servitio; et in Pale-

(1) *Hunsete,* vermoedelijk Hoinsoirdt, thans Onsenoord, eene heerlijkheid met Nieuwkuik vereenigd. Zie beneden.

(2) *Hatalle,* vermoedelijk eene verkeerde lezing voor *Hedilla,* Hedel over de Maas bij Driel.

(3) *Ortinon,* Orten, voortijds eene uitgestrekte gemeente met een bosch, dat hier vermeld wordt en waarin later 's Hertogenbosch gebouwd werd.

(4) *Rosmalla,* Rosmalen.

(5) *Herpina.* Vroeger meende ik daarin Herpt te moeten zoeken, doch Coppens bevestigt uit de *Annales Mogontini,* dat men hier aan Herpen te denken hebbe, alwaar de abdij van Lauresheim sedert 870 het jus patronatus bezat. Coppens, dl. IV, blz. 68; *Annales Mogont.,* t. III, p. 29. *Chron. Gottwicens,* lib. IV, fol. 796. In laatstgenoemd werk wordt ook ter zelver blads. melding gemaakt van *Huusele super fluvio Mosa.* Kan dit Huisseling niet wezen? Van Spaen verklaart *Herpina* door *Herpt.*

(6) *Angrisa* en *Osterol.* De lezing dezer twee namen is waarschijnlijk zoo zeer verbasterd, dat ze niet aangewezen zijn kunnen worden. *Angrisa,* misschien Engelen. Het Noord-Brabandsch Genootschap bezit Germaansch en Romeinsch aardewerk, te Engelen gevonden. Stevig muurwerk vindt men hier en daar in den grond. Er bestaat eene overlevering onder de ingezetenen, dat Engelen vroeger eene stad geweest is. De Romeinen zullen aldaar een castellum gehad hebben. *Osterol,* denkelijk eene verkeerde lezing voor *Osterod* of *Osserode,* de roede, of het regtsambt van Oss. In een charter van 712 wordt Oss *Osne* genoemd.

(7) *Marvilde,* Mereveld. Volgens Ackersdyck later Mereveldhoven, thans Veldhoven (arrondissement Eindhoven).

the (1) mansum indominicatum et mansos serviles v, et mancipia lvj, et post obitum ejus utraeque res ad sanctum Nazarium reverterentur.

Haec sunt etiam res, quas tradiderunt Franci homines ad jus Sti Nazarii, in pago Testarbant in villa Empele. Lantfridus dedit in eodem loco ecclesiam et mansum unum. Hov dedit mansum unum super fluvium Mosa, in villa Hunsate (2). Ansfrid mansum unum; Wolfhart et Ansbolt mansum unum, et in tertio loco in villa, quae dicitur Martras (3), dedit Geravan terram ad seminandum modios x, et sylvae communionem, et prata duo. Item in villa Hortina (4) dedit Runfridus terram ad seminandum modios x, et mansos cum pratis, pascuis, sylva, piscatoriis et omnibus adjacentiis. Item in villa Rosmella (5) dedit Wigbaldus mansum j, et sylvae communionem, et quicquid ad ipsum mansum pertinuit. Item in villa Herpina (6) dederunt Walefrid et Wido mansum j, cum omni integritate et piscatoria, cum omnibus adjacentiis. Item in Angrise (7) dedit Albger mansum j, cum omni integritate. Item Hildirat mansum dimidium in Hamaritda (8). Item

(1) *Palethe.* Volgens Ackersdyck Pelt (Over- en Nederpelt) aan de Meijerijsche grenzen bij Bergeik.

(2) *Hunsate* op de Maas: in het voorgaande stuk *Hunsete.* Honsoirdt ligt aan de zoogenaamde Hedikhuische Maas, eene sprank der Maas, door welken bogt die rivier welligt vroeger stroomde.

(3) *Martras.* Volgens Ackersdyck zou men hier aan eene verkeerde lezing moeten denken, en er Maren aan de Maas bij Lith door verstaan worden. Deze gissing is ook door Coppens, dl. III, 2de st., blz. 367, opgenomen.

(4) *Hortina,* Orten.

(5) *Rosmella,* Rosmalen.

(6) *Herpina,* Herpen.

(7) *Angrise,* Engelen.

(8) *Hamaritda,* Hemert, thans Nederhemert bij Heusden in den Bommelerwaard.

Selirat mansum dimidium in Hedilla (1), et Ansbold mansum unum in Driela (2).

Baldericus dedit in villa Hosenheim (3) mansos duos, cum hubis et jurnalibus, et quicquid ibidem aspicit; in villa Wethlara (4) mansum j, cum huba, et jurnalibus; in villa Barla (5) mansum unum cum huba; in villa Castra (6) mansum j, cum huba; in villa Vurde (7) mansum j, cum huba; in villa Hamerethe (8) mansos tres cum hubis duabus et jurnalibus; in villa Halosta (9) mansum j cum huba; in villa Podarwic (10) mansum j cum huba; in villa Analo (11) mansum cum huba, et quicquid ad haec omnia praenominata pertinet.

(1) *Hedilla,* Hedel in den Bommelerwaard.

(2) *Driela,* Driel.

(3) *Hosenheim.* De volgende vier plaatsen zoek ik in het arrondissement Breda. *Hosenheim,* thans Heusenhout, gehucht in de gemeente Ginneken en Bavel.

(4) *Wethlara,* denkelijk Westlaar, gehucht in de gemeente Wouw.

(5) *Barla,* denkelijk Baarle (Baarle-Nassau, Baarle-Hertog) in de baronie van Breda.

(6) *Castra,* misschien Casterle, gehucht te Baarle-Nassau.

(7) *Vurde.* Niemand heeft nog eenige gissing wegens *Vurde* gewaagd. Mag men er Herwaarden niet in zoeken? Herwaarden heette in 1104 *Hertwerde* (Bondam, blz. 157). *Werde* is alzoo het zakelijk deel van den naam. *Vurde* zal dan verbasterd zijn in *Werde* of omgekeerd.

(8) *Hamarethe,* Nederhemert.

(9) *Halosta,* Aalst in den Bommelerwaard.

(10) *Podarwick,* misschien Poederoijen in den Bommelerwaard, zegt Bondam.

(11) *Analo,* waarschijnlijk Aal of Andel, Op- en Neer-Andel in het land van Altena, volgens Bondam.

N° 2. Tusschen de jaren 840 en 877.

***Hoe het ligchaam van den H. Vincentius, om den inval der Noormannen, uit Soignies, eene stad in Henegouwen, naar Velp vervoerd werd, en hoe een aanzienlijk grondbezitter aldaar plotseling van eene ziekte werd genezen, en al zijne goederen aan de kerk van Soignies schonk* (1).**

(*Acta Sanctorum. Julii.* Tom. III, pag. 678, 679.)

Fit adhuc celebre nomen Sancti [Vincentii] (2) clarificatum potentia Dei; ideoque praedicandum in populo fideli. Contigit ea tempestate [per] Hunnorum (3) incur-

(1) De gebeurtenis, hier vermeld, moet sedert eeuwen uit het geheugen der inwoners van Velp gegaan zijn, aangezien zij wel eenen H. Vincentius als kerkpatroon eeren, doch die onder keizer Diocletiaan den marteldood stierf en wiens feest den 22 Januarij invalt, terwijl Vincentius van Soignies den 14 Julij plegtig herdacht wordt.

(2) Over den H. Vincentius, die in de zevende eeuw te Binch in Henegouwen geboren en omstreeks het jaar 677 overleden is, handelen uitvoerig: 1° de Bollandist J. B. Sollerius, bladz. 657-689 van het aangehaalde boekdeel, naar aanleiding eener legende uit de XII eeuw, terwijl de eerste lijst der mirakelen wel van denzelfden tijd schijnt te zijn, maar in 1628 door Joannes de Latre, kanunnik van Soignies, omgewerkt is: »*Antiqua* [*miracula*] *in elegantiorem stylum seu magis vulgarem sermonem reddita.*" Uit dien hoofde kan men niet dan met omzigtigheid de volgende woorden van den tekst verklaren: »*Villam Fellepam, quae viri illustris cujusdam et excellentis ditioni subjacens orat, cet.*" 2° Corn. Smetius in de *Acta Sanctorum Belgii*, tom. IV, pag. 1-34, die echter de legende niet heeft laten afdrukken, en ook niets mededeelt, wat ons onderwerp verder kan toelichten, dan hetgeen hij bij Sollerius gevonden had. Coppens heeft uit laatstgenoemd werk een goed verhaal wegens deze gebeurtenis te Velp medegedeeld in zijne *Beschrijving van het Bisdom van 's Hertogenbosch*, dl. IV, blz. 129, 130.

(3) Sollerius verstaat hier door de Hunnen de Noormannen, die tijdens de regering van Karel den kale (840-877) de grootste verwoestingen

sum orbem valde infestari, eodemque metu loci nostri statum admodum periclitari. Quapropter ad transferendum in Metensium urbem Sancti corpusculum, nostris commune extitit consilium; eidemque negotio devotissime turba sese ingerebat fidelium. Nec latuit eo loci tanti Patris gloria signis et virtutibus adeo mirifice illustrata, quibus hic unum in laudem Domini propalare, venerandae ipsius memoriae officium extat peculiare. Nam metu gentilium supernae miserationis respectu compresso fratres ad propria festinant, continuo sacrosancti corporis pignore sumpto, quod inter eundum penes villam, vocabulo Fellepam (1), hospitandi gratia deponi contigerat, quae viri illustris cujusdam et excellentis ditioni subjacens erat: cui multa supellex, et rerum usus valde locuples: sed vi febrium diutina amens effectus est et hebes. Jamque omnis in eum medicinalis industria cum herbarum potentia evanuit; cum tandem suis, altioris sententiae consilii, per gratiam Dei aspiravit, quae et ipsum mentis errore privavit, et naturali intelligentiae reformavit. Decretum pariter ineunt, et mediam ipsius villae

in de Nederlanden hebben aangerigt. Vergelijk Van Bolhuis, *de Noormannen in Nederland. Utrecht,* 1838. 8o.

(1) *Fellepam.* Sollerius bevestigt op de volgende wijze, dat hier Velp bij Grave bedoeld wordt: »*Fellepam* seu *Feleppam,* diu a me quaesitam, explicuit laudatus supra Amplissimus Sonegiensis decanus D. Lambotte, per Fellepe intelligens *Velp* seu *Velpen* in ditione Ravensteniana ducatus Clivensis ad Mosam, non procul Gravia; qui pagus ejusque decimae olim subfuerint ecclesiae Sonegiensis dominio, ex donatione istic memorata, occasione repetiti miraculi..... Addit laudatus Lambottius, canonicos Sonegienses per deputatem suum D. Dubbel jura sibi revendicasse anno 1411, omniaque locasse potenti alicui vicino domino, a quo sensim transierint ad Ducem ipsum Clivensem." Jammer dat deze overdragt der cijnsen en tienden aan den heer van Ravestein door de kanunniken van Soignies niet meer bepaald is voorgedragen, of dat ons van elders niet iets meer wegens de eigendommen dezer kanunniken bekend is geworden.

portionem, pro salute viri, Vincentii sancti dominio perpetuo transcribendam decernunt. Tum vero ad ipsum accedentes, et quis consilio modus sit habitus exponentes, quo super hoc agatur animo instant requirentes. Nec mora salubri decreto assensum libens ipse accommodavit, et pariter pristinae rationi meritis Sancti communicavit.

Sed mox diversae cum Sancto hereditatis poenitudine seductus, rursumque sathanae versutiis illectus, coheredi suo suaeque salutis auctori Vincentio divortium indixit, et repentina calamitas in amentiam rursus virum compulit. Quapropter omne illud exortum nuper sanitatis gaudium moesto rubore dejicitur, totiusque amicorum vel nobilium conventus in lacrymas resolvitur. Cui rursus spei inniti debeant, quibusve solatiis moestitudini occurrant, consiliis et intentione multimoda versant; tandemque supremum obtinendae salutis visum est subsidium, ut quod primae traditioni superérat villae, reliquum in jus Sancti potestatemque perpetuo staret legatum. Quod idem vir illuster non solum fieri consensit, verum etiam testamento scriptisque perennibus roborandum decrevit, et e vestigio per gratiam Dei et meritum Sancti a fluctibus animi in portum rationis et sanae mentis meruit deduci. Stupenda facti novitas populos cum principibus in laudes excitavit divinas, atque ad spectaculi hujus causas admiratione dignas, omnis se ingerit sexus et aetas: grates et vota offerunt, Christum in Vincentio suo miraculis coruscantem cum voce jubilationis efferunt, et huic concentui longius immorari gratissimum ducunt. Tua haec, Christe potentia, tua sunt haec facta insignia, qui quanta Sancti hujus tecum in coelestibus nitescat gloria, longe etiam remotis in finibus virtutis tuae palam fecisti dextra. Unde beneficiis tuis laus resonet intermina et gratiarum actio

permanens in secula. Sane eadem villa, rerum opulentia ubertim affluens, famulorum Dei et Sancti sui usibus usque hodie est deserviens.

N°. 3. 1141.

Albero II, bisschop van Luik, bevestigt het klooster der reguliere kanunniken van Geroneart bij Namen onder anderen in het kerkpatronaatschap van Herpen, aan hetzelve gegeven door de edele weduwe Hadwidis en haren zoon Philips (1).

(Miraeus, *Opera Dipl.*, t. IV, p. 372, door een' priester te Namen, Posson geheeten, medegedeeld.)

In nomine Sanctae et individuae Trinitatis. Ego Albero gratia Dei Leodiensium Episcopus, notum facimus omnibus Ecclesiae Christi fidelibus, tam futuris quam praesentibus;

Quia Antecessor noster bonae memoriae Dominus Albero Episcopus hujus nominis primus, rogatu Fratris Johannis Sacerdotis, aliorumque Dei servorum, cum eo sub Regula Sancti Augustini Canonice viventium, partem praedii Episcopalis juxta Jamnedam, infra terminos beatae Mariae Namurcensis, liberalitate sua Deo et Sancto Augustino obtulit, et eisdem Dei servis per manum Lamberti Comitis, qui Advocatus erat ipsius praedii, firma et legitima Donatione contradidit; ubi a praedictis Dei servis, coöperante fidelium devotione Ecclesia novo constructa est opere, et plures inibi Deo servientes adunati sunt.

(1) Vergelijk Coppens, *Beschrijving des Bisdoms van 's Bosch*, dl. IV, blz. 68, en Van Alen, *Beschryving van Grave*, dl. I, blz. 66.

Quorum honesta conversatione permotus Praedecessor noster Alexander, devotionem suam eidem Ecclesiae applicuit, eamque in honorem Dei ad titulum Beatae Mariae semper Virginis Sanctique Augustini, Episcopali benedictione dedicavit, atque ad ampliandum ipsius atrium de praedio Episcopali super-addidit.

Et ne *etc.*

Confirmamus etiam Ecclesiam de Herpen, quam Nobilis mulier Haduidis vidua cum filio suo Philippo, per manum Berengerii de Lez liberi hominis, nobis legaliter tradidit, ad opus praedictorum Fratrum illii Deo servientium.

Quod si quis praesentium vel futurorum haec aliquando infringere temptaverit, et quietem servorem Dei iniquis machinationibus perturbare praesumpserit, hunc modis omnibus execramus, ac perpetuae maledictionis anathemate condemnamus.

Unde in *etc.*

Hi vero fuerunt Testes Traditionis Ecclesiae de Herpen, quam ut praediximus cum ipso loco, qui vocatur Sancti Augustini-Sart, Fratri Joanni Sacerdoti tamquam Priori et Praelato libere commisimus, praesentibus, et collaudantibus filiis et Fratribus nostris, quorum haec sunt nomina.

Henricus, Major praepositus et Archidiaconus. Elbertus, Archidiaconus. Alexander, Archidiaconus. Reimbaldus Decanus. Nicolaus, Bruno, Theodoricus, Wido, Waso, Petrus, Christianus, Hubertus, Henricus.

Actum est hoc, anno ab Incarnatione Domini M. C. XLI. Indictione V. anno IV. regnante Rege Conrardo.

—

N°. 4. 1183.

Radulphus, bisschop van Luik, bevestigt het in het voorgaande charter omschreven kerkpatronaatschap van Herpen.

(Miraeus, *Opera Dipl.*, t. IV, fol. 385.)

In nomine Sanctae et individuae Trinitatis, amen. Ego Radulfus Dei gratia Episcopus Leodiensium, notum facimus universis in posterum *etc.*

Confirmamus etiam eidem loco Ecclesiam de Herpen, cum integra dote et appenditiis suis, quam Haduidis nobilis mulier cum Philippo filio suo per manum Berengerii de Lez legaliter donavit *etc.* (1).

Actum est hoc anno Dominicae Incarnationis M. C. LXXXIII.

(1) Miraeus voegt daar deze aanteekening bij: »Appendix Parochiae de Herpen fuit olim Capella de Anduwaing, alias *Andoy*, concessa per Decanum et Capitulum B. M. V. Namurci Monasterio de Geronsart anno 1436. eidemque incorporata. Porro Ecclesia de Andoy iterum erecta fuit in parochialem sub invocatione S. Quintini anno 1614. per Episcopum Buisseret." Ik geloof, dat Miraeus deze aanteekening niet gemaakt heeft ter verklaring van het woord *appenditiis* in het diploma, want hoe zou daarin gesproken kunnen worden van de kapel van *Andoy*, die in 1436 eerst aan de abdij van Geronsart kwam? Later bezat de heer van Ravestein het collatorschap der kerk van Herpen, zonder dat men weet, wanneer hij dat verkregen heeft. Coppens, dl. IV, blz. 68.

N°. 5. 1191.

Hendrik van Cuik draagt, met bewilliging zijner echtgenoot Sophia van Herpen en zijnen eenigen zoon Albert, zijn allodiaal goed Herpen op aan Hendrik, hertog van Lotharingen en Braband, en ontvangt dat van hem weder ter leen, onder beding, dat, bij ontstentenis van de mannelijke lijn de vrouwen daarin kunnen opvolgen. Daarvoor verlangt hij 40 marken Keulsch en de tiende te Heesch.

(Perkamenten vidimus ten archieve van 's Hertogenbosch, gesterkt met twee zegels in geel was. Stads groote komme, n° 1. — Miraei *Donat. Belg.*, lib. 2, cap. 69, en *Oper. Diplom.*, t. I, pag. 555. — Van Alen, *Beschr. van Grave*, dl. I, blz. 67. — Lunig, *Cod. German. Dipl.*, t. II, pag. 1066 (1).)

Universis praesentes literas inspecturis, Nos Johannes permissione divina humilis Abbas monasterii Sancti Petri Affligemiensis Ordinis Sancti Benedicti Johannesque praepositus Ecclesiae Sancti Jacobi Frigidi Montis in Bruxella, Ordinis Sancti Augustini Camaracensis Diocesis salutem in Domino, cum notitia veritatis. Noveritis nos anno Domini M° CCC° sexagesimo secundo, mensis Julii die quinta literas illustrissimi Principis et potentissimi Domini nostri

(1) Deze brief komt mede voor ten archieve van 's Hertogenbosch in het *Roodt Privilegiebosk*, fol. 30 (geteekend *E*, n° 1), in Van den Velde, *Privilegiebosk*, fol. 122 (geteekend *E*, n° 12) en in *Ingelodt vanden Lande van Ravenstein*, fol. 33 vso (geteekend *E*, n° 33). Hij is in zijn geheel afgedrukt in Dithmarus Teschenmacherr *Annales Cliviae* etc., codex diplom., pag. 215, n° 140. De varianten uit dit werk zullen wij met de letter D aanduiden. Hij is gedeeltelijk afgedrukt in Miraeus en Van Alen, hier boven gemeld. Butkens, *Trophées du Brabant*, t. I, pag. 149 et 150, geeft de namen der getuigen, doch met veranderde lezing op.

Domini Henrici quondam Ducis Lotharingiae, necnon nobilis et potentis viri Domini Henrici de Kuyck, veris sigillis eorum sigillatas, non cancellatas, non abolitas, non abrasas, nec in aliqua sui parte viciatas, imo sanas, et integras, omnique suspicione carentes, prout prima facie apparebat, vidisse, legisse, tenuisse, diligenterque examinasse tenorem, qui sequitur continentes.

In nomine Sanctae et individuae Trinitatis. Notum sit universis (1) tam futuris quam praesentibus, quod Dominus Henricus de Kuyck (2) allodium in (3) Herpen cum omnibus attinentiis ejus, uxore ejus Sophia et filio ejus (4) Alberto praesentialiter consentientibus Domino Henrico Duci Lotharingiae donavit, et idem in feudum ab eo, ipse et filius ejus receperunt, Dux autem in recompensationem praedictae donationis, quadraginta marcas novorum Coloniensium dedit (5), et insuper decimam in Heze (6), cum omni integritate qua eam possedit, praedicto Henrico et filio ejus A. (7) in feudum concessit, tali (8) conditione firmissime apposita, quod si Henricus sine filio decederet, filia in omnibus praedictis bonis feudalem justitiam (9) obtineret; si vero penitus sine prole decederet, cuicumque Dominus Henricus de Kuyc assignare vellet, de mandato ducis, absque contradictione aliqua in feudum reciperet. Quod si forte in vita sua (10) nulli as-

(1) *Universis*, uit D. ingevuld.
(2) *Kuyck*, D. *Cuyck*.
(3) *In*, D. *de*.
(4) *Ejus*, bij D. weggelaten.
(5) *Dedit*, bij D. uitgevallen.
(6) *Heze*, Heesch bij Oss. In 1317 bezat het huis van Herpen de tiende van Heesch en Nistelrode, zie bladz. 21 hiervoor. Denkelijk wordt in dezen brief de laatste onder de eerste begrepen.
(7) *A*, dat is Alberto. Ditmarus heeft daarvoor *iterum*.
(8) *Tali*. Met dit woord begint bij Miraeus een hiatus.
(9) *Justitiam*, D. beter *investituram*.
(10) *Sua*, bij D. uitgevallen.

signaret (1), post mortem ejus proximus haeres in universum praedictum feudum succederet; uxor tamen praedicti Henrici de Kuyc fructus universi feodi in vita sua sine diminutione obtineret. Dominus autem (2) Henricus, hominio (3) facto Duci, sacramentum praestitit contra omnem hominem, salva fidelitate imperii. Et ut haec rata et inconvulsa (4) permaneant, de communi consensu eorum appositum est utriusque sigillum in memoriam sempiternam (5). Acta sunt haec anno Incarnationis Domini M° (6) centesimo nonagesimo primo. Hujus rei testes sunt de familia Ducis, Arnoldus de Grimbergen (7), Regnerus de Heverle (8), Arnoldus de Wesemale, Wilhelmus Bus, Gerardus de Hildeberge (9), Wilhelmus de Walhem, Walterus de Rommina (10), Rulinus de Lon (11). De familia Domini Henrici de Kuyc, Theodorus de Batenburch, Robertus de Litte (12), Egno de Haren (13), Hubertus de Businch (14), Wernerus ter Vene (15), Albertus de Landgele (16), Godefridus de Herpen, Hermannus de Lon (17) et alii quam plures utriusque partis. Et nos Johan-

(1) *Assignaret*, D. beter *assignarit*.

(2) *Autem*, bij D. uitgevallen.

(3) *Hominio*, homagio, hulde; bij D. verkeerdelijk *hominis*.

(4) *Inconvulsa*, D. *inconcussa*.

(5) *Sempiternam*; tot hiertoe loopt de hiatus van MIRAEUS.

(6) *M°*, D. *Millesimo*.

(7) *Grimbergen*, D. *Grimberg*.

(8) *Heverle*, zoo ook BUTKENS. D. *Hervele*.

(9) *Wilhelmus Bus, Gerardus de Hildeberge*; D. *Wilhel. de Hildenberg*: hij slaat dus twee woorden over.

(10) *Rommina*, D. *Rondt*. BUTKENS: *Remmene*.

(11) *Rulinus de Lon*, D. *Rulem de Con*. BUTKENS: *le majeur de Louvain*. MIRAEUS: *Vulinus de Lovanio*.

(12) *Litte*, d. i. Lith of Litholjen.

(13) *Haren*, in het graafs. Megen.

(14) *Hubertus de Businch*, D. *Henricus de Bassine*. BUTKENS beter *Businchem*.

(15) *Wernerus ter Vene*, bij D. uitgevallen. BUTKENS: *de Trevene*.

(16) *Landgele*, D. *Leutgele*. Het *Rood Privilegieboek*, MIRAEUS en BUTKENS beter *Langele*.

(17) *Hermannus de Lon*, bij D. uitgevallen. MIRAEUS en BUTKENS beter *Loen*, Neerloon.

nes Abbas Johannesque praepositus supradicti in signum nostrae visionis, perlectionis et diligentis examinationis ipsarum originalium huic praesenti transcripto earumdem, quas per notarium et clericum nostrum subscriptum transcribi, et copiari mandavimus, sigilla nostra duximus apponenda. Datum et actum anno, et die suprascriptis.

F. DE LOKMELRE.

N° 6. 1196.

In eenen giftbrief, ten behoeve der abdij van Bern, komen als getuigen voor: Hendrik van Cuik en zijn zoon Albert, Henricus de Batenburch, neef van Hendrik van Cuik, (»consobrinus domini ducis") *Marsilius de Loen* (1), *Egeno de Har* (2) *en zijn zoon Robertus. De gifte zelve geschiedde in het kasteel te Herpen* (»apud castrum Herpen").

(MIRAEI, *Dipl. Belg.*, lib. 2, cap. 65, 66; *Oper. Dipl.*, tom. I, pag. 290, 291. — FOPPENS, *Hist. Episc. Silv.*, pag. 251-253. — *Oudh. en Gestichten van 's Bosch*, blz. 523-528. — VAN HEUSSEN, *Histor. Episc. Ultraj.*, pag. 258. — *Oudh. van 't Utrechtsche Bisdom*, dl. III, blz. 54. — VAN ALEN, *Beschr. van Grave*, blz. 67-69.

(1) In den naastvoorgaanden brief lezen wij *Hermannus de Loen*.
(2) In den voorgaanden *Egno de Haren*.

N° 7. Omtrent 1200.

Hendrik I, hertog van Braband, neemt Dirk VII, graaf van Holland, en Otto, graaf van Gelder, te Uden krijgsgevangen.

(Willems, *Brabantsche Yeesten van* De Klerk, dl. I, blz. 374.)

In dat achtienste (1) jaer dat hi
Hertoghe sat quam hi bi
Uden (2), ende vacht metter hant
Iegen Florense (3), grave van Hollant,
Ende ieghen Adolven (4), grave van Ghelre:
Maer Heinrics aventure was snelre,
Soe dat hi beide die graven vinc,
Ende pijnsde (5) alsoe die dinc
Dat elc van hem, als ict vernam,
Sijn dochtere te wive nam (6).

(1) *Achtienste.* Een ander MS. zegt *tienste.*

(2) *Uden.* De *Excellente Cronike van Brabant* zegt »*bi Uden in de Pele.*" Matthaeus in zijne aanteekeningen op *Anonymi Chronicum Ducum Brabantiae,* pag. 57, denkt, dat men *Hoesden* (Heusden) lezen moet. De volgende schrijvers noemen eenparig Heusden, het dorp Heusden of de stad Heusden: *Chronicon Hollandiae* bij Kluit, dl. I, blz. 172, — De Klerk, *Van de laage Landen,* blz. 88, — Melis Stoke, dl. I, blz. 477, — Wilhelmus, *Procurator* (Math. *Anal.*, t. II, pag. 486), — *Chronicon Tielense,* pag. 176, — J. Beka, fol. 62, — Jo. a Leydis, pag. 175, — Snoii, *Rerum Bat.*, pag. 78, — en de *Divisie Kronyck,* fol. 152.

(3) *Florense,* lees *Diederyc.*

(4) *Adolven.* Drie MS. lezen *Otten,* die toen graaf van Gelder was.

(5) *Pynsde,* pijnde, bewerkte.

(6) Over desen oorlog kan men nazien Butkens, t. I, pag. 161, — Van Spaen, dl. I, blz. 109, — Wagenaar, — Hendriks, — Van Heurn enz. — en Van Oudenhoven, ed. 1670, blz. 180, die de onnaauwkeurigheden van De Klerk uiteenzet: doch vergelijk daar Divaeus en Harraeus mede.

N°. 8. 1288.

Opgave van Noord-Brabandsche edelen, die in den slag van Woeringen uitgemunt hebben, waaronder Alard, heer van Herpen.

(Willems, *Rijmkronyk van* Jan van Heelu *betreffende den slag van Woeringen*, bls. 300-304, vers 8224-8312.)

Hier noemic nu enen van den besten
Die in des hertoghen side
Met banieren was ten stride:
Dat was van Kuc her Jan,
Die in den strijt, doe men began,
Comen was in groeter nòot:
Met hem waren in sijn conroet (1)
Twee baenroetse, twee vromege man,
Beide her Jan ende her Jan
Van Ercle (2), ende van Hoesdinne (3)
Die beide in dien beghinne
Waeren oec in selke pine (4)
Comen, dat si in scine
Waenden mede ondergaen;
Dat eerlijc wert wederstaen;
Want het wederbrachte
Met groeten daden, die hi wrachte,
Van Kuc die vrome riddere, alsoe
Dat menich man onvro (5)

(1) *Conroet*, bende.
(2) *Ercle*, Arkel bij Gorinchem.
(3) *Hoesdinne*, Heusden.
(4) *Pine*, lijden.
(5) *Onvro*, (*vro*, vrolijk, Kiliaan) van hier: onpleizierig, dus: treurig. Misschien beter *vro* voor vroed, vroom, kloek, dus *onvro*, bang.

Wert, inder vianden side,
Doe die heere van Kuc met stride
Overhant dus weder nam;
Maer eert alsoe verre quam
Dat hi die plaetse weder wan,
Was bleven gevaen her Jan
Van Hoesdinne, die stoute heere,
Die hem weerde alsoe seere
Als riddere mochte doen, met stride;
Maer noch doen te dien tide
Reden met soe sterken roten (1)
Die gene, die gerne hadden genoten,
Maselendere (2) ende Ruire (3)
Dan si vingen; maer sine baniere,
Al sint dat hi ghevaen was,
Bleef gehouden in den tas (4)
Ontploken (5), met gheninde (6),
Eerlijc ende wale, toten inde;
Want daer waren bi bleven,
Vromighe ridderen, sinen neven,
Dese hilden met ghewout (7),
Van der Sclues her Arnout (8),
Dire vroemster ridder een
Vanden conroete, dat wale sceen

(1) *Roten*, bende.
(2) *Maselendere*, Maaslanders.
(3) *Ruire*, Roerbewoners.
(4) *Tas*, hoop, bende.
(5) *Ontploken*, ontrold.
(6) *Gheninde*, stoutmoedigheid.
(7) *Ghewout*, geweld.
(8) *Van der Sclues her Arnout.* »'T adelyck geslacht van der Sluys, zynde eenen ranck uyt den huyse van Heusden, heeft tot Drongelen haere ridderlycke hofstadt ghehadt, genaemt het Hof van den Eymer." Van Oudenhoven, *Beschr. van Heusden*, voorkomende in Dr. Herbans, *Bijdr. over Noord-Brab.*, dl. II, blz. 229.

Aen groete daden, die hi dede;
Maer daer was sijn neve mede
Her Diederic van Hoesdinne,
Die men te Coelne inne
Vueren moeste, na den strijt
Daer hi sterf in corten tijt;
Want hem corte sijn leven
Vromicheit, die hi gedreven
Hadde in den strijt, met groeten daden.
Die ziele moet varen te genaden,
Soe dat si hemelrike vercrighe!
Nu hoert voort vanden wighe (1).
Bi den heere van Kuc bleef
Mit sinen conroete (die daer dreef
Vromeghe dade ende fiere,
Eerlijc onder sijn baniere,)
Die heere van Ercle her Jan,
Van Leiden her Herman,
Die heere van Steine, her Goeswijn
Die Coc, die alle sijn
Vromege ridders ende stout,
Van Herlaer her Arnout,
Ende van Herpen her Alaert,
Dese waren alle gescaert
In dies heeren conroet
Van Kuc, daer si persse (2) groet
In droegen ende overleden (3);
Dat si met crachte weder streden
Soe eerlijc, dat si quamen boven
Des salmense te rechte loven,

(1) *Wighe,* oorlog.
(2) *Persse dragen,* geweld verdragen, te lijden hebben.
(3) *Overleden,* doorstonden, leden.

Ende boven al te vorst (1) dien heere
Van Kuc, die die eere
Daer gesciede ende dat geval,
Met vromicheide, dat hi al
Daer vercreech in sine hant
Sijn viande al van Gelrelant,
Ende oec andere vele te sinen wille.
Hier mede swigic al stille
Heeren Jans van Kuc voortane;
Want al eest dat ic vermane (2)
Dire (3) banieren, ende dire heeren,
Die dien hertoghe met eeren
Sine bataelge holpen verweren,
Haer doen ende haer anteren (4)
Van dien daden, die si dreven,
Latic nochtan onbescreven.

N° 9. 1288.

Lof der Noord-Brabandsche edelen, waaronder de heer van Herpen, die in den slag van Woeringen uitgemunt hadden.

(Lodewyk van Veltheb, *Spiegel Historiael*, III boek, cap. XVIII, naar Dr. Jonckbloet, *Specimen exhibens* L. de Veltheb *Chronici quod inscribitur Speculum Historiale*, lib. III (*H. C.*, 1840, 4°), pag. 36, vers 21, 22, 37-53)

Ic salse u nomen in enen scare,
Wie daer prijs ten stride ontfinc.
.....

(1) *Te vorst*, vooraan.
(2) *Vermane*, gewage.
(3) *Dire*, diens.
(4) *Anteren*, hanteren.

Den besten daer gi af horet yet,
Dat was Kuec mijn her Jan;
Twee vanrutse (1), twee vrome man,
Van Erche (2) ende van Hoesdinne;
Maer gevaen was inden beginne
Her Jan van Hoesdinne met gewout.
Vander Sluus oec her Arnout (3)
Deet daer wale inden beginne,
Ende her Diderijc van Hoesdinne.
Die Coc van Strive (4) her Goswijn,
Ende van Leiden Hertwijn (5),
Die here van Herpen, ende van Herlaer,
Dese waren alle daer
Metten here van Cuec opt velt.
En mochte niet wel sijn vertelt
Die dade, die dese heren dreven
Eer die viande onder bleven.

N° 10. 24 Januarij 1313.

Obligatie van 64 ℔ jaarlijksche rente ten laste van Rutger, heer van Herpen, die daaronder zijne allodiale goederen verbindt.

(Perkamenten vidimus ten archieve van 's Hertogenbosch. Stads groote komme, n° 31.)

In nomine Domini, amen. Datum per copiam.

(1) *Vanrutse*, lees volgens Heelu: *baenroetse*, baronnen, baanderheeren.
(2) *Erche*, lees *Erkel*, Arkel bij Gorinchem.
(3) Zie bladz. 61, aanteekening 8.
(4) *Coc van Strive*, lees *Steine* volgens Heelu. hiervoor bladz. 62.
(5) *Hertwijn*, lees *Herman van Leiden* of *Herman van Cuik, burggraaf van Leiden*. Zie Willems op Heelu, v° 8284.

Nos Arnoldus Poeldonc et Elyas Pannicida, scabini in Buscoducis notum facimus universis praesentes visuris vel audituris, quod coram nobis Rutgherus dominus de Herpen recognovit se haereditarie vendidisse et vendidit pro vero allodio Heynrico de Aggere, conburgensi nostro in Buscoducis, sexaginta quatuor libras annui et haereditarii census, grosso Turonensi, denario monetae regis Franciae, antiquitus pro sedecim denariis in hiis computato, vel alterius pagamenti aequaliter boni in valore, solvendas anno quolibet duobus terminis infrascriptis ex censibus ipsius Rutgheri in Herpen universis: ita videlicet quod dictus Rutgherus dicto Heynrico de dictis sexaginta quatuor libris annui et hereditarii census ex dictis censibus de Herpen universis dabit et solvet seu dare et solvere promisit quadraginta libras dictae monetae anno quolibet in festo beati Lamberti Martyris et vigenti quatuor libras ejusdem monetae in festo beati Martini hyemalis. Et si dicti census de Herpen universi pro dictis sexaginta quatuor libris census hujusmodi annuatim, ex eis solvendis, ut dictum est, insufficientes et minus valentes fuerint, pro insufficientia et defectu hujusmodi supplendis, dictus Rutgherus bona sua, in Herpen sita, et ad curiam de Herpen spectantia, quod suum verum allodium esse dicebat, cum universis ipsorum bonorum attinenciis dicto Heynrico imposuit et haereditarie obligavit, dictosque census de Herpen universos et dicta bona cum universis attinenciis eorumdem dictus Rutgherus supportavit, tradidit et resignavit pro vero allodio dicto Heynrico in manum suam, ipsumque Heynricum in hiis imposuit et haeredavit modo, in allodialibus consueto, et ipsos census de Herpen ac bona dictus Rutgherus ab ipso Heynrico recepit possidendos et tenendos pro dictis sexaginta quatuor libris annui

et haereditarii census dictae monetae reddendis et solvendis dicto Heynrico ex eisdem censibus de Herpen et bonis indivisis, terminis supradictis: additis conditionibus infrascriptis: videlicet, quod dictus Heynricus anno quolibet dictis duobus terminis apud Herpen veniet vel suum nuntium mittet, et quod dictus Rutgherus singulis annis quolibet termino praedicto partem census hujusmodi, quae in ipso termino solvenda erit, dicto Heynrico vel suo nuntio dabit plenarie et exsolvet: quod si dictus Rutgherus non fecerit, extunc idem Rutgherus infra quindenam post quemlibet hujusmodi terminum immediate sequentem, partem dicti census suo solutionis termino non solutam, dicto Heynrico dare et solvere et apud Buscumducis ad domum suam transmittere tenebitur, sub ipsius Rutgheri periculis et expensis; et si dictus Rutgherus infra hujusmodi quindenam partem census hujusmodi suo termino non solutam dicto Heynrico non persolverit, nec apud Buscumducis transmiserit, ut dictum est, extunc post ipsam quindenam qualibet die dictus Rutgherus dicto Heynrico nomine emendae quinque solidos monetae praedictae dabit et solvet seu dare et solvere tenebitur, quamdiu ipsa pars census hujusmodi exstiterit non soluta: quas emendas simul cum censu termino suo vel infra quindenam post eumdem non soluto dictus Rutgherus coram nobis promisit, ut debitor principalis, sub obligatione bonorum suorum dare et solvere dicto Heynrico ad ipsius Heynrici monitionem et voluntatem. Et promiserunt coram nobis dictus Rutgherus dominus de Herpen et cum ipso Heynricus de Masacker, ejus sororius, Goeswinus de Haren, filius quondam domini Heynemanni de Haren, militis, et Heynricus de Reesse (1), ut debitores principales indivisi et

(1) *Reesse;* dit staat er duidelijk: zou men niet *Reecce* (Reek) mogen lezen?

quilibet eorum in solidum, assecurando fide, a quolibet eorum super hoc praestita, corporali, quod si dictus census suo termino vel infra quindenam post ipsum terminum non solutus, ut dictum est, dicto Heynrico de Aggere ad suam monitionem et voluntatem simul cum dictis emendis non fuerit persolutus, ipsi debitores extunc ad monitionem ipsius Heynrici de Aggere vel sui nuntii intrabunt oppidum de Buscoducis ad jacendum ibidem in hospitio, ipsis debitoribus a dicto Heynrico de Aggere ad hoc assignando, in ipsorum debitorum propriis expensis, a dicta jacentia non recessuri, donec dicto Heynrico de Aggere, tam de censu restante et non soluto, quam de emendis praedictis plenarie et integraliter fuerit satisfactum. Promiserunt insuper dicti debitores omnes indivisi eadem fide praestita, quod ipsi dictos census de Herpen universos et bona cum suis attinenciis, pro dictis sexaginta quatuor libris annui et haereditarii census monetae praedictae, ex hiis dicto Heynrico de Aggere annuatim et haereditarie, ut dictum est, solvendis, sub eisdem conditionibus, quae praetactae sunt, semper sufficientes, satis valentes efficient et satis securas; et quod omnem defectum in hiis contingentem plenarie supplebunt eidem, et quod ipsi debitores omnes et singulos, jus in dictis censibus de Herpen et bonis habentes, renuntiare facient plene et sufficienter ad opus dicti Heynrici de Aggere, sicut eidem Heynrico ratum erit perpetuo atque firmum, et quod ipsi dicto Heynrico de Aggere de dictis sexaginta quatuor libris annui et haereditarii census dictae monetae ei venditis, et ex dictis censibus de Herpen universis et ex bonis praedictis cum suis attinenciis, annuatim et haereditarie, ut dictum est, solvendis, sub conditionibus antedictis plenam adversus quoscumque tamquam de vero al-

lodio praestabunt warandiam et tutelam, et quod omnem quaestionem proximitatis, ac omnem aliam obligationem in dictis censibus de Herpen et bonis praeëxistentem omnino deponent eidem. In quorum omnium testimonium sigilla nostra praesentibus litteris sunt appensa. Datum anno Domini M° CCC° duodecimo, feria quarta ante Conversionem sancti Pauli.

Actae, conscriptae et excopiatae fuerunt hae litterae praescriptae in Buschoducis in vico Hinthamarensi ante scolas ibidem, praesentibus discretis viris et honestis Heynrico dicto Loyt, canonico Rutlensi, Rodulpho dicto Vos, et Godescalco de Bladel oppidanis in Buscoducis, testibus fide dignis ad praemissa vocatis et rogatis, sub anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo sexagesimo quinto, indictione tertia, mensis Julii die sexta decima, hora terciarum diei ejusdem.

N° 11. 3 Februarij 1314.

Uitgifte van gemeentegronden aan de ingezetenen van Boekel en Volkel, door Rutger van Herpen.

(Oorspronkelijke perkamenten brief ten archieve der gemeente Boekel, zijnde het kegel verloren.)

Wy Rutgaer, heere van Herpen, make cont alle den ghenen, die *dese* (1) brief sien *offte* hoeren, dat wi den ghebueren van Boekel ende van Volkel hebben vercoft ene ghemeente, die gheleghen es binnen den paelstaden, diemen hier noemen sal. *In den* ersten van den hoeghen

(1) De oorspronkelijke brief is om den ouderdom hier en daar onleesbaar geworden. Wij hebben die woorden in Italiaansche letters laten afdrukken, welke uit de copie v. C. aangevuld zijn.

Campe tote den hoghe Venne: voert up Wellens huus van Oesterhese: *voert* van Wellens tote den hoeghen Vosbergen: voert van den hoeghen Vosberghe totere heerschaepheit (1) van Kuuc: voert van die heerscaepheit van Kuuc toter heerscaepheit van Gemert: voert van daer tote des hertoghen paelstaden: voert van daer tote den driën Eyken: voert van den driën Eyken weder tote den hoeghen Campen: *alle* de ghemeente, die hier binnen gheleghen es, en. niet vercoft en was voir dien tiden, doe dese brief ghegeven was. Ende dese ghemeente hebben *sy* gecoft in de voerwaerde, dat si ons hier af hebben ghegheven lxx pont the voerleve (2), ende die hebben si ons *al betaelt*, en. ome *drie* pont sjaers, ende dat the betalen alle iare up sente Lambrechts dach, daer af te maken enen staetheliken laet (3) hi ende syn wyf, *alse* sede ende ghewoente es van tensgoede, tote die tyt dat die ghebuere den voer ghenoemden tense ghemaech hebben ute der ghemeente metten minsten coste, en. onsen amman (4) daer over the coemen alsoe dicke al syn (5) daer toe roepen sonder haren cost (6). En. wanneer die tens ghemaecht es, die lude dan onse laet the wesen van dien

(1) *Heerscaepheit*, heerlijkheid.

(2) *Voerleve*, gewoonlijk *voorlijf*. In uitgiftbrieven van gemeentegronden in de meijerij van 's Hertogenbosch komt dit woord in deze beteekenis dikwijls voor.

(3) *Staethelicken laet. Staethelick*, vast en zeker; *laet*, een cijnspligtig grondbezitter. De zin is: de geburen of de geërfden in de gemeente zullen een' cijnspligtige stellen, die, hij of zijne vrouw, de jaarlijksche cijns zal betalen, tot dat zij eenige stukken gemeente zullen hebben verkocht, die met dien erfcijns zullen worden bezwaard.

(4) *Amman*, de drossard des lands van Ravestein.

(5) *Syn*, d. i. *si hem*.

(6) *Sonder haeren cost*, d. i. zonder dat zijne ambtelijke bediening iets aan de geburen behoeft te kosten.

voer ghenoemden tens (1), alse sede en. ghewoente, en. voer seghet es van den eersten late, en. die tens altoes the ghelden up sente Lambrechts dach van den ghebure weghen van Boekel in sulker maniren, dat dan die eerste laet en. syn wyf quite en. vri syn van den voerghenoemde tense, ende nemmer the beslane (2) van de ghemeente, maer dese meente the bruken en. te beseghen [by] desen gheburen, alse sede ende ghewoente es van ghemeenten: ende wi hebben den ghebueren gheoerloft enen meenen scutter the setten up die ghemeente the scutten alle den ghenen, dire gees (3) op hebbe gaen sonder die dair ghemael (4) in sien en. den ersten cost hebben helpen ghelden, en. van den scote (5) the gelden ijz s. (6), dair af sal die heere hebben xij d. (7) en. die ghebure van Boekel xij d. en. die scutter vj d., voert alle die ghene, die dese ghemeente niet mede en coepen, ende den *ersten cost mede en* liden, nemmermeer inder ghemeente the commen ten si bi ghebure wille, ende niement daer binnen heide te maien dan die ghebure, *die dair ghemael* in syn, sonder des heere waghen, die up haer hei comen varen. Ome dat dit vaste ende gestade sal bliven, soe hebben wyt *bezegelt* doer onsen zeghel, int iare ons Heere almen scrivet m° c°c°c° en. dertiene, up sente Blasius dach.

(1) *Die lude — tens,* d. i. de eigenaars dier te verkoopen gemeentegronden zullen dan de laten of de cijnspligtige grondbezitters wezen.

(2) *Beslane,* cincumcludere, Kil. Geene gemeentegronden mogen tot particuliere erven afgepaald worden.

(3) *Gees,* gans, Kil.

(4) *Ghemael,* deelgenoot.

(5) *Scote,* schutsloon, boete.

(6) ijz *s.*, d. i. $2^1/_2$ schelling. In al de afschriften staat *dorden halven schilling.*

(7) xij *d.*, d. i. 12 deniers. In de afschriften staat *eenen schilling.*

N° 12. 4 April 1328.

Hertog Jan III verklaart, dat aan de stad 's Hertogenbosch de kennis toekomt van alle brieven, welke voor hare schepenen gepasseerd zijn. De aanleiding tot deze verklaring was op het volgende gegrond: Rutger, heer van Herpen, had zich bij schepenbrieven van 's Hertogenbosch verbonden, dat hij jaarlijks aan vrouwe Maria, zijne zuster, gehuwd met Theodericus, heer van Nederharen, schildknaap, of hunne erven, 100 ℔ *zwarte tournoisen 's jaarlijks zou betalen uit zijn allodiaal goed van Herpen, en daarenboven nog* 50 ℔ *'s jaarlijksche rente te 's Hertogenbosch betaalbaar, welke rente hun was toegewezen door heer Rutger van Leefdaal, heer van Perk en Oirschot, en Willem de Milne, als scheidslieden.*

(Perkamenten vidimus ten archieve van 's Hertogenbosch. Stads groote komme, n° 46.)

Nos Johannes Dei gratia Lotteringiae, Brabantiae et Lymborgiae Dux. Notum facimus universis, quod cum inter nobiles personas, videlicet Dominum Rutgherum, Dominum de Herpen, quondam ex una parte, et Domicellam Mariam ejus sororem, necnon Theodoricum Dominum de Nederharen, armigerum, ejusdem Domicellae Mariae maritum, et tutorem legitimum ex altera, conventum sit et fuisset, scilicet quod praedictus Dominus Rutgherus quondam in oppido nostro de Busco, et coram Scabinis nostris ibidem dare et persolvere promiserat Domicellae Mariae ac Theoderico conjugibus praedictis centum libras nigrorum Turonensium, antiquo grosso Turonensi Regis Franciae, pro sedecim Turonensibus computato, annui,

et perpetui redditus singulis annis ex dominio de Herpen, vel suis post ipsos conjuges heredibus persolvendas, prout in litteris super hoc confectis plenius est expressum, et nihilominus praeter has centum libras similiter persolvere promisit in opido et coram Scabinis nostris praedictis quinquaginta libras praedictae monetae, similiter annui et perpetui redditus adjudicatas praedictis conjugibus per Dominos Rutgherum de Leefdale, Dominum de Perke et de Oerscot, necnon Willelmum de Milne milites, arbitros seu arbitratores ex utrisque partibus praedictis statutos, et electos, sicut etiam in litteris super hoc editis clarius continetur: cum igitur jus opidi nostri Buscoducensis praedicti a nostris progenitoribus a tempore quo non est memoria, conservatum sit, et plane contineat, quod qualesque personae cujusque dignitatis conditionis aut status exstiterint, aliquas conventiones, conditiones, permissiones, seu contractus in opido, et coram praedictis Scabinis nostris fecerint, aut iniverint, ipsos contractus, promissiones, et conventiones ibidem, et non alibi debere efficaciter complere.

Nos igitur vestigia nostrorum progenitorum imitari cupientes, et volentes praedictas promissiones saepe dictis conjugibus per Dominum Rutgherum praedictum quondam factas, ratificamus, confirmamus et approbamus, promittentes bona fide Theodoricum Dominum de Nederharen, armigrum, legitimum primogenitum praedictorum conjugum et suos post ipsum heredes in pecuniarum summis centum et quinquaginta librarum praedictarum defendere conservare et tueri, et nullibi vexari, vel in causam trahi quoquo modo super hujusmodi pecuniarum summis, nisi in opido et coram Scabinis nostris praedictis, ubi litterae dictas pecuniarum summas continentes, sunt si-

gillatae, et quia pars dictarum pecuniae summarum, videlicet centum librae, de quibus supra fit mentio ex nostro feodo de Herpen, quod a nobis tenetur, descendat, volumus plane, consentimus et bene de jure possumus, quod iidem Scabini nostri in opido nostro Buscoducensi de eisdem finaliter judicent, si necesse fuerit nosque promittimus ut supra Theodoricum Dominum de Nederharen praedictum, suosque post ipsum heredes in dicta pecuniae summa similiter ut supra defendere, et potenter conservare, donec per communem sententiam praedictorum scabinorum nostrorum fuerit vel fuerint devictus, vel devicti. In cujus rei testimonium tradidimus saepedicto Theoderico has nostras litteras nostri sigilli robore communitas. Datum anno Domini millesimo trecentesimo vicesimo octavo, quarta die mensis Aprilis (1).

N°. 13. 29 November 1331.

Johan van Valkenburg, ridder, heer van Heerle, Borne en Herpen doet kond, dat die uit den lande van Herpen, van Huysselingen, van Doorsen, van Denenborgh, van Deemen en van Langel eene sluis en eenen dijk hebben gekregen tegen heer Johan, heer van Megen, ridder. Op St. Andries-avond den apostel (2).

(1) De vidimus-brief is van den 8 Augustus 1444, afgegeven door Petrus Cromme, deken der collegiale kerk van St. Jan, en van broeder Ghiselbertus de Heze, gardiaan der Minderbroeders, beide te 's Hertogenbosch; de brief is versterkt met twee vrij gave zegels.

(2) Deze inhoud van een charter is mij door baron R. van Breugel te 's Gravenhage beleefdelijk medegedeeld. Hij trof hetzelve aan in MS. landcharters van het land van Megen, blz. 46 vso., welk handschrift hij echter thans niet meer onder zijn bereik heeft.

N° 14. 29 November 1331.

De ingezetenen van Herpen, Huisseling, Deursen, Dennenhurg, Demen en Langel verbinden zich, om den Groenen dijk en eene sluis, welke Jan, heer van Megen, hun vergund heeft te maken, te onderhouden.

(*Landtchaerte van Ravesteyn,* MS. v. C., fol. 165, 166 (1).)

Allen den geenen, die desen iegenwoordigen brieff sullen sien offte hooren lesen, zy condt, dat die uyt den lande van Herpen, dat is te weeten, die van Herpen, van Huysselinghe, van Doeren, van Derenbergh, van Deemen ende van Langel, dat zy eine sleuse (2) vercreghen hebben ende einen dyck, welcken dyck lanck is neghen royen ende vier voeten, iegens heer Iohan, heer van Meghen, ritter, welcke sleusze ende dyck voors. sy leggen tot euwighen daghen op hen ende op heure guet, ende gelauen (3) die sleuse ende dyck voors. te bewaeren als slants recht is tot der stede, daer dese voors. dyck ende sleuse geleghen syn. Voort syn voorwaerden, offt geviele, dat die voors. heer Iohan, heer van Meghen, breucken offte recht verscheere (4) op desen voors. sleuse ende dyck, dat wy hem daeraff genoch doen sullen. Ende wy voors.

(1) Deze brief heb ik slechts in het handschrift v. C. aangetroffen, en wel in een' vidimus van Willem van Kleef, d.d. 4 September 1546.

(2) *Sleuse,* sluis. Vergelijk een dergelijke brief door Jan van Megen aan die van Oss en Berchem ook in 1331 gegeven, voorkomende in Van Oudenhoven, *Beschryvinghe der Meyery,* blz. 64.

(3) *gelauen,* geloven, beloven.

(4) *Verscheere,* voorwendde; denkelijk eene verkeerde lezing voor *pretendeerde.*

dorpen van Herpen, van Huysselings, van Doeren, van Derenborgh, van Demen ende van Langel, bidden onsen lieven heere, hern Iohan van Valckenborgh, heer van Herle, van Borne ende van Herpen, dat hy ons dwinghe ende duet dwinghen, mit ons ende mit onse guede ende onse nacomelinghen, dat wy alle dese voors. voorwaerden halden van dese voors. sleuse ende dycke, die in den gerichte van Haren geleghen syn. Ende bidden oock mede den schepenen van Herpen, Herman Meysterman [en] Eghen Muylken, dat sy dit als schepenen ons bezegelen. Ende wy Iohan van Valckenborgh, ritter, here van Herle, van Borne ende van Herpen, ende wy Herman ende Eghen voors., als schepenen, om gemeynen oirbaer, in getuygenis der welcker waerheyt, soo hebben wy onse zegelen aen desen iegenwoordighen letteren gehanghen. Gegeven in't iaer ons Heeren, alsmen schrifft 1331, op sint Andries avont des apostels.

N° 15. 13 Mei 1332.

Johan van Valkenburg vergunt aan de ingezetenen van het dorp Herpen, om de gemeentegronden onderling te verdeelen.

(*Landtchaerte van Ravesteyn,* MS. v. C., fol. 143, 144.)

Rybroeckscke brief.

Wy Iohan van Valckenborch, ridder, heer van Herle en. van Herpen, doen condt allen den geenen, die desen brieff sien offte hooren leesen met kennisse der waerheyt, dat die gebueren van Herpen quaemen voor ons gemeynlyck ende begeerden des, dat [zij] haere gekoffte gemeynte,

alsoo verre als haer peelsteeden begrepen hebben, mochten deylen ende slaen tot erve metten dyck, die daer toe hoort. Ende des droeghen sy over een mit onsen raede, dat sy hyertoe cooren (1) seven geswooren, die deese gemeynte souden deylen ende desen dyck; ende dat hebben sy gedaen nae heuren besten en. op heuren eede, ende van deeser gemeynte hebben sy ons gegeven een somma van gelde, die sy ons wael betaelt hebben; ende een iegelyck gebuer sall voorts geven erfflyk ons ofst onsen erffgenaemen van elcker merghen gemeynte, die gedeylt is, twee penninghen thyns t'iaers op sint Lamerts daeghe. Ende wy en. onsen erffgenaemen geloven met goeder trouwen een iegelyck gebuer deser gemeynten te weeren en. in te houden (2), alsoo als wy schuldich syn te doen van erff van thynsgoeden. Ende deese voors. gebueren sullen deesen voors. dyck houden, alsoo alsmen die dyck boven ende beneeden helt, ende sy schuldich syn te doene van erffthyns goederen. Ende een iegelyck mach synen dyck en. dat erve, dat daertoe geslaghen is, vryden (3), gelyck synen anderen erven. Ende dese gebueren moghen, mit raede der geswooren, steghen ende straeten enghen ende wyden altoos sonder breuck van ons. Weer oock iemant, die deese gemeynte mitten dyck niet en woude ontfaen, die hun die geswooren hebben geslaegen op haeren eedt, die gemeent en. dyen dyck moghen deese gebueren aenvanghen ende houden onder hem, ende dier sullen wy ende onse erffgenaemen hun weeren end' inhouden.

Oock sullen deese gebueren wtter den hove, dat heyt

(1) *Cooren*, verkiezen.
(2) *Weeren en. inhouden*, beschermen en handhaven.
(3) *Vryden*, bevrijden, afpalen.

dat Ryckbroeck (1), hebben eenen waterganck tot heuren oorbaer al ter Maesen. Op deesen dyck sullen wesen drye schouwen 't iaers, ende die salmen schouwen alst ons oorbaer is en. dies landts. Ende elcken breuke sall wesen op desen dyck van twelff penninghen, een deel ons ende twee deelen die heemraeden, ende dat sall syn die meeste breucke, diemen op desen dyck winnen mach, sonder den hemraeden te wedersetten. In oorconde des soo hebben wy desen brieff besegelt mit onsen segel. Gegeven in't iaer 1332, op sint Servaesdags in den Mey (2).

N° 16. Omtrent 1334.

Grensscheiding tusschen het land van Cuik en dat van Ravestein.

(Paringer, *Beschryving van Grave*, blz. 461-463.)

Item het is voortyts een disordre en twist geweest tusschen Hr. Otto Heer van Cuyk en syn ondersaten aan de eene syde, en Hr. Johan van Valckenburg Hr. tot Herpen aan de andere syde, als van haare paalen en 't gescheyt van haare twe landen, alsoo dat sy by haare vrinden des eendragtig worde, dat een igelyk van hun beyden twe van haare vrinden nemen sollen, die dese pa-

(1) *Ryckbroeck*, op de kadastrale kaart van Van der Voordt Pieck en Kuyl *groot en klein Ribroek* genoemd, ligt tusschen Herpen en Schaik, is met eenen dijk van het teelland afgescheiden en voert het heidewater langs de Erfdijksche wetering in de Maas af.

(2) In het handschrift v. C. staat de volgende kantteekening: »In't iaer 1318 syn de dyken en wetteringen tussen Maes en Wael geordonneert en anno 1321 door Reynald, soone des grave van Gelder bevestigt, soo dat om dien tyt alhier in't landt de dyken ook gemaeckt sullen syn, als uyt dese brieff van Iohan van Valkenborgh is aftenemen."

linge en scheydinge onderscheyden en bewysen solle nae hunnen beste, en die vier, die daar toe gekooren worde, geloofde tot Herpen in te koomen en niet van daar te scheiden binnen 14 nagten, sy en hadden dese palingen en scheydinge tusschen dese twee Heeren voorsz. gedaan, bewesen en bepaalt: en of dese 4. des binnen 14. nagten niet wys geworden en konde nog overdragen, soo sullen sy tot Grave inkomen en niet van daar scheyden, sy en hadden deese palinge gedaan en bewyst tusschen deese voorsz. Heeren, by hun selven of met eenen goeden overman, die sy samentlyk daar toe krygen sollen. Soo en syn die vier daar toe gekooren des niet wys konnen geworden, en hebben samentlyk daar over eene goeden overman toe gekooren, geheten Matthys van Kessel, Ridder, daar dese scheydinge en palinge aangebragt en gelooft wordt. En Heer Matthys van Kessel voorsz. heeft, met consent der 2. Heeren voorsz., de palen tusschen hun beyder landen gesteeken, gelyk men die paalen stekende vind nog tot veele steden, als: van den dyck, daar Koppen Soon plagt te woonen, den grave daar in 't gescheyt te leggen, die daar neven gegraven lag. Van daar op den Ham stak hy eenen paal van den weg tot den hof by de moolen, en van den paal wees hy voort door een quaat doot venne, dat hy niet geryden en konde, op een beek, die liep neven eenen hof, daar Jan van Leeuwen op plag te wonen; die beek reed hy voort op tot Kalrenoort toe, en van Kalrenoort reed hy aan de Graspeel op eenen watergang, geheeten den Raam, die door de Graspeel loopt, alsoo verre hy den geryden konde, die nog huyden des daags daar door loopt: daar scheyde Matthys voorsz. deese twee Heeren voorsz. en sette den watergang daar tot een paal tusschen de twee Heeren

voorsz., alzoo dat al het lant, het waare weyde of heyde, of Graspeel of Peel, dat neven het water ten lande van Cuyks waart weere, den Heer van Cuyk toebehooren solde, en wat heyde, of weyde, of pedel ten lande van Herpenwaarts leege aan de andere syde des waters, den Heer van Herpen toebehooren sol, en met het water van den Raam eenen paal te wesen, daar met deese 2. Heeren haar Heerlycheyt und palen tot eeuwige dagen daar mede gescheyden sollen syn. En hier hebben by geweest Wynryk van den Hade, Wouter Canen, Jan van Oppenstal, Heyn Plas, Jan van Eesscharen en Dirk van den Bergh, daar dese palinge en scheydinge geschiet is als voorsz.

N° 17. 27 Mei 1339.

Johan van Valckenborgh, heer van Borne, Sittart en Herpen, en Walraven, zijn oudste zoon, ridder, geven aan de schepenen van Herpen en Uden eenige voorregten betrekkelijk de justitie.

(*Landtchaerte van Ravesteyn,* MS., berustende in het gemeentes-archief van Herpen, fol. 1-11. — Christyn, *Costumen van Braband,* dl. II, blz. 987, 988.)

Wy Ian van Valckenburgh, heer van Borne, van Zittardt en. van Herpen, ende Walraven, een (1) aldste soene, ridder, maecken kendtlyck ende kondt allen luyden, die desen brieffven sullen hooren lesen, dat wy te raede syn wordden mit onssen gemeynen schepenen van Herpen en. van Uden, om oirboir ende proffyt, ende om nutschap ons gemeynts landts van Herpen en. Uden.

(1) *Een,* Christyn: *den.*

Van onschuldige clachten.

Inden iersten soewaer een ongeval gevelt (1) in onssen voorscreven lande, als van dootslaegen, ende inden dootslagh een onschuldich man geleght (2) wordt, welcke man voircompt, ende blyfft hy onschuldicht, soe verbeuren die clageren, die over dien onschuldigen man geclaeght hebben, dartich pont gever (3) penningen, eenen goeden grooten conincx tornoisen voor xvj penningen gereeckent, offt payement, dat alsoe goet is, te gelden ende te betaelen halff ons en. halff den genen, die daer ontschuldich ende quyt gewesen wordt. Ende alsoe menuich als dyer is, die daer quyt gewyst worden vanden voorgenoempden dootslaegen (4), alsoe mennich dartich pondt verbeuren die ghene, die over den onschuldigen luyden geclaeght hebben, alwege halff ons ende halff den genen, die daer quyt gewyst wordt.

Van vrede te nemen.

Item soe waer een twist oft gevecht gevelt in onssen voorscreven lande van Herpen en. Uden, ende daer compt ons richter oft ons schepenen ofte eenich man, die in onsen voors. landen woonachtich is, ende eyscht daer eenen vrede van onssen wegen mit goeder oirconde (5): weygeres dan die gene, diemen den vrede eyscht, eenwerff, hy verbeurt drye pont der voorscreven munte: weygeres hy

(1) *Gevelt,* voorviel.

(2) *Geleght.* In het afschrift D. staat *aangeklaagt.*

(3) *Gever,* gave, ongenoeide.

(4) *Ende alsoo mennich—dootslaghen.* Christyn heeft dit aldus: *ende alsoo meenigh als dier is, die daer quyt ghewesen ende onschuldich zijn van den voorgemelten doodt slagher.*

(5) *Ende eyscht—oirconde,* d. i. de partijen tracht te bevredigen of als bemiddelaar optreedt.

anderwerff, oyck drye pont: dordtwerff oyck drye pont (twee pondt ons, thien stuyvers onssen schouteth ende thien stuyvers onssen schepenen), ende weygeres hy vierdewerff, dan sall die gene, die den vrede geëyscht heefft van onssen wegen, den man, die de vrede geweygert heefft, aentasten ende houdenen: ende wy (1) dat nyet en doet, die verbeurt oyck drye pont, gelyck den genen, die den vreede geweygert heefft. Ende een iegelyck goet knape in onsen lande voors. woonende, mach ons onse drye pont toe tuygen (twee pont ons, thien stuyver onsse schoutent, thien stuyver onse schepenen) gelyck hier voor voorscreven staet (2).

Mesch trecken.

Item soe wy een swerdt treckt ofte een mesch, tsy groot oft cleyn, in vechtelycke saecken, ende men het selve mit twee goede knapen betuygen can, die verbeurt dartich stuyver der voors. munt (een pont ons, vyff stuyver onssen schoutent, vyff stuyver onse schepenen.

Van wonden te slaen.

Item soe wy een mensche slaet ofte steeckt een woende mit pieck oft mit stave oft mit eenen geslepen wapene, die verbeurt drye pont der voorscreven munten (twee pont ons, thien stuyver onssen schoutent, thien stuyver onse schepenen). Ende is die wonde keurbaer (3), en. men

(1) *Wy*, wie.

(2) Vergelijk Christianaeus, *Leg. Mechlinienses*, tit. IV, pag. 189 seq.

(3) *Keurbaer*. Voor eene gewone wonde was de boete drie pond, maar voor eene *keurbare*, d. i. zwaardere, betaalde de schuldige ingevolge het onde regt. In den Tieler- en Bommelerwaard was eene keurbare wonde een lid lang en eenen nagel diep, en de boete zes pond voor den graaf van Gelre en zes pond voor den gewondę. Zie Nyhoff, *Gedenkwaardigheden van Gelderland*, dl. I, blz. 215.

R. 6.

t'selve mit schepenen betuygen can, soe blyfft hy staen op heur alde recht, ons onsse meeste breucken te winnen.

Getuygh te halden buyten briefs.

Item soe syn wy te raede worden, dat onse voorgenoempde schepenen van Herpen en. van Uden nyet langer getuyghen sullen haelen buytten brieffs dan een iaer (1). Ende om dat wy Ian van Valckenborgh en. Walraven, ons soen voors., willen, dat dese voors. poincten ten euwygen daeghen vast ende stede blyven, soe hebben wy onsse segelen aen desen brieff gehangen te gaeder mit segel onsser gemeyner schepenen van Herpen en. van Uden voors. Ende wy Reynoult van Nederlangel, van Deerenborgh, Herman Meysterman, Dideryck van Brede, Marcelis van Mameren, Ian Ruttenssen und Ian Hunsick, schepenen van Herpen voorgen., in kennisse der waerheyt alder voorgenoempder puncten, hebben onssen segel hier mede aengehangen. Ende wy schepenen van Uden desgelycx hebben den segel ons gemeynsch schependompts hier mede aengehangen, in oirconde dieses brieffs, int iaer ons Heeren duysent drye hondert ende negen en. dartich, opt hoightyt vanden heyligen Sacrament.

N° 18. 2 en 27 Augustus 1334.

Philips, koning van Frankrijk, doet als bemiddelaar uitspraak in de geschillen tusschen den hertog van Braband ter eenre en den graaf van Gelre en andere vorsten ter andere zijde, over

(1) Dit art. wordt bevestigd en vermeerderd bij art. 1 van den brief van Philips Willem, d.d. 14 Februarij 1651. Zie lager.

aanspraken op het land van Herpen, Oijen, Megen, Heusden, Hulten en Baardwijk.

(BUTKENS, *Trophées de Brabant*, t. I, pag. 166-174 (1).)

PHILIPPE par la grace de Dieu, Roi de France, nommé et esleu juge, traicteur et amiable compositeur, entre hauts hommes nos chiers et bien amés amis et feaux cousins Iean Roi de Boeme, Walleran Archevesque de Cologne du Saint Empire par Italie Archechancellier, Adolf Evesque de Liege, Luis Comte de Flandres, Nevers et Retest, Guillaume Comte de Haynaut et d'Hollande, Renaud Comte de Gueldres et de Sutphen, Guillaume Comte de Iuliers, Iean de Haynaut Comte dé Soissons et Sire de Beaumont, Luis Comte de Los et de Chiney, Guillaume de Haynaut Comte de Selande, Iean Comte de Namur, Guy de Namur frere dudit Comte de Namur, leurs alliés et aydants d'une part, et Iean Duc de Lotharing, de Brabant et de Limbourg ses alliés adherents et aidants d'autre part, sur touts les debats et discors mués entre les dicts parties, par tout le tems passé jusques à jourd'hui.....

Accordé est entre le Duc de Brabant d'une part, le Comte de Gelre d'autre part..... Item ..... est ordonné et accordé, que le Duc ferat apporter à la journe d'Amiens les lettres originaux dont il voudra remonstrer que le Comte doit estre en son hom-

(1) Dit uitvoerig staatsstuk is naar BUTKENS overgenomen in DUMONT, *Corps diplomatique*, t. I, part. 2, pag. 142, en in VAN MIERIS, *Charterboek*, dl. II, blz. 565; vergelijk NYHOFF, *Gedenkwaardigh. van Gelderl.*, dl. I, blz. 335. Aanvankelijk meenden wij van dat stuk slechts melding te maken in het leven van Jan van Valkenburg: om den belangrijken inhoud zijn wij van besluit veranderd en deelen hier de punten, Noord-Braband rakende, er uit mede.

mage des Segneuries de Herpen, de Megem, de Meerbant, de Gerdoren et de la justice que le Segneur de Bochstel (1) tient du Comte et de tous autres justices qu'on tient du Comte, ou il y fera apporter les copies des originaux soubs séel authentique, et se les originaux ne sont apportés, le Duc fera apporter et monstrer à la Greve (2) lesdits originaux dedans les trois semaines prochains audit Comte ou à son conseil à ce ordonné après le departement d'Amiens, et entant comme il apparra par lesdites lettres originaux que ledit Comte en devra hommage au Duc, le Comte lui fera, par ainsi que le Duc doit avoir illecques telle souverainité, comme il at aux autres fiefs que le Comte tient du Duc se aucuns en tient, et si ledit Comte ne tient nul autre fief du Duc, se aura le Duc telle souverainité ausdits fiefs, comme les autres Segneurs du Comte ont es fiefs qu'il tient d'eux, et demoura le Comte en paisible possession desdits biens, jusques à tant que lesdits originaux soient montrés comme dit est, et si le Duc ne monstre ou fait monstrer lesdits originaux dedans les trois semaines que dit est après le departement d'Amiens, si demeureront les Segneuries dessusdites et leurs appartenances audit Comte, et ne devra hommage au Duc pour lesdits biens. Item de la Ville de Houlten (3) seront maintenant nommés deux hommes de par le Duc, et deux hommes de par le Comte, qui s'informeront et diront par leur serments dedans les Toussaints si ladite ville appartient de droit audit Duc ou audit Comte, et si elle appartient au Duc elle demeurera

(1) *Bochstel.* De heer van Boxtel bezat de heerlijkheden Oijen en Dieden bij Megen gelegen. Vergelijk Coppens, dl. III, blz. 2, 345, 391.

(2) *Greve,* Grave de stad Grave).

(3) *Houlten,* Hulten, in het land van Heusden, thans gemeente *Oud-Heusden-Elshout-en-Hulten.*

au Duc sans estimation, et si elle appartient au Comte elle sera estimée en deniers pour le Comte avec l'autre terre et Segneurie de Heusden que le Comte y tient, et se les quatre ne peuvent accorder, le Duc et le Comte ordonneront un bon souverain moien qui dira par son serment auquel de ces deux serat ladite ville appartenante de droit, et ne durera le pouvoir des quatre que jusques à la Toussaints, et le pouvoir du souverain que jusques à Noel, et ledit souverain sera nommé à Amiens et en celle mesme maniere auront les quatre et le souverain pouvoir, d'ordonner selon droit les departemens et des jonctions des Segneuries d'entre le Duc et le Comte, et jurera le souverain de donner et mettre la chose à fin dedans Noel, et s'il mouroit on prendra un autre qui aura semblable pouvoir, qui seront nommés à Amiens. Item de la ville de Bardewijck (2), si le Segneur de Craenendonck, Segneur Iean de Roucourt, Segneur Iean de Helbec et Segneur Thiery de Walcourt Chevaliers jurent pour le Duc, que ladite ville soit de meilleur droit au Duc que au Comte, elle demoura au Duc franchement sans estimation comme dit est de Hulten, et ce doivent ils faire dedans Toussains prochain, et s'ils ne jurent elle serat estimée pour le Comte comme dit est de Hulten, et quand ils devront jurer ils le feront savoir audit Comte, ou à ceux qui seront de par luy au païs huit jours devant, et ce doit estre fait à la Greve, et si le Comte ny envoye ses amis pour ouir le serment, donc pouront ils jurer en la presence de bons tesmoins dignes de foi, et s'il y avoit aucun des quatre qui eust loial ensoigne de maladie ou de prison, le Comte de Gelre desia ou à Amiens en nommera quatre, desquels

(2) *Bardewyck*, Baardwijk, een dorp bij Waalwijk.

quatre le Duc envoiera un ou deux selon l'ensoigne que les premiers quatre auront. Item du tiers de vingt mil rojaux d'or paiés par le Comte au Duc pour le Segneur de Fauquemont, tesmoigneront le Segneur de Kuck et le Prevost de Wassemberge à Amiens devant le Roi ce qu'ils en scavent, et la restitution qui en sera faite, sera faite dedans Noel. Item le Duc devant dit doit à Amiens devant le Roy nostre Segneur heriter par voie deschange ledit Comte et ses hoirs des villes de Thielt, Santwijck et Herwerden et de toutes leurs appartenances et ledit Comte doit adheriter ledit Duc et ses hoirs aussi par voie deschange devant le Roy de la terre et Segneurie de Heusden, que luy est escheüe de la mort de Iean de Heusden et des appartenances, par telle condition que deux hommes de par le Duc et deux hommes de par le Comte lesquels s'enformeront et regarderont par leurs sermens la valeur des biens d'une part et d'autre, et celui des deux Segneurs qui aura eu les meilleurs biens ferat recompensation et amendement a l'autre en deniers selon l'ordonnance des quatre qui seront nommés, à payer au terme qu'ils diront, et se les quatre ne se peuvent accorder, le Duc et le Comte prendront souverain en ce cas, et l'ordonnance du souverain sera tenue d'une part et d'autre, et tous seront nommes à Amiens, et le pouvoir des quatre doit durer jusques Toussain, et du souverain jusques à Chandeler prochain (1), et nullement ne se poura le souverain excuser qu'il ne die son dit dedans ledit Chandeler prochain, et celui qui paierai la recompensation en deniers par ledit du souverain, le doit paier ces prochaines pasques sans contredit, et en fera bonne seurté souffisante. Item tous les lettres que le Duc at

(1) *Chandeler prochain,* O. L. Vrouwen Lichtmis, den 2 Februarij.

des antecesseurs du Comte faisans mention d'alliances ou de services, seront portés à Amiens en la main du Roy de France nostre Sire, du Roi de Boeme et du Comte de Haynaut, et l'ordonnance qu'ils en feront serat tenue d'une part et d'autre.....

Item Monsieur Iean de Fauquemont doit ravoir Herpen et la Segneurie de Herpen et la terre, avec toutes leurs appartenances entièrement et si paisiblement comme il la souloit tenir avant que guerre fut. Item accordé est que le Comte de Geuldres sa fille et leurs hoirs leurs hommes et leurs aydans d'une part et d'autre tant du Duc comme du Comte, seront remis en paisible possession de leurs biens, et que des maintenant en avant nulle des parties empirera, chargera ou grevera les biens de l'autre partie du jour à des l'eschange de Thielt, Sandwijck et Herwerden et de la terre de Heusden et des appartenances des lieux dessusdits, ainsi comme mention est fait par devant en sa force et vertu sans mal engin. Item est assavoir, que toutes les choses dessusdites plaisent au Comte, entant que tous les autres alliés s'accordent, par ainsi que bonne seurté suffisante luy soit faite, que tout luy serat bien et sans defaute tenu, parfait et accompli, et que ce mesme soit fait pour le Duc. En tesmoing de la quelle chose nous Duc et Comte dessusdits avons mis nos seaux à ces presentes lettres, avec les seaux des messagiers du Roy de France nostre Sire. Ce fut fait et donné à Cambray en la presence desdits messagiers le second jour d'Aoust l'an de grace MCCC. XXXIV.

.....

Lesquels accord et traité aians aggreables et estables, et iceux et toutes les choses contenues en iceux traictés et accords et chascunes d'iceiles ratifions et approuvons

de certaine science et de nostre plain pouvoir royal, promettons pour nous et pour nos successeurs, qu'au cas que ledit Duc ou ses successeurs seront defaillans de faire et accomplir les choses dessusdites ou aucunes d'icelles, nous icelluy Duc, ses successeurs, ses bonnes villes, gens et subjects, à la requeste dudit Comte et ses successeurs ou d'autre aiant mandement sur ce, par voye d'execution et sans plait contraindrons par tout nostre Royaume à accomplir et parfaire toutes les choses dessusdites et chascune d'icelles de point en point, en la maniere qu'il est contenu audit accord et traicté et lettres sur ce faictes, et rappelons et mettons à neant de certaine science et de nostre pouvoir royal touts privileges, franchises et libertés données ou à donner de nous ou de nos predecesseurs audict Duc, ses predecesseurs, ses bonnes villes, gens et subgets.....

Item du tiers de vingt mil roiaux d'or paiés par ledict Comte pour le Segneur de Fauquemont, voulons et ordonnons en la maniere que dessus est contenu. Item voulons et ordonnons, que ledict Duc et ses hoirs ferat ou feront audict Comte touts les paiements des susdites sommes de deniers en la ville de Boisleduc, et d'icelle ville ferat conduire ledict Duc si souvent que il ferat les paiements oultre la riviere de la Meuse sauvement avec les gens dudict Comte portants lesdicts deniers jusques à la terre de la Comtè de Gueldres à costé devers la ville de Nimmegen pour ledict Comte et ses hoirs. Item voulons et ordonnons, que ledit Duc adherite ledit Comte de Gueldres perpetuellement pour luy, ses hoirs, ses successeurs ou ayants cause de luy de la ville de Thiele, de Santwijck et de Herwerde et des appartenances d'icelles, et que il cede et transporte desmaintenant audit

Comte tout le droict qu'il a ou poura avoir esdites villes et appartenances d'icelles, et lui rendre tous les lettres qu'il at touchant le droict et possession desdites villes ou de leurs appartenances; et semblablement voulons et ordonnons, que ledict Comte de Gueldres herite et mette en possession pour lui et pour ses hoirs ou autres ayants cause de luy le Duc de la terre de Heusden et des appartenances d'icelles, et des maintenant cede et transporte audict Duc pour luy et pour ses hoirs tout le droit qu'il at on peut avoir en ladite terre et appartenances d'icelle, et toutes lettres qu'il a touchants lesdits heritages tant qu'en droit qu'en possession, et seront faites lesdites heritances, cessions et translations par telles manieres comme il est contenu en l'accord qui furent faicts entre lesdites parties à Cambray.....
Item du tiers de vingt mil royaux que ledict Comte de Gueldres avoit payé audict Duc pour le Seigneur de Fauquemont qui fu darainement, parmi sa rente baillant audict Duc que il avoit et tenoit en la ville de Trecht sur la Meuse ou environ, ordonnons, voulons et prononchons, que lesdites rentes contournent et revengnent audict Comte et à ses successeurs heritablement, ainsi comme ledict Comte les soloit tenir avant qu'il les obligea au Duc pourtant du tiers de vingt mil roiaulx d'or dessusdicte, sans y demeurer nul droict pour le Duc de tout, et y remettons ledict Comte pour luy et ses successeurs, et voulons que les lettres que ledit Comte en a donné audict Duc, lui soient rendues sans dilay.....
Donnees à Amiens le XXVII. jour d'Aoust l'an de grace MCCC. XXXIV.

N° 19. 25 Januarij 1349.

Walraven van Valkenburg de gemeentegronden van Huisseling aan de ingezetenen van dat dorp verkocht hebbende, vergunt tevens, dat zij die tot partikuliere erven mogen verdeelen.

(*Landtchaerte van Ravesteyn*, MS. D., fol. 333-335, vergeleken met MS. v. C.)

Van de Huysselingse heyde.

Wy WALRAVEN VAN VALKENBURGH, heere van Herpen, doen kennelyk en condt allen luyden, dat wy quyt geschouwen hebben en quyt-schelden die gebeur ons dorps van Huysseling van eenen jaarlyksen erf-pagt van 25 malderen haeveren en van 2 werf XXV hoenderen, die sy ons jaarlyks plagten te gelden van onser heyden ende onser vennen, welke heyde en vennen voor gemelt wy den voorsz. gebueren des dorps van Huysseling verkogt en gegeeven hebben, verkoopen en geeven mits deesen brieven, alsoo groot en kleyne als hem die in wettelyke deylinge weeder (1) anders onse lande dat regt af heeft en. die voorsz. heyde en. venne vallen mag, in den looten te slaan en te deylen tot erffelyke dagen (2), elke boenre alsoo verre als die maate geeft, om een voorlyf van vier grooten payements, dat ons wel betaalt is, en. voorts elken boenre om eenen jaarlyksen erf-tyns van 12 kleynder penningen, ons en. onse nakomelinge op sint Lambrechts dagh te betaalen in payemente, als dan gange en. geeve zal zyn. Hebben ook gelooft en. geloofe in goede

(1) *Weeder*, v. C. *widers*, jegens.
(2) *Erffelyke dagen*, ten eeuwigen dage.

trouwe voor ons en. onse naarkomelinge, den voorsz. gebeuren ons dorps van Huysselinge voorsz. de heyde en. venne te weesen jaer en. dags voor alle die geene, die daar ten dagen ende ten regt koomen willen, alle voor kommer en aantaele (1) af te doen, zonder uytgenoomen den voorsz. tyns, met alsulken voorwaarden, dat dié voorsz. gebeur van ons dorps van Huysselinge zullen moeten op den voorsz. heyden en. venne een schutter setten tot haaren oirbair; ook schot (2) te meerderen en. te minderen tussen 4 penningen en. 16 penningen, nae haere wille; en. die schutter zal hem die schout van Herpen dan eeden, als zy des begeeren.

Voort zullen zy op den voorsz. heyde laate leggen steegen en. straaten, en. die alle weegen enge en. wyde, by haaren geswooren tot henren orbar, zonder breuck en. met de erffenissen en schaeren van den voorsz. heyde en. venne, die en zullen zy niemand, die buyten onze land van Herpen off buyten den dorpe van Loon geseten is, verkoopen moghen noch verhueren: zoo wie dat deede, die verbeuren 40 stuyvers payements, alsoo dick als hy't deede, te bekeere in orber onsen en. onse nakomelinge. In oircondschappen welker dingen wy onsen zeegel aan deesen brieff hebben doen hangen. Gegeeven in't jaar ons Heeren 1348, op sint Paules dagh, apostel, als hy bekeert was.

(1) *Voorkommer en. aantaele,* schade en aanspraak.
(2) *Schot,* census, vectigal, tributum, Kil.

N° 20. 1363.

(Willems, *Brabantsche Yeesten van* De Klerk, dl. II, blz. 181, vers 5203-5222.)

Hoe hertoge Wencelijn voere Ravenstein trac, ende liet onghewonnen staen.

Als dus die tijt was omghegaen
Omtrent een jaer (1), es op ghestaen
Een onminne ende gheworren (2)
Tusscen van Valkenborch ende van Borne
Den heere, ende den hertoge
Wencelijn, die met moede hoghe
Trac, met riddren ende met cnapen,
Voer Ravenstein, daer hi dede maken
Eenen beer (3), starc ende groot,
Daer hi met dede groten noot
Die waren binnen Ravenstein.
Der assaulte (4) meer dan ein
Die hertoge daer voren dede;
Maer die van binnen hare leden
Niet en spaerden, maer hen werden,
Dat hen dassaute (4) luttel derden,

(1) »Volgens Butkens (I, 485) zouden de vyandlykheden tusschen den hertog en de heeren van Valkenburg en Borne, midsgaders het beleg van Ravenstein, hebben plaets gehad in 1363. Het geschil eindigde met de bekrachtiging van den afstand van Valkenburg aen den brabandschen hertog. Zie het diploom van den 16 september 1365, in het achtste deel der *Nouveaux Mémoires de l'académie de Bruxelles, Codex diplomaticus*, p. 279." Willems.

(2) »*Gheworren*, geworden, volgens de brabandsche uitspraek, en om het rym," zegt Willems.

(3) »*Beer*, stormtuig, vinea, instrumentum bellicum, zegt Kiliaen." Willems.

(4) *Der assaulte, assaut*, bestorming.

Alsoe dat hertoge Wencelijn
Dat niet en creegh ten wille sijn,
Maer brac op, cort daer na saen (1),
En lietet onghewonnen staen.

N° 21. 19 Julij 1365.

Uitspraak der gezworenen van den landvrede tusschen Maas en Rijn (2) *over de verschillen tusschen hertog Wenceslaus van Bohemen en hertogin Johanna van Braband ter eenre, en Walraven van Valkenburg, heer van Borne en Sittart, ter andere zijde, gedaan te Aken.*

(Perkamenten vidimus-brief d.d. 23 Julij 1365, ten archieve der stad 's Hertogenbosch (in de groote komme), gesterkt met twee gave zegels, vergeleken met eenen tweeden perkamenten vidimus-brief d.d. 1 December 1461, mede in stads komme voorhanden (3).)

In Goitz namen. Amen. Allen luden, die diesen brief soelen sien of horen lesen. Wir gesworen des gemeynen

(1) *Saen*, spoedig.

(2) Wegens deze inrigting kan men de beste opheldering vinden in Ernst, *Hist. de Limbourg*, t V, pag. 86, 87 en 124-130. Vele leenheeren onderwierpen zich aan de beslissing dezer gezworenen, zegt de genoemde schrijver, en laat er op volgen, dat Walraven van Valkenburg zijne geschillen met den hertog van Braband door hen liet beslechten, zonder dat men weet, waarin die bestaan hebben: de onderhavige brief zal nu deze doen kennen. Ernst heeft in den codex diplomaticus van dat werk, onder eenige charters betrekkelijk het land van Valkenburg, Sittart en Borne, t. VI, pag. 59, 61, 64, vier brieven d.d. 1351, 1355 en 1356 medegedeeld, waaruit blijkt, dat Walraven van Valkenburg in dat vredeverbond was.

(3) Het eerste exemplaar bevat drie vellen perkament met een klein velletje, waarop de vidimus-brief, het andere twee vellen. Volgens gewoonte is de tekst doorloopend, doch wij hebben elken periodus met eenen nieuwen regel aangevangen,

lantvreden tusschen Mase inde Ryn der durluchtigen heren inde vorsten unsen lieven genedigen herren des erwerdigen in Gode vader heren Engelbrechtz, ertzebisschops zu Colne, here Wenceslaus van Behem, herzogen, inde Iohannen, herzoginnen van Lutcenbürg inde van Brabant, heren Wilhelmz, herzogen zu Guilche, inde der stede van Colne inde van Aichen, minliche grüisse in unsne Heirren Gode mit rechter bekentnisse inde wairheyt der sachchen herna beschreven. Want tusschen deme hogeborenen ind dorluchtigen vorsten, unsen lieven heren, heren Wenceslaus van Behem, herzogen van Lutcenburg in. van Brabant, inde allen sinen helperen in. underseissen up eyne syde, inde eynen edelen man, heren Walraven van Valkenburg, heren zo Borne inde zu Sittart, inde allen sinen helperen inde underseissen up die andere side, zwist, zweymige inde swair orlage up erstanden inde komen waren inde manlich van yn dem anderen mit rouve inde mit brande ayngegriffen inde ayngetast hadden, overmitz der heirschaft burch, stat inde lant van Valkenburg mit eren zobehoren, inde ouch umb alsulche brieve, spreychende van wunf unde drissich düsent alden schilden, alse gemacht sint inde besiegelt rurende die vorschr. heirschaft, burch, stat ind lant van Valkenburg mit eren zobehoren, alse van eyne kouffe of verkouffen, die her Heynrich van Vlaindren (1), wilne (2) heirre van Valkenburg gedain hadde, inde vort umb al-

(1) Hendrik van Vlaanderen, heer van Ninove, was gehuwd met Philippa van Valkenburg, zuster van den laatsten heer Jan van Valkenburg, en na zijn kinderloos overlijden, alsmede dat van zijnen broeder Dirk, vrouwe der heerlijkheid, die zij in 1364 aan Wenceslaus en Johanna van Braband verkocht had. Van Heurn, *Historie der Stad en Meyery*, dl. I, blz. 213.

(2) *Wilne*, wijlen, namelijk Jan van Valkenburg in 1352 overleden.

sulchen angriff inde bruchche, als unse vorgeschr. heirre der herzoge van Lutcelenburch inde van Brabant meynde, dat her Walrave vorgeschr. an yme verbrucht ind overgriffen hadde, so umb dat huis van Herpen, dat da ze staen plach, so umb alre kande (1) anderen saichen, die entusschen yn beyde gaende waren, da van etzlichen eren underseissen in. viel anderen luden grois verderflich schade geschiet ind gedayn is, ind wail schinende was noch meirre schade da van cegeschien mit rouve, mit brande inde mit bluitsturzunge Kirstens volkis inde grisse verderflicheyt der narunge inde gemeins urbers der lande inde der lude gemeynliche. Ind wir geswaren des lantvreden vors. ansiende inde mirkende disse groisse ungevoichlich verderflicheyt der underseissen der heirren vors. inde ouch alle der lude inde lande gemeynlich, die sich des oirlochs annemen of underkenden of minsten, of die dar umb geschat inde gehindert werden mochten in ynre narungen inde andersins, inde hertzlich begerende alsulcke unvoichlicheyt, schade ind bluitsturtzunge ind verderflicheyt comen zo widderstaen ind mit bescheyde zo vorhuden inde ouch gemeynen urber vort zo keren, as wir schuldich syn zedoen inde geloeft inde geswaren haven zu den heylgen, umme dat alle gude lude paffen, ridcere, kouflude pilgerime inde alle anderen mit yre live ind mit gude des de sichchere upten straissen inde umme lande wandelen inde keren moechten, inde vort umb genade inde vrede bennen dem lantvreden vors. zobehalden, dar umb unsen vors. lieven heren denen herzogen van Lutcelenburch inde van Brabant gebeden inde

(1) *Alre kande*, allerhande, allerlei. Ik heb dit woord uit den tweeden vidimus-brief moeten invullen, daar ik den eersten niet lezen kon. Dit heb ik later meermalen stilzwijgend gedaan.

gevleit haven inde eine so oitmudenkliche so redelich in bescheydelich aingelaicht ind ervolcht, dat he sich zo uns erneyght hait, inde he inde auch her Walrave vors. reichtz güitlich an uns bleven syn alre sachchen, die tusschen yn beyden gaende waren, ind uns gesichchert ind geloift havit ind bi truwen inde bi sichcherheyde zu halden ind zu voldoen, allet dat wir mit rechte ind vorrecht tusschen yn sagen inde spreychen suellen na yre beyder ainsprache ind antwerde, die si uns an beyden siden beschreven inde besiegelt overgegeven haven. Ind up unse sagen as vors. is manlich up den anderen vorziegen hait inzu beyden siden, si ind alle yr helperen mit ein anderen alincklich voersuent syn als van diesen orloge, dat nu tusschen yn beyden komen was, gelich die compromiss brieve dar up gemacht ind uns overgegeven besiegelt van beyden partien vorg. kleirlichen innehaldendt inde begryffen. So haven wir geswaren des lantvreden vors. umb uns Heren Goitz willen zovorentz ind umb alsulche unbarmunge ungevoichliche van bluitsturtzunge des Korstens volkis van rouve in. van brande in. verderflicheyt der armen lude, die van diesen oirloge komen muchten syn, umme gemeyne urbars willen des lants ind der lude, ind umb genade ind vrede imme lande zu hueden ind zu halden als vors. steyt, uns aingenamen in. belast eyn reycht ce sagen tusschen den egenen partien na yren ainsprachen ind antworden vors. in. um dat wir eirlichen inde wail informirt werden up allen sachen, ainsprachen in. antworden der partie vorgen. da wir haven uns gelast in. aingenamen haven reicht zu spreychen, up dat wir dat recht up eitlichen punten offentlicher ind debas vinden in. wissen mochten, um die vorg. partien yn yren rechte ind ouch uns

in. unsen eyde inde bescheydelheyt sichcherlicher zo bewaren, unsen vors. heren den herzoge van Brabant in. heren Walraven gebeden in. vorsucht haven, dat si up allen yren rechte, des si sich vormesse, inde up yren ainsprachen inde antworden, die si uns overgegeven alle getzuichnis in. kuntschaf bennen breven of buissen brieven, die si hedden of gekrigen koenden, oversende, da mit si yr reicht ainsprache in. antwoirde vors. gereycht guet in. geswairich mache wolte. Up wilche aynsprache antworde uns besiegelt overgegeven in. alle gezuichnus in. kuntschaf bennen brieven of buissen brieven, as verre as man uns die overgesant hait, wir uns wail versinnet, besprochchen inde beraden haven mit wisen paffen, die sich des reichts verstaen, in. mit wisen anderen guden luden ind spreychen uns Herren Goitz hulpe aingeruffen up unsen eyt, in. bescheydenheyt up den ainsprachen, in. antworden vors. uns besiegelt in. beschreven overgegeven, mit rechte in. vor recht in der manyeren in. vogen als herna volght in. beschreven steyt:

Ten eirsten: up dien ansprache uns genedighen heren des herzogen van Lutcelenburch in. van Brabant, in. antworde heren Walraven, heren van Borne, uns dar up beschreven overgegeven, da inne unse vors. here van Brabant in den eirsten ainspricht heren Walraven vors., um dat he syn offen huis Herpen af gebrochen hat in. eweych gevoirt allet dat dar ume stunt, ind her Walraven in synre antworden selve ghyt (1) dar up ind bekent, dat id uns heirren offen huis was, in. dat he dair af syn behuif van steynen genamen hait. In. want egein man syns heirren huis noch syn leen, dat he van sine heire helt, mit rechte ergeren in mach noch in sal, mer bes-

(1) *Ghyt.* Het tweede afschrift heeft *ghiet.*

seren, so sage wir in. sprechen mit rechte in. vor recht, dat her Walraven dat huis Herpen widder schuldich is doen cemachen in. zebuwen, ind dat heit ouch sal duin machen in. buwen alsullich in. als güit of besser as id was, du heit begunde af cebreychen, in. dat sal he gebuit in. gemacht haven bennen nu in. van sint Remeys messe neist kommende over eyn iair.

Item up dat punt da unsen heir van Brabant heischt, dat huis Ravesteyn in den grunt af cebrechen, um dat id bennen sine lande widder sinen willen gemacht is, spreche wir mit rechte in. voir recht, na uns heren ansprache van Brabant vors. in antworden heren Walraven, in. na allen reiden in. bescheyde, die wir gehort haven, in. na dat wir up unsen eyt in. bescheydenheyt bedencken in. vinden kunne, dat her Walraven niet schuldich in is, dat huis Ravenstein af zebrechen of duin af brechen, sent unse herre van Brabant yeme dat hait laissen buwen also verre.

Item up dat punt da d'herzoge van Lutcelenburch in. van Brabant, unse lieve here vors., heren Walraven ainsprich, dat yme here Walraven gename have sinen tziende zo Nisterle, syn palen angetast inde sinen armen luden van Nisterle yr erve genamen mit gewelde, sagen wir, na aynsprachen uns heren van Brabant vors. in. antworden heren Walraven, in. na alre kuntschaft, bezonunge in. wairheyt, die wir dar up gesien in. gehort haven, mit rechte in. vor recht, dat her Walraven des andere dachs na sinte Laurentius dage neist komende wail bewisen sal, of he kan, zo Grave, in der vogen as wir her na beklcren solen in desen breve, dat yeme die tziende ind erve mit gewelde genamen waren in. yeme widder gegeven syn van unsen heren van Brabant, overmitz dienst den he

eme dede int geyn den greve van Vlandren as he sich an synre ainsprache in. antworde vermist. In. wa he dat bescheyliche in. wail deyt as vorschreven is, so solen yme die tyenden in. erve eweliche bliven; in. of he des niet in dede bennen den vors. tyt in. so wie vors. is, so sagen wir in. sprechen mit rechte in. vor recht, dat die tyende vors. unsen heren in. vrouwen van Brabant vors. in eren erven bliven sal. In. sal ouch her Walraven den luden van Nistelie ir erve laissen, also as id yn Iohan der herzoge van Brabant in. her Heynric, here zo Lymburch, syn sun, seliger gedechtnusse, gegeven hadden mit yren offenen brieven, der wir copie under autentyc sigel gesien haven; in. sal dan dat erve bliven bennen den pelen uns herren van Brabant, also as id cevorens begraven was, er her Walraven die grave inne warp.

Item up dat unse vors. here van Brabant heren Walraven ainsprich, dat he sine underseissen in. kouflude van Sichchem in. ander up synre vriër straissen gerouft in. gevangen hait in. yre güit genamen, bennen deme dat he uns vors. heren rait in. man was in. in vruntschaf mit eme stuint; in. her Walraven dar up geantwert hait, dat hi sine underseissen, dat he alssullich güit genomen hait, up scholt, die he meynt, dat eme unse here van Brabant vors. schuldich si, in. wir breven van gracien mit heren Walravens siegele besiegelt gesien, hait in. gehoirt as dat unse herre van Brabant heren Walraven up die zyt niet schuldich in was, so sage wir mit rechte in. vor recht, dat her Walraven widder richten in. bezalen sal zu sint Andries messe nu neist komende unsen here van Brabant die drutzien hundart alde schilde, die he den koufluden van Sichchem von alsulche name, als yn her

Walraven dede, betzailt het. Inde as van den seishundert schilden, die unse heirre van Brabant heischt den vors. koufluden gericht zehaven vor yren schaden, den si dar umme geleden haint, spreychen wir mit rechte ind vor recht, dat her Walraven yn den schaden, as vore as yklich van yn, den da dat syn genamen wart, sich derden sinen schaden up sinen eyt groessen in. beweren sal bezalen in. verkrigen eyn halfscheyt zu sint Andries messe neist kommende, in. dat ander halfscheyt bennen Meye dar na neyst volgende. Ind up diesen schaden solen die van Sichchen, die dat yr alsus vorloren havit, yre eyt duin zu Triecht (1) vor den gene, die her Walraven dar bi schicken sal, des anderen dagen na unsen Vrouwen dage Assumptio nu neist komende. Ind of her Walraven dar nyemand in schickde, of des eyts niet in dede nemen, so sal yn her Walraven die vors. seishundart schilde mussen bezalen, zu ziden as vors. is. Vort sal he den anderen koufluden, die he up unz vors. heren straisse gevangen ind dat ir genamen hait, yn widder geven in. bezalen, dat he yn af geschat in. genomen hait, as verre as sich derden oenheylgen dat groessen in. behalden solen, half zu sint Andries messe vors. ind half zu Meye neist komende.

Item up dat punt da unse heire van Brabant here Walraven ain spricht, dat Ritzken, syn knecht, af geschat solde have den burgeren van Leeuen (2) seyshundart alde schilde, spreychen wir mit rechte in. vor recht, na ainsprache vors. inde antwerden heren Walravens, in. na alsulcher kunden as uns dar up gedain is, dat her Walraven diese ainsprache ind dieser seishundart schilde

(1) *Triecht*, Maastricht.

(2) *Lecuen;* het tweede afschrift heeft *Lueven*.

quyt in. los sin sal zu bezalen, want her Walraven da-mede niet ceschaffen in had, ind Ritzken syn knecht nyet in was.

Item up dat punt da unse herre van Brabant heren Walraven ayn sprich, dat heren Walravèn diener ind huisgesinde komen solden syn zu Mechelen, zu behoerende d'proistien der kirchen zu sint Servase zu Triecht, die unsen heren van Brabant steyt zu vorantwerden, in. da roufden ind. viengen altzdat si da vonden, in. vuerten die gevangen in. de plunderen zu Borne upt huis heren Walraven, uns heren van Brabant rait wesende in. unbewaert, spreychen wir mit rechte in. vor recht, dat sent her Walraven giet an synre antwerde, dat yme die name zohuus in. zu hove komen si, dat he die richte sal tusschen nu in. Kirs avende (1) neist komende. Idem si dat her Walraven des anderen dages na unser Vrowen dage Assumptio ouch neist komende zu Triecht bewisen kan mit guder kuntschaf, dat yeder sache gesoent si, as he sich an synre antwerte vormist; in. of he dat dede, so sal he diese ansprochen quyt in. los bliven.

Item up dat unse vors. heirre van Lutcelburch in. van Brabant spricht in. heyscht, her Walraven have syn leen in. güit verbort, die he van eme helt, um alden vors. bruche, sprechchen wir mit rechte in. vor recht, dat unse herre van Brabant vors. sal heren Walraven vors. vor sich in. sine man duen dagen as recht is, dor eme her Walraven volgen sal, in. sal dar umb nemen so wat sine man van leen in diesen punten wisen in. ordelen solen van rechte; in. so wat si dar up wisent, damit sal sich unse heirre van Brabant laissen genuge in. mit ine van heren Walraven dar um heysschen noch

(1) *Avende;* in het tweede afschrift: *dage.*

ansprechchen; in. her Walraven sal ouch moissen halden ind volgen alles dat die vors. man wisen solen, as vors. is.

In. want unse heirre van Lutcelenburg in. herzoge van Brabant vors. her Walraven vort ainspricht, in. heyscht yme overcegeven in. zu lieveren den brief van den wonf inde drissich dusent schilden, alse van den kouffe der heirlicheyt in. lande van Valkenburg, die her Heynrich van Vlaindren gedain hadde in. unse lieve genedige heirren, her Edewart, herzoge van Gelre, eyne sune maichde, tusschen heren Heynrich van Vlaindren vorg. in. vrou Philippen, syme elichen wive, als dat he vrou Philippen of den sys sinde mit eren offenen breve den brief overgeven solde in. eynre sicherre zyt in. up sicherre stat benoemt in des vors. hercoge van Gelre sage in. brieven dar up geschriven in. besiegelt, der wir vidimus in. copie under tabellionis tzeichen gesien in. gehoirt hain. Inde da he die up dragen in. vorcien solde zu behüif vrou Philippen vorg. of deme sys mit eren offenen brieven gunde; wilche sachche ind etslich ander in. den vors. sagen begriffen, her Heynrich vorschreven gelouft in. ouch voldain hait zu behüif in. in urber vrou Philippen vors., so wie dat vors. sagen des herzogen van Gelre innehelt, gelich mit sinen offenen brieven dar up gegeven, die wir gesien in. behoirt haven wail cebewisen is, in. wir egeyne offen brieve gesien in have, da im de vrouwe Philippe diese vorschreven brieve van wonf inde drissich dusent schilden ymant sint gay of recht dar ayn bekent dän unsen lieven heren in. vrouwen van Lutcelenburch ind van Brabant vors. in. yren erven, den sy mit yren offenen breven, die wir gesien inde gehoirt haven, in. si ouch mit munde kent in. gyet yn upgedragen in. vorziegen hait als ir reicht in. vorderünge des brief in. geltz

vors. In. wie wale unse heirre der keyser eyn verdrach in. saisunge tusschen heren Walraven inde vrou Philippen gemacht in. gesprochchen had mit sinen offenen breven, so in is vor uns niet gezonnt noch uns underwyst mit brieven noch buissen brieven, also dat dat stade düin solde of moge, dat her Walraven ye gehilte of gedede vrou Philippen alse sulche bewisunge in. bezalunge alse unse heirre der keyser mit sinen vorschrevenen brieven spricht, dat her Walrave vrou Philippen duin solde inde sunderlingen bennen die zyt in den vors. breven benoemt in. unse heirre der keyser mit sinen anderen offenen brieven bekleirt. In. wilt of her Walraven vrou Philippen niet in hielte noch in dede, as he in sinen vors. breven gesprochen hait, so solde eme vrouwe Philippe alre vorwerden in. artikelen dar inne begriffen cemale ungehalden syn, die wilche uns heirren des keysers breve wir ouch (1) gesien in. gehoirt haven. Vort sint die coufe dar die vors. breve van vonf inde drissich dusent alden schilden af gewaget, as van den lande in. heirlicheyt van Valkenburch in. yren zubehoren zu komen, as van yren rechten ayn ir storven erve ind si die coufbrieve mit yren schaden ind al recht in. vorderinc, die si dar an of an den landen in. heirlicheyde van Valkenburch hette of haven mochte in eyncher wys unsen vors. lieven heren in. vrouwen van Lutcelenburch in. van Brabant verkouft bekent, upgedragen in. verziegen hait, als mit eren vors. offenen breven wail schynt ind kenlich is in. uns dar widder niet getzoent syn eynche die brieve noch ander kuntschaf, die vrou Philippe unstade doen of brengen mochten in diesen punten, so spreychen wir mit rechte in. vor recht, dat her Walraven vors. sint he kent in.

(1) *Wir ouch* uit het tweede handschrift ingevuld.

lyt, dat he den brief van vonf inde drissich dusent schilden sprechende, in synre maicht hait, den selven brief in. all ander dar zu gehoerde, die in synre macht syn, overgegeven in. lieveren sal unsen vors. heren in. vrouwen van Lutcelenburch in. van Brabant yren nutz in. wille dar mede zedoen, ind diesen brief sal he lieveren des Sundages na sint Peters dach ad vincula neist komende bennen die stat van Tricht in des deychens huis van sint Servaes, in. sichcher behalt uns heren in. vrouwen vors, ind in henden des ghiens of der ghienre, die si dar zoe mit yre offene brieven schicken solen.

Item up den punten da unse genedige heirre der herzoge van Lutcelenburch in. van Brabant vor sich in. vor sine gesellyne die herzoginne heren Walraven ain gesprochchen hait in synre ainsproche van den lande van Valkenburch, dat her Walraven inne hadde, dat heren Iohans van Valkenburch was in. dat he inne bestarf, van alsulche vorderinc, reich in. ainsprache, as he vor erkriegen hait van vrou Philippen van Valkenburg, der ebdissen van Mabüge, den gebruderen van Breyderode in. van unsen genedigen heren den herzogen van Guilche, dar up wir heren Walraven antwerde, in. so wat he sprechen in. bewisen wolden, wail gehoirt haven in. wir mit breven besiegelt mit heren Iohans, herzogen van Brabant, lest vorscheyden sigel, die wir gesien haven, wail underwyst syn, dat vrouwe Philippe alle leen der heerlicheyt van Valkenburch zu behorende van den herzochdüm van Brabant in. leen rürende van eme alre eirste untfangen hadden ind dat ouch die vorschreven leen mit rechte in. mit urdil synre manne van Lutcelenburch (1) der vors. vrouwe Philippen als rech erve in. neist lyf an-

(1) *Lutcelenburch*; in het tweede afschrift staat *Lymburg*.

gewyst worden in si, in. recht havünge in. gewer dar in gesat wart, in wilcher gewar si ynd yren elichen man heren Heymrich van Vlaindren, unse heirre der keyser bekent in. verlyt hait in. ouch beleent an Valkenburch mit sinen. zubehoren, dat man van deme riche in leen helt gelich des keysers brieven mit sune siegel offen gesiegelt, die wir gesien ind gehoirt hain, kleirliche in halden in. begriffen: mit wilchen breven unse here der keyser vort bekent, dat her Reynart, here zu Schonevorst in. recht gewer der selver heirschaft in. lande gesessen hait, umb alsulchen couf ind updragen als her Henrich van Vlaindren van sinen in. vrou Philippen wegen deme vors. heren Reynart gedain had van den selven heirschaf in. lande van Valckenburch in. yren zubehoren, in. dat dar na die hogeboren vorste her Willem, herzoge zu Guilche, umb alsulche verkoufunge als eme die vorg. her van Schonevorst van den selven lande in. heirschaften van Valkenburch dede in recht gewer dar umme sas, in. wir ouch brieven gesien haven offen besiegelt mit siegel heren Iohans, hercogen van Brabant vors., dat her Reynart, heire van Schinvorst vorg. alle leen in. gude der vors. lande in. heirlicheyt van Valkenburch, rurende van deme herzoge van Brabant vors., intfangen had, in. eyne dar af gedayn allet dat he schuldich was cedüin, in. unse heirre in. vrouwe van Lutcelenburch in. van Brabant vors. alle recht, vorderinc in. ainsprache des vors. herzoge van Guilche, die he an den vors. heirlicheyt ind lande van Valkenburch ind yren zü behoren hadde, da he in gerecht geweir inne sas, as yme unse here der keyser kennet mit sinen brieven as vors. is, die wir gesien in. gehort haven, also dat he die vorderen mach in. ouch alsulche recht ainsprache in.

vorderinc as die geistliche vrouwe Maria, ebdisse van Mabuge, in. her Reynart, Willem in. Walraven gebruder van Breydroede hadden ind ym an irstorven was van irre muders wegen van dode heren Iohans, wilne heren zu Valkenburch, der vors. ebdissen van Mabuge bruder in. oeme der gebruder van Breyderoede vorgen., in. dar zu alsulch reicht in. vorderinc als vrou Philippe noch an den vorschrevenen heirlicheyden in. landen van Valkenburch in. yren zubehoren hadden of haven mochte, alcemale rechlichen in. witzlichen verkriegen hait, gelich wir mit guden brieven in. recht küntschaft wail underwyst in. informirt syn, in. her Walraven dat vors. lant van Valkenburch, dat he inne hadde, da her Iohan van Valkenburch in bestarf, mit gewelde in gehalden hait, in. sint alle gewalt unrecht is, so spreychen wir mit rechte in. vor recht, dat unse heirre van Lutcelenburch in. van Brabant vors. ind die herzoginne, sine gesellinne, ind yre erven, dat vors. lant van Valkenburch, dat her Walraven yn genamen had mit gewelde, as vors. is, in. da her Iohan, heirre van Valkenburch in bestarf, yrre hant haven halden in. besitzen solen in rechtlichen gebruche in. dat die ridder, man, scheffen in. al underseissen des selven lantz unsen vors. lieven heren in. vrowen van Lutcelenburch in. van Brabant sweren ind hulden solen inde yn underdenich wesen as yren rechten heren ind vrouwen, ind dat her Walraven vorschr. dan af sine hant zemale doen sal beheltnisse unsen lieven heren deme herzogen van Guilche inde sinen erven yren rechte in deme vors. lande, na innehelt in. formen der brieve dar up tusschen yme in. unsen vors. heirren van Brabant gemacht ind besiegelt. Vort sagen wir mit rechte in. vor recht, weirt sache dat her Walraven, here van Borne, sich eynichs

reichtz, um eisse of heysschen wolde an der heirlicheyt, lande in. luden van Valkenburch, da her Ioban, heirre van Valkenburch, seliger gedacht, inbestarf, as verre as man des an uns bleven is, na forme des compromissbriefs: dar um in sal her Walrave, heirre van Borne, kriegen noch orlogen noch die vorgeschreven lant mit geweltlichen sáchchen ayngryffen, mer he mach si heysschen ind vorderen vor unsen heirren den keyser, as verre as die leen da rurend sint, in. vort vor den heren in. up den steiden, dar die leen ind guit af rurende syn, inde nemen dar umb allic dat reicht, dat die gene wisen, die dar over mit rechte wisen solen.

Item op dat punt damede unse here van Brabant heysch heren Walraven die halfscheyt van dusent marken fyns goltz, umb dat her Walraven uns here des keysers sagen tusschen eme ind vrouwe Philippen gesaicht niet inhielt, spreychen wir mit reychte in. vor recht, dat wir up die pene ind randün (1) niet zewisen in haven, want sich dat ruert tusschen heren Walraven in. vrou Philippen, in. unsen heirren van Brabant niet ayn in geyt na aller konde, die noch vor uns komen is.

Item up dat punt da unse heirre van Brabant heren Walraven heyscht, allet, dat he up gehaven in. genomen hait van den lande van Valkenburch, dat he ingehad hait, willich lant wir unsen vors. heren in. vrowen van Lutcelenburch in. van Brabant zugewyst haven mit rechte in. vor recht, as vors. steyt, so spreychen wir mit rechte in. vor recht, want her Walraven alles dat he in deme vors. lande gehaven in. gevort hait, mit gewelde dat gedain hait, as wail as he dat lant mit gewelde hait besessen, in. gewalt unrecht is, dat he allic dat man

(1) *Randün;* in het tweede afschrift *bandun.*

mit guder kuntschaf vynden in. bewisen kan, dat he gehaven in. gevoert have in deme lande vors., da her Iohan, heirre van Valkenburch in bestarf, vyschrichten (1) in. overlieveren sal unsen heren in. vrowe van Brabant vors. in. urber yrre ind alle der gienre, den he id mit gewelde genamen hait in. den he id mit rechte widder geboren sal.

Item up dat punt da unse heirre van Brabant heischt in. spricht her Walraven have eme mit unrechte gedrungen in kost in. in schade van hundert dusent alden schilden, want unse vors. here van Brabant den vorschreven heren Walraven, die syn man was of is, nergens as reicht vor eme in. sine manne gedaich noch vorwonnen in hait van alsulche bruchen, cost in. schaden alse he eme heyscht in. ainspricht, in. egeyn heirre sinen man orlogen in sal noch in mach mit rechte, noch cost, noch schade up yme rechenen noch heysschen, he in haven ceirst vorwonnen ind vorricht mit den rechte of der man inde underseissen si sune heirren reichtz ungehoirsam, as he in hait duin daighen of angesprochen as reicht, so spreychen wir in. wisen mit reichte in. vor reicht, dat her Walraven van der cost in. schaden, die unse heirre van Brabant heischt, ungehalden, quyt inde los syn sal in. bliven, ind der niet schuldich in is up cerichten noch cebezalen.

Item up dyer punte da unse heirre van Brabant heren Walraven ainspricht, dat he sinen luden van den Busche ir houltz hait af duin hauwen, eir korn, er beesten genamen in. zu Ravensteyn up gevoirt, in. ouch mit unrechte zu Ravensteyn getolt, want si tolvri syn over al up de Masen bennen Brabant in. bennen Gelrelant, spreychen wir mit reichte in. vor reycht, aingesien die an-

(1) *Vyschrichten;* in het tweede afschrift: *bysuchen.*

sprache vors., in. antwerden heren Walraven dar up, dat her Walraven denen van den Bussche widder geven in. bezalen sal ir holtz, ir korn ind beesten, in. ouch dat he yn af getolt hait zu Ravensteyn, synt he ghiet dae dat huis syn is, in. he is ouch meichtich si in. de toll mit sinen willen dar gelacht is, also verre as die vors. van den Bussche na der stat recht in. na yren alden herbrengen zo Grave in der stat beweren inde behalden solen zo den heylgen des andere dages na sint Laurencis daghe vorschr. yre vorgen. schade van holce, van korne, van beesten in. van deme tolle zo unrechte van yn genomen, dar her Walraven zo Greve in die stat bi komen of van sinen wegen schicken mach, inde wat si also behalden in. beweren, dat sal yn her Walraven wail bezalen bennen der stat van den Bussche tusschen dan in. Kirsdach alre neist volgende.

Item up die punte da unse heirre van Brabant heren Walraven ainspricht, dat he yme sine heirscheyt benomen ind widderstanden havet als van der pandungen zedoene in deme lande van Herpen, umb alsulche scholt alse her Walraven syn vorvaren heren van Herpen of sine underseissen bekant hadden vor scheffenen of vor poerteren zen Bussche; in. wie eyn unse heren van Brabant bade ten Busche geheyssen Seylmechcher gevangen wart in heren Walraven lande, umb alssulche pandunge, in. vort um dat heren Walravens richts gededincht haven mit der portere gude van den Bussche, gelegen in deme lande van Herpen, dat tgeyn yre herbrengen inde alde reicht is, spreychen wir mit reichte in. vor reicht, dat unse vors. here van Brabant inde syn stat van den Bussche muissen in. solen bliven sitzen in allen yren heirlicheyden, allden reichten in. herbrengen, na forme in. na

compromissbrieven ons geswaren dar af over besiegelt gegeven van beyden vorschreven partien.

Item up zwei punte da unse heirre van Brabant herren Walraven heyscht gericht in. bezailt ze haven dri hueven, die den burgeren van den Bussche bennen vreden af gebrant worden, ind ouch van den vonfthien of seysthien dorpere vordrenkt van here Walraven, umme dat he den dyck van der Masen dyerstechen dede bennen den vors. vrede gemacht in. vervast tusschen unsen heren van Brabant in. heren Walraven ind allen yren helperen in. underseissen in beyden syde, spreychen wir mit recht in. vor reicht, na aynsprachen in. antwerden uns dar up overgegeven: kan unse heirre der herzoge bewisen of bewisen duin van sinen wege bescheydenklichen in. wail zo gune up den vors. anderen dach na sinte Laurencius dach nu eirst komende, dat diese vors. sachen geschiet syn bennen den vors. vrede, so sal her Walraven eirst den vrede richten, ind sal den schade na richten den luden, den he gedayn is, half zu sint Andries messe nu eirst comende in. half zu Meye neist volgende darna, also verre as si yren schaden da bewerent, in der vogen dat verkleirt is in den punten neist vor diesen.

Item up dat punt dat unse here van Brabant van sinen in. des gemeynen lantvreden wegen heren Walraven ainspricht um den schaden, den her Adaem van Ederen gedain is van heren Walraven, spreychen wir mit reychte in. vor recht, na diese ainsprach in. antwerden heren Walraven, sent unse heirre van Brabant ainspricht van des gemeynen lantvrede wegen, in. uns geyne die kunde getzoent in is bennen brieven of buissen brieven, dat unse heirre van Brabant meychtich gemacht si, alleyne van des gemeynen lantvreden wegen heren Walraven ain

cesprechen of dat der gemeyne lantvrede na den compromissbrieven, die wir haven, an uns sy blieven, dat wir niet schuldich in syn noch meichtich up diesen punte zu spreychen. Item up dat punt van Restkyn sagen wir mit reichte in. vor reicht, dat Rostken in. sine helper mit heren Walraven in. allen sinen helperen genslichen in. zü male gesuint si, as van diesen orlage, want he ouch uns heren helper van Brabant wurden was.

Item up dat punt van ioncher Reynart van Borne, da der herzoge heyscht alsulchen schade in. smaheyt gebessert zehaven, as ym iuncher Reynart gedain hait, spreichen wir mit reichte in. vor recht, dat iuncher Reynart van Borne den herzogen die gevangen, die he hait, los in. ledich widder geve sal ind die name richten, in. as he dat gedain hait, so sal ym unse heirre der hertzoge zerstunt syn schült, die he eme schuldich is, duin bezalen, ind mit den bruche, den iuncher Reynart unsen heren den herzogen gedain hait dar mycde, want he des in sinen genaden bleven is, so sal yme unse heirre der herzoge genade dar myde doen.

Item up zwei punte da unse heirre van Brabant ainspricht in. heyscht heren Walraven (1), dat he quyt schelde in. vorcien up unsen lieven heirre den herzoge van Guilche in. up die stede van Colne in. van Aichen, want si uns heren helper van Brabant worden waren in diesen oirloge widder heren Walraven, spreychen wir mit reychte in. vor recht, dat unse vors. lieve heirre der herzoge (2) van Guilche in. stede van Colne in. van Aichen, want si uns heren helper van Brabant worden waren in. van Lutcelenburch, allenklich versuint syn widder herren

(1) *Heren Walraven* uit het tweede afschrift ingevuld.
(2) *Der herzoge* uit het tweede afschrift ingevuld.

Walraven, in. dat her Walraven die soene unferbruchlich halden sal unsen voirs. here van Brabant in. allen sinen helperen, as he gesichchert in. geloift hait myt truwen ind mit sychcherheyden, in. ouch mit offenen brieven besiegelt mit sinen siegel.

Vort up dat heysschen in. aynsprechchen heren Walravens, heren van Borne in. van Sittart, in. antwerden uns genedigen heirren des herzogen van Lutcelenburg in. van Brabant uns beschreven ind besiegelt overgegeven, spreychen in. sagen wir mit rechte in. vor recht, in der formen in. manyeren, als her na volcht:

Inde cen eirsten, up dat eirste punt da inne her Walraven claicht, dat he mit deme herzogen van Brabant vors. eyne vorwerde gededinct hatte, so wie yme uiss dem lande van Lymburg of dair duirch schaden dede, dat her Walraven amptlude den na volgen mochten int lant van Lymburch of dar durch, wilcher dedinghen her Walraven sich getuichs vormist up heren Heynrich van Grunselt in. heren Lamboech, die over diese dedingen geweist sulden syn, dar up wir wail uns heren antwerde van Brabant vors. gehoirt in. vorstanden haven, in. ons wail besprochen vorsinnen in. bedacht, in. sprechen dar up mit rechte, na ainsprachen heren Walraven in. antwerde uns heren van Brabant: is dat also dat her Heynrich van Gronselt in. her Lamboech heren Walraven gestayn der vors. vorwerden, der sich her Walraven zutz un vormessen hait in. si dar zü duint, dat si billich düin solen, so sal man heren Walraven sine gevangen widder quyt geven in. die name van gevangenen in. van haven, die sinen voicht in. sinen gesellen da genamen worden, richten in. widder geven; in. van der vorschrevenre dedingen in. vorworden solen die vors. her Heynrich van

Grunselt in. her Lamboech yr kunde sagen as vors. is zu Triecht des anderen dages na unsen Vrouwen dach Assumptio neist komende, also dat si beyde ayn argelist up unsen Vrouwen dach des aventz zo Triecht syn solen, in. da sal unse heirre van Brabant by schicken van sinen wegen die kunde zo horen; in. of unse heirre van Brabant da niet bi in schicde, so sal he heren Walraven muissen voldüin, dat wir up diesen punte he vor gesprochen haven sestoenden (1) over die vors. heirre Heynrich van Grunselt in. her Lamboich, her Walraven met off ir kunde dar af met in. sechten, so wie vors. is, ayn alreleye argelist, so sprechen wir mit rechte in. vor recht, dat unse heirre van Brabant der vors. ainsprachen in. heyschungen heren Walraven as in diesen punten ungehalten in. quyt sal syn.

Item up dat punt da her Walraven spricht den hertzogen ayn, dat sent der cyt, dat he sich over drüich mit deme herzoge, dat si beyde yren amptluden bevolen manlich des anders schade zeverhuden, her Walraven gerouft in. gebrant is uis den lande van Lymburg, sprechen wir, na dieser aynsprachen heren Walraven in. antwerden uns heren van Brabant, mit rechte in. vor recht: bringt her Walraven die vors. vorwerde in dedinge zu zo Triecht, als vors. is in den anderen punte vor diesen, in. ouch dat yme geschedich is uisser deym lande van Limburg, in. widden dar in den schaden, den he zu brengen kan in. bewisen zo Triecht des anderen dages na unser Vrouwen dages Assumptio vors., sal yme der hertzoge van Brabant vors. richten of düin richten tusschen dan in. sint Merthyns dach neist volgende.

Item up dat punt da her Walraven klaicht, dat unse

(1) *Sestoenden;* in het tweede afschrift *gestunden.*

heirre ritter in. kneichte van Brabant in. sine amplude ym um sinen wille untsaicht haven gerouft, gebrant in. vorderflich gemacht, spreychen wir mit reychte in. vor recht, na dieser ainsprache in. uns heirren des hertzogen antwerde, dat unse heirre van Brabant van allen schaden, die sine ritter in. knechte, amplude in. ander syne helper uns heren heren Walraven gedayn haven mit rouve, mit brande of anderssins, sint dat her Walraven mit unsen heren van Brabant in. sinen amptluden in den lande in veden komen was ind um sinen willen untsaicht was, ungehalden inde los syn sal, heren Walraven dair af yet zo richten, want wir brant tgein (1) brant, in. name tgein name, die bennen diesen oirloge, dat tusschen un beyden nu up komen was in. buissen vrieden geschiet syn in beyden siden, mit rechte in. vor recht quyt sprechen, gelich her na in eynen anderen punte des sages kleirlichen beschreven steyt.

Item up dat punt, dat her Walraven klaicht, unse heirre van Brabant si eme noch scholt in. schade schuldich, in. up ander zwey punte dar navolgende, da he klaicht, dat he in. syn vader schaden geleden haven van den hüse van Herpen, sprechen wir mit rechte in. vor recht, na dieser ainsprache in. antwerden uns heren van Brabant dar up, in. na aller bezoenünge in. kuntschaf, die wir dair af gesien in. gehoirt haven, unsen vorschreven heren van Brabant quyt in. los alre scholt ind schaden, die her Walraven van sinen of syns vader wegen unsen vors. heren van Brabant heisschen muchte bis up den syevenden dach in Februario in deme iare uns Heirren dusent driehundert zwey inde seistich lestle-

(1) *Tgein*, d. i. tegen.

den, na coustume des bischdüms van Camerich (1), want wir eynen brief van quitancien, besiegelt mit heren Walraven sigel, gesien haven, in deym he quyt schilt unsen heirren in. vrouwen van Lutcelenburch in. van Brabant, ir lant in. lude, van alle sachchen, kost, schaden in. vorlüist, die yn bis up den vors. dach, datum der vors. quitancie, heysschen muchten of die si yn schuldich weren. In. of her Walraven eynche breve of gude kunde hait van eyncher scholt of schaden, die eme unse vors. heirre schuldich si of gedain hait sint deme vors. dage, datum der vors. breve van quitancien, bis up die zyt, dat si samen in veden in. in orloge quamen of bennen den vrede tusschen yn vervast, in. die vort brengt zo Triecht des anderen dags na unsen Vrouwen dach vors. bi den genen, die unse heirre van Brabant dar bi schicken sal, die scholt in. schaden sal eme unse heirre van Brabant gelden in. up richten tusschen dan in. sint Merthyns dach neist comende.

Item up dat punt, dat her Walraven unsen heirren van Brabant aynspricht van alsulchen kouf as der herzoge van Brabant gecoecht soelde haven int geyn (2) die ebdissen van Mabuge, synre nichten, in. den gebruderen van Breedroyden, sinen neven, as van alsulchen rechte as si an allen den lande van Valkenburch inde van Monjou haddeden, dat he eme den couf oevergheven in. loesen laisse inde büit des sinen lospennync vor uns geswären, wilche ansprache in. alsulche antwerde alse unse heirre der herzoge dar up uns overgegeven hait, wir wail vorstanden in. versunnen haven, in. uns dar up

(1) *Dusent drie hundert zwey inde soistich* ens., dat is, volgens den nieuwen stijl, 1363.

(2) *Int gein*, d. i. tegen, van.

wail bedacht in. besprochchen, ind sprechen dar up mit recht in. vor recht, dat her Walraven vor uns egeynen loispenninc geboden in hait, dar ym staden duin sal, in. dat yme dar umme unse heirre van Brabant niet schuldich is den couf oevercegeven of yme celaissen volgen.

Item up dat punt da her Walraven unsen heirren den hercogen ainspricht, as dat unse vors. heirre van Brabant intgein vrou Philippen van Valkenburg gecoecht sulde haven eynen couf rurende den lande van Monjou inde van Valkenburch, mit allen yren zubehoren, dat he davan laissen wille ind yme uprichte alsulchen schade, as he yme gedain hait um die noit, spreychen wir mit rechte in. vor recht, na aynsprache vors. in. antwerde uns heren van Brabant up die ainsprache, ind na alle kunde inde wairheyt, die wir dar up mit breven of buissen breve gesien inde gehoirt haven, in. wail vorstanden, want wir her boven in diesen sagen zu gesait haven in. noch zu sagen mit rechte in. vor recht, unsen vors. heren den hertzoge in. synre geselinnen der hertzoginnen van Lutcelenburch in. van Brabant in. yren erven alle dat lant van Valkenburch, dat her Walraven inne hadde in. da her Iohan, heirre van Valkenburch wilne was in. starf, in. dat lant halden, haven ind besitzen suelen inde restlichen gebruchen, umme alsulche recht, reyden in. bescheyt, ind in der vogen als hie vor kleirlichen begriffen in. beschreven is, in. dat ouch her Walraven vors. den brief van wunf inde drissich dusent schilden, sprechchende van den kouffe of verkouffe des lantz in. heirscheyt van Valkenburch ind yren zu behoren, in. alle ander brieven dar zu gehorende, die he in synre macht hait, overlieveren sal in. geven zu Triecht in des deychens huis van sint Servayse, zu behoef uns

heirren in. vrouwen van Lutcelenburg in. van Brabant, in ir sichcher behalt, des Sundags na sint Peters dach ad vincula nu neist komende, in. sal die breve lyeveren of düin lieveren in hende des ghiens of der ghienre, die unse vorschreven heirre in. vrouwe dar zu mit yren offenen brieven schicken solen, als hier boven in diesen brieve ouch wail bekleirt in. begriffen steyt, in. sagen dar umb mit rechte in. vor recht, dat unse heirre der herzoge niet schuldich yn is af celaissen van deme koufe, den he gedayn hait mit vrou Philippen van Valkenburch, in. ouch heren Walraven egeynen schaden richten in sal van diesen sachchen, in. her Walraven geynen loispenninc bieden in mach vor uns geswaren des lantvreden vors, de yme staide duin sole of mach. Mer of sich her Walraven eynichs reichtz vormeisse of vormessen wolde an den vors. lande in. heirscheyt van Valkenburch, da her Iohan, heirre van Valkenburch in bestarf, so sagen wir mit rechte in. vor recht, as verre as uns des geloicht is ind wir maicht haven zo sagen, naforme der compromissbreve van der vors. partie uns gegeven, dat her Walrave ayn orloge in. am eynche geweltliche sache widder iemand dar umb vort cekeren, dat recht guitlichen vorderen mach vor unsen heirren deme keyser, as verre as si van ym zu leen ruren, in. voirt vor den anderen heren in. up den steden, dar die lein in. gude af rurende syn in. da si hoeren, in. nemen dar vor allet dat recht, dat die gene wisen, die da oever mit rechte wisen solen, as hie vore ouch in diesen brieve wail bekleirt is.

Item up dat punt, da her Walraven spricht, unse heirre van Brabant have yme eynre sunen gehindert tusschen den hertzogen van Guilche ind ym, in. heischt

davan groissen schaden cericht zehaven, sprechen wir mit rechte in. vor recht, na ainsprachen ind antworden, in. allet dat wir dar up vernamen in. gehoirt haven, dat unse heirre van Brabant egeynen schade schuldich in is cerichten heren Walraven, umme der sachchen wille, want der hertzoge heren Walraven niet verbonden in was, na allit dat wir dar up van kunden of van wairheyden verhoirt haven, he in mochte billichen syn beste in. nutz werven, det he koende of mochte.

Item up dat punt, da her Walraven unsen heren van Brabant aynspricht, dat he inde der greve van Loen eyn sagen gesaicht haven, mit rade uns heren des keysers in. synre vorsten van deme lande in. heirscheyde van Valkenburch, sprechen wir mit rechte in. vor recht, na allit dat wir her up gehoirt in. vorstanden hain, na ainsprache ind antwerde dar up: wie wale der herzoge van Lutcelenburch in. van Brabant, unse heirre vorgen., dat vors. sagen sprach of halp sprechen, so in was he dar umb niet vorbunden noch schuldich celaissen, he in mochte dat lant van Valkenburg wail gelden mit rechte in. virkrigen am die gene, die reicht dar zu hatten.

Item up dat punt, da her Walraven spricht van eyme doitslage, de geviel in deme lande van Herpen, da heren Walraven amptlude die rechte hant af wonnen den doden, in. da boven des herzogen amplude ym die slincke hant af slogen. In. vort in den anderen punte spricht her Walraven, dat die cleger van den dode in sune lande gespannen in. gevangen weren ir klage cevolgen, in. dat da quamen des herzogen amptlude mit gewapende hant, in. nomen mit gewalt die cleger mit der helden, da si inne saissen, sprechen wir mit rechte in. vor recht, na ainsproche in. antworde: kan her Walraven mit gu-

den kuntschaf bewisen ce Grave in der stat, des anderen dages na sint Laurencius dage, dat die man in sune lande doit bleif in. dat eme dair af mit rechte geborde cerichten, in. dat des hertzogen uns lieven heren amptluden dem doden die slincke hant aff nam in. die gevangen uyss heren Walraven lande voirte; hedde unse heirre van Brabant of syn amptlude dar um eynich guit gehat, dat güit solen si her Walraven in. sinen amptluden widder keren, in. solen heren Walraven lant dar af widder vrien in. saisieren. Item si dan dat diese sachen geschiet weren vor datum der quitancie, der vor gewach af gemach is, van heren Walraven, unsen heirren in. vrouwen van Brabant overgegeven, vor sy ir lant in. lude van allen sachen, kost, schade in. verliese, die he yn heyssehen mochte bis up datum der selve quitancien vorschr., want wa si voren geschiet weren, so spreichen wir mit rechte in. vor recht, dat unse heir van Brabant cemale dair af los in. quyt si van der ainsprochen yet zerichten.

Item up dat punt, da her Walraven spricht van eynen boden van den Büsche, geheyssen Seilmecher, die in heren Walraven lande gevangen wart, um dat he dar quam in. wolde Iohan Wreden, heren Walraven rentmeister, vangen, die yme noch nyemant cen Bussche schuldich in was, in. dat dar nä die scholtit in. die stat van den Bussche mit gewapende hant quamen in. halden mit gewalt den vors. Seilmecher unbewart tgegen ym ind begheirt dat gerichte ze haven. In. ouch up dat punt, da her Walraven spricht, dat diese stat van den Bussche syn beesten, syn moelenyser ind ander synre underseissen have genamen mit gewalt, as yn dat guit duchte, in. sich gerichtz underwonden in sune lande, spreychen wir

mit rechte in. vor recht, dat unse heirre van Brabant diese sachen heren Walraven richten sal, as verre as si vor diesen orlage in. sint datum der quitancien vorschr. of ouch bennen vreden geschiet sint, id in si dat unse heirre van Brabant of sine vrunt van sinen wegen inde die stat van den Bussche wail bezoennen kunnen, dat si billichen na uns heren heirlicheyt van Brabant in. der stede vanden Bussche alden herbrengen, in. reicht die vors. sachen gedain haven in. duin muchten, in. dit betzonnen salman zo Grave in der stat brengen des anderen dages na sint Laurencius dach vors.

Item up dat punt, dat her Walraven unsen heirre van Brabant ainsprich, dat die van Nisterle yme synre gemeynden untweldicht hadden in. schade gedain, um dat ym Gheyn Vois van den Bussche in. andere lude lange iaren dat syn untweldigden, spreychen wir mit rechte in. vor recht, so wie wir boven in diesen brieve up des hercogen ainsprache rurende van den tzienden in. erve van Nisterle gesprochen haven, in. sprechen ouch vort mit rechte in. vor recht: so wenn die vors. tziende af geyt, na denn dat wir hie vore dair af gesprochen have, de sal deme anderen van yn den schade richten, den he eme mit alsulcher geweltlicher ontheltnusse gedain hait.

Item up dat punt, da her Walraven ainspricht unsen heren van Brabant, as dat die van Erpe mit gewapender hant bennen den sinen gewalt daden, sinen luden ir beesten genamen in. geschüt boven dat he al cyt urbodich geweist is bescheyt cenemen in. cegeven na yrre beyder karten (1), sprechen wir mit rechte in. vor recht, na ainsprochen in. antworden: dat unse heirre van Bra-

(1) Ik versta door *karten* de uitgiftbrieven der gemeenten en de limietscheiding tusschen Erp en Boekel, waarover in de voorgaande eeuw

bant of die van Erpe, dat her Walraven in. sinen luden richten solen, as verre as her Walraven of sine vrunde of lude zo Grave up den vors. dach bewisen kunnen, dat id vor dem orloge in. sint datum der vors. quitancien of bennen vrede in. mit unrecht gesciet is.

Item up dat punt, dat der scholtztitz van den Bussche dingtale gemacht solde haven mit den van Uden in. anders in heren Walraven lande ind in die dingtale niet gehalden in is in den sinen, dat yr genomen in. gebrant, in. heysscht dat gericht zehaven, in. of si ouch van der dinctalen noch yet schuldich weren, dat si des ungehalden weren zo bezalen, spreychen wir mit rechte in. vor recht, na diese ainsproche in. antwerde uns heren van Brabant: so wat her Walraven bewisen kan bescheydelich zü Grave in der stat, des anderen dages na sint Laurencius dage neist komende, da unse heirre van Brabant byschicken sal van sinen vrunden, dat ym in. sinen luden geschiedicht is bennen der dingtalen, dat sal ym unse heirre van Brabant duin richten, in. dat ouch allit dat van der dingtalen noch unbezailt is, quyt si al cemale.

Vort is cewyssen, want eyn reychtz is in diesen lande so wä eyn orloge zo rouve in. zo brande komen is, dat man mit rechte in der soenen doden tgeyn doden, brant intgeyn brant, in. name untgeyn name, quyt pleecht ceschelden, so spreychen wir mit reichte in. vor recht, dat alle doden, brant in. name, die gevallen in. geschiet syn

nog menig geschil geweest is, blijkens de processtukken, die in het archief der arrondissements-regtbank te Nijmegen voorhanden zijn. De gemeente van Erp is uitgegeven door hertog Jan van Braband „Dynsdach vóór heylich Cruysverheffinghe anno 1300," volgens aanteekening van Mr. Ackersdyck. Hij is echter noch hem noch mij in handen gekomen. Den uitgiftbrief van Boekel zie blz. 68.

in beyden syden sint dat dit urloge up erstont intgeyn yn ander, quyt solen syn, uissgescheyden as sulche namen, brant in. schaden, as binnen den vreden, die gemacht in. vorvast syn geweest tusschen unse here van Brabant in. heren Walraven, of vor diesen orlagen geschiet syn, dat man die richten in. besseren sal also in. mit der vogen as vor up den punten, da sich dat gebuert, verkleirt in. van uns gesprochen is.

Ouch sagen wir mit rechte in. vor recht, dat alle gevangen in beyden siden van diesen orloge, die noch ungeschat syn, of die ir ransoen in. schetzunge noch niet bezailt in haven, al weren si geschat, in. ouch alle brantschetzüngen, die noch unbezailt syn van eynre siden of van der anderre, zemale los, ledich in. vri ind quyt syn solen, in. dat man die vors. gevangen cerichtz irre gevencnisse in sicherheyt in. ouch den burgen of eynche gesat syn vor gevangenen vor schetzungen van gevangenen of vor brant schetzunge irre geloifden in sicherheyt klaclois quyt schelden in. up si vorcien sol, ain argelist.

Vort is cewissen, al ist dat wir in unsen diesen sagen die punten van diesen aynsprachen uns heirren van Brabant in. her Walraven, heren van Borne in. van Sittart, ersat haven, also dat wir up denen punten, eyn na deme andere niet gesprochchen ein haven, as si uns overgegeven waren, so hain wir dat gedain mit unsen sicheren wissen, ayn alreleye argelist in. geverde, in. umb des besten in. der meirdere klairheyt willen, want etzlichen punten, die mit anderen punten underscheyden syn in deme geschrifte, syn uns overgegeven by eyn gehoren zestain, als wir si in disine sagen gesat in. geordenet haven, so dat si van eynre materien spreychen, so umb dat si zo

eynre antwerden in. ordeil gehoren, as man in diesen selven punten sien in. vorstain mach.

Ouch is zewyssen, want wir in etzlichen punten uns sagens hie vore sicher dage bescheyden haven, der eynre partien in. der ander alsulche sachen zu volvoren, as wir gesacht haven, also hie vore beschreven steyt, dat hain wir gedain umb des besten willen, dat man alle sachen, die wir gesprochchen haven mit rechte in. vor recht, zu stünt niet voldüin noch volvoren en kan, in. ouch die vorges. partien alsullich bezoennen, as yn noit were up etzlichen yren aynsprache in. antwerden zu bezoennen bennen der zyt, die uns geswaren vors. gesat is unse sage ze sagen in. cewisen, niet vortbrengen noch gezonnen in kunnen, in. hain in die vors. dage gesaicht in. bescheyden, up dat si die sachen in. punten, in der vogen, dat wir si gesacht haven, volvoren, bezonnen in. voldoin moeygen, also dat unse sagen gehalden werden mach in. die sune tusschen unsen heren van Brabant inde heren Walraven niet gebrochchen in werde van node in. van gebreche der tzyt; zu wilchen dagen vorschr., die wir bescheyden haven, den egeyn partien in diesen saghen, id si zo Triecht of zo Grave, wir sagen mit rechte in. vor recht, dat unse heirre van Brabant sine vrunt dar bi schicken sal, as wir gesworen des lantvreden van unsen gesellen in. medgesworen ouch dar bi schicken solen, um heren Walraven of synre vrunde in. lude gezuichnisse of bezoennen zehoren, in. van den geswaren des lantvreden, die dar bi syn soelen, ze versien, inde cebekennen of die gezuichnüs of bezoenen, die her Walraven vort brengen sal, alsullich si, dat si eme billich stade duin solen, ind in der selver vogen sal ouch her Walraven sine vrunt, in. wir geswaren van unsen gesellen vors. schic-

ken up den daigen in. steiden vors., as unse heirre van Brabant of sine vrunde vàn sinen wegen of eynche sine underseissen van den Bussche, van Sichgen of ander, yr bezonunge of gezuichnüis vortbrengen solen mit der vogen ouch as in den punten uns sagens beschreven steyt, ind alle tzyt, id si zo Triecht of zu Grave, da man gezuichnis of gezonnunge duin sal, da sal unse heirre van Brabant, of sine vrunt van sinen wegen in. sinen lude, yr bezoennen in. gecuichnus vor doen, in. heren Walraven sine vrunt in. lude dar na, in. solen an beyden siden yr bezoen in. gezuchnüs mussen voldain haven bennen drey dagen na eyn sich volgende sunder midden, of si des up eynen niet geduin in kunden, alle argelist in. geverde uissghescheyden.

Vort sagen wir mit rechte in, vor recht, den vors. unsen heren van Brabant up ceyn side in. heren Walraven up die andere side, unse vors. sage gentzlike ind al cemale in allen sinen punten in. artekelen samenklich in. eyclich sunderlich vast, stede in. unverbruchlich cehalden in. allenklich zevoldoen, so wie van uns mit recht in. vor recht gesprachchen in. gesaicht in. ouch vor beschreven is up yr truwe in. sicherheyt, die si beyde mit yrre hant an unse hant dar umb gesichchert in. geloift haven, in. as si ouch mit yren offenen brieven besiegelt, die irre eyn den anderen, in. die si ouch als compromiss brieve oevergegeven haint, sich haint by truwen in. by sicherheyden dar zu verbunden; want wir dit saigen so wie id vors. is na aynsprachen uns heirren van Brabant in. antworden heren Walraven, in. na heren Walraven aynsprechen in. uns heren van Brabant antworden, mit rechte in. vor recht gesprochen in. gesacht haven up unsen eyt in. bescheydenheyt in. na den vors. ainsprachen

in. antworden, na alle gezuichnus, bezoenen in. kuntschaf, die wir dar up gesien, gehoirt in. verstanden haven bennen breven in. huissen brieven, in. na allit datz vor uns komen is, anders geyn recht gevinden noch spreychen en künnen noch in mogen, dan wir in diesen brieve in. saghen gesacht in. gesprochchen haven. In urkunde in. vesticheyden willich saghens, spreychens in punten vorschreven, wir gesworen vurgen. hain diesen brief ghevestighet mit anhangen des groissen syegels des gemeynen lantvreden der heirren in. der stede boven benomet in diesen selven brieve, die geschreven in. gegeven wart zu Achen, des Saterdages na sinte Margareden dage, des nuentzeinden dach in Iulio (1), int deme iare uns Heirren dusent drihundart vunf inde seisscich.

Universis Christi fidelibus, ad quos praesentes litterae, pervenerint, frater Mathias Schop conventus Fratrum Ordinis Praedicatorum necnon frater Iohannes de Wassenberg conventus Fratrum Heremitarum Ordinis sancti Augustini in urbe Aquensi, Priores diocesis Leodiensis, salutem in Christo sempiternam. Noveritis quod nos litteras magro sigillo generalium pacis duorum et civitatum sigillatas, sanas et integras, non cancellatas non abolitas, nec in aliqua sui parte viciatas, tenorem comprehensum in hiis tribus cedulis, quibus nostrae praesentes litterae sunt transfixae de verbo ad verbum continentes, vidimus, tenuimus, legi audivimus collationemque de dictis originalibus litteris ad dictas tres cedulas seu copias de verbo ad verbum fieri fecimus, quod omnibus et singulis Christi fidelibus sub sigillis officiorum nostrorum praesentibus lit-

(1) *Des Saterdages na sinte Margareden dage* enz.; lees *vóór*, daar in 1365 het feest van Margariet inviel op Zondag, den 20 Julij.

teris nostris appensis duximus significandum. Datum visionis nostrae anno Domini M.CCC.LXV. mensis Iulii die XXIII. Omnes suprascripsiones in hiis tribus cedulis inter lineas sitas scriptas et principaliter suprascriptionem factam in tertia cedula inter nonam et decimam lineas a fine hujusdem cedulae computendo in suis locis approbamus. Datum ut supra (1).

N° 22. 23 Julij 1365.

De schout van 's Hertogenbosch belegt »een wittighe beleyt ende wairheit" van eenige ingezetenen van 's Hertogenbosch, Oss, Geffen, Berchem, Lithoijen en Heesch, die allen verklaringen afleggen omtrent de civiele en criminele jurisdictie (het regt van ingebod), welke de stad 's Hertogenbosch in zekere gevallen uitoefent in de landen van Ravestein, Herpen en Megen.

('t *Root Privilegiebock*, fol. 93 vso, ten archieve der stad 's Hertogenbosch, geteekend *E*, n° 1.)

Cont sy allen luden, die nu syn en. namaels wesen sullen, dat die scouteth van Tshertoghenbossche, van ons lyefs heren tshertogen wegen van Brabant, een wittighe

(1) De beide zegels in bruin was der in den transfixbrief genoemde proosten zijn nog gaaf bewaard. Deze copie is slordig afgeschreven, als blijkt: 1° omdat vele woorden, die overgeslagen waren, er boven geschreven zijn; 2° omdat er nog verscheidene woorden ontbreken, welke wij uit het tweede afschrift stilzwijgend bijgevoegd hebben. Dit laatste is gevidimeerd door Goeswinus, abt van Affligem, en Egidius Strael, proost van het klooster van Koudenberg te Brussel, en verschilt aanmerkelijk in spelling van het voorgaande. De zegels in rood was dezer ordesgeestelijken zijn nog wel bewaard.

beleyt (1) en. wairheit (2) gedaen heeft van ons liefs heren van Brabant voirs. heerlicheit ende der stat vanden Bossche ende rechten, die sy heerbracht hebben boven mans ghedencken inden lande van Herpen ende voirt in alder heren lande, die in die meyerie vanden Bossche gheseten syn. Inden yersten hebben ghetuycht by manissen tschouthet vanden Bossche, up horen eet ten heylighen, Ian van Derenthen, Ian van Ghemert, Art Heyme, Geryt vander Aa, Ghysebrecht van Vlochoven, Ian vander Zydewynden ende Otte Bilseman, alse schepenen; Henric van Uden, Geryt Vos, Vranc van Ghestel, Coenraet die Writer, Gerit, geheiten Vosse, Peter Steenwech en. Gheerlech van Keeldonc, als ghezwaren (3) inder stat vanden Bossche voirs.; her Henric van Mordrecht, ridder, Ghysbrecht Lisscap Coptyt, Goedevaert Sceyveil, als manne (4) ons lyefs heren van Brabant; Art Barwout, Goesswyn Steenwech, Henric Steenwech, Gerit Steenwech, Ian Koppenss., Ghibe vanden Doren, Daem van Neynsel, Art van Waderle, Henric Stierken, Diederic van Hoculem, Henric van Kessel, Willem Vrancke, Henric die Loze, Henric van den Kelre, Goedvert Heerkenss., Art van Andel, Gerit die Wisseler, Claes van Oerle, Model Dicbier, Diederic Posteel, Heymeric van Dorderecht, alse die inden rade der vors. stat vanden Bossche gheweest hebben; Heyn die Becker, Matheus die Becker, Willem van Os, Ian Rycouds soen, Gerit Wilt, Art Snoet, Heyn van Merlaer, Ian Moerken, Ian Coptiten, Ian van Heze, Claes vanden Arennest, Coppe

(1) *Wittighe beleyt,* deductio legitima, Kil., wettige verklaring en uiteenzetting van bewijzen.

(2) *Wairheit,* getuigen-verhoor, geregtelijk onderzoek door getuigen. Nyhoff, *Gedenkwaardigheden,* dl. I, blz. 152.

(3) *Ghezwaren,* d. i. gezworenen.

(4) *Manne,* leenmannen.

Govy, Engbrecht wten Campe, Ian Moerwater, Claes van Megen, Ian Ulman, Peter die Smit, Claes Molcslach, Willem Osman, Ian die Loze, Ian die Gorter, Henric Polselauwer, Lemken Wicmen, Goeswyn Cnode, d'aude Aert die hantschenmaker (1), Peter Alert, Diederic Roever Bernts soen, alse poirteren in Tshertoghenbossche; item Henric Venbossche, Ian van Megen, Ian Weilensoen, Ian die Rode, Ian die Gruyter, Geryt Vilt van Ussen, Gerit van Boekel, Claes vander Steghen, Andries Henssensoen, Gheen Womelken, Henric die Ridder, Ian Stoecken, Rutger vander Molen, Aert Boecken, Henric vander Voert, Harman Rodinc wten dorp van Os; item Aert die Man, Willem vanden Perre, Rolof vanden Kerchove, Heyn die Meyer, Ian vande Hecke d'aude, Ian syn soen, Heyn van Zelant, Henric Aelbertssoen, Ghibe Pelser, wt den dorp van Ghiffen; item Ian Boenaert, Lembrecht Geritssoen, Zebrecht des Walensoen, Gerit die Smit, Heyn syn soen, Art Wauter soen, Wouter Zelen soen, Heyn Reymboutssoen, Gerit vanden Kampe, wten darpe van Berchen; item Symon vanden Valhecke, Ian van Oumeer, Heyn Ianssoen van Lent, Gybe Huysken, Wouter van Loet, Wellem Uden soen, Ian die Hoessche, Berndt van Loen, Hein Kamp, Ian van Couden, Henric van Beke wt den dorp van Lyttoyen; item Marcelis Menssen soen, Diederic vanden Stock, Symon Pynleecs soen, Claes van Zochel, Art Andries soen, Peter Armgarden soen, Willem van Kessel, Reynken van Hees wten dorp van Hees, dat dit ons liefs heren tshertoghen voirs. heerlicheit ende der stat aude rechten en. heercomen vanden Bossche [zyn], gelyc als hier nae ghescreven staet. Inden iersten dat die alinge heerlicheit van Harpen mit allen horen toebehorten is

(1) *Hantschenmaker*, misschien handschoenmaker.

eyghendom ons liefs heren van Brabant voirs., ende dat onse lieve here voirs. daer een recht overheer af is ende mense van hem te leen helt, gelike dat die brieve wael in houden ende bewysen, die onse lieve here voirs. daer af heeft bezeghelt vanden heren van Harpen, die aut syn clxxiii iair ende meer (1). Item soe hebben gethuygt alle die voirs. syn, up hoiren eet, als voirs. is, dat dit ons heren tshertoghen heerlicheit is, en. der stat recht van den Bossche en. haer aude heercomen: soe wat die heren van Harpen of hoir onderzaten ende alle ander heren oft hoir onderzaten, die inde meyerien vanden Bossche ghezeten syn, voer schepenen vanden Bossche off voir poirteren vanden Bossche geloefden, et sy van arve off van haven (2), ende dair af in ghebreke vonden worden en. niet en voldeden ghelyc sy ghelaefden, datmense daer voer ten Bossche inghebiedt die ghelaeften te voldoen, en comen sy dan niet ende voldoen, soe pandtse die schout vanden Bossche voir alzulke ghelaeften als sy ghelaeft hebben, aen haer have, vynt hyse, ende en vynt hi gheen have, hi richte den clegher aen hoir arve, ende dat arve vercoept die clegher voer die schepenen vanden Bossche mit vonnis ende mit rechte, ende daer af is de schouthet vanden Bossche van tshertoghen weghen, na den vonnis den coperen een warandt (3). Item soe hebben ghethuygt alle die voirs. syn, up horen eet, ghelyc voirs. is, dat dit is ons heren shartoghen heerlicheyt en. der stat recht ende aude heerbren-

(1) Hier wordt de opdragtbrief van 1191 bedoeld. Zie hiervoor blz. 55, n° 5.

(2) *Et sy van arve off van haven:* dat is: het zij van erfelijke (onroerende) of havelijke (roerende) goederen. *Arve,* oorspronkelijk van *arum,* akker, teelland, van hier: erf of erfgoed, nalatenschap of erfenis van vaste goederen; *have,* roerend goed.

(3) *Warandt,* garant, verwaarborger.

gen vanden Bossche, dat nyemant vande heren van Harpen noch van enighen anderen heren, die in die meyerie vanden Bossche ghezeten syn, of hoir onderzeten, met der poerteren live (1) vanden Bossche of mit horen guede buten in horen lande dinghen moghen, noch der voirs. poirteren live of guede buten in horen landen arghent arresteren oft becommeren, mar soe wie vanden voirs. heren oft horen onderzeten yet tot den voirs. poirteren oft tot hoeren gueden te segghen heeft, die sal daer af voer den schout ende schepen vanden Bossche recht nemen ende anders narghent. Item soe hebben ghetuycht alle die ghene, die voirs. staen, up horen eet als voirs. is, dat dit is tshertoghen heerlicheit van Brabant ende der voirs. stat recht ende aude heerbrenghen, dat soe wanneer men den poirteren vanden Bossche recht doen sal vanden heren van Harpen oft horen onderzaten, oft van enighen anderen heren oft horen onderzaten, die in die voirs. meyerie vanden Bossche ghezeten syn, van ghelaeften, die sy ten Bossche ghelaeft hebben, en. dan die voirs. heren oft hoer richteren of ennich van hem dat recht keren willen, dat dan die schout vanden Bossche van shertoghen weghen voirs. dair ryt ende sal riden ende ontsetten dies heren richteren ende schepenen, diet keren willen, en setten daer richteren ende schepenen van tshertoghen weghen van Brabant, tot aender tyt, dat die heren oft hoir onderzaten voirs. dat ongelyc den hertoghe voirs. ghebetert en. den clagher voldaen hebben, gelyc dat wael ghesien is inden lande van Harpen. Dat gheviel voirtyt, dat her Ian van Born, heren Walravens vader, een gherichte

(1) *Live*, lijf; de zin is: geen Bosschenaar mag persoonlijk of wegens zijne goederen in regten betrokken worden, anders dan voor schepenen van 's Hertogenbosch.

sette, met wille (1) dat die schepenen vanden Bossche ghewyst hadden, dat doe die schout vanden Bossche daer reet ende ontsetten syn richteren ende syn schepenen, ende sette dair ander richteren ende schepenen van tshertogen weghen van Brabant, ende besetten t'huys tot Harpen tot shertoghen behueff voirs., en. sloech syn hant aen alle heren Ians guet voirs. aldair gheleghen, tot aender tyt, dat her Ian voirs. dat den hertoghe ghebetert hadde ende den clagher van sinen gebreke voldede. Ende doe he dit aldus wederdaen ende gebetert hadde, doe vantmen dat tshertoghen scoutheiden coernen (2) onder hem gheslaghen hadden, dat sy heren Ian hyr omme hadden ghenamen; ende want sy dat coern den hertoghe niet gherekent en hadden, soe deedt die hertoghe voirs. heren Ian wedergheven. Ende dat dese punten voirs. syn der voirs. stat recht ende haer aude heercomen, dies heeft die voirs. stat guede bezeghelden karten vanden hertoghe van Brabant, begripende en. inhoudende de punten, die hier na van woirde te woirde ghescreven staen. Voirt waert zake dat yemant yet werrende (3) were ieghen enighen poirteren vander stat vanden Bossche, dair en sal die ghene niet anders af hebben dan vonnis der schepen; noch wy noch onse nacomelinghe en zullen dair af nyet anders eyschen noch zueken. Soe wie vanden onderzateren enighen poirtere onrecht oft ghewaut (4) dede aen syn

(1) *Wille,* wijle. *Met wijle dat* beteekent: terwijl. De zin is: Jan van Born had het gerigt gespannen of had eene zaak aanhangig gemaakt voor de schepenbank, terwijl de schepenen van den Bosch in diezelfde zaak reeds een vonnis hadden geslagen.

(2) *Coernen,* breuken, geldboete. De schouten hadden zich de geldboeten toegeëigend, zonder die met den hertog te verrekenen.

(3) *Werrende,* werren, contendere, bellare, KIL., over iets in geschil zijn.

(4) *Ghewaut,* geweld. Dit woord komt dikwijls voor in het *Privilegium Trinitatis* van 's Hertogenbosch.

guede, dat die poirter mit rechte ende sonder claghe beseten hadde, die schout mit allen dien vander stat, arme ende rike, sal daer vairen ende dat onrecht berichten ende afdoen, ende dat sonder ons ende der onser bolgherscape (1). Item soe hebben ghetuycht alle die ghene, die voirs. staen, dat dit is tshertoghen heerlicheit van Brabant ende tslants recht vander meyerien vanden Bossche: soe wanneer die heren van Harpen oft hoir onderzaten, oft ennighe ander heren oft haer onderzaten, die inder voirs. meyerien ghezeten syn, hoir dycke aender Masen gheleghen, niet en hyelden, also dat daer schade af queme of comen soude, dat dan die dyke in ghinghen (2), dat dan die schout vanden Bossche, van tshertogen heerlicheit weghen van Brabant, die dyke duet maken ende vervallen (3), ende daer hy enen penninc in leghet, dat hy dair twee penninghe voir wt nemet tot tshertoghen behuef. Ende dat ghelt mach die voirs. schout wt peynden (4), sonder die voirs. heren oft hoir onderzaten te verzueken, aen die ghene, dies die dyke syn. Voert aen her Gadert van Os, ridder, Henric van Dordrecht ende een deel gueder knapen van Os ende vander Masen voirs. hebben voirt ghetuycht, up hoiren eet als voirs. is, dat weert zake, dat dier voirs. guede, dyer die dyken weren, die aldus inghegaen weren oft inghinghen, niet guet ghenoech en weren den schade dair af te nemen, die dair af comen were, dat dan die voirs. schout voert tasten mach ende tasten sal aen die heerlicheit, daer die voirs. dyke onder gelegen syn, ende dair af dat inne-

(1) *Bolgherscape*, gramschap.

(2) *In ghinghen*, doorgingen, doorbraken.

(3) *Vervallen*, de onkosten betalen.

(4) *Wt peynden*, uitpanden.

men. Item een deel der gueder knapen van Barchen voirs. hebben ghetuycht, up horen eet alse voirs. is, dat voir tyts een wade (1) inghinc tot Ghorinc (2) inden lande van Bucstel, ende dat die wade Wouter Coyaert, schouthet ten Bossche, ende Ian Wansem, als schout tot Os, besloeghen ende dair in gheslaghen worden tsheren barghe (3) van Bucstel, ende syn stroe ende ruwaer (4), om dat shertoghen heerlicheit van Brabant is. Item tughen die zelve, dat vyel (5) tot eenre ander tyt, dat tot Ghorinc voirs. die Maze wt gaen woude (6), dat Wynric van Oyen, als schout tot Os, dat verviel mit tshertoghen luden, ende dede Schoenweders barghe ontwe houwen (7) ende deedse daer in slaen ende ander ruwair, alsoe dat hyt behyelt. Item tughen die selve, dat die schout vanden Bossche vuyer (8) tot Oyen inden lande van Bucstel en. warp Uden Heusen soens huys neder, um misdaet, die hi hadde teghen den hertoghe. Item tughen die zelve, dat die schout vanden Bossche, her Dideric die Rover, ende Wynric van Oyen, schout tot Os, een wade besloghen tot Meghen van tshertoghen weghen voirs. Voirt tughen sy, dat tot Meghen een misdedich wyf ghehaelt wart ende tot Berchen

(1) *Wade,* vadum, dijkbreuk. Vergelijk Nyhoff, *Gedenkwaardigheden van Gelderland,* dl. II, blz. 260, noot 2.

(2) *Ghorinc,* denkelijk een gehucht van Dieden of Oijen, want beide deze heerlijkheden behoorden in dien tijd aan het geslacht van Meerheim, dat Boxtel bezat.

(3) *Barghe,* berg, de hooge landen, om daar aarde uit te halen, of den hooiberg.

(4) *Ruwaer,* rouwigheid, geschikt om den dijkbreuk te stoppen.

(5) *Vyel,* geviel, gebeurde.

(6) *Die Mase wt gaen woude,* d. i. de dijk op het punt stond van te bezwijken.

(7) *Ontwe,* in twee, in stukken: hij liet den hooiberg in stukken houwen, uiteenrukken.

(8) *Vuyer,* voer.

misdaen hadde, en. wart tot Os ghebarnt (1). Voert tughen die zelve, dat die schout vanden Bossche reet int lant van Harpen ende gheboet die dyken te maken, ende die wt lande van Harpen hem ghelaven moesten en. verzekeren die dyke te maken, also dat dair gheen schade af comen en soude, of hy hedse (2) doen maken van tshertoghen weghen. Voert tughen die zelve, dat een man tot Barchen varken ghestalen hadde, ende inden lande van Harpen wt ghevanghen ende dien schout van Os ghelevert wairt, en. die deden hanghen. Voert tughen die zelve, dat Ian van Beke, schout tot Os, int lant van Harpen manne haelden, enen hiet her Wouter die Laet en. Wouter syn soen, en. hyncse tot Os. Item hebben ghetuycht een deel der gueder knapen van Os voirg., up hoiren eet als voirs. is, als vander yerster waden, die tot Ghorinc in ghinc, ghelyc als die van Barchen voir ghetuycht hebben, ende also voel mere datter tsheren huys van Bucstel (3) in gheslaghen wairt ende daer toe iiij huyse of v. Voert die zelve tughen vander waden van Meghen ghelike als voirs. is. Item tughen die zelve, dat int lant van Harpen een wade was en. dair Wynric van Oyen, schout tot Os, reet, van shertoghen weghen, ende soudese beslaghen hebben, dat daer quamen die van Harpen ende versekerden hem, dat syse zelve souden doen beslaen, also dat den lande dair gheen schade af comen en soude, ende ter selver tyt vyenc (4) hy den schout tot Harpen, om dat hyt in hadde laten gaen. Voert tughen die zelve, dat Ian van Zonne, onderschout ten Bossche,

(1) *Ghebarnt,* verbrand.
(2) *Hedse,* had ze.
(3) *Huys van Bucstel,* het kasteel van Oijen of Dieden.
(4) *Vyenc,* gevangen zette.

ende Ian Wansem, schout tot Os, reden tot Oyen ende haelden enen poirtere vanden Bossche, hyet Herbrecht, den welken Uden Hensensoen ghevanghen hadde, ende worpen syn huys dair um neder. Voert tughen die zelve, dat Zeebken wart ghehaelt inden lande van Meghen ende wart by den Bossche up een rat gheset. Item tughen die voirs. Art Berwout, Geryt van Bordonc, Ian vander Haghe, Bits van Hees, Dideric Rover Berntssoen, een deel der gueder knapen van Os ende van Berchen, dat sy dair mede waren ende saghen, dat die schout vanden Bossche, van shertoghen weghen, by ons lyefs heren tyden van Brabant, die doot is, dies God ghenedich sy, reden tot Harpen ende verboden heren Walraven te tymmeren up den weert by Ravensteyn inder Mazen ligghende (1), daer hi bestaen hadde te tymmeren, ende dat dair um bleef ligghen alst noch leghet. Item tughen die voirs. Coptyt Peter Steenwech, Model Dycbier, Geryt die Wisseler ende Vranc van Ghestel, dat sy dair by waren, dat her Walraven Ian Dycbier, als schout ten Bossche, versocht, dat hy hem by stonde ende tlant van Harpen hulpe bescudden ende die palen hulpe halden. Item tughen voirt die voirs. Ian die Gorter, Henric Polselouwer, Heyn van Merler ende sommich der guden knapen van Os ende van Berchen, dat sy saghen, dat Lambrecht vander Straten, schout tot Os, van shertoghen weghen schout was ghesette inden lande van Harpen, tot dier tyt doe die hertoghe syn hande gheslaghen hadde, over mits broken (2), die here Ian van Borne hadde teghen den hertoghe aen tlant van Harpen; dat doe die schout

(1) Deze uitgestrekte waard midden in de Maas kan men zien op de provinciale kaart van Van der Voordt Pieck.

(2) *Broken*, breuken, geldboete.

een dyef vyenc, hyet Artken Wekel, ende hienc den tot Uden van tshertoghen weghen. Item her Goedvert van Os, riddere, Gerit Vos, Symon Pynlecssoen, Andries vander Stocke, Dideric, syn brueder, tughen voirt, up hoiren eet als voirs. is, dat dien man, die her Ian vanden Plasse die hande aff dede winnen (1), dat die hand af wart ghewonnen tot Nistelre (2) voir die kerke; dat her Ian voirs., als schout vanden Bossche, van shertoghen weghen dair mede clagheden ende rechten mit den vonnisse, overmids aenbrenghen der gueder lude van Nistelre, die up die palen gheseten waren, dat die dootslach gheviel binnen shertogen palen. Item her Godwart van Os, Gerit van Bokel, Claes vander Stegen, Harman Roedinc, Ian die Gruiter, Art Boecken, Ian van Meghen, Lambrecht Geritsoen, Ian Weylensoen, Symon Pynlecs soen, Andries vanden Stocke, Dideric, syn brueder, Willem van Kessel, Heyn die molener, Ian Bonart, Gerit die smit voirg. tughen, up horen eet als voirs. is, dat her Ian vanden Plasse, als schout, en. Mathys Bac, als rentmeyster ten Bossche, up hoer kost quamen te Nysterle, ende zouden daer een geleit (3) ende een palinghe doen tusschen tlant van Harpen ende tusschen den darp van Nysterle, ende nam vij man te Nysterle ende eyden die, ende deden die gaen dat vors. gheleit metten recht. Daer ghinghen die voirs. vij manne tot den witten Scibberge toe en. wysden dair een pale. Doe dede die voirs. here Ian, schout, die galghe metten eenen style aldaer setten, daer sy dien pael ghewyst hadden. En. voert ghinghen die voirs. vij manne

(1) *Aff winnen,* veroordeelen, om de hand te verliezen.

(2) *Nistelre,* Nistelrode.

(3) *Geleit,* schouw, schouwing langs de paalscheiding, nog bekend in de spreekwijze *uitgeleide doen.*

vanden witten Scibbarghe al tot den Diedwech, ende vanden Diewech in die stege te Slabroec; ende van daer voert up Haenrebarch; van dair voirt up Cleerbarch (1), ende van Cleerbarch tot midden inder Erpt (2). Doe dit aldus gheschiet was, doe segeden die lude wt den lande van Harpen, dat die voirs. seven manne van Nysterle hyr in partye weren ende winre en. verlieser aen dier zaken (3), ende dat dit gheleit dair um niet met recht ghedaen en were. Doe dat hoirden die voirs. schout ende rentmeyster, doe namen sy vij ander mannen van Os, van Berchen ende van Hees ende eyden die, die welke seven manne inder zaken voirs. gheen partie en waren, noch daer aen winre noch verlieser, en deden die ghaen up horen eet een wittighe palinghe en. gheleit tusschen tlant van Harpen en. dat dorp van Nysterle voirs. Des ghinghen dese leste vij manne voirs. alle den selven ganc ende wysden die zelve palen ghelyke als dander yerste vij manne voir ghegaen ende ghewyst hadden; ende dit gheschieden al mit sulken recht, alsmen palinghe sculdich is te doen. Item soe hebben ghetuycht die dekene vanden ambachten in Tshertoghenbossch wael tot xl toe oft mere, up hoiren eet, by maninghe des scoutheth voirs., van allen punten voirs., gelike als die scepen, ghezworen, shertoghen manne ende die poirteren vanden Bossche

(1) *Haenrebarch* en *Cleerbarch* schijnen de grenspalen te zijn tusschen Uden en Nistelrode, thans meer bekend onder den naam van Slaapbroeksche en Bedafsche bergen.

(2) *Erpt* is een gehucht, gedeeltelijk onder Veghel en gedeeltelijk onder Vorstenbosch (gemeente Nistelrode) behoorende, grenzende aan Uden. De grenzen, waarvan hier sprake is, loopen van Slaapbroek door de Rakt, in de rigting der Bedafsche bergen, tot aan de Erpt.

(3) Dat is, dat zij bij de zaak winnen of verliezen konden en dus partijdig waren.

voirg. voir clairheit getuycht hebben ende tughen voertmere, up horen eet als voirs., dat Ravesteyn steet binnen tshertoghen palen van Brabant ende es sinen eyghendom, en. voirt aen soe tughen sy op horen eet, dat die poirteren vanden Bossche nargent binnen Gelrelant, noch binnen Brabant, all die Maze up, tolle sculdich en syn, ende voirt dat die poirtere vanden Bossche toll vry syn alle Gelrelant doer, beyde te water ende te lande, ende datmen wael bewisen mach met gueden chaerten, die die hertoghe Henric van Lothringen en. greve Otte van Ghelre beyde bezeghelt hebben up hen ende up hoir arfghenamen arflycke te bliven, welke charte aldus beghint: »In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Felix est literarum custodia quae emergentibus occurrit calumpniis et rerum seriem immutabili loquitur veritate" etc., en. aldus eyndt: »Acta sunt haec feliciter apud Lovanium. Anno Dominicae incarnationis millesimo ducentesimo tertio." Item soe hebben getuycht die voirg. her Henric van Mordrecht, Willem Vrancke ende Henric Stierken, up hoiren eet als voirs. is, dat die charte, daer hyr voir af thant (1) ghewach is, gans ende gheve onghecanceleert ende bezeghelt, den hertoghe van Brabant hebben sien hebben ende horen lesen; vander welker charten die voirs. stat vanden Bossche copie af heeft. Item Ywen van Vaderic, Gerit Groey, bode van Tiel, Ghovaert Stompken, Willem Osman, Ian Coptiten, Gerit Loye hebben ghetuycht up horen eet, by manen (2) shertogen voirs., van allen punten voirs., ghelyc als die voirg. dekenen vanden ambachten voir ghetuycht hebben. Item so tughen her Ian die Rover, her Willèm vander Aa, ridderen, Ian van Straten,

(1) *Thant*, te hans, zoo even.
(2) *Manen, manissen*, aanzoek, aanmaning.

Ghovaert van Eyndoven, als manne ons heren shertoghen van Brabant, Henric vanden Dycke, Ian van Gestel, her Henric van Nywelt, ridder, Aelbrecht de vleyschhouwer, Willem Coptiten, Willem syn brueder, Dideric Ywenss., Art Koyt, Peter van Zonne, Willem Eelkenss., Gerit Pasteydebecker, Gilis van Ghele, Ian die Coninc en. Peter van Brugghen, up horen eet, by manen shertoghen voirs. van allen punten voirs., ghelyc als die dekenen vanden ambachten voirs. voir ghetuycht hebben. Item Goedscalc van Bladel thughet, up sinen eet, by manen tshartoghen voirs., ende concordeert in allen punten voirs. mit den dekenen vanden ambachten voirs. Item tughen Bartout van Hoesden voirs., Stamelert vanden Kelre, Lonys van Langvelt ende Ian van Tule, dat dat voirs. stat recht is vanden Bossche ende hoir aude heercomen, als voir dair af gheclairt betuycht is, ende dit tughen si up horen eet by manen des hertoghen voirs. Item hebben ghetuycht Daem van Ghestel, Peter Luding Dichierss., Goessen die Ledige, Orvi van Mirabeel, Heyn Roempot, Ian van Zwartbroec en. voert aen een groet deel vander gemeynten van Tshertogenbossche, up horen eet, by manen tshartogen voirg., van allen punten voirs., gelike als die dekens vanden ambachten voir ghetuycht hebben. Ende um dat dit aldus gheschiet is gelyke als boven voirs. steet, soe hebben wy schepen ende ghezwaren raet, dekenen vanden ambachten ende die ghemeyn stat vanden Bossche voirs. den ghemeynen groten zeghel der voirs. stat aen dese litteren doen hanghen in kennisse der wairheit. Gegheven int jair ons Heren, alsmen screef dusent drie hondert tsestich ende vive, des Woinsdaghes nae zunte Margrieten dach.

—

N° 23. 25 Julij 1365.

Keizer Karel IV keurt het compromis goed, door hertog Wenceslaus van Bohemen ter eenre en heer Walraven van Valkenburg, heer van Borne, ter andere zijde overgedragen op de gezworenen van den landvrede tusschen Maas en Rijn.

(Authentieke copie op perkament ten archieve der stad 's Hertogenbosch (in de groote komme).)

Wir KARL, van Gots gnaden Romischer keyser, zu allen ziten merer des richs und kunig zu Beheym, dun kunt allen luten mit dysen bryeve, want zachen gende waren als von dem lande van Valkenbourg und al andere sachen da von zweyunge und ummynne uferstanden geweest sint tzuszen unszen lieber brueder und fursten Wentzesslaen, hirtzogen zu Lutzillunburg und zu Brabant, und zyne stat van deme Bussche und waz dar zu gehoirt uffe eyne syten, und Walraven van Valkenbourg, heren zu Burne, uffe die andern syten, und ouch tzwiszen unszin neven dem hertzogen van Gulche und dem egenantem Walraven und ouch tzwissen Reynharte van Schonenforst und Loef von Horne und dem egenantem Walraven, von al zachen, die sie mit eynander han gehabet; zu inde welcher sachen und tzeyunge alle partie vorgenant blyeben sint zu male eynus rechten tzussen yn zu sprechen an den geswornen dez lantfriden, unsen lieben vursten und getruwen des ertzebissoffts van Kolne, dez hertzogen van Lutzillunburg, dez hertzogen van Gulche und der stede von Kolne und von Ache, noch deme daz die compromisbryeve unsus egenanten

brueders und des vorgenanten Walraven luient, die von worte zu worte her noch volgent: »Wentzelaus van Behem, byder gracien Gots, hertzoge van Lutzillunborg, van Lotringen, van Brabant, van Limburg, und marcgrave dez heyligen richs, dun kunt allen luten, daz wir in guten truwe gesichirt haben und gelobet vaste, stete und unverbruchelich zu halden und zu voldune, soe wes die geswornen dez lantfriden met rechte und vor recht sprechin zollent swiszin dyt und nu on Sundage nehest kumende over virtzehennacht und mit ym brieven besigilt und beschrieben uns overgeven sullen von allen sachen, die gende sint zwissen uns und herren Walraven, herren von Burne, noch ansprache unsen und antwertte heren Walraven vorgen., und ouch noch ansprache hern Walraven und unsen antwerte, die wir an beyden sieten oevergeven zullen, besigelt und bescrieben, den geswornen voirg., us gescheyden daz wir von Valkenborg mit sinen zugehoren, so wie her Godart von der Heyden daz hatte, nit zu rechte stan zullen vor die gesworn vorgenant, want uns daz pants stet ruch, sullen wir mit unser stat von dem Bossche in allen unsen und yren alden rechten bliebin und herkomen, und wolen wir und unse stat von dem Bussche oder her Walrave, dez yeman den andern ansprachen, des sollen er und wir rechts bliebin an den geswornen des lantfriden, als vorgeschrieben ist. Und uf-sagen als vor geschriebin ist der geswornen dez lantfriden vorgenant, ist her Walrave und sine helfere mit uns und unszin helferen als von dem oyrloyge, daz nu uf kumen was tzussen uns beyden, allentlick gesunet, alle argelist us gescheiden. In orkonde uns vastikeyt der punten und gelobede vorgen. han wir unsre segel an dysen brief tun henken. Gegeven zu Rode, dez les-

ten dages in Iunio in iare uns Heren dusent druhundert seszich und funfe." »Wir Walrave von Valkenburg, herre von Burne und von Zittart, dun kunt allen luten, daz wir in guten truwen gesichirt und gelobet habin, veste, stete und unverbruchelich zu halden und zu voldoin, so wes die gesworne dez lantfriden mit rechte und vor rechte sprechen sullen tzussen dyt und nu an Sondage nehest kumende vuer virtzehennacht, und mit yren brieven besigilt und bescriebin uns overgeben sullen von allen sachen; die gende sint tzussen unsen gueden heren, heren Wentzlaen, hertzoge von Lutzillunburg und van Brabant, noch anesprache unsres lieben herren vorgen. und unsen antwertte, und ouch nach unse ansprache und antwertte unsen lieben herren vorgen., die wir von beyden syten overgeven sullen, bescriebin und besigelt, den gezwornen dez lantfriden vorgen. Und uf ir sagen, als vor gescriebin ist, soe sun wir und unsen helfer allenklich gesunt met unszin lieben hern vorgen. und synen helfern als von dysem orloge, daz nu ufkumen was tzussen uns beyden. Ouch sullen wir veste, stete und onverbruchlick halden und voldoin soe wes die voergen. geswoirnen sprechen sullen met rechte und vor recht tzussen unszin lieven herren dem hertzogen van Gulche und uns, als verre als sich die hertoge van Gulche auch dartzu an die geswornen vorgen. verbinden wil und dar vor alsolche wysheyt ind alz die gesworn recht und vestheyt duncket, in alsolcher maniere os unsen eyner den andern bynnen diseme neheste zukumende iaer vor die gesworne des lantfryden nit anspreche, soe sal dez gens forderunge und alle ansprache, die mellich zu dem anderin vor desen tzyt datum dises briefs an zu sprechin hette als von vorscheyden sachin und ansprechin vor

datum dis brieves, die geyne ansprache en dede als vorgescriebin ist, quid sin redeloes, sordeloes und geslichtet. Vort sullen wir veste stete halden soe wes die gezwornen voerg. mit rechte und vor recht sprechin sullen tzussen hern Reynhard, herren zu Schoenenforst, und uns, und auch tzussen hern Loeff, herren van Horne, und uns, und alsolche wysheyd als den geswornen voirg. besteidelich und recht duncket, sullen wir dun unszin herren van Gulche, herren Reynhart, herren von Schonevorst, und herren Loeff, herren van Horne vorgen., veste und stete zu haldene und zu voldunde, als wie wir mit recht und vor recht verwisen werden zu dunde in enichin sachin. Und uf alsollich saghen als vorgescriebin ist, sin wir mit in allenklich verleken und versunt und zu westen mit unsen lieven herre den hertoge van Brabant vurg., wegescheyden dat unse lieve genedige herre die hertoge van Brabant van Valkenburg mit sinen zu gehoren, soe wie dat her Godeart von der Heyde hatte, nit zu rechte stan sal vor den gesworn vorgen., want yme daz pantz steyt und das unse lieve genedige herre der hertoge van Brabant und sin stat von dem Busch in allen yrên alden rechten und herkumen blieben sullen. Mer ob wir unsen lieven herren oder sine stat van dem Bussche, oder daz unse lieve herre oder sine stat van dem Bussche uns des ansprechin wolden, des sellen sye und wir rechtis bliebin, als voirgescriebin ist, bie den gesworn dez lantfriden vorgen. Vort bekennen wir, das wir alsolich lant als wir inhaben, us genomen das lant da unser water inne starb, gesast habin und setzin in hant herren Iohans, herren zu Wytham, und herren Iohans van Morse, beheldelichen uns und mallich syns rechtin, alle argelist in allen disen punten uz ge-

scheyden. In urkunde und vestikeyt aller punte und gelobede vorgenant, umme daz wir die stede halden und voldoen wollen, als wir sculdig sune zu dunde und gesichert und orlovet haben, unsen sigel an diesen brieff haben tun hangen. Gegeven inden iaer unsers Herren dusent driehundert funf und sestzig, des lesten dages in Iunio." Und want die geswoirnen voirg. sich der zache und eyn recht tzussen den egenanten partyen zu sprechen, umb gemeynen nutz des landes und der lute, und umb daz die kouflude und bilgerne, die sicherlicher mit liebe und guede wandeln mogen uff der strasze und ym lande, und ouch umme fride und gnade in dem lantfride zu halden, angenomen und onderwonden hant: dair umme han wir den egenanten gezworn des lantfriden gantze macht gegebin und gebin mit disen bryeve, wan zy dartzu gekorn sint by yren eyden, gemeynen urbar vor zukeren: was sy in disen sachin tzussen den partyen voir recht und mit rechte sprechin und sagen sollen, daz daz eyn recht recht syn sal und blibin; welich recht sie den partie bestribin und besigelt ubergebin sullen. Voert sal dheyn der partyen von disen zachin zu dheyme andern rechte sich nit mogen beruffen, verandern noch verwandeln daz recht, daz die gezworne sprechin sullen und overgeven sullen, eyn recht recht zin und bliken; wellich recht wir von vollenkomenheyt keyserlicher mechte veste doen und confirmeren wir mit dyesem bryeve, und wollen, daz igliche partie daz stede und veste halde; und welche partie wider daz recht tete mit woirde oder werke, oder ouch die egenanten geswornen sunderlich oder gemeynlich, umb dez sagens und sprechins wille, drunge, besweette oder harten mit zu yn truge, die sal von unser keyserlicher macht in eyne penen van dusent

mark Lodiges goldes ervallen sin, halb zu unsen kamern und daz ander halbe teyl der partien, die das sagen hielde; und sal darzu in des rechs achte vervallen sin, also wo die verbrechende partie in eynche frye stad, slos, dorf oder macht funden worde, daz man dez lib und guet mag antasten, und daz er dheyne frieheyt dar wider nit mogen gebruchen noch geniszen, und biden gebiden und bevelen des ertzbissofen zu Tryere und zu Kolne, deme bissoffe van Ludiche, den hertzogen van Gelre und van Gulche, den greve van Cleve, van dem Berge und von der Marke, allen herren, edelen luden, richterin, knechten, steten und andern unszin und des richs getruwen und undersessen, daz sie den der wider daz sagen, das die egenanten gesworn mit rechte und vor rechte sprechin sollen, als vor ist irzailt, dede mit worten oder mit werken, und des nit en hilde helffen twingen, das zu halden und zu voldoin und da bye zu bliken, und daz sie deme, der iz hielde, behulfig, geredig un bystendig sin mit allen sachen widder die andern partie, die iz nit hilde, mit orkunt dyses bryeves, versigelt mit unsen keyserlichen maiestat ingesigelt Geben zu Sels, noch Gots geburte, drutzhen hundert iair und dar noch in den fuinf und sestigsten iare, am nehesten Frietage noch sinte Margrieten dage; unses riche des Romische in dem zwentigisten; des Behemische in dem nuntzehenden, und des keysertums in dem eylften iaer. *Aldus ondergescreven:* Dominus imperator ita commisit praepositus Wetflaorē Rud.

Collacie van desen iegenwoirdiger copie is gedaen metten originalen brieve opten xxviij^ten^ dach van Iulio xiiij^c^. liij iair, by my

NULANT.

N° 24. 19 September 1365.

Wenceslaus en Johanna, hertog en hertogin van Brabant, bevelen den schout van 's Hertogenbosch, dat hij zich onverwijld naar den Zegedijk (1) *tusschen Haren en Duer* (2) *zal begeven, om dien hooger en breeder te doen maken als de Maasdijk, op kosten der verschuldigden, of zoo niemand dit verschuldigd is, op kosten van het gemeene land.*

Naar den oorspronkelijken perkamenten brief, met twee zegels gesterkt, ten archieve der stad 's Hertogenbosch (groote komme) (3).)

WENCESLAUS van Boeme, bider gracien Gods hertoge, ende IOHANNE, bider selve gracien hertoghynne van Luccemburch, van Lothringen, van Brabant, van Limburch, en. marcgreve des heilichs rycx, ontbieden en. bevelen ernstelic u onsen schoutheit vanden Bossch, dat ghi ryt in onsen lande der meyerien vander Masen opten Zeghedyc, tusschen Haren en. Duer, ende dien maken doet hoger ende breder dan dic Mase dyc is, ende dien cost doet ghelden den gheenen, die dien dyc sculdich syn te houden; ende of ghi niet en vint datten yeman sculdich si te hauden, so doetten den gemeynen lande ghelden, die wynre en. verlieser daer aen syn moegen, ende dit doet mitter clocken en. also alle iaer. Voert willen wi dat men den vurs. dyc houden en. maken doe mitter clocken

(1) *Zegedijk.* De Zegedijk wordt voor denzelfden zomerdijk, als de Groenedijk, gehouden. Vergelijk DE GEUS, *Statistiek Tableau der Polders in Noord-Braband,* blz. 359.

(2) *Duer,* een gehucht van Berchem, thans *Duur-eind.*

(3) Dit charter is reeds afgedrukt in VAN OUDENHOVEN, *Beschryv. van 's Bosch,* ed. 1670, blz. 165, 166.

ende des niet en laet, also lief als ghi ons hebt. Ghegheven tot Bruxelle onder onsen zegelen hier aen gehangen, xix dage in September int iaer ons Heren dusent driehondert tsestich ende vive.

N° 25. 9 September 1371.

Reinoud van Gelre belooft in eene keur aan de inwoners der stad Venlo, dat hij hen zal trachten te bevrijden van den tol op de Maas te Ravestein.

(Geheel bij Nijhoff, *Gedenkwaardigh. uit de Geschied. van Gelderland*, dl. II, blz. 276-278.)

Wij Reynout bij den genaden Gaedts hertouge van Gelre ind greue van Zutphen doen kondt allen luyden ind maecken kentelyck, dat wij onser lieuer stadt van Venloe gemeinlycken ind hoeren burgeren..... Voort alze van den tolle tot Rauensteyne, sullen wij met onser stede raedt daertoe helpen, nae alle onser macht, dat die tolle affgelacht warde, alzoe dat zij aldaer, noch anders waer, daer tolle opgelacht zijn, sent ons vaeders tijden, den Godt genedich sij, niet meer getolt en warden, dan zij bij ons vaeders tijden en worden..... In oirkonde des, ind tot eynre ganser stedicheyt alle der dingen voirscr., soe hebben wij tot eynen ewelicken getuyge onsen zegel aen desen brief doen hangen. Gegeven int jaer ons Heeren duysent dryehondert een ende tzoeuentich, des anderen daeghs nae onsser Vrouwen dach Nativitate.

N° 26. 10 October 1371.

Reinoud van Gelre belooft in eene keur aan de inwoners der stad Goch, dat hij hen zal trachten te bevrijden van den tol op de Maas te Ravestein.

(Geheel bij NIJHOFF, *Gedenkwaardigh. uit de Geschied. van Gelderland,* dl. II, blz. 289, 290.)

Wij REYNOLT bij der genaden Gaitz hertoge van Gelre greve van Sutphen doen kondt allen lueden, dat wij vnser lieuer stat van Goch gemeintelicke ende hoeren burgeren, ... Voirt alse van den tolle tot Rauenstein solen wij mit vnser stede raith dair to helpen nae vnser macht, dat die affgelacht wairde, also dat sij aldair noch anders wair bynnen vnssen lande nieth getolt en wairden, dan sij bij vnss vaders tieden worden des Got genade..... In orkonde des ende tot eynre gantzer stedicheide, so hebben wij unssen segel aen desen brieff doen hangen. Gegeuen tot Nijmighen, in den jaeren vnss Heren duesent driehonderth een ende seuentich, vp sunt Victoirs dach.

N° 27. 12 Maart 1376 (1).

De rector of pastoor van Uden hecht zijne goedkeuring aan het stichten van eene kapel, later parochiekerk (2), *te Zeeland.*

(1) Dat in dit en het volgende charter het begin des jaars niet met Paschen genomen is, schijnt uit den daarop volgenden brief onder n° 20, te blijken.

(2) Wanneer de kapel te Zeeland tot eene parochiekerk verheven en van de moederkerk te Uden is afgescheiden, is niet met zekerheid bekend. Zie COPPENS, *Beschr. van het Bisdom van 's Bosch,* dl. IV, blz. 137.

(Authentieke copie, uit het Latijn vertaald door den notaris Hermannus Peerboom, den 4 Januarij 1704, berustende ten archieve der pastorij van Zeeland.)

Allen ende ygelyck, die dese tegenwoordige brieven sullen insien, saluytt in den Heere.

Wy GODEFRIDUS, rector van der parochiale kercke van Uden, maecken bekent dese ondergeschreeve waer ende waerachtigh te syn, datt, gemerckt den eersaemen ende discreeten man Arnoldt Heym van s'Hartbogenbosch, waependraeger van het voorseytt diocees, tot vermeerderinge van Godts dienst ende tot syne, tot syn ouders ende Margriet, eertytts, syne suster, als oock tot iuffrouw Loduwica, eertytts, ende iuffrouw Mechtelt, nu desselffs huysvrouw, ziel ende zaeligheytt, begeert ende versoeckt op die plaetse genaempt Zelant, onder de parochie van ons dorp Uden, ter eeren van de heyligen Iacobus ende Cornelius, een cappelle te funderen, ende in seeckere competeerende goederen ende opcompste, dewelcke door hem daer toe geassigneert worden sullen, te doteeren ende te begifftigen, voorbehoudens datt hy, syne successeurs ende erffgenaemen sullen hebben het recht van te praesenteeren een bequaem persoon tot de geseyde cappelle; welcken rector verbonden ende geobligeert sall syn alle daege misse te celebreeren, ende watt dagh by geene misse gecelebreert sall hebben, sall hy vuyttreycken aen de taeffel van den heyligen Geest van het voorseytt dorp van Uden eenen ouden gross der munte van den coninck van Vranckryck, vuytt de goederen aen dese begiftinge toebehoorende, door den raet der provisoren der geseyde kerck hier by gevoeght ende oock geconcordeert; ende alle de oblatien, dewelcke geoffert worden in die cappelle, moeten blyven voor die kerck offte desselffs

kerckhoff, vuyttgenoomde nochtans die oblatien, dewelcke onder die misse op den autaer geschieden sullen, deselve sullen blyven in haer recht. Ende alsoo denselven Arnoldus ons gesuppliceert heefft, datt wy aen de geseyde fundatie, dotatie ende praesentatie vande geseyde cappelle ende ander ouder maenier ende forme voor seytt soude consenteeren willen: wy dan, tot vermeerderinge van Godts dienst willende condescendeeren, voegen ons voll consent aen die supplicatie van den voorseyden Arnoldus, als redelyck ende rechtveerdigh, als ooc by de fundatie, dotatie ende praesentatie, ende andere ouder maeniere ende forme voorseytt, die audere rechten van de opper offte moeder kerck, in ende door alles, alle tydt in haer geheel blyvende; tot welckers bevestinge wy goet gevonden hebben aen dese tegenwoordige brieven onsen zegel gehangen te worden. Datum in den iaere naer die geboorten des Heere duysent dry hondert ses en seventigh, den tweelftsten dagh des maents Mert.

N° 28. 12 Maart 1376.

Walraven van Valkenburg hecht zijne goedkeuring aan het stichten van eene kapel te Zeeland.

(Authentieke copie, uit het Latijn vertaald door den notaris Hermannus Peerboom, den 4 Januarij 1704, berustende ten archieve der pastorij van Zeeland.)

Wy Walramus van Valckenburgh, heer van Borne, van Zittert ende van Herpen, onder het diocese van Lüyck, maecken bekent yder ende een igelyck, datt, gemerckt den eersaemen ende discreeten Arnoldt, genaempt Heym van s'Harthogenbosch, waependraeger, onder het

voorseyt Luyckx diocees, tot vermeerderinge van Godts dienst ende tot syns ouders, syns suster Margareta, als oock tot iuffrouw Loduwica, eertytts, ende iuffrouwe Mechtelt, nu de huysvrouw van hern Arnoldi, siellen saeligheytt, een cappelle op die plaetse Zelant genaempt, onder die parochie van ons dorp Uden, ter eeren van de heyligen Iacobus ende Cornelius, begeert te fundeeren, ende in seeckere competeerende goederen ende incompste, dewelcke door hem Arnoldo daer toe geassigneert worden sullen, te begifftigen, voorbehoudens nochtans, datt hy, syne successeuren ende erffgenaemen alle tytt ende perpetueelyck sullen hebben het recht van te praesenteeren eenen bequaemen persoon tot de cappelle voornoempt; welcken geinvestieerden offte rector sall geastringeert ende geobligeert syn alle daegen misse te celebreeren, ende watt dagh hy geene misse gecelebreert sall hebben, sall hy ministreeren aen die taeffel van den heyligen Geest van het voornoemde dorp Uden eenen ouden gross der munte van den coninck van Vranckryck, vuytt de goederen tot dese begifftinge specteerende, ende datt door den geconcordeerden ende hier oock by gevoegden raet der provisooren vande voorseyde kercke; ende allen de oblatien, dewelcke moeten geoffert worden in deselve cappelle, moeten blyven voor die kercke offte desselffs kerckhoff, ende alle tytt gekeert offt besteet worden tot desselffs fabricq ende constructie, vuyttgenoomen nochtans die oblatien, dewelcke onder die misse op den autaer geschieden sullen, dieselve sullen blyven in haer recht. Ende alsoo denselven Arnold ons gesuppliceert heefft, datt wy aen de gepraemitteerde fundatie, dotatie ende praesentatie van geseyde cappelle ende andere ouder maenier ende forme voorseytt soude consenteeren willen; wy, tot

vermeerderinge van Godts dienst willende condescendeeren, voegen ons vol consent ende toestaen aen die supplicatie, dotatie, fundatie ende praesentatie vanden voorseyden Arnoldi, als rechtveerdigh ende redelyck ende aen andere voorseyde ouder maeniere (1) ende forme voorgeraeckt auder rechten van die opper offte moeder kerck, in ende voor alles, in haer geheel blyvende: tot welckers bevestiginge wy goet gevonden hebben onsen zegel aen de tegenwoerdige brieven aengehangen te worden. Datum in den iaer naer die geboorte des Heere duysent dry hondert ses ende seventigh, den twelften dagh des maents Mert.

N° 29. 22 September 1376.

Arnoldus Heym sticht te Zeeland eene kapel met altaar, hetgeen de bisschop van Luik en de aartsdiaken van Kempenland goedkeurt.

(Naar eene gebrekkige copie van het oorspronkelijke, den 31 Maart 1677 afgeschreven door Heindericus van Daell, pastoor te Zeeland, ten archieve der pastorij van Zeeland (2).)

Universis praesentes litteras inspecturis, JOHANNES DE ERKEL, Dei gratia Leodiensis episcopus, et ADEMARUS DE RUPPE, permissione divina archidiaconus de Campinia, in ecclesia Leodiensi, salutem in Domino. Inter opera caritatis illud ad remissionem peccatorum proficere pluri-

(1) *Maeniere.* In de copie staat *maen.*

(2) De afschrijver heeft hier en daar een teeken gezet, waar hij den brief niet genoegzaam verstond. Door den Nederduitschen tekst waren wij in staat, om die woorden te herstellen. Wij willen echter de lezing des pastoors mededeelen, opdat men onze conjecturen beter zou kunnen beoordeelen.

mum arbitramur, ut eleemosinis voluntariis a personis viventibus de suis bonis delicta liberalitate redimantur, dicente Domino: »Date eleemosinam et omnia munda sunt vobis, quia sicut aqua ignem extinguit, ita et eleemosina peccatum extinguere praedicatur." Sane hoc attendentes, ut pie credimus, discretus vir Arnoldus dictus Heym, oppidanus de Buscoducis armiger, altare unum infra parochiam ecclesiae de Uden, in loco dicto Zeelant sito, in archidiaconatu praedicto, in honorem beatorum Jacobi apostoli, et Cornelii, martyris, ad divini cultus augmentum et suae ac suorum parentum, Margaretae, quondam suae sororis, necnon domicellae quondam Ludovicae, atque dominae Mechtildis, nunc ipsius Arnoldi uxorum legitimarum, animarum salutem, fundare proposuit et intendit et suis bonis, sibi a Deo collatis, siquidem immobilibus, dotare usque ad valorem sex modiorum siliginis mensurae de Buscoducis redditus annui atque perpetui, per eum in eleemosinam assignatorum, ad et supra omnia bona et singula immobilia, quae fuerint domini quondam Ludovici de Berlaer militis, domini quondam temporalis de Helmont et quem annuum redditum dictus Arnoldus acquisivit postmodum super dicta bona assignata a domicello Johanne de Berlaer, domino temporali praetacti territorii de Helmont et de Berlaer, quemadmodum in litteris scabinalibus oppidi de Buscoducis, super hoc effectis (1), hujusmodi redditus ad bona praelibata dicuntur assignati contineri, cujus quidem altaris jus patronatus et ad illud, quotiescumque vacabit, praesentandi, nobis archidiacono supradicto, nostrisque in hoc successoribus personam idoneam per nos admittendam sibi et suis haeredibus ac successoribus reservavit: volens quod

(1) *Effectis*; denkelijk stond er in het oorspronkelijke *confectis*.

quicumque foret ejusdem altaris rector, teneatur singulis diebus illic per se vel per alium ad hoc substitutum missam celebrare, alioquin, si in defectu fuerit hujusmodi missam celebrandi vel de faciendo celebrari, pro singulis missis, sic non celebratis singulos grossos antiquos monetae regis Franciae perdat, de bonis ad dictum altare spectantibus, per provisorem mamburnorum mensae sancti Spiritus supradictae villae de Uden pauperibus ejusdem loci applicandos seu ministrandos; quodque omnes oblationes, quae a Christi fidelibus in capella dicti altaris seu ejusdem trunco offerantur extra officium suae missae, in fabricam et constructuram ipsius capellae convertuntur; illae vero oblationes, quae infra missarum solemnia in dicto altari offerentur, ei, cui de jure competunt, applicentur. Quapropter pro parte dicti Arnoldi ac etiam nonnullarum aliarum personarum, quae in augmentationem dicti altaris praetacti certa sua bona contulerunt, nobis fuit humiliter supplicatum, quatenus hujusmodi suo pio proposito nostros consensus et auctoritates adhibere dignaremur. Nos autem (1) de juribus (2) dictae fundationis et dotationis necnon aliis omnibus praemissis plenius informari cupientes, inquisitionem fieri fecimus super dictam reddituum et bonorum assignationem et affectationem (3) ac fundationem et dotationem dicti altaris quantitatemque eorumdem bonorum ac omnibus praemissis et eorum singulis circumstantiis et ipsam inquisitionem nobis remitti ad certum diem et horam praecitatos; ad quem diem et horam mandavimus et fecimus citari omnes illos, qui sua super praemissa crediderunt interesse ad videndum dic-

(1) *Autem;* er staat *a do.*
(2) *Juribus;* er staat *viribus.*
(3) *Affectationem;* er staat *efficationem.*

tam fundationem et dotationem per nos confirmandam et approbandam, ac alias id statuendum (1) quod justum fuit et omnes dicentes, contra si quid dicere volunt aut allegare cum notitia debita et consueta. Quibus quidem die et hora advenientibus nullus comparuit oppositorum, qui dictam fundationem et dotationem impedire voluit ac differre. Quamobrem recepta dicta inquisitione ac ea aperta (2) et examinata per nos, comperimus dictos sex modios siliginis, ut supra narratur, assignatos fore et esse bene ad sufficiens contrapignus positos et assignatos, quodque dicti incolae dictae villae et parochiae de Uden decem libras, 13 solidos communis pagamenti loci praedicti ac 10 vasa siliginis mensurae ejusdem loci annui et hereditarii census ad et supra contrapignora sufficientia pie moti contribuerunt et assignaverunt (3), et nihilominus in dicta dotatione et fundatione dominus Godefridus rector praefatae ecclesiae de Uden et Walramus de Valkenburgh dominus temporalis de Born et de Zittart, de Herpen et villae de Uden praedictae etiam consenserunt, prout haec omnia et singula in litteris et processibus super hoc confectis plenius continetur. Hinc est quod nos tam pio affectui condescendere et cultum divinum augmentare cupientes, attendentesque quod praemissa omnia et singula bene, perfecte et debite facta (4) dotemque assignatam, ut praefertur, pro sustentatione rectoris dicti altaris congruenter sufficere posse, dictam fundationem et dotationem et alia exinde secuta laudamus, ratificamus et approbamus ac etiam juribus ecclesiae salvis per praesentes in Dei nomine con-

(1) *Id statuendum;* er staat *si et statim.*

(2) *Aperta;* er staat *apta.*

(3) *Contribuerunt et assignaverunt;* er staat *contribuuntur et assignantur.*

(4) *Facta;* er staat *sita.*

firmamus; in quorum omnium testimonium praesentes litteras sigillis nostris duximus sigillandas. Datum anno a nativitate Domini millesimo trecentesimo octuagesimo sexto mensis Septembris die 22.

Vertaling.

(Authentieke copie, uit het Latijn vertaald door den notaris Hermannus Peerboom, den 4 Januarij 1704, berustende ten archieve der pastorij van Zeeland.)

Allen ende een ygelyck, die dese tegenwoordige brieve sullen sien, saluyt in den Heere. Wy Ioannis van Erckel, door Godts gratie biscop van Luyck, ende Ademarus van Ruppe, door de Goddelycke permissie archidiacke van Kemppelandt onder Luyck, meynen, dat onder die wercke van charitaet het meest tot vergiffenisse der sonden streckt, datt door vrywillige alemoessen van den levendige vuytt haere goederen de misdaeden liberalyck aff gecocht worden, den Heere seggende: »Geefft alemoessen ende alles is u gesuyvert; want gelyckerwys het vuyr door het waeter geblust wordt, alsoo wort geseytt, datt de sonde door de alemoessen wort te niet gedaen." Seeckerlyck dit overpeysende, gelyck wy gòdtvruchtelyck gelooven, den discreeten Arnoldt Heym genampt, inwoonder van s'Harthogenbosch, schiltdraeger, heefft geintendeert ende voorgenoomen onder de parochie van de kercke van Uden, op de plaetse Zeelant genaempt, in het archidiaconaet voorseytt, ter eeren van den heyligen Iacobus, appostel, ende Cornelis, martelaer, tot vermeerderinge van Godts dienst ende tot mynen, tot synen, tot syn ouders, ende Margareta, eertyts, syne suster, als oock tot iuffrouw Loduwica, eertytts, ende iuffrouw Mechtelt,

nu desselffs Arnoldi huysvrouw, ziel ende saligheytt, eenen autaer te fundeeren ende van syne goederen sich van Godt verleent, al ist oock datt se mobill syn, te doteeren tot de valeur van ses Bossche malder roggen, bestaende in een iaerlyckxe ende perpetueele rentte, door hem tot een alemoesse geassigneert, in ende over alle de goederen ende alle de mobilien, dewelcke eertytts toe behoort hebben den heere Luduwicus van Berlair, krygshelt, eertytts, tydelyk heer van Helmont; welcke iaerlyxe rente over de geseyde geassigneerde goederen daer naer geacquireert heefft denselven Arnolt van den heere Ioannes van Berlair, tydelycken heer van de voorgeraeckte heerlyckheytt van Helmont ende van Berlair, gelyckerwys in die scabinaele brieven van de stadt van s'Harthogenbosch hier over gemaeckt, vermelt wordt, datt alsulcke rentte in die voorseyde goederen staen; van welcken autaer oock soo dickwils als hy vaceeren sall, hy voor sich, voor syne eerffgenaemen ende successeurs gereserveert heefft het recht, van aen ons archidiacken voornaempt ende aen onse successeurs in desen te praesenteeren eenen bequaemen persoon offte bedienaer, dewelcke nochtans door ons sall moeten geadmitteert worden; willende ende begeerende, dat wie oock van den selven autaer rector soude worden, gehouden sall syn alle daegen aldaer door sich, offt een ander daer toe gesubstitueert, misse te celebreeren offte te doen celebreren, andersints, in cas hy gemanqueert sall hebben alsulcke misse te celebreeren offte doen celebreeren, soo sall hy voor yder misse soo niet gecelebreert synde, verliesen eenen ouden gross der munte van den coninck van Franckryck vuytt de goederen tot den selven autaer specteerende, door dieselve provisooren van de taeffel van den heyligen Geest van

het geseyde dorp Uden aen die aermen van deselve plaets te appliceeren; ende alle die oblatien, dewelcke van de geloovige Christi in de cappelle van den geseyden autaer offte desselffs kerckhoff (1) buytten het officie offte de misse geoffert worden sullen, sullen gekeert ende besteet worden tot fabric ende constructie van deselve cappelle, ende die oblatien, dewelcke onder de misse op den geseyden autaer geschieden sullen, moeten geappliceert worden aen den geene, die daer toe gerechtight is. Waerom voor het aenparth van den voorseyden Arnoldus ende oock voor eenige andere persoonen, dewelcke tot vermeerderinge van de begifftinge van den voorseyden autaer oock haere goederen geconfereert hebben, ons ootmoedelyck is gesuppliceert geweest, datt wy aen het godtvruchtigh propost van alsulcken soude willen ons consent ende authoritheytt adhibeeren: alsoo wy dan begeert hebben van de rechten des voorseyde fundatie ende dotatie, als oock van andere voorseyde verder geinformeert te syn, soo hebben wy doen inquireeren over die assignatie van die opcompsten van die goederen voorseytt, als oock over die affectatie, fundatie, dotatie van den geseyden autaer ende quantiteytt derselve goederen, ende alle gepraemitteerde, met alle haere circumstantie ende deselve inquisitie, naer seecker dagh ende vuyre aen ons daer[toe ge]remitteert; naer welcke dagh ende vuyr wy hebben beveel gegeven ende doen citeeren alle die geene, dewelcke gelooffi hebben datt over de voorseyde haer interesse soude gelegen syn, ende om te sien de geseyde fundatie ende dotatie door ons geconfirmeert ende geapprobeert worden ende gestatueert het geene rechtveerdigh ende redelyck

(1) *Kerckhoff;* in het Latijn staat *in trunco,* d. i. in den offerblok, die op het kerkhof zal gestaan hebben.

sall syn geweest, ende daer tegen te seggen in cas sy begeert hebben daer ietwis tegen te sprecken offte allegeeren, met daer en tusschen gewoonlycke ende behoorlycke citatie; welcke dagh ende vuyre aengecommen synde, heefft niemant van de geopponeerde gecompareert, dewelcke de geseyde fundatie ende dotatie heefft willen beletten offte vuyttstellen; om welcke oirsaecke ontfangen hebbende de geseyde inquisitie, ende deselve door ons geopent ende geëxamineert synde, hebben wy bevonden de geseyde ses malder roggen, gelyck booven verhaelt, geassigneert te syn, ende gesett ende geaffecteert te syn een sufficiant onderpandt; ende datt verscheyde inwoonders van het geseyde dorp ende parochie van Uden thien pondt darthien schellingen gemeyn payement van de voorseyde plaets ende thien vaeten rogh der maete van deselve plaets tot een iaerlyxe ende erffelycke rentte in ende over genochsaeme onderpanden, godtvruchtelyck gemoveert synde, gecontribueert ende geassigneert hebben; ende dit niet tegenstaende soo hebben den heer Godefridus, rector van de geseyde kerck van Uden, ende Walramus van Valckenburgh, tydelyck heer van Borne, van Zittart, van Herpen ende van het voorseyde dorp Uden, oock aen de geseyde fundatie ende dotatie geconsenteert, gelyck dese all in de brieven ende processen hier over gemaeckt, verder vermelt worden. Hierom ist, datt wy met een seer godtvruchtelycke affectie begeerende te condescendeeren ende den dienst Godts vermeerderen, ende aenmeerckende alle de voorseyde well perfect ende behoorlyck gedaen te syn, ende de geassigneerde begifftinge, gelyck geseytt wordt, tot onderhout van den rector van den geseyden autaer betaemlyck, genochsaem te connen syn, de geseyde fundatie ende dotatie ende andere hier

vuytt volgende prysen, ratificeeren ende approbeeren, ende oock de rechten van de kerck in haer geheel blyvende, door dese tegenwoordige in den naem des Heeren confirmeeren; tot welckes bevestinge wy goet gevonden hebben de tegenwoordige brieven met onse segelen besegelt te worden. Datum in den iaer naer de geboorte des Heere duysent dry hondert ses ende seventigh, den twee en twentigsten dagh des maents Septembris (1).

N° 30. 6 Junij 1378.

Reinoud van Valkenburg verheft het kasteel van Ravestein en het land en de heerlijkheid van Herpen van Wenceslaus en Johanna, hertog en hertogin van Braband.

(Naar dit leenverhef heeft mijn vriend, de heer C. Piot, beambte bij het rijks-archief te Brussel, te vergeefs gezocht. Misschien wordt het thans te Weenen aangetroffen. Butkens (*Trophées de Brabant*, preuves, t. I, pag. 202) geeft er den volgenden inhoud van, volgens den inventaris van charters te Vilvoorden:)

Item une lettre faisant mention, que Raynaut van Valkenborch Segneur de Daelenbroeck a relevé de Madame Ienne Duchesse de Lutsembourg et de Brabant et du Duc Wenceslaus son Mombour le Chasteau de Ravesteyn avec le pays et Segneurie de Herpen, pour les tenir en fief de ladicte Duchesse au droict de fief de Brabant, et est la lettre en date le sixiesme de Iuing l'an MCCC.LXXVIII.

(1) Deze brief, benevens n° 27 en 28, volgens eene notariele copie afgedrukt, waren in 1487, ten overstaan van schepenen van 's Hertogenbosch, door Franco van Langel, stads-secretaris en notaris, in een' vidimusbrief bij elkander gevoegd, en zijn daarnaar door den notaris Peerboom vertaald.

N° 31. 13 Maart 1380.

Reinald van Valkenburg verkoopt eene jaarlijksche erfpacht van 200 *mudden rogge aan Dirk Rover, om die uit zijne goederen, in het land van Ravestein gelegen, jaarlijks te kwijten, zijnde dit contract gepasseerd ten overstaan van twee schepenen te 's Hertogenbosch.*

(*Ingebodt inden Lande van Ravesteyn,* MS., fol. 90 (ten archieve der stad 's Hertogenbosch, geteekend *E,* n° 33).)

Dominus Reynaldus de Valkenborch, dominus de Borne, de Zittert et de Herpen, miles, hereditarie vendidit domino Theoderico Rover militi hereditariam pactionem ducentorum modiorum siliginis, mensurae de Buscoducis, solvendam hereditarie Purificatione, et in Buscoducis ad domum dicti emptoris tradendam, ex dominio de Herpen et de Uden atque ex omnibus et singulis bonis, decimis, pactionibus, censibus, redditibus, pullis, censualibus jurisdictionibus, juribus, molendinis, proventibus et ceteris rebus et bonis omnibus et singulis ad dictum dominium spectantibus, quocumque locorum consistentibus, sive sitis.....(1). Feria tertia post dominicam qua cantatur *Judica*, anno Domini millesimo CCC^mo^ septuagesimo nono.

(1) Het slot van dit charter is zoo onduidelijk afgeschreven, dat ik er geenen zin van heb kunnen maken. Uit dien hoofde heb ik het achterwege gelaten, te meer, omdat het van geen belang scheen te zijn.

N° 32. 4 Mei 1380.

Keure en voorregten aan de stad Ravestein verleend door Reinoud van Valkenburg (1).

(*Landtchaerte van Ravesteyn*, MS. v. C., blz. 151-154 (2).)

Wy Reynolt van Valkenborch, heere van Borne, van Sittert, van Herpen, van Ravensteyn, doen condt allen luyden mit desen oepenen brieven, dat wy met wille, mit jonsten ende met raede onse vrunden gegeven hebben ende geven voor ons ende onse erven onser stadt van Ravensteyn, onse portieren daer binnen geseten ende haeren erven, alsulcken recht, praevilegium en. saecken, als hyer nae beschreven staen.

In den irsten, dat wy offte onse amptluyden in diere tydt eenen igelycken portier van Ravesteyn ter schepen vonnisse setten sullen van alle saeken, het zy in der stadt offt' inden lande van Herpen; ende soo welcke portier, die breuckt, die syn breucken verborghen kan, die sall die schouth beyden te verborgen syne vrunt eenwerff, anderwerff, dordwerff, en kan hy verborghen, soo en sall hem den richter nergent moghen leyden, noch niemandt; en quem die poorter in 'sheeren handt, nochtans sall hem die heer den vrunden borgen. Voorts off een poorter in den lande van Herpen besett worde des ens dages, dien salmen des anderen daghs voor den noenen ter schepenen vonnisse setten offte tot geenre, die daer met recht over-

(1) Zie de bevestiging daarvan op den 9 Maart 1446, hierachter volgende.

(2) Het afschrift is gebrekkig; wij hadden slechts deze copie, en konden den tekst dus niet verbeteren.

wysen sullen en. over t recht; ende desgelycx moet een ygelyck poirter eenen wtheymschen man wederdoen. Voort den geenen, die wy richter setten off baede hyer in't landt, die sullen hulden aen onser burger meyster handt van Ravensteyn, en. sweeren met gestaeffden eede, eenen igelycken poirter in synen rechten te houden, eer hem die schepen sitten off wysen sullen. Voort soo en sullen wy, noch niemandt van onser wegen, eeniger poirter alleen schatten, noch onser stadt van Ravesteyn gemeynlyck noch beden, anders dan wy hem met recht ende vonnisse affwinnen moghen. Voorts soo wie te Ravesteyn poirter is, soo wat gueder, dat hy opvaert en. nedervaert, brenget voor Ravensteyn ende dat daer op geslagen worde, off goedt, dat daer gelaeden worde, dat sall toll vry vaeren in den lande van Herpen. Voorts off wy eenighen dienst begeerden van eenighen onsen poirtier off van onse stadt van Ravesteyn gemeynlyck in ander heeren oorloghe, daer sullen sy vaerende en. commende syn in onsen cost, alsoo langhe als sy wt syn in onsen dienst. Voorts dat niemandt in den lande van Herpen noch Dyechden (1) wullen laecken weven noch wollen en sall, noch anders waer en sall doen weven noch wollen dan tot Ravensteyn binnen der stadt. Voort datmen geen bier tappen en sall tot Ravesteyn, noch in den lande van Herpen, noch tot Dieten, ten zy gebrouwen tot Ravesteyn off in den lande van Herpen, ten weer met will des burgermeysters en. schepenen van der stadt. Voorts soo hebben wy gegeven onser stadt van Ravesteyn ende onsen poirtieren daerbinnen geseten een dordendeel van onser accysen iaerlycx ende daegelicx te bueren, gelyck als die verschynen ende vallen sullen in

(1) *Dyechden,* Dieden of Dieten, zoo als lager voorkomt.

den lande van Herpen, tot Ravesteyn ende Dieten. Voort soo hebben wy gegeven eenre ygelycker hoffstadt binnen Ravensteyn, tot onser poirtier behoeff daer binnen geseten, twee hondt pedels tot Uden geleghen; ende niemandt van onsen poirtieren voors. en sullen iaerlicx meer stecken op dien pedell dan ses voeder torffs, ende die ses voeder sall een ygelyck vueren op syn hoffstadt binnen Ravensteyn end' anders nergent. Voorts en sall niemandt poorter werden tot Ravensteyn dan by onsen raede. Voort soo wie een huys binnen Ravensteyn heeft ende daer niet in en woont, off binnen ses weecken daer niet metter woon in en compt, die en mach geen poorter worden dan by onsen raede. Voorts soo hebben wy onser stadt van Ravensteyn gegeven end' onse luyden ende poirtieren daer binnen geseten, wert saecke dat onse poirten offte mueren van onser stadt van Ravensteyn nedervielen mit winde offte mit anders eenighen ongevalle, alsoo veele steens, als daer sy die poirten ende mueren mede maecken mochten. Ende wy Reynout van Valckenborch, heer van Borne, van Zittaert, van Herpen en. van Ravensteyn, omdat wy willen dat alle deese voors. voorwaerden, puncten ende saecken vast ende steede syn end' oock blyven sullen, daerom hebben wy geloofft ende geloven in goeder trouwen, onse stadt van Ravensteyn en. onse poirteren van derselver steede te houden ende te doen houden, gelyck als voors. is, sonder eenighe arghelist. In oorconde der waerheyt soo hebben wy Reynolt van Valckenborch, heer van Borne ende Sittert voors., onsen seghell binnen aen desen brieff doen hangen. Gegeven in't iaer ons Heeren 1380, des Vrydaghs nae des heylighen Cruysdags inventio.

N° 33. 4 Julij 1385.

Uitgifte der gemeentegronden aan de ingezetenen van Uden, met vergunning om daarover eenen schutter aan te stellen.

(Authentieke copie op parkement, berustende in het dorps-archief van Uden, vergeleken met het handschrift v. C , blz. 147-150.)

Wy REYNOUT VAN VALCKENBORCH, heere van Borne, van Sittart, van Herpen, van Ravensteyn ende van Uden, maecken condt ende kennelyck allen luyden, die desen brieff sullen siene off hooren lesen: soo (1) wy wittelyck vercocht hebben ende vercopen onsen luyden ons dorps tot Uden, gelyck onse luyde ende huer voirvaderen voortyts tegen onsen ouderen gecregen hebben ende gekocht, onse weyde, heyde ende pedell aengaende, gelyck dat die gepaelt is tusschen die van Herpen ende van Uden, ende voort vanden palen van Herpen totten paelen van Velpe, ende voort aenrevende (2) totter heerlyckheyt van Kuyck, ende vander heerlyckheyt van Kuyck totter gemeynt van Boeckell toe, ende voort vander gemeynt van Boeckell totter gemeynt toe vanden Biesen (3), alsoo lancs revende (2) totter palen toe van Brabant totter gemeynte van Nistelroy, ende voort van daer sluytende totten palen van Herpen, wtgenomen den pape der capellen op Selant eenen buenre groesen ter papelycker prueven te betimmeren, ende dat te beynen (4) den pape, die daer nu is off naemaels wesen sall, ende wtgenomen onsen puerteren tot

(1) *Seo;* in het Ms. v. C. *dat.*

(2) *Aenrevende;* in het Ms. v. C. *aenrennende,* aanloopende.

(3) *Biesen,* d. i. van Gemert, welke commanderij onderhoorig was aan de balye van den Aldenbiesen bij Maastricht.

(4) *Beynen;* in het Ms. v. C. *blyven.*

Ravenestyn alsulcken turffmoer, as wy hen gegeven hebben inden peell, ende wtgenomen Ian van Langel ende Henrick Pukers eenen buenre torfmoers, naest onseren porteren torfmoers van Ravensteyn liggende, ende wtgenomen drie buenre torffs (1) te hulpen der kercken to Uden ende eenen buenre torfmoers onser Vrouwen cappellen tot Uden, te vercopen beyde totten timmeringen te hulpen, dat is te weten, voor twee pont sjaers mit (2) alsulckens tyns, as ons onse luyde ons dorps van Uden van huere erve ons en. onsen naercomelingen iaerlycks en. erffelyckx geldende; welcken thyns in onsen tynse buecken onse luyden ons dorps van Uden onse ouderen en. oock ons tot deser tyt toe op sunte Lambrechts dagh, des bisschops, wael betaelt hebben. Voort geloven wy Reynoudt van Valckenborgh, heere van Borne vors., in goeder trouwen, voor ons, voor onsen erven en. naercomelinghen, onsen luyden voirs. ons dorps tot Uden der voirs. heyde, weyden, pedell ende gemeynt, gelyck dat vors. is, te weren tot eeuwigen dagen ende allen voorcommer af te doen van onsen wegen, wtgenomen die twee pont sjaers voirs. ons en. onsen erven erffelyck te gelden op den voirs. dach, behoudelyck ons Reynout van Valckenborch en. onsen erven een gebuer te wesen ende te blyven in dese voirs. gemeynt, onsen nodruft daer in te hebben. Voorts soo sullen ons onse luyden ons dorps van Uden setten eenen sterffelycke laet vander voirs. gemeynt, die te winnen alst versterft aen ons of aen onsen naecomelingen oft aen onsen rentmeyster ons lants vors. Voort maken wy mechtich onsen luyden ons dorps tot Uden, dat sy eenen schutter zetten en. kiesen muegen, die hen onse richter, die

(1) *Torffs;* in het Ms. v. C. *torfmoers.*
(2) *Mit,* uit het Ms. v. C. ingevuld.

nu is off naemaels wesen sall, eyden sall, wanneer dat sy des begeren, als te schutten op dese voirs. gemeynten den gebueren binnen dorps op vyff schillingen payements, als genge en. geve is, te verminren ende te vermeeren by rade ons richters, onser schepen en. gesworens, die nu inder tyt syn of naemaels wesen sullen, te schutten, te keeren allen wegen die een helft vanden voirs. schote in onsen urbaer ende naercomelingen, en. die ander helft in urbaer des voirs. gebueren van Uden. Voort hebben wy onsen luyden vors. gegeven en. geven, of iemant van buyten of van binnen op dese voirs. gemeynten torff steken of dede steken heyde, meyde, of dede meyden, die denselve voirs. gemeynten niet en holpen copen, datmen die panden sall voor een pont payments, alsoo dicke ende alsoo menichwerff als dat geschiet, allen wegen die een helft in onsen urbaer ende onser naercomelingen, en. die ander helft in urbaer onser voirs. gebueren tot Uden. Weer oock dat saecke dat iemant van binnen, die dese voirs. gemeynte mede hedden helpen copen, vander selver gemeynten torf off heyde en wech gave off vercocht yemanden, die gene recht aender selver voirs. gemeynt niet (1) en hadden, dien salmen oock panden voir een pont payments, als te hans voirs. is. Voort soo maken wy mechtich onsen schepenen, gesworen en. onsen gebueren ons dorps tot Uden, dat sy straten ende (2) steegen meeren ende minren meugen, alsoo dicke ende alsoo menichwerf als hen dunckt dat ons en. ons lants urbaer sy. Voortaen (3) soo is ons wille en. onse consent, datmen een gemeyne gebode, die den gebueren tot Uden aengaet,

(1) *Niet.* Dit woordje is in het Ms. v. C. beter uitgelaten.
(2) *Ende,* uit het Ms. v. C. ingevuld.
(3) *Voortaen;* in het handschrift v. C. staat *voorts.*

leggen noch maken en sall, dan by raede ons amptmans, onser schepenen en. gesworen ons dorps tot Uden voirs., als van torve en. heyde te beslaen en. te ontslaen. Voorts soo is onsen wille en. consent, dat onse voirs. luyde ons dorps tot Uden voirs. vander voirs. gemeynten alsoo veele vercopen meugen, daer sy heuren onraet, hen vander gemeynt comende, mede vervallen en. betalen meugen, als hen goet (1). Alle dese voirs. puncten geloven wy Reynout van Valckenborch, heere van Borne voirs., onsen luyden ons dorps van Uden, in goeder trouwen, vast, stedich ende onverbrecklyc te houden, alle sonder argeliste. In kennisse der waerheyt soo hebben wy Reynhout van Valckenborch, heere van Borne voirs., onsen zegell aen desen brieff gehangen. Gegeven int iaer ons Heeren duysent drye hondert vive en tachtentich, des Dynsdaechs nae dach, diemen schryft int Latyn Passio apostolorum Petri et Pauli.

Den originelen ende principalen brieff was op een percament geschreven ende onder aenhangende eenen seegell in groen doncker was, daerop gedruckt synde eenen leeuw; welcke copia is gecollationeert tegens syne principale en is bevonden van woordt tot woorden te accorderen, het welck wy tegenwoordige tytelycke seven schepenen der gerichtzbancke van Uden slants Ravensteyn met onseren gemeynen schependoms segell betuygen ende onder aen desen brieff gehangen in groenen was, ende door onsen secretaris ofte gesubstituerden lantschryver laten onderschryven. Gedaen alhier tot Uden, opten sevensten dach deser maent Aprilis anno sestien hondert ende tsestich.

Pauwels Hendrickx, richterbode,
gesubstituert vanden lantschryver.

(1) *Goet;* misschien heeft er het Duitsche woord *gerelt* gestaan.

N° 34. 1387?

De heer van Ravestein maakt zich in de landen tusschen Maas en Rijn aan strooptogten schuldig: hierom ondermijnen de Luiksche kolengravers het kasteel van Ravestein en willen het door buskruid in de lucht doen springen.

(Radulphi de Rivo, *Chronicon*, bij Chapeaville, *Gesta Pontificum Leodiensium*, tom. III, pag. 61, 62.)

Iis etiam diebus Dominus de Revesteyn Leodiensium, Iuliacensium, Coloniensium, Treveriensium, Moguntinensium agros excursionibus longe lateque vastabat, ferro incendiisque foedabat, quamvis saepius per literas nunciosque officii admonitus.

Igitur Principes Electores et cum eis Episcopus Leodiensis et Dux Iuliacensis numerosum cogunt exercitum, Castrumque Revestanum obsidione cingunt. At praesidiarii loci fortitudine fisi, nec Principum potentissimorum vires, nec obsidentium multitudinem veriti in eos saepius excurrunt, leviaque certamina vario marte ineunt. Nostri aliud agendum rati communi consilio visum fuit Hullanos (1) ex agro Leodiensi vocandos, qui per cuniculos fundamenta castri suffodiant, accensoque pulvere sulphureo disturbent.

Dum his aliisque eiusce generis machinis Castrum adoriri parant, D. de Revesteyn non immerito metuens, de pace tractare coepit, resque eo mox perducta est, ut Regis Romanorum vices gerens de controversia cognosce-

(1) *Hullanos*, steenkolengravers (*houille*, steenkolen).

ret, castrum in potestatem suam reciperet, captivi denique absque lytro hincinde dimitterentur (1).

N° 35. 1388?

De heeren van Wyenarde en Ravestein ligten in het land van Gulik de kooplieden van Maastricht en St. Truijen op, terwijl zij naar de Frankforter mis gingen. Een Luiksch leger valt daarop in het land van Heinsberg, hetgeen eene verzoening ten gevolge heeft.

(Radulphi de Rivo, *Chronicon*, bij Chapeaville, *Gesta Pontificum Leodiensium*, tom. III, pag. 64.)

Anno post Christum natum 1388. Domini de Wyenarde et Revesteyn mercatores Traiectenses et Trudonenses ad Nundinas Franckfordienses pergentes in agro Iuliacensi spoliarunt, ac novem etiam Trudonenses et septem Traiectenses captivos abduxerunt, seu quod Episcopus domum quandam Comitatus Lossensis, quae dotalitia erat uxoris Ludovici de Revesteyn, suo donasset cognato, seu quod D. de Revesteyn Hullarios Leodienses, qui nuper castrum ipsius suffossuri erant, adhuc infestos haberet.

(1) Deze plaats is overgenomen uit de *Gesta Pontificum Leodiensium* van den Bredaënaar Radulphus de Rivo, met wiens verhaal het *Chronicon Gemblacense* overeenkomt. Bacius, *Annales Juliae* etc., tom. I, pag. 94, brengt dit voorval insgelijks op het jaar 1387 en noemt den heer van Ravestein *Ludovicus Toparcha Ravesteinius*, die echter bij geen genealogisch schrijver bekend is. Zoo ook Foullon, *Hist. Leod.*, tom. I, pag. 451. Indien wij de gebeurtenissen in de Rijn- en Maaslanden overwegen, die stellig op de jaren 1386 tot 1388 gebragt moeten worden, dan kan het hier vermelde op dien tijd niet hebben plaats gehad.

Offensi idcirco Leodienses ab Horneo Episcopo impetrarunt exercitum quadraginta millium armatorum in terram Iuliacensem educi. Qui nona Maii in Gulpen profecti, omnia circumquaque sunt depopulati. Quo audito Iuliae Dux tantae se multitudini resistere posse diffidens, obviam misit D. de Sclede cum aliquot aliis suis necessariis, qui de pace tractarent, quae cum non succederet, Leodienses castra moventes ad sex vel septem leucas in terram usque D. de Heynsbergh Ducis sororii penetrarunt, illicque per duodecim continuos dies ruricolas concusserunt, et pretiosa quaeque spoliarunt.

Dux igitur calamitatum subditorum suorum misertus, sub fide publica, rursus mittit, qui promittant eum captivos pristinae libertati donaturum, et spoliatis de suo aere satisfacturum, ac pro securitate sex patriae viros nobiles, usque ad realem omnium praestationem, obsides daturum. Placuit oblatio paceque sic facta Leodienses abductis secum obsidibus domum regressi sunt (1).

(1) Deze plaats is zeer verward en onduidelijk. Wie waren de heeren van Wyenarde en Ludovicus van Revestein, door Foullon, Baosius enz. *Ravestein* geschreven? Dat er in het land van Gulik oorlog gevoerd is tusschen de Luikenaars en den heer van Heinsberg blijkt uit een vredesverdrag, d.d. 10 December 1389, tusschen het land van Luik en Johan, zoon van den heer van Heinsberg; Foullon, *Hist. Leod.*, tom. I, pag. 463. Reinoud van Valkenburg, heer van Ravestein, was de halve broeder van Godevaart van Loen, heer van Heinsberg, daar beiden Catharina van Virnenberg tot moeder hadden. In een' brief van den 14 Februarij 1367 noemt Godevaart van Loen hem dan ook »Reynoude van Valkenborch, onsen lieven brueder." Nijhoff, *Gedenkwaardigheden van Gelderland*, dl. II, blz. 214.

N° 36. 4 October 1391.

Kwitantie van hertogin Johanna aan de stad 's Hertogenbosch wegens 6000 *roijalen, die zij aan Reinoud van Valkenburg moest uitkeeren.*

(Oorspronkelijke perkamenten brief, gesterkt met een gaaf zegel, ten archieve der stad 's Hertogenbosch (groote komme).)

IEHANNE, bider gracien Goids hertoghinne van Lutcemborch, van Lothryck, van Brabant en. van Lymborch, mercgrevynne des heylichs rycs, doin cont allen luden, dat want onse stat vanden Bossch, t'onsen vriendeliker beden, ons overgegeven heeft en. gelevert die sesdusent royale, die wy hen hadden geconsenteert te geven en. te betalen onsen neve den greve vander Marke voir die seshondert royale, die sy ons iaerlics van hoiren assisen sculdich waren, die sy allen iaer den selven greve van onsen wegen te geven plagen; welc sesdusent royale wy bekeert hebben in die schout, die wy sculdich syn den heren van Borne, om te verhueden onsen en. onss lants scade vanden selven heren van Borne, die onse lant terstont aengetast woude hebben, waer wy hem niet beholpen en hedden: so scelden wy quyt onse stat en. goeden luden vanden Bossch van desen sesdusent royalen en. vanden iaerliker renten van seshondert royalen, die sy ons sculdich waren, die sy dair voir onsen neve den greve vander Marke, als voirs. is, van onsen wegen plagen te gelden, en. hebben hen geloeft en. geloven in goeden trouwen voir ons en. voir onse nacomelinge, dat wy se vanden sesdusent royalen en. vanden iaerlicschen renten voirs. aen den greve vander Marke, onsen neve, en.

aen sinen naecomelingen, commerloes en. scadeloes selen ontheffen. Ende gevielt, des, of Got wilt, niet syn en sal, dat wy den greve voirs. of sinen nacomelingen hier af niet en vernueghden, en. onse statt of meyerie vanden Bossche dair om aengetast en. gescedicht worden, dair voir verbinden wy mit desen brieve, voir ons en. voir onse nacomelingen, alle onse renten en. fourfaiten binnen onse stat en. meyerien vanden Bossch, also dat die dair voir opgeheven en. gehouden selen worden aen onse rentmeesteren en. richteren, die die dan van onsen wegen in handen selen hebben, also vile als die scade redelic gedragen sal, sonder argelist. Bevelende emmertoe onsen rentmeesteren en. richteren in onse stat en. meyerien vanden Bossch, die nu syn en. namaels wesen selen, oft geviele dat onse stat en. meyerie vanden Bossch of enich van horen onderseten, om des gelts en. renten wille, vanden greve vander Marke in enigen tiden aengetast en. gescedicht worden, dat sy dan onse stat vanden Bossch onse renten en. fourfaiten wtreiken en. geven voir alsulken redeliken scade, also lange tot dat die vergoude sal syn, sonder ander gebot van ons te wachten, op hoiren ambacht en. onse vrientscap te behouden. En. om die sunderlinge gunste, die wy tonser stat vanden Bossch dragen, en. om die meerre vesticheit der selver onse stat en. meyerien, gegeven hebben en. geven mit desen iegenwordigen brieve, dat onse schouteten en. rentmeesteren, nu synde en. die naemaels wesen selen in onse stat en. meyerien vanden Bossch, geloven selen, zekeren en. sweren, dats te weten, die nu onse schouteten en. rentmeesteren in onse stat en. meyerien voirs. syn, binnen veerthien dagen na datum des briefs, en. die namaels wesen zelen, binnen veerthien dagen na dat sy onse schouteten

en. rentmeesteren worden syn en. hoiren eet dair af gedaen hebben, dair sy die geloefden zekerheit en. eede af doen selen voir onse scepenen vanden Bossch of voir enen van hen in desen maten, tot behoef onser voirs. stat en. meyerien, dats te weten, dat sy die voirs. rente van seshondert royalen van iaer te iaer wtreyken selen en. betalen den voirs. greve vander Marke of sinen sekeren bode, also dat onse voirs. stat en. meyerien vanden Bossche voirs. noch hoiren onderseten en genen scade, commer noch last dair af en come in geenre maniere. En. waert dat zake, dat onse voirs. stat en. meyerien vanden Bossch of enigen van hoiren onderseten als vande voirs. renten van seshondert royalen sjaers vanden voirs. greve vander Mark, of van sinen wegen, of in sinen name hier af queem of geviel enige scade, last of commer, dat dan onse voirs. schouteiten en. rentmeesteren, die inden tide dan syn selen, alle onse voirs. renten en. fourfaiten, die vallen en. verschinen selen in onse stat en. meyerien voirs., keren sullen en. bringen aen onse voirs. stat vanden Bossche, die dair af betalen sal alle alsulken redeliken scade, die onse voirs. stat en. meyerien of enigen van hoiren onderseten daer af comen weer tot aen der tyt, dat die vergouden sal syn, sonder argelist. In orconden des briefs, daer wy onsen zegel aen hebben doin hangen. Gegeven te Bruessel, vier dage in October, int iair ons Heren m. ccc. en. enentnegentich.

—

N° 37. 17 November 1391.

Reinoud van Valkenburg bekent, dat de stad 's Hertogenbosch hem 6000 *roijalen, namens de hertogin van Braband betaald heeft.*

(Oorspronkelijke perkamenten brief, gesterkt geweest met een uithangend zegel, ten archieve der stad 's Hertogenbosch (groote komme).)

Wy Reynout van Valkenborch, here van Borne en. van Zittert, doen cont allen luden, dat ons die stat van Tshertogen bossche wittelyc ende wael betaelt heeft sesse dusentich royael goit van goude en. gerechte van gewicht; welc sesse dusentich royael voirs. die voirs. stat van Tshertogen bossche ons geloeft hadde te betalen tot sente Martens misse in den wynter lestwerf leden, dats te weten in afcorten alsulker schout, als ons die genedige vrouwe van Brabant sculdich is; en. wy scelden die voirs. genedige vrouwe van Brabant en. die voirs. stat van Tshertogen bossche en. alle haer ondersaten en. alle die gheen, die dair af quitancien behoeven, vanden vors. sesse dusentich royalen en. van alle geloiften, die ons die voirs. stat van Tshertogen bossche vanden voirs. sesse dusentich royalen gedaen hadde, quyt, vry en. te mael ontlast. In kennissen der waerheit so hebben wy onsen zeghel aen desen brief gehangen. Gegeven des Vridages na sente Martens dach in den wynter, int iaer ons Heren dusent driehondert en een en tneghentich.

N° 38. 8 Januarij 1393.

Huwelijksche voorwaarde van Reinoud van Valkenburg bij zijne echtverbindtenis met Elisabeth van Kleef, waarbij hij aan Adolf van Kleef belooft, dat hij voor den bruidschat van zijne echtgenoot het gemaal van Sittart aan haar afstaat, en het land van Ravestein tot onderpand belooft, zoo lang hij dien bruidschat niet teruggegeven zal hebben, in geval zijne vrouw kinderloos kwam te overlijden.

(W. Teschenmacheri, *Annales Cliviae, Juliae, Montium, Marcae Westphalicae* etc., codex diplomaticus, fol. 52, 53.)

Wy Reynold von Falckenberg, Herr von Borne und von Sittard, maken kund und kentlick allen Luden, dat want unse liebe Neve Graff Adolff von Cleve Uns thot einer Ehelicher wittlicher Gesellynnen und Bettegenoten gegeben hevet, und weil verplagen und verwisset, Seven Dusend gude Hollandische Gulden, off die Werd, dayr Veyr en andern guten Gulden; So bekennen wy voyr Unsz und voyr Unse Erven, datt wy die vorgemeldte Seven Tusend Gulden dere vorged. Unserer lieven Geselinne und Bettgenoten bewyset hebben, Ind belagt und bewisen, und belegen avermids diesen Brieff an unse Mailen und Gemahil, bennen unserer Stadt von Sittardt, met allen oeren Bedwange, Rechten und tho behören, So woe dye gelegen sind, Ind soilen oyer und oeren Erven dat also secker und fast macken, dat seye daier Inne weil bevairet syn ten rechten dartoe, dy Ambtmann, Burgermeister, Schöppen Ind Rath unser Stadt

von Sittard oen hulden soillen, und sueren Sye darinne tho hailden mit alsulcken Vorwairden, dat wy noch unse Erven noch Nachkömlinge gein ander Moilen en sollen doin mack, noch laten maken, noch tymmern, binnen den vorgl. gemeile, dye der vorgl. Unser liever Gesellinne und Bedtgenoten, Ind oeren Erven, an den vorgl. Meilen Ind Gemeile, unstete off hynder doyn und wesen moygen, in einiger Weisz, Ind offt Sacke wehre, dat die vorgedachte Unsere lieve Gesellinne und Bettgenohte ablyvich würde, sonder levendig blyvende Gebuert, von Unsz, dat Gott verbieten mögte, so sollen die vorged. 7000 fl. off so wat der thodt derer tyd beteilet werd, weder fallen und kommen, an unsen lieven Neven Greven Adolffen vorgl. und an syne Erven, Ind were sacke dat die vorged. Unse lieve Gesellynne Ind Beddegenote ablyvich würde, sonder levendig blyvende Geburt von Unsz, eer der tydt, dan wy afflyffich wurden, so sollen auch die vorged. 7000 fl. off so wat wy derer geborget hedden, wederomme fallen und kommen an unsen lieven Neven Graven Adolff vorgl. Ind an syne Erven, Ind dair vor soillen Unser lieve Neve Grave Adolff vorged. und seine Erven alszden underhebben Ind toe pande heilden Unse Burger (1) und Stadt von Ravensteine und Unsere aelynche Lande von Harpen ind von Ude, so wie die gelegen sind, mit allen oeren rechten und thobehören, also lange in them der tydt thöe, dat wy uff unsere Erven, Unsern lieven Neffen Graffen Adolff vorgl. off synen Erven die vorgemeldten Seven dusend Gulden, off so wat wy deer geboert hebben, alle und woil bethalt und gelevert hebben, daertho oyn Unsere Ambtluyde und die Ienne die Unser vorgl. Huisz und Stad Ravenstein nu bewaren

(1) *Burger*, lees *burg*, kasteel.

und dye den wy dat noermahls tho befehlen, toe verwahren hülden und schweren soillen, das Schlott und die Stadt Ravensteyne to leveren in der Maaten, as vorgl. ist. Ind so wanne Unser liever Neve Grave Adolff vorged. off syne Erven dye vorgl. Unsere Burgl. Ind Stadt von Ravensteyne Ind unse Lande von Harpen Ind von Ude inne hebben, gelick vorgl. ist, So en soillen Sy an den vorgl. Unsern Moylen und Gemeil von Sittard gein Recht mehr hebben noch behailden, dann Wy und Unsere Erven moigen alszdann Unsen arben und Gaedynge dairmede thoin, In so wannen wy off unse Erven den vorgl. Unsern lieben Neven Graffen Adolff off synen Erven die vorgl. Seven Tusend Gulden, off so wat wyder geboert hedden, betailt hebben, so en soillen Sy an der vorgl. unser Borgl. und Stad von Ravenstein Ind an unsen Lande von Harpen und von Ude gein Recht mehr haben noch behailden, und soillen Unsz und Unsen Erven die Cammer wisz und unvertaget alszdann weder oeverlevern, Ind ouch alszdann soillen Wy und Unsere Erven weder oeverlyvern allsulcke Brieffe alsz hye Unsz gegeven hevet von Seven Dusend Hollandsche Gulden vit den tholle opper Beke toe boeren, Ind wy Reinold von Falckenberg Herre von Borne und von Syttard vorgl. soillen ind geloven unse lieve Gesellynne und Beddegenoten vorgl. toe tüchtigen und toe bewedemen an Unse Borg und Stadt von Ravensteine ind an Unsz ahlinge Lande von Harpe und von Ude, mit allen oeren Rechten und toe behoeren so woe dye gelegen sind, also dat oer dye tucht ind wedeme vorgl. vast ind stede syn, Ind dair toir sollen auch die Ambtluide ind Verwahrer der Borg ind der Stadt von Ravensteine hulden ind schweren, die tucht ind wedeme vast ind stede thoi hailden.

Ind dese vorgl. Belegginge ind Bewysinge von der Mcdegave ind die Tucht ind wedeme vorgl. toe macken, soillen wy macken ind verbrieven, also dat oer die tot allen rechten vest und stede syen ind soillen, dat doin ind volleyenden an allen steden, daier des noth isz ind sich dat mit rechte eyschet, tüschen dyt zu dem heiligen Hochtyde Paschen nechts toe kommende, na Datum dis Brieffs, sonder alle Argelist. Alle dese vorgl. Puncten ind Voirtwairden ind een ygelich von den sunderlingen hebben wy RYNOLD, Herre von Borne ind von Sittard vorgemeldt, gelovet und geseckert in guden Truwen Ind in rechter Edestatt, voir Unsz Ind voir unse Erven ind Naekömlinge, vast, stede und unverbrecklich toe hailden ind toe volldoen, sonder alle Argelist, Ind hebben das thot Ohrkunde und Getuyge der ewiger Wahrheit Unse Segel voir Unsz, voier Unse Erven ind Naekömlinge an desen Brieff gehangen, Gegeven in den Iahren Unsers Herrn Duysend Vierhundert (1) Drye ind Negentich des Donnersdages neest nae Middags druttiende Daig geheiten *Epga. Domini.*

N° 39. 17 Januarij 1393.

Getuigen bevestigen de waarheid van den inhoud in den voorgaanden brief uitgedrukt.

(W. TESCHENMACHERI, *Annales Cliviae, Juliae, Montium, Marcae Westphalicae* etc., codex diplomaticus, fol. 53, 54.)

Wy HENRICH VAN BILAND Canonic tho Camerick, RUTGER VAN DEM BORTZLER Ritter, ADOLPH VAN SUYTKOMME

(1) *Vierhundert,* lees *driehonderd.*

Canonic tho Seefflickh, IOHAN VAN GHENT und LUBBERT VON THILLE macken kund und kentlich allen Leuten und tügen oppenbair overmits desen Brieff, dat wy darby stunden ind darover als getüge enthailt waren, dat Frauen Liszbeth van Cleve, Frauen von Borne ind van Sittard, tot der tyd doe Sy Herr Rynald van Valckenburg Herr van Borne ind van Sittard trawen solde, ind er hie sie trowede Vertich op alle Lande Heerlicheide ind Guet, die Unse GEr. Hr. Greve Adolph van Cleve hadde, ind sie solde sich genugen laten mit alsulcher Medegaven alsz oer Unse Gnedige Herr gegeven hevet, ind Herr Rynold vurgl. gelovet hevet ind verbrievet, ind anders geen guet, Ind want wy alsz getüege hieroever, Ind aene stunde ind dayto onthult waren, so hebben wy des tho orkunde ind Getüege der ewigen Wahrheit Unse Seegel an diesen Brieff gehangen. Gegeven in den Iahren Unsers Herrn Dusend Driehunderd Drie und Negentich, des Vrydags op Sante Anthonius Dage.

N° 40. 8 October 1394.

Kwitantie van hertogin Johanna van beden, door het kwartier van 's Hertogenbosch betaald, met uitzondering van eenige dorpen, waaronder het land van Herpen en Uden, van welke gelden 11600 *gulden betaald is aan den heer van Borne, Reinoud van Valkenburg, heer van Ravestein.*

(Oorspronkelijke perkamenten brief, gesterkt met een gaaf zegel, ten archieve der stad 's Hertogenbosch (groote komme).)

IOHANNA, bider gracien Goids, hertoginne van Lucembcorh, van Lothringen, van Brabant, van Lymborch,

ende mercgrevinne des heilichs rycs, doen cont allen luden, dat want ons onse stat en. oic die vriheiden en. dorpen van onse meyerien vanden Bosch genoech gedaen en. betailt hebben van dien, dat hen tot hoiren aengedeelte en. na hoiren tax geboirde, ons te betalen vander lester beden, die ons van onsen stede en. lande van Brabant gemeynlic gegeven en. geconsenteert wairt inden iair van negenentachtigen lest leden, so mit dien dat sy geseint hebben in handen der rentmeesteren vander beden, van onsen en. onse steden en. lande wegen dair toe geordineert, so dat sy hebben gekeert aen den gevangenen van onser stat en. meyerien voirs., en. oic overmids der sommen van twelf dusent Hollantse gulden min vierhondert ouden scilde, dair sy van onsen wegen af betailt hebben en. vernuecht den heren van Borne, also syn quitancien, die si ons dair af overgegeven hebben, verclairen, wtgescheiden den dorpe van Lyttoyen, van Kessel, van Maren en. van Gestel bi Oisterwyc, die meynen dat sy hoiren tax niet en consten betalen, ende dair om wy den here van Borne voirs. hebben geloift te betalen vanden voirs. vierhondert ouden scilden, ende wtgescheiden oic dien van Lyt en. dien vanden Grave, van Herpen en. van Uden, van Megen en. sommigen vande dorpen onser zuster van Gelre (1), die noch hoir aengedeelte vander voirs. beden niet en hebben betailt, so eest, dat wy onse stat en. die vriheide, dorpen en. alle onse onderseten vanden Bosch mit hoire toebehoiren, wtgescheiden die voirg., die dair af noch in gebreke syn, quytgeschouden hebben en. schelden quyt mit desen brieve, gelovende hen dair

(1) Deze zuster van Gelre was Maria, weduwe van Reinoud van Gelre, die in het kwartier van 's Hertogenbosch Oijen en Dieden bezat. Zij overleed in 1399, haar echtgenoot in 1371.

om nemmermere niet te heisschen noch aen te spreken, sonder argelist. In orconde des briefs, daer wy onsen zegel aen hebben doin hangen. Gegeven te Bruessel, viij dage in October, int iair ons Heren m. ccc. vier ende negentich.

N° 41. 1397.

Hoe het land van Ravestein gewonnen werd door Adolf, hertog van Kleef en Mark, die het in 1440 *aan zijnen zoon Jan ter leen gaf, welke hertog van Kleef geworden, deze heerlijkheid aan zijnen broeder Adolf afstond.*

(W. Teschenmacheri, *Annales Cliviae, Juliae, Montium, Marcae Westphalicae,* etc., fol. 285-289.)

Adolphus primogenitus, patre Adolpho Marcano, Clivorum Comite, et Margaretha Montana anno 1371. natus, anno 1394. in profesto nativitatis Mariae, seu 4 Sept. in provincia Clivia privilegiis confirmatis, sub Roberto Palatino et Sigismundo Impp. patri successit. In aula Brabantina apud Joannam, Wenceslai viduam, aliquamdiu versatus, eidem gratissimus Comes, omnibusque proceribus acceptissimus fuit; ex ea ad patrem reduci ditio Aspelia attributa est.

Primas auxiliares copias Wilhelmo, Juliae et Geldriae Duci, adduxit. Hinc an. 1395. cum Theodoro, Cattorum Comite, gubernatore Ducatus Lutzenburgensis, et fratre Gerhardo, in Comitem fani S. Pauli movit, et elatum atque praesumptuosum Comitem repressit. Anno 1397. 7. Junii, ob Caesaris-insulani telonii duorum millium et quadringentorum aureorum pignus, quod matri a patre Wil-

helmo Montano in dotem concessum erat, sed jam fratri Theodorico assignatum, denegebatur, bellum gessit. Cum enim ille Reinholdi, Geldriae et Juliae Ducis, Joannis Hinsbergii, Simonis Salmensis (1), Novariensis, Seynensis, Comitum, Helpensteinii, Rieferschedii, Westerburgii et Somerefii Dynastarum suppetiis saltum Clivensem, (vulgo *Clever Ham*,) ingressus esset, his Adolphus cum fratris Theodorici, Friderici Moersani, ejusque trium fratrum, Domini Alpensis, aliorumque, et suorum manu selecta occurrit, et matre Margaretha, Guilielmi sorore, in cygnea turri inspectante, pugna inita, Clivenses ferme fugati essent, nisi Wesalienses opportune succurrissent, quorum auxilio victoriam 7. Junii, qui tum dies Jovis ante Pentecosten fuit, divina benedictione obtinuit, Principes duos, Guilielmum, Montensium Ducem, belli auctorem, Reinholdum, Wilhelmi, Geldriae et Juliae Ducis, fratrem, Comites quatuor, nobiles vero sexcentos coepit, equis bis mille et praeda ingenti potitus, eam sub corona vendere jussit, bellica adversariorum insignia in templo Clivio suspendit, et a Guilielmo Montensi, praeter renunciationem telonii Caesaris-insulani, etiam subditorum suorum in omnibus Rheni et Rurae teloniis immunitatem, a Wenceslao Caesare confirmatam, Zintzigium denique et Regiomagum: a Reinholdo Geldro oppidi Emmericensis, insularumque adjacentium, Limarsiae item et Hetteria dominium: a Joanne Heinsbergio Gennepae pignus, per Margaretham conjugem acquisitum, cujus apocha anno 1411. data est: a Simone Salmensi Ravensteinium cum 4000. Scutatis (2); a reliquis multam aeris summam extorsit. Ejus

(1) Wegens Simon en Johan van Salm, heeren van Ravestein, vergelijke men hiervoor bladz. 6, 13, 15, 16, 18, 21, 23, 32.

(2) Knapp, *Regenten- und Volks-Geschichte der Länder von Cleve* u. s. w.,

victoriae fama magnum potentiae encomium, ac dignitatis Adolpho et Cliviae Principibus attulit incrementum.

. . . . . .

Is anno 1399. uxorem primam duxit Agnetem, Ruberti, Comitis Palatini, Ducis Bavariae, Electoris, et postea, Imperii decoctore et Sardanapalo Wenceslao deposito, an. 1400. Coloniae proclamati Rom. Imperatoris, filiam, cum qua nuptias Heidelbergae, in multorum Principum, Comitum, Baronum, et nobilium frequentia, in qua ille cum 1500. equitibus uniformiter vestitis atque insigniter ornatis comparuit, cum multis ludis equestribus celebravit. Haec telonii Caesaris-insulani medietatem, (quia altera medietas antea ipsi oppignorata erat,) a Wilhelmo Montensi redemptam, in dotem attulit, sed non diu superstes fuit, nam anno 1401. post biennium in balneis mortua, et in templo S. Johan. sacro Coloniae condita est.

Secundam ergo accepit Mariam, Joannis intrepidi, Burgundiae Ducis, filiam, quae illi, praeter ingentem pecuniae summam, nempe 6. mill. coronatorum ex Sylvae Ducis, et duo mill. coronatorum ex Flandriae orientalis reditibus, Dominium etiam Winnendalium (1) in dotem at-

zegt (II Th., S. 135): »Der Graf Simon von Salm, müsste Ravenstein, Herpen und Ude gegen 4000 alde Schilde abgeben," blijkbaar eene misstelling, daar KNAPP overigens TSCHENMACHER letterlijk volgt.

(1) Wienendalense Dominium, ab amoenitate Saltus ita dictum, cuique Turnhoutum municipium adjacet, castrum vero Philippus Clivius inaedificavit, in Flandriae Comitatu amplissimo situm, cum ditione liberorum, (*der Vryen,*) a Roberto Frize, secundo Flandriae Comite, et uxore ejus Elsa, Bernhardi Saxonis filia, conditum est, qui illud usque ad annum 1278. possedit. Tunc enim Guido Dampierius, Comes Flandriae, cum ex Isabella Lutzenburgia et Namurcensi tres filios, totidemque filias sustulisset, uxori et posterioribus liberis illud assignavit, ut Diploma Gallicum, eodem anno datum, testatur, quod Philippus, Rex Galliae, anno 1281. in Julio confirmavit. Ab eo tempore Comites Namurcenses usque ad annum 1407. illud habuerunt, quo Johanni, Duci Burgundiae, domi-

tulit. Adeoque duplici hoc conjugio Adolphus non tantum Caesareo, sed regio quoque sanguine Francico, stemma Cliviacum nobilitavit.

Cum Maria hac faecundum admodum illi conjugium fuit, non tantum enim tres filios, Joannem, Adolphum et Engelbertum, sed etiam septem filias, Margaretham, Catharinam, Elisabetham, Agnetem, Helenam, Mariam et Annam, ei procreavit.....

Joannes, patris successor, die S. Julianae, sive 16. Jan. an. 1419. magno patris omniumque subditorum gaudio natus, campanis idcirco per omnem ditionem pulsatis, et gratiis Deo publice actis. Hanc tamen laetitiam luctus inopini nuncium, de puerperae Mariae Burgundicae patre, immaniter a Carolo Delphino Galliae circa idem tempus occiso, Clivos allatum, iterum interturbavit.

Hic Joannes primum Wienendaliae Flandricae Toparcha a patre anno 1439. constitutus, eidemque anno 1440. Philippus Burgundus Dynastiam Ravensteiniam, a patre

nium vendiderunt, Johannes autem, Philippi filius, Adolpho, Cliviae primo Duci, cum filia Maria in dotem concessit, qui vicissim cum Ravensteinensi Dynastia filio secundo genito, Adolpho, idem tradidit, cujus possessionem, a fratre Joanne literis fiducialibus acceptis, anno 1463. adiit, sed anno demum 1473. Joanne Burgundo, Niversii Comite, et Jacoba, ejus uxore, defunctis, potitus est. Et postmodum Philippo, filio unico, anno 1492. reliquit, cui Maximilianus Imp. Breskesium quoque dominium dono perpetuo adjecit. Philippus vero, cum nullos haeredes haberet legitimos, Adolphum, Joannis secundi, Clivorum Ducis, filium secundum, nepotem suum, adoptavit: quo ipso etiam juvene in Hispania, ut diximus, an. 1525. exstincto, Dynastia Ravensteinensis et Wienendalia post obitum Philippi Clivii, 28 Jan. anno 1528. defuncti ad Cliviam rediit, licet Ravensteiniam Sylvae-Ducenses, tradente ipsis ejus Praefecto ex testamento, ut ajebant, Philippi, ad Ducis Brabantiae, Domini feudi et legitimi successoris, securitatem, occupassent. Ideoque Joannes III. Clivorum Dux, anno demum 1533. admissus; utramque Dynastiam, Ravensteiniam et Wienendaliam, Wilhelmus, ejus filius, a Carolo V. Caesare superatus, an. 1543. in feudum accipere coactus est. Teschenmacher.

in feudum acceptam, adjecit: postmodum totius Ducatus Clivensis et Comitatus Marcani haeres factus, illam fratri Adolpho iterum consignavit.

.....

Adolphus, vespera SS. Petri et Pauli anno 1425. natus, primum castris Vredenburgio et Bielsteinio an. 1444. a patre investitus, postmodum Ravensteinii Dynasta factus est.

N° 42. 16 November 1397.

Adolf van Kleef verheft het kasteel van Ravestein met het land van Herpen van de hertogin van Braband als een Brabandsch leen.

(Ook naar dit leenverhef is te Brussel (zie blz. 160) te vergeefs gezocht. Butkens (*Trophées de Brabant*, preuves, tome I, page 203) geeft er den volgenden inhoud van, volgens den inventaris van charters te Vilvoorden.)

Item une lettre originelle d'Adolf Comte de Cleve, par laquelle il recognoit avoir relevé en fief et hommage de Dame Ienne Duchesse de Lutzembourg de Brabant et de Lembourg le Chasteau de Ravesteyn avec le pays de Herpen et toutes leurs appartenances, comme fief de Brabant, aiant faict le serment de fidelité et est la lettre donnée à Bruxelles en Date du sixiesme de Novembre de l'an MCCC. XCVII. sellée d'un petit séau de cire rouge.

N° 43. 24 Mei 1401.

Grensscheiding tusschen de landen van Herpen en Cuik.

(Parisgit, *Beschrijving van Grave,* blz. 463, 464.)

In den jaare ons Heeren 1401. des Dinsdags in de Pinxter Heylige dagen om twistinge wille der paalen tusschen den lande van Cuyk en s'lands van Herpen om des Graspeels wille van den altsten die men in den landen gevinden konde, soo hebben Geurt Coeberg, Jan Arents, Hermen van der Heyden, Aarnt Meulepas, en Roelof synen broeder, Arnt Henderiks, Dirk Weyndelens, Godert van Beers, en Godert van Voirlaar samentlyk getuygt op haaren eed, dat hun wel kundig was dat Hr. Mathys van Kessel Ridder de palen tusschen den lande van Cuyk en den lande van Herpen stak, met consent Heer Otto Heer van Cuyk en Heer Johan van Valckenburg, Heer tot Herpen, en begost die eerst aan te steeken en reed af eenen dyk daar Jan Koppen soon plagt te woonen, daar lag eenen graaf neven die solde in 't gescheyt leggen, van daar reed hy op den Ham en stak daar eenen paal, en van den Ham stak hy voort palen tot den weg die by den hof tot den meulen legt, van den paal wees hy voort door een doot quaat venne dat hy niet geryden en konde op een Beek die loopt neven eenen 'Hof daar Jan van Leeuwen op plagt te woonen, die Beeke reed hy voort op tot Kalrenoort toe, en van Kalrenoort reed hy voort op den Raam die door de Graspeel loopt, alsoo verre hy die geryden kost. Doen hy niet verder geryden en konde, doen vraagde hy, soo want dat water quam loopen, dat den Raam hiet? soo wert

hem geantwoordt van den luyden, den dat wol wisten, en seyden het quam uyt de peel, doen seeyde Heer Matthys voorsz. soo set ik dat water voorsz. erfelyk en eeuwiglyk tot eenen paal tusschen de voorsz. twee Heeren landen: datum Uts.

Soo dan de Graspeel aan de syde van de Grave gelegen tot den Lande van Cuykwaart de Stadt van de Grave toebehoorende is, en de Graspeel over den Raam die van Uden toebehoort, om twistinge wille te verhoeden van den schuttinge wegen komende, want de beesten van de Grave en van Uden onder den anderen loopen, daar veel ergering in viel van den Schutter, soo hebben die Stad van de Grave en dat dorp van Uden gededingt, dat sy de Graspeel gelyk weyden gebruyken en genieten sullen, ter tydt toe dat sy dat malkanderen tèr goeder tyd opseggen: datum Uts.

N° 44. 20 Junij 1434.

Stichting van een beneficie in de kerk te Ravestein, door Elisabeth, vrouwe van Reinier van Valkenburg.

(Coppens, *Beschr. van het Bisdom van 's Hertogenbosch*, dl. IV, blz. 87-90, vergeleken met *Landtchaerte van Ravesteyn*, Ms. v. C., fol. 120-121.)

Wij Elisabeth van Cleve ende van der Mark van Godes genaede Paltsgraeffinne ende hartoghinne van Beijeren allen ende eenen jedereen die dese onse brieven voorkomen sullen, begeeren wij te hebben kennis van desen hier onderscreven. Voor dye affgestorvene sielen van des Edelen ende hooghgeboren H. Steven zaliger hertoch van Beyeren, ende Reyner van Born, onse ge-

weesene beddegenooten in tyt dat sy leeffden, noch voor de sielen van onsse ghestorvene zaliger alders, broeder, suster, ende weldoenders, tem lesten voor onse eyghen salicheid, op dat wy den lesten daeg des oordeels met goede wercken mochten voorkomen, ende alsoo seyden (1) hier op der aerden, dat wy veelvuldighe vruchten in hemelle van Godt den heere muchten erlanghen (2), soo hebben voorlangh ter eeren Godes, ende alle heylighen een altaer voorgenoemen op te bouwen, ende met onsen eyghen goederen the begiften, unde 'tselve in formen ende manieren hier naevolghende the weeten: dat die gheen die Rectoor ofte beneficiat sall weessen deses altaers, welck ter eeren aller heylighen sall opgericht, begift ende gewijt worden, sall in de Capelle tot Ravesteyn institueert worden, ende persoonlijck ofte deurch eenen bequaemen Dienaer tselve altaer bedienen, und sall misse celebreren sondaechs van die heylighe Drievuldicheyt, des maendaechs misse voor dye geloovighe affgestorvene sielen, des vrydaechs van het heylich Cruys, des saterdaechs van onsse Lieve vrouwe, und op die vier tyden des jaers op den vierden daech sall hy halden vigilie, ende des daechs daernae singende misse van aller sielen, ende tot onderhalt van desen opgerichten altaer, soo besetten wij twelff mudde rogghen Bosscher maeten alle jaer te betaelen van onsser Boeckelscher Thiende met eenen brieff besegelt van schepenen van den Bosch beheltelijcken, dat wij sullen moeghen, soo langh wy leven, tselve altaer alst vaceert, oft gheen rectoor en heeft, moeghen vergeven, ende een bequaem persoon daer tho stellen, presenteren ende noemen, dye welcke bequeem synde, daer thoe ordineert sall

(1) *Seiden;* in het Ms. v. C. *saien,* zaaijen.
(2) *Erlanghen;* in het Ms. v. C. *ontfangen.*

worden, ende als wy overleden sullen weessen, soo sullen die twee Burgemeesters met den seven schepen der stadt Ravensteyn eenen noemen ende presenteren, die welcke van de voorgenoemde twee Borgemeesters, ende seven schepen, ofte die meeste parte van dien vuyt gesproecken synde, ende soodanighe weessen (1) als voor hen (2) verhaelt, daer thoe admitteert, off toegelaeten sall worden. Wijders oft gebeurden, dat eenighen van dese voorbenoemde ende verordineerde misse achterweeghen gelaeten werden tho gescheyen (3) opt altaer ende daech verhaelt (4), soo sall van dat voors. verdienst tot den altaer beseth soo dick die Rectoor deses in eenighe misse te doen naelaetich is geweest genoemen worden die werde van twee alde fransche grossen und die selinghe (5) tho geven tot vonnisse (6) des geluchs (7) der Capellen tot Ravensteyn, welcken voors. grossen ofte dye werde daervoor dye Capelmeesters inder tyt sullen vuytvorderen, ende maenen. Voorts willen wy ende begeeren, oft gebeurde dat die voorscreven Borgemrs. ende Schepen der Stadt Ravesteyn in eeniger manieren verhyndert worden door eenighe werrelycke heeren van Ravesteyn int vergeven van desen altaer vors., ende tot sich wollen trecken het recht van desen altaer te vergeven, oft tselve selver wolden gebruycken, dat alsdan van stonden aen die jaerrente van ons tot den voors. altaer beset, ende gegeven, sullen toecomen, ende gegeven worden den altaer der H. Drievul-

(1) *Weessen;* in het Ms. v. C. *wesende.*
(2) *Hen;* in het Ms. v. C. *heen.*
(3) *Tho gescheyen;* in het Ms. v. C. *te geschieden.*
(4) *Ende daech verhaelt;* in het Ms. v. C. *ende dagen wie verhaelt.*
(5) *Selinghe;* in het Ms. v. C. *di selve.*
(6) *Vonnisse,* lees *fonds.*
(7) *Geluchs,* d. i. lichts.

dicheyt gefondeert in der Collegiater kercke van Sunte Marten binnen Luyck geleghen, waer toe wy willen dat durch oorsaecken vors. soodanighe renten vervallen, ende verbruyckt (1) sullen syn, op dat dan het gheenigen dwelck wy tot herten grondt, ende met verlanghen onses gemoets doen ende begeeren te geschieden, soo bidden wy, en vermaenen wy allen ende eenen iegelychen, die daer aen geleghen syn, off the spreecken sall moeghen hebben, dat sy es gheenighe soo voor verhaelt is willen toelaeten, und tselve macht ende autoriteyt guetelyck willen geven ende verleenen. Jnne kennisse der waerheyt, ende tot meerder vasticheyt, gelooff ende getuychenis der woorden voorscreven, soo hebben wy onssen segell onder aen desen brieven doen hanghen. Gegeven int iaer van der geboorten ons heeren duysent vierhondert vier ende dertich deu twentichsten daech der maendt Juny.

☞ *Wij laten den collatiebrief volgen, die burgemeesters en schepenen gewoon waren aan den beneficiant af te geven.*

(*Landtchaerte van Ravestoyn*, MS. v. C., blz. 122, 123.)

Formula collationis.

Consules et Scabini civitatis Ravensteniensis omnibus quorum interest, praesentes litteras visuris aut lecturis, salutem.

Cum vicaria seu altare omnium sanctorum, ex liberali donatione et fundatione Elisabethae natae comitis Palatinae, et ducis Bavariae, necnon ducis Cliviae et comitis Marchiae 20 mensis Junii anno Domini 1434 in parochiali

(1) *Verbruyckt*, lees *verbreukt;* in het Ms. v. C. *verbeurt.*

ecclesia nostra erectum, per mortem Rev. N. N. ultimi rectoris, vacet et ejus praesentatio seu collatio ad nos et successores nostros, vi supra dictae fundationis, jure patronatus laicalis spectare dignoscitur.

Hinc dilectum nobis admodum reverendum N. N. pro dicta vicaria, jussu superiorum nos supplicantem, ob bene merita, quae hic ab aliquibus annis laudabiliter ostendit, aliis pro dicta vicaria supplicantibus, praeferre voluimus, eidemque praedictam vicariam seu altare omnium sanctorum dedimus et contulimus, damus et conferimus tenore praesentium, volentes et cupientes, ut memoratus Rev. N.N. onera, rectori hujus altaris, secundum fundationem incumbentia, et in calce hujus subnexa, adimpleat, et omnibus reditibus et proventibus ejusdem libere utatur et perfruatur, prout antecessores dicti altaris rectores usi sunt et possederunt: ita tamen, ut tam per hanc, quam etiam per praecedentes collationes in favorem patrum S. J. factas nobis et successoribus nostris in libera nostra collatione, tam saecularibus ecclesiasticis, quam aliis imposterum facienda nullo modo praejudicatum velimus.

In cujus fidem et testimonium has praesentes litteras civitatis nostrae sigilli subimpressione communiri, et per secretarium nostrum subsignari fecimus. Ravenstenii hac 5 die mensis Augusti 1747 (1).

(1) Louis van Willigen, die 36 jaren burgemeester en schepen var Ravestein geweest was, toen hij dit afschrift copieerde, zegt, dat de oor spronkelijke brief uit handen der stadsregering en vervolgens zoek geraakt is. Hij voegt daarbij, dat de laatste collatie geschied was ten behoeve van zijnen broeder, den Jezuit Aloysius van Willigen, den 6 October 1772 overleden. Vergelijk Coppens t. a. p. blz. 96.

N° 45. 9 Maart 1446.

Adolf van Kleef bevestigt de keur en voorregten der stad Ravestein.

(*Landtchaerte van Ravesteyn*, MS. v. C., blz. 150-155.)

Praevilegien der stadt Ravensteyn.

Wy ADOLFF, van Godts genaeden hertoch van Cleve, grave van der Marck etc., doen condt allen luyden: alsoo onse borger van onser stadt van Ravesteyn in ons getoont hebben, dat dieselvige onse stadt, korts dat wy dat slot, stadt en't landt ingekregen, den meestendeel wt gebrandt was, ende doen oire praevilegien ende brieven mede verbranden, daer oire praevilegien mede onder verbrandt syn, des sy ons een alt wtschrifft op fransyn geschreven voorbrachten mit der stadtschryver aldaer, die bekenden end' oock oirbiedich was met synen eedt te bewaeren, dat hy die wtschriffte in voortyden wt den originael brieve, eer die verbranden, mit syn selffs handt geschreven hed ende dat die wtschrifft gerecht ende den originael brieff van woorde te woorde gelyck weere; desgelycx een deel der schepen ende borger van Ravensteyn oock oirbiedich waeren te bewaeren, dat sy den originaell brieff daeraff gesien ende gehoort hedden ende dat haer die, als voors. staet, affgegaen weere Daerom dat die onse stadt en. borger ons mit vlitigher bede versochten, haer dat praevilegium te vernieuwen ende tho confirmeeren, nae inhalt der wtschrifft voorgeroert, dit van woorde te woorde hier nae volght, luydende aldus:

Wy Reynolt van Valkenborch, ... Cruysdags inventio (1).

Soo bekennen wy Adolff, hertoghe voors., dat wy, om beden onser stadt ende om reden voors. ende soo wy gern saghen, dat sich die stadt beterden ende wederom bewoont ende betimmert worde, alle puncten ende voorwaerden in der wtschrifft voors. begrepen, derselver onser stadt, soo veele in onser macht is, soo wy onse tocht daeraen hebben, wederom geconfirmeert ende bestedighet hebben, confirmeeren ende bestedighen aen die overmits desen brieff, ende sullen sy daer by laeten en. halden, wtgescheyden als daer een punct steet, dat niemandt in den lande van Herpen noch tot Dieten wullen laecken weven noch wollen en sall, noch anders waer, doen wollen offte weven dan tho Ravenstein binnen, off wy naemaels onderwyst worden, dat dat niet redelyck en weer, dat wy dat dan verandert laten mochten, als nutt ende redelyck wesen sall, daer wy doch onse stadt voors. dan irst teghen verhooren sullen; beheltelyck oock off die burgher end' ingeseten te Ravensteyn naemaels eenich erve offte goet creghen, dat der heerlickheyt van Ravensteyn, Herpen off Uden tot desen daeghe toe schattinghe, dienst off anders wes schuldich weer geweest, dat dat voort schattinghe, dienst en. anders doen ende geven sall als dat voor schuldich is geweest. Voorts soo ons die van Schaeffdries (2), voor Ravensteyn gelegen, nu oock getoont hebben eenen besegelden brieff, daer inne

(1) Deze privilegiebrief is reeds afgedrukt onder nº 32, blz. 162-164.

(2) *Schaeffdries* zijn de huizen gelegen tusschen Huisseling en Ravestein, nabij het contre-escarp, en waren zooveel als de voorstad van Ravestein. (Vergelijk Coppens, *Beschrijving van het Bisdom van 's Hertogenbosch*, dl. IV, blz. 71.) Thans behooren deze huizen onder Huisseling.

die voors. wilnen Reynoudt van Valckenborch, heer van Borne etc., oec verleent heefft sulcke rechten als hy onse stadt voorn. gedaen had, des sy eenen besegelden brieff hebben, soo bekennen wy denselven op Schaeffdries alsulcken rechten ende puncten in alre maeten oir brieffs voors. begrypt, geconfirmeert hebben ende confirmeeren die mits desen selven brieve, wtgenomen weven, wollen end' accysen voors., alle arghelist hyer in wtgescheyden. Ende dit alles tot oorconde ende vaster stedicheyt hebben wy onsen seghell aen desen brieff doen hanghen. Gegeven in den iaere ons Heeren 1446., nona die mensis Martii.

N° 46. 2 Junij 1448.

Arnoud, hertog van Gelderland, bevestigt eenige voorregten der burgers van Grave, en onder anderen, dat de goederen der inwoners des lands van Herpen in het land van Cuik gelegen, schatvrij zullen wezen, zoolang datzelfde voorregt aan de ingezetenen van Grave voor goederen, in dat land liggende, wordt toegestaan.

(Van Alen, Paringet's *Beschryving van Grave,* blz. 518-519.)

Wy Arnoud van der genade Gods Hertog van Gelre en van Gulik Grave van Zutphen doen kond..... Item sullen ook alle goederen in den lande van Cuyk gelegen de ondersaten des lants van Herpen toebehoorende schat vry wesen tegen de erven en goederen onser borgers en ingesetenen voorsz. in den lande van Herpen gelegen, gelyk dat altyd gewoon is geweest, indien haar

goederen wederom van de Herpse onbelast en schat vry blyven..... Gegeven in 't Jaar ons Heeren 1448. des anderen daags in de Maant Juny.

N°. 47. 7 September 1449.

Uiterste wilsbeschikking ten behoeve der kerk van Uden, der kapel van Zeeland en bijzonderlijk der kapel van Volkel.

(Oorspronkelijke perkamenten brief, ten archieve van het rectoraat te Volkel.)

In nomine Domini, Amen. Per hoc praesens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter, quod anno a nativitate ejusdem Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo nono, indictione undecima, mensis Septembris die septima, hora vesperarum vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo patris ac Domini nostri, Domini Nycholai divina providentia papae quinti, anno tertio suo, in mei notarii publici et testium subscriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum praesentia, propter hoc personaliter constituti honesti ac discreti conjuges Arnoldus Willemss. et Lutgardis ejus uxor legitima, Leodiensis dyocesis, attendentes et in mente cordialiter revolventes fragilitatem humanae conditionis naturae, quod nihil certius morte, nihil incertius horaque mortis existat. Ne igitur ipsos intestatos casus mortis perveniat et ob hoc eorum animae inevitabile patiantur detrimentum, de universis et singulis bonis et rebus mobilibus et immobilibus, eis ab omnipotente Deo collatis aut concessis, cum deliberatione matura praehabita, ante asseruerunt, conjunctum suum testamentum ac eorum ultimam volunta-

tem condiderunt, fecerunt et in modum, qui sequitur, ordinaverunt, juxta verbum prophetae dicentis: Dispone domui tuae, quia morieris. Inprimis igitur quilibet istorum testatorum legavit fabricae ecclesiae majoris sancti Lamberti (1) unam croenistam semel dandam; item quilibet istorum testatorum legavit fabricae ecclesiae de Uden dimidium florenum Arnoldi, semel dandum; item quilibet istorum testatorum legavit presbytero officianti ecclesiam parochialem de Uden unum groessum Flandereusem semel solvendum; item quilibet istorum testatorum legavit matriculario (2) ibidem unam croenistam semel dandam; item quilibet istorum testatorum legavit capellae beatae Mariae, sitae in parochia de Uden, tres groessos Flanderenses semel dandos; item quilibet istorum testatorum legavit cappellae op Zelant tres groessos Flanderenses semel dandos; item quilibet istorum testatorum legavit cappellae in Boekel tres groessos Flanderenses, semel dandos. Inter caetera nomine legaverunt ac ordinaverunt pro fundatione cappellae in Wolkel (3) sitae in parochia de Uden tres malderos siliginis mensurae de Uden, perpetue pactos ac redditos, prout in litteris scabinalibus de Uden, super hoc confectis, plenius continetur, videlicet quod praefata capella sive provisores praefatae cappellae statim post obitum Arnoldi praefati testatoris habebit et levabit duodecim lepinos siliginis et duodecim consimiliter post praefatae Lutgardis obitum uxoris suae legitimae. Deinde

(1) Aan St. Lambertuskerk te Luik.

(2) *Matricularius* is van gelijke beteekenis als het Fransche *marguillier*. Vergelijk Du Cange, *Glossarium mediae et infimae Latinitatis*, met den *Dictionnaire de l'Académie française*. Zoo een verzorger van alles, wat tot onderhoud en verbetering van het kerkgebouw dient, noemde men in het Nederduitsch een fabriekmeester, *fabricae ecclesiae praefectus*.

(3) *Wolkel*, d. i. Volkel.

ordinaverunt, voluerunt, mandaverunt, legaverunt, quod reliqua vero bona sua mobilia et immobilia pro una medietate Elizabeth filiae suae notae, quam suscitavit de corpore glorae (1), cedant, pro reliqua vero medietate proximioribus heredibus Lutgardis uxoris Arnoldi testatoris. Deinde ordinaverunt, voluerunt et mandaverunt haec esse sua testamenta seu ultimas eorum voluntates, quae vel quas valere voluerunt jure testamenti; tali protestatione praehabita, si praemissa non valeant, secundum seculi leges, valeant tamen secundum canonicas sanctiones, et si non valeant jure testamenti, vires saltem optineant codicillorum; non obstante, quod praemissis aliqua juris vel facti solempnitas sit omissa, sublata eis potestate, praesens testamentum vel ultimam voluntatem minuendi vel revocandi in parte vel in toto. Super quibus omnibus et singulis praedicti conjuges a me notario publico subscripto fieri petierunt unum publicum instrumentum vel plura. Acta fuerunt haec in parochia villae de Uden in domo inhabitatoris ipsius Arnoldi et Lutgardis praefati conjuges (2), sub anno, indictione et pontificatu quibus supra, praesentibus ibidem discretis viris et honestis Hermanno dicto van Brey, clerico conjugato (3) et Thoma filio Lulenss., Romboldo filio Johannis, laycis Leodiensis dyocesis, ad praemissa specialiter vocatis et rogatis testibus fide dignis.

Et ego Theodoricus de Horst presbyter Leodiensis dyocesis sacraque imperiali auctoritate notarius, quia prae-

(1) Glora haec fuerit concupina mariti: non infrequentes occurrunt nothi infantes in testamentis illius temporis.

(2) *Praefati conjuges*, lees *praefatorum conjugum*.

(3) *Clericus conjugatus*, een schrijver, misschien de secretaris van het dorp. Het woord *conjugatus* wordt hier bijgevoegd, omdat hij geen priester was, hetgeen door *laicis* nog nader bevestigd wordt.

missis omnibus superius conscriptis una cum praesentibus testibus praesens interfui, eaque sic fieri vidi, et audivi, idcirco hoc praesens publicum instrumentum propria mea manu conscriptum, exinde confeci signoque meo solito ac consueto signavi, rogatus et requisitus in fidem omnium praemissorum (1).

N° 48. 7 April 1450.

Broederscheiding tusschen Jan en Adolf van Kleef. Aan den laatsten valt het land van Ravestein en de heerlijkheid Wienendaal ten deel.

(Dithmarus, W. Teschenmacheri, *Annales Cliviae, Juliae, Montium, Marcae Westphalicae* etc., codex diplomaticus, fol. 101-106 (2).)

Universis et singulis, praesentes literas visuris, audituris seu recepturis, Nos Decanus et Capitulum Ecclesiae Beatae Mariae Clivensis, Coloniensis Dioces. notum facimus publice protestan. quod literas Illustrissimorum et Magnificorum Domini Johannis Dei Gratia Dux Clivensis et Comitum de Marcka ac Domicelli Adolphi de Clivis et de Marca etc. germanorum fratrum, sigillis vero eorundem ac Illustrissimorum Domini Ducis Burgundiae etc. ejusdemque Illustrissimi filii et Magnifici Principis Domini Caroli Comitis Kaderalensis necnon Illustrissimae Principissae et Dominae, Dominae Mariae de Burgundia, Du-

(1) Ter zijde van deze bevestiging staat het teeken van den notaris, zijnde een kruis met door figuren gevulde hoeken, en met zijne naamteekening T. de Horst voorzien.

(2) Dithmarus heeft dit diploma zeer slordig laten afdrukken. Indien ik alles wilde verbeteren, zouden mijne aanteekeningen grooter dan het stuk zelve worden. Hij, die in de schriften van dien tijd niet geheel vreemdeling is, zal op de meeste plaatsen zelf de verbetering wel kunnen aanbrengen.

cissae Clivensis et Comitissae de Marcka, sigillitas, sanas et integras, non viciatas, non cancellatas, neque in aliqua sui parte suspectas, sed omnibus prorsus vitio et suspitione carentes nobis pro parte dicti Illustrissimi Principis et Domini, Domini Johannis Ducis Clivensis et Comitis de Marcka coram Notariis publicis et Testibus subscriptis in originali earum forma praesentatas recipimus, vidimus et examinavimus diligenter, quarum quidem tenor sequitur et est talis:

Nos JOANNES Dei Gratia Dux Clivensis et Comes de Marcka, et ADOLPHUS de Clivis et de Marcka fratres Germani, notum facimus et patenter omnibus praesentes literas visuris seu legi audituris, quandoquidem Illustrissimus Princeps quondam Dominus nrm. Dominus et genitor praedictus vita functus est, cujus anima per Dei misericordiam in pace requiescat nosque in, et ad ea jura sicuti ad alterarum aut quemlibet nostrum pertinet, existimus heredit. Volen desuper ad honorem Dei omnipotentis nostrumque atque terrarum et hominum, quos praefatus quondam noster Dominus et genitor post se reliquit pacem fraternaliter, et amicabilis compositionis placitum inire pro nobis ipsis et heredibus et successoribus nostris universis recognoscimus et quilibet nostrum conjunctim et divisim, quod de cujuslibet nostrum maturo et deliberato consensum ac Illustrissimi Principis et perpotentissimi Domini, Domini Philippi Ducis Burgundiae et Brabantiae Domini et Avunculi nostri perdilecti ac Illustris Principis ac Dominae Dominae Mariae de Burgundia Ducissae Clivensis et Comitissae de Marcka Dominae et genitricis nostrae perdilectae, ac certorum aliorum nostrorum Consanguineorum et amicorum accedentium beneplacito con-

silio et assensu fraternalis divisionis, amicabilem compositionem contractavimus, inivimus, et in ea concordari sumus in modum, qui sequitur infra scriptum. Inprimis quod nos JOANNES Dux Clivensis et Comes de Marcka pro nobis heredibus et successoribus nostris dilecto germano nostro Adolpho supranominato in fraterna divisione placite assignavimus et supportavimus, assignamus et supportamus per praesentes Castrum, Oppidum, Dominium et Territorium de Ravenstein et Harpen, et parochiam de Ude, cum omnibus suis Dominiis, Juribus, reditibus, possessionibus, obventionibus et pertinentiis universis sic quod ipse dilectus germanus noster dicta Castra Oppidum et territorium de Ravenstein et Harpen cum suis Dominiis et attinentiis eorundem adire, acceptare, possidere et tenere hereditarie possit et debeat ab Illustrissimo praepotentissimo Principe perdilecto Domino et Avunculo nostro Duce Burgundiae et Brabantiae eo mrae feudali quo a Ducatu et Domo Brabantiae dependent et parochiam et districtum de Ude cum suis pertinentiis debeat dictus germanus noster a nobis, heredibus et successoribus nostris Ducibus Clivensibus acceptare et tenere Jure feudali, aut a praefato Domino Duce Brabantiae prout compertum fuerit ad ipsum Dominum Ducem Brabant. aut ad nos de Jure pertinere debetque idem noster germanus dilectus ratione praedictorum Territoriorum de Ravenstein, de Harpen et parochia de Ude cum suis attinentiis sufficere et supportare omnia et singula talia onera, quibus ipsa vel eorum aliquid subjacebat tempore quo supra nominatus quondam noster praedilectus bonae memoriae Dominus et genitor eodem Castrum, Territorium et Oppidum de Ravenstein et Harpen et parochiam de Ude, et eorum possessionem realem de manibus nobilis

Joannis Comitis de Nassau Domini de Breda, dilecti nostri Consanguinei et heredibus nobilis quondam Domini Roberti Comitis de Vernenburg sibi et in suos usus conquisivit praeterea cum praedicta parochia de Ude ab ipso tempore citra, per perdilectum Dominum et genitorem nostrum Domini Joannis Ducis praelibati consensu in et ad manus Theodorici de Brunchorst Domini de Patenburg et de Anholt pro duodecim millibus florenis Rennensibus oppignorata seu hypothecata existat, debemus Nos Joannes Dux Clivensis supra nominatus infra terminum octo annorum a dato praesentium literarum continue consequentium supradicta duodecim millia florenorum Renensium exsolvere, luere, atque districtum et parochiam de Ude impignoratam de manibus Theodorici de Brunchorst praenominati liberare, sic perdilectus frater noster ipsam parochiam de Ude cum suis attinentiis, de impignoratione supradicta redemtam, habere poterit et libere possidere, et quamdiu dictam redemptionem distulerimus, fratri nostro dilecto singulis annis in festo Sancti Martini Mensis Novembris pro dicta parochia de Ude redditus mille ducentorum Renensium florenorum vel pagimentum legale, pro eisdem aequivalens integre persolvemus, quorum redditum primus solutionis terminus erit festum Sancti Martini post datum praesentium proxime futurum, verum quam primum nos vel heredes aut successores nostri duodecim millia florenorum Renensium supradicta exsolverimus atque luitionem a dicto Theodorico de Bronchorst aut suis heredibus ullo tempore infra dictos octo annos fecerimus, sic quod noster dilectus germanus supranominatus parochia de Ude cum suis attinentiis libere frui valeat absque gravamine dictae impignorationis praenarrato, ex tunc nos et heredes nostri de mille ducentis flo-

renis subscriptis ultro solvendis erimus absoluti, reservato dilecto germano nostro praedicto pro tunc de mille ducentis florenis portione tanta idem, quod pro rata temporis illius anni sibi competere poterit de eisdem et quamdiu dictam redemptionem distulerimus, dictus frater noster observabit, cum Theodorico de Brunchorst et suis heredibus ratione ejusdem parochiae de Ude impignoram, sive contractum praedictos, in eventum vero, quo dicta Castrum, Oppidum et territorium de Ravenstein, Harpen et Ude cum suis pertinentiis infra et citra tempus, quo in manibus genitoris nostri steterunt, per eundem nostrum genitorem, aut nos aliquibus fuerint oneribus aggravata, Nos onera hujusmodi tenebimur removere nostris sub expensis insuper redditus sexcentorum coronatorum aureorum annuatim levandos ex districtibus et Oppido de Busco Ducis, quos quondam Dominus genitor noster praedictus habuit, possedit, et tenuit in feudum a praefato Illustrissimo Principe Domino Duce Burgundiae et Brabantiae Domino et Avunculo nostro praedicto; Nos Joannes Dux supradictus in praesentia fraternae divisionis et compositionis placito, praefato, dilecto fratri nostro Adolpho tradidimus hereditarie et assignavimus, tradimus et assignamus per praesentes, sic quos eosdem redditus sexcentorum Coronatorum aureorum ab eodem Illustrissimo Principe Domino et Avunculo nostro suisque heredibus et successoribus Brabantiae Ducibus acceptare et tenere possit et debeat, eo Jure, quo praedictus Dominus genitor noster supradictus eosdem ab eodem tenuit, et possedit praeterea sicut Illustrissimus Princeps et Domina Maria de Burgundia Ducissa Clivensis et Comitissa de Marca amantissima Domina et mater nostra in devalcationem dotis suae Domino et genitori nostra ap-

portavit Territorium de Winnendale cum suis attinentiis juxta tenorem literarum desuper confectarum. Quo quidem territorio eadem nostra Domina et mater ad vitam suam frui debet, noster quoque dilectissimus Dominus et Avunculus Dux Burgundiae supranominatus Dominae et Matri nostrae praedictae, ex parte principalis summae suae dotis assecurare et assignare debet annuos reddictos hereditarios duorum millium Coronatorum juxta literarum suarum matrimonialium pactionis et tenorem, quibus et praedicta Domina et mater nostra ad vitam suam uti debet.

Sic nos Joannes Dux praelibatus Adolpho dilecto germano nostro supranominato in praesente fraternae compositionis placito fraternaliter assignavimus et assignamus per praesentes dictum territorium de Winnendael cum suis attinentiis, una cum dictis redditibus duorum millium Coronatorum annuos redditus supradictos adire, ad se recipere et ad tenendum hereditarie et possidendum acceptare potuerit et debeat a praedicto Domino et Avunculo supradicto. Quod si Dominium et Territorium de Winendal vel pertinentia eorundem a tempore, quo eadem ad bonae memoriae Dominum et genitorem nostrum supradictum devenerunt, quibuscunque impignoratoribus vel oneribus fuerint aggravata, de quibus luitio sive redemtio facta non esset, nec fiet, ipsa Domina et mater nostra in vita persistens cuncta hujusmodi gravimina a tempore, quo supra imposita et non remota, nos et nostri heredes et successores, Duces Clivenses post obitum ejusdem nostrae Dominae et genitricis ad requisitionem dilecti fratris nostri et heredum suorum praedictorum redimere tenebimur, et integri removet, salvis tamen in dicto Domino et Territorio de Winendal oneribus ibidem repet.

in tempore quo dictus et Dominus et genitor noster ipsa Dominum et territorium nomine dotis, cum Domina et genitrice nostrae primum ceperat possidere ad quae luenda, nos aut nostros heredes nullatenus volumus obligari, cum itaque Dominus noster et Avunculus praedilectus Dux Burgundiae ac sui heredes ac successores territorium de Winendal et duorum millium coronatorum annuos redditus supradictos possint luere, cum sexaginta milibus coronis juxta continent. literarum desuper confectarum in eventum quo dicta luitio fieret in vita praedilectae Dominae et Matris nostrae perdurante, ex tunc dicta sexaginta millia coronatorum, in depositum apud certos et fide dignos depositarios deponentur, ubi praedicta domina et genitrix nostra dilecta, certa et secura sit de eisdem, quoad usque pro bonis hereditariis et redditibus, sic comparandum eadem Domina et genitrix nostra quoad vixerit pacifice gaudebit et fruetur, et post ejus obitum dilectus frater noster Adolphus ut praefertur ad eosdem redditus et bona hereditariae habenda et possidenda succedit, quod si non in tempore vitae Dominae et genitricis nostrae supradicta, sed post obitum ejusdem, et in tempore, quo dilectus frater noster Adolphus ipsa territorium et Dominium de Winnendal et redditus duorum millium coronatorum ex successione quae super possidet, per dilectum Dominum et Avunculum nostrum, vel ejusdem heredes eorundem Dominii vel territorii de Winnendal et duorum millium coronatorum luitio seu redemptio debita fieret in effectu, ex tunc hujusmodi summa redemtionis, apud fide dignos in depositum nostro supra scripto collocabitur, quo ad usque pro redditibus et bonis hereditariis comparandis possit utiliter erogari, quibus redditibus et bonis hereditariis taliter comparatur. Idem dilectus frater noster

Adolphus hereditarie gaudebit et fruetur. Item quia in praesente coponis placito, eo pacto conventionatum est quod Adolphus noster dilectus frater germanus super nominatus pro se et suis heredibus ad nostram heredum et successorum utilitatem abdicare a se et renunciare debet modis ad hoc optimis atque cum quibus nobis sufficienter cautum vel provisum existet, omnibus juribus quae piae memoriae Dominus et genitor noster eidem fratri nostro donavit et adscripsit, de et super castro, de Beilstain et de Virdenburg aut quod eidem in eisdem hereditatum esse potuit, quodque frater noster germanus supradictus nunc nobis desuper tradere debeat talis modi literas nobis utiles, quibus ex parte et nomine fratris nostri saepedicti aut alias prout nobis expedire videbitur dicta dua castra et territoria cum suis attinentiis, melius prosequi valeamus debetque idem frater noster dilectus ad hujusmodi causas nostras secundum suum posse fideliter pro nobis in melius curare, quapropter sexcentorum florenorum Renens. redditus annuos ac hereditarios quos idem frater noster dilectus a nobis et nostris heredibus ac successoribus, Ducibus et a Domo Clivensi in feudum heredit. recipiet et tenebit eidem fratri nostro ducimus assignandos, quorum primus solutionis terminus erit ultima dies anni proxime secuturi diem qua de voluntate Deus continget, quod Illustrissimus Gerhardus de Clivis Comes in Marcka patruus noster dilectus diem suum clausurus est extremum: Hoc adjecto quod idem dilectus frater noster Adolphus in eodem praedicto anno, post obitum ejusdem Illustris Gerhardi, et ante praedictum solutionis terminum cum sibi placuerit ipsos redditus sexcentorum florenorum Renens. in feudum a nobis, vel nostris heredibus juxta formam juris vel consuetudinis debeat accep-

tare. Item quia pro tempore lapso a die obitus praefati Domini et genitoris nostri usque datum praesentium, continet spacium anni et amplius praefatus frater ac germanus noster Adolphus ratione successionis suae paternae nulla percepit emolumenta dabimus sibi in hujus temporis recompensam, ac realiter cum effectu solvi faciemus summam trium millium florenorum Renensium terminis sequentibus videlicet mille Dominica Misericordia Domini, mille in Sancti Martini hyemalis ac caeteros mille florenos praedictos in beatae Mariae Virginis purificationis proxime futuris festivitationibus: Item et nos Johannes Dux praelibatus debemus et tenemur habere onus ad supportun. dilectum fratrem nostrum Adolphum de omnibus debitis actionibus et impetitionibus, in quibus amantissimus piae memoriae Dominus et genitor noster Dux supra nominatus tenebatur et extitit, vel esse potuit obligatus in die suae migrationis ab hac luce, a quibus quidem debitis actionibus et impetitionibus dictus Adolphus germanus noster dilectus liber erit et immunis. Et nos Adolphus de Clivis et de Marck supra nominatus recognoscimus pro nobis et heredibus nostris per praesentes literas quod nos accedentes bene placito et consensui Illustrissimi et praepotentis Principis et Domini, Domini Ducis Burgundiae et Brabantiae Domini et Avunculi nostri dilectissimi, necnon Consilio et assensu quorundam consanguineorum et Amicorum nostrorum, libero voluntatis arbitrio, ab Illustri Principe Domino Domino Joanne Duce Clivensi et Comite de Marcka Domino et fratre nostro praedilecto praesente super descriptam bonorum assignationem sicut ipsa praesentibus supradictis punctis et articulis tacta comperiuntur in vero fraternae compositionis placito gratanter et amicabiliter recepimus et recipimus praesencia-

liter literas per praesentes cum omnibus pactionibus et conditionibus desuper in praesentibus literis comprehens. Quibus mediantibus pro nobis et heredibus nostris fraternaliter et ex integro de bonis nostris paternis, et alias prout in sequentibus specificatum reperitur divisi sumus, et divisi manebimus pacificati et contenti neque debemus nos aut heredes nostri dilectum Dominum et germanum nostrum, Ducem Clivensem supradictum, aut ejus heredes desuper in futurum amplius impetere, seu molestare quovis modo, Nosque propterea pro nobis et heredibus nostris in manus et ad utilitatem ejusdem dilecti Domini et fratris nostri germani suorum heredum et successorum Ducum Clivensium legitime renunciavimus et renunciamus literas per praesentes, omnibus juribus, pertinentibus, portionibus, divisionibus, actionibus ac persecutionibus, nobis aliquo modo competentibus per mortem quondam Illustr. Principis Domini Adolphi Ducis Clivensis, et Comitis Marckensis nostri amantissimi Domini et genitoris cujus anima in pace requiescat, tam in bonis, mobilibus, actionibus ac persecutionibus, impetitionibus vel persecutionibus, quo ad alia Dominia, hereditates, bona hypothecata, aut quis bona immobilia et Spbr. super omni illo quod nos praesumimus, vel impetere possemus, de et super Ducatu Clivensi et Comitatu de Marcka, cum omnibus suis pertinentiis, aut aliis quibuscunque Dominiis, oppidis, Castris et territoriis ab imperio, vel alio quovis modo dependentibus, cum suis attinentiis, insuper denunciamus nos Adolphus supradictus pro nobis et heredibus nostris, ad utilitatem nostri dilecti Domini et fratris germani Ducis praefati et suorum heredum, omnibus territoriis, oppidis, Castris Dominiis, redditibus, usufructibus, terris et bonis, quae Gerhardus de Clivis, Comes

de Marcka noster dilectus Patruus, et Catharina de Clivis et de Marcka Amita nostra, habent, tenent, et mortis eorundem tempore post se relinquent, salva nobis portione competente de promptis pecuniis et clenodiis, aut aliis mobilibus si quae relinquerint, etiam de redditibus, vel aliis bonis emptis seu hypothecatis, aliunde per eosdem patrem et Amitam nostros praescriptos, aut si quae ex tunc emerent seu hypothecata acquirent et aliis hereditariis bonis, quae ipsis aut eorum alteri ab hac die in antea per successionem obvenient, in quibus partem et portionem habebimus secundum locorum et terrarum consuetudinem in illis enim partem nobis pro tunc competenter reservamus occasione cujus et partem nostram de debitis relinquendis per eosdem secundum portionem nostrae successionis persolvemus praeterea renunciam. Nos Adolphus de Clivis et de Marcka praedictus nostri dilecti Domini et fratris germani Ducis praelibati, et suorum heredum omnibus hereditatibus et bonis mobilibus, et immobilibus, quae Illustris Princeps Domina nostra de Burgundia Ducissa Clivensis et Comitissa de Marcka nostra amantissima Domina et Mater tenet, et habet, et in quibus diem claudet extremum, excepto territorio de Winnendal, cum suis pertinentiis, ac annuis redditibus duorum millium coronatorum praescriptorum quae ad Nos modo prius dicto hereditarie pertinebunt, seclusa est, si post datam praesentem compositionem placiti dilectae Dominae nostrae et Matri supradictae hereditates aliquae, vel bona ex morte alicujus advenirent, vel aliunde sic hereditaret aut aliqua bona hereditaria acquireret per nos illis nullatenus renunciasse censebimur, sed in illis partem et portionem nostras secundum locorum et terrarum consuetudinem habebimus, absque onere debitorum suorum

solvendorum, quibus debemus esse liberi et quitti. Praeterea in praesenti supra saepedicto fraternae compositionis, placito, cum distinctione pacionatum existit, in eventum quod nos Adolphus praefatus, ob quamcunque causam nos ad hoc movens supra nominata bona, Territoria et Dominia cum suis attinentiis, quae nobis in praesenti compositionis placito supradicto consignantur in parte, vel in toto in pignore vel alias quacunque manere ad alienas manus decreverimus obligare vel vendere: Ex tunc debemus nostro dilecto Domino et germano fratri Duci praedicto et suis heredibus Ducibus Clivensibus si ipsi non fuerit in humanis hoc prius intimare, cum modis, quibus illa pignora obligari seu hypothecare, aut vendere proponemus, seu dilectionibus et ejus heredibus praescriptis caritative favendo prae cunctis aliis illa sic habere, quod si suae dilectionis vel dictis ejus heredibus eo tunc ad se talia recipere complaceto ex tunc infra tres menses intimationem hujusmodi proxime sequentem emptionem et impignorationem talem sub eisdem conditionibus et qualitatibus consequi effectualiter adimplere tenebuntur. Praeterea in praemissis omnibus et singulis hujus fraternae nostrae hereditariae separationis pactis et articulis specialiter est conventionatum, quod nos Adolphus de Clivis et de Marcka, cum dies obitus nostri venerit, quem Deus ad Salutem animae nostrae misericorditer disponere dignetur sine prole legitima superstite de corpore nostro tunc relicta, decederemus ab hac luce, ex tunc omnia et singula Dominia, Castra, Territoria, possessiones et bona, quae ex hujus nostrae fraternae hereditariae separationis concordia prout praemittitur, recepimus, prout et sicut eadem obitus nostri tempore reperta fuerint ad dilectum Dominum et fratrem nostrum Ducem Clivensem saepedic-

tam et ejusdem heredes et Successores Duces Clivenses solum et insolidum devolventur, salva tamen ac retenta pro nobis libera testandi facultate secundum consuetudinem aut legem dictorum Territoriorum aut Dominiorum. Item similiter est concordatum casus, quo Dominus et frater noster dilectus Dux Clivensis supradictus aut si successores occasione hujusmodi nostrae fraternae compositionis et comprehensorum in eadem omnium aut singulorum futuris temporibus et locis aliis ulteriori renunciatione fienda a nobis vel nostris heredibus foret opus, et hanc a nobis vel nostris fieri requisierint, quod talem renunciationem toties quoties opus fuerit, nos et nostri heredes facere tenebimur, et implere cum effectu, secundum quod de Jure vel consuetudine sit consuetum, ac dilecto Domino et fratri nostro Duci supradicto suisque successoribus utiliter et bene sit provisum, sicque quod ipse omnibus et singulis Dominiis, Territoriis, Castris, possessionibus, redditibus obver. et bonis, super quibus non in praemissis renunciationem fecimus pro nobis, nostris heredibus ac omnibus aliis nostri nomine sibi obesse volentibus pacifice frui poterint, et gaudere. Et quia Nos Joannes Dei gratia Dux Clivensis et Comes de Marcka atque Nos Adolphus de Clivis et de Marcka fratres germani praesens suprascriptum fraternae compositionis vel divisionis placitum, et omnia puncta atque pactiones praesentium literarum juxta scitum et beneplacitum Illustrissimi et Magnifici Principis ac Domini D. Ducis Burgundiae et Brabantiae Domini et Avunculi nostri praedilecti et Illustrissimae Principis et Dominae D. Mariae de Burgundia Ducissae Clivensis et Comitissae de Marca Dominae et matris nostrae peramandae atque quorundam nostrorum Consanguineorum et amicorum bona voluntate prae-

habitoque consilio confecimus, acceptavimus et inter nos mutuo concordavimus et conduximus in effectu. Etiamsi aliqui defectus seu controversiae futuris temporibus desuper aut alias inter nos ambos exorti vel exortae fuerint, quod propterea praesens nostrae fraternae compositionis placitum supra scriptum ex eo minorem efficaciam non habebit, imo inviolabiliter in plenaria virtute et subsistentia permanebit, verum ad controversias seu defectus hujusmodi diluendos nos ex utraque parte ad requisitionem illius nostrum, qui talismodi defectus habere praetendet, amicos nostros hinc inde ad locum congruum utrique nostrum commodum et amicabilem dictam destinare et paratos facere curabimus, qui defectus et controversias hujusmodi favorabiliter et amicabiliter tollant et pacificent, in amicitia vel in Jure. Renunciavimus itaque cum bona praeconsulatione, et renunciamus principaliter omnibus suffragiis, exceptionibus et constitutionibus, Canonici et Civilis Juris, et omnibus dolo atque machinatione, quae contra praemissa excogitari possent seu confingi, quae ullo unquam tempore praesentis compositionis placitum, quovis modo poterunt infirmare, unde nos ambo germani fratres supradicti et quilibet nostrum alteri firmiter assecuravimus et permisimus bona fide ac est elevatis digitis delato Juramento corporaliter ad Sancta Dei Evangelia, juravimus, et assecuramus, permittimus et juramus per praesentes litteras, hoc fraternae compositionis placitum et omnes conventiones harum literarum sic quocunque alicui nostrum contingunt, vel contingere poterunt fideliter et inviolabiliter observare, et contra ea nullatenus facere seu procurare fieri quovis modo, fraudis et doli machinatione remota, penitus et seclusa in eventum vero, quo praesentes literae humectatae, foratae vel lace-

ratae fierent, aut aliqua sigilla deficerent, aut fracta fuerint, propterea praesentes literae et conventiones supra scriptae minorem efficaciam non habebunt. Et in omnium praescriptorum testium veritatis et roboris firmitatem, Nos Joannes Dux Clivensis Comes de Marcka Germani supra nominati, sigilla nostra de nostro expresso mandato praesentibus duximus appendenda, insuper et instanti diligentia rogavimus Illustrissimum Principem Dominum Ducem Burgundiae Dominum et Avunculum nostrum perdilectum et Illustrissimam Principem Dominam Mariam de Burgundia Ducissam Clivensem et Comitissam Marckensem Dominam et Matrem nostram peramandam suprascriptam, quatenus sigilla sua in testimonium scitus et beneplaciti eorum ad praesentem nostram fraternalem separationem et concordiam praesentibus jubeant appendi.

Et nos Philippus Dei gratia Dux Burgundiae, Lotharingiae, Brabantiae et Limburgiae, Comes Flandriae, Arthesiae, Burgundiae Palatinus, Hannoniae, Holandiae, Zelandiae et Namurci, Sacrique Imperii Marchio ac Dominus Frisiae, Salinarum et Mechliniae, ad supplicationem et requisitionem Nepotum nostrorum praedictorum et maxime quia dicta divisio, separatio et concordia inter se ipsos ex scitu et beneplacito nostris facta et pacificata fuerunt, ad majus veritatis testimonium praemissorum sigillorum nostrorum praesentibus literis jussimus apponendum: Et cum hoc ad supplicationem et requisitionem eorundem praedictorum nostrorum nepotum ordinavimus et praecipimus carissimo et dilectissimo filio nostro Comiti Caderalensi eisdem praesentibus sigillum suum post nostrum apponi. Et nos Carolus Comes Caderalensis et Dominus de Castro Belino ad praeceptum et mandatum

metuentissimi Domini mei genitoris suprascripti sigillum nostrum praesentibus iis duximus apponendum. Et nos Maria de Burgundia Dei gratia Ducissa Clivensis et Comitissa de Marcka recognoscimus, quod Nos omnia puncta in praesenti separatione praetacta, quantum nos concernunt vel concernere poterunt, amore delectorum nostrorum filiorum praefatorum in finem ut sic cum amicitia et favore sint fraternaliter separati, grata habuimus et in ea consensimus, grata habemus et in eis consenti consentimus literas per praesentes, Ideo, et quia haec praesens separatio et divisio dictorum nostrorum filiorum hereditaria, est nostro beneplacito, et scitu est effecta, sigillum nostrum in testimonium et duximus apponentum: Datum sub anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo, die vero Veneris tertia decima mensis Martii. Et quia per diligentem Examinationem et collationem, seu auscultationem de hujusmodi praesentibus prae insertis vacum dictis originalibus literis per Notarios infra scriptos et nos fideliter factas, comperimus ipsas de verbo ad verbum concordare, idcirco has praesentes in modum transumpti, seu vidimus, extractas literas exinde fieri et subscribi nostrique sigilli fecimus appensione communiri, Datum Clivis in nostra Ecclesia beatae Mariae praedicta, sub anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo, Indictione tertia decima, die vero Martis septima mensis Aprilis hora complectori vel quasi Pontificatus sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri Domini Nicolai divina providentia P.P. quinti anno ejus quarto, praesentibus ibidem discretis viris Theodorico op den Kellre Johanne Yszenbudel Clerice, necnon Johanne Pels Laico Coloniensi dictis Testibus ad praemissa vocatis pariter et rogatis.

Et Ego Henricus Scheper Clivis, Coloniensis dioceseos publicus Imperiali auctoritate Notarius quia dictarum literarum ostensioni aliisque permisis, una cum discreto viro magno Gerhardo von Schuren hujusmodi negotio conotario et testibus praedictis interfui, praefatasque literas cum hujusmodi transumpti vidimus exinde extractis et excopiatis literis de verbo ad verbum concordare reperi, Ideo has literas in modum Instrumenti publici confectas per alium fidelem me aliunde occupato, subscripsi quas una cum appensione sigilli praefatorum Dominorum Decani et capituli signo et nomine meis solitis signavi in fidem et testimonium omnium et singulorum praemissorum rogatus et requisitus.

Et Ego Gerardus von der Schuren de Xantis Clivis, Coloniensis dioceseos publicus Imperiali auctoritate Notarius quia et etiam dictarum literarum ostensioni, praesentationi, lectioni, auscultationi et collationationi, caeterisque omnibus et singulis dum sic ut permittitur fierent et agerentur, una cum praenominato honorabili viro Domino Henrico Scheper in hac parte connotario meo ac testibus suprascriptis praesens interfui eaque sic fieri, vidi et audivi, necnon praefatas literas in suis veris sanis originalibus extractas et excopiatas literis de verbo ad verbum concordare reperi, Ideo has praesentes literas in modum publici instrumenti confectas, per alium me aliis praepedito negotiis fideliter conscriptis subscripsi, et in hanc formam publicam, quosque una cum praefatorum venerabilium Dominorum Decani et Capituli Ecclesiae Beatae Mariae Clivensis sigilli appensione roboratae, signo et nomine meis solitis et consuetis rogatus et requisitus in fi-

dem et testimonium omnium et singulorum praemissorum consignavi (1).

N° 49. 21 Februarij 1455.

Verdrag door tusschenkomst van den Raad van Braband aangegaan tusschen de stad 's Hertogenbosch en Adolf van Kleef, als heer van het land van Ravestein, wegens zekere regtsvorderingen door de ingebieders der stad 's Hertogenbosch in het land van Ravestein gedaan.

(Oorspronkelijke perkamenten brief, ten archieve van 's Hertogenbosch, vergeleken met een' perkamenten codex, genaamd *'t Swart Privilegieboeck*, mede ten archieve voormeld, geteek. *E*, n° 5, fol. 154 vso. (2).)

Alsoe als die hogheboren ende mogende heere heere Adolf van Cleve, here van Ravestein, clachtich comen

(1) Keizer Frederik heeft deze broederscheiding goedgekeurd, waarvan de acte in het Hoogduitsch mede bij TESCHENMACHER is afgedrukt, pag. 106, 107.

(2) »De stad 's Hertogenbosch had van oude tyden zeker regt, het *Ingebod* genaamd, dat is de beregting van alle zaaken, waarvan de voorwaarden en overgiften (conditien en transporten) voor schepenen der stad gemaakt zijn" (VAN HEURN, dl. I, blz. 510). De inwoners van het land van Ravestein namen dikwijls hunnen toevlugt tot de schepenen van 's Hertogenbosch, om wettige acten en contracten te passeren: doch als het noodig was, om bij gerezene geschillen tusschen de partijen regt te doen, dan vonden de schepenen menigmaal hevigen tegenstand van den kant der regering aldaar. Boven, bladz. 71, zagen wij, dat in 1328 dit regt reeds erkend was. Zie ook bladz. 119 en 126. Op laatstgenoemde plaats wordt dit regt van ingebod door veelvuldige getuigen bevestigd in eene acte van den 23 Julij 1365. Aan dit stuk hechtten de schepenen zooveel waarde, dat zij bij eene geregtelijke verklaring d.d. 2 Sept. 1428, de echtheid daarvan door de oud-schepenen lieten bevestigen, welke acte op perkament, met vier schepenzegels gesterkt, nog in de groote komme ten archieve bewaard wordt.

is geweest aen mynen genedigen here den hertoge, overmits dien dat Aert Goeders Goertssoen, poertier, myns voirs. genedigen heren in synre stad vanden Bosch, by laste vander selver stad, comen was inder stat van Ravestein, aldair den voirs. heren Adolf toebehoerende is die heerlicheit hooge, middel en. neder, en. hadde aldair gedaen alrehande exploicten vander voirs. stat wegen, en. oic mits dien dat die voirs. Aert comen was met menichten van luden gewapender hant inder voirs. stat van Ravestein, en. hadde dair vut gehaelt en. geleyt mit crachte enen geheten Edwout vander Gouden, die tanderen tyden rentmeester des voirs. heren Adolf geweest hadde en. doen aldair lach opten gewydden (1), en. noch mits dien dat die hoghe scouthet vanden Bosch comen was met menichten van luden gewapender hant tot inder voirs. stat van Ravestein oft inden lande van Herpen, ende hadde die scouthet, scepenen ende andere officieren des voirs., heren Adolfs aldair verlaten en. ontset van hueren ambachten en. andere wederom in huer stat gestelt van mynen voirs. genedigen heren tshertogen wegen, omme deswille dat die casteleyn des voirs. heren Adolfs tot Ravesteyn den voirs. Aert Goertssoen, overmits sinen voirs. exploiten, die hy meynt dat die selve Aert Goerts voirs. gekeert hadde tegen die heerlicheit des selfs heren Adolfs, hadde gevangen enen nacht lanc en. meer durende, ende dair na ontslagen op geloften, die hy ge-

In het bovengenoemd *Swart Privilegieboeck* komen achter dit verdrag drie processen-verbaal voor, in twee van welke de daadzaken in den tekst vermeld, breeder omschreven worden, doch ik acht die stukken niet belangrijk genoeg, om ze te laten afdrukken.

(1) *Opten gewydden.* Lager, blz. 230, wordt gezegd, dat hij vlugtte »opten gewydde in een capelleken aldair." De kerkhoven, kapellen en kerken waren destijds vrijplaatsen.

daen hadde, van daer niet meer alsulken exploiten te comen doen. Omme welker clachten, waer mynen voirs. genedigen heren ontboden en. bevolen heeft gehadt den voirs. sinen scouthet te comene en. den scepenen en. raide der voirs. stat vanden Bosch huere gedeputeerde volcomelic gelast te seyndene, by mynen heren sinen cancellier en. raidsluden geordineert in sinen lande van Brabant, om op die voirs. clachten te antwerden en. daeren t'eynden dair af te geschien, het ware by vrindelycken apointemente oft strengheiden van rechte, alsoe behoeren soude. Alsoe dat daeromme comen syn voor myne vors. heren die voirs. scouthet en. ennige gedeputeerde der voirs. stat vanden Bosch en. hebben, omme opte voirs. clachten te verantwerden, geseegt en. gealligeert, dat myn voirs. genedige here die hertoge hadde in synre voirs. stat vanden Bosch twee poertiers oft dieners, die men gemeynlic hiet innegebieders, overmits den welken die voirs. vanden Bossche vor hem mochten doen dagen alle die innegesetenen vander voirs. meyerien, soe verre die gedaen hebben ennige geloften voir scepenen oft poirteren bynnen der voirs. stat vanden Bosch, oft dat zy besaten oft hantplichten (1) ennigen gront van erve, die belast is van ennigen erfcommen, dair af die voirwairden geschiet syn voir die voirs. scepenen vanden Bosch, en. oic alle die getugen, die geseten syn inder selver meyeryen, beyde onder den voirs. mynen genedigen here, sonder middel, en. onder die smale heren, ende besunder onder die heerlicheit van Herpe, Uden en. Ravestein, toebehoerende den voirs. heren Adolf, omme die selve getugen te comen seggen huer conde en. wetentheit van saken voer die selve scepenen vanden Bossche hangende,

(1) *Hantplichten*, gebruiken; Kil.

en. dat die voirs. stat vanden Bosch voirs. geprivilegieert is, dat oft gebuerde, dat den voirs. poertiers oft dieners myns voirs. genedigen heren ennich gewelt oft belet gedaen werde, omme huere exploicten wille inder voirs. heerlicheit van Herpen, Uden en. Ravestein by die ampluden aldair, dat die scouthet myns voirs. genedigen heren in synre stat vanden Bosch voirscr. ten tyde synde, die voirs. amptlude en. scepenen inden voirs. lande van Herpen, Uden ende Ravestein in t'plaetssen dair dat geschiede, soude ontsetten en. andere wederom in huer stat setten, van myns voirs. genedigen heren wegen, die aldair souden bliven tot tyt toe, dat den selven mynen genedigen heren en. partien behoirlike richtinge en. beternisse gedaen soude wesen. Item seyden noch die voirs. vanden Bosch, dat die voirs. stat geprivilegieert was en. is, dat alle poerteren der selver stat van allen personelen saken behoeren te rechte gestelt te werden voer scouthet en. scepenen aldair, ende dat die voirs. stad in vredeliker possessien geweest hadde van alsoe langen tiden, dat nyemant en gedacht vander contrarien, en. noch was: dat soe wanneer enich poerter ter voirs. stat gevangen oft gerasteert was tot eniger plaetssen bynnen der voirs. meyerien, het was onder mynen voirs. genedigen heren sonder middel, oft by middel, onder ennigen smalen heren: dat die wethouderen vander voirs. stat vanden Bosch alsdan plagen te versueken den richter, dair onder die voirs. poerter gevangen was, en. dat dan die richter dien poerter alsdan hadde plegen vut te laten, omme te commen oft hem gevangen te bringen inder voirs. stat vanden Bosch, omme aldair te rechte te stane. Seiden voirt, dat inder voirs. stat van Ravestein geweest hadde Eewout vander Gouden, poerter der voirs. stat vanden Bossch,

omme hem dair te presenteren te rechte van alle den ghenen, datmen hem dair eysschen mochte, en. dat hem comen synde, omme vreese, hem aengedaen van enigen sinen quaetwillegen, hy hem selven hadde moeten vluchten opt gewydde in een capelleken aldair, ende dat, mits dien dat die selve Ewout poerter was der voirs. stat vanden Bosch, die selve vanden Bossche gescreven hadden huer brieve in gewoenliker manier tot tween stonden aen den scouthet van Ravestein, dat hy den voirs. Ewout hadde hulpen vrien, dat hy ongevreest van sinen vianden hem hadde mogen stellen vanden voirg. gewydden en. gaen dair hem gelieſde. Ende die voirs. scouthet den voirs. versueke niet navolgich en woude syn, soe was voirt gebuert, dat die voirs. vanden Bosch gesonden hadden den voirs. poortier met hueren voirs. derden versueck brieven, en. hadden den voirs. poertier toegevuegt wylen Willeme Dicbier, mit enen deele scutten al tot x oft xij personen, sonder meer, omme den voirs. poertier, en. besunders den voirs. Ewout in sinen handen, als hy hem gelevert syn soude, te beschudden, dat sy niet geevelt (1) en worden aen hueren liven. En. soe was die voers. poertier alleen mitten voirs. wylen Willeme Dicbier gereden inde voirs. stat van Ravestein, en. hadde den voirs. scouthet aldair gegeven den voirs. brief, en. versocht datmen hem dede geschien d'inhout des selfs, alsoe dat die selve scouthet van Ravesteyn geboot openbairlic, dat den voirs. Ewout nyemant en misda (2); mer oft gebuerde dat hem yemant yet misdoen woude, datmen hem beschudde voer cracht en. gewout, en. ordineerde die voirs. scouthet van Ravesteyn van syns selfs

(1) *Geevelt,* lees *geëveld* of *geëuveld,* misdaan worden.
(2) *Misda* in conjunctivo van *misdoen.*

luden dair toe, die den voirs. Ewout geleydden vuter voirs. stat van Ravesteyn tot int geselschap vanden goeden luden vanden Bosch, die hem vuyter der stat verbeydden, en. van dair wert hy in huer geselscap geleit tot inder voirs. stat vanden Bosch, sonder dat yet anders dair toe geschiede, oft dat enige cracht, force oft gewelt voirtgekeert wert tegen den voirs. scouthet oft andere van Ravesteyn, inden welken die voirs. vanden Bossche seyden, dat sy geenssins vercort en meynden te hebben den voirs. here Adolf aen synre heerlicheit oft gebreuct tegen mynen genedigen here voirs. Item dat dair na gebuert was enen sekeren tyt geleden, dat die voirs. poertier vanden Bosch gereden geweest hadde inder voirs. stat van Ravesteyn, omme aldair, navolgende den ouden costumen dair af onderhouden en. oic den rechten der voirs. stat vanden Bosch, enen Willems Scoermouw, scouthet aldair, te dagene ofte te doin dagen, dair die selve poertier versochte enen diener onder den voirs. scouthet, dat hy den selven scouthet dagen wôude, omme te comene vor scepenen vanden Bosch, omme sekere geloften, die hy vor hen gedaen hadde; en. want die diener dat weygerde te doen, soe daeghde die voirs. poertier den voirg. Willems selve, en. dair na vertrack die voirs. poertier vten voirs. stat van Ravesteyn, omme te dagen sekere getuygen aldair geseten, omme der wairheit getuge te comen geven vor die voirs. scepenen vanden Bosch; en. dat, als die voirs. poertier alsoe van hem vertrocken was, was voert gebuert dat die voirs. scouthet den selven poertier hadde doen wederhalen inder voirs. stat van Ravesteyn, en. aldair comen, by hem gevangen zeer rudelic, en. oic geseegt vele onsedeger woerde, als dat hy

hem soude doen hangen aen ene veynstere vanden slote (1), die hy hem aldair wysde; ende dair mede niet te vreden synde, hadde hy den voirs. poertier doen slaen in enen stoel (2) seer swaerlic, gelyc oft hy een misdadich mensche geweest hadde, en. hadde hem aldair doen houden enen gehelen nacht en. meer, aen den welken die voirs. scouthet van Ravesteyn grotelic hadde gebruect tegen mynen voirs. genedigen here, dair om die voirs. scouthet vanden Bosch, achtervolgende den voirg. privilegien, getogen was mit sinen dieneren en. ennigen anderen vander voirs. stat vanden Bosch, toten getale toe van xl. persoenen te samen, die hem vander selver stat wegen gegeven waren, om, ofte noot ware, hem bystant te doene tot inden dorpe van Herpen, dair hy met woerden, en. anders niet, den scouthet en. scepenen aldair ontlaste van hueren ampten, van myns voirs. genedigen heren wegen, gelyc dat byden voirs. privilegien geordineert is te geschiene, dair aen die voirs. vanden Bosch seyden, dat niet gedaen en was, dan alsoet behoerde. Soe hebben myne voirs. heren die cancellier en. raidslude, na dat sy gehoert hebben gehat allet, dat die voirs. partien te beyden siden hebben willen seggen en. alligeren der voirs. materien aengaende, omme alle saken tusschen die partien af te leggene en. te beslichten, inden

(1) *Slote; 't Swart Privilegieboeck: sloete,* de burg of het kasteel van Ravestein.

(2) *Stoel.* Men was gewoon de gevangenen te sluiten of met de beenen in eenen stok (op het raadhuis te Berlicum zag ik onlangs een dergelijk werktuig), of aan eenen keten, aan de muur vastgemaakt, of in eenen stevigen stoel te knevelen. Van zoo een' stoel werd nog gebruik gemaakt in de voorgaande eeuw in de vrije heerlijkheid Boxmeer. Ten archieve van 's Hertogenbosch kan men een soortgelijke zien, welke diende bij het pijnigen: in krankzinnigenhuizen wordt een dergelijke stoel nog gebezigd.

besten gevuege, dat sy souden connen, geaviseert en. geraempt tgeen dat hier na volgt: Inden iersten: Dat alsoe verre alst aencleeft den rechten, die die partien te beyden siden mogen meynen te hebben, het en sy in die proprieteit, by tittre van privilegien oft anders, oft oic vut crachte van possessien by costumen oft gewoenten, die voirs. partien selen bliven geheel in alsulken state oft pointe, als zy waren eer tvoirs. geschil opstont, en. gelyc oft die voirs. saken, dairomme tselve geschille opgestaen is, niet gevallen noch geschiet en ware, en. dat alsoe die voirs. vanden Bosch selen bliven geheel in huere rechten en. privilegien, omme die te gebruycken inden voirs. landen van Herpen, Uden en. Ravesteyn, gelyc zy deden vor die toecompst vander voirs. saken, ende insgelix selen die selve van Herpen, Uden en. Ravesteyn bliven in alsulken vryheiden tegen die voirs. vanden Bosch, als zy te voern waren, sonder dat byden voirs. saken, dairomme die voirs. geschille opgestaen syn, ennige vanden voirs. partien ennich recht vercregen sal hebben tegen dandere partie indie proprieteit oft anders in eniger wys, behoudelic mynen genedigen here sinen rechte en. interest, dat hy heeft oft ennichsins hebben mach totten voirs. partien oft ennigen van hen, omme die saken wille voirs., omme dair op te ordineren in tyde en. in wylen partien gehoirt, alsoe na recht behoeren sal. Item als vanden voirs. Ewout vander Gouden, onlanx scouthet en. rentmeester van Ravesteyn, en. naderhant poerter der voirs. stat vanden Bosch, dat eest sake, dat die voirs. here Adolf wilt doen voirtvaren tegen den voirs. Ewout, omme van hem te hebbene rekeninge en. bewys van sinen voirs. ampte, dat die voirs. vanden Bosch hen verdragen sullen, den selven Ewout

dair af te beschudden oft te verantwerden by synre poerterien, by alsoe dat die scouthet van Ravesteyn hen certificeerde, dat die voirs. here Adolf omme eghene andere sake tegen hem en deet voirtvaren, dan vanden saken voirscr., op alsulken vuege dat die voirs. Ewout, als hy inden voirs. landen van Herpen, Uden oft Ravesteyn comen sal, vander voirs. saken te rechte te staen oft tegen yemant recht aldair te vorderen, beschudt sal werden by die amplude en. dieneren des voirs. heren Adolfs, alsoe verre alst in hen is, vor alle cracht en. gewout, ende dat voirt meer alle belet, dat byden voirs. scouthet vanden Bosch van mynen voirs. genedigen heren gedaen is inder voirs. heerlicheit van Herpen, Uden oft Ravesteyn, int ontsetten vanden ampluden en. dieneren, sal af syn en. af bliven, alsoe dat die selve ampluden en. dieneren voirtaen recht en. vonnesse sullen mogen doen, het en ware dat by mynen voirs. genedigen heren, omme syns voirs. interests wille, namaels partien gehoert, anders dair op werde geordineert. Welck advys aengehoirt byder voirs. gedeputeerden der stat vanden Bossche, hebben die selve gedeputeerde, ter eeren van mynen voirs. genedigen heren, en. oic van mynen genedigen heren den greve van Charoloiz, om dat die selve mynen genedigen here van Charoloiz der voirs. stat vanden Bosch hadde doen scriven, dat sine begeerte was, dat die voirs. geschille tusschen hen afgeleet worden by minnen en. sonder strenge vervolg van rechte, hebben aenveerdt, om dat in allen sinen poincten van machten en. van weerden te blivene en. gehouden te werdene tot ewigen dagen, by alsoe oic dat den voirs. heren Adolf dat alsoe oic gelieft taenveerdene. Allet welke meester Ian Soillot, secretairis myns voirs. heren Adolfs, aengeno-

men heeft, den selven heren Adolve over te dragene en. syn antwerde dair af weder te bringene by mynen voirs. heren den cancellier en. raidsluden, des Maendaegs na half vastene naestcomende. Gedaen te Bruessel xxj. dage in Februario xiiij° vier en. vyftich iair.

Hier na opten Disendach na half vastene, dwelc was den xviij^ten^ dach van Meerte int iair xiiij° vier en. vyftich voirscr. compereerde vor myne voirs. heren cancellier ende raidslude, inde raitcamer te Bruessel, die voirs. meester Ian Soillot, inden name en. van wegen des voirs. heren Adolfs, ter eenre siden, en. die gedeputeerde der voirs. stat vanden Bosch, met namen Claes Loenman, nu ter tyt scepene inder selver stat, meester Geerit van Vlaederacker, docteur in loyen (1), gesworen, meester Ian Monck, raidsman, en. meester Aernt van Weelhuysen die ionge, secretairis der voirs. stat vanden Bosch, ter andere. Seyde die voirs. meester Ian Soillot, inden naem als boven, dat die selve here Adolf te vreden wast vanden voirs. advise en. ramingen mynre voirs. heren, in alle der vuegen, die boven gescreven staen, gelyc die selve here Adolf mynen selven heren dat oic by sinen beslotenen brieven, mit synre hant geteikent, hadde gescreven; van welken brieve die tenuer hier onder bescreven is van woirde te woirde. Ende dat aenhoerende die voirs. gedeputeerde vanden Bossche, seyden sy inden name vander voirs. stat, dat, gelyc sy ten lesten dage oic geseet hadden, die selve stat, dair aen zy relacie hadden gedaen vanden selven advise en. ramingen, dair met oic

(1) *Loyen,* van *lois,* wetten, legum doctor. KILIAEN neemt *loy* op onder de bastaardwoorden.

te vreden was, consenterende dair inne alsoe die voirs. partien te beyden siden.

Hier na volgt die copie van des voirs. heren Adolfs brieve, dair af hier boven mencie gemaect is.

Adolf de Cleves et de la Marke, seigneur de Ravesteyn, de Herpe en. de Uden, à nos treschers et especiaulx amis les chancellier et gens du conseil de mon tresredoubté seigneur et oncle en son pays de Brabant, résidens à Bruxelles. Treschers et especiaulx amis. Notre amez et fial secrétaire et receveur général, maistre Iehan Soillot, nous a puis nagair rapporté une cedulle derrenièrement par vous concue, affin de concorde et pacification de certain différent et débat estant entre nous d'une part comme demandeur, et ceulx de Boisleduc d'aultre part comme deffendeurs; la quelle cedulle avons veue et fait veoir et visiter bien au long, et nous semble icelle estre aucunement plus à notre préjudice qu'à notre advantage. Toutesvoyes treschers et especiaulx amez, pour ce que nous espérons fermement qu'en ladicte matière vous vous estes acquitez preudemmement et loyaulment, sans aulcune faveur, en y gardant le droit et intérest de chacune partie. Et mesmement que nous désirons de tout notre cuer faire plaisir ausdicts de Boisleduc et estre leur bon voysin, affin que paix, concorde et amistié se puissent nourir entre nous et eulx, escripvons présentement perdevers vous et vous signiffions que sommes contens de mentenir le contenu en ladicte cedulle, ainssi que vous advisez et concevez, en vous merchiant tresad... (1), des paine,

(1) *Tres ad...* Door de vouw in het perkament is dit woord onduidelijk. *'T swart Privilegieboeck*, waarin deze brief, niet in het Fransch, maar bij vertaling in het Nederduitsch voorkomt, heeft *sere hertelyke*.

travail et labeur que avez prins et avez euz pour nous en ceste matière et aultres nos affaires, dont aurons mémoire et cognoissance en temps et lieu aulcune chose voulez cy aprèz que faire puissions. Treschers et especiaulx amis, le saint Esperit vous ait en sa saincte garde. Escript à Bruges le xij^me^ iour de Mars anno liiij. Ainssi signé ADOLF.

WICHELYEM.

N° 50. 3 September 1455.

Stichting van het rectoraat in de kapel te Volkel en begiftiging van eenige jaarlijksche inkomsten.

(Notariele copie op perkament ten archieve van het rectoraat te Volkel.)

In nomine Domini. Amen. Per hoc praesens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter, quod anno a nativitate ejusdem Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quinto indictione tertia mensis Septembris die tertia, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Calixti divina providentia papae tertii, anno primo in mei notarii publici testiumque infra scriptorum ad hoc vocatorum specialiter et rogatorum praesentia personaliter constituti honorabiles viri Johannes dictus Strickappel filius quondam Goeswini et Romboldus filius quondam Johannis, Johannes filius quondam Johannis dicti Walraven et Hermannus dictus de Vree tamquam mamburni sive rectores fabricae capellae sitae ad locum dictum op Volkel parochiae de Uden Leodiensis dyocoesis, cupientes ut asseruerunt divinum cultum in dicta capella adaugeri, praesertim quia ab eorum matrice ecclesia nonnulli incolae et vicini de Uden adeo remote morantur,

quod aliqui propter senium et debilitatem, alii propter longam distantiam raro, praesertim feriatis diebus, dictam ecclesiam de Uden visitare valeant, sicque nonnulli ex incolis et vicinis praedicto officio divino privantur; ideoque quasdam annuas et hereditarias pactiones et redditus inferius descriptas et justas ad opus certarum missarum in dicta capella septimanatim dicendarum, reliquerunt, cupientes et summopere desiderantes terrena in coelestia et transitoria in aeterno felici commercio commutare; quapropter iidem mamburni et rectores desiderium dictorum incolarum et vicinorum ad optatum effectum quantotius deducere cupientes, quamdam perpetuam sine cura capellaniam ad altare, situm et constructum in dicta capella, ad laudem et gloriam Dei omnipotentis et suae sanctissimae genetricis Mariae necnon in honorem et sub vocabulo sanctorum Anthonii confessoris et Barbarae virginis, clerico vel presbytero saeculari, secundum modum et formam infrascriptos, in titulum perpetui beneficii ecclesiastici conferentes, de bonis et redditibus ad hoc assignatis, fundare et dotare desiderabant, ac tenore praesentium fundant et dotant hiis modo et forma, videlicet: primo videlicet, quod rector dictae capellae tempore admissionis suae, de dicta capella esse debeat sacerdos et in sacerdotio constitutus vel saltem tantae aetatis aliasque habilis et idoneus, ut infra annum a die suae admissionis ad omnes, etiam sacros ordines inclusive, statutos a jure, temporibus (1) possit et valeat, prout debeat et tenebitur se facere promoveri, tenebiturque idem rector in dicta parochia de Uden praetactae suae capellae deserviendo personaliter residere et obligatus erit ad celebrandum per se

(1) *Temporibus.* Er staat *tpibz.* Ik geloof, dat in het oorspronkelijke *admitti* of iets dergelijks zal gestaan hebben.

vel alium presbyterum idoneum perpetuis futuris temporibus singulis septimanis duas missas, unam illarum feria quarta et aliam ad placitum, in eadem tamen septimana et sine praejudicio investiti dictae ecclesiae de Uden. Et si, quod absit, in aliqua dictarum missarum negligens fuerit, solvet et solvere tenebitur idem rector pro qualibet missa neglecta totiens quotiens hoc acciderit unum grossum antiquum fabricae dictae capellae, pro duabus tertiis partibus necnon matricolario ejusdem capellae ad hoc, ut idem matricularius negligentiam hujusmodi accusare valeat pro ultima tertia parte, sine remissione applicandum. Insuper iidem fundatores voluerunt et ordinaverunt, quod in casu, quo dictus rector capellae tempore praesentationis et admissionis suae, de persona sua ad dictam capellam faciente, praesbyter non fuerit, et se, ut praemittitur, non fecerit seu recusaverit aut neglexerit scienter; quodque residentiam personalem non fecerit neque facere curaverit, et se per dimidium annum una vice et continue, absque specialibus licentia et consensu investiti ecclesiae de Uden infrascripti et rectoris fabricae dictae capellae de Volckel et ipsorum, videlicet investiti et rectoris fabricae successorum, etiam specialiter petitis et obtentis absentaverit, quod in casibus praetactis dicta capella ac omnibus juribus et pertinentiis suis ad vel in eam dicto rectori competentibus in perpetuum privatus existat illaque vacare censebitur eo ipso, necnon collator illius alium presbyterum vel clericum idoneum, se promovere facere et residere volentem, domino archidiacono Campiniae in ecclesia Leodiensi, juxta modum et formam in similibus observari solita et consueta, tamquam si dicta capella per mortem vel liberam resignationem alicujus de illa factam, vacaret, praesentabit et praesentare debeat et

tenebitur. Insuper rector dictae capellae pro tempore existens debeat et assistere tenebitur domino investito de Uden vel suo capellano in quatuor principalibus, necnon in singulis festivitatibus beatae Mariae Virginis, Circumcisionis, Epiphaniae et Ascensionis Domini ac in venerabilis Sacramenti ac omnium Sanctorum ac Dedicationis et singulis sancti Petri dictae ecclesiae de Uden patroni festis, in sua religione cantando et legendo ac in summo altari dictae ecclesiae deserviendo, prout diei competierit. Insuper et in servitio curae, tempore necessitatis dumtaxat et dum dictus investitus absens ad aliquot dies a casu vel necessitate fuerit et dictum capellanum requisiverit, idem capellanus hujusmodi necessitate imminente vices dicti investiti, ad requisitionem tamen et petitionem ipsius investiti, supportare debeat, percepta pro suis laboribus medietate omnium et singulorum legatorum sive legandorum emolumentorum et aliarum oblationum, quae aut tempore supportationis aut ex promotione et sollicitudine dicti capellani provenient sine fraude. Insuper dictus Andreas de Broechoven rector sive investitus modernus praefatae ecclesiae de Uden pro se et quantum in eo fuit pro suis successoribus propter majorem utilitatem, ut asseruit, dedit et contulit nobili viro domicello Hermanno de Batenborch domino temporali de Uden in praesentiarum et illi, quem pro tempore dominum temporalem de Uden esse contigerit, et transtulit in eum plenam et liberam potestatem praesentandi dicto domino archidiacono personam ydoneam, dum dicta capella processu vel decessu seu alias per non promotionem et non residentiam, ut praescribitur, vacare contigerit; sic tamen quod ipse domicellus Hermannus hac prima vice et primaria institutione nominabit dominum Andream de Broechoven juniorem ante-

dicto domino archidiacono seu illi vel illis, cui vel quibus de jure vel consuetudine fuerit nominandus, quam siquidem potestatem praesentandi personam idoneam quotiens opus erit, iidem dictus Andreas et cum eo mamburni sive rectores fabricae dictae capellae de Volkel praelibati domicello, tamquam domino temporali villae de Uden et suis successoribus dictae villae dominis temporalibus in perpetuum commiserunt et resignarunt, praemissis autem salvis conditionibus. Praefatus dominus Andreas de Broechoven rector sive investitus modernus ecclesiae de Uden saepe dictae in praemissis praesens et cum fundatoribus praetactis ordinans per se, et quantum in eo fuit, pro suis successoribus dictae ecclesiae de Uden, futuris rectoribus sibi et dictis successoribus, jure matricis ecclesiae, in aliis a praemissa potestate praesentandi salvo et illaeso, in praemissis omnibus et singulis suum dedit et adhibuit consensum prout et assensum, omnia et singula in praesenti fundatione contenta laudando, ratificando et approbando, supplicando et cum eo mamburni et rectores fabricae dictae capellae, tamquam fundatores ejusdem, reverendissimo in Christo patri et domino nostro episcopo Leodiensi necnon venerabili et circumspecto viro domino archidiacono Campiniae in ecclesia Leodiensi, ac illi vel illis, quem vel quos praesens tangit negotium seu tangere poterit quomodolibet in futurum, quantenus memoratum dominum Andream juniorem si et pro quanto per praedictum domicellum tamquam dictae capellae patronum laïcum nominatus fuerit et praesentatus, hac prima vice et pro primaria institutione admittere rectoremque altaris in dicta capella constructi instituere, ceteraque omnia et singula in praesenti fundatione contenta et descripta, auctoritate sua, prout ad quemlibet eorum spec-

tat et pertinet, confirmare et approbare dignentur et velint, adhibitis solemnitatibus in talibus adhiberi solitis et consuetis. Pro dote autem dictae capellae sive altaris ejusdem ac sustentatione rectoris illius, iidem fundatores assignaverunt hos perpetuos et annuos redditus infrascriptos. Inprimis quoddam pratum situm ad locum dictum in den Ryscamp, existimatum et valens annuatim et hereditarie dimidium modium siliginis, mensurae oppidi de Buscoducis, donatum et assignatum ad opus rectoris pro tempore dictae capellae per Elizabeth filiam Michaelis et Theodericam suam sororem. Item annuam et heriditariam pactionem dimidii modii siliginis dictae mensurae, donatum et relictum ad opus ut supra, per Mechteldem filiam quondam Wellini Coenensoen. Item annuam et hereditariam pactionem unius modii siliginis dictae mensurae, quam pactionem Jutta dicta Walravens ad opus, ut supra (1), dicitur supportasse. Item annuam et hereditariam pactionem unius sextariis siliginis dictae mensurae, quam pactionem Goeswinus filius quondam Goeswini dicti Mettensoen ad opus, ut supra (1), reliquit et legavit. Item annuam et hereditariam pactionem unius sextarii siliginis, quam pactionem Aleydis relicta quondam Goeswini Strickappels ad opus, ut supra (1), dicitur reliquisse. Item annuam et hereditariam pactionem trium vasorum siliginis, quam pactionem solvere tenetur annuatim et hereditarie Wilhelmus dictus Vanden Dyck ex certis hereditatibus in parochia de Uden situatis. Insuper unam petiam terrae, continentem unum sextarium seminis, donatam et relictam per Elisabeth dictam Vanden Made, necnon unam petiam terrae sitam prope dictam capellam, donatam et relictam per

(1) *Supra* door mij ingevuld.

Thomam dictum Artssoen, eximatas (1) et valentes tria maldra siliginis hereditariae pactionis. Item annuam et hereditariam pactionem unius maldri siliginis dictae mensurae, legatam per Hermannum de Breede solvendam anno quolibet hereditarie per Jacobum dictum Vanden Haendel ex caeteris suis hereditatibus in dicta parochia situatis. Item annuam et hereditariam pactionem quatuor vasorum siliginis, quam pactionem solvere tenentur Romboldus dictus Jan Hillensoensoen ac magister dicti Romboldi. Item annuam et hereditariam pactionem unius et dimidii modiorum siliginis, solvendam ad locum dictum Aen die Asseldonck, quam pactionem Arnoldus dictus Willemss. et Luytgardis sua uxor ad opus, ut supra (2), dicuntur legasse et supportasse. Item annuam et hereditariam pactionem unius vasis siliginis, legatam ad opus ut supra per Henricum dictum Thyssoen, solvendam per Gerardum dictum de Volkel, necnon annuam et hereditariam pactionem unius vasis siliginis, quam pactionem praescriptus Gerardus ad opus praescriptum legasse dicitur. Item annuam et hereditariam pactionem duorum vasorum siliginis, quam pactionem Godefridus dictus Goeyenstrick senior ad opus missarum in dicta capella de Volkel dicendarum deputavit et assignavit. Item annuam et hereditariam pactionem unius vasis siliginis, quam pactionem Ludovicus dictus Hillensoen ad opus praescriptum assignavit. Item annuam et hereditariam pactionem sex vasorum siliginis, quam pactionem Johannes dictus Goessensoen ad opus ut supra legavit et assignavit. Item annuam et hereditariam pactionem unius vasis siliginis, quam pactionem Jacobus dictus de Meerlaer van Loecken ad opus dictarum missarum

(1) *Eximatas*, lees *estimatas*.
(2) *Supra* door mij ingevuld.

legaverat. Item annuam et hereditariam pactionem unius vasis siliginis, quam pactionem Arnoldus de Liescet ad opus, ut supra (1), dicitur dedisse. Item annuam et hereditariam pactionem duorum vasorum siliginis, quam pactionem Mys de Liescet ad opus, ut supra, dicitur reliquisse. Item annuam et hereditariam pactionem trium vasorum siliginis, quam pactionem Willinus dictus Vanden Camp et Arnoldus suus filius ad opus, ut supra, dicuntur donasse. Item annuam et hereditariam pactionem unius vasis siliginis, quam pactionem uxor Hermanni dicti Groefkenssoen ad opus, ut supra, dicitur legasse. Item annuam et hereditariam pactionem duorum vasorum siliginis, quam pactionem Henricus dictus Rutte ad opus, saepe supradictum (2), dicitur legasse. Insuper unum et dimidium bonarium terrae, dictum anderhalven buenre peels, ad opus dictarum missarum legatas, estimatas et valentes hereditariam pactionem unius modii siliginis mensurae praedictae, prout haec omnia iidem mamburni et fundatores in litteris scabinalibus et aliis supportationibus desuper confectis plenius dixerunt contineri, ab ipso rectore dictae capellae et suis successoribus sub onere praemisso habenda et possidenda promiserunt. Insuper antedicti mamburni et fundatores qui (3) ipsi providebunt et procurabunt seu provideri et procurari facient infra tres annos proxime datam (4) praesentis publici instrumenti subsequentes, quod fructus, redditus et proventus dictae capellae ad opus rectoris tunc existentis et suorum successorum se extendent integraliter, una cum pactionibus et hereditatibus supra-

(1) *Supra* door mij ingevuld.

(2) *Dictum* door mij ingevuld.

(3) *Qui;* dit woordje moet wegvallen.

(4) *Datam,* datum, dag der uitgifte van dezen brief.

scriptis ad decem modios siliginis mensurae et pactus oppidi de Buscoducis praescripti. Ita quod extunc idem rector pro onere dictarum duarum missarum annuatim levabit et percipiet decem modios siliginis, pro qualibet dictarum missarum quinque, quodque eumdem rectorem pro se et successoribus suis antedictis assecurabunt super eo videlicet, quod cum praescripta unum et dimidium bonaria Peels in cespitibus exinde effodiendis, effossum fuerit, dicendum theutonice: wanneer dat moer is vuyt ghesteken, quod extunc praefatus rector pro tempore existens, quo ad hujusmodi unum et dimidium bonarium Peels, pro uno modio hereditariae pactionis estimatum, dampnum seu detrimentum in perceptione hujusmodi deputati modii in futurum non incurret, sed unum modium siliginis hereditariae pactionis seu alios redditus ad unum modium se extendentes, in alio contra pignore assignatos, realiter et cum effectu percipiet. Pro quibus quidem promissionibus proxime supradictis iidem fundatores et mamburni se conjunctim et divisim fortes fecerunt, se et bona sua omnia et singula pro completione dictarum promissionum obligando ac ad manus mei notarii publici subscripti legitime recipientis et stipulantis ad opus omnium et singulorum, quorum intererit in futurum, ypothecando; promittentes nihilominus iidem mamburni et fundatores ad manus et ut supra, quod ipsi praesentes promissiones cum omnibus inde secutis usque ad effectum plenarium deducendas, ratas gratas et firmas observabunt. Sic quod dum dictae promissiones ambae vel earum aliqua completae vel completa fuerint seu fuerit, quod extunc bona eorum praeobligata et ypothecata, perpetuo erunt libera et obsoluta, quo ad promissionem ad effectum deductam et completam, omnibus et singulis dolo et fraude seclusis. Super quibus om-

nibus et singulis memorati mamburni ad opus omnium et singulorum, quorum interest in futurum unum vel plura publicum seu publica fieri petierunt instrumentum seu instrumenta. Acta fuerunt haec in domo inhabitationis Gangerici die Roeck, sitae in villa de Uden saepe dicta, sub anno, indictione, mense, die et pontificatu praescriptis. Praesentibus ibidem discretis viris dominis Ziberto de Hoeculem, canonico in Buscoducis, Andrea de Broechoven seniore, rectore de Uden praescripto, Theodorico die Droegh, rectore capellae de Boeckel, parochiae de Uden necnon Gangerico praescripto ac scabinis et juratis ac vicinis dictae villae de Uden ac capellae de Volken in magno et copioso numero congregatis testibus, ad praemissa vocatis specialiter et rogatis. Et ego Johannes Amelrici de Buscoducis, clericus Leodiensis dyoecesis publicus imperiali auctoritate et venerabilis curiae Leodiensis notarius juratus, quod praemissis omnibus et singulis, dum sic ut praemittitur agerentur, dicerentur et fierent, una cum praenominatis testibus praesens interfui, eaque omnia et singula sic fieri vidi et audivi, idcirco hoc praesens publicum instrumentum manu alterius, me aliis occupato negotiis, fideliter scriptum exinde confeci, publicavi et in hanc publicam formam redegi, signoque et nomine meis solitis et consuetis signavi, prout et subscripsi. In fidem et testimonium omnium et singulorum praemissorum requisitus et rogatus.

Collationata est praesens copia ad originale instrumentum supradicti notarii publici et cum eodem instrumento de verbo ad verbum eadem copia concordat, quod ego Johannes Sterck de Ravesteyn publicus sacra apostolica auctoritate notarius manu propria ac signeto meis attestor.

Accordat praesens copia cum suo principali instrumento de verbo ad verbum, quod ego Petrus de Wyck, apostolica auctoritate notarius ad praemissa signo meo munito hic supposito attestor et affirmo.

Ita est Petrus de Wyck, quo ad praemissam copiam, notarius.

N° 51. 3 September 1455.

De gilde van den ouden voethoog te Uden sticht eene capellany in de parochiekerk.

(Gebrekkig afschrift met eene Nederduitsche vertaling uit de voorgaande eeuw, ten archieve der pastorij te Uden.)

Nos decanus et capitulum ecclesiae sancti Iohannis evangelistae in Buscoducis notum facimus universis, quod nos quandam fundationem non rasam non cancellatam omnique vitio et suspicione carentem, passatam coram Ioanne Amelrici notario, vidimus, palpavimus, auscultavimus, diligiterque examinavimus, tenorem qui sequitur de verbo ad verbum in se continentem:

In nomine Domini, Amen. Per hoc praesens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter, quod anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quinto, indictione tertia, mensis Septembris die tertia, pontific*atus* (1) sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Calixti divina providentia papae tertii anno pri-

(1) Het zeer gebrekkig afschrift heeft *pontificis*. De afschrijver heeft vele plaatsen niet kunnen lezen, blijkens de menigvuldige uitlatingen. Wij hebben die bij gissing ingevuld en met cursijve letters laten afdrukken, waartoe de voorgaande brief ons de beste dienst bewezen heeft. Jammer dat de oorspronkelijke fundatiebrief in het ongereede geraakt is.

mo, in mei notarii publici testiumque infrascriptorum ad hoc vocatorum specialiter et rogatorum praesentia, personaliter constituti honesti et discreti viri Godefridus dictus Strick et Gerardus filius quondam Goeswini alias Gosens, incolae villae de Uden nomine et ex parte decanorum in *praesentiarum* et pro tempore existentium ac fratrum societatis sive gildae *senioris* (1), dictae villae balistanorum praesentium et futurorum, et cum iis Wellimus van den Eyckenhovel et Theodoricus filius quondam Theodorici van der Heyen, tanquam mamburni et rectores fabricae parochialis ecclesiae dictae villae, ad infrascripta facienda per scabinos, juratos, decanos et gildam praedictam, ac per vicinos et totam communitatem eiusdem villae, ut asseruerunt, deputati. Jam dicti Godefridus, Gerardus, Wellimus et Theodoricus, in praesentia scabinorum et plurium vicinorum villae saepedictae, in copioso numero congregatorum, exposuerunt, quatenus ipsi cum decanis et fratribus praedictae gildae ac vicinis et incolis parochiae de Uden, desiderantes augmentare divinum cultum in dicta ecclesia, et ob hoc nonnulli ex vicinis et incolis praetactis, cupientes terrena in coelestia, transitoria in aeterna felici commercio commutare, quasdam pactiones haereditarias infrascriptas, ad usum quarundam missarum dicendarum, assignarunt et reliquerunt, quorum quidem vicinorum et incolarum piis desideriis insequentes, et ea ad effectum deducere cupientes, melioribus modo et forma, quibus potuerunt et debuerunt, quandam perpetuam sine cura capellaniam clerico vel presbytero saeculari *secundum modum et formam infrascriptos* in titulum perpetui beneficii ecclesiastici consecrandam, ad laudem et gloriam omnipotentis Dei et suae clemen-

(1) *Senioris*, zoo als lager voorkomt. In het afschrift staat *servorum*.

tissimae genetricis Mariae, necnon in honorem et sub vocabulo sanctorum Georgii et Sebastiani martyrum, in quodam altari, in dicta ecclesia in latere meridionali dudum aedificato et constructo, fundare et dotare affectabant, ac quantum in iis fuit, dotare et *fundare*, sub modis et formis ac conditionibus infrascriptis.

Primo igitur ordinaverunt, quod capellanus pro tempore dictae capellaniae tempore suae praesentationis esse debeat sacerdos et in sacerdotio constitutus vel saltem tantae aetatis aliasque habilis et idoneus, quod infra annum a die suae admissionis ad omnes etiam sacros ordines inclusive statutos a jure *promoveri* possit ac valeat, prout debeat et tenebitur se facere promoveri tenebiturque idem capellanus apud dictam ecclesiam, praetactae suae capellaniae deserviendo, personaliter residere, et obligatus erit ad celebrandam per se vel alium presbiterum idoneum, unam missam in singulis septimanis, perpetuis futuris temporibus aliquo die convenienter, prout melius poterit. Ideoque si in aliqua missarum unquam ullo tempore negligens et defectuosus fuerit, ita ut singulis septimanis praedictis unam missam, ut praemittitur, per se vel alium non celebraverit, solvet idem capellanus et solvere tenebitur pro qualibet missa neglecta, toties quoties hoc acciderit, unum grossum antiquum fabricae dictae ecclesiae pro duabus tertiis partibus, ac matriculario eiusdem ecclesiae, ad hoc ut respectum desuper habere valeat, ut videlicet dicta missa modo, quo supra, celebretur, pro ultima tertia parte irremissibiliter applicandum.

Insuper iidem fundatores voluerunt, quod in casu, quo dictus capellanus pro tempore existens tempore praesentationis et admissionis de persona sua facienda probari non siverit et se promoveri ut praemittitur non fecerit, seu

recusaverit, aut neglexerit scienter, quodque residentiam personalem non fecerit neque facere curaverit, et se per dimidium annum una vice et continuo, absque specialibus licentia et consensu investiti infrascripti et duorum decanorum gildae *memoratae* et suorum successorum etiam specialiter petitis et obtentis, absentaverit, quibus in casibus praetactis dicta capellania in perpetuum privatus existat illaque vacare censebitur eo ipso, necnon investitus et duo decani praedicti pro tempore existentes alterum presbiterum vel clericum idoneum, se promoveri sistere et residere volentem domino archidiacono Campiniae juxta modum et formam in similibus observari solitas et consuetas, tamquam si dicta capellania per mortem seu liberam resignationem alicujus de illa *factam*, vacaret, praesentabunt et praesentare debeant et tenebuntur. Insuper dictus capellanus adesse et assistere tenebitur domino investito de Uden vel suo capellano in quatuor principalibus, necnon in singulis festivitatibus beatae Mariae virginis, Circumcisionis, Epiphaniae et Ascensionis Domini ac in venerabilis Sacramenti, ac omnium Sanctorum, ac Dedicationis et singulis sancti Petri dictae ecclesiae de Uden patroni festis, in sua *religione* cantando et legendo ac in summo altari dictae ecclesiae deserviendo, prout diei competierit.

Insuper et in servitio curae, tempore necessitatis duntaxat, et dum dictus investitus absens ad aliquod dies *a casu vel necessitate fuerit*, vices dicti investiti ad requisitionem et petitionem ipsius investiti supportare debeat, percepturus pro suis laboribus medietatem omnium et singulorum legatorum sive legandorum emolumentorum ac aliarum oblationum, quae aut tempore supportationis aut

ex promotione et sollicitudine dicti capellani pervenerint sine fraude.

Consequenter praefati fundatores reservarunt domino investito de Uden et duobus decanis gildae seniorum balistanorum pro tempore existentibus et eorum successoribus plenam et liberam potestatem praesentandi domino archidiacono praedicto personam idoniam ad dictam capellaniam, jam et quoties ea per cessum vel decessum seu alias, necnon promotionem et non residentiam ut praescribitur, vacare contigerit, hac adjecta conditione, quod casu quo dictus investitus pro tempore, infra octo milliaria prope villam de Uden residentiam non fecit, seu alias tempore vacationis dictae capellaniae juxta modum immediate praetactum, praesens adesse nequit seu adesse non vellet, quod in illo casu duntaxat memorati duo decani tum existentes, quotiescunque hoc opus fuerit, per se et praeter dictum investitum, personam idoneam ad dictam capellaniam regendam et obtinendam praefato domino archidiacono in solidum praesentare possint et valeant ac debeant et teneantur, praemissis *tamen* salvis conditionibus. Honorabilis vir dominus Andreas de Broeckhoven, *rector sive* investitus memoratae ecclesiae de Uden futuris temporibus, salvo sibi et dictis successoribus jure matricis ecclesiae, in praemissis omnibus et singulis suum dedit et adhibuit consensum pariter et assensum, laudans et approbans omnia et singula praedictae fundationis contenta. Porro pro prima vice seu primaria institutione nominamus et discernimus virum Rutgerum filium Romboldi van den Vloot clericum, tamquam habilem et idoneum ad dictam capellaniam hac prima vice habendam ac supplicamus reverendissimo in Christo patri et domino domino episcopo Leodiensi, necnon venerabili et circumspecto viro

domino archidiacono Campiniae in ecclesia Leodiensi ac illi et illis, ad quos praesens tangit negotium seu tangere potest, quomodolibet in futurum, quatenus praetactum Rutgerum hac prima vice nominatim admittere capellanumque dictae capellaniae instituere praetereaque omnia et singula in praesente fundatione contenta et descripta, authoritate sua, prout ad quemlibet eorum spectat et pertinet, confirmare et approbare dignetur et *velit*, adhibitis solemnitatibus in talibus adhiberi solitis et consuetis.

Pro dote et donario capellaniae et sustentatione rectoris sive capellani eiusdem iidem fundatores assignarunt hos perpetuos et annuos reditus infrascriptos, primo annuam et haereditariam pactionem duorum modiorum siliginis mensurae oppidi de Buscoducis et in Uden tradendam et deliberandam, quam pactionem Ida filia Henrici dicti Stryck, ad opus dictae capellaniae dedit et donatione reali supportavit, solvendam anno quolibet in festo Purificationis Mariae virginis, de et ex manso dicto de Hoenrebosch sito in parochia de Uden. Item annuam et haereditariam pactionem unius modii siliginis dictae mensurae, quam pactionem Arnoldus Rombouts, ad opus dictae capellaniae dedit et supportavit solvendam anno quolibet haereditarie terminis solitis, debitis et consuetis per Willelmum dictum de Glisenrode de et ex suo manso sito ad locum dictum op Boeckel in parochia de Uden praedicta. Item annuam et haereditariam pactionem unius modii siliginis mensurae praedictae solvendam anno quolibet pro una medietate per Iacobum dictum Gerritse et pro alia medietate per Arnoldum Maes de et ex eorum haereditatibus in parochia de Uden saepedicta situatis, et quam pactionem Romboldus van de Vloet ad opus dictae capellaniae supportavit. Item annuam et haereditariam pac-

tionem dimidii modii siliginis, quam pactionem solvere tenetur annuatim et haereditarie Ioannes dictus Ioosten, necnon annuam et haereditariam pactionem dimidii modii siliginis dictae mensurae, quam solvere tenetur rectori dictae capellaniae Godefridus dictus Ghenen et Albertus dictus Symons de et ex quibusdam eorum haereditatibus in parochia de Uden situatis. Item annuam et haereditariam pactionem quatuor vasorum siliginis, quam pactionem haeredes quondam Henrici dicti Cupers, praetacto rectori, annuatim et haereditarie solvere tenentur ex quibusdam eorum haereditatibus in Uden situatis. Item annuam et haereditariam pactionem trium vasorum siliginis, quam pactionem Thomas dictus Melisse solvere tenetur dicto rectori capellano, ex quibusdam suis bonis. Item adhuc annuam et haereditariam pactionem duorum vasorum siliginis, quam pactionem Henricus dictus Goossens capellano dictae capellaniae annuatim et hereditarie solvere tenetur, ex quibusdam suis haereditatibus in dicta parochia sitis. Item annuam et haereditariam pactionem, duorum vasorum siliginis, quam pactionem Godefridus dictus Stryck annuatim et haereditarie solvere tenetur capellano dictae capellaniae. Item annuam et haereditariam pactionem duorum vasorum siliginis, quam pactionem Godefridus Lamberts capellano dictae capellaniae solvere tenetur de et ex quibusdam suis haereditatibus in saepedicta parochia de Uden situatis, prout haec omnia memorati fundatores in litteris scabinalibus et aliis scripturis super supportationem et assignationem dictarum pactionum, ut iidem fundatores asser*u*erunt confectis plenius dixerunt contineri. Insuper memorati Wellimus et Theodoricus rectores fabricae praedictae ecclesiae asser*u*erunt, quatenus alias quasdam pecuniarum scripturas, ad sum-

mam annuae et haereditariae pactionis unius modii siliginis praedictae mensurae extimatas, per diversas personas pro annuis et haereditariis redditibus ad opus dictae capellaniae emendis legatas et relictas, in utilitatem aedificiorum fabricae noviter factorum apposuerunt: quapropter, ne dicta capellania debitis propterea defraudaretur, melioribus modo, via, jure, forma et causa quibus melius potuerunt et debuerunt, annuam et haereditariam pactionem undecim vasorum siliginis mensurae praedictae (quam pactionem Godefridus Strick, ex suis domo area et horto ac haereditatibus eis adjacentibus sitis in Uden, solvere tenetur annuatim et haereditarie fabricae dictae ecclesiae, necnon ad annuam et haereditariam pactionem quinque vasorum siliginis, quam pactionem Iohannes dictus Wynkenssoen praefatae fabricae solvere tenetur annuatim et haereditarie de et ex specia terrae sita ad locum dictum in die Biesen parochia de Uden, prout haec omnia in litteris scabinalibus desuper confectis, plenius assuerunt contineri) in solutionem summarum praetactarum ad unum modium siliginis haereditarii pactus ut praemittitur se extendentium rectori dictae capellaniae pro tempore existenti supportarunt et effectucando (1) resignarunt modo in talibus consueto: promittentes antedicti fundatores ad manus mei notarii publici, licentia stipulantium et recipientium vice et nomine omnium et singulorum, quorum interest vel interesse poterit qu*omodo*libet in futurum, quod ipsi hujusmodi dotationem, assignationem, supportationem et resignationem perpetuo sine contradictione ratas, gratas, firmas atque validas observabunt sub hypotheca et obligatione omnium suorum bonorum praesen-

(1) *Effectucando,* lees *effestucando,* effestucare, was eene symbolische wijze van overdragt des eigendoms. Zie Du Cange, art. *festuca.*

tium pariter et futurorum. Super quibus omnibus et singulis supradicti praelibati fundatores, necnon memoratus dominus Andreas ad opus omnium et singulorum quorum interest vel intererit in futurum, unum vel plura publicum seu publica fieri petierunt instrumentum seu instrumenta. Acta fuerunt haec in domo *inhabitationis* Gang*erici* de Reeck (1) sita in villa de Uden, sub anno, indictione, mense, die et pontifice quibus supra, praesentibus ibidem discretis viris, dominis Siberto de *Hoecelem* canonico ecclesiae sancti Iohannis evangelistae in Buscoducis, domino Andrea de Broekhoven praescripto, necnon domino Theodorico dicto de Droegh rectore capellae de Boeckel parochiae de Uden, domino Andrea de Broeckhoven juniore rectore altaris sanctae Catharinae siti in parochiali ecclesia de Erp, ac Gerardo Mol juniore oppidano oppidi de Buscoducis Leodiensis dioecesis, plur*ibus*que aliis praesbiteris viris, scabinis, ac juratis et incolis dictae villae de Uden et copioso numero congregatorum testibus, ad praemissa vocatis specialiter et rogatis. Subsignatum: Io. Amelrici notarius.

In cuius rei testimonium nos sigillum nostrum praesentibus duximus appendendum. Datum decimo tertio die mensis Augusti anno a resurrectione Domini millesimo sexcentesimo vigesimo primo.

(1) *Reeck;* in het voorgaande stuk, blz. 236, staat *Roeck*.

Vertaling.

(Gebrekkig afschrift uit de voorgaande eeuw, mede ten archieve der pastorij te Uden (1).)

Wy deken ende capitel van S. Ians Evangelist kercke tot s'Hertogenbosch, maken bekent aen een iegelick, dat wy eene fundation oft stichtinge ongekrabt, onbetrailljet ende suyver van alle faute ende suspicie, gepassirt voor Ioannes Amelricks, notaris, gesien, gevoelt, gehoert ende seer nerstelick ondersoecht hebben, den inhout den welcken volgt van wort tot wort in sich begrypende:

In Godts name. Amen. Door dit tegenwoordige publique instrument sy een iegelick bekent, dat int iaer van de geboorte des Heeren 1455, de derde indictie, den derden dagh van den maent September, des pauszdoms van onsen alderheyligsten vader in Christo ende heere heere Calixtus, door Godts voorsichtigheit, des derden, het eerste, in de tegenwoordigheit van my publique notaris ende ondergeschreven getuygen, hiertoe sonderlick geroepen ende versoecht, gestelt synde de eerbaere ende discrete mannen Gort, genoemt Strick, ende Gerart, eertydts soone van Goossen, inwonder des dorps van Uden, in name ende van de cant van de dekens, tegenwoordigh ende voor dien tydt wesende, van de broederschap oft gilde van de schutten, tegenwoordigh synde oft naermaels koomende, ende met haer Wellimus van den Eyckenheuvel ende

(1) Hoe gebrekkig deze vertaling ook zij, meenen wij ze niet achter te mogen houden, aangezien zij misschien op enkele plaatsen dienen kan tot verklaring van den Latijnschen tekst. Deze overzetting is merkelijk slechter van stijl, dan die, welke naast de Latijnsche copie geschreven staat (zie blz. 237); tot tekstverklaring is zij echter beter, omdat zij naar den oorspronkelijken vidimusbrief schijnt gemaakt te zijn.

Dierick, soone van wylen Dierick van der Heyen, als momberen ende regeerders van de parochie kercke tot voors. Uden, om dit ondergeschrevene te volvoeren door de schepenen, gesworene, dekens ende gilde voors., als mede door de nabueren ende geheele gemeynte desselven dorps, gelyck sy verclaerden last hebbende. Dese nu geseyde Gort, Geret, Wellem ende Dierick hebben, in presentie der schepen ende veele nabueren des voors. dorps in groote menigte vergadert, verclaert hoedat sy met de dekens ende broeders der voors. schutteryen ende met der nabueren ende inwoonders der parochien tot Uden, begerende te vermeerderen den dienst Godts in voors. kercke, ende daerom ettelicke van de nabueren ende inwoonders voorseydt, begeerende de aerdtsche dingen te vermangelen tegen de hemelsche, ende de verganckelicke tegen de eeuwige, eenige erfelicke renten hieronder benoemt, tot gebruyck eeniger missen te doen, geassigneert ende gelaten hebben; der welcker nabueren ende inwoonderen godtvruchtige begerten wy naervolgende ende tot effect begerende te brengen, hebben op de beste maniere ende forme als sy gecost ende gemost hebben, eene eeuwige sonder sorge capellanie voor wereltlicke clercken off priesters ten tyde der vervallinge tot eene tytel van een eeuwigh geestelyck beneficie te vergeven, ten loff ende glorie des allmachtigen Godts, syner alderheyligste moeder Marie, als mede ter eeren ende onder den naem van de heyligen sint Ioris ende Sebastianus, martelaren, aen eenen autaer in de voors. kercke naer de middags syde, onlangs gebouwt ende opgericht, begeerden te stifften ende te begaven; ende zoeveel in haer geweest is, hebben sy begaeft ende opgericht, op de maniere, forme ende conditien ondergeschreven: ten eersten dan hebben sy ge-

ordonirt, dat den tydelicken capellaen der geseyder capellanien, ten tyde syner presentation, moet syn priester ende in het priesterdom gestelt oft ten minsten van sulcken ouderdom, ende bequaem dat hy bynnen sjaers, van den dage syner admission oft aenneminge, tot alle, oock tot de hooge oft heylige wiedingen incluys, op gestelde tyden, kan en magh, gelyck hy moet ende gehouden is, gepromovirt worden. Denselven capellaen sall oock gehouden syn by de voors. kercke der voorges. syner capellanien met te bedienen persoonelick resideren, ende verobligirt syn, alle weken eene misse te lesen, oft door hemselven oft door eenen anderen bequaemen priester, op eenen bequaemen dagh naer syn best vermogen, ende dat tot allen tyden; ende by aldien dat hy ten eenigen tyden in eenige van dese missen sall suymigh geweest ende manquirt hebben, alsoo dat hy alle weken voorseyt de eene misse, gelyck voorgemelt is, door hemselven oft door eenen anderen niet en sall hebben gecelebrirt, sall denselven capellaen betalen ende gehouden syn te betalen voor ieder misse, die hy sall versuymt hebben, soo dickwils als het geschieden sall, eenen ouden grosch voor het gebouw der voors. kercken voor twee de derde deelen, ende den matricul derselver kerken, tot dien eynde, dat hy opsicht daerop magh hebben, dat, te weten de geseyde misse, op de maniere als boven gecelebrirt worde, voor het laeste derde deel sonder naelaetinge te appliceren. Voorders hebben deselve fundateurs gewilt, dat, in gevall dat den geseyden tydelicken capellaen ten tyde syner presentation ende aenneminge van syne persoon makende, geenen priester en sall hebben geweest, ende sich, als geseyt, niet en sall hebben laten promoviren, oft sall hebben geweigert oft wetentlick versuymt

hetselve te doen, ende dat hy de personelicke residentie niet en sall hebben achtervolgt oft geacht te doen, ende hem door een half iaer op een mael ende continuirlick, sonder speciael verlof ende consent van den ondergeschrevenen pastoor ende der twee dekenen der voors. gilden oft schutteryen ende haeren nakomelingen oock besonderlick begert ende vercregen, sall geabsentirt hebben, dat in sulcken gevallen hy van deselve capellanie ten eeuwigen dagen sall berooft syn ende dat deselve daerdoor sou ledigh ende vacant syn, ende den pastoor ende de twee dekens voors. voor dien tydt synde, eenen anderen priester oft clerck daer toe bequaem, begerende sich te laten promoviren ende willende residiren, aen den heere archidiacono van Kemperlandt, naer de manier ende forme in dusdanige saken gebruykigh ende gewoonlick, alst de geseyde capellanie door doodt oft vrywillige resignatie oft quiteringe van iemandt van die sententie, open stande, sullen presentiren, ende moeten ende gehouden syn te presentiren. Voorders sall den geseyden capellaen moeten ende gehouden syn by te staen den heere pastoor van Uden oft synen capellaen op de vier principaelste feestdagen, gelyck oock op alle feestdagen van onse Lieve Vrouwen, op den feestdagh van de Besnydinge, Dry Koningen, H. Himmelvaert, H. Sacraments dagh, Allerheiligen, Kermis ende de feestdagen van den H. Petrus, patroon van de kercke tot Uden, met singen, lesen ende aen den hoogen autaer in deselve kercke te dienen, naer dat het dien dagh toestaet. Daerby sall hy den pastoor bystaen in dienst der seelsorge, alleen in tyde van noodt ende als den pastoor eenige dagen absent is, het sy by geval, noodt oft gelegentheit, naer versoeck ende begeren desselven, ende desselven last helpen dragen, genietende

voor synen arbeit de helft van alle ende jede legaten, profyten ende gevallen, als mede van allen offer, dewelcke ten tyde syner assistentie oft door syne vervoorderinge ende sorghvuldigheit souden vallen, sonder bedrogh. Vervolgens hebben de meergeseyde fundateurs aen den heer pastoor van Uden ende den twee dekens van de gilden oft oude schutterie dien tydt synde ende haere nacomelingen behouden volle ende vrye maght, te presentiren den voors. heer archidiacono eene bequeeme persoone tot de geseyde capellanie, als ende zoe dickwils deselve door doot oft affstandt, oft anders door niet te laten promoviren ende niet te residiren, gelyck voorseyt is, sall komen te vaciren oft ledigh te staen, met dese bygeworpene conditie, dat, by aldien dat den geseyden pastoor binnen acht mylen van den dorpe van Uden syne residentie niet en sall hebben gemaeckt, oft anders ten tyde van het vaciren oft ledigh syn der capellanien, nae de bovenges. maniere niet en sall konnen oft willen tegenwoordigh syn, dat alsdan alleenlick de meergeseyde tydelicke dekens, zoe dickwils als hetselve sall noodigh [syn], door haer selven ende sonder den geseyden pastoor, eene bequaeme persoone tot de voors. capellanie te regieren ende te besitten, den meer gementionirden heer archidiacone voor vast sullen konnen ende mogen, oock schuldigh ende gehouden syn te presentiren. Ende staende op dese voorgaende conditien den eer- ende achtbaeren man heer Andreas van Broeckhoeven, pastoor der voors. kercken van Uden, heeft voor nu ende altydt, voorbehoudens aen hem ende den nacomelingen des bischdoms het recht den moderkercken in alle dese ende iegelicke dingen gegeven bynen wille ende consent, lovende ende voor goet houdende alle ende jede dingen in dese tegen-

genwoordige fundatie begrepen. Ende sy hebben alsoo voor het eerste mael oft tot de eerste instelling genommirt den discreten man Rutgerus, soone van Rombout van den Vloot, clerck, als dienlick ende bequaem om de voors. capellanie voor dit eerste mael te hebben, oodtmoedelick biddende den hooghwerdigen vader in Christo ende heere heere bisschop van Luyck enden den welweerdigen heere archdiaken van Kempenlandt in de kercke van Luyck, voorts alle de gene, den dese tegenwoordige sake aengaet oft aengaen magh, dat se den voors. Rutgerum voor dit eerste mael namentlick willen admittiren ende tot capellaen van dese geseyde capellanie instellen, ende alle tertien ende jede dingen in dese fundatie begrepen ende beschreven, door haere authoriteit, naedat een iegelick hetselve aengaet, confirmiren ende approbiren met sulcke solemniteyten, als daertoe gewoenlick ende gebruyckigh. Voor het houwelick goet deser capellanie ende onderhout des recteurs oft des capellaens hebben dese voors. fundateurs assignirt dese eeuwige ende iaerlickse onderges. renten: ten eersten, eene iaerlickse ende erffelicke rente van twee mudt roggen, Bosscher maten, ende binnen Uden te leveren, welcke rente Itjen, dochter van Hendrick Strick, tot de voors. capellanie gegeven heeft, ende door eene reële gifte overgedragen heeft, te betalen alle iaeren op den feestdagh van onser L. V. Lichtmis, van ende uyt een velt genoemt den Hoenderbosch, gelegen onder de parochie van Udèn. Item eene iaerlickse ende erffelicke rente van een mudt roggen, voors. maeten; welke rente Arnold Rombouts tot de voors. capellanie gegeven heeft ende overdragen heeft, te betalen alle iaeren erfelick, op dagh ende datum als behoorlick ende gewoonlick, door Willem van Glisenrode, uyt eenen

camp gelegen op Boeckel onder de parochie van Uden voorseit. Item eene iaerlickse en. erffelicke rente van een mudt roggen, voors. maete, te betalen alle iaeren, voor den helft door Iacob Geritss. en. voor de ander helft door Arnoldt Maessen, uyt haere erffenissen onder die meergeseyde parochie gelegen; welcke rente Rombout van den Vloot tot stifftinge deser capellanien overdragen heeft. Item eene iaerlixe ende erfelicke rente van een half mudt roggen, welcke iaerlicks en. erfelick betalen moet Ian Ioosten. Item eene iaerlickse en. erffelicke rente van een half mudt roggen, Bosscher mate, die betalen moet aen den rectoor deser capellanien Gort Ghoenen ende Albert Symons, uyt eenige haere erffenissen onder Uden gelegen. Item noch eene iaerlickse en. erffelicke rente van 4. vat rogh, dewelcke betalen moeten de erfgenamen van Hendrick Cuypers, uyt eenige haere goederen te Uden gelegen. Item eene iaerlixe ende erffelicke rente van dry vat roggen, dewelcke moet betalen aen den voors. rectoor Geret Gysberts., uyt eenige syne goederen. Item noch eene iaerlickse en. erffelicke rente van twee vat roggen, die betalen moet, uyt eenige syne goederen onder Uden gelegen, Hendrick Goossens. Item eene iaerlickse ende erffelicke rente van twee vat roggen, dewelcke Gort Stryck iaerlicks der capellanien bediender betalen moet. Item noch eene iaerlickse ende erffelicke rente van twee vat roggen, dewelcke Gort Lamberts, uyt eenige syne goederen onder Uden gelegen, betalen moet, gelyck de voors. fundateuren alle dese dingen versekert hebben in scepenende andere brieven over gemaect over het overdragen ende aenwysen van dese voors. renten begrepen te worden. Daerenboven den meergemelden Wellinus ende Theodoricus, recteurs oft oprichters der voors. kercken, hebben

versekert van noch eenige andere geltbrieven iaerlix ende erffelick een mudt roggen werdig en. onder verscheiden persoonen voor iaerlixe ende erffelicke rente, te coopen tot voordeel van de capellanie, gelegatirt ende naergelaten tot bate van der kercken timmeragie, dewelcke sy daertege hebben gestelt, weshalven opdat de voors. capellanie daerom niet en soude bedrogen syn van behoorlick onderhout, hebben sy op de beste maniere, wech, recht, forme ende oorsaeck, als sy het best hebben gecost ende gemoest, overdragen ende geresignirt aen den rectoor der capellanie, naer de manier als gebruycklick, een iaerlickse ende erffelicke rente van elff vat roggen, voors. maete, welcke rente Godefridus Strick, uyt syn huys, hoff ende erffenissen daerby gelegen onder Uden, iaerlix en. erffelick aen de voors. kercke betalen moet; als mede eene iaerlickse en. erffelicke rente van vyff vat roggen, dewelcke Ian Wyntkens voors. kercken iaerlix en. erffelick moet betalen, uyt een seker stuck lants gelegen in de Biesen onder Uden, gelyck oock alle dese dingen in schepenbrieven daerover gemaeckt souden begrepen worden, tot betalinge der voors. summen, tot een mudt roggen erffelicke rente sich streckende; belovende sy voorgeseyde fundateuren in myne notaris handt in plaetse ende name van alle ende jede, dewelcke het aengaet oft aengaen magh, in ende ten eewigen dagen, dat sy dese dotatie, assignatie, supportatie ende resignatie altoos sonder tegenseggen sullen voor goet, wert ende vast houden, op verbondt van alle haere goederen, hebbende en. vercrygende. Over welcke alle ende iegelicke voors. dingen die voors. fundateurs ende heere Andreas, tot last aller ende iegelicker, die het aengaet oft aengaen magh, hier namaels een oft meer publycke instrumenten begeert hebben gemaeckt te

worden. Alsoo geschiet int huys van Gangert van de Reeck, gelegen in den dorpe van Uden, int iaer, indictie, maent, dagh et pausdom als boven, in tegenwoordigheit van veele discrete mannen ende heeren, heere Sibert van Hoculem, canonick van S. Ians kerck van den Bosch, heere Andreas van Broeckhoven voors. ende heere Theodoricus Droegh, rectoors der capellen tot Boeckel in de parochie van Uden, heere Andreas Broeckhoven den iongen, rector den anderen van S. Catharina in de parochiekercke van Erp, ende Gerardus Moll den iongeren, borger der stadt s'Hertogenbosch, van het bisdom van Luyck, ende meer andere goede mannen, schepen ende gesworen, alsoock inwoonders van Uden met menigte vergadert, als tuygen daertoe sonderlick geroepen ende versocht.

Onderteeckent: Io. AMELRICI, notaris.

Tot wahrer urkondt hebben wy onsen segel hier aengehangen. Gegeven den derthienden dagh des maents Augusti a° 1601. dico millesimo sexcentesimo primo.

N° 52. 6 October 1455.

Johannes van Heinsbergen, bisschop van Luik, keurt de stichting goed van het rectoraat in de kapel te Volkel.

(Oorspronkelijk perkamenten charter, gesterkt met het bisschoppelijke zegel in rood was, berustende in het archief van het rectoraat te Volkel (1).)

IOHANNES, Dei gratia episcopus Leodiensis, universis et singulis praesentes visuris seu audituris, salutem in Do-

(1) In hetzelfde archief berust eene Nederduitsche vertaling dezer bevestiging uit de zeventiende eeuw.

mino. Exhibita siquidem nobis pro parte dilectorum in Christo Iohannis dicti Strickappel filii quondam Goeswini, et Romboldi, filii quondam Iohannis, necnon Iohannis, filii quondam Iohannis dicti Walraven et Hermanni de Bree, mamburnorum pro tempore fabricae capellae ad locum dictum op Volkel, parochiae de Uden, nostrae diocesis, nomine universitatis confinii huiusmodi, petitio continebat; quod incolae eiusdem confinii seu loci ad parochialem ecclesiam de Uden, hiemali et aliis inconvenientibus temporibus pro divinis, sicut tenentur, audiendis, commode nequeunt declinare; quodque huiusmodi capella, si consecrata foret, et competens cymiterium, similiter consecratum, illi adjicerentur, antefatis incolis tempore guerrarum pro suis rebus innibi conservandis quam plurimum deserviret; et ob hoc nonnulli ex incolis praedictis ad divini cultus augmentum, praelibatam capellam cum altari, in ea materialiter consistente, sub vocabulo sanctorum Anthonii confessoris et Barbarae virginis in ecclesiasticum beneficium cum et mediantibus certis pactionibus hereditariis et annuis, in quodam publico instrumento manu et signo Ioannis Amelrici de Buschoducis, clerici dictae dyocesis ac notarii publici subscripto et signato latius expressis, et ad novem modios siliginis mensurae localis annuatim ascendentibus, quas in dotem talismodi capellae coram saeculari iustitia vere assignarunt et amortizarunt, fundare conceperunt. Itaque rector huiusmodi capellae ad personalem residentiam teneatur: similiter in altari illius singulis septimanis per se seu alium ydoneum presbyterum duas missas, unam quarta feria, alteram vero alia die sibi convenienti, sine praeiudicio investiti ecclesiae parochialis dicere et celebrare: quodque quotiens aliquam missam omiserit, totiens solvet unum grossum an-

tiquum fabricae dictae capellae pro duabus tertiis partibus, ac pro reliqua tertia parte matriculario eiusdem capellae, ut ad missas dicendas amplius respiciat, irremissibiliter applicandum. Insuper investito, qui pro tempore erit antedictae ecclesiae de Uden suove capellano, in quatuor principalibus singulisque festivitatibus beatae Mariae virginis, Circumcisionis, Epiphaniae et Ascensionis Domini, sanctissimi Altaris Sacramenti et omnium Sanctorum, necnon Dedicationis et singulis sancti Petri dictae ecclesiae de Uden patroni festis, in religione cantando et legendo, ac in summo altari, prout festum exiget, deserviendo, debet assistere: etiam in servitio curae, tempore necessitatis et in casu rationabilis absentiae ipsius investiti seu sui capellani, desuper pro parte eorumdem conjunctim vel divisim gratiose requisitus. In quo siquidem servitio curae, totiens quotiens id acciderit pro suis laboribus medietatem omnium et singulorum legatorum et emolumentorum oblationumque, tunc quomodolibet provenientium, percipiet et levabit. Quare pro parte exponentium praedictorum fuit nobis humiliter supplicatum, quatenus fundationem et dotationem aliaque praedicta laudare et approbare, dictamque capellam cum suo altari, mediante dote praetacta, quae Christi fidelium elemosynis verisimiliter adaugetur, in titulum perpetuum ecclesiastici beneficii, in sacerdotio actualiter vel saltem clerico saeculari in tali aetate constituto, quod infra annum a tempore pacificae possessionis adeptae sacerdotium assumat, conferendi, erigere atque cum suis altari et cymiterio consecrari facere, eamdemque capellam pro hac prima vice dilecto in Christo Andreae de Broechoven juniori, clerico dictae dyocesis habili et idoneo, in Dei nomine conferre, necnon jus praesentandi personam ydoneam ad huiusmodi

capellam, totiens quotiens ipsam perpetuis futuris temporibus vacare contigerit, domino temporali dictae villae de Uden, qui pro tempore erit, seu ab eodem causam sufficientem habenti reservare, ipsisque super hiis et aliis opportune providere dignaremur. Nos igitur, qui nostris temporibus divinum cultum adaugeri praecipuis desideriis affectamus, quique praefatum Andream post examinationem de eo, pro parte nostri factam, ad obtinendum praedictam capellam idoneum esse, necnon pactiones hereditarias supratactas per litteras scabinales competentes, sufficienter amortizatas fuisse et esse comperimus, huiusmodi supplicationibus inclinati, fundationem ac dotationem praedictas, ratas et gratas habentes, memoratam capellam cum suo altari in titulum perpetui ecclesiastici beneficii, actu presbitero seu clerico saeculari, ut praemittitur, qualificato, conferendi, sub modis et conditionibus suprascriptis, ac in dicto publico instrumento similiter comprehensis, auctoritate nostra ordinaria erigimus et instituimus, fundatoribusque praedictis licentiam huiusmodi capellam cum suis altari et cymiterio, per nostrum suffraganeum consecrari facere, concedimus et elargimur, pactiones haereditarias supratactas illi pro dote sua unacum instrumento et litteris scabinalibus praelibatis consignando et incorporando praefatamque capellam, sic per nos erectam, cum omnibus juribus et pertinentiis suis hac prima vice antedicto Andreae in Dei nomine eadem auctoritate conferimus et sibi de illa providemus praesentium traditione, mandantes eumdem per carissimum nostrum consanguineum archydiaconum Campiniae in ecclesia nostra Leodiensi ad praenominatam capellam, ut moris est, admitti. Et nihilominus jus praesentandi rectorem ad huiusmodi capellam, vacationum temporibus, domino temporali, dictae

villae de Uden seu ab eodem causam sufficientem habenti, auctoritate praedicta reservamus, statuentes praeterea ex voto eorumdem exponentium, quod si rector dictae capellae praesentationis et admissionis suarum temporibus, actu sacerdos non fuerit vel saltem infra annum, a tempore pacificae possessionis adeptae, sacerdotium assumere distulerit scienter, aut si personalem residentiam non fecerit, facereve non curaverit, atque se per dimidium annum una vice et continue, sine licentia et consensu specialibus investiti et mamburnorum fabricae huiusmodi capellae praedictorum, qui pro tempore erunt petitis et obtentis, absentaverit, quod in huiusmodi casibus alterove ex illis capellae et altari seu beneficio suis praedictis eo ipso sit privatus eademque capella cum suo altari de facto vacet, quodque ad illam, alius, ut praemittitur, qualificatus per dominum temporalem villae seu causam ab eo habentem, modo, quo praescribitur antefato, archidiacono poterit praesentari, jure parochialis ecclesiae semper salvo. In quorum fidem et testimonium sigillum nostrum ad causas praesentibus appendi mandavimus, sub anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quinto mensis Octobris die sexta.

[*Ter regterzijde staat:*] Pro domino sigillifero.

GHEYSTER.

—

N° 53. 20 Februarij 1456.

Herman, zoon van Bronkhorst en Batenburg, tijdelijke heer van Uden, verzoekt de goedkeuring des landdekens van Cuik op zijne collatie van het rectoraat in de kapel te Volkel.

(Oorspronkelijke perkamenten brief, waarvan het zegel is verloren gegaan, in het archief van het rectoraat te Volkel.)

Venerabili ac circumspecto viro, domino Iordano de Boemel, alias dicto Loef, decano Christianitatis consilii Cukensis, Leodiensis diocesis salutem. Nos HERMANNUS natus de Bronchorst et de Batenborch etc. dominus temporalis de Uden, quia nostram ad notitiam pervenerit, capellam de Volkel, alias dicti den Rudighenbosch, sitam in prochia nostrae villae de Uden praedictae ordinatam seu fundatam in honorem sanctorum Sebastiani (1) et Barbarae martyrum rectorem dare pro praesenti, cuius collacio, praesentatio, seu quaevis alia dispositio, ad nos pleno jure dinoscitur pertinere: hinc est, quod nos racione dicti nostri dominii et pignoris de Uden discretum virum, dominum Andream de Broechoven presbiterum, dictae Leodiensis diocesis, tamquam habilem ac ydoneum ad huiusmodi beneficium obtinendum, vestris reverentiis in Dei nomine praesentamus per praesentes, supplicantes attente, quatenus eumdem dominum Andream ad praedictam capellam de Volkel admittere et rectorem in eadem instituere dignemini et velitis, cum solempnitatibus ac juribus in talibus fieri solitis et consuetis. In cuius rei testimonium has praesentes literas sigillo nostro appendendo jussimus

(1) *Sebastiani,* lees *Antonii.*

apponi. Datum anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo sexto, mensis Februarii die vicesima.

N° 54. 2 Maart 1456.

De aartsdiaken van Kempenland hecht zijne goedkeuring aan de stichting van het rectoraat in de kapel te Volkel.

(Naar eene gebrekkige copie van den 22 December 1666, ten archieve van het rectoraat te Volkel (1).)

Vicarius vanden Kempen (2) inde kercke van Ludyck maecken kennelyck eenen ygelyck de oprechtinge, fundatie ende dotatie der capelle met haeren altaer, tot de plaetse genoemt op Volckel onder de parochie van Uden, district van Luyck ende onse archidiaetschap, tot loff ende onder den naem vanden heyligen Anthonis, belyder, ende de maget Barbara, door discrete mannen Ian genoemt Strickappel, soone wylen Gooswyn, ende Romboldus, soone wylen Iohan, en. Iohannes, soone wylen genoemt Walraven, ende Herman de Bree, mombors voor den tyt der fabrycke vande voorseyde cappelle met haeren altaer, opden naem vande gemeynte naebueren op Volckel opgerecht, gefundeert ende gedoteert, gelyck ende hoedanich door brieven vanden hoochweerdigen vader,

(1) In hetzelfde archief wordt de oorspronkelijke perkamenten brief in het Latijn met een uithangend zegel in rood was bewaard, doch zoodanig versleten en beschadigd, dat er geen afschrift van te maken is. Wij hebben ons dus moeten tevreden stellen met de vertaling, die wij hier en daar met den oorspronkelijken tekst vergeleken hebben.

(2) In den originelen brief staat *Archidiaconus Campiniae*, Aartsdiaken van Kempenland.

heere bischop van Luyck, ende een publyck instrument, handtteecken ende onderschryvinge van Iohan Amelricum, notaris publyck, gelyck daer geleesen werdt ende onderteeckent met segels, gelyck wy gesien hebben, ende oock allen anderen dingen ende besonder verhael inde selfste brieven vanden eerw. vader oft in syn sichdanich instrument begrepen ende gemelt, in allen forme en. maniere, met d'welck ende gelyck sy aldaer geordonneert syn, begrepen worden ende verhaelt, met de voorseyde ordinele (1) authoriteyt, soo veel als in ons is ende ons aengaet, loven wy, ratificeeren en. approbeeren, en. door dese tegenwoordige bevestigen wy, inden naeme Godts, vry consent en. toegenoegen in deesen toe te geven inde admissie en. institie (2) vanden rector der voorseyde capelle met synen altaer, soe dickwils die voorseyde cappelle sal comen te vaceeren: ende andere onser archidicanaele rechten, schuldige ende gewoonlyck aen ons ende onse naercomende archidiaeckens in alles ende deur alles altyt geheel en. gereserveert blyvende. Ende nyet tegenstaende wy voorgemelt archidiaecken tot dit voorgaende, om den naeme der voorseyde fundateurs ende myn heere Andries van Broeckhoven, hebben wy aenveerdt ende aenveerden den iersten priester van hen genomineert rector der voorseyde cappelle met haeren altaer, versocht ende inden Heere vermaent synde; vergund hebbende aenden selven Andries vuyt eene besondere gunste alle proclamatien in sulcken ende soodanige gewoonlyck te geschieden, nochtans eerst ontfangen hebbende door ons vanden voorseyden heere Andreas den gewoonlycken ende plichtigen

(1) *Ordinele;* in den oorspronkelijken brief: *ordinaria,* gewone, ordinaire.

(2) *Institie;* in den oorspronkelijken brief: *institutione,* institutie.

eedt, ende andere wettelyck volbrocht synde, den voorseyden heere Andries tot de voorseyde cappelle met haeren altaer ende als rector der cappelle met haeren altaer ingeleyt en. geinstitueert, door dese tegenwoordige aende selve gelevert hebbende de investitie der voorseyde cappelle met haeren altaer, met haere rechten en. alle toebehoorende, waer over wy strengelyck belastende, beveelen aenden priester officiant inden goddelycken dienst de parochiaele kercke van Uden, ende alle andere priesters ende clericken aen ons onderworpen, den welcken over dit door brenger deses sal versocht weesen, dat hy persoonelycken sal gaen tot de voorseyde cappelle op Volckel den voorgemelden heere Andreas oft synen wettighen volmachtichden voor hem ende in synen naem, in ende tot de corporeele, reele en. actuele possessie vande voorseyde cappelle met haeren altaer, de rechten ende toebehoorten vanden selve door onse authoriteyt stelt ende inleyt, den kelck, den boeck, missael ende andere ornamenten vande voorseyde cappelle met haeren altaer leveren ende besittinge van soodanige goederen overgeven, ende aenden selven heere Andries oft syns wettigen volmachtichden voor hem ende in synen naeme laeten sien der cappelle met haeren altaer, alle renthen, vruchten, incompsten, rechten ende profyten, soo veel als in ul. is, ende van andere doet ende beveelt te geschieden op bequaeme tyden heel ende gansch te sien. Ende wat gy int voorgaende sult gedaen hebben ofte door u lieden, sal geschiedt syn aen ons, want het noodich wesen sal, claerlyck ende getrouwelyck sult overschryven. Tot welckens getuygenisse wy goet gevonden hebben hier by te setten ons handtteecken met het signet van ons archidiakenschap. Gegeven int iaer ons Heeren duysent

vierhondert sess ende vyftich op den tweeden dach Martii.

Was den originelen van desen voors. brieff geschreven op parquement, met eenen rooden segel, bedeckt met wit papier, onder vuyt hangende, ende den selven getranslateert vuyt het Latyn. Actum den 22 Decembris 1666.

N° 55. 5 April 1457.

De stad Grave en de gemeente Uden leggen hare onderlinge geschillen bij, ontstaan over het scharen van vee in den Graspeel.

(*Landtchaerte van Ravesteyn*, Ms. v. C., fol. 142, vergeleken met de *Landtcarte van Ravensteyn*, Ms., berustende in het gemeentes-archief van Uden, fol. 6 *a* vso (1).)

Alsoo als een wyl tyts herwarts twist om den Graspeels wille geweest is tussen de stat van de Grave aen die eene zyde ende des dorps van Uden aen die andere zyde, soo is men daer aff nu overkoomen, dat die van de Grave en van Uden wederomme keren sullen die helft van alsulke penningen, als sy hebben gebeurt van den beesten van Uden, die sy in de Graspeel geschutt hadden, ende die andere helft sal blyven staen ter claernisse (2) harer twee heeren (3); ende die van de Graef ende van Uden sullen hare beesten ende schapen onder een weyden in den Graspeel; maer niemant van de Grave sall

(1) Boven het afschrift in de tweede landkaart staat: *Copye van de Graspeel als van twee uytgesneden cedullen in parquement geschreven, liggende in de schepen kiste.*

(2) *Claernisse*, vonnis. Vergelijk Nijhoff, *Gedenkw.*, dl. IV, blz. 233.

(3) *Harer twee heeren*, d. i. van twee commissarissen, ter weerszijde gesteld, zoo als lager blijkt.

over dry runder daer in slaen (1), welck men laten magh des s'naghs, daer men wil off kan, off die van de Grave mogen blyven op haer alde heerkoomen, als van de hare vede [?]. Ende in den voors. Graspeel en sullen geen schapen ingeslagen worden van geender zyde dan te halff Oost (2) aen en durende te halff April toe, ende die salmen s'nagts laten waer men will, met voorwaerde toegedaen, soe en sal nimant van geender zyde geen beesten off schapen in den voors. Graspeel slaen, sy en syn haer selfs eigen, welk van der eener zyde voor hare borgemeesteren, van der andere zyde voor hare gesworens, altoos met haren eedt te halden. Ende waert sake dat eenige beesten in den Graspeell voors. worden gevonden, welke daerinne niet gereght en waren, soo sullen die gesworen die schutten naer den alden herkoomen, ende en kosten dan die gesworens des niet verweldigen, soo sullen sy die van de Grave aenroepen, welcke hun bystant doen sullen naer hare magt. Ende alle saken, geschillen, twist tussen die van de Grave en die van Uden geschiet syn tot desen dage toe, die sullen aff ende quyt syn. Ende alle dese voors. pointen en saeken sullen durende staen ter uytdrage (3) der twee heeren aen beyde de zyde, beëdight aen beyde zyde by borgemeesteren, schepenen en gesworens der stat van de Grave aen die eene zyde, ende schepenen en geswoorens der gemeyn dorps van Uden aen die andere zyde. Ende dese cedulle is twee uyt den ander gesneden, als eens luydende, ende een borgemeester van de Graeff ende die andere schepenen ende geswoorens des gemeyne

(1) *In slaen,* inscharen.

(2) *Oost,* d. i. Oogstmaand, Augustus.

(3) *Uytdrage;* het tweede handschrift heeft *uytdragt;* denkelijk heeft in het oorspronkelijke gestaan *uytsprake.*

dorps van Uden hebben gegeven, in het iaer ons Heeren duysent vier hondert seven en vyftigh, op den 5 dagh van Aprill.

N° 56. 1 April 1462.

Adolf van Kleef geeft eenige voorregten aan de gemeente van Uden.

(*Landkaart van Ravestein*, Ms. v. C. n° 2, fol. 4, en *Landcarte van Ravensteyn*, Ms., in het gemeentes-archief van Uden, fol. 4 (1).)

ADOLPH van Cleve ende van der Marke, heer van Ravenstein, van Herpe, van Uden ende van Dreyscher.

Alle die geene, die deeze teegenwoordigen briefen zullen zien ofte hooren leezen, doen cont, hoedat wy genegen zynde tot den oirbaer profyt en welvaren onses lands, heerlykheid ende kerspels van Uden ende onze goede luyden ende ondersaten in ende onder dezelve onse landen ende heerlykheeden met zyn toebehoor geseeten, wy uyt onze zonderlingen gunste, gratien ende giften, denzelve onze goede luyden ende ondersaten in dezelve onze landen, kerspel van Uden geseeten, voor ons en onze erven en nakomelingen gegonne en verleent hebben alsulke poincten ende articulen, als hier naer beschreven staen.

Van ongevalle.

Articulus 1.

In den eersten, oft gebuerde, dat Godt voorhueden moet, dat eenich man of wyft oft kint verdroncke, ofte

(1) Slechts in twee Ms. landkaarten heb ik dezen giftbrief gevonden, die in vele artikelen letterlijk met den volgenden overeenkomt.

met eenig ongeval zyn lyf verloor, soo sullen wy dan als heer onser goedentierenheid en gratie doen, naer onse conscientie, van de breuke, nae gelegenheid der sake en der personen, die dat ongeval gebuert zal worden.

Man of wyf ofte kinder goet te verbueren.

Art. 2.

Item ofte iemant doodslag deede, daer Godt voor huede moet, die wyf en kinder heeft, zoo sullen wy als dan die rechte helft van zyn goedere aenveerden, ende op de andre helft zullen wy onser goedertierentheid en gratie doen, nae onse conscientie, en ook nae gelegenheid der saeken en der persoonen, die den voors. dootslag gedaen sullen hebben.

Tyns goet.

Art. 3.

Item of iemant tyns goederen verkoft, soo en sal onsen rentmeester des voors. lands ende kerspels van Uden in der tyd wesende, dat goet niet langer behalden dan 30 dagen.

Van breuken te recht te staen.

Art. 4.

Item oft gebeurde, dat eenig man ofte wyff breuken van penninck breuckt tot 3 marck toe of onder, soo sal diegeene, die alsoo gebreukt heeft, te recht staen binnen onse landen voor syn dynckbanck, daar dat behooren zal, indien dat hy zyn breucke verborgen kan met goede wettige borge, behoudelyk altydts ons, onse hooghe heerlykheid, ende die onvermindert en alle saeken, daervan die

kennisse en bericht der voors. hooge heerlykheid toe behoort, *dat zy goede borge voor die breuke geset hebben ende malkanderen te recht staen* (1).

Soo imant van goeder naem en faem van den heere aengetast wierde voor onbekende feyte, sal met borgtael ontslagen worden.

Art. 5.

Item oft gebeurde, dat in onser absentie eenig persoon van goeder naem ende faem wesende, by den drossaert of andere dienaere van onse heerlykheyds wegen aengetast ende gevangen worde, mits onbekende feyten of misdaeden, ende die selve persoon ofte zyn vrinden hem verborgen wolde te reght te koomen voor ons ofte onse raede, dat als dan den drossaert oft andere dienaren in der tyd wesende, terstond dien ontslaen sullen, om reght te pleegen voor ons ende onse rade, als wy in dieselve onse lande wesen sullen, ofte onse gedeputeerde van onsen rade daertoe gelast zynde, mits nemende van den misdadige goede seker ende borgh togth, na gelegenheid der misdaet, die men hem opleggende ofte aenleggende is.

Van armborst (2) *te spannen in quade moede.*

Art. 6.

Item soo wie in dulle moede eene booghe spant ende eenig geschut daer op legt, die sal verbeuren ende breuken de hooghste penning breuke, alsoo verre als die schol-

(1) De afschrijver zegt in eene aanteekening, dat deze twee regels, door hem onderstreept en door ons met cursijven gedrukt, in sommige exemplaren niet gevonden worden.

(2) *Armborst*, handboog; KIL.

tis den misdadigen daeraf betuygen kan met 2 wittige mannen of meer, of dat hy es selver lydt.

Wie men sich sal houden mit den warande.

Art. 7.

Item soo sal ygelyk mogen winnen (1) synen acker, die gewonelyk is met de ploeg te taelen (2), ende die graven (3), die binnen heure erven leggen, die sullen zy mogen tot land maken altyd tusschen sinte Remys ende Alderheilighe misse, sonder tegens onse warande its te misdoen, ende dit by den wille ende goetdunke onsers rentmeester [en] warantmeesters in der tyd wesende, ende anders niet, om de coniens (4) alsdan wesende te doen vangen ende die euwerts (5) tot onse profyt te stellen, ende ook behoudens dies, dat zy aen den ouder warande nog die conynen, wesende op die uyterste graften, niet hinderlyk wesen en sullen.

Dat een ider tegens syn erff sal moogen poten eycken huysteren (6) *op de gemeente.*

Art. 8.

Item soo sal ygelyk onser ondersaten in denselve onse landen ende kerspels geseten, tegens syne erve mogen poten ende setten eyken huysteren (7) ende ander hold

(1) *Winnen,* bebouwen; Kil.

(2) *Taelen,* lees *tuelen,* zoo als art. 40 van de landkaart van 1522 zegt, d. i. teelen, den grond omrooijen. Vergelijk ook art. 27 der genoemde kaart.

(3) *Graven,* d. i. loopgraven, konijnenpijpen, door het teelland gewroet.

(4) *Coniens,* konijnen.

(5) *Euwerts,* ergens.

(6) *Huysteren;* het andere afschrift heeft *goyster,* lees *heesters.*

(7) *Huysteren;* het andere afschrift heeft *heysteren.*

op de gemeynte een roede breet of meer, behoude den straete huer behoorlyke weyde en breyde, ende alle by goetdunken en advisse van onsen drossaert ende scholtis in der tyd weezende, behalven ook dat wy voor onsen houtschat hebben sullen den vyfden penningh (1).

Alle welke poincten ende articulen voors. ende elk besonder wy uyt onser sonderlinger gratie voor ons, onse erven en nakomelingen als geseid is, gegunt, gegeven en verleent hebben, en met deeze onse brieve gunne, geve en verlene, en daermede vestige en confirmere dieselve tot verewige daghe den voors. onse goede luyden en ondersaten in ende onder onse voors. kerspel ende land van Uden met syne toebehoren. Ende want onse wille en meeninge is, deze voors. poincten en articulen voor ons, onse erven en nakomelingen vast, steede, van weerde en onverbreekelyk te houden en te doen houden tot ewige dagen, in alre maniren als voors. is, so hebben wy in tuygnisse van deese onse segel hieraen doen hangen. Gegeven op den eersten dagh van April in t'jaer ons Heere 1462.

Onderstont:

By mynen heeren Adolph van Cleve, heere van Ravensteyn, daerby ende tegenwoordig waren als syne raetsluyden, heer Simon van Stataínge, ridder, heer van Montigny, meester Ian de Groote, raet van Brabant, Peter van Claugongerier, hofmeester desselfs heere Adolps, en meer andere, daer ik mede by was.

GUDART mpp.

1462. C. Heere ADOLPH van Cleve.

(1) Eene andere copie zegt den *vyftienden penningh*, zoo als de afschrijver in eene aanteekening berigt.

N° 57. 20 Februarij 1464.

Adolf, heer van Ravestein, geeft aan de gemeente Uden eenige voorregten.

(*Landtchaerte van Ravesteyn,* Ms., berustende in het gemeentes-archief van Herpen, fol. 2 vso, vergelcken met Christyn, *Costumen van Braband,* dl. II, blz. 988 (1).)

Adolph van Cleve ende vander Marcke, heer van Ravensteyn, van Herpen, van Uden en. van Drieschet, alle die gene, die diesen tegenwoirdigen brieffven sullen sien oft hooren lesen, doen condt, hoe dat wy genegen synde totten oirboor, proffyt en. welfaerte ons lants, heerlyckheyt en. kerspels van Uden en. onssen goeden luyden ende ondersaeten in ende onder der selver onsser landen en. heerlyckheyden mit synen toebehoiren geseten, wy vuyt onser sunderlingen gunsten, gratien ende gyfften, den selven onssen goeden luyden en. ondersaten inden selven onsen landen en. kerspel van Uden geseten, voir ons, onsse erffven en. naecommelingen gegonnen en. verleent hebben alsulcken punten en. articulen, als hier nae bescreven staen.

[1.]

Van ongevalle.

Inden iersten, oft gebeurden, dat Godt voorbehueden moet, dat eenich man, wyff oft kyndt verdroncke, offt mit eenich ander ongevall syn lyff verloor, soo sullen wy dan, als heer, onsse goedertierentheyt ende gratie doen, nae onser conscientie, vanden breucke, nae gelegentheyt

(1) Op het voorbeeld van Christyn hebben wij bij elk art. een volgnummer geplaatst.

der saecken ende der persoonen, dien dat ongevall gebeurt sall wordden.

[II.]

Man offt wyf off kynder goet te verbeuren.

Item off imant dootslagh dede, dat Godt verhueden moet, die wyff en. kynder heefft, soo sullen wy alsdan die rechte helfft van synen guederen aenveerden, ende op die ander helfft sullen wy onse goedertierenheyt ende gratie doen, nae onsser conscientie, ende oyck nae gelegentheyt der saecken ende der persoonen, die den voors. dootslagh gedaen sullen hebben.

[III.]

Thyns goet.

Item oft imant thynsgoederen vercocht, soo en sall onse rentmeester des voorscreven lants ende kerspel van Uden, inder tyt wesende, dat goet nyet langer behalden dan xxx daegen.

[IV.]

Van bruecken te recht te staen.

Item oft gebeurde, dat eenich man oft wyff breuckten van penninck brueck tot drye marck toe oft daeronder, soo sall die gene, die alsoo gebrueckt heefft, te recht staen binnen onsen lande voor zyn dynckbanck, daer dat behoiren sall, indien dat hy syn bruecken verborgen can met goede wettige borgen, behoudelyck altyts ons, onse hooge heerlyckheyt, en. die onvermindert in allen saecken, daer van die kennisse ende bericht der voors. hooger heerlyckheyt toe behoirt, dat sy goede burgen voor

die breucken geseth hebben, ende malckanderen te recht te staen.

[V.]

Van besetten inder kercken.

Item oft gebeurde, dat eenich man oft wyff erve oft eenich ander goeder dede besetten, gelegen binnen onssen kerspel voors., op eenige, die buytten onsen lande woonachtich waeren, soo salmen dat alle Sondaegs onder der missen inder kercken, daer dat beseth gedaen is, condt doen, soo lange alst beseth duert; en is dat beseth op eenighe, die in onsse voors. kerspell woonachtich is, soo salmen dat kondt doen aenden genen, daer dat beseth aen gedaen is, oft aen syn woonstadt, ende all by goeder oirconden van schepen; ende als dat gericht geschien sall, salmen vraegen off vernemen by schepenen, oft dat bewysselyck gebreecken syn, daerom dat beseth gedaen is, eer men dat gericht voirt doet, omme daer nae te doen alst behoiren sall (1).

[VI.]

Wye bruecken schuldich is te gelden.

Item oft gebeurden, dat eenich persoon kyffelyck worden ende malckanderen sloegen, steecken off wonden, soo sall den beginre ende die een aenlegger is des geveghts, alleen gecorrigeert wordden van allen breucke van beyde partyen; ende die verweerder, die hem verweren moet, sall vanden bruecken gevryt worden van onssen heerlyckheyden, naerder bester conden, diemen daeraff bevinden

(1) De strekking van dit artikel zal men toegelicht vinden in de kaart van 1533, art. 19 en 41. Zie verder den brief van den 31 Dec. 1544.

sall; ende dat sall alleen wesen daer penninek bruecken worden geheyscht en. nyet voirder.

[VII.]

Armborste te spannen.

Item soo wy (1) een armborst spandt in kyffelycke saecken en. in torningen moeden op imande, die sall daeraen bruecken der heerlyckheyt ende kerspel van Uden den hoogsten penninck brueck.

[VIII.]

Van onvrede te geven.

Item soo wy (1) den anderen mit dreygelycken woirden overvelt, oft eenich anders vreest (2) oft dreygementen opset, alsoo verre alsmen zulcx mit wettige conden betuygen oft bevinden can, dat die staen sall ende gewesen sall werden tot s'heeren genaeden, nae gelegentheyt der saecken, ende die partyen, dye alsoo gedreyght syn, haer lyff verseeckeren, ende daeraff, offten noot gebuerden ende partyen des begeerden, goede, vaste borgen te stellen, nae gelegentheyt des voors. dryegements.

[IX.]

Hofft vonnisse te haelen (3).

Item die seven schepenen van Uden sullen hen hoofft vonnis tot Herpen brengen en. haelen, mit heuren schouteth en. schepenen, dat te saemen sall costen metten we-

(1) *Wy*, wie; Christyn.

(2) *Vreest*, lees *vrees*.

(3) Dit artikel is later afgeschaft, zoo als blijkt uit de nieuwe landkaart van 1661, art. 7 en 10.

dercost, dengenen die dat verliest, vier Rhynsgulden; hier toe sall die scryver hebben, vanden vonnisse te scryven, eenen Rynsgulden.

Item oft alsoo gebuerden, dat die schepen van Herpen eenige van desen voors. vonnissen nyet vroet en waeren vuyt te wysen, ende dat sy der vonnissen eenige aen haer hoofft voort tot Nymmegen broechten en. haelden mit haeren scholtes, schepenen ende schryver, dit sall te saemen costen, den genen die dat verliest, vj Rynsgulden, ende den scryver eenen Rhynsgulden (1).

[X.]

Van voirsprekers recht.

Item soo wy voorspreecken will binnen onssen kerspel van Uden, die sall van schaede ende van schout nemen van elcken, wie hy syn woort doet, tot elcker reysen eenen vlemschen (2), ende van erfftaelen offt tegens de heer twee vlemsche. Ende soo wy hier meer aff naeme oft geve, die sall daeraen gebrueckt hebben drye marck: daeraff sullen wy hebben die twee deelen, ende die schouteth en. den schepenen dat dorde deel.

Alle die welcke punten, vryheyden, rechten en. handtvesten voors., elck besonder, wy vuyt onsser sunderlinger gratien, voor ons, onsse erven en. naecommelingen, als geseyt is, gegeven ende verleent hebben, ende mit desen onsen brieffven gunnen, geven en. verleenen, en.

(1) Christyn heeft hiervan twee art., beginnende bij de alinea art. X, onder het opschrift: *Schepenen van Herpen niet vroet en weere vonnissen te wijsen.* Alzoo wordt art. X bij Christyn XI.

(2) In de Ms. landkaart ten archieve van Uden staat bij dit art. de volgende aanteekening: *Een vlemsche is 7 duyten. Een mark is* 16 *st. ende een blank en* $^1/_8$ *deel van een meurken.*

daertoe mede vestigen ende confirmeren dit selvige tot euwygen daeghen, den voors. onssen goeden luyden en. ondersaeten in ende onder onssen voorscreven landen en. kerspel van Uden geseten, mitsgaeders alle andere brieven en. rechten, die wy henluyden hiervoirtyts gegeven oft verleent moegen hebben. Ende want onssen wille ende meyninge is, dese voorscreven punten ende articulen voor ons en. onsse erven en. naecommelingen vast, stede en. van weerden en. onverbreeckelyck te halden tot euwygen daegen, in allen manieren, als geseet is, soo hebben wy desen brieff geteeckent mit onser handt en. onsse segel daeraen doen hangen. Gegeven tot Brussel, den xx dach in Februario int iaer ons Heeren duysent vierhondert lxiiij.

Dasz diese auffgesetzte Copie mit einer in einem alten papiren Büchlein geschriebenen und von einem geistlichen Notario Dieterich von Einhoudts authentiqirten copien, so der Scheffen Angeben, noch in ihrer Cummen gefunden und von alters darimme bewahrt werden sei, gleichlautends befunden, betzeugen mit unserer Handt Unterschrifften.

Dietrich Sibergh.

Sibert von Achtevelt.

Godefridus Odendaell, landtschryver (1).

(1) Bij deze drie namen zijn twee cachetten in rood lak opgedrukt, en daaronder de zegels van Ravestein, Herpen, Uden en Velp op eene papieren ruit, zijnde dat van Velp verloren. Op het zegel van Uden staat het jaartal 1636, kort waarop deze authentieke copie zal vervaardigd zijn.

—

N° 58. 20 Februarij 1464.

Adolf, heer van Ravestein, geeft aan de gemeente Uden eenige voorregten.

(*Landkaart van Ravestein,* Ms. v. C. n° 2, fol. 9, en Ms. v. C. n° 1, alsmede *Landtcarte van Ravensteyn,* Ms. in het gemeente-archief van Uden, fol. 4*a* vso (1).)

Seekere ordonnantien die van Uden verleent.

Adolf van Cleve ende van de Marck, heer van Ravenstein, van Herpen (2), van Uden, van Winnendael ende van Dreischer, alle die geene, die deeze tegenwoordige brief sullen sien ofte hooren leesen, doen condt, hoe dat wy genegen synde ten oirbaer profyte ende welvaert van onse voors. landen, kerspel en heerlykheid van Uden ende onse goede luyden en ondersate in en onder dezelve onse kerspel met zyne toebehoore geseten, wy uyt onser sonderlinger gunste, gratie en gifte, denselven onse goede luyden en ondersaten geseten in denselven onsen kerspels van Uden gegunnen ende verleent hebben voor ons, onse

(1) Blijkens de voorgaande keur heeft Adolf van Kleef den 20 Februarij 1464 eenige voorregten aan de gemeente van Uden geschonken. Aan de echtheid dier keur mag men niet twijfelen. Behalve dat de authentieke copie nog bewaard wordt in het gemeente-archief van Herpen, heeft Christyn haar doen afdrukken in zijne *Costumen van Braband,* en het fraaije afschrift der landkaart van Ravestein van Dr. Van den Berg, komt daarmede woordelijk overeen. Intusschen ontmoet ik in deze drie opgegeven afschriften dezelfde keur, doch waarvan de vier eerste artikelen geheel verschillen. Ik vermoed dus, dat dezelve uit eenen anderen voorregtbrief, die verloren is gegaan, zullen verwisseld zijn. Want dat deze artikelen werkelijk door Adolf gegeven zijn, zal blijken uit den giftbrief van Philips van Kleef, d.d. 9 April 1532.

(2) *Van Herpen,* uit het laatstgenoemde Ms. ingevuld.

erven ende nakomelingen, alsulken regten, vryheden ende handvesten, als hier naer beschreven staen.

Dat die scheepen stoel alle jaer zal worden verset.

Art. 1.

In den ierste is onsen wil en ordonneren wy, dat men alle jaer op S. Peters dag ad Cathedram van de seven schepenen van de voors. kerspel van Uden vier van de alste afsette zal en vier nieuwe schepenen weder in haere stat kiezen, ende zullen daer noemen en kiesen die drie alde schepenen, alzo dan bleivende drie goede redelyke mannen binnen den selven kerspel van Uden, ende uyt den drie zullen wy of onze officieren uyt ter naem van ons eene kiesen, die men als dan eden zal tot schepene. Ende zo wanneer dat die voors. scheepene alzo gezworen zullen hebben, zo zullen die gemeyne gezworen ons voors. kerspels van Uden kiesen ende uytneemen uyt den gemeyne kerspel van Uden 9 redelyke manne, en uyt de 9 alzo gekoren by die gezworen, zullen wy ofte onse officieren drie goede mannen uytnemen, die ons daertoe 't beste behagen ende nutste dunken zullen, en diezelve ook desgelyks worde als schepenen: en in der manier voors. wille wy, dat alle jaer de voors. schepen stoel verset en vernieuwt word. En zoo wie in der maniere als voors. als scheepen afgeset word, zal gehoude weeze als 2 jaere ledig te sitten, aleer hy weder aen den scheepenstoel komen mag.

Dat die gezwoore kerk- en armemeesters alle jaer rekeningh te doen gehalden.

Art. 2.

Item voort zoo sullen alle jaer, op alzulken dag als

by den officieren beteekent zal worden, die gezworene kerk- en armemeesters, binnen al onsen kerspel gezeten, rekening en bewys doen van al dat zy gebeurt, gedaen ende gehandelt sullen hebben binnen den voors. jaer, en dat zal geschieden voor onzen officieren, den schepenen en gezwooren, daer dat behooren zal; en zullen van den voors. rekeninge 2 uytschrifte gemaekt worden, daer onze voors. officiere 't eene ende onze scheepen dat andere hebben sullen. En sullen onze voors. scheepen dat voors. uytschrift in der gemeyne schepenkist leggen, ende zoo wie hierinne gebreckelyk viele, die zal daeraen breuken 2 alde schilden (1), die eene helfte der kerke behoeft van onze voors. kerspel van Uden, en de andre helft tot ons behoeve.

Van eenighe ondersaten gevangen te ontslaen en ten reghten te staen.

Art. 3.

Item alsoo in zeeker praevilegien, die wy onse ondersaten van Uden gegeven ende verleent hebben op den iersten dag Aprilis in den jare 1462, staet onder andre een poinct, sprekende oft gebeurde, dat in onser absentie eenige personen van goeder name ende fame wesende, by den drossaerd of andre dienaren van onze heerlykheid wegen aengetast en gefangen worden, mits onbekende feyten of misdaden, ende diezelve persoon of zyne vrinden hem verborgen wolden te recht te koomen voor ons ofte onsen raet, dat alsdan die drossaerd of andere dienaren in der tyd weezende, terstond dien ontslaen sullen, om regt te pleegen voor ons ende onsen raed, als wy in

(1) In het Ms. v. C. nº 2 staat neven dit art. de volgende kantteekening: *Een alde schild is vier gulde en tien stuyvers.*

denzelve onze landen wesen sullen of onse gedeputeerde van onsen raede daertoe gelast zynde, mits nemende van den misdadige zeeker ende borg togt, naer gelegenheid der misdaet, die men hem opleggende ofte aenleggende is. Ende want onsen ondersaten zeer lastig ende moyelyk wezen zoude, ons of onze gedeputeerde daar te volgen, gemerkt dat zy arm zyn ende hen daermede niet wel behelpen konnen, ook aengezien dat wy van ons voors. land en kerspel van Uden verre geseeten zyn, en denzelve daerbinnen koomen: als zy ons dat ootmoedelyk getoont ende te kenne gegeven hebbe, en ook dat hen altyd van onzen voorvaderen altyd toegezeid en gehalden is geweest, dat zy fonnis ende recht voor haere bank hebben zullen, alsoo zy zeggen, zoo verleenen wy ende gunnen uyt sonderlinge gratie en gunst, dat een ygelyk van onze voors. ondersaten van Uden van goeder naem en faem weezende, vonnis ende regth geschieden zal voor de bank onzer voors. kerspels van Uden, by alzoo zy, dat zy te regt versoght werden, huere breuke verborghe, alzoo in 't punct voors. verklaert staet.

Wes men sich te verkalden, wanneer ymant eenen andre aen lyf, lidt ofte goed beklaegt.

Art. 4.

Item voort zoo wie eenig persoon binnen onse voors. landen en kerspel van Uden beklaegt, dat aen lyf, lid of goed gaet, dat men den klager en degeene, die beklaegt word, tegen een zal halden, ter tyd toe, dat zy goede borghe voor die bank geset hebben, om malkanderen te regt te staen (1).

(1) Het overige gedeelte dezer keur komt woordelijk overeen met de voorgaande, te beginnen met art. 5 tot het einde, weshalve wij het onnoodig vinden, die hier nog eens te doen afdrukken.

N° 59. 10 Junij 1467.

De rector der kapel van Zeeland en de kerkmeesters ter eene, en de inwoners aldaar ter andere zijde leggen hunne geschillen bij.

(Authentieke copie, uit het Latijn vertaald door den notaris Hermannus Peerboom, den 4 Januarij 1704, berustende ten archieve der pastorij van Zeeland (1).

In den naeme des Heeren. Amen. Vuytt het vervolgh van dit tegenwoordigh publicque instrument sy ieder ende een ygentlyck opentlyck bekent, datt in den iaere des Heere duysent vier hondert seven en sestigh, de vyffthiende Romsche indictie, den thienden dagh Iunii, ontrent den middagh, het derde iaer des pausdoms van onsen alderheylichsten in Christo vaeder ende heere Pauli, door die Goddelycke providentie, den tweeden van desen naem, voor my publicque notaris ende getuygen onderschreeve, tot dese geroepen ende versocht, erscheenen synde die eerweerdige ende discreete persoonen heere Hubertus van Bruyhese, rector van die capelle van suncte Cornelius ende Iacobus op Zeelant, onder de parochie van Uden, soo voor sich als in naem van syne successeurs ende rectors derselve cappelle ter eenre syde, ende Aernoldt van Haselbergh, Peter Claessen, Gerit vander Meyn, governeurs ende meesters vande fabricq van deselve cappelle, ende Ian van Elsen ende Gerit van Haeselbergh, geswooren van die gemeynte op Zelant, ende van die gemeyne naebueren aldaer praesent, ende tot desen by een geroepen ende vergaedert, gelyck sy geasse-

(1) Zie wegens dit handschrift de aanteekening bladz. 160.

reert hebben, gecoosen, geassumeert ende gedeputeert, soo voor haer, als in naeme ende parthye van haer voorgeseyde naebueren ter andere syde, deselve parthyen, gelyck sy geassereert hebben, gebruyckende ende stunende op den raedt van goede mannen, willende hier ende daer te gemoet commen quaestien, verschillen ende controversien tuschen deselve parthyen, nu eenigsints gesprooten offte noch te spruyten vuytt ende over onseeckerheytt van te betaelen offte niet te betaelen eenige vruchten, opcompsten ende rentten, soo in de fundatie van de geseyde cappelle vermelt als niet vermelt, hebben met eendrachtigh consent van groot ende cleyn, in die eersaeme mannen Ian de Quaede, soone eertytts ter goeder gedachte van Willem de Quay van Ravensteyn, ende Rodolff Cuypper, soone van Arnolt Cuypper, aldaer tegenwoordigh, soo veel als in haer arbiters ende vryntmaeckende compositeurs, om te discutieeren, determineeren, tracteeren, declareeren ende definieeren alsulcke quaestien ende verschillen gecompromitteert, ende deselve daer toe gecoosen, versocht ende geconstitueert, gevende ende concedeerende deselve volle machte van in de voorseyde voort te gaen in offte buytten ordere van recht, gelyckerwys het haer goet sall duncken, om deselve parthyen het best sall syn te brengen tot den wege van vreeden, belovende daerom yder een aende handt van my publicque notaris wettelyck ende behoorlyck stipuleerende in den naem van allen den geenen, die het aengaet, onder de poen van twelff oude ryxdalers, dewelcke is datt sy gecommitteert wordt van den infringent sullen geëxtorqueert worden ende mediatelyck aen den heere van het lant ende tot fabricq van die opper- offte moeder kerck tot Uden geappliceert, datt sy gehouden sullen syn vastelyck

te observeeren, te voldoen ende tot behoorlyck effect te brengen all ende het geene door haere arbiters ende vryntmaeckende compositeurs in eede ontrent de voorseyde geseytt, gedaen, getracteert, gediscutieert, gedefinieert, getermineert ende gesententieert sall syn, ende datt sy tegens deselve nochte eenige van haer door haer offte door een ander, directelyck offte indirectelyck, op watt voor een gesochte coleur het sy, niet doen nochte commen en sullen, noch van deselve appelleeren, provoceeren offte tot oirdeel van eenigh eerlyck man recurreeren, watt aengaet all de gepraemitteerde, renuncieerende aen alle, aen welcke gepraemitteerde sy eenigsints sullen connen te gemoet commen, alles sonder ergh ende list. Welcken Ioannes de Quaede, soone eertytts van Willem, ende Rodolff Cuypper, arbiters ende vryntmaeckende compositeurs, aldaer praesent synde, ende den last van alsulcke compromis op sich neemende, als oock van de merite van alsulcker saecke, gelyck sy te vooren geassereert hebben, genochsaem geinstrueert ende geinformeert synde, hebben haer oordeel offte desselffs arbitrale sententie, met leevendige stemme van Ioannes de Quaede, meede arbiter, met de Duytsche taele gedraegen, gepromulgeert ende vuytgedruckt op dese naervolgende maeniere, te weeten:

Wy Ian de Quaede ende Roelleff Cuypper, van den parthyen eendrechtelyck gekooren ende gebeeden, specken vuytt ende seggen, om goetheytt will des peys ende om een euwige ende stendige minne ende vryntschap tuschen de parthyen te blyven ende te wesen: in den eersten, datt heer Huybrecht van Bruyhese, rector der cappellen op Zelant, in der parochie van Uden, ende syn naervolgers rectors derselve cappelle op Zeelant, ten eu-

wigen daegen hebben ende besitten sullen huys, hoff met der erffenisse daeraen gelegen op Zelant, geheeten die weem (1), met den pacht van den streepen landts aen dese erffenisse gelegen, ende voor eenen erffpacht van vier malder erffrogge ende twee capuynen, vuyttgegeven ende metter thiende in deser erffenisse verschynende ende van den heere des lants verleent; van welcken pacht Henderick van den Boogart, wilnee Aernts soone, schuldigh is te betaelen alle iaer dry malder ende twee capuynen, ende Herman Grooffken ende Ian van der Meyn malck vier vaet eerff roggen. Item sullen die recteurs voorschr. noch heffen ende beuren eerffelyck alle iaer dry malder eerff roggen van wegen Ian Scrage in die parochie van Velp, gelyck datt instrument ende schepenbrieven van den Bosch datt begrypen ende inhalden, welcke huys, hoff, eerffenisse, pachtinge ende chyns in der fundatie niet en syn begreepen met der rentten der fundatien, vuyttgenoomen thien pont darthien schellinge paiements; voor welcke thien pont darthien schellingen hebben ende besitten sullen die recteurs voorschreven eenen hoycamp, gecocht ende vercregen in den naeme ende steede der ponden ende schellingen voorschr. Ende want den hoycamp niet en verstrect ten valeur der ponden ende schellingen, soo sullen die gebueren van Zelant tot enen voldoen binnen dry iaeren eerstvolgende coopen, krygen ende bewysen op goeden wael doogenden onderpanden ter seeckere plaetsen der recteurschap voorschr. vier pont paiement, als in der fundatie begreepen staen, ten minsten op malck parceel vyff schellinge. Ende binnen dese dry iaeren tot datt die bewysinge gedaen is, sullen die gebuer die vier pont betaalen alle iaer op on-

(1) *Weem*, dat is het tegenwoordige pastorijhuis.

ser Vrouwen dagh Purificatio, als men kersen bornt. Ende als die naburen op Zelant bewysinge gedaen hebben vanden voorschreeven vier ponden, soo sullen die naburen voldaen hebben ende quytt syn, naer inhalt der fundatio. Item want die rentten in der fundatie begreepen, den last derselver fundatie niet en vermochten, soo syn daer toe verkregen ende gegeven rentten tot twee missen gedaen te werden; die eene van iuffrouw Margaretha Heym, weduwe wilne saliger gedachte Hubrecht van Gemert, des Maendaghs; die andere van wegen wilne Wouter Scerniers, daer in gereeckent vier vaet [van] Aert Heymmen, des Saeterdaghs, gelyck schepen brieven van den Bosch [en] van Uden daerop gemaeckt ende die missael op Zelant datt begreepen ende inhalden; welcke twee missen die recteurs voorschr. in affcorttinge des last in der fundatien alsoo naer den begrip der fundatien schuldigh sullen syn te doen offte te doen doen; ende die recteurs en sall tot geender plaetsen anders om loon misse doen. Item off binnen dese dry iaeren voorschreeve eenige rentten gegeven offte gelaeten worden, die sullen aen dese vier ponden cortten. Ende dit is ons seggen ende klaerenisse vuyttgesproocken gehalden te werden, op den poen als voor heer Rutger Vosch, notaris, ende getuygen verpoent is. Ende des geren wy van den selven notaris een instrument offte meer, tot behoeff der gener, die het aengaet ende op haere costen.

Naer vuyttspraeck van welker sententie deselve parthye aldaer noch praesent synde ende dieselve aenhoorende, hebben deselve sententie ende alle de vuytt volgende desselve, gelyck voorseytt, met naemen als booven, gepresenteert, geapprobeert ende geratificeert, ende pry-

sen, approbeeren ende ratificeeren door dese tegenwoordige, versoeckende datt sich ende aen yder een van haer, is 't datt het nootsaeckelyck is, een offte meer publycke instrumenten gemaeckt wordt. Dese syn aldus gepasseert op de publycke straet voor de muer van den kerckhoff van de cappel van Zelant, in het iaer, indictie, dagh, maent, uuyr, pausdom ende plaets gelyck als booven, aldaer tegenwoordigh synde saementelyck met alle de voornoemde eerlycke ende discreete mannen Walterus, soone eertytts van Henderick van Hengsthuvele, ende Laurens Luykens, schepenen in Uden, onder het dioces van Luyck, als gelooffweerdige getuygen tot dese geroepen ende versocht. Ende is alsoo ondergeschreven om datt ik Rutgerus Vos van Orschott, priester onder het diocees van Luyck, soo door de keyserlycke als door de authoriteytt van het eerweerdigh hoff van Luyck, publyck geswooren notaris, ende aen het voorseytt compromiss aen de verkiesinge ende assumptie van die arbiters, de overleveringe van die praesentatie, die bevestinge ende besluytinge van de poene, die vuyttspraeck van de arbitraele sententie, als oock die approbatie desselve van de parthyen ende alle andere voorseyde met de saementelycke voorgenoemde getuygen, als dese geschiede, selffs praesent geweest hebben, ende deselve aldus gesien, gehoort ende geweeten hebbe te geschiede: daerom hebbe ick dit tegenwoordigh publickque instrument door de handt van eenen anderen gelooffweerdigen getrouwelyck geschreeven daer vuytt by een gemaeckt, ende in dese publycke forme by een vergaedert, ende met mynen gewoonlycken naem ende teecken, alsoo oock met aenhangen der segelen geteeckent, door de arbiters ende parthyen, daer toe versocht ende gebeeden synde in getuygenisse, Gossen Heym zaliger ge-

dachten, Ian Henderix Heym zaliger gedachten, Henderix soone, naervolger ende wettige eerffgenaeme wylen zaliger gedachte Aernt Heymen, fundateurs der cappelle op Zeelant, in der parochie van Uden, als collateurs nu in der tytt derselve cappelle: want wy mercken ende aensien, datt die poincten boovengeschreeven ende gekleert, geshiet syn ten grooten oirbaer, proffyt, saeligheytt ende nutschappen der rectooren der cappelle ende gebueren op Zelant, ende om een euwige ende stendige minne tuschen hen te blyven, soo looven wy, ratificeeren ende approbeeren wy die poincten booven geschreeven allen ende een ygelycken, soo sy daer beschreeven staen, voor ons, onse meede erffgenaemen ende naercommelinge, begeeren neernstelyck die alsoo voorschreeve staet tot euwigen daege sonder wedderseggen van den rectooren gehalden te werden. Ende in oirconde des, soo hebben wy onse propere segelen, een met den notaris teecken, als voorschreeven staet, tot meerder vestinge hier onder aen doen hangen, in den iaer ons Heere als booven geschreeven staet.

N° 60. 23 November 1473.

De bisschop van Luik hecht zijne goedkeuring aan het stichten van een tweede altaar en beneficie in de kapel te Zeeland, met verpligting om wekelijks drie missen te lezen.

(Gebrekkig afschrift, medegedeeld door den heere J. A. Coppens, rector te Handel.)

Ludovicus de Borbon, Dei et apostolicae sedis gratia episcopus Leodiensis, universis et singulis praesentia visu-

ris, lecturis et audituris sinceram in Domino salutem. Petentium votis solertis impertiri studemus provisionis auxilia, per quae divini cultus in ecclesiis diocesis nostrae succedit augmentum. Sane prout accepimus et nuper nobis exhibita pro parte dilecti nobis in Christo Theodorici filii Ioannis Rutgheri de Mille praesbyteri nostrae Leodiensis diocesis petitio continebat, quod ipse zelo devotionis accensus, cupiens terrena in coelestia, et transitoria in aeterna felici commercio commutare, attendens quoque erumnosam praesentis vitae calamitatem, et ineffabilem omnipotentis retributionem, volensque districti iudicii diem piis operibus prevenire, et pro suarum facultatum modo, in hac lacrymarum valle fructuosius seminare, ut centuplum accepturus valeat cum electis perpetuo congaudere, de bonis suis sibi ab altissimo collatis in divini cultus missarum in capella sanctorum Iacobi et Cornelii sita in loco dicto op Zeelandt, parochiae de Uden praetactae nostrae diocesis, celebrandarum augmentum, pro sua suorumque parentum et benefactorum animarum salute, accedente consensu rectoris et investiti ecclesiae praedictae in fundationem et dotationem unius altaris novi, in honorem Dei omnipotentis et gloriosae suae genitricis semperque virginis Mariae, necnon sanctorum Anthonii confessoris et Brigidae virginis, in eadem ecclesia construendi, taliter quod rector huius altaris in eodem altari singulis septimanis tres missas, unam scilicet matutinalem singulis dominicis diebus, alias vero duas missas singulis secundis et tertiis feriis, hora dicto rectori conveniente celebrare seu celebrari facere tenebitur, et erit obligatus. Et siquidem rector in aliqua earumdem missarum, sic celebrandarum, quod absit, negligens repertus fuerit, poterit in hebdomada sequenti talem missam sic neglectam recuperare, aut facere

recuperari, ita tamen quod ipse rector altaris pro qualibet missa neglecta et in hebdomada sequenti minime recuperata, mamburnis seu provisoribus fabricae praetactae capellae duos grossos antiquos, toties quoties hoc acciderit, quos ipsi mamburni in utilitatem et profectum dicti altaris convertent, exsolvere habebit et exsolvet. Et quod ipse dominus Theodoricus fundator et exponens hac prima vice in et ad idem altare per nos rector instituatur et admittatur, salvo etiam quod jus patronatus ac praesentandi personam idoneam ad dictum altare quoties illud vacare contigerit, ad ipsum fundatorem quamdiu vixerit in humanis et post eius decessum ad ipsius fundatoris proximiorem haeredem spectabit et pertinebit nonnullos canones seu redditus ac bona haereditaria ad summam sedecim maldrorum siliginis mensurae localis salva pluri ascendent (1) donavit et assignavit, prout in quodam instrumento publico super inde confecto ac manu signo et subscriptione solitis et consuetis discreti viri Simonis de Palude, praesbyteri nostrae Leodiensis diocesis publici sacra imperiali authoritate, et curiae nostraę Leodiensis notarii iurati subscripto et signato, pro parte eiusdem exponentis. Nobis fuit humiliter supplicatum, quatenus memoratum altare mediantibus dote et oneribus praedictis in titulum ecclesiastici beneficii in honorem Dei omnipotentis et gloriosissimae suae genitricis semper virginis Mariae necnon sanctorum Anthonii confessoris et Brigidae virginis erigere eumdemque Theodoricum exponentem actu praesbyterum in et ad ipsum altare, dum per nos erectum fuerit, admittere et rectorem in eodem hac prima vice instituere, sibique exponenti in praemissis omnibus et singulis opportuna nostra ordinaria authoritate provi-

(1) Ter dezer plaatse is de lezing bedorven.

dere dignaremur. Nos igitur ad augmentum divini cultus animarumque salutem affectuosius inclinati, quia examinationem de eo pro parte nostri factam ad praetactum altare obtinendum idoneum esse praetactosque annuos haereditarios canones seu redditus et bona antedicto altari, ut praemittitur, donatos et assignatos pro tribus missis singulis septimanis desuper modo praemisso celebrandis, pro illius dote competente sufficere comperimus, memoratum altare in titulum perpetui ecclesiastici beneficii praesbytero seu clerico saeculari conferendum, sub modo et forma antedictis authoritate nostra ordinaria erigimus et instituimus, et quod in eodem altari divina missarum solemnia supra lapidem portatilem consecratum per quemcumque praesbyterum saecularem et idoneum ad spatium unius anni proximi futuri celebrari valeant, licentiamque etiam illud per episcopum nostrum in pontificalibus vices gerentem, facere consecrare concedimus et elargimur, supradictos annuos redditus et canones, ac alia bona immobilia seu haereditaria propterea donata et assignata illi pro dote una cum literis, instrumento et scripturis desuper confectis incorporamus et con..... praetactumque altare cum omnibus iuribus et pertinentiis suis hac prima vice praelibato Theodorico exponenti et supplicanti in Dei nomine nostra authoritate ordinaria conferimus solito more, absque tamen alia praesentatione admittendo, et nihilominus quoties extunc id idem altare vacare contigerit, jus patronatus atque praesentandi personas idoneas ad huiusmodi altare obtinendum sibi Theodorico fundatori quamdiu vixerit in humanis, et post eius decessum ipsius fundatoris proximiori haeredi authoritate nostra ordinaria per praesentes reservamus, iuribus matricis ecclesiae in aliis semper salvis, mandantes universis et singu-

lis praesbyteris, clericis et notariis publicis nostris subditis, quatenus praefatum Theodoricum seu eius legitimum procuratorem pro eo et eius nomine in et ad praenominatum altare ipsiusque corporalem et realem et actualem possessionem iuriumque pertinentium eiusdem authoritate nostra ponant et inducant, calicem, libros, missale ac caetera ipsius altaris ornamenta eadem in signum verae possessionis tradentes et deliberantes, sibique Theodorico aut suo legitimo procuratori de fructibus, redditibus, proventibus, juribus et obventionibus praetacti altaris universis, quantum in eis est, respondeant, et ab aliis faciant et mandent integraliter et ad plenam respondere temporibus et locis ad hoc aptis, harum nostrarum testimonio literarum sigilli nostri ad causas appensione corroboratarum et datarum sub anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo tertio, mense Novembri die vigesima tertia.

(Infra habebatur:)

Collata est praesens copia per me Anthonium Rutgheri notarium et oppidi Buscoducensis secretarium iuratum et concordat cum suo originali, quod attestor manu propria et signo meo consueto hic apposito.

(Signat.) Anthonius Rutgheri.

(Dein habebatur:)

Concordat haec praesens copia cum registratura Cliviensi.

(Signat.) Iohan Strüberg.

N° 61. 29 Maart 1484.

Pauselijke vergunning aan de inwoners van Uden, dat zij op Zon- en feestdagen volstaan kunnen met misse te hooren in de kapel van Volkel, zonder de dienst in de parochiekerk bij te wonen, Paaschdag echter uitgezonderd.

(Vertaalde copie, ten archieve van het rectoraat van Volkel.)

IULIANUS, door de bermhertigheydt Godts, bischop van Ostien, aen myn beminde in Christo, vrouwen en. mans van het dorp van Uden, inde gebuerschap van Volckel, onder het bischdom van Luyck, saluyt inden Heere. Den apostelycken stoel, weesende eene godtvruchtige moeder over u lieden salicheydt, ende ieder eens sorchvuldich synde, geeft sy aen u lieden gerne toe het welcke streckt tot der salicheydt der sielen ende met de gerechticheydt overcomen: wy dan door deese bemerckinge beweeght synde, ende een goedertieren toestemminge gevende aen u lieden beeden, om misse te hooren ende andere goddelycke diensten, oock met eenen herdragelycken autaer, ende om te weyden ende te sproeyen het waeter, ende sermoon te laeten geschieden inde capelle in Volckel, ter eeren vanden heyligen Anthonis, belyder, en. de maget Barbara, door ons costen opgericht ende geweydt, op alle tyden, als het gelegen ende bequaem sal weesen, sonder oorloiff van uwen pastoir, vuytgenomen alleenlycken den feestdach van Paschen, ende nochtans nyet ten tyden van interdict, maer als het doord recht toegelaeten is, ende daerenboven sonder de gerechticheydt vande parochie kercke ende ieders anders daer mede te krencken. Door

authoriteyt vanden heere paus, wiens sorge wy principalyck dragen, ende door syn speciael gebodt over dit door syn vuytspraecke aen ons gegeven, geven wy met inhoudt van deesen vryen oorloiff, om te hooren de voorseyde misse ende goddelycke diensten, ende andere voorgaende, aen u lieden, de welcke belyden, dat gy om de verschildtheydt der plaetse, ende principalyck ten tyde van regenen ende andere tempeesten, naer u parochiale kercke gemackelyck nyet en condt gaen, nyet tegenstaende de constitutie van zaliger memorie den heere paus Clemens den vyffden en. andere apostelycke constitutien, ordonnantien ende gewoonten primorabile [*sic?*] en synodaele hieraen contrarie synde. Gegeven tot Romen, onder den segel van ons officie, den negen en twintichsten Meert, het eerste iaer des pausdoms vanden heere paus Innocentius den achtste.

N° 62. 6 Augustus 1487.

Stichting van eene wekelijksche mis in de kapel te Volkel, benevens eenige andere giften bij testament aan onderscheidene kerken.

(Notariele acte op perkament, ten archieve van het rectoraat te Volkel.)

In nomine Domini. Amen. Universis et singulis praesentes litteras, sive praesens publicum instrumentum inspecturis, officialis Leodiensis salutem in Domino sempiternam, cum notitia veritatis infrascriptorum. Noveritis, quod nobis pro parte discretorum virorum, Iohannis Goeswini et Iohannis Walraven, mamburnorum seu provisorum capellae de Volkel, parochiae de Uden, Leodiensis

diocesis exposito (1), quod quondam Mathias de Heyst pridem, dum adhuc in humanis ageret, sanus mente et corpore, rationeque et intellectu vigens, ac sensuum suorum bene compos existens, zelo devotionis accensus, in divini cultus augmentum, ad opus unius missae septimanalis, in praetacta capella celebrandae, hereditarium censum sex librarum ac quatuordecim Petros (2) semel, necnon certa alia bona eidem capellae testamentaliter legavit et reliquit coram domino Sandero Pyeck de Batenborch, notario publico ac testibus fide dignis, ad hoc vocatis et rogatis. Qui quidem Sanderus, ut et tamquam notarius publicus praemissa et alia in notam recepit et prothocollavit, instrumento tamen publico, per eundem Sanderum morte praeventum, pro dictis exponentibus nondum confecto. Fuit igitur nobis pro parte dictorum exponentium humiliter supplicatum, sibi in et super praemissis de remedio provideri oportuno, ne veritas narratorum et contentorum in prothocollo praetacto occultaretur, illorumque probatio deperiret, seu in posterum deperire posset, quatenus alicui notario probo et legali *committere dignaremur* (3), qui huiusmodi prothocollum in publicam redigeret formam, et exinde publicum, in quantum praefatis exponentibus conduceret, conficeret instrumentum. Nos igitur officialis praedictus supplicationi huiusmodi tamquam justae subvenire volentes, attendentesque, quod justa petentibus non est denegandus assensus, fideli nostro Henrico vanden Loe, sacra imperiali auctoritate publico, ac

(1) *Exposito,* lees *expositum sit.*

(2) *Petros,* zijnde de gouden Peters, die destijds te Leuven geslagen werden. Zie Heyen, *Munten in de Nederlanden geslagen in de XIV en XV eeuw,* passim.

(3) De cursijf gedrukte woorden zijn door ons bij gissing ingevuld. Blijkbaar heeft de notaris deze of dergelijke woorden overgeslagen.

curiae nostrae Leodiensis notario jurato, commisimus et mandavimus, quatenus vice, loco, et auctoritate nostris, tam super narratis et contentis in huiusmodi prothocollo, quam etiam generaliter in omnibus et singulis prothocollis praefati quondam Sanderi notarii, si illud et illa per legitimam informationem super hoc receptam, reperiret manu propria memorati Sanderi scriptum sive scripta, signove suo minuto (1) signatum seu signata, instrumentum publicum seu publica instrumenta, sub signo suo solito et consueto, signandum et signanda conficeret et conscriberet, signoque suo praedicto signaret ac partibus illud seu illa petentibus, ad quas spectant et pertinent, seu parti, ad quam spectat et pertinet, traderet et deliberaret juxta certarum literarum nostrarum commissorialium, sibi Henrico ob hoc per nos concessarum, quarum tenorem infrascriberet, contentum et tenorem. Qui quidem Henricus notarius, huiusmodi nostris literis receptis, et vigore earumdem comperto, per legitimam informationem, per ipsum super hoc receptam, quod huiusmodi prothocollum fuerat et erat manu propria praefati quondam domini Sanderi notarii scriptum, sibique Henrico per executores testamenti eiusdem quondam domini Sanderi ad ipsius nostri commissarii instantiam traditum et deliberatum, id idem prothocollum in hanc publicam formam redegit et praesentes literas sive praesens publicum instrumentum vice, loco et auctoritate nostris exinde confecit, tenorem huiusmodi prothocolli praesentibus de verbo ad verbum inscribendum, qui noscitur esse talis.

Anno octuagesimo septimo indictione quinta, mensis Augusti die sexta, hora primarum vel quasi, Mathias de

(1) *Suo minuto*, op zijne minute, ontwerp, opstel.

Heyst, legavit Gertrudi relictae quondam Iohannis de Heze Beeldsnyers et liberis suis legitimis, ab ipsis pariter genitis, XVII Petros, decem et novem stuveros pro quolibet computandos, a quondam Iohanne praescripto legatos, unacum literis etc. Item ad opus unius missae in capella de Volkel tot Uden, septimanatim celebrandae, per dominum Thomam de Borken, hereditarium censum sex librarum monetae, quem Theodericus Marcelis Bollenssz. sibi annuatim et hereditarie solvere tenetur, ex hereditatibus in Oss vel circiter sitis, et quatuordecim Petros, quos idem Theodericus sibi solvere tenetur. Item legavit Yde van Heynsel unum par bonorum lintheaminum et unum florenum Rhenensem semel dandum. Item Cornelio uni trium suorum heredum lectum suum meliorem cum singulis suis attinentiis, ende metter nyer tyeken van thien vierdele breed te voren vut (1). Item syn tafelken legavit in ecclesia de Oss voer sinter Claes. Item syn beste swarte casuyffel metter toebehoerten, ecclesiae parochiali de Uden. Item capellae op Boekel, calicem suum ende eenen alten steen. Item op Volkel noch een roey beduerden casuyffel metter toebehoerten ende eenen alten steen, et een gewydt taeflaken van sess ellen legavit capellae op Ollant (2) utendum. Item in Oss voer sint Aechten altaer een groen casell (3) metter toebehoerten pendentibus in camera domus inhabitationis in vico Hynthamerensi, Iudoco Huberti Roelofs et Theoderico de Hoemen barbitonsore testibus etc. Item ecclesiae de Oss ad opus soborii (4) viginti Reinsgulden ad Henricum de Heze le-

(1) *Te voren vut,* of *uit,* d. i. vooruit.

(2) *Ollant,* een gehucht onder St. Oedenrode.

(3) *Casell,* koorhemd, zegt WEILAND in zijn *Kunstwoordenb.*, dus alb.

(4) *Soborii,* misschien eene spelfout voor *ciborii,* eene ciborie voor de H. hostien.

vandos, qui sibi illos debet. Item constituit dominum Macharium Loyer et Petrum Bardeyn, licet absentes tamquam praesentes, et cuilibet unum florenum Renensem semel dandum, etc.

Tenor vero literarum commissorialium, unde praefertur, sequitur, et est talis:

Officialis Leodiensis fideli nostro Henrico vanden Loe, publico sacra imperiali auctoritate et curiae nostrae Leodiensis notario jurato, salutem in Domino et fideliter agere et in commissis. Cum, sicuti accipimus, dominus Sanderus Pyeck de Batenborch, presbyter, dum viveret, dicta auctoritate notarius decesserit, relictis post se nonnullis prothocollis et originalibus super diversis contractibus, recognitionibus, conventionibus mere monialibus, et testamentis seu ultimis voluntatibus, aliisque actibus coram eo, tamquam notario publico et persona authentica initis, factis et conclusis, propria manu ipsius aut signo suo munito signatis, quae nondum fuerunt aut sunt in formam publicam redacta, hinc est quod de legalitate et industria tuis in domino confidentes, tibi tenore praesentium committimus et mandamus, quatenus ne res gestae coram dicto quondam domino Sandero notario propter eius mortem pereant, salario competente mediante, cum super hoc per illos, quorum interest seu interierit, fueris requisitus, omnia et singula prothocolla et originalia minime cancellata, quae inveneris et noveris signo quondam Sanderi praedicti privato minuto vere signata aut sua manu propria scripta, in publicam redigas formam instrumentaque publica tuo signo publico signanda inde conficias, nihil addendo, minuendo aut mutando, quod facti aut rei substantiam deminuere, augere valeat, aut mutare in alicu-

ius detrimentum, tenores huiusmodi prothocollorum et originalium fideliter de verbo ad verbum instrumentis huiusmodi, per te super hiis conficiendis, inserendo: si vero aliqua prothocolla aut originalia signo minuto dicti quondam Sanderi notarii signata aut sua propria manu scripta in aliquo inveneris cancellata, super quibus in publicam formam redigendum fueris requisitus, illa pro cancellatis in publicam redigas formam, ad modum et formam huiusmodi cancellationis diligenter et fideliter instrumentis per te desuper conficiendis inserendae ipsaque instrumenta hiis solummodo, quorum interest seu intererit, exhibenda harum nostrarum testimonio literarum, sigillo dictae curiae nostrae sigillatarum, et datarum anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo octavo, mensis Aprilis die decima.

[*Lager staat, naast een gereept kruis met twee sleutels, als het teeken van den notaris:*]

Et ego Henricus vanden Loe de Oesterwyck, clericus Leodiensis diocesis sacris apostolica et imperiali auctoritatibus publicus et venerabilis curiae Leodiensis notarius juratus praefatique domini officialis Leodiensis in ea parte commissarius et scriba, quia virtute literarum seu missorialium praemissorum prothocollum etiam superius inscriptum propria manu memorati quondam domini Sanderi notarii scriptum, repperi illudque in omni litera cum huiusmodi admissione recepi, collationem quoque feci de praesentibus cum eodem: idcirco hoc praesens publicum instrumentum manu mea propria scriptum exinde confeci et in hanc publicam formam redegi signoque et nomine meis solitis et consuetis signavi et subscripsi. In fidem et testimonium omnium et singulorum praemissorum rogatus

et requisitus. Acta fuerunt haec in domo habitationis domini Romboldi Zavelberch, presbyteri in vico Piperis opidi de Buscoducis sita anno a nativitate Domini XCCCC°XCII mensis Iunii die decima nona, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Innocentii, divina providentia papae octavi anno octavo, praesentibus ibidem honorabilibus viris dominis Henrico de Macharen et Iohanne de Boextel, presbyteris testibus ad praemissa vocatis et rogatis.

m. s. HENR. VANDEN LOE.

N° 63. 18 September 1492.

Beschrijving van het grafmonument van Adolf van Kleef, heer van Ravestein, in de voormalige kerk der Dominikanen te Brussel.

(LE ROY, *Grand Théatre sacré de Brabant*, t. I, p. II, pag. 259, 260.)

Avant l'incendie [de l'église des pères Dominicains] de l'an 1695. causé par le bombardement [de la ville de Bruxelles par les Français], on voyoit au milieu du Choeur le superbe Mausolée d'Adolphe Duc de Cleves, Comte de la Marcke, Seigneur de Ravestein, et de sa seconde Femme et Douairiere Anne de Bourgogne, fille de Philippe le Bon. Ce Mausolée étoit de metail doré sur de grosses pièces de marbre, ou pour mieux dire de pierre de touche, élevé de cinq pieds de terre. Audessus étoient les Statues de fonte des mêmes Ducs avec les marques de leur dignité. Tout au tour on voyoit 32. Ecussons de cette illustre famille descendue de Rois, d'Empereurs, et des plus grands Princes. Au devant étoient les armes

de ses deux femmes; derriere étoit une inscription Latine, et au dessus des Statues l'inscription suivante en François.

*Souhs cette lame gist le corps de noble Memoire d'*ADOLF, *Duc en Cleves, Comte en la Marck, Seigneur de Ravestein etc. fils puisné d'Adolf, Duc de Cleves, Comte de la Marck, et de Dame* MARIE DE BOURGOGNE, *soeur germaine du bon Duc Philippe de Bourgogne, lequel apres avoir nourry son nepveu, le allia par mariage à tres noble Dame Beatrix fille de l'Infant Don Petre de Coymbre, fils, frere, et Oncle des Rois de Portugal, dont d'eux est demeuré Philippe Duc et Comte esdicts Pays, Seigneur de Ravestain, leur seul Heritier, apres le deçes de cette Dame, dont le Corps gist à Quesnoy, defunct se remaria à noble et puissante Dame Anne fille du bon Duc Philippe. Ces deux conjoincts apres avoir vescu ensemble* XXII. *ans, et ayant en ce lieux dont ils sont Fondateurs esleu leur Sepulture, le dit Seigneur Adolf delaissant la dicte Dame Anne Douagiere, trespassa le* XXVIII. (1) *jour de Septembre* M. IIII° IIII. XX. XII. *et icelle Dame Anne que cy gist lez susdict Seigneur, trespassa le* XVII. *jour de Janvier* M. V°. *et un. Priez Dieu pour leurs Ames.*

(1) Lees *XVIII September*, zoo als hiervoor blz. 15 teregt wordt opgegeven, ofschoon Butkens den dood van Adolf stelt op den 12 October (zie hiervoor blz. 24). Ook Miraeus (*Op. Dipl.*, t. I, pag. 458) las in dit opschrift den 18 September, blijkens de Latijnsche vertaling, die hij daarvan mededeelt. Zie ook Corpus, dl. IV, blz. 11.

N° 64. 24 September 1492.

Philips van Kleef, heer van Ravestein, bekent in drie verschillende schepenbrieven, aan even zoo vele burgers der stad 's Hertogenbosch verkocht te hebben tweemaal veertien en eens dertien mudden rogge erfpacht uit zijne landen van Ravestein.

(*Ingebodt inden Lande van Ravesteyn, Herpen etc.*, Ms. circa 1605, ten archieve der stad 's Hertogenbosch, geteekend *E*, n° 33, fol. 36 vso — 38 vso.)

Dominus Philippus de Clivis et de Marka, dominus temporalis de Ravesteyn, de Herpen, Velpe, Huesselinge, Langel, Doerne, Derenborch, Demen, Uden, Wynendale et Dreysche etc., legitime et hereditarie vendidit magistro Wilhelmo de Busco annuam et hereditariam pactionem quatuordecim modiorum, bonae, clarae et laudabilis siliginis, mensurae de Buscoducis, solvendam anno quolibet hereditarie in festo Purificationis beatae Mariae virginis et infra oppidum de Buscoducis libere ab omni onere precariae, subventionis, exactionis et alio onere quocumque tradendam et deliberandam, de et ex dominiis terris, villa et villagiis suis de Ravesteyn, Herpen, Velpe, Huesselinge, Langel, Doerne, Derenborch, Demen et Uden, atque de et ex omnibus et singulis suis decimis grossis et minutis, molendinis, mulcta, iure molitionis, terris, agris, pratis, pascuis, mericis, communitatibus, warandiis, piscariis, theoloniis, censibus, pactionibus, redditibus, precariis subventionibus, exactionibus, ac quibuscumque aliis suis profectibus et emolumentis, in dominiis, terris, villa et villagiis suis praedictis existentibus sitis, solvendis aut re-

periendis, ac etiam eorum iuribus et attinentiis, atque etiam de et ex quibuscumque aliis suis bonis allodialibus censualibus et feodalibus, quae dictus dominus Philippus, in ultimis dictis suis dominiis, terris, villa et villagiis, sita aut solvenda habet ut dicebat, ab eodem magistro Willelmo iure hereditario habendis et possidendis, dictamque pactionem dictus dominus Philippus venditor praefato magistro Willelmo supportavit et effestucando resignavit modo in talibus consueto, promittens dictus dominus Philippus venditor, ut debitor principalis super se et bona sua omnia ab eo ad praesens habita, ac imposterum ab eo habenda et acquirenda, quibus ipse dicto emptori de dicta pactione quatuordecim modiorum siliginis debitam et iustam praestabit warandiam et quod ipse praemissa dicta contrapignora pro solutione dictae pactionis quatuordecim modiorum siliginis praefato magistro Willelmo annuatim exinde ut praemittitur, solvenda sufficienda beneque valentia semper efficiet et satis secura. Tali conditione annexa, quod dictus magister Willelmus mediantibus praesentibus literis, et aliis literis quas dictus dominus Philippus, sub suo sigillo dicto magistro Willelmo pro maiore securitate solutionis dictae pactionis, de eadem pactione expediri fecit, dumtaxat unam et eandem pactionem cum suis arrestadiis et dampnis, singulis annis termino solutionis cesso, petet, monebit, et via iuris prosequetur. Atque quod dictus dominus Philippus dictam pactionem in toto atque in simul perpetuo redimere et acquitare poterit cum et mediantibus tricentis aureis florenis Andreae dictis enckel gouden Andries guldens, boni auri et iusti ponderis monetae, quondam ducum Philippi aut Karoli sui filii piae memoriae, ducum dum vixerunt Bourgondiae, Brabantiae etc., comitum Flandriae, Hollandiae,

Zelandiae etc. in eorum terris Brabantiae, Flandriae aut Hollandiae monetatis, cum pactione anni redemptionis et arrestadiis si quae protunc restiterint, solvendis de pactione praedicta, hoc tamen salvo quod idem dominus Philippus aut eius pro tempore heredes seu successores, per eorum literas patentes, per integrum annum ante huiusmodi redemptionem seu acquitationem dicto magistro Willelmo aut suis pro tempore in dicta pactione successoribus, eandem redemptionem et acquitationem praeintimare tenebitur. Testes Borchgreve et Rompot. Datum xxiiij^{a} Septembris anno xiiij^{c} xcij.

Dictus dominus Philippus, omnino ut supra, vendidit Busco ad opus Gerongii de Busco consimilem pactionem quatuordecim modiorum siliginis, solvendam, tradendam, et redimibilem, ut supra. Testes, datum supra.

Idem dominus Philippus, ut supra, vendidit Busco, ad opus Wolteri Bollick, pactionem tredecim modiorum siliginis, omnino ut supra, et redimibilem cum ducentis et septuaginta octo huiusmodi florenis ac sedecim stuferis, ut supra. Testes, datum ut supra.

Notum sit universis, quod cum ita actum esset prout in omnibus contractibus praedictis etc., prout in diversis literis scabinorum de Buscoducis, super hoc confectis plenius continetur, cumque dictus Philippus receptorem, scultetum, forestarium, suos scabinos, iuratos, magistros fabricae, et mensae sancti Spiritus, atque omnes incolas et subditos suos atque totam communitatem sui villagii seu dominii de Uden, admonuisset, induxisset et requisivisset, quod ipsi et eorum quilibet, pro se et omnibus eorum heredibus et successoribus, pro tempore incolis vil-

lagii de Uden seipsos, ac suos heredes et successores pro tempore incolas de Uden et eorum bona ab eis ad praesens habita, et ab eisdem et eorum heredibus et successoribus in posterum habenda et acquirenda, pro maiori securitate solutionis dictarum pactionum omnium et singularum vellent obligare et easdem pactiones, ut principales debitores cum eodem domino Philippo promittere, et se principales debitores earundem pactionum, constituere, si et in quantum dictae pactiones omnes et singulae in toto vel in parte, infra mensem post terminum solutionis earundem pactionum immediate sequentem solutae non fuerint, et dicti receptor, scultetus, forestarius, scabini, iurati, magistri, incolae et subditi praedicti pro se et eorum heredibus et successoribus, incolis pro tempore villagii seu dominii de Uden praedicti, ad petitionem et requestam dicti domini Philippi eorum domini, praemissa modo et forma praemissis fecissent et promisissent ut idem dominus Philippus dicebat, constitutis igitur coram scabinis infrascriptis idem dominus Philippus de Clivis et de Marka, pro se et quibuscumque suis heredibus et successoribus, palam recognovit et ut debitor principalis super se et bona sua omnia, ab eo ad praesens habita et habenda, Busco, ad opus dictorum receptorum sculteti, forestarii, scabinorum, iuratorum, magistrorum fabricae et mensae praedictarum, atque omnium et singulorum incolarum pro tempore dicti villagii sive dominii de Uden promisit, quod ipse omnes et singulas pactiones praedictas, perpetuis futuris temporibus sic et taliter dabit et solvet, ac dare et solvere tenebitur, quod dictis receptori, sculteto, forestario, scabinis, iuratis, magistris fabricae et mensae praedictarum, ac incolis pro tempore dicti villagii seu dominii de Uden dampna non eveniant in

futuris, atque quod ipse eosdem receptorem, scultetum, forestarium, scabinos, iuratos, magistros, et incolas praedictos acquitabit, relevabit, et omnino indempnes observabit a quibuscumque dampnis, molestiis, custibus et expensis quae eis aut eorum alteri occasione defectus solutionis dictarum pactionum in toto, vel in parte quovismodo evenire possent, in iudicio spirituali vel saeculari, aut etiam extra iudicium omnibus exceptionibus postpositis et seclusis absque fraude. Testes, datum ut supra.

N° 65. 1 April 1495.

Philips van Kleef, heer van Ravestein, begunstigt de gemeente Herpen met twee vrije jaarmarkten.

(*Landtchaerte van Ravesteyn*, Ms. v. C., fol. 155.)

Jaermerckt tot Herpen.

Philippus van Cleve ende van der Marck, heere van Ravensteyn, van Herpen, van Uden, van Edinghen, van Wynendaele ende van Driesscher etc., doen te weten, allen teghenwoordighen ende toecommenden, dat ter volmoedigher beden ende versueck [van] onsen welbeminden, die geswooren ende gemeyn ondersaeten onser heerlickheyt ende ons dorps van Herpen voors., ende in eenighe merckelycken redenen, ons daertoe geneygen hebben, geoorlofft, gewilleniert ende geconsenteert, oirloven, willenieren en. consenteeren by desen teghenwoordighen onsen letteren, dat van nu voortaen ten euwighen daghen sullen wesen twee vry iaermerckten, elcx sjaers in onsen voors. dorpe ende heerlickheyden van Herpen, tho weten, die een end' irste iaermerckt op ten irsten Donderdagh

nae Pincxtendagh, ende die andere des Maenendaghs nae sint Bartholomaeus dach; tot welcker twee iaermerckten allen coopluyden sullen moghen commen vry aff end' aen, met haeren beesten end' andere commende schaepen, mits betaelende gelycken tolle t'onsen behoeffte, als men gewoon is te betaelen in die vier (1) iaermerckten tot Ravensteyn ende tot Uden, te weeten: van elcken peerde, dat verkofft wordt, eenen vlemps, ende dergelycken van een koye: item van 4 schaepen oock een vlemps: van een vercken eenen halven vlemps, en. van een waeghen te vercoopen, eenen vlemps; denwelcken toll men gehauden wert te betaelen onsen rentmeester van Ravensteyn, offte den geenen, die hy daer toe stellen sall, t'onsen behoeff. Constitueerende dat die voors. twee irste merckten voor dit teghenwoordich iaer toll vry wesen sullen, sonder iet t'onsen offte t'onseren behoeff te betaelen. Ontbieden daeromme ende beveelen onsen drossardt ende rentmeester van Ravensteyn, nu syn[de] offte naemaels commen sullen[de], ende allen anderen richteren en. officieren en. ondersaeten, dien 't aengaen mach, dat sy van desen teghenwoordighen octroyen, oorlove en. consent, ende van alles des voors. is, den voors. van Herpen doen laeten ende gedogen rustelyck, vredelyck ende geheelyck gebruycken ende genieten, sonder eenich wederseggen ter contrarien, want ons alsoo beliefft; behoudende in anderen saecken onsen recht ende een iegelycken 't syne in allen. Oircont onsen segell hyer aengehanghen, den irsten dagh in April in't iaer ons Heeren 1494 (2), nae de costume des hoeffs [van] Camerick.

(1) In andere afschriften staat *vry*, hetgeen wel in den oorspronkelijken tekst zal gestaan hebben. Vergelijk het berigt wegens de jaarmarkten in het land van Ravenstein bladz. 36 hiervoor.

(2) In twee andere landkaarten staat 1500, met weglating der woor-

N. B. Tegenwoordigh syn tot Herpen dry iaermerckten: Maendaeghs naer Pinxteren, Maendaghs naer St. Bartholomeus, Maendaghs naer St. Lucas.

N° 66. 20 Julij 1501.

Voor de regering van 's Hertogenbosch getuigen eenige inwoners, geregtelijk opgeroepen, al wat hun bekend was wegens de stads jurisdictie en het ingebod in de landen van Ravestein, Megen, Herpen, Uden enz., doch bijzonder te Oijen.

(*Ingebodt inden Lande van Ravesteyn, Herpen etc.*, Ms. circa 1606, ten archieve der stad 's Hertogenbosch, geteekend *E*, n° 33, fol. 71-79.

Allen ende eenyegelicken, die dese oipene letteren van certificatie sullen sien oft hooren lesen, saluyt, met kennisse der waerheyt. Wy schepenen ende raedt der stadt van Shartogenbosch doen condt, certificeren voor die gerechte waerheyt, dat voor den onderschouteth ofte richter ende ons schepenen voors. gestaen zyn die persoonen hiernae volgende, borgeren der stadt voors., mannen van goeden namen, famen, staten ende conditien, ende hebben by manisse des onderschouteth oft richters voors., met hueren behoirlycken eede daerop gedaen, getuycht ende vercleert inder manieren hiernae volgende: item inden yersten, Willem Pyeck, out wesende tachtentich iaeren ofte daeromtrent; Goossen vanden Heesacker ende Ian van Arkel, ses en. tseventich iaer oft daer omtrent; Engden: *nae de costume des hoeffs Camerick.* Juist om deze bijvoeging heb ik den brief op 1495 gesteld, ofschoon het afschrift, dat de heer Corpens gebezigd heeft, ook 1500 heeft. Zie zijne *Beschrijving des Bisdoms van 's Hertogenbosch*, dl. IV, bladz. 11.

bert van Uden; meester Willem vanden Bosch, over tsestich iaer; Ian Pynappel, omtrent eenentachtentich iaer; Peeter Colen, ontrent vyff ende tzestich iaer; Willem Steenwech, sess en. tseventich iaer oft daeromtrent; Ian Goyartss., over vyff ende vyftich iaeren; Ian Heym, vier ende vyftich iaeren; Rutger van Erp, twee en. tzestich iaer oft daer omtrent; Ioirdaen van Boort, acht en. veertich iaer oft daer omtrent; Ygram van Achel, over vyftich iaeren, en. Goyardt die Bye, out weesende drye ende tzestich iaer oft daer omtrent, allen raedtsheeren der stadt voorscreven, hebben eendrechtelyck getuycht warechtich te syn, nae der hoocheyt ende heerlicheyt ons genedigen heeren des eertshertogen, den rechten, privilegien, auden usagien ende hercommen synre genaden stadt van Shartoigenbosch altyt onderhouden en. costumeert is geweest, van alsoe langen tyden, dat nyemant die contrarie gedenct, ende alsoe lange zy verstandt en. discretie gehadt hebben, dat zoe wanneer ennighe persoonen hebben schepenen brieven der stadt voors., daerinne vercoft oft overgegeven zyn erffchynsen, renten, pachten etc., voor schepenen der selver stadt, vuyt seeckeren onderpanden, gelegen bynnen deser meyeryen, oft oyck sculde bryeven van penningen, gelooft voor schepenen voorscreven, oft geloifte in praesentien van poirters deser stadt, als getuygen, gedaen, t'achter ende onbetaelt zyn van hueren chynsen, renten, pachten oft penningen en. schulden voors., dat alsulcke persoonen, om te comen tot betaelinghe, moigen naeder hoocheyt, heerlicheyt ende rechten voors. doen daigen ende ingebieden byden poirtier der stadt voirs. oft byden voirster onder die smaelheeren, ten versuecke des poirters voirs., den bruycker van huere onderpanden, gelegen inde meyerie buyten der stadt ende huere vryheyt,

oft die gheene, die hem verbonden ende geloift hebben penningen oft andere gereede gueden in manieren voors. te betalen, alsoo wel die gelegen ende woonachtich syn in steden, vryheyden en. dorpen bynnen deser meyerien toebehoiren, sonder middel ons genedigen heere voors., als anderen heeren smale heerlicheyt bynnen der selver meyerien hebbende, gelyck zyn: Ravesteyn, Helmondt, Eyndhoven, Megen, Herpen, Uden, Bucxstel, Waelwyck, Venloen, Arlebeeck, Drunen, Tilborch etc. Ende indyen die alsoe ingeboden syn, nyet en betaelen oft en compareeren off hen en verantwoirden voor schouth en. schepenen deser stadt, ten daige hem byden poirtier geset, soe mach die crediteur ende claeger tachter synde, syn brieve doen lesen voor schouteth ende schepenen voors., in recht sittende, oft die geloifte, hem voor poirters gedaen, bewaeregen ende metten selven poirteren betuygen, ende daernae een scepene vonnisse werven, dwelck gelesen zynde, soe beveelt alsdan die schouteth, van wegen ons geneden heerén ende synre genaden hoocheyt, ende der stadt rechten voors., den poirtier oft ingebieder, als zynen vorster, tselve vonnisse ter executien te stellen; ende alsoe verre den poirtier in syne executie ende vuytpandinghe ennige belett, fortsse oft gewout by yemanden gedaen wordt, soe pleech die heer oft richter by hem selven oft by assistentie ende behulpe vanden schutten ende anderen heeren en goede mannen vuyten drye leden deser stadt, die beletters en. overtreders voors gevangen te brengen ende te haelen bynnen deser stadt, te corrigeren ende straffen, nae gelegentheyt heur misdaet ende rebellie, geperpetreert tegen die hoocheyt ende iurisdictie ons geneden heeren en. der stadt rechten voors.; ende datse dit aldus hebben weten useren tot diversen tyden; ende

dat onse genedighe heer heeft voor syn hoocheyt ende heerlicheyt, van elcken persoon, die aldus ingeboden wordt, thien schillinge ouds, maeckende omtrent vyffthien stuvers, daeraff die schouteth van wegen ons geneden heeren loonen moet den poirtier, diet vuytpandt. Item tuigen noch alle die raedsheeren voors., ende met hen meester Hanrick Pelgrum, meester Claes Kuyst ende meester Peeter van Os, secretarissen der stadt voors., op hueren eede daertoe gedaen, dat zy gesien ende gevisiteert hebben een register oft boeck auctentyck, liggende inde schryfcamere, genoempt t'vonnissboeck, daer inne bescreven staen verscheyen erffenissen ende onderpanden ledich liggende, daerop ingeboden is geweest, ende hebben aldaer bevonden verscheyden contracten, voor schepenen deser stadt gepasseert, spreeckende van erven en. onderpanden, gelegen tot Oyen, die byden heeren ofte richteren met vonnisse der schepenen vercocht syn, ennighe persoonen daer aen tachter zynde, die sommige contracten vanden datum anno Domini etc. seven en. veertich, vier ende tsestich ende van meer anderen daten daer nae; ende dat men naeden hoocheyt ons geneden heeren ende den rechten voors. op alsulcke erffenisse ledich liggende, yerst moet ingebieden en. daer aen richten, voor en. eer die met vonnisse der schepenen vercoft wordden; en. is hen alsoo kennelyck, dat dese stadt in goeder auder continueerde possessien is geweest by tyden van hertoge Arnt van Gelre, vanden ingeboth ende pandinghe tot Oyen, ende aldaer synen curse en. loop gehadt heeft, totter tyt toe, dat heeren Kaerle van Gelre wederom int lant comen is, ende Ian van Balveren tot Oyen casteleyn oft drossaert is geweest, die deser stadt ende hueren boorgeren somwylen daer inne beleth gedaen ende daeraff ge-

spolieert hebben. Item Goessen vanden Hezeacker ende Willem Pyeck hebben noch soe veele meer getuyght, dat zy inden iaer van vyff ende veertich oft daeromtrent metten richter ende anderen heeren en. gedeputeerden vuyten drye leden deser stadt zyn geweest ende gereyst inden dorpe van Dyechden, gelegen onder Oyen, daer seeckere persoonen ingeboden waeren in manieren voors., en. beleth en. hynder deden den ingebieder in zyne executie, ende dat daeromme die overtreders bynnen deser stadt gehaelt ende in gevanckenisse geset waeren, ende dat zy voor eerlycke beternisse gegeven hebben een schoon gelas, staende in sint Ians kercke binnen deser stadt, daer inne gefigureert staet hoeren oitmoet, die zy, liggende op huer knyen, den schouteth, in name van onsen geneden heeren, ende den schepenen, inden name van deser stadt gedaen hebben. Ende is hen oock kennelyck, dat des over dartich iaeren geleden is, ennige vanden schepenen ende andere ingesetenen van Oyen byden schouteth ende andere goede mannen, gekoeren vuyten drye leden deser stadt, tot Oyen gehaelt zyn geweest ende bynnen deser stadt gebrocht, om des will, dat zy hem wederspannich gemaeckt hadden tegen die hoogheyt ons geneden heeren ende deser stadt rechten, als vanden ingeboede, ende executie gedaen in der saken van Henrick Knoep, die tot Oyen sekere gueden liggende hadde, ende dat hy Goessen met meester Willem vanden Bosch doen ter tyt schepen was. Item Ian van Arkel tuygden noch soe veel meer, dat hy onderschouteth deser stadt is geweest by tyden van hartoige Aert van Gelre, int iaer van tseventich lestleden totten iaer toe van seven en. tseventich off daeromtrent, ende is hem alzoo kennelick, dat die ingebiederen by synen tyde ingeboden oft gedaeght hebben, oft

bevolen en. versocht aenden vorster tot Oyen, ingebooden te wordden verscheyden persoonen tot Oyen woonende, vuyt crachte van schepenen brieven deser stadt oft poirter gelooften, die vanden renten oft schulden gegeven ende gedaen waeren, nae inhoudt van syn rekenboeck, daer inne by naemen en. toenaemen alsulcke persoonen gescreven staen, ende dat hy voer alsulcke broeke en. ingebooden tot Oyen ende in anderen plaetsen deser meyeryen gedaen, iaerlicx pleech te reeckenen ten prouffyte van onsen geneden heeren wael tweehondert rynsgulden oft meer, nae quantiteyt vanden broecken ende pandinge voors. Item Hanrick van Uden tuychde, dat wylen Henrick van Uden, synen vader, bedient heeft in den iaer van lxxiij oft daer omtrent het ampte vanden onderschoutethscap deser stadt, ende heeft alzoo bevonden in syns vaders boecke off registre, daer inne dat men pleecht te scryven die persoonen, die ingeboden worden, dat Willem vanden Velde, poertier, ingeboodt ten tyde voors. Iannen Talhout ende Peeteren Moen, woonende tot dyer tyt tot Oyen, ende meer andere persoonen, nae inhoudt vanden selven boeck voors. Item Michiel Boogemeker, out wesende omtrent tachtentich iaer, tuygden, dat hy liggende heeft inde prochie van Oyen seker landt, nae inhoudt van synen schepenen brieven der stadt voors., vanden datum anno Domini etc. drye en. vyftich, ende heeft oyck aldair geldende eenen erffchyns van drye peeters, die Willem vanden Dyck iaerlycx pleech te gelden vuyt onderpanden aldaer gelegen, ende dat hy by gebreck van betalingen vanden penningen, hem voir poirters gelooft, vander huenen slants en. vanden chyns voors., heeft doen ingebieden syn schulders, en. is hem alsoe kennelyck, dat dese stadt in goeder possessien is geweest vanden inge-

bode inden bedryve van Oyen te doen, by tyden van hartoige Aert van Gelre ende daernae, totter tyt toe, dat heeren Kaerle van Gelre wederom int landt van Gelre comen is, ende Ian van Balveren tot Oyen drossaet oft castelleyn is geweest, die dese stadt ende heuren bourgeren oft anderen, aldaer renten oft schulden hebbende, somwylen daer inne belett gedaen hebben. Item Rutger Wyers soen, out wesende omtrent tseventich iaer, heeft getuycht, dat hy omtrent Oyen eenen langen tyt gewoont heeft, ende gekent als drosseten en. casteleynen aldaer Udo Talhout, Hermen van Bronckhorst, Wouter van Baicx, Iannen de Vyck, Willemen van Ghent den ouden ende daernae Iannen van Balveren, ende is hem alsoe kennelyck, dattet ingeboth ende pandinghe voors. by tyden van den hartoige Arnt van Gelre zynen curse ende loop gehadt heeft tot Oyen, totter tyt toe, dat hertoige Kaerle voors. wederomme inden lande comen is ende Ian van Balveren aldair drossaet is geweest, ende soe veele meer, dat hem wael kennelyck is, tgene dat Goessen vanden Heesacker ende Willem Pyeck boven getuyght hebben vanden iaere vyff ende veertich vander reysen tot Diechden gedaen en. eerlycke beternisse voors.; insgelycx vander reysen gedaen tot Oyen, des over dertich iaer geleden is, aengaende der saecken van Henrick Knoep voors. Item Iacop die Wytte, out wesende over acht en. tzestentich iaeren, heeft getuycht, dat hy, des over veertich iaer geleden is, als dienaer en. clerck gewoont heeft met Willemen Hynccart, onderschouteth der stadt voors., omtrent acht iaer lanck, ende heeft alzoe bevonden in synen registren oft boecken, daer inne hy Iacop pleecht te scryven die pandinge en. verset en. ingeboeden, diversche persoonen, woonende onder den bedryve van Oyen, die

ingeboden wairen, en. is hem alsoe kennelick, dat die pandinge en. ingeboth voors. aldaer synen curse en. loop gehadt heeft by tyde hertoge Arnt van Gelre en. altyt daer nae etc., gelyck boven betuyght is. Item Adam Roompot, out wesende over lxiiij iaer, heeft getuight, dat hy scepenen brieve deser stadt heeft, spreeckende van eenen erffchyns van thien rynsgulden, iaerlicx te vergelden vuyt eenen camp, geheiten den Grooten Camp, gelegen tot Oyen, ende dat hy, by gebreck van betalinghen, heeft doen ingebieden die bruyckers van synen onderpanden voors., ende alsoe vuyt crachten van scepenen brieven ende vonnisse deser stadt tot betalinge comen is. Ian van Lyt, die spelmaker, out wesende over twee en. tzestich iaer, heeft getuight, dat hy in tyden voorleden, doen Herman van Bronchorst casteleyn was tot Oyen, heeft doen ingebieden Geeritden van Couwen ende meer andere, woonende tot Oyen, mits gebreck van betaelinghe van eenen erffchyns van twee peeters ende een gouden croonen, die hy geldende heeft vuyt onderpanden aldaer gelegen, nae teneur van synen schepenen brieven deser stadt, daeraff mentie maeckende, ende dat alsoe dese stadt in possessien is geweest by tyde van hartoighe Arndt van Gelre vanden ingebot en. pandinge tot Oyen totter tyt toe etc., gelyck boven betuyght is. Item Marcelis van Ekart, wittighe man Ioostken synre huysvrouwe en. dochter Ians van Lyth voorscreven, heeft getuygt, dat Ian, synen sweer (1) voors., hem getransporteert en. overgegeven heeft die rente voors. en. meer andere chynssen ende pachten, diemen iaerlycx ghelt vuyt seeckere onder panden, gelegen tot Oyen, ende dat hy by tyden Ians van Balveren, casteleyn aldaer, heeft doen ingebieden by Peeter Reyners,

(1) *Sweer*, zwager.

portier deser stadt, Geeritden van Couwen en. Herman de Snyder, ende dat die casteleyn doen seeghde, die heer van Gelre en woude aldaer egheen ingeboth laten geschieden, men soude die parthyen tot Oyen wael recht doen. Item Ian van Wachtendonck, alias van Gennep, soen wilner Ians van Gennep, heeft getuigt hem kennelick te syn, dat Ian, syn vader, tanderen tyden heeft doen ingebieden Bernt Brienen, Henrick Moen en. Roeloff opten Dyck, woonende tot Oyen, by gebreck van betalinghe van seeckere penninghen, die zynen vader gelooft waeren voor poorters deser stadt, als voor hueringe van sekere campen, die hy tot Oyen liggende hadde. Item Marten van Elurpt, out wesende omtrent lxv iaer, heeft getuyght, dat hy, als rentmeester van den clooster van sinter Claren, gelegen bynnen der stadt voors., tanderen tyden heeft doen ingebieden Herman van Bronckhorst, casteleyn tot Oyen, als bruycker van seeckere onderpanden aldaer gelegen, daer vuyt t'clooster voors. iaerlicx gelden heeft eenen erffchyns van acht ponden oudts, nae inhoudt van schepenen brieven deser stadt, ende is alsoe totter betalinghe comen, mits den ingebot voors. Insgelycx heeft getuigt Yewaen Kuyst, out wesende omtrent vier ende vyftich iaer, dat hy, als rentmeester vanden clooster voors., tanderen tyden heeft doen ingebieden Willemen van Ghent den auden, als bruycker vanden onderpanden voors., overmits gebreck der betalingen vanden chyns voors., ende dat Willem vuyt crachten vanden ingebode en. der scepenen vonnisse daerop gegeven, betalinge dede den voors. Yewaen, ende dat alsoe dat voors. ingeboth ende pandinge zynen ganck ende curse altyt gehadt heeft tot Oyen, ter tyt toe, dat heer Kaerle van Gelre wederom int lant comen is, gelyck boven vercleert

is. Item Ian de Greve, nu ter tyt rentmeester van sinte Geertruden clooster, staende in Shertogenbosch, heeft getuigt, dat hy bynnen deser stadt gewoont heeft veertich iaer ende meer, en. dat hy pleech te woonen met Rutger van Arkel, secretaris der stadt voors., en. die scepenen brieven vuyt zynen prothocolle als zynen clercke te scryven, ende dat hy als rentmeester des cloosters voors. tanderen tyden heeft doen ingebieden tot Oyen Roeloff de Voss, mits gebreck der betalinge van eenen erffchyns van sesthien ponden payement, welcken chyns tclooster voors. iairlicx geldende heeft vuyt sekeren onderpanden, gelegen tot Oyen, nae teneur van scepenen brieven deser stadt vanden date octava Iunii anno vier en. tzestich. Item Ian Knoep, out wesende drye ende tsestich iaer, Reymbout Knoep, over vier ende vyftich iaer, ende Peeter Knoep, omtrent vyftich iaer, hebben getuyght hem kennelyck te syn, dat Gelorie, weduwe wilner Henrick Knoep, seeckere landt heeft liggende tot Oyen, nae inhoudt van scepenen brieven deser stadt daeraff spreckende, ende dat dieselve Glorie tvoors. lant pleech te verhueren ende gelooste van huere penningen te nemen in presentien van poorteren deser stadt, ende dat zy alzoo heur gelovers, tot Oyen woonende, dicwils heeft doen ingebieden, vuyt crachten der gelooften vanden penningen voors., ende dat des over dertich iaer geleden is, sekere schepenen van Oyen, te wetene, Willemen Roeloffsz., Henrick vanden Dyck en. meer anderen, byden heer off richter ende anderen bourgeren deser stadt tot Oyen gehaelt zyn geweest ende alhier opter poorten gebracht, mits dyen sy nyet gehoorsaem en waeren, maer beleth deden den ingebiederen in synre executien. Ende soe vele meer tuighden Ian Knoep ende Reymbout Knoep

voors hen kennelyck te syne, dat des omtrent veertich iaer geleden is, Willem van Oisterwyck, poirtier deser stadt, ingebooden hadde, oft byden vorster doen ingebieden Willem Ygraems, woonende tot Oeyen, vuyt bevele van Henrick Knoep, borger der stadt voers., voor seeckere penningen, die Willem gelooft hadde Henricken voors. in presentien van poirters deser stadt, ende dat die voors. Willem van Oisterwyck executie dede tot Oyen aen Willemen Ygraems, en. souden ten Bosch gebrocht hebben, mer hy wart hem ontweldicht en. versteecken by ennigen vanden naebuiren, alsoe dat Willem van Oisterwyck aen synen dume gequetst waert, ende dat die mesdadige daer om ruymden van Oyen ende hem int verdeckt vuyten wege hielden. Item Ian Coelbert, out wesende omtrent vier ende tzestich iaer, heeft getuygt, dat hy bynnen deser stadt gewoont heeft vyftich iaer ende meer, doende syn coomanschap van wullen laecken metten ingesetenen van Oyen, ende dat hy vuyt crachten van poirters geloiften, die hy hadde van synen penningen, heeft doen ingebieden tot verscheyden tyden ennighe van synen schuldeneren ende die bevonnist, ende soe tot betaelinghe comen is; ende dat hy vuyt seeckeren onderpanden, liggende tot Oyen, iaerlicx geldende heeft zeeckere erffchynssen, nae inhoudt van synen scepenen brieven deser stadt, ende dat hy, by faulte van betaelingen, heeft doen ingebieden ende bevonnist die bruyckers van zynen onderpanden, ende dat die heer metter stadt sekere exploicten gedaen hebben, des over dertich iaer geleden is, tot Oyen, over seeckere persoonen, die den ingebieder beleth gedaen hadden in synre executien, brengende die gevangen bynnen dese stadt opter poorten. Item Ian die Wyt, spelmeker, ende Hanrick van Broegel, elck out wesende

omtrent tzeventich iaer, tuygen, hen kennelyck te syne, dattet exploict voors. van over dertich iaer geschiet is tot Oyen, gelyck boven vercleert was, ende dat hy Henrick van Broegel daer mede gereyst is met zynen ambacht, ende dat alsoe tvoirs. ingeboth synen curse ende ganck gehadt heeft tot Oyen alsoe lange hem gedenckt, totter tyt toe, dat heer Kaerle voors. wederom int landt comen is etc. Item Herman van Os, out wesende over vier en. tzeventich iaer, heeft getuygt, dat hy over langh gehadt heeft ende noch huyden sdaeghs besith seeckere rente, daer voor ennighe ingesetenen van Oyen hem verbonden hebben in schepenen brieven der stadt voors,, ende dat hy tot meer stonden by gebreck van betalingen heeft doen ingebieden. Item Willem van Os, out wesende omtrent vyff en. tzestich iaer, tuigt, dat hy in tyden voirleden seeckere renten gehadt heeft, te vergeldene iaerlicx vuyt onderpanden tot Oyen, ende dat hy op die bruyckers heeft doen ingebieden en. soe tot betalinghe comen is; ende dat hy oock, als procureur Hermans van Os, heeft doen ingebieden oyck die bruyckers vanden onderpanden der renten voors. Item Willem Wouters, die spelmeker, out wesende omtrent sess en. tzestich iaer, Dierick Hubertsz. van Engelen, omtrent drye ende tseventich iaer, tuygen, dat alsoe lange als hen gedenckt, men gewoonlick is geweest te doene ingebieden tot Oyen, totter tyt toe, dat byder koempste van heer Caerle van Gelre ende Ian van Balveren voors. daer inne belett gedaen is, ende dat zy oyck inder reysen syn geweest met hueren ambacht over dertich iaer, doen die voors. van Oyen bynnen deser stadt gehaelt waeren. Item Willem Steenwech boven genoempt heeft noch getuygt, dat hy geldende heeft vuyt seeckere onderpanden tot Oyen een lyffpensie

van derthien rynsgulden, ende Goessen, zynen brueder, van veerthien rynsgulden, ende heeft alsoe dieselve Willem in tyden voerleden doen ingebieden van synen wegen, ende oyck als procureur van synen brueder voirs., diverse persoonen tot Oyen woonende, als bruyckers vanden onderpande. Item Engbert Willemsz., out synde over sess ende tzestich iaer, heeft getuyght hem kennelyck te syne, dat Hadewich, syn moeder, by tyden hertoige Arnt van Gelre voors. liggende hadde tot Oyen omtrent seventhien en. zeeven halven mergen lants, dwelck hy van wegen zynre moeder plach te verhuyren verscheyden ingesetenen van Oyen, en. dede hem oft synre moeder die penningen geloven soemwylen in scepenen brieven deser stadt, somwylen voir poirters, ende dat hy by gebreck van betalinghe heeft doen ingebieden tot Oyen Willem Roeloffsz. ende Willem Wynkens, huerlinge vanden landen voors., ende dat des over sess ende dertich iaer off daer omtrent geleden is, ende dat hy, des over dertich iaer geleden is, metten heer en. dese stadt is gereyst tot Oyen, daer sy haelden seeckere persoonen, scepenen en. ingesetenen aldaer, om beleths wil, dat den ingebieder wedervaeren was in zyne executie aengaende der saecke van Henrick Knoep voers., ende dat die vanden Dungen, daer hy, als eenen geboiren poirter, geset waeren in die reyse op negen waegen bereet te maecken. Item Wouter Ian Elen soen, out synde over acht en. tseventich iaer, heeft getuight, dat hy naeder doot Willems voors., des over vyftich iaeren geleeden is, gewoont heeft wael twintich iaer lanck met Hadewich voors., die syn suster was, en. dat hy in hueren name tot meer stonden verhuert heeft lant voors., ende dede hoir geloven die penningen voir poirters, ende daerop doen ingebieden by faulte van

betaelingen, ende accordeert voort met Engberden voors. ... Item Henrick Bogaert, out wesende over een en. vyftich iaer, tuygt, dat hy tanderen tyden seeckere erffenissen liggende heeft gehadt tot Oyen, en. naederhant vercoft, daer voor hem penningen gelooft waeren in scepenen brieven vanden Bosch, ende heeft, by faulte van betalingen, doen ingebieden synen gelover, genoempt oft geheeten Claes Hartscheen, woonende in dyer tyt tot Oyen, ende hadde denselven Claessen daerom op die gevangen poirte doen leggen. Item Ott Claes Ottens, geboren tot Oyen, oudt synde over vyff ende veertich iaer, heeft getuigt, dat hy een gecocht poirter is deser stadt voors., ende heeft bynnen derselver stadt gewoont dertich iaer lanck ende meer, doende syn ambachte vanden scoenmekeren, ende heeft dickwil gesien, dat Willem vanden Velde ende Louys vanden Velde, ingebiederen, tot Oyen syn comen ryden, ende hebben aldaer die schuldeneren ingeboden oft byden vorster doen ingebieden. Item Henrick Ghysbert Lenten soen, geboren tot Oyen ende gecocht poirter der voors. stadt, heeft getuyght, dat hy bynnen dese stadt gewoont heeft over twelff iaer lanck, doende dat becker ambacht, ende dat hy daer te vooren te woonen plach tot Oyen, totter tyt toe, dat hy bynnen deser stadt metter woen comen is, ende heeft alsoe dickwill gesien, dat Willem vanden Velde ende Louys vanden Velde zyn comen ryden tot Oyen, ende hebben aldaer ingebooden off versocht byden vorster ingebooden te worddene verscheyden schuldeneren, die hem voor schepenen off poirters deser stadt verloift hadden. En. tuygen noch soe veele meer Engbert, Wouter, Henrick Bogaert, Ott ende Henrick Lenten voors., dattet ingeboth voors. synen curse en. ganck gehadt heeft tot Oyen, al-

soe lange hem gedenckt, totter tyt toe, dat hertoige Kaerle van Gelre voors. wederom int lant comen is, byden welcken ende Ian van Balveren, synen drossaert voors., somwylen daer inne beleth is geschiet. Item Lambert Millinck tuychde, dat hy onderschouteth is geweest der stadt voors., aengaende inden iaer van sess ende tseventich off daeromtrent totten iaere seven en. tnegentich lestleden, ende heeft alsoe bevonden in syn boecken, daer inne datmen gewoonlick is te scryven die persoonen, die ingeboedene wordden, verscheyden persoonen woonende tot Oyen, die byden poirtieren ingebooden syn geweest off byden vorster aldaer, ten versuecke vanden poirtier voors., naegaende der hoochheyt ende heerlicheyt ons genedigen heeren ende den rechten der voors. stadt, ende is hem alsoe kennelick, dattet ingeboth voors. synen loop en. curs gehadt heeft inden lande onder Oyen gelegen, van allen tyden totter tyt toe, dat hartoch Charle van Gelre wederom inden lande yan Gelre comen is en. Ian van Balveren tot Oyen drossaet is geweest, die daer inne onsen genedigen heere en. deser stadt belett gedaen hebben, en. dat hy als onderschouteth die broeken, die daer inne gelegen waeren, onsen genedigen heere off synre genaden rekencamer in Brabant iaerlicx gerekent heeft etc. Item Peeters Reyners heeft getuyght, dat hy, als portier, int iaer van tnegentich ingeboden heeft tot Oyen ende aenden. vorster aldaer versocht ingeboden te worden diverse persoonen, te wetene, Herman die Snyder, Roeloff die Vos, Willem Wynkens, Andries Sobbe, Dierick Sobbe, Ian Hamer ende meer andere, en. dat hy vuyt crachten van schepenen vonnisse deser stadt, dwelck Henrick Schilders op Iannen Hamer voors. hadde, gericht heeft aen Ians Peerden, ende binnen deser stadt bracht. Item tuigh-

den noch die voors. Peter, dat naedyen hartoighe Caerle van Gelder voors. inden lande wederom comen is, omtrent den iaere van twee en. tnegentich lestleden, ende doen Ian van Balveren tot Oyen drossaert was, hy Peeter versocht heeft aenden vorster tot Oyen verscheyden persoonen in te gebieden tegen partyen, en. dat die vorster dat weygerde te doen, seggende het weer hem verboden van Iannen van Balveren voors.; en. dat ter selver tyt quaem een bode oft diener vanden slote, seggende van wegen Ians van Balveren, dat die heer van Gelre nyet gedooghen en woude, dat men aldáer ingebieden soude, ende dat alzoe synder der coempsten des shertotogen van Gelre voors., ons genedighe heere die eertshertoghe en. dese stadt gespolieert syn van haere heerlicheyt en. rechten voors. Ende want dit aldus voor ons geschiedt is, soe hebben wy schepenen en. raedt voors. den zegel ad legata der voors. stadt hier beneden opt spatium deser certificatien gedruckt, in kennisse der waerheyt Gegeven opten twentichsten dach der maendt Iuly int iaer ons Heeren duysent vyffhondert en. een. *Ondergescreven:* Concordat cum originali. PELGROM.

N° 67. 8 Maart 1503.

De bisschop van Luik erkent de pauselijke vergunning aan die van Volkel toegestaan, om in de kapel aldaar misse van obligatie te hooren.

(Vertaalde copie, ten archieve van het rectoraat te Volkel.)

IOHANNES DE HORNE, door de gratie Godts ende den apostolycken stoel, bischop van Luyck, hertoch van Bullion en. grave van Borchloon, aen ons beminde in Christo,

gebueren vande gebuerte raeckende de capelle van Volckel vande parochiaele kercke, in het dorp van Uden van ons Luycxe district oprecht (1), saluyt inden Heere. Op dat inde voorseyde capelle van Volckel tot loff ende eere vande heylige belyder Anthonis ende Barbara gesticht ende gefundeert, maer noch nyet geweydt synde, misse sonde mogen gedaen worden op eenen herdragelycken steen, geweydt wesende, ende andere goddelycke diensten souden geoeffent worden, het waeter geweydt ende gesproeyt worden, ende het woordt Godts vercondigen door hoedanigen bequamen priester, volgens de forme, teneur ende inhoudt der apostolycke brieven daer over gegunt, door de welcke dese onse tegenwoordige brieven aennemen gevoeght syn, alleenlycken vuytgenomen den Paesdach ende den tyt van interdict, laeten wy vrye toe, vuytsluytinge nochtans die gesuspendeert syn vande goddelycke diensten, die geëxcommuniceerde ende geinterdiceerde, ende de gene, die oorsaecke gegeven hebben van eenich interdict, de rechten vande moeder der kercken ende andere in alles geheel laetende. Ende geven aen u lieden en. aenden priester, die door u lieden in dat cas sal aengenomen oft vercoosen wesen, volle ende vry macht met den inhoudt van dese brieven, ende tot meerdere getuygenisse met aenhangsel van onsen segel, tot der saecke bevesticht. Gegeven int iaer vande geboorte ons Heeren duysent vyfhondert en. drye, den achtsten dach Martii.

(1) *Oprecht*, denkelijk *opgerigt*.

N° 68. 28 April 1510.

De pastoor van Uden en de rector van Volkel komen overeen, dat de bewoners van het gehucht Volkel niet gehouden zullen zijn, op Zon- en feestdagen in de parochiekerk misse te hooren, onder voorwaarde, dat zij het, des verkiezende, echter vrijelijk doen kunnen.

(Vertaalde copie, ten archieve van het rectoraat te Volkel.)

Int iaer ons Heeren duysent vyff hondert ende thien, op den achten twintichsten April, syn gecompareert den heere pastoir van Uden ende de gebueren van Volckel voor den doorluchtichsten heere van Ravesteyn, om eenich verschil, het welck was onder de voorseyde parthyen, ende aldaer is door het toestemmen der partyen geordonneert en. beslooten, dat inde voorseyde plaetse van Volckel offte capelle van St. Antonius sal dagelycx eene misse gecelebreert worden, ende voornaemelyck op Sondagen ende heylige daegen, soe nochtans dat de voorseyde misse nyet soude beletten de parochiaele misse. Ende dit is geschiedt in myne tegenwoordicheyt ende meer andere.

Ende waeren de voorschrevene originele brieven (1) geschreven op parquement, ende met twee segels in roode wasche, door malcanderen gevoeght synde, onder vuyt hangende. Ende deselve originele brieven vuyt het Latyn getranslateert opden derden Decembris 1666.

(1) Hier worden bedoeld de brieven sub n° 61, 67 en 68 medegedeeld, welke op één papier onder elkander geschreven waren.

N° 69. 17 Maart 1522.

De raad van Braband handhaaft de stad 's Hertogenbosch in het regt, dat voor hare schepenen goederen te Uden kunnen worden belast en gehypothekeerd, en dat zij daarover in regten kennis mag nemen.

(Oorspronkelijke perkamenten brief, berustende ten archieve van 's Hertogenbosch (groote komme), met een uithangend doch geschonden zegel van Karel V, als hertog van Braband, in rood was.

KAERLE, byder gracien Goids gecoren Roomsch keyser, altyt vermeerdere tsrycx, coninck van Germanien, van Spaengnen, van Arragon, van Navarre, van beyden Cecillien, van Iherusalem, van Hongrien, van Dalmatien, van Croatien etc., eertshertoge van Oistryck, hertoge van Bourgoingnien, van Lothryck, van Brabant, van Stier, van Karinten, van Cram, van Lymborch, van Lutcemborch ende van Gelre, grave van Vlaenderen, van Habspurg, van Thirol, van Artois, van Bourgoingnien, palsgrave ende van Henegouwe, lantgrave in Elsaten, prince van Zwaven, mercgrave van Bourgau ende des heilichs rycx, van Hollant, van Zeelant, van Ferette, van Suburg, van Namen ende van Zutphen grave, heere van Vrieslant, van opden Windischmarck, van Portenau, van Salins ende van Mechelen, den iersten van onsen duerweirderen oft boden, met onsen wapenen macht hebbene texploiteren in desen onsen lande van Brabant, hierop versocht, saluyt. Wy hebben ontfangen de supplicatie van onsen lieven ende welgeminden, den scepenen, gesworenen, raedt, dekenen vanden ambachten ende gemeyne ingesetenen onser stadt vanden Bossche, ter conservatien vanden rechten der sel-

ver onser stadt, inhoudende, hoe dat die voirs. scepenen vanden Bossche ende inder selver officien huere voorsaten over een, twee, x, xx, xxx, xl, l, lx, lxxx, hondert iaeren ende meer, zoo lange dat vanden beghinsele oft contrarie egheen gedenckenisse van menschen geweest en is, zyn geweest gelyck zy supplianten by middele vanden selven scepenen alnoch tegewoirdelick syn ende behoeren te blivene in peyselicke ende vredelicke possessien ende gebruycke, van dat zoo wanneer yemandt bynnen de geheele meyerie vanden Bossche, egheene plaetssen vuytgescheyden, geseten oft goeden aldair gelegen besittende is, doet ende passeert ennige gelooften personeele van sommen van penninghen te betalene oft yet anders te doene, oft oick reele ypoteke van chysen, pachten oft renten, op ende vuyten selven hueren goeden iairlicx te betalene ende de selve goeden qualick ende specialick voir die voirs. scepenen dair voir verbindt, dat alsdan den voirs. scepenen competeert ende toebehoirt die kennisse, bericht ende indicatuere vanden selven scepenen brieve, in sulcker vuegen dat by alsoo die gelovers ende debiteurs nyet en voldoen, zoo wordden die selve byden rechten vander voirs. onse stadt inne geboden ende in personelen schulden voirts by onsen officier aldair afgepandt ende reelick tot betalingen bedwongen, ende in reelen actien oft ypotheken van pachten oft renten, by alsoo die debiteurs ingeboden zynde, die goeden ende panden dair voir verbonden, willen laten varen, huer handen dairaf doende. Soe heeftmen altyt geplogen ende zyn de voirs. scepenen dair af geweest in geprescribeerder possessien, van in desen gevalle, ten vervolge vanden crediteur, opte voirs. goeden ende panden te procederen mit dryc diverse iairgedingen oft iairgenechten, die panden telcken

van desen drye genechten (1), die maer eens tsjaers en comen op sekere geprefigeerde dagen, van oudts dair toe staende te boeck te stellen, dair af die kennisse telcker reysen gepubliceert wordt ter plaetsen dair die goeden gelegen zyn, ten eynde dat die proprietarise oft andere, hebbende iongere renten oft ypotheken, alsdan op dese iairgedingen voir die voirs. onse scepenen vanden Bossche souden mogen compareren, die pachten oft renten betalen, oft anders hantvullinge dair af doen. Ende by alsoo op dese iairgenechten nyemandt en compareert, zoo wordden die goeden voir die voirs. onser scepenen vanden Bossche vuytgewonnen ende geëvinceert, maer bliven noch een geheel iair dair nae open staende voir eenen yegelycken, die deselve goeden noch sonde willen verantwoirden oft betalinge oft hantvullinge vanden voirs. pachten oft renten doen; ende by alsoo dan noch nyemant en coompt, soe wordden die voirs. goeden int naejair met rechte ende vonnisse vanden voirs. scepenen verreyct ende verthiert (2), ende alle d'andere nyet comparerende versteken van hueren rechten tot eeuwigen dagen, ende wordden die opgewonnen goeden byden voirs. onsen officier voirts metter bernender kerssen vercocht, ende die coope by heerlycker executien dair inne geguedt ende geërft, dair af onse schoutet, als officier, in onsen name geloeft den coopers te zyne een warechtich garant tot eeuwigen dagen, ende die welcke dair af heeft zynen heerlicke rechten van oudts dair toe staende. Ende dese achtervolgende is warechtich, dat nu sekeren tyt van iaeren geleden Mathys vanden Wyele, ingeseten borgere der voirs.

(1) *Genechten*, regtsdag. Zie vooral Hoeufft, *Proeve van Bredaasch Taaleigen*, blz. 185-188.

(2) *Verthiert*, vervreemd; Kil.

onse stadt vanden Bossche, vuyt gebreke van betalingen van sekeren pachte ofte rente, voirtyden besedt ende geconstitueert voir scepenen der voirs. onser stadt vanden Bossche, op sekere gronden van erven ende panden gelegen inde prochien van Uden inden lande van Ravesteyn, ende alsoo notoirlick onder onse voirs. meyerie vanden Bossche, heeft voir die voirs. onse scepenen vanden Bossche in maten voirs. behoirlick geprocedeert gehadt, dat hy deselve goeden heeft behoirlick opgewonnen, verreyct ende verthiert, ende zyn metter bernender kerssen vercocht geweest, ende hem, alse meeste dair voir biedende, gebleven, met heerlicker executien gelevert, ende heefft dair af zekeren tyt van iaeren geweest in peyselicke ende vredelicke possessien. Ende hoewel desen aengemerct nyemande en soude betamen noch geoirloft wesen den voirs. supplianten inde voirs. huere oude geprescribeerde possessie te turberene, hinder, stoot oft turbatie aen te doene, desen nochtans nyet tegenstaende soe vordert hem here Geert van Leeken, priestere, onder tdecxel dat hy oick pachten oft renten opte voirs. goeden pretendeert te hebbene, die welcke zyn van iongeren daten dan die pachten vanden voirs. Mathyse op die selve goeden ende panden, te dagene ende te procederene metten gerichte vanden scepenen van Uden voirs., sustinerende dat die voirs. opwinnege voir die scepenen vanden Bossche gedaen, is nul ende van onweerden, ende hy dair mede van zynder renten nyet versteken, om deswille dat die nyet en is gedaen metten bancken recht van Uden, ende dat alsoo de voirs. onse scepenen vanden Bossche dair af egheen kennisse noch iudicature hebben en souden; tselve sustineren oick die voirs. scepenen van Uden ende vorderen hier af kennisse te willen nemen, turbe-

rende alsoo die supplianten inde voirs. huere oude geprescribeerde possessie, rechten ende costumen, nyet alleenlick ten grooten achterdeele vanden supplianten, maer oyck in derogatien en. afnemene van onser hoogheyt en. iurisdictien, alsoe zy seggen, ons dair om biddende om onse oipene brieven, in cas van maintenuen. Wairom soe eest, dat wy, desen aengesien, u ontbieden, ende soe verre des noot zy, committeren by desen, dat zoo verre u blycke van tgene des voirs. is, ende onder d'andere vander possessien der voirs. supplianten ende dair voere af mencie gemaict is, oft zoo vele dair af, dats genoech zy, ghy indien gevalle, ten versuecke der selver supplianten geroepen, voir u den voirs. heren Gheerde van Leeken ende alle andere, die dairom sullen behoren geroepen te zyne, tot alsulcken gelegenen dage, uren ende plaetsen, als ghy hen bescheyden sult, de voirs. supplianten houdt en. mainteneert, ende van onsen wegen houden ende mainteneren doet inde voirs. huere possessie, doende bevel van onsen wegen den voirs. heren Gheerde ende allen anderen, dien dat behoeren sal, ende dair af ghy van wegen als voer versocht sult wesen, dat zy de selve supplianten inde voirs. huere possessie niet en turberen, stoot noch belet en doen, mair den voirs. supplianten laten de kennisse, bericht en. iudicature, dair vor af mencie gemaict is, ende alle beletten ende turbatien hen dair inne gedaen, afdoen, bedwingende dair toe, op dats noot zy, den voirs. heren Gheerden, scepenen van Uden en. allen anderen, dien dat behoeren sal ende dair af ghy als voer versocht sult wesen, by ende met alle behoirlicke wegen en. manieren van bedwange dairtoe dienende; ende in gevalle van oppositien, weygeringen oft vertrecke, soe verre u blyckt als voere de voirs. supplian-

ten inhouden en. gemainteneert inde voirs. huere possessie ende de bevelen stathoudende, emmers soe lange ende totter tyt toe, dat, partien gehoirt, anders dairop geordineert zy. Daeght die opponenten, makende de voirs. weygerihge oft vertreck, te zyne ende te compareren tot eenen zekeren gelegenen dage voir onse lieve ende getrouwe den cancellier en. andere lieden van onsen rade geordineert in Brabant, om de redenen van huer voirs. oppositien, weygeringen oft vertrecke aldair op te doene ende te verclarene, t'antwerdene ende inder saken voirts te procederen ende zien appointeren, soe behoeren sal, overscrivende ten voirs. dage onsen voirs. cancellier ende raedslieden, tgene des ghy hier inne gedaen sult hebben, den welcken wy ontbieden. Ende aengesien dat die kennisse van dese en. anderen materien, possessorien ende van maintenuen den ingesetenen ons lands van Brabant aengaende, ons oft hen, in onsen naeme toebehoirt, committeren by desen, dat zy partien, die gehoort, hen goet cort recht doen ende expedicie van iusticien; want ons alsoo gelieft. Gegeven in onse stadt van Bruessel, zeventhien dagen in Meerte int iair onss Heeren duysent vyfhondert eenentwintich, ende van onsen rycken, te wetene, vanden Roomschen etc. t'derde ende vanden Spaenschen etc. t'seste.

[*Lager staat:*]

Byden keyser. Ter relacien vanden rade.

BAERS.

N° 70. 9 April 1522.

Landkaart der landen van Ravestein, Herpen, Uden en Velp, door Philips van Kleef vergund, omtrent de justitie, politie enz.

(Geauthentiseerde *Landtchaerte van Ravesteyn,* Ms., berustende in het gemeentes-archief van Herpen, fol. 8, vergeleken met Christyn, *Costumen van Braband,* dl. II, blz. 989 (1).)

Philips van Cleve ende van der Marck, herr van Ravenstein, van Herpen, van Uden, van Edingen, van Driescher, van Wynendale, van Rompstborne, Breskenslandt, allen iegenwoirdige ende toecommende, die desen onsen letteren sullen sien oft hoiren lesen, saluit.

Want syndert onssen aencommen der heerlyckheden ons voorgenoempde lants van Ravensteyn, Herpen, Uden en. Velpen, mitten toebehoirtten, ons veele diversche aenbrengen ende vertoegen gedaen syn geweesst aengaende die gebreecken ende onredelyckheden, die in veele manieren inden voors. onsen landt daegelycx overcommende en. gebeurende syn, ter. onverwindelycker schaede ende verderffenisse van dien ende van onsen goeden ondersaeten, ende dat alsoe well ter causen van seeckeren gebreecken vander iusticien ende landtrechten, mitz die onredelycke costuyme ende costen ende borghtochten, diemen in onssen voors. landen geuseert heefft, als oyck ter caussen van onssen officieren, die in sommige saecken onssen voorscreven ondersaeten lasten anderssints ende voirdere dant be-

(1) Op het voorbeeld van Christyn hebben wij bij elk art. een volgnummer geplaatst; ook heeft men gemeend den korten inhoud van elk artikel uit dien schrijver te mogen overnemen, vergeleken met de *Landtchaerte* Ms. v. C., alwaar dieselfde inhoudsopgave voorkomt.

taemelyck is: soe ist, dat wy, genegen synde ter welfaert ons voorscreven lants en. gemeyne ondersaeten, ende te versien, dat sy voirtaen gehandelt, onderhouden ende geregiert moegen wesen in goeder iusticien ende redelyckheden, nae dat ons by goeden ondersuecken deuchdelyck gebleken is vanden gebreecken en. onreedelyckheden voorscreven, geordineert hebben ende ordineren die puncten ende ordinantien hier naer volgende, die wy willen voirtaen onderhouden ende geachtervolght te wesen, altyt behoudende die macht van dyen te veranderen, meerderen ende minderen, naer onsser beliefften.

[I.]

(*Van vergaderinghe der xiij schepenen ende van den salaris.*)

Inden iersten, aengaende dat onssen schepenen van Herpen gewoon syn op te draegen t'heuren wettigen hooffde, te weten tot schepenen van Nymegen in Gelre, alsulcke saecken ende processen, die sy seggen nyet vroet synde, waer vuyt sonderlinge van t'verborgen vanden vonnissen, diemen daer toe achtervolgende den lantrecht doen moet, soo groote costen ende lasten spruyttende syn, dat die schaemele ende arme ondersaeten sulcke onraet ende costen nyet volbrengen en moegen, noch tot haeren goeden recht commen, soo ist dat om te versiene, dat een iegelyck sonder groote costen offt laste t'synen goeden rechte commen moeghen, wy hebben geordineert ende ordineren, dat voirtaen, soo wanneer onsse schepenen van Herpen noch wys noch vroet genoch wesen en sullen, om van hen selven te vonnissen in eenigen saecken, die voor hen commen sullen, dat sy die saecken nyet meer opdraegen noch overseynden en sullen totten voorscreven schepenen

van Nymegen, maer sullen gehouden syn te trecken eenich van henluyden, mit heuren schouteth, by onsen drossart van Ravensteyn, nu ter tyt offt naemaels wesende, hem betreckende, hoe sy van sulcke saecken voor henluyden wesende, nyet wys noch vroet genoch en syn, om die te vonnissen, versueckende aenden voorscreven drossardt, om te bat (1) en. seeckerlyxste die selve saecke te moegen handelen ende vonnissen, hem luyden te doen hebben, t'eenen seeckeren daeghe, twee schepenen van Ravensteyn, twee andere van Uden ende oyck twee van Velpen, sulcke als die van Herpen voorscreven hem sullen willen noemen offt geven by gescryffte; die welcke ses schepenen, mitten seven van Herpen, sullen gesaemelycken alsulcke saecke en. questien oversien ende visiteren, ende hendelycken iugieren ende vonnissen, nae heuren besten wysdom. Ende om oyck te versiene, dat by dese manieren onsen voorscreven ondersaeten nyet gelast en worden van onredelycken costen, soe ordineren en. verclaren wy, dat voor elcke voorscreven vergaederinge, die ons drossardt gehouden werdt te doen, als by des versocht sall syn inder manieren voorscreven, onsen voorscreven drossardt sall hebben voir hem eenen gulden van vyffthien stuyvers; die schouteth, die mitten schepenen commen sall, thien stuyvers voor synen solaris ende vier stuyvers voir synen mondtcost; die clerck vanden schepenen sall hebben thien stuyvers voor synen soleris ende vier stuyvers voir synen mondtcost; die sergeant offte richter sall hebben vyff stuyvers voor synen soleris ende vier stuyvers voor synen mondtcost, ende elck vanden darthien schepenen sall hebben vier stuyvers voor synen mondtcost, sonder meer.

(1) *Bat,* Christ. *bett,* beter.

[II.]

(*Van boodenloon in't overseynden vande vonnissen.*)

Item voirt indyen het gebeurden, dat die voors. darthien schepenen, aldus vergaedert, alsnoch nyet verstandich genoch en waeren, om die saecke te vonnissen, soe sullen sy gehouden wesen sulcken saecke ende handelingen ons over te seyndene, gesloeten ende besegelt, om die te doen visiteren by die van onsen raede, ende daerop te verwachten onse ordonnantie en. goetduncken, volgende den welcken die selve darthien schepenen hem vuegen ende reguleren sullen, die saecken te vuytten ende te vonnissen, sonder dat meer elders noch voirder daeraff men sall moegen appelleren noch reformeren. Ende ten eynde oyck dat int overseynden t'onswardt onse ondersaeten nyet en worden verschadt oft verswaert vanden voorscreven onredelycken costen, maer dat een iegelyck gevoeghelyck syn goet recht versuecken ende achtervolgen mach, ordineren ende verclaren wy, dat die boede, die sulcken saecke t'onswardt brengen sall, hebben ende nemen sall van elcker mylen gaende en. wederkerende een blanck, ende voor elcken dach, dat hy still leggen sall verwachten syn antwoirdt, sall hy hebben drye stuyvers en. sall byden selven boede gesonden wesen xxv stuyvers voor onsen secretarius, die die antwoirde van onse ordinantie ende goetduncken overscryven sall den schepenen voors., ende voor synen clerck xvj stuyvers.

[III.]

(*Van appellatien.*)

Item ende offt gebeurde dat van eenige sententie ende vonnissen alsoe byden darthien schepenen gesaemelycken

vuytgesproecken, eenich vanden partyen hem gevoelden ende wilden sustineren vercort offt verongelyckt te wesen van synen goeden rechten, indyen gevalle sulcke partyen sall binnen de ierste thien daegen naer d'vuytspraecken derselver sententie en. vonnisse moeten beteeckenen ende doen te wetene den voorscreven schepenen, hoe dat hy by heure sententie ende vonnisse dunckt ende meynt vercort ende verongelyckt te wesen, protesteren mits dyen dieselve sententie by ons te doen reformeren; ende die beteeckenisse alsoe binnen den voorscreven thien daeghen gedaen, sall oyck binnen veertich daeghen daer naer volgende, moeten beginnen te vervolgen by ons ende onssen raede die reformatie vander voorscreven sententie.

[IV.]

(*Vonnis over te seynden.*)

Item ende als die voorscreven claegende partyen binnen den voorscreven thien daeghen beteeckent sall hebben t'vonnisse ende wysdom van schepenen te willen doen oversien ende reformeren by ons ende die van onssen raede, soe sullen alsdan die voorscreven schepenen gehouden syn t'selve vonnis, mitsgaeders alle die handelinge vander saecke ende gedinge, als voir hem luyden daeraff verleden ende gecomen is, te seynden, besloeten onder haeren segele, ende by propren boede t'onswarts.

[V.]

(*Den vonnisse te voldoen.*)

Item nyettemin om te versien, dat by dese middelen die sententien ende wysdommen, om onse voors. schepenen van Herpen nyet worden verachtert noch beleth van

haeren effecte, in achterdeele vander partyen te wyens prouffyte t'voorscreven vonnisse vuytgesproecken is, wy ordineren dat die partye, die die voirscreven sententie willen reformeren, alsoe voorscreven is, sall allerwegen ierst gehouden syn te voldoen t'vonnisse vanden voorscreven schepenen, ende alsoe verre alst civile ende schuldelycke saecken aengaet.

[VI.]

(*Borchtocht der vonnissen en breucken.*)

Item ende die voorscreven sententie volcomen synde inder manieren voorscreven, soe sall oyck die voorscreven partye, die vuyt crachte vanden voorscreven vonnisse opgebeurt heefft, tgene dat hem toegewyst is, oyck van haeren zyden gehouden syn, seeckere borghtochten voor die voors. schepenen te doen, geheelyck weder te keeren allet gene dat sy ontfangen souden hebben vuyt crachte ende aenwysen vander voorscreven sententie, indien naerderhandt by ons ende dyen van onssen raede die selve sententie wordt gereformeert ende verclaert van onweerden, ende als qualyck gevonnist ende well gereformeert.

[VII.]

(*Sententien, die rechtveerdelyck uytgesproocken zyn.*)

Item indien voirt by ons ende dien van onssen raede, nae der handelinge ende kennisse vander saecken gehadt, bevonden ende geseyt wordden, die sententie vanden schepenen goet, van weerden ende rechtveerdelycken vuytgesproken te syn ende ter quaeder caussen wederroepen offt gereformeert. In desen gevalle de partye gereformeert heb-

bende, sall opleggen alle die costen daerop verloopen, ter taxatien van schepenen voorscreven; voor welcke costen die selve partyen reformerende sall oyck gehalden syn van t'beginsel seeckerheyt te doen. Insgelycx die voorscreven partye, die hem dus d'ongelyck beclaeght heefft vanden vonnisse, sall bruecken t'onsen proffyte drye marcken.

[VIII.]

(*Van den segelen der schepenen.*)

Item ende want hier te vooren alle verkennissen offt getuyghenissen gedaen ende besegelt alleenelycken by twee schepenen, hebben gehouden geweest van weerden, ende te veel stonden gebeurt is, dat geen van die twee schepenen, besiegelende sulcke verkennisse, lesen noch scryven en conden, waerby te bemoyden (1) is, datmen meer offt min heefft moegen stellen dan hen luyden well kennelycken wesen mochte, d'welck een saecke is van grooten peryckle ende achterdeele van onssen ondersaeten ende vermindertheyde van iusticien. Om in desen te versiene, hebben wy geordineert, dat van nu voirtaen in elck van onssen vierschaeren van Ravensteyn, Herpen ende Velpen sall wesen eenen segele van saecken, onder den welcken, sonder meer, allen letteren ende brieven, daer macht aen cleefft, gelyck vonnissen, contracten, verbanden, verkennissen, overdrachten, erffenissen en. onterffenissen, certificatien ende ander gelycken, sullen moeten lyden ende besegelt wesen ter presentien ende tegenwoirdicheyt vanden seven schepenen van elcker bancke ende vierschaere; ende sall den segel bewaert worden ende gesloeten syn in een coffre daer toe dienende, besloeten mit seven diver-

(1) *Bemoyden*, Christ. *bemoeden*, d. i. vermoeden.

sche sloeten, daeraff elcke vanden seven schepenen eenen sleutel sall hebben.

[IX.]

(*Te ses weecken te segelen.*)

Item ende sullen gehouwen wesen die schepenen van elcker banck ende vierscharen voors. te doen segelen van ses weken te ses weken offt eer, ende tot meer stonden, indien het noot sy ende sy des versocht wordden, opde verbeurte van eenen alden schilt, t'sy schepen offte clerck, die daer inne gebreeckelyck syn sall, ende nae die derde reyse sall die clerck verbeuren syn officie.

[X.]

(*Eeden voor schuldt.*)

Item om dies wille, dat inder vierscharen van Ravensteyn tot deser tyt toe een quaede ende ongevoeghelycke costuyme onderhouden is geweest van te doen eeden eenen, diemen schult eyschende was, sonder dat die schulteysscher eenich blycken offt betogh dede van synder schult, dwelck buytten allen regulen van iusticien is; waerom wy willen ende ordineren, dat voirtaen die verweerder, te weten diemen schult eyscht, en sall nyet gehouden syn te sweeren dat hy nyet schuldich en is, hy en will; maer is dat saecke, dat diegene, diemen schult eysschende is, begeert, dat die schulteysscher syn schult waerachticht by synen eedt, hy sall gehouden syn synen eedt daer toe te doene.

[XI.]

(*Ghevanghen te ontslaen.*)

Item want ter caussen en, onder t'dexele van seecke-

ren ordonnantien en. privilegien by zaliger gedachten onsen heer vaedere gegeven, spreekende dat een iegelyck vanden selven onsen lande, wesende van goeder fame ende name, die gevangen offt aengetast worde van onsen drossardt offt andere officiere, om eenige ombekende saeken, sall moegen ontslegen worden van vangenissen, mits stellende goede ende suffisante borghtocht, onder t'dexel vanden welcken ordonnantien en. privilegien dickwille gebeurt is ende noch gebueren mochte, dat in cleinicheyt van onsser hoogheyt ende iustitien, de vrienden en. nabuers van zulcken persoon, als onssen voorscreven drossart soude willen aentasten, die souden mit gewelde willen nemen vuytten handen vanden voorscreven onssen drossart, soe hebben wy hierop geordonneert ende verclaert, dat voirt aen nyemant, wy hy sy, vander voorscreven ordonnantien ende privilegien hem en vervoirderen, die hand van iusticien t'ontlastene (1), noch eenigen gevangen onssen drossardt (2) offt zynen dienaren te weeren, noch te ontvrempden vuyt synen handen, in eeniger manieren; maer ter contrarien sullen elck van onssen ondersaeten gehouden syn denselven onssen drossardt ende synen dienaren hulp ende onderstant te doene, indient noot waere ende hyt versochte, die gevangen by hem aengetast, offte die hy aentasten soude willen, te brengene tot inder vanckenisse, die wy hebben onder elcke banck en. vierschaere. De welcke gevangen alsoo binnen onsser vanghenisse gelevert synde, indien de vrienden offt naburen begheeren den gevanghenen te verborgen (3), zul-

(1) *Hand van justicien t'ontlastene,* Christ. *handt van justitie te beweldighen ende t'ontlasten.*

(2) *Drossardt,* Christ. *voorschreven heere drossart.*

(3) *Verborgen,* borg stellen.

len alsdan moeghen versoecken ende begeeren aen onssen drossardt den selven gevanghene verlost ende ontslegen t'hebbene op borghtochte, naervolgende den privilegien ende costuymen voorscreven, verhoirende zynen goeden naeme en. fame ende dat hy om ombekende zaecken gevangen waeren, den welcken onsen drossart sall gehouden zyn den gevangenen by dier borghen t'ontslaene, ten waere dat hy wettelyck wilde doen blycken, dat die gevanghen van geender goeder name en. fame en waeren, offte dat syn misdaet openbaer offte genoch bekent waer, ende hierop verbeyden en. hooren t'vonnisse van schepenen ende daer naer hem regulen, wel verstaende dat effen verre (1) die voorscreven drossart, sonder informatie precedent, eenige onse ondersaten gevangen hadde t'ongelyck en. onbeschuldicht, dat hy betaelen sall die costen en. interessen, ter caussen van dyen geresen, by vonnisse vanden schepenen.

[XII.]

(*Ter banck legghen.*)

Item willen ende ordineren, dat voirtaen onssen drossardt, tegenwoirdich en. toecommende, nyet en sall moegen ter banck leggen noch laeten leggen, sonder goede informatie, eenich van onsen ondersaeten, sonder daerby ende over te roepen twee schepen vander banck en. vierscharen, daer onder dat die voors., die hy ter banck brengen soude, behoirt te wetten en. te recht te staen, ende hem luyden kennelyck maecken vander selver informatie.

(1) *Effen*. Uit den zin is op te maken, dat hier *effen verre* IN ZOO VER beteekent.

[XIII.]

(*Quytscheldinghe van dootslagen.*)

Item oyck by deser ordonnantien sluytten wy die handt ende verbieden onsen voorscreven drossardt, van nu voirtaen eenich remis offt quytscheldinge te moegen doen, noch compositien te maecken van eenigen dootslaegen, kerckroevinge, vrouwencrachte, brantschattinge, noch oyck van geenen anderen saecken, daeraff dat condempnatie s'heeren wille by schepenen gedaen is, daertoe dat afflyvige punitie, offt andere criminele vanden leden offt andersints dienen soude, sonder ons daeraff ierst te adverteren ende daerop verbeyden ons advis ende ordonnantie.

[XIV.]

(*Compositien te maecken van breucken.*)

Item en sall oyck voirtaen die selve voors. drossardt noch insgelycx eenich van onssen schoutteten, richteren offt anderen van onssen officiren nyet moegen composeren van eenige boeten offt breucken, gevallen binnen onssen lande, sonder daeraff offte over te roepen onssen rentmeester ende oyck die wet vander plecken ende vierscharen, onder die welcke die wet ende die breucke gevallen syn soude, alle nae vuytwysen van seeckeren ordonnantien, die wy hier te vooren aengaende dese stucken anderwerff geordineert en. overgesonden hebben, ende dit op die verbeurtte van vierwerff alsoe veele, als die compositien gedraegen souden, op hem te verhaelen, ende die gecomposeerde, nyettegenstaende sulcke compositien, sall gehouden syn die selve boete offte breucke te voldoen, ende boven dyen staen noch voirts t'onser correctien, van dat sy zulcke heymelycke compositie gedaen

souden hebben mit onse voorscreven drossart, offt anders tegens dese ordonnantie, te weten vierwerff meer dan die breucke gedragen zall.

[XV.]

(*Schoutet ende richter te comen tot Ravesteyn.*)

Item willen ende bevelen voirts allen onssen schoutteten en. richteren, dat zy voirtaen van vierthien nachten tot vierthien nachten ten langhsten commen des Saterdaeghs voir der noenen by onssen drossardt ende rentmeester, om te weten offt eenige boeten, breucken offt andere vervallen ons toecommende ende vervallen syn, en. oyck te vernemen offt daer eenige andere saecken te kondigen, vuyt te roepen offt te doen syn, die ten oirboor offt onse voorscreven ondersaeten aengaen moegen, ende dat opde verbeurte van eenen alden schilt t'onssen proffyt.

[XVI.]

(*Van besetten der wttlandighe en. haer goedt.*)

Item om te versiene, dat onse ondersaeten onbelast ende onbecommert moegen wesen, ende te voedene alle vrede en. vrientschap mitten nabueren, geseten buytten onsen lande van Ravensteyn, soe ist dat wy ordineren ende bevelen ende verbieden onssen drossart, schouteten, richteren ende andere onssen officiren, dat sy van nu voirtaen ter begheerte van iemanden, wy hy sy, en besetten, becommeren noch arresteren in lyve noch in goede eenige vuytlandige offt naburen ons voorscreven lants van Ravensteyn, ter cause dat in eenige stede, dorpe offt plaetse, offt eenige van dien, t'onrecht beschadicht, beseth offt becommert soude hebben iemant van onssen voorscreven

ondersaten, ten ware dat die principael persoon, die onssen voorscreven ondersaet t'onrecht beswaert offt beseth soude hebben, bevonden waere in onsen voorscreven lande van Ravensteyn, den welcken sonder iemants all ter begeertten van onssen voorscreven ondersaeten, onssen voorscreven officiren sullen moegen besetten. Nyettemin alst gebueren sall, dat iemant van onssen voors. ondersaeten tegens recht becommert offt belast sall wesen buytten onssen voors. lande, vanden welcken besette ende belaste onse voorscreven ondersaeten geen recht gecrygen en moegen, soe sullen die gehouden syn dat te kennen te geven onssen voors. officiren, den welcken wy bevelen ons die gelegentheyt vander saecken over te scryven ende te kennen te geven, ten eynde dat wy by onsse bryeffven offt anderssints bystendicheyt doen moeghen onssen voorscreven beswaerden ondersaeten, en. in sulcker wys daer inne versien, dat hy oncommert ende ontlast sy, ende dat hem recht ende reden geschien moegen.

[XVII.]

(*Schatten der buyten goederen.*)

Item wy willen ende ordineren, dat onsen ondersaeten in heuren schattingen sullen moegen setten alle die guederen gelegen binnen onssen voorscreven lande, vuytlandtsche persoonen toebehoirende, in alsoo verre als die guederen van onssen ondersaeten geseth worden in quartieren van anderen heerlyckheden, daer zy gelegen syn, ende dat alle nae die waerde, meenichte en. groote vanden guede.

[XVIII.]

(Van besetten der ondersaten.)

Item insgelycx om te versiene dat onsse voors. ondersaeten elck den anderen t'onrecht nyet en besware noch en besette, soe ist dat wy ordineren, dat soe wy van onssen voors. ondersaeten van nu voirtaen doet besetten eenen anderen onssen ondersaet, ende dat by de weth bevonden sy, dat sulcken beseth ondeuchdelyck ende teghens recht gedaen is geweest; in dyen gevalle die voorscreven besetter sall oprichten en. betaelen dengenen, die beseth is geweest, die schade en. costen, die hy ter causse van dyen gehadt en. gesustineert heefft, ende oyck breucken een marck t'onsen proffyt.

[XIX.]

(Besetten met uytroepen in der kercken.)

Item ende oyck om onsse ondersaeten te verwachten vanden grooten beschaedicheden, daer sy onversien ende ongeweten te meer stonden toegecommen syn, ende dat hier te vooren gecostumeert is geweest over alle onse voors. landen, elck anders goet te moegen besetten, mits t'vuytroepen alleenlyck inder kercken, sonder t'selve beseth te beteeckenen den ondersaten, wie die goeden voorscreven toebehoirende syn (1): soe ordineren wy dat voirtaen egeen beseth en sall goet, van weerden gehouden, noch gereeckent syn om eenich geboth, noch vuytroepinge, diemen alleendelyck inder kercken doen mach; maer men sall gehouden syn boven ende mitsgaeders der kercken geboeden, te doen beteeckenen t'selve beseth byden richter vander plecken aenden persoon, wien t'goet, alsoe

(1) Vergelijk hiervoor bladz. 272.

beseth synde, toebehoirende is, indyen hy woonachtich sy binnen onssen voors. lande en. heerlyckheden van Ravensteyn, Herpen, Uden en. Velpen, om op t'selve beseth te moegen antwoirden offt verweren voor t'gericht, ten daege, die hem daertoe beteeckent wordt.

[XX.]

(*Ghemaele.*)

Item om oyck te versien ende te remedieren tegens t'bedrogh, dat veele van onsse ondersaeten gewoon syn geweest te doen in achterdeele van onssen moelen rechte, daer sy inne gehouden syn; van welcker fraude ende bedrogh sy ongecorrigeert blyven, hoewell mense bevonden en. achterhaelt heefft, elders gemaelen te hebben, overmits dat sy by heuren eede gelooflt en. ontfangen geweest syn, hem selven dies te ontschuldigen: waeromme wy ordineren en. verclaren, dat voirtaen in desen nyemandt meer gelooflt noch ontfangen syn en sall, hem selven te moeghen purgieren noch ontschuldigen by synen eede; maer als iemant bedraegen offt belast wordt elders gemalen te hebben, die gene, die daeraff bedraegen offt alsoe belast wordt, sall voor syn onschult moeten doen blycken by getuyge offt anderssints, dat hy t'onser moelen gemaelen heefft, te dyen tyden, dat hy gebroght is onse moelen gefraudeert te hebben; ende waer dat saecke, dat die gene, die dus gebrocht is, voor syn onschult soude willen voirstellen, dat hy tot der tyt geen koren en hadde doen maelen, maer dat hy broot offt meel gecocht hadde, in sulcke gevalle die voorscreven belast synde, sall desgelycx moeten doen blycken waer en. van wien hy t'selve meel offt broot gecocht heefft binnen dyen tyde, dat hy bedraegen offte belast wesen soude; ende indyen hy in

gebreecke waere dat te kunnen doen blycken, soe sall hy gehouden syn, oververwonnen van bedroegen te hebben t'recht van onssen moelen, ende over sulcx sall breucken t'onssen proffyte t'elcker werff eenen hoogh schilt, ende eenen anderen ten proffyt van onssen drossardt en. rentmeester te helfften; die welcke onse rentmeester sall gehouden wesen dese accusatie voor wette te doen, ende die boeten ende breucken te vervolgen, als hy dies by onssen moelenaer versocht syn sall.

[XXI.]

(*Bier acchynsen.*)

Item om voirts te versiene tegens t'bedrogh, dat die brouwers ende bierteppers oyck gewoon syn van doene, in achterdeele van onssen pechters van onssen accysen, hebben geordineert ende is onse belieffte, dat voirtaen geen brouwer noch biertepper en sall moegen weygeren noch wederseggen den pechters vanden accysen sulck besueck te moegen doen in die brouwerye ende huysen, daermen bier tapt, alsoe dyck ende meenich werff alst hem luyden goetduncken ende believen sal; ende sullen die selve pechteners, indient hem luyden oyck goetdunckt, begeren assistentie en. bystandt van onssen drossardt en. schouteth, om t'voors. versueck te doene. Ende waert, dat die brouwers offt bierteppers t'voorscreven versueck wilden beletten oft wederseggen, sullen, alsoo meenich werff als dat gebeuren mach, breucken twee alde schilden, den eenen tot behoeff van ons, ende den anderen tot proffyt van onssen drossardt ende rentmeester ten helfften; ende indyen gevalle, datmen bevonde, dat die voorscreven brouwers offt teppers eenighe fraude offt bedrogh gedaen hadden, in verminderheyt van onssen ac-

cysen, sall alsdan breucken alsboven tot proffyt van ons ende onssen officieren voorscreven; ende waert dat saecke dat iemandt vanden voorscreven brouwers oft teppers dordtwerff bevonden waere onsen voorscreven accysen bedroegen te hebben, die sall moegen aengetast wesen ende te weth gestelt, om sulcx misdaet te wettene en. daer voor gepunieert te syn civilycke offt andersints, ter discretie ende goetduncken vanden wetten, en. nyet ontstaen mitten breucken voorscreven.

[XXII.]

(*Thynsgoedt die rentmeester te halden moghen ofte niet.*)

Item ende want wy oyck verstaen, dat onse ondersaeten beswaert syn geweest, by dat onssen rentmeester gerecht is in onssen naeme te moegen houden in synen handen veertich daegen lanck alsulcken voorwaerden van coope, als gebeuren van allen thynsgoeden gelegen binnen onssen lande ende heerlycheyt voors., om ten eynde van dyen veertich daeghen denselven coop ende voorwaerden t'onsen behoeff t'aenveerdene ende behoudene, indient ons soo gelegen ende bequaem waere, offt daeraff te scheyden ende dyen weder over te geven; die welcke onsse rentmeester, gebruyckende van desen onssen rechten, all ist soe, dat hy sulcke coop offt voerwaerden van thynsgoederen nyet en wilt behalden t'onsen proyffyt, is gewoon geweest sulcken coop eenen anderen ende wyen dat hem beliefft heefft, over te gevene, daeraff nemende sulcken proffyt en. baete, als hy gecrygen mochte, ende mits dyen vervrempden den iersten cooper van synder voors. voirwaerden: waerom wy ordineren ende verclaren, dat voirtaen alsulcke voirwaerden ende vercoopinge, commende in handen van onssen voorscreven rent-

meester, naer die gewoonte voorscreven, als die voorscreven rentmeester die nyet en sall willen aengaen ende behouden t'onsen proffyte ende behoeff, sonder argelist sall gehouden syn die wederom te keren ende te laeten in handen vanden iersten cooper ende voirwaerden, sonder die iemants anders te mogen laeten offt ter handt te doen om eenich proffyt oft vrintschap, noch oyck te beswaren die voorscreven ierste voirwaerden teghens dyen voorscreven cooper.

[XXIII.]

(*Goedt te bevryen.*)

Item wy ordineren dat onse rentmeester van nu voirtaen geen proffyt noch recht heffen noch nemen sall van onssen ondersaten, die heur belaste guedinge (1) van pensien (2), rentten oft anderssints ontlasten, affcoopen en. bevryden sullen, dan alleendelycken syn vestgelt.

[XXIV.]

(*Van rogge te vueren opten Bossche.*)

Item in behoirlycke tyden, als onsse rentmeester sall willen seynden ende leveren onssen rogge ten Bossche, sall gehouden syn des Sonnendaeghs te vooren te doen vuytroepen inder kercken ende te doen verclaren die naemen en. toenaemen vanden genen, die in toecommende weeck den selven rogh sullen behoiren te vueren, ten eynde dat onse ondersaeten te bat moegen weten wes sy te doen hebben, en. henluyden oyck voorts wachten van schaeden ende commer, daer inne sy souden moegen vervallen, ter caussen vander gemeynder ende generaler pu-

(1) *Guedinge*, Kil. *goedinghe*, bezittingen.
(2) *Pensien*, Christ. *pensioenen*, uitkeering.

blicatien, die onse voorscreven rentmeester gewoonlyck is te doene.

[XXV.]

(Thyns goedt te vercoopen.)

Item want wy oyck verstaen hebben, dat als eenich van onssen ondersaeten vercoopt, vervrempt offt belast eenighe thynsgoederen buytten wete van onssen rentmeester, deselve onsen rentmeester (1) is gewoon geweest die voorscreven onssen ondersaeten daer voor te beswaeren en. te belasten t'synder beliefften, welck wy oyck nyet meer en willen laeten geschieden; maer ordonneren dat als voirtaen voor verruymptheden (2) oft anderssints eenige thynsgueden vercocht oft belast worden buytten consent oft weten van onssen rentmeester voorscreven, die selve onsse rentmeester en sall daer voor nyet moegen heffen (3) noch verhaelen opden genen, die hem hier inne misgrepen heefft, voirder noch boven twintich vlemsch.

[XXVI.]

(Lycoop van s'heeren goet te verpachten.)

Item willen ende ordineren noch voirts, dat voirtaen ter verpachtinge van allen onssen pachten onsse rentmeester ne (4) sall moegen eenighe nieuwe lycop (5) offt proffyt eysschen noch heffen, dan alleendelyck den ouden lycop sonder meer, op pene, indien die selve rentmeester ter contrarien van deser onser ordonnantien dede, van daeraff gepunieert te syn t'onser beliefte.

(1) *Deselve onsen rentmeester* uit Christyn ingevuld.

(2) *Verruymptheden*, lees met Christ. *verseuymtheden*, onachtzaamheden.

(3) *Heffen*, Christ. *soecken*.

(4) *Ne*, Christ. *niet*.

(5) *Lycoop*, lees *lijfkoop*, eene eet- of drinkpartij, bij gelegenheid van verpachtingen, wijnkoop.

[XXVII.]

(*Vanden conynen ende waranden.*)

Item om te versiene dat onsse ondersaeten nyet beschadicht en werden byden conynen van onser waranden, die welcke in haere kampen ende vruchten commen maecken hoelen, hueren aerde ende duwyren (1), tot heuren onverdraeghelycken lasten, alsoe sy ons te kennen gegeven hebben, soe ist dat wy consenteren ende ordineren onssen drossardt, rentmeesteren, schouteth vander plecken, mitsgaeders den pechter offt gecommitteerde van onsse waranden, dat sy ter begheertten vanden beschaedichten onssen ondersaeten gesaemenderhandt visiteren sullen die plaetsen, eerden en. duwyren, daeraff onse voorscreven ondersaeten hen beclagende syn; ende ist dat saecke, dat zy bevinden, dat de voorscreven conynen by heuren duwyren den selven onssen ondersaten merckelycken schade doen, dat sy den voorscreven conynen van daer verdryven, ende de eerde ende duwyren te nyet doen, ter minster costen, quetse en. schade van onssen waranden en. ten meesten proffyt van onssen voors. ondersaten.

[XXVIII.]

(*Vernieuwinge der schepenen.*)

Item opt poinct aengaende die vernieuwinghe van die schepenen inden voorgenoempden onssen landen, is den voorscreven ondersaten geconsenteert, datmen die schepenen in elcker banck, soe wael tot Herpen, tot Ravensteyn, Velpen, die daeraff geen caertten en hebben, als te Uden, die daeraff caertten hebben, sall alle iaer eens vernieuwen, sonder meer, alsoemen dat van alden tyden

(1) *Duwyren*, spelunca, Kil., dus: konijnenpijpen.

en. by tyden zaliger memorien onssen voorgenoempden heer vaeders geplegen heefft te doen, naevolgende der caertten, die die voorscreven van Uden daeraff hebben (1), behoudelyck dat ten tyde vander vernieuwinge die drye reckelycke (2) mannen, die alden schepen dan blyven, noemen en. kysen sullen, om daer een vuyt te nemen vuytten naeme van mynen heere, sullen int kiesen van dyen daer over roepen den pastoir vander plecken, wel verstaende dat indyen eenich particulier schepenen overleden deser werelt, soe salmen daer inne versien, alsoet van alden tyden gewoon is; desgelycx oyck offt eenich vanden schepenen van sulcker misdaet verwonnen waer, dat sy nyet behoirden inden schepenstoel te sitten, dat die alsdan affgestelt sall worden by maninge des heeren en. wysdom van schepenen, ende anders nyet.

[XXIX.]

(*Van appellatien ende vonnissen uyt te wysen en. van borchtochte.*)

Item opt poinct ende vertoogh gedaen byden voorscreven ondersaten aengaende der appellatien, daerop die voorscreven ondersaten te kennen gevende syn, dat hoewel die materie vander appellatie genoch verclaert is geweest ende daer inne well versien in wat manieren die gebeuren souden, soe wordt die quellick gebruyckt ten laste vanden selven ondersaten, ende sonderlinge ondert dexsel, dat die schepenen elck int syne overseynden meest alle die questien, sonder die te vuyttene, seggende dat sy des nyet vroet en syn, ende datmen oyck soewell beswaert heefft mit borchtochten den genen, die syn von-

(1) Vergelijk hiervoor bladz. 277, art. 1.

(2) *Reckelycke,* CHRIST. *redelyckste*

nisse gewonnen heefft, als diet verlooren heefft, mits den welcken hier wordt van onsen wegen geconsenteert en. geordineert, dat die schepenen van elcker banck nyet meer en sullen moegen vuytgeven ende seggen dat sy det saecken nyet wys noch vroet en syn, maer sullen voirtaen gehouden syn nae heuren beste wetentheyt ende verstandt daeraff een vonnis te wysen; ende indien eenich vanden partyen hen daerby beswaert vindende, dat beroepen wilde, sall dat moegen doen voor ons ende onssen raedt, offt voor die darthien schepenen tot synder beliefften, welverstaende dat hy dat doen sall tot synen coste ende daer voor borge stellen, ende nyet die partye, die syn vonnisse gewonnen sall hebben. Ende om te commen voor die voorscreven darthien schepenen offt voir ons ende onssen raet, men sall hem indien regulen aengaende der vergaederinge ende den costen daeraen clevende, gelyck voor verclaert is. Die welcke voors. darthien schepenen sullen insgelycx moeten haer vonnisse vuytspreecken, confirmerende offt reformerende het vonnisse, sonder dat te moegen overseynden onder t'dexsel, dat sy oyck soude moegen seggen, dat sy des nyet vroet en weren. Ende indyen daerenboven eenich vande partyen dat noch soude willen beroepen voor ons ende onssen rhade, sall dat moegen doen tot synen costen en. borghtocht alsboven.

[XXX.]

(*Van den inventaris der stucken.*)

Item om t'selve behoirlyck te moegen doene, soe sullen die selve schepenen voor t'overseynden ende sluytten van dyen, voor hem luyden op eenen dach van rechten doen commen beyde partyen, om t'oversiene alle heur

luyden gescrifften, handelingen ende oircondtschepen, mitsgaeders die reprochen en. salvatien, elck van partyen overleggende by inventaris die selve heur stucken int voorscreven proces overgegeven, denselven inventaris geteeckent by de handt vanden clerck; ende op (1) indien eenighe stucken bevonden worden inden voorscreven processe, nyet begrepen inden inventaris, men sall daerop nyet letten, maer recht doen op andere stucken vanden inventaris.

[XXXI.]

(*Boecken ende registers ende des schryvers recht.*)

Item ende om verseeckerlyck daerinne te moegen procederen, soe sullen die clercken van elcker banck gehouden ende gelast wesen, registers en. boecken te houdene van elcke vierschaer op hem selven, daer inne sy sullen scryven die eyschen ende aensprake van partyen, insgelycx alle de vermeten (2) inder saecken geleyt, daerop men die getuygen hooren soude, daer naer t'verclaeren ende depositie vanden selven getuygen all int lange, ten fine datmen die altyts inden selven boecken vinden mach; ende sall die clerck hebben van elcker aensprake, vermeten ofte condt, een oirt stuyvers sonder meer.

[XXXII.]

(*Hoemen die ghetuyghen sal ondersoecken.*)

Item mits dat geuseert is die conden openbaerlyck te doen tuigen, soe dat te beduchten is, de mennighe vuyt vreese die waerheyt nyet en derff seggen, soe ordonneren wy, dat van nu voirtaen alle die oirconden ofte getuy-

(1) *Op*, misschien *of*; dit woordje is bij Christyn weggelaten.
(2) *Vermeten, vermete*, voorstel, eisch. Vergelijk Kilian en Weiland.

gen, die by partyen sullen beleyt worden, t'sy in crimineele offt in civile saecken, sullen haeren eedt doen ende gestaefft worden openbaerlyck ende present partyen oft daer toe geroepen, ende daernaer sullen schepenen int secrete haerluyden verclaernis ende depositie hooren ende dat byden clercq doen stellen indien voorscreven boecke, partyen alleenlyck gevende naemen ende toenaemen vanden oirconde, sonder meer.

[XXXIII.]

(*Verantwoordt ende beraedt te nemen.*)

Item gemerckt dat noch geuseert is, dat terstondt die verweerder naer de aenspraeck hem gedaen, moet antwoirden, sonder dach van raede (1) te moegen hebben, dwelck is contrarie alle rechten, soe willen ende ordineren wy, dat die verweerdere, op dat hem goetdunckt, sall moegen nemen op d'aenspraeck hem gedaen, respyt ende dach van raede, ten naesten dingedage, sonder langer vuytstell.

[XXXIV.]

(*Tyt conden te leyden.*)

Item ende want bovendyen noch geuseert is die conden te moegen beleyen, alsoe lange als die schouteth nyet vuyt en dinght; insgelycx datmen die genechten nyet en houdt van veerthien daeghen tot veerthien daeghen, ten grooten achterdeel van partyen: soe ordineren wy oyck, dat dieselve partyen in allen saecken sullen hebben vier daeghen van haere conden te beleydene, elck van veer-

(1) *Raede.* Dit woord is boven den regel geschreven: in de linie staat *reehte*, doch onderstreept, zoo als ook bij Christyn gevonden wordt. Ik geloof dat *raede* de ware lezing is.

thien daeghen, twee voorden aenlegger ende twee voorden verweerder, ende datmen daer naer nyet meer conden en sall moeghen voirbrengen, ten waere by nootsaecke, ende dat schepenen anders recht dochte; ende sall die scholteth soe lange moeten sitten tot dat alle die conden gehoirt syn, ende die selve genechten houden van veerthien daeghen tot veerthien dagen, opde verbeurtte van synen officie.

[XXXV.]

(*Appellatie der vonnissen ghewesen by den heere.*)

Item is geordineert, dat soe wanneer eenige vonnissen by ons ende by onssen raede gewesen syn by materie van appellatien offt anderssints, soe en sall nyemandt daer teghens moeghen seggen offte dach van recht nemen, opde boete van ses marck, nemaer t'vonnisse all vooren volcommen synde, op dat partye hem gevoelt by erreur offt anderssints gegraveert, sall daerop moegen gehoirt syn by ons ende onssen raede ende nyewarts elders.

[XXXVI.]

(*Salaris van den proces sonder drost offt xiij schepenen over te seynden aen den heere*)

Item aengaende den voorscreven processe, die by ons ende onssen raede sullen overgesonden werdden by appellatie, daertoe dat die drost offte schepenen gheen vergaederinge te doen en hebben, soe ordineren wy dat partyen nyet gehouden en werden, den drost offte scholteth iet daeraff te geven, dan alleendelyck den richter, die schepenen vermaenen sall, vier stuyvers; elcken van schepenen oyck vier stuyvers, ende den clerck voir synen scryven thien stuyvers, sonder meer.

[XXXVII.]

(*Remissie van doodtslaghen.*)

Item ende hoewell wy by deser onsser ordonnantien verboeden hebben onssen drossardt van nu voirtaen eenich remis oft quytscheldinge te moegen doen, noch compositie te maeckene van eenighe dootslaegen oft andere criminele saecken, daer lieffelycke punitie oft andere dienen soude, zonder ons daer off te adverterene, wy verstaen dat ons voorscreven drossardt t'selve nyet achtende, ter menniger stonden der contrarie gedaen heefft, d'welck wy nyet houden en willen van weerden: soe ordonneren wy dat alle de gene, die eenige misdaden oft delicten, daer lieffelycke oft andere criminele pugnitie toe dient, dewelcke van ons daeraff gheene vergeffenisse noch gratie en hebben, sullen ruymen onssen voors. lande ende heerlyckhede van Ravensteyn ende allen andere landen ons toebehoirende, binnen seven daeghen naer de publicatie van deser onser ordonnantien, op gevangen ende gepunieert te wordene, het sy lyvelycken oft anderssints, soe dat naer de qualiteyt van heurlieder mesdaet behoiren zall, zonder dat zy hemlieden ergens sullen moegen behelpen mit eenighe letteren van remissie offt gratie, die hemlieden onse drossart contrarie dese ordonnantie gegeven mach hebben; lastende ende ordineren onssen rentmeester van Ravensteyn alle de goeden vanden selven delinquanten, als t'onssen proffyte geconfisqueert, t'aenveerdene en. ons daeraff reeckeninge te doen, nyettegenstaende wat compositie den voornoempden drossardt daeraff mach gedaen hebben.

[XXXVIII.]

(*Proces den drost ofte officieren aengaende.*)

Item noopende den processen, die den drossardt, rent-

meester, schoutteten oft ampluyden aengaen mochten ende gewesen ten proffyte vanden nabueren, indien de voors. officieren ende ampluyden hem van dien vonnissen souden willen beclaegen, sullen dat moegen doen voor ons ende onssen rhaedt ende nergens el (1) tot heuren costen; desgelycx indien hem eenighe naburen willde beclaegen van vonnissen, die de voorscreven officiren mede gegaen waeren ende hem teghen, dat zy oyck dat sullen moegen doen voor ons ende onssen raet ende nergens el (1), oick tot heuren coste.

[XXXIX.]

(*Bannen ende ter banck brenghen.*)

Item op t'poinct dat hem de naburen beclaeght soude hebben, dat drossardt hem vervoirdert soude hebben te bannen eenige ondersaten, sonder kennisse offt wysdom van schepenen, soe ist dat men ordonneert, gelyck dat men hier voortyts (2) geordonneert heefft, dat die drossart nyemandt en sall moegen ter banck brengen, sonder kennisse van schepenen, dat hy oyck nyemandt en sall moegen bannen, sonder maninge des schouteten ende wysdom van schepenen. Voirt soe wanner schepenen gewyst hebben (3), iemandt gebannen te syne, sall dyen ban gepronunchieert werden by monde vanden schoutet in presentie van schepenen, verclarende die redene ende den title waeromme, gelyck in andere plaetsen van gelycken geuseert wordt.

(1) *El,* Christ. *elders.*

(2) *Men hier voortyts,* Christ. *by voerschreven ordonnantie.*

(3) *Voirt-gewyst hebben,* Christ. *voorts soo ordonneren wy, dat wanneer schepenen ghevelt hebben.*

[XL].

(*Van den waranden.*)

Item opt poinct noopende der waranden is geordineert, datmen daer aff achtervolgen sall t'geent des by onssen voorn. heere vaedere, zaliger gedachten, geordineert is geweest, te weten, dat een iegelyck sall moegen winnen synen acker, diemen gewoonlyck is mitter ploegh te tholen, ende die graven, die binnen heuren erven liggen, die sullen sy moghen te lande maecken altyts tusschen sente Remeens ende Alderheyleghen messe, sonder jegens onse warande iet te mesdoen, ende dit byden wille ende goetduncken van ons rentmeesters ende warantmeesters inder tyt wesende, ende anders nyet, om die conynen aldaer wesende te doen vangen ende die elwarts t'onsen proffyte te stellene, behouden dus dat sy aende oude waranden noch aen dye conynen, wesende op die vuytterste grachten, nyet hinderlyck wesen en sullen (1). Ende indien dat inde voorscreven rentmeesters en. warantmeesters gebreck waere te visiterene den voors. acker, naer dat in presentie van schepenen hemlieden de kennisse ende begheerte tot drye verscheyden maelen gedaen waere, ende dat dat bleke by certificatie van schepenen, soe sall die besitter van dyen acker den selven moeghen toelen ende die conynenhoelen aldaer te nieten doen sonder begryp, ende dat in presentie van schepenen, by gebreke vanden ampluyden, daer of oyck nemende de schepenen brieven.

[XLI.]

(*Besetten in der kercken.*)

Item op t'poinct, daer byder voornoempde voorgaende

(1) Vergelijk hiervoor bladz. 268, art. 7.

ordonnantie voirsien is, dat gheen beseth en sall goet noch van weerden gehouden syn, om eenich gebot, diemen inder kercken doen mochte, ten waere dat dat bekent waere byden richters vander plecken aen den persoon, wien t'goet beseth synde toebehoirt, indyen hy woonachtich sy binnen den lande; maer om dieswille dat hier inne nyet voirsien en is voor den ghenen, die vuytten lande woonachtich is, soe is daerop geconsenteert ende geordonneert, dat de ghene, wiens goeden beseth en. affgewonnen werden absent vanden lande van Ravensteyn en. woonende binnen den twintich mylen omme gaens desselffs landts, sall moegen binnen iaers verantwoirden t'selve beseth, opleggende die wettelycke costen daerop gedaen, gelyck oft hy commen waere binnen den genechtdaeghen; ende die ghene, die voirder syn sullen, te weten over bergh oft over zee, oft oyck onbejaerde, opleggende die costen als boven, die sullen t'allen tyden moegen verantwoirden t'selve beseth, gelyck offt sy in tyden en. wylen gecommen waere.

[XLII.]

(*Die man wyfs goet te verbeuren.*)

Item op t'point daer sy begheert hebben, dat die man syns wyffs goet nyet en soude moegen verbeuren voir syn misdaet; overmerckende dat dese begeerte redelyck is, ist geconsenteert, dat gheen man voir syn misdaet en sall moegen verbeuren syn wyffs goet.

[XLIII.]

(*Eenen ghesworen clerck.*)

Item op die begeerte, dat die ondersaeten gedaen hebben, om te hebben in elcker banck eenen schepen clerck

nut ende idoene (1) daer toe synde, ende datmen hem dien laeten soude tot onderstandt, dat hy dies begeerden verdraegen te syn, oft dat hy by gebreecke oft misdaet daer toe nyet nut bevonden en worden; considereerende dat die begeerte oyck redelyck is, om te beleyden die saecken vander bancken ende het secret van dien: soe is geordineert dat die drossardt, soe wanneer het clerckschap vervallen sall, sall eenen moegen presenteren nae der costuymen, ende die schepen sullen dien accepteren, indien hy hem luyden daer toe nut ende bequaem dunckt; maer sullen daer teghens moeghen seggen ende dyen weygeren, indien hy daertoe nyet nut en. bequaem en waere.

[XLIV.]

(*Van verwinsbrieven.*)

Om doolinge ende onredelyckheyt, die daegelycx gebeurt onder t'schyn vanden verwinbrieffven, soe is geordineert dat gheen verwinbrieffven en sullen moegen voirder macht hebben, dan die somme bedraeght daervoiren die goeden verwonnen syn; en. offt dyen brieff verjaerden, dat alsdan die gene op wiens goet die verwinbrieff spreeckende is, sall syn goet moegen aenveerden, mits opleggende die somme daer voor syn goeden verwonnen syn, metten wettelycken costen; en. indien hy dat nyet gedoen en can, sall die houder des brieffs opleggen beteringe boven de schult ende costen daerop geloopen, oft die stellen in kercke geboeden, om die vercocht te worden ten hooghsten pryse, ende soo wes die goeden meer vercocht werden dan de voorscreven schult en. costen bedragen, sall commen ten proffyt vanden genen, die de goeden toebehoirden ende affgewonnen syn; ende van gelycken sal-

(1) *Idoene*, idoneus, geschikt.

men oyck doen vande landen ende goeden, die by onssen schoutene van Herpen oft andere affgewonnen syn oft affgewonnen sullen werden, tsy by heemraeden offt anderssints, sonder dat die schouteth de selve goedingen sullen moegen behouden, op de verbeurte van heuren officien en. correctie arbitrael.

[XLV.]

(*Erfrenten te koopen.*)

Item aengesien dat een quaede costuyme is, dat sommige erffrenten gecocht hebbende mit cleenèn penningen op losse eenen tyt van iaeren, als die selve iaeren vuyt syn ende de vercoopers nyet machtich en syn alsdan de rentten te lossene, soe willen de coopers de voornoempde goederen halden erffelycken sonder lossen, dwelck wesen soude een specie van usure, soe ordineren wy, dat alle renten gecocht onder den penninck twintich, daer lossinge van eenige iaeren toe staen, sullen altyts losselyck wesen, nyettegenstaende dat den tyt vanden iaeren ter lossinge dienende, overstreecken mochte wesen.

[XLVI.]

(*Voordeelen te gheven.*)

Item insgelycx aengaende der usantie wesende in onsen lande van Uden ende elders, daer by d'oudtste (1) soen oft dochter een voordel hebben, van vooren vuyt te nemene de beste clenoden, sonder dat d'andere kynderen oft naeste hoyr daermede deel hebben: soe ordineren wy, dat voirtaen nyetemeer by den ingesetenen dan byden vuytlandtschen in onsen lande van Ravensteyn van nu voirt-

(1) *Oudtste* bij Christyn weggelaten.

aen en sall moegen genoemen worden eenich voordeel, t'sy vanden oudtsten soene oft dochter; maer sullen de goeden gelyck gedeelt worden byden gerechten erffgenaemen, sonder meer eenich voordeel te nemene.

[XLVII.]

(*Representatie.*)

Item noopende der usantie, dat representatie van hooren (1) in onsen lande van Ravensteyn geen stede en heefft, dwelck ons oyck dunckt synde teghens recht: soe willen en. ordonneren wy, dat nyettegenstaende der voorscreven usantie representatie van nu voirtaen stede hebben sall in onsen voorscreven lande, ende dat de kynderen sullen deylen ende representeren haeren vaeder, vuytgesteecken alleenlyck in leengoeden, dewelcke hem deelen sullen naer de costuymen tot hiertoe onderhouden.

[XLVIII.]

(*Thyns te ghewinnen.*)

Op t'poinct dat onse ondersaeten hem beclagen, dat onse rentmeester grootelycx excedeert int onfangen vanden thynsen: wy willende hemluyden daeraff ontlasten, ordonneren ende bevelen dat van nu voirtaen, als eenich thynsgoet versterfft, t'sy van mans oft vrouwen, insgelycx alst belast wordt mit renten oft anderssints, sonder erffelyck te vercoopene, soe sullen onse ondersaeten ontstaen (2), mits gevende den thyns eenvoudt, t'sy datter luttel kynderen syn oft veele; ende als zulcke thyns goeden vercocht werden, soe sall onsse rentmeester hebben

(1) *Dat representatie van hooren* bij Christyn weggelaten. *Oiren*, afstammelingen.

(2) *Ontstaen* bij Christyn weggelaten. *Outstaen*, volstaan.

boven den vestgelde den thyns twevoudt, eens vanden coopere oft coopers, en. noch eens vanden vercoopere oft vercoopers, t'sy dat sy luttel syn oft veel.

[XLIX.]

(*Van d'officiers heeren goedt niet te pachten.*)

Item mits dat onse officiers, alsoe well drossart oft andere, onse goeden selve pachten offt doen pachten t'heuren proffyte, daerby deselve te cleenen pryse blyven, om dat nyemant op hemlieden en derret (1) hoogen, soe willen ende ordonneren wy, dat van nu voirtaen negheen van onssen officieren voirn. en sall moegen pachten, doen pachten, van iemande over nemen offt eenichssints gebruycken eenighe goeden oft pachten ons toebehoorende, opde verbeurte van heuren officien, en. boven dyen arbitralyck gepunieert te worden t'onser beliefften.

[L.]

(*Wyfs goet te vercoopen.*)

Item wy hebben voirts ten versuecke ende begheerte vanden gemeenen naburen van onsen voorscreven lande ende omme de welfaert van dyen geordonneert, dat nu voirtaen geen man en sall moegen syns wyffs erffgoet vercoopen ofte by eenighe wegen vesten, sonder den wille, consent en. oirloff vanden selven synen wyve, de welcke in persoone sall moeten denselven heuren grondt vertyen (2) ende den coopere daer inne vesten.

[LI.]

(*Dat den beginder der twist die breucken betaelt.*)

Item soo wat persoone, die den anderen oploop doet

(1) *Derret,* durft. (2) *Vertyen,* afstaan.

offt eenighen twist begint, die gene, die hem moet verweren offte syn lyff beschermen, en sall jegens ons nyet breucken ofte boete gelden, maer de beginre en. oploopere vanden selven twiste sall beyde de breucken ende boeten gelden sonder argelist.

[LII.]

(*Confirmatien der articulen.*)

Alle welcke voorscreven poincten ende articulen van ordonnantien ofte privilegien ende elck zonderlinge wy willen, lasten en. bevelen achtervolght en. onderhouden t'hebbene by onssen officieren en. ondersaeten, zonder eenich inbrake offte verminderthede, altyts tot ons reserverende t'meerderen ende t'minderen van dyen, als boven. In kennisse ende oirconden van allen welcken soe hebben wy dese voirn. ordonnantien ofte privilegien geteeckent mit onser handt en. naeme, ende te meerdere verseeckerthede gedaen zegelen mit onsen zegele, verwapent mit onser wapenen hyer aene vuythangende, den ix dach van April int iaer ons Heeren duysent vyffhondert tweeentwintich, style van Ludick.

Dasz diesze gegenwurtige Copei mit dem Rusz in Pergament geschriebenen, ehe doch unter ahm Endt etwasz an der Seithenn vor neun und zwantzig Linien und die Subscription des Nahmens geheill durch die Engelche Einquartirung, der Unterthanen Ahngeben nach, abgeschnitzen, ahn der Versiegelung aber unverletzten Originals, nach vorhergangener fleisziger Collationirung gleichlautendt befunden, betzeugen wir Emtzbenente krafft unserer vorgetrückten Pitschafften und unterschriebene Han-

den, und wir Scheffen vun Herpen, Uden, Ravestein und Velp mit unseren gewohnlicher Schependoms Siegelen.

DIETRICH SIBERGH.

SIBERT VON ACHTEVELT.

GODEFRIDUS ODENDAELL, landtschryver (1).

N° 71. 10 April 1522.

Hendrik van Maren, pastoor van Uden, sticht een beneficie ter eere van de H. Anna in de kerk aldaar, met verpligting voor den beneficiant, om wekelijks vijf missen te lezen.

(Oorspronkelijk testament op tien vellen perkament in klein folio, in de vouw merkelijk beschadigd, en doorloopend vergeleken met eene authentieke gelijktijdige copie op papier, berustende ten archieve van de pastorij te Uden.)

In nomine Domini, amen. Per hoc praesens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter, et sit notum, quod anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo vigesimo secundo, indictione decima, mensis Aprilis diebus secunda et tertia, hora quasi quinta secundae diei, usque ad horam sextam alterius diei, pontificatus sanctissimi domini nostri, domini electi, de cuius nomine pontificali nobis adhuc pro praesenti non constat anno primo. In mei notarii publici ac testium subscriptorum praesentia honorabilis, ac discretus dominus dominus ac magister Henricus de Maeren investitus ecclesiae parochialis

(1) Bij deze drie namen zijn twee cachetten in rood lak opgedrukt, en daaronder de zegels van Ravestein, Herpen, Uden en Velp op eene papieren ruit.

villae de Uden, Leodiensis dyocesis testator, in praefata parochia commorans, bonarum rationis ac discretionis ac sensuum suorum bene compos existens, ut intuenti apparebat, considerans tamen, ac cum matura deliberatione vere perpendens, nihil hora mortis incertius existere. Igitur ob salutem ac remedium animae suae, ne suprema dies eum omnino raperet improvisum seu minus bene paratum, de rebus ac bonis suis, de licentia et expresso consensu reverendissimi domini nostri domini Leodiensis, per modum testamenti, seu ultimae suae voluntatis, disposuit, condidit, et ordinavit: in quo quidem testamento, et ultima sua voluntate imprimis et ante omnia, animam suam in manus Dei altissimi sui creatoris, et gloriosae virginis Mariae humiliter, et devote commendans; revocans omnia et singula sua testamenta coram quibuscumque personis prius publice aut private condita aut facta, legando fabricae sancti Lamberti ecclesiae Leodiensis duos florenos semel solvendos. Item legavit fabricae sancti Petri ecclesiae de Uden viginti quinque florenos semel solvendos. Item legavit adhuc fabricae sancti Petri ecclesiae de Uden praedictae dictus testator duodecim vasa siliginis hereditariae pactionis mensurae loci, quae duodecim vasa siliginis praedicta Arnoldus Lamberti incolá de Uden exsolvere habet iuxta tenorem et continentiam litterarum scabinalium desuper confectarum, pro continuatione vesperarum in diebus dominicis et festivis annue decantandarum et celebrandarum. Item legavit adhuc dictus testator investito seu pastori praedictae ecclesiae de Uden pro tempore existenti, unam libram pagamenti communis, pro qua investitus, seu pastor praedictus, novem lectionum vigilias cum missa pro defunctis semper in die anniversarii dicti testatoris cantabit, et solempniter cele-

brabit; de qua quidem libra praedicta investitus seu pastor saepedictus quatuor stuferos, recipiet, et matricularius suo pro labore duos stuferos, et fabrica unum pro amministratione luminis sui anniversarii praedicti, quae quidem libra praedicta annue et hereditarie solvetur per relictam quondam Wynandi Maessoen opten Dyntersten Vorstenbosschè iuxta tenorem et continentiam litterae scabinalis desuper confectae. Item legavit adhuc dictus testator cuilibet presbytero tempore suae depositionis et exequiarum missam celebranti quatuor stuferos semel dandos. Item pro pia pauperum distributione ad statim post obitum suum fiendum, cuilibet pauperi pro suo capite ibidem confluenti, seu comparenti, unum et dimidium stuferum semel dandum legavit. Item cuilibet domui pauperum in registro provisorum pauperum de Uden in parte seu blocka, dicta den Biesen scriptae, unum vas siliginis, et unum vas fagetritici (1) semel legavit. Item insuper in materia nostra lingua et vulgari loquendo. Soo heeft noch ghemaickt testator voorscr. in vermeernissen des godtlycken dienst, vyff missen alle weeken ghecelebreerdt te wordden ten euwigen daeghen toe inder prochie kercken van Uden inden altaer van sinte Annen aldaer, ter laeffenissen zynder zyelen ende synen alderen zyelen, ende Ienniken die Quaede zyelen ende haer alderen, syn huysinghe, daer hy huyden den dach inwoent, metter schueren ende met allen syn huysen daer by staende, hem huyden desen dach toebehoirende, het zy backhuys, brauhuys, duyffhuys ende torffhuys, met allen synen erven daer by liggende in eckervelt oft veyvelt ende beemptden, en. geleghen syn in die prochie van Uden inden Biesen, van welcken erven voirs. scepenen brieven

(1) *Fagetritici*, fagetriticum, boekweit.

syn. Item voort ghevet ende maickt dese voirghenoemde testamentmaeker totten dyenst der vyff missen voerscreven, overmits dat synen lesten ende vuytersten wille vervult muchte wordden ende dien dienst volcomelyck ghedaen wordde, noch allen syn erffrenten ende pachten, die hy gheldende heeft onder die prochie van Uden, van welcken renten ende erffpachten oick zekere diverssche scepenenbrieven syn: inden iersten, Ghysbert Ioesten Gherritssoen ghyldt vuyt synen erven drie rynsgulden drie stuvers, nae inhalden zekeren scepenen brieven daervan gemaickt; mer mach Ghysbert voerscreven dese drie rynsgulden metten drie voorscreven stuvers lossen ende quyten tsaemen met acht ende veertich rynsgulden, ghelyck nae in desen selven testamente ghespecificeert wordt. Item noch Dierck Gherytssoen twee mudden rogge, met losse nae inhalden zekeren scepenenbrieven daer aff ghemaickt. Item die selve noch twelff vaet rogghen der maeten van Uden, comende van Iacop Deckers, oick nae inhalden zekere scepenen brieven daer aff ghemaickt. Item noch Willem Dierckssoen erffghenaemen vyfthien vaet rogghen der maeten voerscreven. Item noch Ian Marsmans goet tot Uden een malder rogghen. Item noch Lemmen Wyntkens goet op Middaff een mud rogghen. Item aen Maersmans goet voerscreven noch twelff vaeten rogghen. Item noch aen Iacop den Decker op Tuysthuys twelff vaet rogghen, van weeghen Ansems Persoens. Item noch Aernt Lyben kynderen een malder rogghen; van welcken pacht voerscreven salmen vynden diversche scepenen brieven daer aff ghemaeckt. Item maeckt noch ende gheeft testamentmeker voerscreven totten dienst voerghenoempt noch allen syn pachten in ponden ghecoft inden prochie van Nysselroye, te weeten, aen Aernt Gherytssoen acht pondt;

Henryck Verwyst vyff pondt; Adriaen Wouterssoen twee pondt, ende aen Ian Lemmens twee pondt; ende voert aen allen den gheenen van welcken testatoer voerghenoempt pachten gheldende heeft, van welcken pachten voerscreven diverssche scepenen brieven syn, ghelyck dat testamentmeker hier beneven beleden heeft; mer en sullen dese ponden nyet eer commen totten dienst voerscreven, dan alleen nae doeden Mechtelt ende Beelen, syne nichte, te weeten, dat Mechtelt haer toechte behalden sol in die twee ghedeelten vanden pachten voerscreven ende Beele in dat dordendeele, ende dan nae beyde haere dot van stonden aen sullen commen naeder formen voerscreven totten dienst voerghenoempt. Item voert wil testator voerscreven, dat die ghene, die den dienst van desen vyff missen hebben sal, dat hy alle iaer spynen (1) sall tot laeffenissen der zyelen des testatoers voerscreven ende zynen alderen ende voert Iennekens Quaeden ende haer alderen, altyt opten dach syns iaerghetyts, drie malder roggen den armen van Uden in ghebackenen broede opter hofsteeden syns synder inwoeninghen. Ende ingheval dat die diender deeser vyff missen voerscreven negligent wordde ghevonden ende vergheedt die spynde te doene, in alsulken ghevalle soe wil testatoer voerscreven, dat die heylighe gheestmeesters van Uden die anderhalff mudden rogghen ontfanghen sullen ende boerense vuyten huysen ende erven voerscreven, ende deylense den armen, alst voerscreven is. Item voert soe wil oeck testatoer voerscreven, dat die misse, die Ienneken Quaede ghemaeckt hadde in haeren testament opten altaer van sinte Annen voerscreven, ende dat malder rogghen, dat sy den heylighen Gheest ghemaickt hadde tot Uden, vanden welc-

(1) *Spynen*, Kil. *spenden*, uitdeelen.

ken die erven daer sydt vas gemaickt heeft opghewonnen syn met recht, des den dienst der vyff missen voirscreven ende der spynden, die de testatoer ghemaickt heeft in vermeersenisse des godtlycken dienst ende wercken der caritaten, voer syn zyele ende Iennekens Quaede zyel, ende haerre beyder alders quyt solden syn. Item voert soe wil noch testatoer voerscreven, dat syn meechden, te weeten, Mechtelt ende Beele voerscreven, noch woenen sullen haer leven lanck duerende in dat brouhuys, dat die testatoer staenden heeft byden huyse synder inwoeninghen, ende sullen inden hoff haer moes haelen, nae redelickheydt ende ghelegentheydt der saeken, ende die vruechten van twee appelboemen, ghenoempt Byndersche soet (1), alle iaer hebben sullen, ende noch die vruchten van noch twee suuer appelboemen, die sy kiesen sullen, diewelcken oick staen opten erven voerscreven, die tot dienst voerscreven gheappliceert syn. Item voert soe wil noch testatoer voerscreven, dat heer Anthonis die Goede Michiels soen, priester, den dienst der vyff missen hebben sal syn leven lanck duerende, willende ende begherende, dat hy die voerscreven vyff missen alle weeken celebreeren sal ter eeren Goids ende laeffenisse der zyelen des testatoers ende alderen ende weldoenderen, ende voert voer die ziele Iennekens Quaede ende haer alderen. Ende wil testatoer voerscreven, zoe verre als heer Anthonis voerscreven, ende nae hem allen anderen, die dan den dienst hebben sullen, negligent ghevonden wordden, soe dat sy enighen missen van desen vyff missen inder weecken versuymden ende nyet en ce-

(1) *Byndersche soet.* Deze appel wordt aldus genoemd naar de geweezen vrouwen-abtdij bij Helmond, en is nog heden van veelvuldig gebruik.

lebreerden, dat die selve inden tyt den dienst der vyff missen voerscreven hebbende sall broeken eenen alden grooten, ende die misse nyet ghecelebreert wesende, zal men weder verhaelen; welcken alden grooten voerscreven salmen appliceeren totter kercken van Uden. Item wil noch testatoer voerscreven voert, dat heer Anthonis voerscreven ende allen die nae hem commen, die desen dienst hebben sullen, dat sy wyn ende broot hen selver ministreren sullen vuyten erven ende renten voerscreven. Ende wil oick dat heer Anthonis ende nae hem deesen dienst vanden vyff missen hebbende, den pastoer inder tyt weesende hem dienen zullen altyt alst hem noot is ofte noot wesen sal. Item noch soe heeft voert ghewildt die selve testatoer, dat Ioerden van Maeren, syn bysonder lieve neve, dat hy ghyfter (1) sall weesen ende administratoer als van desen dienst van desen vyff missen voerscreven, ende nae hem dat alder naeste bloet, descenderende van weeghen des testatoers, ende sal dan, als die ghene, die ghestorven is, die den dienst voerscreven gehadt heeft, eenen presenteren vanden naesten bloede des testatoers voerscreven ende daertoe bequaem wesende, soe verre hy ghevonden wordt; ende ingevalle soe verre daer egheen ghevonden wordt vanden naesten bloede, bequaem weesende, soe sall hy eenen anderen presenteren, daer toe bequaem weesende, welcke alsoe ghepresenteert weesende, sal gauderen (2) van allen den vruchten ende renthen totten dienst voerscreven gheassigneert weesende, ende sall den dienst der vyff missen voerscreven zyn leven lanck duerende hebben, met commer, peene ende laste voerscreven, met conditien en. voerwaerden toeghedaen, off Ioer-

(1) *Ghyfter*, gifter, begiftiger, donator.
(2) *Gauderen*, gaudere, genieten.

den van Maeren Ioerdenssoen voerscreven, ende nae hem dat naeste bloet des testatoers, als ghyfters ofte amministratoers des dienst der vyff missen voerscreven, ende die gheene, die daer toe ghepresenteert weer, verghetende ende versuymende weeren, zoe dat doer haer negligentie ende versuymenisse den dienst der vyff missen te nyet ghinck ende die renthen verloeren ghinghen, ende midts dien den vuytersten will des testatoers tot synen effect nyet en quaeme, in alsulcken ghevalle soe will die selve testatoer, dat die pastoer van Uden inder tyt weesende metten altsten kerckmeesteren zal presenteeren eenen goeden anderen priester, die welcke als dan den dienst der vyff missen doen sal, ende sal dan die selve gauderen van allen den renthen ende vruchten totten dienst voerscreven geassigneert, metten peene, commer ende laste voerscreven. Item heeft den testatoer voerscreven ghewilt ende Ioerden, synen neeff, bevolen, ende nae hem allen anderen, die ghyfters ofte amministratoers weesen sullen vanden dienst der vyff missen voerscreven, dat inghevalle oft ennighe renten afigheleedt wordden oft ghequeeten, aengaende den dienst voerscreven, daer lossbrieven aff weeren, dat Ioerden als dan metten gheenen, die den dienst heeft, die renthen wederom aenlegghen ende belegghense aen goede ander renthen bynnen iaers ofte alsoe gheringhe (1) als hy can, ende sal daer wyttelycke informatie aff doen die gheene, die den dienst ende last hevet der vyff missen, ende voert den cureit oft vice cureyt (2) der kercken van Uden ende den altsten kerckmeester inder tyt weesende, als van affleggheu der renthen ende aenlegghen der penninghen. Item wil ende beveelt

(1) *Gheringhe*, spoedig.
(2) *Cureit oft vice cureyt*, pastoor of waarnemend pastoor.

noch testatoer voerscreven Ioerden, synen neeff voerscreven, ende allen anderen nae hem comende, off dat gheviel ende gheschieden, dat die pastoer inder tyt weesende tot Uden oft die patroen nyet en belieffden, dat den dienst der vyff missen inder kercken van Uden ghedaen worde ter plaetsen voerscreven: in desen ghevalle soe heeft die testatoer voerghenoempt Ioerden voerscreven macht ghegheven, ende nae hem allen anderen die gheene, die vanden naesten bloede syn des testatoers voorscreven ende amministratie hebbende vanden dienst, volcomen macht den dienst te laeten doen ter plaetsen daert hem ghelieven sal; mer wil testatoer voerscreven, datten dienst voerscreven gedaen wordt alle weeken vyff missen, ende wordensse niet ghedaen opten peene voerscreven, welcken peene dan hebben sal die fabrica daer die sullen ghedaen wordden, ende en wil nyet in alsulcken ghevalle, dat die pastoer van Uden ennighe amministratie hebben sall ofte dienst vanden dyender der vyff missen inder tyt wesende, mer sal die hebben die pastoer, onder welcken pastoer den dienst ghedaen sall wordden naeder formen voerscreven. Voert soe zeghet testatoer voerscreven, dat die renthen metten huyse ende erven hem wael voerder strecken dan den dienst vanden vyff missen eysschende zyn; mer wil testator voerscreven, dat heer Anthonis voerscreven syn wytachtighe kinderen, verweckt vuyt Alyt, zynder nichten, Ioerdens syns broeder dochter, halden ende opvoeden zall ende tot doechden keren (1).....

.....

(1) Het overig gedeelte van het testament, groot acht bladz., bevat verschillende beschikkingen van goederen ten behoeve van bloed- en aanverwanten, welke wij, met uitzondering van drie, gemeend hebben te moeten terughouden, als van geen geschiedkundig belang.

Item maeckt noch testatoer voerscreven heeren Henryck, organiste tot Uden, twee gulden voirden dienst, die hy den testatoer ghedaen heeft oft noch doen sall.....

.....

Item wil oeck testatoer voerscreven, dat Ioesten Hermans dochter, zyn nychte, wederom hebben sall dat landt, dat byder cappellen van Uden leget, dat welcke testatoer voertyts van haer ghecoft hadde.....

.....

Item die boecken den testatoer toebehoerende, die zal heer Anthonis Goeyen bewaeren tot behoeff synen naesten erffgenaemen syn leven lanck, cum inventario.....

.....

Et hanc siquidem saepe dictus testator asseruit suam ultimam et extremam voluntatem et suum ultimum testamentum, quam et quod valere voluit, et teneri iure testamenti etsi iure testamenti non valeret, ratione obmissionis praetendendae, vel alterius cuiuscumque solemnitatis, voluit et vult ipse suam ultimam voluntatem valere iure codicillorum seu donationum causa mortis inter vivos, et tamquam ultimae voluntatis quo melius et efficacius valere poterit, et teneri, cassando, quitando et annullando idem testator omne aliud testamentum ac aliam quamcumque voluntatem extremam per eum hactenus quibuscumque verbis dictis, aut factis, vel factam ut supra; reservando suum testamentum et extremam suam voluntatem augmientare, diminuere ac variare in toto ac parte toties et quoties dicto testatori facere videbitur, mandando et praecipiendo, et notario huius testamenti subscripto omnia et singula scripta de testamento suo et extrema sua voluntate mentionem faciendo, per Romboldum custodis scripta, et eidem notario tradendum hinc testamen-

torum ordinatio, inseri et fideliter suscribi; de, et super omnibus et singulis dictus testator a me notario publico subscripto unum, aut plura, publicum aut publica in forma meliori petiit fieri instrumentum aut instrumenta (1). Acta fuerunt haec in domo inhabitationis dicti testatoris sub anno indictione, mense, diebus et horis, ac pontificatu electi quibus supra: praesentibus ibidem honestis et discretis personis, et dominis Andrea de Broeckhoven, Henrico de Laer organista presbyteris, Ghysberto filio Emondi van Oerle et Gerardo filio Iohannis Symonis Loyens, incolis de Uden, ac praesentibus aliis utriusque sexus personis fide dignis ad praemissa vocatis specialiter et rogatis.

Et ego Andreas Persoens publicus clericus Leodiensis diocesis notarius, quia haec omnia tali modo sic fierent et agerentur una cum praedictis testibus qui praesentes fuerunt, sic fieri vidi, scivi et audivi, idcirco hoc publicum instrumentum inde confeci, praesentibus aliis utriusque sexus personis fide dignis subsignavi, in fidem omnium et singulorum praemissorum rogatis specialiter et vocatis (2).

(1) In de voorgaande tien regels is veel duisters in de taal: wij hebben het papieren afschrift slechts kunnen volgen, zijnde het perkamenten onleesbaar geworden.

(2) De naam van den notaris is onleesbaar geworden. Ter zijde van dit onderschrift staat zijn wapenteeken, waaronder *Andreas Persoens.*

N° 72. 16 Januarij 1524.

Philips van Kleef, heer van Ravestein, verkoopt ten erfpacht 150 mudden rogge uit zijne goederen in deze zijne heerlijkheid gelegen, ten overstaan van schepenen der stad 's Hertogenbosch.

(*Ingebodt inden Lande van Ravesteyn, Herpen etc.*, Ms. ten archieve van 's Hertogenbosch, geteekend *E*, n° 34, fol. 43, 44.)

Dominus PHILIPPUS de Clivis et de Marcka, dominus temporalis de Ravesteyn, de Herpen, Velpe, Huesselinge, Langel, Doern, Deerenborch, Deemen, Uden, Wynendale et Dreysschere etc. legitime et hereditarie vendidit Georgio Sampson, ad opus sui, et ad opus Iacobi Colen filii quondam Petri, et Iacobi Coelborner filii quondam Iohannis, annuam et hereditariam pactionem centum et quinquaginta modiorum bonae, clarae et laudabilis siliginis, mensurae de Buscoducis, videlicet de eadem pactione dicto Georgio quinquaginta modios, dicto Iacobo Colen quadraginta quinque modios, et dicto Iacobo Coelborner quinquaginta quinque modios siliginis praedictae, dandos et solvendos anno quolibet hereditarie in festo Purificationis beatae Mariae virginis, et pro primo solutionis termino, a festo Purificationis beatae Mariae virginis proxime futuro ultra annum, et infra oppidum de Buscoducis libere ab omni onere precariae subventionis, exactionis et alio onere quocumque tradendos et deliberandos, de et ex dominiis, terra, villa et villagiis suis de Ravesteyn, Herpen, Velpe, Huesseling, Langel, Doern, Derenborch, Deemen et Uden, atque de et ex omnibus et singulis suis decimis grossis et minutis, molendinis, multa, iure molitionis, terris, agris, pratis, pascuis, mericis, communitatibus, warandiis,

piscariis, theoloniis, censibus, pactionibus, redditibus, precariis subventionibus, exactionibus, ac quibuscumque aliis suis profectibus et emolumentis, in dominiis, terra, villa et villagiis suis praedictis existentibus, sitis, solvendos, ac reperiendos et etiam eorum iuribus et attinentiis, atque etiam de et ex quibuscumque aliis suis bonis allodialibus, censualibus et feodalibus, quae dictus dominus Philippus in ultimo dictis suis dominiis, villa et villagiis sita aut solvenda habet ut dicebat, ab eisdem Georgio, Iacobo Colen et Iacobo Coelborner emptoribus, iure hereditario habenda et possidenda, dictamque pactionem centum et quinquaginta modiorum siliginis dictus dominus Philippus praefato Georgio, ad opus sui et ad opus dictorum Iacobi Colen et Iacobi Coelborner supportavit, et effestucando resignavit modo in talibus consueto, promittens dictus dominus Philippus venditor ut debitor principalis super se et bona sua omnia, ab eo ad praesens habita ac imposterum ab eo habenda et acquirenda, quae ipse dictis Georgio, Iacobo Colen et Iacobo Coelborner, de dicta pactione centum et quinquaginta modiorum siliginis debitam et iustam praestabit warandiam et quod ipse dicta contrapignora pro solutione dictae pactionis praefatis Georgio, Iacobo Colen et Iacobo Coelborner annuatim, exinde ut praemitttitur solvenda, sufficienda, beneque valentia semper efficiet et satis secura, tali conditione annexa, quae dicti Georgius, Iacobus Colen et Iacobus Coelborner mediantibus praesentibus litteris et aliis litteris, quas dictus dominus Philippus, sub suo sigillo eisdem Georgio, Iacobo Colen et Iacobo Coelborner, pro maiori securitate solutionis dictae pactionis centum et quinquaginta modiorum siliginis de eadem pactione expediri fecit, dumtaxat unam et eandem pactionem cum suis arrestadiis et dampnis singulis annis

termino solutionis cesso, petent, monebunt et via iuris prosequentur, atque quae dictus dominus Philippus eiusque heredes et successores perpetue redimere poterunt pactionem praedictam integraliter aut vicissim, videlicet in simul dictos centum et quinquaginta modios siliginis, atque in simul quinquaginta modios, aut in simul quadraginta quinque modios, aut in simul quinquaginta quinque modios siliginis, prout dicto domino Philippo, ac eius heredibus placuerit et non alias, scilicet dictam integram pactionem centum et quinquaginta modiorum siliginis, cum et mediantibus quatuor millibus ducentis et octuaginta quinque aureis florenis Andreae, dictis enckel gouden Andries gulden, boni auri et iusti ponderis monetae, quondam ducum Philippi aut Karoli sui filii piae memoriae, ducum dum vixerant Bourgondiae, Brabantiae etc., comitum Flandriae, Hollandiae, Zeelandiae etc., in eorum terris Brabantiae, Flandriae et Hollandiae monetatis, necnon decem et novem stuferis eiusdem monetae, et cum pactionibus anni redemptionis et arrestadiis, si quae pro tunc restiterint, solvendis de pactione praedicta, hoc tamen salvo, quod idem dominus Philippus, atque eius heredes et successores, per eorum litteras patentes per integrum annum huiusmodi redemptionem dictis Georgio, Iacobo Colen et Iacobo Coelborner, aut suis pro tempore in dicta pactione successoribus eandem redemptionem praeinthimare tenebuntur, aut tenebitur eorum alter. Testes interfuerunt scabini in Buscoducis Toelinck et Erpe, datum xvj^{a} Ianuarii anno xv^{c} xxiij.

Concordiam praesentis copiae cum suo originali prothocollo secretariorum oppidi de Buscoducis attestor Gysbertus vanden Velde secretarius oppidi praedicti.

G. VANDEN VELDE.

N° 73. 20 Mei 1526.

Uiterste wilsbeschikking van Philips van Kleef, omtrent de erfopvolging in zijne heerlijkheid Ravestein.

(*Ingebodt inden Lande van Ravesteyn, Herpen etc.*, Ms. ten archieve van 's Hertogenbosch, geteekend *E*, n° 33, fol. 40 vso - 42, vergeleken met eene andere copie van dat handschrift in hetzelfde archief, geteekend *E*, n° 34, fol. 45, 46, met *Landtchaerte van Ravesteyn*, Ms. v. C., fol. 160 vso, en met dat van v. C. n° 2, fol. 89.)

Extract van seeckeren articule, begrepen int testament van wylen den goeden heeren van Ravesteyn, in date vanden xx dach van Meye anno xv^c^ xxvj (1).

Item omme eenige goede consideratien, alzoe wel vander proximiteyt vander lignaige, dat wy zyn vanden huyse (2) van Bourgoingnien, daeraf wy groote eere ende goet gehadt hebben, zoe oyck gehadt heeft wylen onsen alderliefsten heere ende vadere, dien Godt genadich zy, ende besondere dat wy hebben doen verstercken onse stadt en. casteel van Ravesteyn, frontier van Brabant, in sulcker vougen, dat indien tzelve nyet wel bewaert en waere onder de handt vanden keyser, onsen souverainen heere hertoghe van Brabant, ende dat hier naermaels quame inde handen van eenege vremden offte ongehoorsamen der voors. maiesteyt, zouden mogen cause syn van grooten schaden ende verliesen int voors. hertochschap van Bra-

(1) De heer Coppens, *Beschr. des Bisd. van 's Bosch*, dl. IV, blz. 12, brengt dit testament op den 20 Maart, daarin de twee landkaarten van v. C. volgende.

(2) *Huyse*, v. C. *affcomst*.

bant, twelck men ons soude moeghen wyten. Ende omme tot dyen inconveniente te remedierene, hebben in desen gevalle, dat zoe verre de goede beliefte zyn van onsen voors. heere den keyser, binnen twee iaeren naer onsen voors. overlydene, zekerlic recompenseren, geven daerinne erven (1) en. leveren in handen van onsen seer beminden en. lieve neve heer Willem, de oudtste sone van myn heere den hertoghe Ian van Cleven, van Gulich, etc. tegenwoirdich levende, onse erffgename, oft andere, die ons behoeren te succederen, in eeuwighen erfdomme oft andere stuck, zonder huere costen, metgaders oock huys, landt ende heerlicheyt, lantschap, incommingen, hoocheden, preheminencien ende erflicheden, gelegen int voors. hertoochdom van Brabant, in alsulcke extimacie, weerden, hoocheyt, heerlicheyt, vryheden, preheminencien, boven alle lasten, die zyn ende sullen zyn t'onsen voirs. overlyden, onse voors. stadt en. casteel, landt, heerlicheyt ende landtschap vanden selven lande metten toebehoirten, ten wysdomme, zegghene ende ordonnancien van onsen voors. executeurs hier naer genoempt ende van acht andere personnagien, dair of den voors. heere den keyser zal moeghen kiesen van zynder zyden de viere, ende onse voors. erffghename de andere viere, ende anders nyet gelegateert ende ghegeven. Ende by desen onsen tegenwoirdigen (2) testamente legateren en. geven den voors. onsen heere den keyser voor hem en. synen erfghenamen, naecommers, hertogen ende hertoghinnen van Brabant, onse voors. stadt, casteel, landt, landtschap ende heerlicheyt

(1) Ik versta dezen zin niet: vier handschriften hebben hetzelfde. De lezing is stellig bedorven. Jammer dat het geheele testament niet in ons bereik is.

(2) *Toyenwoirdigen* in de Mss. v. C. uitgevallen.

van Raverstain, Herpen, Uden, Maeslandt ende andere zynen toebehoirten en. deppendencien, nyet daer vuytghereserveert, maer al alsoe in sulcker voughen ende ghelyck wy dat houden in leene en. hommaige van onsen voirs. heere den keyser, als hartoghe van Brabant, mit condicien, dat zoe verre nyet en belieft den voors. heeren den keyser te volbrengen all tgene des boven geseyt is, binnen twee iaeren naer onsen voors. overlyden, dat dese onse makinge ende ghifte sal nul zyn, ende blyven naectelick tot eeuwigen daghen, en. al sonder eenighe reservatie, aen onsen voorscreven erffgenamen. Ende ten hende (1) dat duerende den voors. termyn van ij iaeren naer onsen voors. overlydene, duerende den welcken den voors. heere den keyser heeft kuere (2), van te moegen antverden onse voirs. makinghe, ten lasten ende condicien boven verclaert, onse voirs. stadt en. casteel van Ravestain zullen moghen zekerlic blyven in zyn handen ende onderdanicheyt, wy zullen nemen ofte doen nemen den eedt daertoe dienende van onsen capiteyn en. drossart van Ravestain voors., van wel ende getrouwelic te bewaeren onse voirs. stadt en. casteel onder de handt ende gehoirsaemheyt vanden voors. heere den keysere en. tot zynen coste, sonder daer inne te laeten ingaen oft nemen possessie, wy dat zy, eer die expiracie vanden voors. ij iaeren naer ons voors. overlydene, omme alzoo te blyven ingevalle dat de voors. heere den keyser volcomt den condicien boven geseyt. Ende in gebreke van dien ende voors. ij iaeren geëxpireert, sal onse voirs. drossaet ghehouden zyn te leveren deselve onse stadt en. casteel inde handen van onsen voers. erffgenamen oft zynen ghe-

(1) *Hende*, v. C. *eynde*.
(2) *Kuere*, v. C. *koere*, keuze.

committeerden, wel verstaende dat onse voirs. erffgenamen sall verheffen vanden voirs heere den hartoghe van Brabant deselve onsen landen en. heerlicheden terstont naer onsen overlydene, met zyn toebehoorten, en. sal blyven in zyn volcomen gebruyckenisse van allen hoocheden, rechten, proffyten, incommen, beden, preheminencien en. andere allen emolumenten daertoe behoorende, zo wy hebben ende houden tegenwoirdelick, totter tyt toe dat deselve voors. heere den keyser binnen den termyne voirs. hem sal hebben doen recompenseren en. volcommen de condicien boven gespecificeert, sonder dat denselven heere den keyser zall hebben eenighe kennesse, administratie oft prouffyt, in wat materien tzy, nyet meer dan hy nu ter tyt heeft, dan alleenlick dat hy sall mogen byden voors. heere (1) drossart doen bewaeren en overhouden tzynen coste onse voirs. stadt en. casteel van Ravestain, ten bescudde en. defensie van zynen landen, sonder eenich last van onsen voirs. erffgenamen oft van zynen ondersaten vanden voors. lande (2), alleenlic den tyt van de voors. ij geheele iaeren naer onsen overlyden, zo voirs. is. Ende indien dat deselve recompense niet en geschiet bynnen den voors. ij iaeren, onse erffgename zall mogen vander voors. stadt en. casteele gebruycken en. possesseren, en. doen soe wy nu ter tyt doen.

(1) *Heere* in de drie andere copiën weggevallen.
(2) *Sonder eenich last - lande* bij v. C. weggelaten.

N° 74. 17 December 1526.

Keur door Philips van Kleef aan de ingezetenen van Uden, Zeeland en Boekel verleend, wegens het gebruik van den Peel.

(*Landtchaerte van Ravesteyn*, Ms. v. C., fol. 157, vergeleken met Ms. v. C. n° 2, fol. 5 *a*.)

Philips van Cleve ende van der Marck, heer van Ravensteyn, van Edinghen, van Wynendaele, van Dreysscher, Rompst etc., om te versien die ongeregeltheyt, die dagelycx geschiet in't vercoopen van den torven ende bederffenisse van onsen Peele, niet teghenstaende der ordinantie, die wy voor tyts hierop gemaeckt hebben, aenmerckende dat dieselve onse ordinantie niet onderhouden wort alst behoort, soo hebben wy geordineert, gelast ende bevoolen, ordineeren, lasten ende beveelen by desen alle onsen ondersaeten van Uden, Zeelandt ende Boeckell, ende consenteeren dat sy van nu voortaen sullen moghen doen steecken ende vercoopen soo vuel torffs, als hemluyden believen ende goetduncken sall, mits betaelende t'onsen profyte voor elcken last torffs, die sy vercoopen sullen, vier stuyvers thyns; welcke torffthyns onse rentmeester verpachten sall mitten bornen van twee kerssen t'onsen meesten profyte, op sulcke conditien ende voorwaerden, dat onse ondersaeten die torff vercoopen sullen, irst ende vóórt vercoopen ende wtfueren van dien, commen sullen by onsen pechter van den torffthyns, hem te kennen gevende soe vuele ende wiem sy hoeren torff vercofft hebben ende vercoopen willen, om dat alsoo by den pechteren geteyckent te worden, indien't hem believen sall, ende dat op de poene ende verbeurte van eenen

alden schildt end' alle den torff, die sy gesteecken sullen hebben, waeraff dat dordendeel commen sall ten profyte van onsen pachtenaeren, d'ander dordendeel onsen schoutents en. het dorde dordendeel onsen geswooren ende schepenen. Insgelycks sullen oock die coopers offte die geenighe, die eenighen torff haelen sullen op onsen Peel voors., schuldich ende gehouden syn te commen by onsen pechter vóór het wtfueren van denselven torve, hem te kennen gevende hoeveel torffs hy gehadt ende gecofft heefft, noemende die plaetse, daer hy die gelaeten (1) heefft, ende den naeme van den vercoopere. Ende soo wie bevonden sall worden, het zy van buyten offte van binnen onsen lande, torff gehaelt hebbende op onsen Peele, sonder onse pachtere daeraff irst geadverteert ende die weet gedaen te hebbene in den naeme voors., sullen verbueren ende breucken huere peerden, waeghen ende torff daerop synde, ende boven dien gestrafft ende gepunieert te wesen van diefften. Willen oock voorts end' ordineeren dat niemandt van onsen ondersaeten in steecken van den torve eenighe nieuwe heulen (2) maecken sullen, daer by onse Peel soude moghen bedorven worden, op te verbeurte van drie alde schilden, ende die torven, die sy onbeheurlycke gesteecken sullen hebben, welcke breucken gebruyckt sullen worden in driën, als boven. Ordineeren voorts dat onse drost, rentmeester end' andere onse officieren en. dienaers, die heuren brandt ende torff haelen van onsen Peele, onsen voors. pechter oock die weete doen sullen soe vuele, tot wat plaetsen ende by wiem sy heuren torff hebben doen steecken, ten eynde dat onder 't dexel van dien geen bedroch gedaen en worde.

(1) *Gelaeten*, v. C. n° 2 *geladen*.
(2) *Heulen*, v. C. n° 2 *kuyle*.

Ende off 't gebeurde dat onse pachter, schoutenth, geswooren gebreeckelyck waeren int volcommen van deser onser ordinantien, soo beveelen ende lasten wy onsen drost, rentmeester, schoutenth van Herpen, Velp ende Maeszlandt, Uden (1), ende voerts allen anderen onsen officiers ende dienaers, dat sy in den gevalle als boven, in dien sy in eenighe saecken gebreck vinden, den peen ende verbeurte, den torff aenveerden ende behouden sullen tot haerluyden profyte, sonder eenighe aenschouw te nemene van iemanden, want onse belieffte sulcx is. Gegeven in onsen naeme end' onse contro seghell hyer onder gestelt, den 17 in Decembri anno 1526 (2).

N° 75. 28 Januarij 1528.

Beschrijving van het grafmonument van Philips van Kleef, heer van Ravestein, en zijne vrouw Francisca van Luxemburg in de kapel van den apostel Philippus in de voormalige kerk der Dominikanen te Brussel.

(Le Roy, *Grand Théatre sacré de Brabant*, t. I, 2e p., pag. 260.)

[Dans la ci-devant église des P.P. Dominicains à Bruxelles] au côté droit du Choeur près du grand Autel, on entre par un Arc fait dans la muraille du même Choeur dans la Chapelle de St. Philippe Apôtre, dont la magnificence surpasse la grandeur. Elle fut batie au depends de Philippe Duc de Cleves et Seigneur de Ravestein, fils

(1) Ms. v. C. n° 2 heeft aldus: *onsen drost, rentmeester, schoutet van Herpen ende Maesland, rigters van Herpen, Velpe ende Maesland, Uden*

(2) In het tweede handschrift staat *den 26 Decembri*, zonder jaartal.

du susdit Adolphe et de Beatrice sa premiere femme (1). On y voit le magnifique Mausolée, où sont enterrez le même Philippe, Duc de Cleves etc., mort le 28. Janvier en 1527. (2) et son Epouse Françoise de Luxembourg, fille du malheureux Comte de St. Paul, qui fut decapité par ordre de Louis XI. Roi de France, laquelle mourut en Flandres dans le Chateau de Wynendaele le 5. Decembre 1523. et dont le Corps fut transporté avec grande pompe dans cette Chapelle le 15. Janvier 1524. (3) où elle fut enterrée le lendemain. Leurs Portraits qui sont de fonte y sont representez à genoux (4) et en haut sont dans un espece d'Arc les 32. Ecussons du Duc et 32. Ecussons de la Duchesse dont il y en a treise qui sont tombez par la longueur du tems et sont perdus, et d'autres qui en sont tombez ne sont pas bien remis en leurs places (5). Le 10. d'Octobre de l'an 1727. on ouvrit la

(1) De beschrijving van diens grafmonument vindt men hiervoor blz. 298, 299.

(2) 28 *Janvier en* 1527. Van Mieris, *Hist. der Nederl. Vorsten*, dl. II, blz. 284, brengt het afsterven van Philips van Kleef op het voorjaar van 1528. Ik meen hem daarin te moeten volgen, ofschoon andere schrijvers, die waarschijnlijk op den hofstijl niet gedacht hebben, zijnen dood op 1527 stellen. De leg- of rekenpenning van Philips van Kleef, waarvan Van Mieris t. a. p. eene afteckening geeft, deelen wij mede op nevensgaande plaat, n° 3.

(3) 1524, lees 1525.

(4) Le Roy deelt ons deze beide portretten in knielende houding, benevens eene teekening der kapel in eene plaat mede.

(5) Le Roy deelt de afteekeningen dezer 64 wapenschilden mede. Wij moeten ons tevreden stellen, met slechts de familienamen onder elk schild op te geven, en wel in dezelfde orde, waarin de schrijver die onder elkander geplaatst heeft.

De 32 *kwartieren van Philips van Kleef.*

Duc de Bar.	Conte d'Armignac.	De Betune.	Roy de Poloine.
Duc de Lancastre.	Roy de France.	Duc d'Atennes.	Duc de Gheldre.

Cave sepulchrale, dans laquelle on trouva les deux Bierres ou Caisses de plomb, dans lesquelles reposent les corps de ces deux illustres Ames, et on y trouva devant chaque Caisse une plaque de cuivre doré, atachée à la muraille, sur lesquelles sont gravées en lettres Gothiques leurs Epitaphes (1).

(GRAFSCHRIFTEN VAN PHILIPS VAN KLEEF EN FRANCISCA VAN LUXEMBURG.)

Hault et puissant Prince Monseigneur Philippe de

Duc de Brabant.	Rode.	Archiduc d'Austriche.	Duc de Cleves.
Duc de Savoye.	Conte de Flandre.	Seigneur des Oursins.	Roy d'Angletere.
Conte Cabriero.	Conte de Marck.	Roy de Chipre.	Conte de Flandre.
Roy de Boheme.	Duc de Juliers.	Seigneur d'Ainghien.	St. Sevrin.
Conte d'Auvergne.	Conte de Flandre.	Conte de St. Pol.	Conte de Hainaut.
D'Aremberg.	Conte de Mons.	Conte d'Urgelle.	Conte de Briene.

De 32 *kwartieren van Francisca van Luxemburg.*

Duc de Molette.	Duc de Luxembourg.	Seigneur de Fiennes.	Chatillon.
Duc de Berge.	Duc des Saxe.	Marquis de Ferari.	Roy de Boheme.
Duc de Baviere.	Seigneur de Coussi.	Roy de Castille.	Duc de Lembourg.
Le duc d'Ander.	Duc de Molfin.	Roy de France.	Le Prince Pyntero.
Duc d'Ander.	Conte de Foys.	Duc de Likante.	Roy d'Angletere.
Conte de Flandre.	Duc de Brunsuwik.	Roy de Cicile.	Roy de Hongrie.
Duc de Berry.	Duc des Saxe.	Roy d'Aragon.	Roy de Portugal.
Conte de Ravensberg.	Roye.	Gistelles.	Averscote.

(1) Wij laten deze grafschriften in den tekst volgen en geven op bijgaande plaat, nº 1 en 2, eene afbeelding der wapenschilden, welke boven elke koperen vergulde plaat voorkwamen.

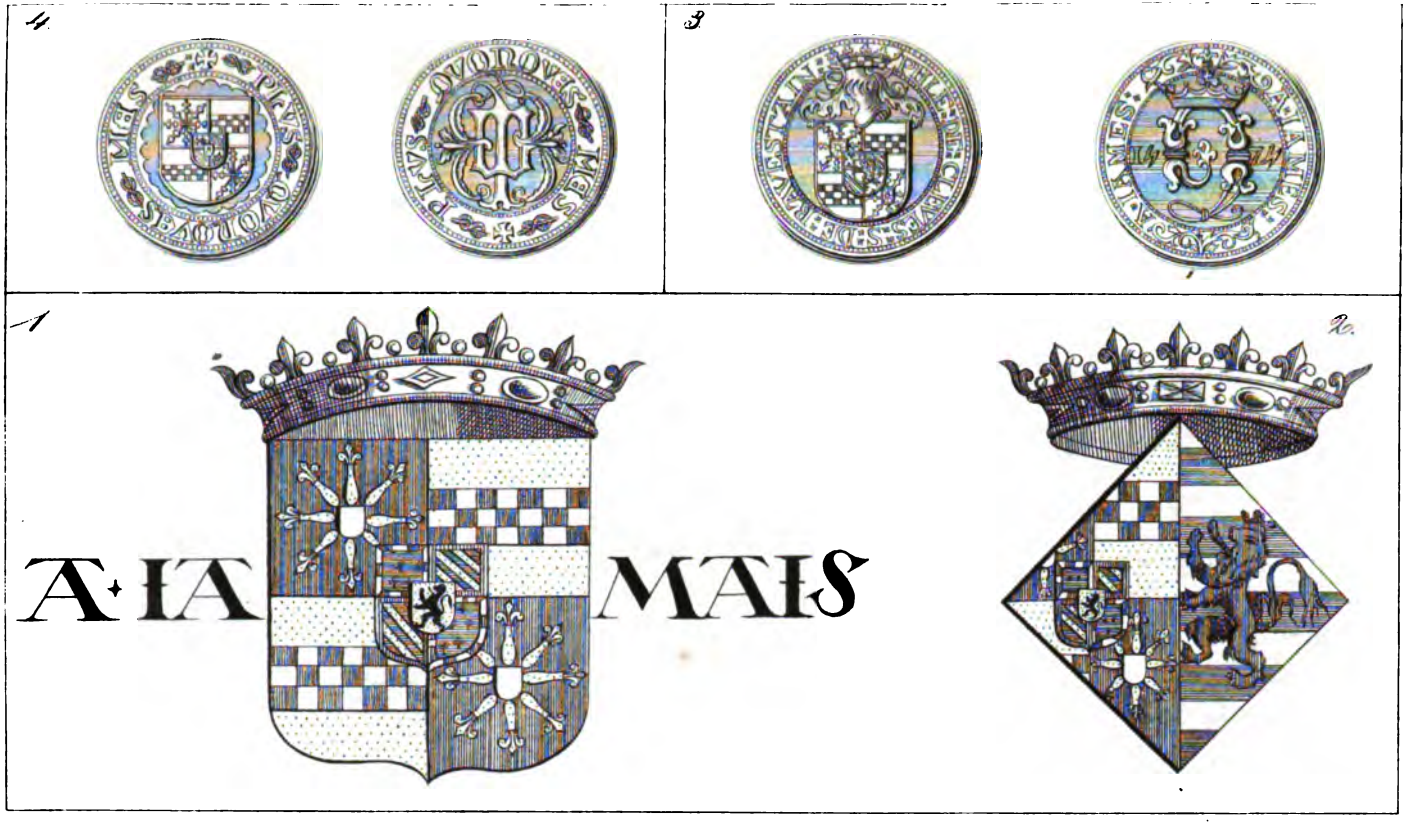

4. Legpenning van Adolf van Kleef 3. Legpenning van Philips van Kleef
1 en 2. Wapen van Philips van Kleef en zyne Echtgenoot Francisca van

Cleves, jadis Seigneur de Ravestain etc., fist faire cest chapelle et sepulture, ol il at vollu son corps reposer, et la dowa largement de biens, rentes, aornements, et tout ce qu'il y appartient, tant pour le service divin qu'il at ordonné, comme pour l'entretement du grant cuer et de la chapelle, sepultures et verrieres, dont les kercqueneestre de Notre Dame du Sablon et du Sainct Espérist de S. Eloy sont visiteurs et controlleurs; lequel trespassa l'an de notre Seigneur XV^c. et XXVII., le XXVIIIe de Janvier.

Cy est sepulturée bien vertueuse, fort excellente et toute illustre Dame Franchoise de Luxembourg, Ducesse de Coymbre et en Cleves, Dame de Ravestain, d' Enghien, de Wynendale, Rumst, Borna etc., laquelle en son temps eult à espoux et mary hault et puissant Seigneur et Prince Philippe de Cleves et de la Marcke, Duc et Seigneur des dits lieux etcs., et deceda de ce mortel siecle le V jour de Decembre l'an de grace Mil V.^c XX. et trois, et enterrée en service solempnel le XVe de Janvier en suivant an que dessus.

Autre Epitaphe du dit Duc Philippe de Cleves, Seigneur de Ravesteyn etc.

Philippe de Cleves, noble Prince et hautain,
Cy gist estainct, Seigneur de Ravesteyn
Notoir il est, de son noble genre
Ces montrances, le te feront entendre
Noble vertu, d'honneur la directive
At augmenté, sa noblesse native.
Prudent étoit, et juste en équité
Sage et discret, aimant la verité

Bien temperé, en ces faicts et en dicts
De bon moyen, ne passant les Edicts,
Toujours constant, bien assez il appere,
En fortune fut, adverse ou prospere,
Par mer par terre, en belliqueux efforts
Preux et hardy, et vaillant de son corps
Aux bons honneur, de paix grand amateur
Du bien public, le grand conservateur
Et grand donneur, au pauvre bon fauteur,
A tout le monde de ses biens largiteur:
Or mort l'a pris, et lie en ses fais
Dieu luy donne, Paradis a jamais.

Trepassa l'an 1527. 28. Janvier.

N° 76. 12 December 1528.

Johan van Kleef, als vader en voogd van Willem van Kleef, heer van Ravestein, geeft gevolg aan de uiterste wilsbeschikking van Philips van Kleef, waarbij hij woningen en jaarlijksche inkomsten te Herpen bestemd had voor dertien armen.

(Oorspronkelijke brief op perkament, gesterkt met een uithangend zegel in rood was, in het archief der gemeente Herpen.)

Wy IOHANN, by Gaitz genaden hertoghe tot Cleve, tot Guylich end tottem Berghe, grave totter Marcke ind tot Ravensberch etc., allen denghenen, die dese onse litteren zullen zien off hooren lesen, saluyt, mit kennissen der wairheden doin te wetene, dat wy als vaeder, mambour end 't regiment hebbende van onsen sere lieven ind geminden soene hertogen Wilhem, alnoch wesende beneden zynder tydelicker ouden end bejartheden, als geïn-

stituert hoyr ind erffgenaem van wylen onsen zeer gemynden ohem, [die] was den here van Ravensteyn lest overleden, ind alsoo herr tot Ravensteyn, vurs. ter vulcommighe vanden inhouden zyns testamenth, dairby hem belieft hefft te stellene end fonderene die provende van derthien aermen menschen bynnen der parochien van Herpen indt vurs. landt van Ravennsteyn, by advyse ind overeendraghene vanden raeden van unsen vurs. landen end then eynde dat die vurs. fundatie erlich end duechdelick ther eren Godth onderhouden werden, nae den wille ind meenynge ons vurs. wylen ohems, wiens ziele God genadich zy, gestelt ind geordonnert hebben die puncten ind articulen hier naer volgende, omme die van nu voirts alsoe by onsen rentmeistere ind anderen officiers, mitsgaders by den voirs. armen, die wy alnu die voirs. provende gejont ind gegeven hebben, offte hiernaemails jonnen ind geven sullen, onverbrekelich geachtervolgt ind onderhouden te wordene ten ewigen daegen, then waere offt wy offte onse voirs. soene, mesgaders onsen erfven ind naercommers die by andere redenen hier naermails veranderden, meerderden ofte minderden, dairvan wy die macht ind auctoriteit behouden t'onser belieffte end guetdunckene, te wetene: eerst dat die ghene, die wy alnu die voirs. derthien provenden gegeven hebben, gehouden end gelast syn, op die verbuerte van dien, voir sente Pauwels dach neistkomende te komen wonende end residerene continuelyck in die derthien huysekins dairtoe gemackt byder voirs. kercke van Herpen. End zoe wanneer zy alsoo mitter woenste dair inne commen, soe sall erst ingaen end beghinnen huerluyden betaelynge vanden stuver sdaigs ind andere duechden inde voirs. fondatie begrepen; welcke betaelinge vanden stuver sdaigs gedaen

sall worden by unsen voirs. rentmeestere alle mainden zonder langer vertreck. End als aengande der cleedynge ind borringe van torfven, dairaff sall men volghen d'inhonden vander fondatie innt voirs. testament verclaerst. Item dat de voirs. derthien armen niet en sullen moegen met hemluyden in die voirs. huusekins houden offte nemen eenige kinderen groot offte cleene noch ander geselschap, dan huerluyder getroude wyff, then waere noot, omme huyrluyder siecten end gebreken yement by hemluyden te hebben, omme die te bewaerne. Item dat vanden voirs. derthien aermen die twaleff sullen wesen mans persoenen end die derthienste eyn vrouwe persoen, die welcke sall moeten wasschen het lynwaet vanden anderen twalff persoenen end oic hemluyden bystaen end bewaren in siecten end anderssins, alst van noede wert; behalven dat wy in die voirs. derthienste provende sullen moegen stellen eene vrouwe persoen alleene offte twee tsamen, zoo wy alnu gedaen hebben, die welcke gelyck deelen end hebben sullen den vurs. stuver sdaigs ende ander goetdoen dairtoe staende. Item die gheene, die hier te voren inde voirs. derthien huusekins als aerme gewoenet end continuelick geresideert hebbenn, sonder elders huusthoudene offte dienen, die sall unse vurs. rentmeister vuldoen end betaelen vanden daghe, dat sy alsoe dair inne commen zyn metter woenste ende anders niet. Item die vurs. dorthien aermen sullen sdaigs nae den voirs. sente Pauwels dach moeten compareren enndd commen, zoe oic alle andere hier naermaels dair inne commende sullen moeten doen tot huerlieden incomste, ter presentien van unsers voirs. rentmeestere, voir unsen scoutheete end schepene van Herpen voirs., end aldair beloven. end hemluyden verbinden d'inhouden van deser ordinantien

te volcommen ende achterfolgen in allen hueren poincten end articlen, zonder eenich verbreken. Item midts dat den wille end meeninge vanden oeverledenen is gewest, datmen dese provenden soude geven den alder aermsten, diemen vinden mogte, end dat alsoe onderhouden zyn moeghen, soe sullen die vurs. dorthien aermen voir den selven onsen scholtheet end schepen, present den rentmeistere, transporteren, opdragen end gheven huerluyder goet, dat hemluyden toebehoert, tzy roerende offte onroerende, updat sy eenich hebben, tot proffyte der voirs. fondatie ende onderhoudene vanden vurs. hnusekins, behoudens hemluyden het gebruick vanden selven goede huerluyder leven lanck geduerende, sonder nochtans dat yemant anders te moghen makene, ghevene off transporterene by testamente offte anderssins, wel verstaende dat vanden gheenen, die gehylickt zyn, men alleenlyck der weduwe affnemen sall den helfft end huer dander helfft laeten tot hueren profyte, end oic dat men mit den selven goede betalen sall huerluyder begravynghe end begenckenisse, alst behoert. Item dat van zulcken goeden onnsen rentmeister rekenynge, bewisz end reliqua sall iairlix moeten doen metten anderen driehoundert gulden stuvers der voirs. fondatie, ter geleyt alst behoort. Item de vurs. derthien armen sullen, zoe verre alst in hemluyden wert, alle daege voir die zalicheit vander ziele vanden vurs. wylen onsen oom was moeten commen hoeren die missen, loven end andere diensten, diemen in die vurs. kercke vann Herpen doen sall, biddende Gode almachtich, dat hy derselver zynder zielle genadich zynn wille end ons end onsen zoene verlenen zyn gratie. Item end offt gebuerde dat yement vanden vurs. derthien armen anders leeffden dan zoe als een goet Kerstenn minschen behoert to le-

vene, offte oic onvredelick waren met kyvene offte dieregelicke, soe sullen wy tonser belieffte znlcken persoon doen vuytstellen end eenen anderen in zyne stede doen stellen. Item off dat eenich vanden voirs. derthien armen niet continuelick en bleve wonende end residerende in de voirs. huusekins, soe en salmen hemluyden geene betalynge doenn, maer andere in huerluyder plaetze stellen, die persoenlick alsoe dair blyven wonende. Item op dat gebuerde dat den vurs. armen eenich goet an quame offte verstorve, duerende dat zy die vurs. provende hedden, so sullen zy moegen renunchieren der vurs. provende end vertrecken met al huerluyder goede, omme dair mede to doin huerluyden belieffte. Item men zall die brieven van deser unnser ordonnantien leggen in bewaerenisse inden com van schepen van Herpen voirn. Ende oemme dat wy willen end begheren al tghunt voirs. alsoe onderhouden end vulcommen theburen (1), so hebben wy onnsen segel hieranne doin hangen ende dese getekent mit unnsen naeme, denn twalfften dach Decembri anno vyffthienhondert end acht ind twentich.

[*Ter regterzijde geteekend:*] IOHANN.

(1) *The buren*, to gebeuren.

N° 77. 3 Maart 1533.

Johan, hertog van Kleef, geeft als vader en voogd van Willem, heer van Ravestein, eenige landregten aan stad en lande van Ravestein.

(Geauthentiseerde *Landtchaerte van Ravesteyn,* Ms., berustende in het gemeentes-archief van Herpen, fol.32 - 40, vergeleken met Christyn, *Costumen van Braband,* dl. II, bls. 998 (1).

Wy Iohan, van Godtz genaeden hartogh tho Cleve, Gulyck ende Bergh, greve tho der Merck ende tho Ravensborgh etc., synde als vaeder und momboir und t'regiment hebbende van onssen lieven soene hartogh Willhem, alnoch beneden synder tytelycker altyt (2) wesende, doen te weten: Alsoe die thynsboecken van onse landen van Ravensteyn, soe wael tot Herpen en. Maeslandt, als oyck int landt van Uden und anders, byder altheyt van dyen ende eensdeels by negligentie van onssen officiers soe verdonckert en. tho nyet gegaen syn, staende meest op alde naemen, die over veele iaeren doot syn, sonder te verclaren die erffven, daer sulcke thynssen vuytgaen, noch oyck die naemen, die (3) sy gelden, soe dat vuyt der saecken (4) veel thyns goederen vry geweest syn onbehoirlycke, ten bedrooge vanden genen, die sy coopen, ende grootelycx ter verminderheyde van onse hoogheyt, dat welcke wy nyet meer gedencken te gestaen. Ende op

(1) Ofschoon dit charter in eene geauthentiseerde copie wordt aangetroffen, is het echter zeer onnaauwkeurig afgeschreven, zoodat de tekst bij Christyn doorloopend verstaanbaarder is.

(2) *Altyt,* Christ. *altheyt.*

(3) *Die* uit Christ. ingevoegd.

(4) *Saecken,* Christ. *oorsaken.*

dat dan denselven voircommer (1) ende ons voorgenoempde thynsboecken vernieuwt en. claer gestelt moegen worden, t'elcken voorsekerheyt, op die naemen vanden persoonen, die sy gelden, en. die erffen daer sy vuytgaen, hebben geordineert, geboeden en. bevoelen, ordineren, gebieden en. bevelen by desen, dat elck, wy hy sy, geestelyck oft weerlyck, nyemant vuytgenoemen, binnen xl daegen nae der publicatie van desen, overbrengen offte te seynden by goeden verclaerst (2) in gescryffte, in handen onsses drosts, alle die erffven und guet, die hy heefft binnen onssen voorgenoempden lande van Ravensteyn mit synen toebehoiren, elck stuck van dyen alleene en. op hem selven mit den voorgenothen (3) en. syden, oyck die grootheyt van dyen, te naesten datmen mach (4); van wien dat hem sulcken erffve compt, by coope, gyffte oft versterffenisse, ende den thyns ofte erffpacht, ofte andere lasten, renten ende pachten, die hy daeraff gilt, stellende allen die naemen en. toenaemen, die daer toe gerechticht syn offte daer een deel hebben moegen, om daer vuyt gemaeckt te worden drye boecken, dat een van onssen thynssen, dat blyven sall onder onssen rentmeester, dat ander van onsen leene, dat rusten sall by onsen drost, en. dat derde van onsen vryen goederen, dat rusten sall onder onssen schouteth ende richters, soe dat elck weten moege wes hy te doen heeft tot synder bewaernisse. Ende want veel persoonen heur thynsgoederen voor vry vercocht, belast ende gevest hebben, haldende den thyns van sulcke

(1) *Voorcommer*, zoo ook Christyn en de *Landtchaerte* van v. C., doch die van v. C. nº 2 heeft *voorkomen*, dat de regte lezing zal zijn.

(2) *Verclaert*, Christ. *verclaernisse*.

(3) *Voorgenothen*, zoo ook de beide Mss. van v. C., doch bij Christ. *ringhenooten*.

(4) *Mack*, Christ. *wete*.

vercochte guederen op heuren naeme ofte erve, die sy noch hebben, soe is onsse meyninge ende verclaernis, dat alle vesten, die gebuert syn van sulcke guederen tot desen daege van erve, renten oft pachten, blyven sullen van weerden, alofft die behoirlyck geschiet waeren, behalven dat dieselve erffve, rente und pachten, daer mede die belast syn, binnen die voorgen. veertich daeghen opt thynsboeck gebracht werden als den anderen, und voirtaen gevest worden voor den (1) thynsheeren alst behoirt, ende voirt dat alle pachten vuyt sulcken erffven gevest anders dan voirden thynsheeren, nyettegenstaende den brieffven losselyck syn sullen voor sulcke penningen als daer voor gegeven syn, soe verre men die weet, ofte soe des nyet, met (2) den penninck xx; ende is het rogge, soe salmen ten hoogsten den nemen op twee Philippus gulden t'mudde, daermen nyet en weet wes daer voor gegeven is, en. anders nyet; want alle erffve binnen onssen voirgenoempden lande gelegen, diemen nyet by gebrengen en can binnen den voorgenoempden veertich daeghen, by autentycque brieffven oft anderssints, den rechten genoch synde, dat vry geweest syn den tyt (3) van vyfftich iaeren offte meer, die sall vuer thynsgoet gehalden en. bekandt syn, soe doch alle die erffven binnen onssen voorscreven lande gelegen byder lantcaerte in onssen thynsguederen gehalden ende belast staen, ende alsoe gene vrye erffven dan die gene, die onse voorsaeten daernae van gegeven hebben. Ende soe wy van t'guet voorgenoempt in gebruycke (4)

(1) *Voor den* uit Christ. ingevuld.

(2) *Met* uit Christ. ingevoegd, die echter het woordje *niet* heeft weggelaten.

(3) *Tyt,* Christ. *termijn.*

(4) *Gebruycke,* zoo ook Christin; lees echter *gebreecke.* Het Ms. v. C. heeft *gebreecke.*

blyfft, die sall bruecken thien alde schilt, diemen verhaelen sall op hem offt syn guet, ter keuren van onssen officiers, als verwonnen schult. Ende boven dyen sall onse drost alle die erffven, die hy bevinden sall in onsen voorgenoempden lande, nyet overgebracht inder manieren voorgenoempt, van onssen tweegen laeten toeslaen, ende tot onssen proffyt daer aff possesseren ende gebruycken, bes soe lange die proprietaris van dyen compt betaelen die voorgenoempde bruecken, en. voirts te brengen syn erffve als voorscreven is. Verbieden voorts op die voorgenoempde bruecken alsoe well onssen rentmeester, scholtetten, als richters, gene veste te doen vanden guederen hem luyden nyet aenclevende, ende oyck die schepenen daer over nyet te staen, t'elcke op die voorgen. bruecken, ten sy dat hun alsoe blycke byde voorgenoempde boecken. Ende ten eynde dat die ondersaeten geene costen en hebben by t'goet voorgenoempt, soe sall onssen voorgenoempden drossardt oft imandt van synder wegen, den voorgen. tyt gedurende, t'elcker weken eenen dach tot Herpen ende eenen dach tot Uden, diemen Sonnendaeghs inder kercken sall doen condigen, den geheelen middach scryven en. ontfangen van elcken, des hy omme t'volcommen van dies voorgenoempt is, sall willen te kennen geven byden monde offte int gescrifte overgegeven, sonder iet daeraff te nemen, ende alsoe mach elck toesien, dat hy in geenen bruecke oft schaede valle, want men die ellcke, nae dat vuytgaen vanden voorgeń. tyden, affnemen sall, sonder iemants te sparen.

[I.]

Van gemeynte tho erf gemaeckt.

Item dat elck wy hy sy, die eenige huysen offte schue-

ren offte anderssints gestelt heefft opder gemeynten in all oft deele, oft oyck vander gemeyntten iet affgenoemen heefft en. gebruyckt, het waer by consent der naburen oft anderssints, sonder onse ofte onsser voirsaeten oirloff, ende ons daer oyck aff thyns te geven, dat hy dat selve dat hy opder gemeynt gestelt heefft, alsoe were ende affdoe, oyck die affgenoemen gemeynten wederom vuyt synen gebruyck stelle inden iersten staet, ende alsoe gemeynts behoirt te liggen, ofte emmers daerop binnen den voorgenoempden tyt gecrygen onsen oirloff, ende t'onsen thynsboecke daeraff comme, op die voorgenoempde breucken en. verbueren van dyen (1), sy nae vande voorgenoempde veertich daegen op die voorgenoempde gemeynten sullen hebben gelaeten te verkeren in onsen oirboir, ende nochtans aen die voorgenoempde gemeynte geen recht te behalden off daeraff breder te gebruycken als die andere.

[II.]

Van schutten der geswooren.

Item dat alle geswooren van onssen landen voirtaen boven den schutten van een blanck oft stuyver nyet en sullen moegen componeren van iet datter gemeynten aengaet ofte daeraf proffyt nemen, sonder weten van onssen drossardt, den welcken sy sullen moeten seggen all dat misbruyck daer inne gebuert voor eenighe compositie op die voorgenoempde bruecke.

(1) *Dyen.* Achter dit woord staat bij Christyn *dat sy;* lager heeft hij voor *verkeren, keeren.* De twee Mss. van v. C. komen met onze lezing overeen. Er schuilt hier zeker weder eene onnaauwkeurigheid, die alleen door den oorspronkelijken tekst kan worden opgehelderd.

[III.]

Van reeckeningen der geswoorens, kerckmeesters en. armemeesters.

Item dat die voorgenoempde geswoorens, insgelycs alle kerckmeesters, cappelmeesters, armemeesters, oft die eenigh regiment gehadt hebben vande gemeynte, oft eenige geestelycke oft der arme gueden, sufficiente reeckeninge en. bewys doen van heure handelinge voor onssen voorgenoempden drost, van allen tyden dat sy geweest hebben, en. die oyck alsoe voortaen van iaeren tot iaeren continueren en. onderhalden sullen, ende boven dyen by gooden verstande in geschrifte stellen en. overgeven alle die gueden derselver gemeynte, kercke, cappelle oft arme toebehoirende, binnen eender maende nae die publicatie van desen, om daeraff gemaeckt te wordden behoirlycke boecken ende registers, alle (1) op die voirgenoempde bruecken.

[IV.]

Van verbrachte geestelycke gueden.

Item dat elck, die eenich goet van kercke oft andere gheestelyckheyt in erffpacht genoemen oft anderssints gecregen heeft, sonder oirloff van ons oft van onsen voirsaeten, heeren van Ravensteyn, gehalden is, ten wille vanden kerckmeesters oft andere t'regiment hebbende, van sulcken geestelycken gueden, van denselven gueden te scheyden, ende dat ten behoeff vander kercken offt geestelyckheyt tho laeten wederhebben syn verleyden penningen ende die reedelycke beternisse, van soe verre als die syne ierst gebeurt is; bevelende alle kerckmeesters und

(1) *Alle,* Christyn beter *alles.*

andere beveelhebbers daeraff ondersueck ende ten meesten oirboir te doen, alle op die voorgenoempde bruecken ende voorts die schaede van dyen op hem en. heuren goet verhaelt te werden, ende datmen sulcken guederen sonder onssen expressen oirloff voirtaen nyet en verandere, verstelle noch in anderen handen brengen, op die voorgenoempde bruecken, mit den penningen, die die coopers daeraff geven, ende voorts t'geen gehalden te worden, desser aff geschyen mochte.

[V.]

Van onlosselycke renten.

Item verbieden onsen rentmeester, scholtis, richters, schepenen ende scryvers van onssen voorgen. lande, voirtaen geen brieffven te passeren oft maecken van eenige onlosselycke rentten end pachten, maer dat alle renten ende pachten voirtaen sullen staen ter lossinge, ende datmen sulcke losse stelle inden selven principalen brieff, daervan iederen partyen een gegeven sall worden op die voorgen. bruecke.

[VI.]

Van den beschut brieven.

Item verbieden oyck voirts onssen schepenen ende schryvers, voirtaene geene beschut brieven te scryven, passeren offt maecken, ende oyck dat elck hem des wachte meer te doene offt daermede te helpen, op die voorgenoempde bruecken und voirts van egheender weerden te syn wes daer gedaen is; maer wy syn goet quyt syn wilt, dat hyt veste en. opdraege voor den thynsheeren, is het thynsgoet, oft voor den richter, is het vry goet, alst behoirt, und datter nyemandt by bedrogen en sy.

[VII.]

Van compositie der bruecken.

Item verbieden voirts onssen schouttenen, alsoe well van Herpen als van Uden, en. oyck allen onssen richters, nyettegenstaende wes (1) geweest. moeghen hebben (2), dat sy voirt aen geene bruecken, hoedanich die syn, breder en. componeren oft beuren, dan hem luyden naeder alder lantcaerten toegegeven is, nemende alleene heur luyder deele en. laetende ons, onssen drost und schepenen die anderdeelen ontfangen, alst behoirt. Ende oft iemant contrarie dede, die sall syn op die voirs. breucken en. voirts op die verbuertten van synen officien, ende die gene, die hem luyden sulcke breucke betalen, solde daermede nyet quyt syn, maer dat noch eens moeten betaelen (3).

[VIII.]

Compositie om rogge te vueren.

Item dat richters oyck voirtaen nyemandt en sullen moegen componeeren oft iet bueren vanden vueren vanden rogge off anders, daer inne die naburen ons gehalden syn, mer dat laeten besorgen, und ordineren onsen voorgen. drossardt ende rentmeester in onsen orbaer, alst behoirt, op die voorgenoempde bruecke ende verbeurte.

[IX.]

Van beesten te scutten op erve.

Item soe wat beesten, die geschut weerden op anders

(1) *Wes.* Het Hs. van v. C. nº 2 heeft *wies,* d. i. wie het.

(2) *Nyettegenstaende wes geweest moeghen hebben,* Christ. *niettegenstaende meer geschiet is.*

(3) Bij Christyn volgt nog: *ende alles te gheschieden met wete van onsen heer rentmeester voirss.*, waarmede de twee Hss. van v. C. strooken.

erven en. goet, daeraff salmen bruecken gelyck als die vrempde vuytlandige beesten doen in die hey offt gemeynte, und daer toe den schaede betaelen den genen, die dat erve toebehoirt; und elck mach schutten op zyn erve, ende daerop by synen eedt gelooffi syn, soe verre als hy ter goeder famen staet.

[X.]

Van mundich te syn.

Item dat voirtaen geen ionge ongehylickte luyden over (1) mundich gehalden syn, ten sy dat persoonen alt syn vyffentwintich iaeren, ten were dat sulcke ionge luyden by heuren verstande, overmits den heeren schepenen und heuren naesten vrienden over mundich bekent und alsoe vuyt mombournye gestelt worden (2).

[XI.]

Van borghtocht des momboirs.

Item dat elcke momboir genochsam sall moeten verburgen, alst behoirt, dat goet des onmundigen, eer hy hem des goets onderweynt (3), all op de voorgenoempde bruecke van thien alde schilt.

(1) *Over,* Christyn beter *voor.* Kilian vertaalt *overmondig* door *magniloquus,* dat hier niet te pas komt.

(2) Christyn heeft tusschen dit en het volgende een nieuw artikel, aldus luidende:

Die kinderen worden mundich.

XI.

Inden eersten worden sy mundigh als sy xij. jaer alt sijn ende mogen dan haer Leen ontfangen. Ten 2. *worden sy mundich als sy xiv. jaeren out sijn soo mogen sy geresde setten ende eygen laten. Ten* 3. *soo worden sy mundigh als sy xviij. jaer out sijn soo mogen sy haer heerlijckheyt op laten ende sy mogen tot haeren* 21. *jaer campen en. niet eer.*

Dit art. heb ik in de Mss. van v. C. mede niet gevonden.

(3) *Onderweynt,* zich inlaat met het goed van de onmondigen.

[XII.]

Van ionge luyden te verleyden ende t'ontschaecken.

Item dat nyemant eenige onmundige ionge luyden en verleyde, aenveerde off medeleyde, al waert oyck by haeren wille, noch oyck die selve in belofte van houwelyck off anderssints en. brenge die huyse oft houve (1), noch daer toe raet, hulpe oft daet en geve, sonder den wille oft consent van haer luyden vaeder, moeder ende naeste vrienden, op die bruecke van hondert alde schylden, und alwaert dat selve geschieden buyten lants, daerom en sullen sy vanden bruecken nyet tho min vry syn, soemen die oft heur goet vinden can.

[XIII.]

Van officiers aen te spreecken.

Item dat elck vermach onssen drossart, rentmeester, scholteth und richters aen tho spreecken van syn schult, voor sulcke schepenen und banck, daer hy die vindt, und sullen onse voorgenoempde officiers daerop moeten verantwoorden, gelyck all off sy daer dach (2) hadden; und die ghene, die aengesproecken is, en sall by den schepenen nyet moegen blyven sitten, maer vander banck opstaen; und ginge iet den schouteth aen, soe sall die drost schepenen maenen, soe verre hy daer is, oft in synen affwesen die richter in elcker banck, ende off hem daertegens iemandt weygerde, sall staen der (3) vurgen. bruecke.

(1) *En. brenge die huyse oft houve,* zoo hebben al de afschriften. Ik geloof te moeten lezen *brenge uit die huyse oft houve.*

(2) *Dach,* Christ. *dingdach.*

(3) *Der,* Christ. *tot die.*

[XIV.]

Van officiers parthyen nyet te dienen.

Item verbieden allen onssen officieren, dat zy voirtaen partyen nyet en dienen, nyet tho meer als procureur dan als voirspreke, maer alleendelyck ons recht bewaren und iusticie dienen, und dat sy geen actie van erven offt andere saecken, hoedanich sy syn, van imant over te nemen offt gecrygen, op die voorgenoempde bruecke ende der verbuertte huerluyde officie, und daertoe wes sy daer in doen, en sall van geender weerden syn.

[XV.]

Heeren pachten.

Item al ist dat byden voorgenoempden ordonnantien verboeden is, dat nymant van onssen officiers en solden moegen pechten offt ten pacht halden onsse guederen, nochtans verstaen wy, dat eenige ter contrarien eenighen van onssen pachteren van anderen overgecregen hebben und besitten, in versmaetheyt der voorgenoempder ordonnantien, waerom wy bevelen, op de voorgenoempde bruecken en. verbuertte, dat elck van onssen officiers van stonden aen onse voor genoempde pachte in alle deele van dyen laeten vaeren ende hemluyden daer mede nyet en moyen ofte part oft deel daer in en behalden, volgende derselver ordonnantien.

[XVI.]

Tyt om te dingen.

Item dat voirtaen onsse scholteth en. schepenen gehalden syn, in elcker banck t'gedinge tho onderhalden van xiiij daege te xiiij daeghe, sonder dat langer vuyt te stel-

len, und dat sy bestaen te dingen ten lancxsten tho thien uren voor den middaege, und nyet vander banck op en staen, ten sy by nootsaecken, voor dat die sonne ondergaet offt datter nyet meer parthyen en syn, noch oyck ter banck sittende en doen bier commen, noch aldaer drincken, t'elcke voor die contrarie dede, sall verbueren eenen alden schilt t'onssen proffyte, und alle partyen, die terselver banck te doen hebben, sullen hem luyden te rechte moeten presenteren und erbieden (1) voor den xij uren voor die middaege, opt verliessenisse van sulcke daeghen ende die bruecke daeraen clevende.

[XVII.]

Van vonnis te geven.

Item alsoe wy verstaen dat die saecke int gedinge commende, lange gesleept en. nyet lichtelyck ten eynde geraecken, ten grooten hinder van parthyen; oyck dat somtyts die vonnisse byden xiij schepenen tho hooffde gewyst werden, ten grooten costen ende achterdeele vanden genen, diet aengaet: soe [hebben] wy tho ontlastingen van onssen ondersaeten geordineert ende ordineren by desen, dat van nu voirtaen onsse schepenen in elcker banck sullen moeten sulcke saecken, die onder vonnis commen oft staen, vuytspreecken en. wysen binnen veerthien daeghen offte emmers ten naesten genecht daernae volgende, indyen sy des wys syn, en. syn sy des nyet wys, sullen sy ten selven genechte dat moeten te hooffde wysen byden rhaede tho hove by ons wesende, sonder dat meer aen die xiij schepenen tho wysen, overseyndende sulcke processe, gefirmeert ende besloeten alst behoirt, mit haerluy-

(1) *Erbieden*, aanbieden; bij Christyn *verthoonen*.

den goetduncken, daer van partyen geen cost aff hebben en sullen breder, dan off sulcke vonnisse by schepenen gewyst waere, anders dan den boedeloon van t'proces te hove te brengen, ende onsse secretaris loon in die voorgenoempde ordonnantie verclaert, ende voert den secretaris vander banck, daer onder dat gebuert, voor synen arbeyt, ses stuyver, sonder meer.

[XVIII.]

Van maete en. gewichte.

Item datmen int landt van Herpen sall onderhalden die maete ende gewichte vanden Graeffve, en. int landt van Uden die maete en. gewichte vanden Bossche, ende dat nyemant, die bier vercoopt, imant min geve dan syn maete, noch broot noch ander goet en levere mit cleynder gewichte, noch kannen in huys hebben, noch schaele, noch gewichte, dan nae die voorgenoempde maete en. gewichte, elck int syne, op die verbuerte vanden gueden, datmen anders vinden sall, und t'elcken van elcken stuck eenen alden schilde, daeraff onsse drost t'besueck aff doen sall ofte laeten doen, t'elcken alst hem beliefft.

[XIX.]

Van bier te vercoopen.

Item datmen bynnen onsen lande van Ravensteyn geen bier hooger en sall moegen vercoopen dan een oirt stuyvers Brabants die kanne, ende daer onder elck nae syn weerde, und dat geen brouwer oft geen tepper twederley bier in zyn huysse oft keldere sall moegen indoen, vercoopen ofte hebben, t'elcken op die voorgenoempde verbuertte en. bruecke, daervan oyck besueck gedaen sal worden alsboven.

Conclusie.

Alle welcke poincten en. articulen wy, in naeme alsboven, willen onderhalden en. volcommen hebben, en. daertoe confirmeren en. ratificeren by desen allen voergenoempde privilegien, rechten ende ordonnancien, by onssen vooirsaeten denselven landen van Ravensteyn en. den ondersaeten van dyen verleent, des nyet contrarieerende, gelyck als oft die hier geinsereert ende verhaelt stonden, behalven altyt ons ende onsse und naecommelinge die macht ende hoogheyt, om dieselve en. oyck die voorn. articulen in alle oft delen tho moegen wederroepen, meerderen oft minderen, soe ons dat believen en. meeste oirbaer duncken sall; ordineren ende bevelen alsoe by desen onssen drost ende alle andere onsse officiers dat inhalden van desen te doen copieren ende publiceren alomme daert behoirt, ende daernae dat selve strengelyck te doen onderhalden, sonder eenich verbreken, want ons belieffte sulcx is. In oirconde onses segels undt gewoonelycke hantteykens hier onder gestelt opden 3 dach deser maent Martii inden iaer ons Heeren duysent vyffhondert dryendartich vander gebuerte.

☞ De volgende artikelen staan in het afschrift van voorgaand charter, voorkomende in de *Landtcharte* van v. C., blz. 46-48, doch met deze kant-aanteekening: *Art.* 19 *cum sequentibus usque ad conclusionem, excepto art.* 21, *non invenitur, in illa charta, ex qua haec est desumpta et fol.* 51 *confirmata* (1): *sed isti articuli sunt desumpti ex alia charta et pleraque exemplaria hos ignorant.*

(1) De afschrijver bedoelt daarmede de geauthentiseerde landkaart ten chieve van Herpen.

19.

Van den brauwers (1).

Men gebiet van myns genedigen heeren weghen, dat nu voortaen ende tot dat daerop anders geordineert wortt, alle brouwers binnen dessen lande van Ravesteyn geseten, geen ander bier en sullen moghen brauwen, dat sy duerder sullen moghen vercoopen dan xv stuyvers die tonne, ende dat oock niemandt, het zy brauwers offte ander, eenich bier, 'tzy dan dat binnen desen landt offte buyten gebrauwen is, en sall moghen tappen [of] vercoopen dan van ses potten eenen stuyver, t'elcke op die verbeurte van drie alde schilden, daer aff die twee deelen sullen commen tot profyte van onsen genedigen heer ende 't dordendeel tot profyte van onsen aenbrengher; ende men sall by den heer ondersueck laeten doen off die brauwers oock sulcken bier brouwen, dat die voors. die tonne vyffthien stuyvers weert is; oock van gelycken totten tappershuysen van den bier, dat sy van buyten inbrenghen, ende op datmen bevinde dat soo veel niet weert en is als die ses potten eenen stuyver, soo salmen dat stellen op minderen prys, nae syn weerde; behalven dat indien iemandt andere bieren tappen offte brauwen wilde van xxij (2) stuyvers die tonne ende die vier potten eenen stuyver weert synde, en sullen moghen brauwen, in heurluyder huys hebben, haelen noch tappen, soo langhe als sy sulx bier van iiij potten eenen stuyver in huys hebben off tappen, op die voors. breucke van iij alde schilden, te deylen

(1) Art. 19, 20 en 22 komt mede voor in de *Landcarte* van Dr. Van den Berg, bladz. 368 en 369, doch alwaar deze drie artikelen als afzonderlijke bevelschriften voorkomen en gebragt worden op het jaar 1522.

(2) *xxij stuyvers*, de *Landcarte* van Dr. Van den Berg heeft *xx stuyvers*. In eene kantnoot alduar is een *pot* eene *kan*.

als boven, ende daerenboven datmen sulcken bier, dat sy brauwen off tappen wilden van iiij potten eenen stuyver, van s'heeren weghen irst sall kueren [en] stellen op syn weerde, alleer sy sulcx bier sullen moghen wtt voeren, coopen off tappen, op die voors. breucke ende opte verbeurte van den bier, dat anders gebrauwen offt getapt sall worden.

20.

Van den bierteppers.

Item dat alle, die bier tappen offte vercoopen, geen ander kannen offte potten binnen haere huyse moghen behalden, dan die groot genoch syn ende wael die maeten halden van die stadt vanden Grave, oock dat sy die wel voltappen en. elcken syn maete well geven, t'elcke op die verbeurte als boven, ende die kannen, die te kleyn syn, te belieffte vanden heere, daeraff men oock van sheeren weghen ondersueck doen sall ende straffen dieselve, die dat niet en onderhouden.

21.

Van bier te vercoopen (1).

22.

Van den backers

Item alle backers, dat sy oock haer broot maecken, backen ende vercoopen op gewichte, prys ende ordinantien der voors. stadt van den Grave, nae alder gewoonten, ende oock geen ander schaelen offte gewichte in huys an halden, dan gerecht gewicht der voors. stadt, ende

(1) Dit art. is hetzelfde als art. XIX. Zie bladz. 405.

dat sy elcken syn gerecht gewicht geven van den voors. gewichte broode, ende geen broot, dat te kleyn is offt syn voors. gewichte niet en helt, en backen noch maecken, t'elcken op verbeurte van drie alde schilden, te deylen als boven, ende voorts die schaelen offte gewichte anders dan gerechticht bevonden in handen des heeren tot syner beliefften, ende van gelycken alle broot te kleyne bevonden, in stucken gesneden ende den armen gedeylt te wordene, ende men salt van 'sheeren weghen oock doen van alles, ende diegene, dies niet en onderhalden, straffen onder manieren voors.

23.

Van straeten ende weghen.

Eenen gemeynen voetpat sall breet syn 3 voet.

Eenen voetpat daer een bruut (1) door geleyt wort offt lycken door gedraghen worden, sall breet syn 6 voet.

Eenen daer waeghen, ploech en. eisden (2) door vaeren, sal breet syn 12 voet.

Een straet daermen vanden eenen dorp tot den anderen gaet, 16 voet.

Een straet, gaende van d'een stadt op d'ander, 24 voet.

Ende een straet, gaende van d'een landt totter anderen, als catziden (3), 32 voet.

24.

Van verenigingh ende bededigingh der twisten.

Item offt gebeurden dat eenighe persoonen eenen twist

(1) *Bruut. Brutdwech*, zie *Kronyken van 's Hertogenbosch*, dl. I, blz. 158.

(2) *Eisden*, denkelijk *eysten*, Kil. heeft *eyst* en *ast*, en kan een dikke boomstam wezen.

(3) *Catsiden*, denkelijk *casseiden* of *casseiwegen*, d. i. steenwegen.

bededinghen vereenicht hadden ende nae der wttspraecke niet beschreven synde, ende die parthyen weer twisten ende quamen aen 't recht, ende alsdan die dedings vrunden daertoe geciteert syn, teghen malkanderen queemen, sullen in dien gevalle die parthyen geweesen worden te staen op hoeren voors. voeten, sonder den getuyghen iet te geloven; maer ofter van igelycker zyden twee mannen gecoren waeren mit een overman, dan salmen den tweën geloven mit den overman.

N° 78. 25 Mei 1537.

Vonnis van den cancellier en raad van Braband, namens keizer Karel V, als hertog van Braband, waarbij de stad 's Hertogenbosch wordt gehandhaafd in hare possessie, executie en jurisdictie van het ingebod in den lande van Ravestein.

(Oorspronkelijk perkamenten charter, gesterkt met een uithangend groot zegel met contrazegel in rood was, ten archieve der stad 's Hertogenbosch (groote komme).)

Karle, byder gracien Goids Roomsch keyser, altyt vermeerder sryck, coninck van Germanien, van Castillen, van Leon, van Arragon, van Navarre, van Naples, van Sicillen, van Maiorque, van Sardaine, vanden eylanden van Yndien, vander vaster eerden ende zee oceane, ertshertoge van Oistrycke, hertoge van Bourgoingnen, van Lothryck, van Brabant, van Limborch, van Luxemborch etc., grave van Vlaenderen, van Artois, van Bourgoingnen palsgrave ende van Henegouwe, van Hollandt, van Zeelandt, van Phirt, van Hagenauw, van Namen etc., prince van Zwave, marcgrave des heylichs ryck, heere van Vrieslandt, van Salins, van Mechelen, vander stadt, steden

ende lande van Utrecht ende van Overyssel, ende dominateur in Asien ende Affriquen, allen den ghenen, die dese onse brieve sullen sien, saluyt, doen te wetene, dat wy ontfangen hebben de supplicatie van onse beminde de scepenen en. raedt onser stadt van Shertogenbossche, inhoudende hoe dat zy supplianten ons hebben met sekere andere supplicatien te diverse stonden te kennen gegeven vele nyeuwicheyden ende doleantien, die de heere van Ravesteyn ende zyn officiers nu tertyt voirtstellende zyn inden voirs. lande van Ravesteyn, Harpen ende zynen toebehoirten, tegen onse hoogheden, rechten ende iurisdictien, besundere aengaende der executien vanden scepenen brieven voer onse scepenen vanden Bossche voirs. byden ingesetenen van Ravesteyn ende Harpen op huere persoenen ende goeden wettelyck gepasseert, daeraff navolgende den previlegien ende rechten onser voirs. stadt, d'ingesetenen zoe wel van Ravesteyn, van Harpen, als alle andere ingesetenen vander meyerien vanden Bossche, hebben byden innegebieders, wesende onse executeurs, tot voldoen ende betalinge van hueren renten, pachten ende chysen naeden ouden costumen geëxecuteert mogen worden, ende welck de officiers vanden heere van Ravesteyn ontrent vyff oft zesse iaren geleden aldaer nyet meer en hebben willen gedoogen, pretenderende dat dlandt van Ravesteyn ende van Harpen nyet en soude syn Brabant, ende dat alsoe onse innegebieders daer egeen executie van vonnissen der scepenen vanden Bossche en souden mogen doen. Op welcke supplicatie wy den supplianten verleent hebben zekere onse brieven aen onsen lieven ende getrouwen neve den hertoge van Cleve, ende ten lesten nu te Kersmisse lestleden wy oft onse zeer lieve ende beminde zuster de coninginne van Hongrien, regente etc., hebben gescreven

ten fyne dat hy schicken soude in onse stadt van Bruessele zyne gedeputeerde, volcomelick gelast onder dandere van deser materien, om die met minlicker communicatien te beslichtene, waert doenlick, oft anderssins daerinne recht gedaen te wordene. Nu eest zoe dat die voirs. hertoge van Cleve egeen gedeputeerde en zeyndt noch expeditie vander materien en versuect, maer die dilayeert, want hy nu tertyt daeraff egeen gebreck en heeft; mits welcken voirs. nyeuwicheyden ende beletten, die hy inden voirs. lande van Ravesteyn ende Harpen feytelick doet inde executie vanden voirs. scepenen vonnissen vanden Bossche, wy ende de voirs. supplianten gespolieert worden van onsen hoocheyden, rechten ende previlegien der voirs. stadt, daer aff wy ende de voirs. supplianten te voeren altyt over menschen gedenckenisse in possessien en. gebruycke syn geweest, ende mits deser spoliatien gebeurt voirts dat vele ende diversche schamele ingesetenen borgeren ende anderen onser voirs. stadt ende meyerie vanden Bossche van haeren renten, pachten ende chynsen ombetaelt vuytstaen van vyf, zesse oft zeven iaren, daerop zy moeten leven ende hueren creditueren ende anderen lasten betalen, dwelck zoe lange heeft geduert in sulcker vuegen, dat in gevalle de voirs. executie van rechte noch langere belet wordde, zy geschapen syn bedorven te wordene ende huere renten, pachten ende chynsen teenemale te verliesen, al by gebreke van iusticien, alsoe de voirs. supplianten seggen, ons oitmoedelick biddende, hen hierop te versien van onser behoirlicker provisie. Waerom soe eest dat wy desen aengesien ende hierop gehadt d'advis van onsen lieven ende getrouwen, den cancellier ende luden van onsen rade in Brabant, den voirs. supplianten genegen wesende tot huere beden ende

begheerten, hebben geoctroyeert ende geaccordeert, octroyeren ende accorderen, hen gevende oirlof ende consent, vuyt onser sunderlinger gracien by desen, dat zy voirtaene zullen mogen continueren haer possessie, executie ende iurisdictie inden lande ende heerlicheyt van Ravesteyn ende appendentien van dien, zoe zy van ouden tyden die gehadt ende gebruyct hebben, sonder in dat doene ennichssins te mesbruycken. Ontbieden daerom ende bevelen den voirs. van onsen rade in Brabant, schoutet vanden Bossche ende allen anderen iusticieren ende officieren ons voirs. lants van Brabant, dien dit aengaen sal mogen, dat zy de voirs. supplianten van deser onser gracien, octroy, oirlof ende consent inder manieren als boven doen laten ende gedoogen peyselick ende vredelick genyeten ende gebruycken, sonder hen daer inne te doene oft te laten geschieden ennich hinder, stoot oft letssel ter contrarien, want ons alsoe gelieft. Ende des torconden hebben wy onsen segel hieraen doen hangen. Gegeven in onser stadt van Bruessele, viventwintich dage in Meye int iaer ons Heeren duysent vyfhondert ende zevenendertich, ende van onsen keyserycke t'xvij^e^ ende van onsen rycken van Castillen etc. t'xxij^e^.

[*Op de plica staat:*]

Byden keyser in synen rade.

D. Boudewyns.

N° 79. 7 September 1543.

In het verdrag tusschen keizer Karel V en Willem IV, hertog van Gulik, Gelre en Kleef, en heer van Ravestein, draagt de laatste aan den eersten Ravestein op, om het weder ter leen te ontvangen, en zal hij het kasteel van die plaats steeds voor den keizer, als hertog van Braband, en deszelfs dienaren openhouden.

(Van Loon, *Groot Gelders Placaetboeck*, dl. I, blz. 20-26, vergeleken met het *Privilegieboek van den Secretaris* Ruys, ten archieve der stad 's Hertogenbosch, geteekend *E*, n° 23, fol. 190 vso - 197 (1).)

In nomine sanctae et individuae Trinitatis, Amen. Notum sit universis, ad quos praesentes pervenerint, quod anno ab incarnatione Domini millesimo quingentesimo quadragesimo tertio, die septimo mensis Septembris.....

.....

Item ipse Illustrissimus Dominus Dux tradi (2) faciet oppidum et castrum una cum Dominio ab Ravenstein ad manus Caes. Majestatis, tamquam feudum suae majestatis (3) ratione Ducatus Brabantiae, ad finem, ut ab eo infeudetur.

(1) De inhoud van dit beroemde traktaat van Venlo, waarbij Willem IV afstand doet van het hertogdom Gelderland en het graafschap Zutphen ten behoeve van keizer Karel V, komt voor in Pontanus, *Hist. Gelr.*, p. 832, Slichtenhorst, Dumont, *Corps dipl.*, t. IV, 2e p., pag. 265, en elders, doch den tekst zelven vond ik nergens dan in het *Gelders Placaetboeck* en in Dithmarus Teschenmacheri, *Ann. Cliv.*, cod. dipl., pag. 163. Wij hebben slechts datgene afgeschreven, wat op Ravestein betrekking heeft. De ratificatie van dat traktaat had plaats te Brussel den 2 Januarij 1544, welke voorkomt in het *Groot Plakaatboek van Nederland*, dl IV, blz. 31, doch daarin vind ik niets wegens Ravestein.

(2) *Tradi*, Ruys: *tradere*.

(3) *Tamquam feudum suae majestatis* uit Ruys ingevuld.

. . . . . .

Item Majestas sua Caes. restituet Illustrissimo Domino Duci memoratum oppidum, castrum, et locum de Ravenstein et totum ejus dominium (1), item dominium Wynendale, et omnia alia bona, quae ad illum (2) spectarunt ante praesens bellum in ditionibus haereditariis suae Majestatis. Et quod ipse Illustrissimus Dominus Dux teneatur in feudum recognoscere a sua Majestate, tanquam Duce Brabantiae, dictum castrum et dominium de Ravenstein et alia bona secundum quod antea recognoscebantur, et amodo in futurum teneantur ipse Dux ejusque haeredes toties quoties requisiti fuerint tam ipsi quam eorum ministri in dicto castro Ravenstein aliisque eorum fortiliciis in ditionibus haereditariis suae Majestatis existentibus liberum ingressum et egressum permittere et aperturam facere suae Majestati ejusque successoribus Brabantiae Ducibus, eorumque officialibus et deputatis sine damno et jactura ipsius Ducis, quodque hujusmodi dominia et bona praestabunt et sustinebunt omnia onera, ad quae antea tenebantur et tenentur. Concessit quoque Dux et concedit suae Caes. Majestati ut Duci Brabantiae, facultatem erga verum valorem dicti castri et dominii Ravenstein, in aliis dominiis seu in pecunia, ad arbitrium boni viri, ipsi Duci adsignandum seu solvendum, idem castrum et dominium ad se recipiendi ac haereditarie possidendi. . . . . .

. . . . . .

In quorum omnium fidem et testimonium nos praefatus Carolus Imperator sigillum nostrum hic subtus appendi fecimus. Datum in felicissimis castris Caes. ante oppidum

(1) *Dominium* volgens Ruys. Van Loon leest *dominum*.
(2) *Ad illum* volgens Ruys. Van Loon leest *illi*.

Venloe, die, mense, et anno, quibus supra, imperii nostri 23. et aliorum regnorum nostrorum 28. Sic signatum.

CAROLUS. GUILIELMUS.

N° 80. 6 Junij 1544.

De Staten van Braband hechten hunne goedkeuring aan het verdrag op den rijksdag te Spiers, den 24 Januarij 1544 tusschen Karel V en Willem IV van Kleef gesloten, waarbij aan den laatste de stad Wassenberg afgestaan, en aan den eerste ingewilligd wordt, om de vestingwerken van Ravestein te slopen.

(*Acten en Octroyen*, Ms. ten archieve van 's Hertogenbosch, geteekend *C*, n° 21, fol. 133.)

Acte daerby de hartoghe van Cleve geconsenteert heeft int affbreken vanden slote van Ravesteyn ende vande permutatie daeraff gedaen byder keyserlycke Maiesteyt vanden stadt ende lande van Wassemborch.

Alzoo dat de Coninginne douaigiere van Hongrien, van Boheme etc., regente ende gouvernante van desen Nederlanden, vuyten naeme ende van wegen des Keysers, ons aldergenadichste heeren, heeft doen verthoonen den drye staten vanden lande ende hartochdom van Brabant, in dese stadt van Bruessele vergadert zynde, hoe dat syne Maiesteyt tot versekerheyt, beschermenisse ende defensie vanden lande van Brabant hadde doen handelen ende tracteren metten geschicten en. gedeputeerden vanden hartoghe van Gulick, Cleve ende vanden Berghe, grave van-

der Marcken ende van Ravensberghe, heeren van Ravesteyn, dat hy soude toelaten ende gedoogen aff te breecken ende daer neder te worpene alle de bolwercken, wallen, sterckten ende vestenisse vander stadt ende slote van Ravesteyn, ende die grechten te laeten vullen, sulcx dat deselve stadt en. slot sall blyven sonder eenige wallen, sterckte oft vestenisse, ende daertoe beloven voer hem, zynen erven ende nacomelingen, tot egeenen daegen te maeckene oft doen maecken eenige sterckte oft vestenisse inden lande ende heerlicheyden van Ravesteyn, Herpen en. Uden, behoudelyck dat zyne Maiesteyt, als hartoghe van Brabant, in recompense vanden voors. affbreken ende obligatie, den voors. hartoge van Gulick soude overgeven, cederen en. transporteren de proprieteyt ende alle t'recht, dat zyne Maiesteyt heeft aende stadt ende landt van Wassembourg, met allen zynen toebehoorten, ende te buyten gaen ende renunchieren de lossinge, die zyne Maiesteyt heeft aen tselve landt van Wassemborch. Om welcke tractaet te voldoene die Coninginne regente dede begheren ende versuecken aende voors. staten, te willen consenteren inde opdracht, cessie ende renunchiatie vanden voors. lande ende heerlicheyt van Wassemborch. Die voors. staten, nae communicatie ende rype deliberatie met elck anderen daerop gehadt, aensiende ende aenmerckende de groote welvaert ende versekertheyt, die dlant van Brabant hebben sal doere d'afbreecken ende nederworpen vander sterckte ende vestenisse van Ravesteyn, bedanckende grootelycx zynder Maiesteyt vander goeder toesicht ende sorchvuldicheyt, die hy bewyst synen lande van Brabant ende den ondersaten vanden selven, hebben eendrachtelyck geaccordeert ende geconsenteert, gelyck zy by desen accorderen ende consenteren inde opdracht, overge-

geven, cessie ende transpoirt vander stadt, lande ende heerlicheyt van Wassemborch met zynen toebehoorten, ende dat zyner Maiesteyt daeraff doen expedieren ende maecken alsulcken brieven, als zynder Maiesteyt goetduncken ende believen sall. Gedaen inder stadt van Bruessele, den zesten in Iunio anno xv° vier ende viertich. Onderteeckent: DENYS, abdt van Villiers; GREGORIUS, abdt van sinte Michiels; NICOLAUS, abdt van Grimbergen; LUDOVICUS VANDEN BERGHE, abdt van Percke; AERDT, abdt van Tongerloo; M. DE HOORNE; I. DE MERODE; IAN, heer van Ghete; PETRUS VAN HOVE; STASSAERT; HERBOUTS; GROOTAERT.

N° 81. 12 Junij 1544.

Maria van Hongarije schrijft, als regentes der Nederlanden, de stad en meijerij van 's Hertogenbosch aan, om de vestingwerken van Ravestein, onder toezigt van eenige krijgskundigen te slechten.

(*Memorieboeck der Fortificatie,* Ms. ten archieve der stad 's Hertogenbosch, onder de *Krijgszaken,* n° 8, fol. 50 vso - 51 vso.)

MARIE, par la grace de Dieu royne douagiére de Honguerie, de Boheme etc., regente.

Treschers et bien amez. Parce que par le traicté faict d'entre l'empereur mon seigneur, et le ducq de Cleves à Spiere, soit entre autres dict que icelluy seigneur ducq sera tenu souffrir et permettre la desmolition de tout les fortz de Ravestain, et que sur la communication sur ce tenue avecq vos commis et deputez estans icy, ceulx de la mayerie de Boisleducq nous ont consenty et accordé

faire ladicte desmolition, moyennant assistence de gens expers et eulx en ce cognoissans, nous avons commis et deputé George du Boys, lieutenant de l'artillerie de sa Majesté, avecq pouvoir et commission deprins avecq luy ung, deux ou trois adjointz en ce experimentez, se transporter en diligence vers ledict Ravestain et les ministres, commis et deputez d'icelluy seigneur ducq pour entendre à icelle desmolition, dont vous advertissons, requerons, et de par ladicte Maiesté ordonnons oyr et croyre ce qu'il vous en dira passant et à l'execution de sa charge faire toute la meilleure adresse et assistence que pourrez, mandant et faisant venir à cest effect ceulx desdictes mayeries, ioinctement ou divisement, comme pour l'avanchement d'icelle desmolition sera trouvé plus convenir, faisant à ce constraindre les rebelles et desobeissans, s'aucuns s'en se treuvent realement et de faict, en sorte que ledict affaire ne soit par ce retardé; prenant regard qu'il compète et emporte grandement pour leur singulier bien prouffit et transquillité, et au surplus en ce vous acquiter comme bons et loyaulx subgetz de sa Maiesté, et comme avons en vous notre confidence. Treschers et bien amez, notre Seigneur vous ait en garde. Escript à Bruxelles le xij.e jour de Iuing 1544. Et noté MARIE et soubsigné D'ARPLEGHEM. Et sur le dours: Noz treschers et bien amez les escoutete, bourgmaistres et eschevins de la ville de Boisleducq.

Et affin que ladicte desmolition se face au plusgrande diligence, ceulx de la mayerie de Boisleduc nous ont consenty et promis faire ladicte desmolition, moyennant assistence de gens expers et eulx en ce cognoissans, ayans pouvoir de commander et donner addresse en ce qu'ilz

auront affaire: par quoy vous donnons pouvoir et autorité, les encheminer et ordonner les quartiers selon les villaiges, affin que en meilleure diligence ilz ayent à entendre à ladicte desmolition.

N° 82. Junij 1544.

De vestingwerken der stad Ravestein afgebroken.

(*Recueil van oude Charters, Privilegien etc. van 's Bosch*, Ms., berustende in de boekerij van het Noord-Brabandsch Genootschap, fol. 7 vso. — Dr. Hermans, *Bijdragen over Noord-Braband*, dl. I, blz. 534.)

Anno xv°xliiij omtrent den xviij dach Iuny heeft men aff begost te breken Ravesteyn, te wetene, allen die fortressen aldaer, ende dat by ordonnantie ende bevele van de Keyserlycke Maiesteyt, byden zelven zyne Maiesteyt ende den Keurforsten tot Spiers opten rycxdach metten Hertoch van Cleve geordineert ende gesloten, tot welcken affbreken verscheyden dorpen binnen deze meyerye beschreven syn geweest.

N° 83. 6 December 1544.

Verklaring der schepenen van Herpen en Uden, hoe men regtens gewoon is te procederen tegen degenen, die in gebreke blijven hunne schulden te kwijten.

(*Landtchaerte van Ravesteyn*, Ms. v. C., fol. 53, 54.)

Van panden, slyten, uytreyckinghe en. ruyminghe.

Allen ende eenen iegelycken, die dese brieven van certificatien sullen sien offte hooren lesen, saluyt.

Wy Adriaen Wouters, Hanrick Ianssen, Wolter Ceelen, Willem Strick, Gerrit Colen, Claes Iordens ende Wolter van Vaerle, schepenen in Herpen, Willem Derck Thyssen, Ian Willems, Peter Gerrits, Derck de Goy, Gerit Iordens, Gerit Ianssen, Willem Aerdt Peters, schepenen in Uden, tuyghen ende certificeeren voor die gerechte waerheyt, ten versuecke van den eerentvesten ende vroomen ioncker Van Bylandt, drost van Ravesteyn, dat alhier in denselven landen van Ravesteyn voor recht gehalden wortt, dat soo wie compt en heefft schepenen brieven, schepenen vonnis offte schepene geloffte van schuldt, offte van erffpachte op eenighe persoonen binnen die voors. lande van Ravesteyn geseten, ende die schulteyscher en kan tot geen betalinghe kommen, soo mach die selve schulteyscher commen mit scholth ende schepenen ende doen aen synen schuldenaer offte aen synen goeden panden, nae wttwysen synder brieven, vonnissen offte belofften. Ende die schuldenaer en betaelt dan noch niet, soo mach die schulteyscher alszdan kommen op den derden dagh met schauteth ende schepenen ende slyten syn panden, als recht is; ende die schuldenaer en betaelt dan noch niet, soo mach die schuldteyscher kommen te veerthien daghen mit scholth ende schepenen ende begeeren wttreyckinghe, soo verre die schulteyscher aen gereet goedt heefft doen panden. Ende heefft hy aen erffenisse doen panden, soo mach hy dan kommen ter maent ende begeeren met schouteth ende schepenen wttreyckinge vanden onderpanden. Ende die schuldenaer en betaelt dan noch niet, soo maent die schouth den schepenen hoe hy met recht voort vaeren sall, soo wysen die schepenen dat men dat goet sall doen veylen op eenen Sonnendagh in der kercken ende stellen eenen coopdagh, ende alsdan ten

hoochsten vercoopen, ende isser te veele, men sall 't wederkeeren, ende isser te luttel, men sall voortpanden. Ende alszdan den coopdagh geschiet is, soo sall die cooper gaen metten richter ende twee schepenen ende begeeren ruyminghe; ende die schuldenaer en doet dan gheen ruyminghe, noch oock geen betaelinghe, ende die schulteyscher hem des becroont (1) aen scholth ende schepenen, soo breuckt dieselve aen den heer twee Philippus gulden, soo mach die schulteyscher dan wederom kommen tot vier reysen toe, ende alle mael twee Philippus gulden. Ende en betaelt die schuldenaer dan noch niet, soo mach die schulteyscher dan wederom kommen mit scholth ende schepen, ende beklaghen den schuldenaer dan tot genaden des heeren. Ende off eenich persoon schepenen brieven hadde van erffrenthen ende niet van synen renthen betaelt en worden, soo mach dieselve gaen mit scholt en. schepenen ende doen richten aen syn onderpant, nae inhalt synder brieven, ende dan sall gaen die richter met twee schepenen ende doen den schuldenaer condt, datmen syn goedt aengericht heefft ende den aenvanck mede verbiet. Ende en betaelt die schuldenaer dan noch niet, soo syn die breucken gelyck voors. staet. Ende want dan een ieder van Godts ende rechts weghen schuldich is der waerheyt getuygenisse te geven, als men daertoe behoorlycken versocht wortt, soo hebben wy schepenen van Herpen ende van Uden hier onder op 't spatium deses openen brieffs doen drucken onse zegelen ons gemeyn schependombs van Herpen ende van Uden. In kennisse der waerheyt gegeven opten 6^{en} dagh Decembris in't iaer ons Heeren 1544.

(1) *Becroont*, beklaagd.

N° 84. 4 September 1546.

Octrooi van Willem IV, hertog van Kleef, als heer des lands van Ravestein, wegens de water- en dijkwerken bij de Ravesteinsche sluis onder Megen.

(*Landtkaerte van Ravesteyn*, Ms. v. C., fol. 164-167, vergeleken met eene losse, doch even zoo gebrekkige copie, ten archieve van het polderbestuur te Ravestein.)

Verdragh van der Ravensteynsche sluyse onder Meghen.

Van Gotts genaden, wy WILHELM, hertoghe tho Cleve, Gulick unnd Bergh, grave tot der Marck unnd Ravensbergh, heer tot Ravensteyn, doen kundt alle die samentlycke geërffde ende ondersaten onsers lants van Ravensteyn, Herpen ende Maeslandt aen einre, ende die geerffde ende ondersaten des welgeboren onsers lieven neven ende getrouwe Eustace de Brimeu, graven tot Meghen, hern tot Humbercourt, ter ander zyden, unnd anderen van Dieten onder sich overkommen ende eindrachtelyck verdraghen, eine nieuwe sleuse, soo van alders geweest ende affgedreven, tot beteringhe der landen ende onderdaenen tot allen tyden, wederom op te maecken, oock die sleuse unnd die dycken aldaer t'onderhoudene, mit voorwaerden, maeten ende manieren, als van woorde te woorde hier naer is volgende:

Allen en. einen igelycken, die desen onsen openen brieven van certificatien sullen sien offte hooren lesen, saluyt, zy conde, dat alsoo in den iaere van [15]32 lestleden durch gave des Almechtighen, ende mits groten ysganck ende waters nooden eine sleusze in der graeffschap van Meghen

geleghen, entdreven, waerdurch die gemeyne landen in groten schaeden kommen, derhalven nu weder tot welfaert der voors. gemeyne landen tuschen den hochgebornen, durchleuchtighen, vermeugenden fursten ende heeren, hern Wilhelmen, hertoghen tot Cleve, Gulick ende Bergh, graven tot der Marck ende Ravensbergh, hern tot Ravensteyn, eine, ende den edelen ende welgebooren Eustacen van Brimeu, grave tot Meghen, hern tot Wesemale ende Hombercourt, anderdeels, verdraghen ende gesloten, datmen aldaer wederom eine nieuwe sleusze leggen en. maecken sall, na inhalt brieven unnd zegell hier bevorens daer van gemaeckt, van woorde te woorde aldus haldende:

Allen den geenen ..... des apostels (1).

Doch syn dese articulen, in date hier na beschreven, daerop gemaeckt:

Item dat alle dycken, soo gemelte graeff tho Meghen in bewaernis gehatt, desgelycken wes den Ravensteynschen gebeurt, sullen een ider tot welfaert des gemeynen lants halden ende bewaeren, dat den gemeynen lande der halven geen schaeden geschiede, to wetene, dat die onderdanen der Ravensteynschen dorperen halden sullen opwaerts aen den nieuwen dyck ses ende dartich royen, ider roede ad sesthien voeten, ende die grave tot Meghen voors. in den selven nieuwen dyck twintich roeden nederwarts streckende.

Ten anderen, dat die onderdanen der graeffschap voors. in den lande van Ravensteyn geërfft synde ende uytter sluyse watêr laten, gehalden syn daer mede te schieten

(1) Deze privilegiebrief is reeds afgedrukt onder n° 14, blz. 74.

ende te genieten, behaltelyck des graeven van Meghen erffgoet.

Ten derden: alsoo die Ravensteynsche onderdanen geklaegt [hebben], wie sy hier bevooren durch den dyckgreve ende heymraden tho Meghen mit der schouwe besweert wurden, ist gestalt ende den dyckgreven ende heymraeden op hueren eide befolen, niemandt boven reden te besweeren, dan einen ideren rechts weder vaeren ende geschieden te laeten: woe aver daer enteinden sulcx geschehe, salmen den drosten tho Meghen in der tydt verwittighen, die selve insiens hebben, dat sulcx affgestalt werden sall.

Item dat alle binnen dycken ende dammen gehalden werden sullen, wie sy fuhr veertich, vyfftich oder sestich iaeren gehalden syn worden.

Ten vyfften is verdraghen, off die Maese boven oder beneden der sluyse toesluege, daer mede de waterganck van der sluysen verhindert wurde, sall ein ider geoorlofft wesen die te openen, om tot der stromen to utfliet to maecken, doch tot minsten schaden des graven van Meghen ende ter naester gelegentheyt, ende sullen sulcx erst tot onderhaldinge geruemstes (1) graven van Meghen hocheyt aen den drosten offte officieren to Meghen gesinnen (2).

Demna bekennen wy Wilhelm, hartogh ende heere tho Ravensteyn, dat wy ter onderdaniger bede ende begerten onser onderdanen ende die geërffde voors. tot welfardt ende besten der landen sulcke articulen ende verdraghen voors. bewilgt, toegelaten ende bestediget hebben, bewillighen, tholaten ende bestedighen genedichlyck mits desen

(1) *Geruemtes*, denkelijk *genuemtes*.
(2) *Gesinnen*, te kennen geven.

onsen brieven, behaltelyck ons onser hocheyt ende gerechticheyt, ende dieselve te veranderen, te vermeerderen offte te minderen, als onse unnd onser onderdanen ende der landen beste ende gelegentheyt erfurderen wurde, sonder arghelist. In oirconde der waerheyt hebben wy onsen zegell aen desen brieff doen hanghen, die gegeven is inden iaere ons Heeren 1546., den iiij dagh Septembris.

N° 85. 3 Mei 1548.

Willem IV, hertog van Kleef, geeft eenige voorregten aan zijne onderzaten van het land van Ravestein, ter gelegenheid van zijne inhuldiging.

(Geauthentiseerde *Landtchaerte van Raeesteyn,* Ms., berustende in het gemeentes-archief van Herpen, fol. 40 vso - 43, vergeleken met Christyn, *Costumen van Braband,* dl. II, blz. 1001.)

Als onserenn gnedigen fursten und heeren herthogen tho Cleve, Gulich und Bergh etc., opter huldingh tho Ravensteyn, iij May anno xlviij, allerley requesten ten handen gecommen, soe werdt daerop van wegen synner furstliche gnaden voor gnedich bescheyt und aintwoort gegeven, als hier nae:

[I.]

Van thynsguederen [tho] Uden, Herpen ende toebehoirten.

Eerstelyck, als die semptelycke ondersaten van Uden, Herpen mit hoeren toebehoirten, in oer supplicatien sich beclaeght, mit den gewinnen der thynsguederen besweert te syn, nemlich als man und wyff versterven und die kynder daernae dem thyns gewinnen willen, dat der rent-

meester alsdan dengenen, dem dat thynsgoet inden magescheyt (1) toegedeylt is, nyet aen nemen wille, ten sy dat kynder die opdraght ader (2) vestynge semptlyck doen, ader dat maeghscheyt voorden thynsheeren geschye, mit meer dergelycker besweernisse. Daerop wordt voor goet aengesien und van wegen hooger gedachtenis onssers gnedigen heeren etc. verwillicht, soe vern eenich magescheyt, dat tusschen den partyen behoorlycke tyt ende wyse gemaeckt, ende die naemen ende toenaemen der geërffde daer inne benoempt ende verthegen weren, binnen behoirlycker tyt gepresenteert wurde, alsdan sall die rentmeester den genen, die sulcx thynsgoet toegedeylt is, te boecke setten, ende en sullen die partyen in dyen gevalle nyet meer schuldich syn te betaelen dan oere gewoontelycke wynnenghe, te weten, eynen eynfoldich thyns, als verstoerft en. vererfft wesende op een ander persoon. Ende wanner imant van vaeder oft moeder synne kynderen sulcke thynsgoet in heylichs voerwaerden mit geven wurden, soe langh als die alderen, die te boecke staen, noch in leven syn; wan oyck dat thynsguet binnen den geaccostumeerden ses weken nae affsterven der alderen vanden kynderen eens gewonnen en. te boeck gesath weren, ende dan dat selvige goet imants vanden kynderen toegedeylt wurde, soe en sall van ons heeren wegen daeraff geen niuwe wynnenge geyscht worden (3), mer allein die name op den genen, der iet (4) behelt, umh gesat werden, wurde aver dat thynsgoet in eenige magescheyden oft andere verdregen imantz vrempder tho gedeylt, die vander succes-

(1) *Magescheyt,* verdeeling onder magen of bloedverwanten.

(2) *Ader,* d. i. *oder,* Christ. *ofte.*

(3) *Worden* uit Christ. ingevuld.

(4) *Der iet,* Christ. *die dat.*

sien, daeraff dat thynsguet hercompt, nyet en were, soo sall die frempde persoon duble wynnenge daeraff geven ende oyck te boeck gestalt werden. Wanneer oyck imants een offt meer verscheyden erffs off stucx hedt, die dem heeren iaerlyxschen thyns geldende syn, ende dan een vander voors. stucken off thynsguederen vererfft, umbgesath, vercocht off mit vuytgaender belastingen verhandplicht wurde, in desen gevalle sall die rentmeester van sheeren wegen nyet van allen ende elcken verscheyden thynsguederen, mer allein vanden selven stuck ende thynsguet, dat alsoo vererfft, vercocht offte belast wurdt, in maeten (1) als voorscreven, behoirlycken thyns nemen sonder meer. Ende men sall tot elcker tyt voergenoten (2) ende palen, voor soe voel moegelyck, wer mit brengen ende opt thynsboecke setten laeten, op dat elck syn (3) waerschap seker en. gewys blyve.

[II.]

Van schatten der buyten goeden.

Aengaende die schettinge der buyten geërffden etc. wyret gelyckfals bedacht, naedyen die ondersaten under Ravensteyn, Herpen en. Uden mit den toebehoerten, van oeren guederen, dat buyten gelegen, als van alders hercommen, nyet fry gehalden werden, soe mochten sy die buytenlendigen op heure gueder inden lande Ravenstein, Herpen en. Uden mitten toebehoirten gelegen, oyck wedersetten, doch dat gelyckicheyt inder schattinge gehalden werde, tho weten, dat die buytenlendigen nyet hooger dan die inlendischen aengeslaegen noch belast en werden,

(1) *Maeten,* Christ. *manieren.*
(2) *Voergenoten,* Christ. *die ringhenoten.*
(3) *Syn* uit Christ. ingevuld.

und dat allet sonder prejudicie der landtcaertthen en. behoudens onsern gnedigen heeren daer inne nae gelegentheyt anders te versien.

[III.]

Dyenst om rogge te vueren opten Bossche.

Opt poinct beclaegende den dienst tot den rogge te fueren opten Bossche, daeraff men begeert die coste voor den voerman ofte eenen stuyver sdaegs etc. Wie wael onsse gnedige heer vermoeg der landtcaerte daerinne nyet gehouden, soe wyl dan noch syne furstliche gnaden soe begnaeden: alsoe wanneer sy opten Bosch dienen, dat sy dan van ider waeghen sdaeghs eenen stuyver Brabants hebben sullen voor die cost, gedurende soo lange onseren gnadigen heeren believet ende nyet langer, en. onaffbreeckelyck syne furstliche gnaden hoogheyt.

[IV.]

Van swarmthient.

Opt poinct beruerende den swarmthynt etc., soemen verstaet dat die thiendeners soe wael aender Maesen als aender heyen dese swarmthient nemende syn, nemlich vanden swarmen aender Maesen den thienden, ende vanden selven nochmaels mitten anderen swarmen opter heyen vallende avermaels den vyffthienden swarm; soe sall de rentmeester teghen der naesten verpachtingen hier aen vernen vermanen, umb die voerwaerden der maeten tho stellen, dat die onderdaenen nyet voirder dan eynfoldich verthient, alder sonst goede ordineng daerop gemaeckt werde.

[V.]

Confirmatie der lantcaerthen.

Opt poinct van confirmatie der ordinantien en. lantcaerthen etc. wil sich onse gnedige furst und heer den ondersaten tho gnaden en. beste daer inne und sunste (1) in dien geven wes tot oeren gedyen (2) und waelfaert reycken doer gnedelich und gebuerlich halden, und sullen de gelanden copye authentycque van heuren landtcaerten und anderen privilegien en. brieven averschicken, vermoegen der affrede (3).

[VI.]

Van dienst op Cleve.

Item als sy oyck gebeden des dynsts op Cleve ende dergelycken verlaeten tho syn etc., will ons gnadige heere bevelen doen, dat sollichs redelich und sonder beswernisse mit oen gehalden (4) werden sall.

Dasz diesze Copei mit einer in einem alten Büchlein geschriebenen und von einem geistlichen Notario Dietherich von Einhoudts vidimirten Copeien, so der Scheffen Angaben nach in ihre Cummen gefunden und von altens bewardt worden sei, gleichlautendt befunden, betzeugen mit unserer Handtunterschrifft.

DIETRICH SIBERGH.
SIBERT VON ACHTEVELT.
GODEFRIDUS ODENDAELL, landtschryver (5).

(1) *Sunste,* CHRIST. *anders.*
(2) *Gedyen,* CHRIST. *dienst.*
(3) *Affrede,* CHRIST. *afspraeck.*
(4) *Mit aen,* d. i. met den, CHRIST. *niet onthouden.*
(5) Bij deze drie namen zijn twee cachetten in rood lak opgedrukt, en daaronder de zegels van Ravestein, Herpen, Uden en Velp op eene papieren ruit.

N° 86. 13 Maart 1557.

Aanvulling en bevestiging eener keur van den 17 *December* 1526, *wegens het gebruik van den Peel, gegeven door Willem IV, hertog van Kleef, als heer van Ravestein.*

(*Landtchaerte van Ravesteyn,* Ms. v. C., fol. 156-160, vergeleken met Ms. v. C. n° 2, fol. 5*a*.)

Van den Peedel.

Wilhelm, hartogh tho Cleve, Gulich und Berghe, grave tot der Marck und Ravensbergh, heer tho Ravensteyn etc, wy doen condt ende laten u, onse drost ende rentmeester tot Ravensteyn (1), voort scholtissen, schepenen, geswooren, richteren end' andere onse onderdaenen tot Uden, Zeelandt und Boeckell weeten: wie wael doe wylent den hooghgebooren heeren onsen frundelycken lieven oome Philipsen, heeren tot Ravensteyn, seeckere ordinantie, wie idt op onse Peedel aldaer mit dat torffsteken ende vercoopen desselven gehalden werden soll, in voorleden iaer van [1500] xxvj gemaeckt ende vercondicht, van woorde tot woorde luydende als volght:

Philips van Cleve..... anno 1526 (2).

Soo oommen wy doch ganselycke in ervaeringhe, dat onse rentmeester oder onse torffthys pechteren tot geender tydt wtdruckelyck aengegeven werde, wie die vercoopere ende coopere syn van den verkofften torve, noch oock wie vuel des verkofften torffs en. waer hy gesteec-

(1) *Tot Ravensteyn* uit Ms. v. C. ingevuld.

(2) Deze keur is hiervoor afgedrukt onder n° 74, blz. 382.

ken zy, sonder dat die vercoopere mit den torffthyns pechteren alleen in't gemeyn componeeren ende sich eenich pennincks verdraghen voor den alinghen torff, soo sy verkofft hebben, ader noch te vercoopen bedacht syn, sonder eenighe van den voors. qualiteyten te kennen te geven; ader in gevalle onse thynspechtere sulcken aengeboden compositien niet aennemen, den gesteecken torff op den Peel bis in dat volgende iaer staen laeten oder onder den phyn selffs te verbarnen, willen te huys fueren, ende dan denselven torff (1) effenwell noch anderen heymelyck vercoopen ende alsoo onsen gebuerlycken thyns onthalden en. ontwynden; oock dat allerley nye cuylen op den Peel gegraven, welcks dat dat op ende aff vueren van den Peel in't lanckheyt der tydt verhinderen ende sus verdorven werden, ende beruerte onse thyns te ontweynden oock groote oorsaeck ende behulp geven. Dewiell nu sulcx allet opentlyck teghen gemelter ordinantien, ende niet alleen ons, sonder oock onser gemeyner lantschap aldaer inne die lengde ter grooter besweeringhe, schaede en. naedeele van den niet rychlich voorcommen geraeden worden: demnae hebben wy dieselve ordinantie ons end' onse onderdaenen te huede ende waelvaert vernieuwt ende bestediget, vernyen ende bestedighen dieselven overmits desen, ende lasten ende beveelen derhalven u onsen drost en. rentmeester, voirts scholteten, schepenen, geswooren, richteren ende anderen onsen ondersaeten voors., dat ghy voortaen teghens dese ordinantie niet voornemen offte handelen, in wat schyn dattet oock geschien mochte, sonder dieselve in allen oiren puncten en. articulen vastelyck halden en. achtervolghen, by den geenen daerinne verlyst, ende daertoe noch vyff alde schilden aen u onsen

(1) *Torff* uit Ms. v. C. nº 2 ingevuld.

drost ende rentmeester tot onser behoeff onaffluesselyck te betaelen; oock dat ghy onse drosten ende rentmeesters goede vlitighe opsicht hebben ende daerom zye, dat den alsoo geschye, ende ter erlangungen berurter peenen behulpelyck syn den geenen in der behoeff, die inder ordinantien gesath; inszgelycke gemelte alde schilde, alsoo duck als ons die vervallen, invorderen ende ons dieselffste, alst behoort, berekenen; versien wy ons alsoo ganschelyck. Gegeven onder ons [zegel], den 13^{en} Martii a° 1557.

Secreet zegell.

N° 87. 28 November 1565.

Prins Willem van Nassau en de markgraaf Jan van Bergen-op-Zoom maken een voorloopig verdrag, als gekozen arbiters, over den Zegedijk onder Haren.

(*Landtchaerte van Ravesteyn*, Ms. v. C., fol. 168-171.)

Provisioneel accoort over den Zeedyck onder Haeren in't graeffschappe van Meghen.

Alsoo sekere quaestien unlanx leeden verresen syn geweest tuschen den doorluchtighen hochgeboornen fursten unnd hern, hern Wilhelmen, hertoghe to Gulick, Cleve unnd Bergh, graeven toe der Marck unnd Ravensbergh, heren to Ravensteyn, ter einre, ende den edlen welgeboornen heren Carle van Brimeu, greven van Meghen, ter andere zyden, oorspronck genomen hebbende uyt ende van den dycke, liggende in't voors. graeffschap van Meghen, streckende van den Maesdyck by de Harensche sluyse aff,

langs den Harenschen Zeegdyck, zuetwaertz op voor by Sebers wiel ende Berchem, soo by der caerte daer van gethoont, te sien is. Omme die welcke mit vrintschap ende in der minnelickheyt te veraccorderen ende nider to leggen, die voors. hern versocht hebben unns Wilhelm van Nassaw, prince van Orangen, ende Iohan, marquis van Berghen, te willen verstaen op 't gene dat unnsz van den einen unnd des anderen weghen, dienende tot elx guet recht, aengegeven soude worden, ende dat wy uyt den allegatien, die wy van der einer unnd anderer zyden verstaen souden, vermoghen souden parthyen voortehouden alle middelen unnsz bedunckende eenichsints te moghen dienen, omme mit vrintschappen en. in de minnelickheyt- hrure H. G. en L. te vervorderen. Welcken last, als begerende uyt goeder affectien daer toe te verstaen, ende de voors. heeren in meerdere saecken dienst te doen, wy gerne ende flietelyck geacceptiert hebben gehadt, ende het soo sy, dat dien volgende die voors. myn heere die hertoghe binnen sekere daeghen herwarts by unnsz in deser stadt van Brussele geschickt heefft gehadt die erenfeste ende hochgelerde Iohan Lauwerman ende Rydigher Rudensheyt, rekenmeester, beyde der rechten licentiaten, omme mit hen deshalven, als synde gecommitteerde, te handelen ende te communicieren, alwaer oock in persoon gecompareert is die voors. myn heere die grave van Meghen mit synen raedt. Soo is dat, naerdien wy die voors. gecommitteerde ende grave, soo in 't particulier, als oock t'samen, te meer reysen in 't langh gehoort, ende die allegatien ende redenen van wederzyden bygebracht ende geproponiert, verstaen hebbende, wy geen middelen en hebben connen gevinden, om dieselve parthyen absolutelyck t'appointeren, overmits wy die plaetse contentieus

noyt gesien en hebben, dan soude unnsz guet duncken, om alle goede vrintschap ende nabuyrschap tuschen de voors. heeren ende heure ondersaten t'onderhouden ende te voeden, die voors. heeren souden binnen drie maenden herwaertz, sonder langer vertreck, soecken, verkiesen ende constitueeren tot arbiters, arbitrateurs ende minnelycke sechsluyden, eenighe personen, hen sulcke saecken verstaende ende niet partial offte suspect synde, aen den welcken huere H. G. en L. souden die voors. huere quaestien ende differentien verbliven ende uytgaen by behoorlycke brieven van compromis ende submissien, in der bester ende allerstrickster offte bescheydender formen gedepescheert, alsmen sulcke brieven gewoonlyck is offte eenichsints soude moghen maecken ende depescheeren, om alle tokomende quaestien ende differentien t'eenemael te schouwen ende uyt te sluyten, gevende deselve volcomene ende irrevocable macht, om alle dieselve van wederzyden verstaen ende hen volcomentlyck informiert, die tilderen (1), die elck van syner zyden soude willen tot synre intentie dienende over genomen die plaetse contentieux gevisiteert, ende op alles getuegen nit suspect, mit alle andere verificatien daer to dienende, in't langhe gehoort ende overgewoghen hebbende, die selve mit einen overman offte superarbiter, by hen arbiters daer toe te nemen, indien noot waere, ten principalen te termineren ende te decideren. Doch om middeler tydt te beletten ende te schouwen alle inconvenienten en. schade, die d'ondersaten d'ein den anderen souden moghen doen, offte die den einen offte den anderen mochten over commen, heefft unnsz bedocht, allen saecken well overgeleyt ende geponderiert hebbende, dat onvermindert ein iegelycke guet recht, soo ten princi-

(1) *Tilderen*, lees *titelen*.

palen in't petitoir als in possessoir, ende elckelick in syn geheel blyvende: men sall reparieren van des voors. graven weghen ende stellen in synen ouden staet den voors. Seegdyck, streckende van den voors. Maesdyck aff, langs den Harenschen Seegdyck suetwartz op tot aen Sebertz wiel, by die van Ravensteyn deurgesteken geweest synde, dat soo veel als den voors Seberts wiel begriept ende hem extendiert, die voors. van Meghen oock die openinghe van den dyck ende waterloop daer door lopende ende gemaeckt, sullen moghen doen to stoppen mit ein vingerlingh, 't welck sy sullen vermoghen te doen maken ende leggen om den voors. wiel, in forme van eenen kaedyck mit behoorlycke beloop van drie voeten hoogh, sonder meer, boven die gemeyne campen lants daer ontrent offte by liggende; ende van de zuetzyden van de voors. Sebertz wiel vortz zuetwartz inne sullen die drie gaten offte openinghen in den dyck aldaer liggende, die by die van Meghen in dit teghenwoordich iaer togedampt offte togedyckt ende gestopt syn geweest, ende by die van Ravensteyn wederom doorgesteecken ende geopent, waer uyt dese quaestien ende geschillen hueren oorspronck genomen hebben, oock middeler tydt openblyven in sulcker diepten ende weyten, als die waeren voor ende aleer die voors. grave off de syne die hadden doen stoppen offte todycken. Ende soude unns vortz guet beduncken, dat die voors. heeren huere officieren ende ondersaten bevelen souden, well scherpelyck het inhouden van desen in alles nae tegaen ende t'observeren, sonder daer jegens te kommen offte te doene in eenigher manieren, ter tydt toe, [dat] dese saecken ende quaestien ten diffinitive geuyt ende geeint sullen wesen, nae welcke uyttinge ende diffinitie sy luyden hen als dan sullen moghen weeten, hoe te regu-

leeren. Aldus gedaen ende geadviseert by uns prince en. marquis voorn. in der stadt van Brussel voors., ten wel believen ende goeden gevall van de voors. heeren. Ende syn alle die voors. communicatie ende geproponeerde raminge geschiet under expresse protestatie, van dat huere H. G. ende L. hinc inde hen daer mede niet en sullen moghen behelpen, in praejudicie van des einen ende des anderen goeden rechte, noch en sall dit uns advys sulx niet syn te verstaen offte t'interpretieren. T'oirconden onser beyden namen hier onder geschreven, op den 28^{en} dagh van November 1565.

GUILIAUME DE NASSAU.

IAN DE BERGHE.

N° 88. 16 Januarij 1566.

Accoord wegens de vrije Keukentiende te Uden, met den bezitter aangegaan (1).

(Notariele copie, ten archieve van het Kruisheerenklooster te Uden.)

Alsoo die innegesetenen des durps van Uden hadden, doer zeeckere misverstant, in haire schattinge ofte bede gestelt, die zy mynen genaedigen heeren den vorst van Cleeff gegeven hadde, sekere thiende mit hairen toebehoirten, genoempt die Cockthiende, tot Uden gelegen, Wouteren van Achelen toebehoorende, en. alsoo dat die bedesetters des durps voirs. deselve thiende tot voldoeninge vander voirs. beden op Vrydach, den xxj^{en} dach Decembris, tot Uden hadden doen deylen gehadt. Tot welcken

(1) Zie wegens dese Keukentiende hiervoor bladz. 12.

daighe comparerende aldaer Willem van Emmerick, inne den naeme ende als volmechticht vanden voirs. Wouteren van Achelen, voirden schoutet van Ravesteyn ende schepenen van Uden, denselven aldaer thoonende het volcoomen bescheedt des voirs. Wouters van Achelen vanden voirs. thienden, waer inne bleeck; dat die voirs. thiende was een vry eygen leengoet, dwelck der bedingen oft schattingen nyet subject en was, thoonende alsoo den voirs. schoutet ende schepenen t'voirs. bescheedt, begherende tselve van hair oversien ende gevisiteert te worddene, ende dairvan heysschende nae dier bancken recht eenen voiroirder. Die voirs. schoutet ende schepenen t'voirs. bescheet oversien hebbende, hebben verclaert, dat midts dien de saecke den gemeynen nagebueren aengaet, datmen de saecke den drossart van Ravesteyn, als overhooft, soude aengeven, ende aldaer des anderen daighs, den xxij^{en} Decembris, op sunt Thomas dach xv^{c}lxv, compareren, omme de saecke aldaer te beslichten. Tot welcken daige compareerden aldaer voir den drossart ende schoutet van Ravesteyn, aldaer tot Ravesteyn die voirs. Willem van Emmerick, inne den naeme vanden voirs. Wouteren van Achelen, ende den iongen Willem Dirck Thyssen, Wouter Aertsen ende Iacop Goyens, inne den naeme vanden voirs. dorpe van Uden ende als daertoe byden naegebueren gecommitteert. Ende hebben alsoo die voirs. naegebueren haire saecke aldaer te kennen gegeven, waeromme sy de thiende inder beden gesat hebben: inden iersten, omdat de voirs. thiende iaerlycx wordt gethoelt ende gemest midt den messe oft stroyssel, dwelck men opder gemeynten van Uden haelt. Ten anderen, dat de naegebueren hen grootelycken beclaegen, dat de thiende haer soo wel nyet gegeven en wordden om te pachten,

als eenen anderen buyten den dorpe wonende, sy willende meer voir geven ende soo wel betaelen, als een ander, ende vele meer andere reden, die sy daerom hadden tegen den drossart. Die voirs. Willem van Emmerick hier tegens den voirs. drossart exhiberende het bescheedt vande vryheyt vande voirs. thienden mentionerende, medt zekere schrifture byden voirs. Achelen daerby gevuecht, ende die voirs. Willem van Emmerick aldaer den drossart int lange verhaelende ende verclaerende mondelinghe de redenen, waeromme de voirs. thiende, achtervolgende het schoon bescheedt aldaer tegenwoirdich zynde, behoort vry ende vranck van eenige schattingen te wesen, gelyck t'selve over meer dan dry hondert iaeren geweest is. Die voirs. drossart den voirs. van Uden tselve te kennen gevende ende wederomme haire antwoirdt daerop hoorende, ende nae lange communicatie ende affende toegaene, soo heeft die voirs. drossart verclaert zyne meyninge te wesen van deser saecken, zonder nochtans prejudicie van yemants goet recht, dat die voirs. Achelen den voirs. naegebueren vuyt goede fruntschappen ende naebuerschappen, ende nyet egheenssins ter saecken vande schattinge van zynder vryer thienden, geven soude een goude croone, ende dat de voirs. Achelen zyne thiende, zoe wanneer de iaeren vuyt souden zyn van zynen tegenwoirdigen pachtenaer, aldaer tot Uden voir de gemeyne naebueren aldaer tot Uden ten boirde soude stellen, omme te verpachten, sy van Uden souden den voirs. Achelen van zyne betaelingen genoch verseeckeren ende wel betaelen, dat hy hem soude bedancken; ende wanneer die voirs. Achelen zyne thiende tot Uden verpachten, soo sal t'gemeyn dorp van Uden onder het dorps van Uden zeegel den voirs. Achelen beloffen, dat sy den voirs. Achelen

ende syne naecomelingen ten euwighen daighen nyet meer ter saecken van syne thiende sullen molesteren, maer vry ende ongemolesteert laeten, achtervolgende zynen bescheede: t'selve die voirs. drossart alsoo voir het beste verclaerende zyne meyninge te wesen. Die voirs. Willem van Emmerick daer inne nyet consenterende, heeft begheert tselve den voirs. Achelen te kennen te geven, daer toe sy den selven dach hebben veraccordeert van een Woensdach toecomende in drye weken, omme tot Uden alsdan te comen verclaeren, oft den voirs. Achelen alsoo beliefden te achtervolgen. Ende ten daeghe voirs. is die voirs. Willem van Emmerick aldaer tot Uden gecompareert, en. heeft aldaer verclaert, dat die voirs. Achelen metter voirs. vuytspraecken te vreden was, ende dien naegaende de voirs. croone byden voirs. Willemen van Emmerick, inne den naeme des voirs. Achelens, daernae bynnen den Bossche betaelt. In kennisse der dingen voirs. hebbe ick Willem van Emmerick dit onderteekent, als notaris, byden hove van Brabant totten exercitie vanden notarisschap geadmitteert. *Ende was onderteekent aldus:*

DE EMMERICK.

Gecollationneert teghens zynen originalen, by d'eyghen handt van wylen Willem van Emmerick onderteeckent, ende daer mede dese copie bevonden accordeerende by my Ian Hogaerts Kelders, openbaer notaris byden raede van Brabant geadmitteert, ende greffier vanden geestelycken hoeve en. bisdom van Shertogenbossche, dwelck ick attesteere onder myne gewoenlycke signature hier onder gestelt.

HOG. KELDERS.

N° 89. 18 Mei 1569.

Overeenkomst tusschen den heer van Ravestein en den graaf van Megen, wegens den Zegedijk onder Haren.

(Notariele copie, ten archieve van het dijkbestuur te Ravestein, vergeleken met *Landtchaerte van Ravesteyn*, Ms. v. C., fol. 171 (1).)

Als tuschen den durchluchtige hochgeborne furste unnd hernen, hernen Wilhelmen, hertogen to Cleve, Gulich unnd Bergch, hern to Ravenstein, unnd oerer furstliche gnaden Ravensteinischen underdane aen einem, unnd dem edlen unnd wolgeborne hern Carlln van Brimeu, greve tot Megen, des furstendoms Gelre unnd graeffschaps Sutphen stathelder, unnd oerer gnaden Megensche underdanen aen andere deill, sich unverstant unnd gebreken van wegens opmaekens unnd doerstekens des Harensche Zegedycks erhalden duet, derhalve dan to mehrmalen guetliche bycompste beramet, unnd daerom unfruchtbarlick aftgegange, dat die Ravensteinische underdanen die furgeslagne middell dermaete gefunde, dat daerdurch oere lenderyen boven den voerss. Zegedyck gelege, in tyden wanner oer schluess nit trecken kunde, under watere blyven unnd verdroncken sein mueste. Unnd dan hoch unnd wolermelte beide her van anfanck nit anders gemeint, dan den eine den andern in der gueden, so vill sonder mercklichen verderff beiderseits undersaeten geschieden kan, to geliven. Unnd dan van den Megenschen underdanen wegen eracht worde, wanner dat water uit dem lande van Cuik unnd fun-

(1) Dit charter is afgedrukt achter een request door het dijkbestuur te Ravestein in 1824 aan de Provinciale Staten van Noord-Braband ingediend, in fol.

ste van Harpen herafkommend duerch eine alden graven, die Rietgraeve genant, op die kribben in bemelten Zegedyck gelege, geleit unnd wort durch die kribben in die Megensche wetering, gegrave ende gebragt wurde dat daerdurch die van Ravenstein des waters quyt werden kunden, offschoen suss der voorss. dyck over all opgemackt wurde, gemerckt die lenderyen, ietz daer ungelich leger, dan aen Zebertz vundaen andern wylen de Pelingen dycks im affloepen des waters gefunden sein solln.

Daerentegen offmaell die Ravensteinische underdane ter contrarien gesustiniert, dat by experiencie befunde, dat die Zebertz wyell, wanner hy geopent mehr waters trecke sall, unnd dat die vorss. dyck van unnerdenckelicke iare so lege gelegen, dat by groete watern dat selvige nit allein durch die wylen, so daerinne syn, sonder over die dycken hergeloepen, dat nit mogelick, wannehr der dyck dorn van Mege begerte na opgemackt werde soll syn, die van Ravenstein des waters durch die kribbe unnd Steinische wyell allein in mate vorss. quyt gewerde kunde. So is doch ten leste op hueden dato na ingenommen bericht to underhaldunge gueder nabuerschap, unnd to versueken, off dat water aver nafolgenden wege mit beiderseiz underdane minsten schaden affgeleit werde mucht, beraempt, dat die Ravensteinische underdane den Rietgrave tusche Ravenstein unnd Berchem gelege, mit behulp der van Berchem opgrave unnd aen die kribben brenge sollen, um durch die kribbe vors. in die Megensche weteringe sich in des hertoge wetering streckende, gebragt, gegrave, unnd dat water van bove kommende so vill mogelick doer hen geleidet unnd gediriviert, oeck der weteringe schoubar gehalde unnd van dem scholtis te Ravenstein die schou daerover gefuert to werde.

Als dan beide hoch unnd wolermelte hern by de van Berchem, unnd waer sulchs mehr nodig, mogelichs fleiss befurdern willen late, dat die vorss. van Berchem daerto verstaen unnd deme also mede nakomme wolle. Unnd um widers te versueken off dat water van Loen, Ravenstein, unnd daerunder gefalle op den Seberz wyell kommende, oik durch die kribben unnd den Steinsche wyell affgeleit werden mogte, als die Megensche vermeine, sullen die van Ravenstein den alden grave van den kribbe jegen de Seberz wiell in die Ravensteinsche weteringe langs den vorss. Zegedyck streckende, so diep unnd breit, als die nodurft erfordren will, oprumen, unnd nit allen die vors. kribben sonder oik den Steinsche wyell unnd ander gater tuschen beiden openhalde. Ingeleicken sollen die Megensche underdane eine grave so weit oere weteringe na Teeffelen, is durch des heiligen Geistes to Bosch landt in oer weteringe grave, unnd also wort underhalden. Doch sullen die Ravensteinsche die vergravene erde unnd landt dem vorss. heiligen Geistes meisteren affwilligend, unnd sollen die Megensche die weteringe unnd toghgrave langs unnd na der Spanscher stege, unnd alle andere grave daerop respondirende opruime und schoubar halden, daermit dat water durch die Steinsche wyell, so woll als die kribben unnd andere gatern, tuschen gemelten kribben unnd Steynsche wyell gelege, na der vorss. Megenscher wetering vuegelec (1) synen afftogt hebben moge. Daernefens sol wol ermelter grave unnd oerer gnade Megensche underdane den vorss. Zegedyck van der Maes-schluezen opwartz bes aen den vorss. Seberz wyell exclusive ophogen mogen, dat leegst na de hochste, unnd belangende die vorss. Seberz weill, is bedagt, dat die dyck so nu

(1) *Vuegelec*, Ms. v. C. *ongelett.*

durch demselvigen wiell gefunde anderthalve voet gehoeget, na weisinge (1) eines paels so itz und daerinne geslage. Wie dan geleickfals Ryckskens wiell na derselver hoechsten in Seberz wiel opgemaeckt, unnd die gateren in den dyck tuschen bemelte Seberz, Ryckskens und Steinsche wyell gelegen, durch ut anderhalve voet hoger dan dat daer by binnedycks gelegene Megensche landt gefunden, opgemackt werde solle. Dat aver den dyck van den Steinsche wyell aff, mit synen gatern to den kribben toe nit opgemackt, sonder wie hy nu gelege te laten syn soll, deweill over die Ravensteinsche utt wielen angezeigten ursaeke befruchten, dat sulluk opmaken des Seberz unnd Ryckskens wyelen, unnd des dycks tusche Seberz unnd Steinschen wiell vorss. hun to unleydelycke schade reisen wurde, is solke opmakinge nit anders dan op ein versueken van ein, twee, drye offte vier iare bedagt, mit der bescheidenheit imfall unnd so balde enige partie midler wiell befunde unnd aengeve dede, dat sy mit vorgemelte bedachtem middell van den Seberz unnd Ryckskens wylen unnd van den dyck tuschen Seberz unnd Steinsche wylen bovengemelt merckelick beschweert, dat alsdan die Seberz unnd Ryckskens wyell mit den dyck tuschen Seberz unnd Steinsche wyele gelegen, in den stant, daerin die nu gefunden, wederom gebragt, unnd daerna durch beider hern verordneten andere leitlicher pillicher unnd dreglicher wege daerover bedacht werde solle; doch wes sich mehr beraempt unnd boven gemelt staet, soll daer mit nit opgeheven, sonder in aensehung mercklicher aengewanter koste altoess blyve unnd also gehalde werde.

Deweill oik die van Dieten des graevens van Herpen heraff unnd langs de voorss. dyck vornemlich bie der

(1) *Weisinge*, Ms. v. C. *vuytweisinge*.

schluisen genieten werde, derwege sy oik billick daerto te contribuere, hebben die Megensche verordnete aengenome, sulchs aen wolhboernen gnedigen hern to brenge unnd to befurdern, dat die van Dieten bericht unnd daer hen gehalden werde mogten, na gedraege oerer mergentaell, mit daerto to geve allet op gnadigs gevallen hoch unnd wolgemelter hern, unnd daer sulchs nit aengenomme unnd ratificiert, einer jeglichen hoch unnd wolgemelter partye oeres vorhem gehalter hoch unnd gerechtigheit vorbehalte. Des in orkundt seind deser beraminge twee opgericht durch beiderseitz verordneten underschreve den xviij May anno xv^{c}lxix.

Henr. van der Reik.
Ott van Wachendonck.
R. Rudenscheidt.
Fredericus de Boeymer.
Michaell van Eyck.
Henricus Lystrius.

Dese copie ist collationirt und dem originall gleich befunden, dat ick Wolter Verwer, openbarer notarius, betuege mit deser meiner eigener handtschrifft. Actum 27 Iunii 1596.

Wolt. Verwer.

N° 90. 1 Augustus 1569.

Geregtelijke verklaringen, voor de schepenen van Grave afgelegd, omtrent de grenzen van den Graspeel tusschen Grave en Escharen ter eenre, en Zeeland en Uden ter andere zijde.

(Van Alen, Paringet's *Beschryving van Grave,* blz. 484-487.)

Wy Dirk Selen, Jan Coenen, Schepenen tot Grave, doen cond allen en een ygelyk, certificeerende met desen openen brieff voor de geregte waarheyt, dat op huyden van dese voor den Scholtus en voor ons Schepenen voorsz. in propren persoone gecompareerd en verscheenen syn Thys Goerts, out ontrent 60. jaar; Gerrit Bol, out ook omtrent 60. jaaren, wonende op Hal; Item Ermert Michiels, woonende ook op Hal, out omtrent 70. jaar, geboren van Zeelandt; Item Ermert van Luenen, out omtrent 75. jaar; Jacob Willems, out omtrent 65. jaar, en Peter Gerrits, out omtrent 74. jaar; dese leste drie persoonen van Mil; elk van dese persoonen beset synde en met regt bedwongen om der waarheyt getuygenis te geven, ter instantie en verzoek van Mr. Arnt van Bocholt, Burgemeester der Stad Grave, en hebben op seeckere interrogatorien gerigtelyk getuygt en gedeponeert, met opgesteeke vingeren lyfelyk aan God en de Heyligen gehalden en gesworen.

In den eersten getuygt de voorsz. Thys Goerts en Gerrit Bol, dat hun kennelyk en waaragtig is, dat hier voortyts twist en differentie geweest is tusschen de Borgeren van de Grave met die van Eesscharen ter eenre, en die van Zelandt en Uden ter andere syde, en dat belangende

de bepaling van de Graspeel ten tyde van Arnt van Bocholt, amptman tot Grave voorsz., welke is overleden doen men schreef 1528. ongeveerlyk, en dat beyde de voorschreven partyen Officieren en naebueren van beyden syde sig vergaderd hebben op de voorsz. Graspeel en de palinge genomen vanden hoogen Raam of van Roeksnest, en van Roeksnest op Schuyffelkens berg, gelegen by den weg, die van 't Oventie afkomt nae Mil toe, en vanden voorsz. Schuyffelkens berg af tot aan den Udensen berg, en dat de voorsz. partyen verdraagen ten beyden syde, dat over geen syde van den hoogen Raam naast Zeelandt de Zeelanders soude competeren, en de andere syde, herwaarts nae de Graaf en Eesscharen streckende, den van de Graaf en Eesscharen solde competeren, gelyk sy deponenten voorsz. sulks van haar alderen hebben hooren seggen en alsoo tot den voorsz. tyd onderholden. Welken Gerrit Bol, tuyge voorsz., Dirk Bol, synen vader, alt wesende ontrent 90. jaar, ook hadde hooren seggen, dat de voorsz. palinge alsoo als voor gehalden is geweest. Voorts tuygt den voorn. Gerrit Bol, dat hy over de 50. jaar de schapen aan dese syde van den voorsz. Raam op de Smeelhort gehoed heeft, en by die van Zelandt en van Uden niet weten schutten als van outs.

Item tuygt ten tweeden den voorsz. Ermert Michiels, dat hem kundig is geleden te syn in de Gelderse Veede, dat die van Zeelant met haar wagen, peerden of beesten niet en dorsten koomen op deese syde van den hoogen Raam, gemerkt dat het verboden was, dat elk op syn aarde blyven sol met syn haven en beesten, en ook gesien heeft dat Seeb van Zeelandt met coorn niet over de Beek en dorst vaaren.

Item ten derden tuygt den voorsz. Ermert van Luenen,

dat hy continuelyk omtrent 33. jaren tot Mil Schepen is geweest, en dat hem kundig en wel indagtig is, dat die van Zelandt, tyde Graaf Floris van Bueren, dier tyd Pantheer der Stad Grave en lande van Cuyk, beset en aangehouden hebben gehad peerden en waagen, toebehoorende eenen genaamt Peter Willems. te Mil woonagtigh, en de wagen met de peerden en syn knegt op Zeelant gevoert, en den voorn. Peter Willems ontloopen en ontkoomen was, en is alsoo barrevoets gekomen tot Grave op den groote castelen tot Grave by den voorsz. Grave Floris van Bueren, en syn Genaade geklaagt 't geen dat hem van die van Zelandt geschiet was, en hoe hem zyn wagen, peerden en knegt ontvoert waren, alsoo dat Graaf Floris voorsz. terstond beval al syn peerden toe te rusten, in der meeninge, dat hy so veel huysluyden van die van Zelant wederom wolde haalen, dat sy de peerden, wagen en knegt geern wederom solde laten komen. 't Welk alsoo geschiet solden syn, dan den Amptman Rax in der tyd 't selve voorquam met tuschen spreeken, en dat dese voorsz. peerden, wagen en knegt seer kort daer nae wederom gebragt syn geweest. En heeft niet gehoort of geweten, dat sy eenige ongelden, soo van schutgeld of dergelyke, gegeven solde hebben; en dat deese voorsz. aanhalinge van peerden, wagen en knegt geschiet is op de Kyfpeel.

Voort getuygt Ermert, deponent voorsz., Peter Willems voorsz. heeft naderhant die van Zeelandt tot Grave doen arresteren en voor den gerigte aldaar voortgevaaren met regt, en is ten laatsten de regtsvordering opgenomen en ter verhoor gekoomen van den Vorst van Cleve, als Heer van Ravesteyn in der tyd wesende, en de gecommitteerde van Graaf Floris voorsz., dewelke verklaring gedaan heb-

ben, dat Peter Willems voorsz. den voorsz. Kyfpeel voor hem sal hebben en beholden, en alsoo gebleven aan dese syde van den landen van Cuyk. Item de voorsz. Ermert getuygt voort, dat de limiten en palingen tusschen die van Zeelant cum suis ter eenre, en die van de Grave en Eesschaaren ter andere syde, geloopen en gehaalde syn van beneden den alden Raam opwaarts tot Roeksnest, Item van Roeksnest op Schuyfelkens berg, en van Schuyfelkens berg op den Udense berg.

Item tuygt den voorn. Jacob Willems ten vierden, dat den voorn. Peter Willems syn broeder is geweest, en dat de klagt, gelyk Ermert van Luenen hier vooren afgedragen heeft, geschiet is, en dat de wagen met de peerden en knegt, ook als voor weder om gebragt worden met een knegt of dienaar van Graaf Floris voorsz., genaamt Quaaytale. Ook is hem tuyge voorsz. wel indagtig, dat syn voorsz. broeder Peter Willems proces gesustineert heeft voor de wet van de Grave, en 't selve soo als voor opgenomen en verdragen als voorsz., daar by voegende, dat hy tuyge syn vader Willem Janse wel heeft horen seggen, dat de palinge van die van Zeelant cum suis en die van de Grave voorsz. loopen sollen van beneden af van den alden Raam tot Roeksnest, en van Roeksnest tot Schuyfelkens berg, en van Schuyffelkens berg op den Udensen berg.

Ten lesten tuygt den voorn. Peter Gerrits, dat aan de aanhaldinge van Peter Willems peerden, wagen en knegt, met ook de klagten aan Graaf Floris gedaan en de restitutie daar af gedaan, wel vyf en twintig maal of meer den voorn. Peter Willems heeft hooren seggen, en dat hy tuyge tot meermale seekere turf gehaald heeft op de voorsz. Kyfpeel, welke die van Zeelant aan haare syde te voren

halden wolden, en dat hy 't selve onbekroont gedaan heeft, soo de voorsz. Kyfpeel aan dese syde gehalden wort, en dat van alder tot alder de palinge tusschen die van Zeelant cum suis gehalden is van beneden van den alden Raam tot Roeksnest, van Roeksnests op Schuyfelkens berg, en van Schuyfelkens berg tot den Udensen berg.

En want men schuldig is der waarheyt getuygenisse te geven, sonderling als men daar toe wert gerequireert met regt, en aldus gelyk voorsz. gerigtelyk getuygt, gedeponeert en geaffirmeert is, hebben wy Schepenen voorsz. in kennisse der waarheyt onse segelen hier onder op 't spatium van desen openen placcate gedruckt, den 1. Augusti 1569. *Was geteykent:* J. Heymans.

N° 91. Junij 1596 (1).

Nota aan de regering van 's Hertogenbosch, wegens het doorsteken van den Groenendijk door die van Deursen en Dennenburg.

(Minute, ten archieve der stad 's Hertogenbosch, onder de losse stukken.)

Memorie.

Myn Heeren den President ende Scepenen der stadt van Shartogenbossche sullen gelieven te weeten, dat die Meghensche mette geinteresseerde van Oss, Berchem en. andere int quartier van Maeslant onderstaen hebben te repa-

(1) Ik geloof dat deze memorie op dit jaar moet gebragt worden. Dit en de volgende vijf stukken zoude ik niet geplaatst hebben, ware het niet, dat zij eenig licht verspreiden over de geschillen, die thans, bij het loopen der Beersche Maas, nog dikwijls plaats hebben.

reren en. op te maecken opten heylighen Sacraments avont nemelick, den xij^en^ Iuny lestleden, eenen dyck genaemt den Zeedyck oft Groenendyck tusschen Haren en Duer (1) geleghen, op dat daer by dye Meyssche en. andre donder en. regen wateren gekeert worden, ende om die selve voirs. wateren byde Ravensteynsche te lossen; hebben daeromme by vergunninge en. toe latinghe des heren Grave van Meghen in syne Ge. graeffschap een sluyse gelecht, genaempt de Herpensche sluyse.

Welcken dyck, nyettegenstaende dat daer seker accoort en. verdrach tusschen den heren Grave van Meghen en. F. Genade van Cleve, als here van Ravensteyn, eermaels opgericht is, daernae die Megensche en. eenen yegelycken altyts gerefereert hebben, inhoudende dat men den selven dyck mach opmaeken de leechte nae de hoochte, de smaelte naede breyte, als oick mede brengt sekere verdrach en. concept tusschen de stadt van Shartogenbosch en. die Megensche gemackt, jae datmen den dick maeken en. repareren mach anderhalven voet hogher, dan als syn sekere campen inden voirs contract genomineert, en. naedemael men nochtans nyet bevynden en sal, datter hoger sal gedyckt syn dan den contract inhalt, hoe wel men grotelyck daertoe geoirsaect weer, overmits die Ravensteynsche hunre weteringhe en. tochgraven alle iaer wyer en. wyer opgraven, nyet alleen opgraven dan nyeuwe weteringen inden lande van Ravesteyn slaen, daer duer de wateren gehelick opten voirs. Zeedyck oft Groenendyck synen vuytvliet is hebbende; is daernae gebuert den Groenendyck voirs. ten deele gerepareert noch nyet gerepareert [*sic*], dan alleen met een cleyn kae bevanghen, dat etlicke vanden onderdanen van Duersen en. Derenborch hen hebben

(1) *Duer*, thans *Duereind* onder Berchem.

vervordert den voirs. dyck by nachte duer te steeken tot drye reysen toe, dat die ingesetenen van Duersen en. Derenborch, nae tseggen en. vercleren vanden drost, schout en. heymraeden des lants Ravesteyn voirs. vuyt hunne eyghen autoriteyt gedaen hebben, sonder consent des officiers aldaer te hebben, jae soe veele meer dat der lester tyt si den dyck hebben duer gesteken in presentie des drost en. andere des lants van Ravensteyn, hebben sommighe moetwillighen een schensken tegens de selve gateren, bi huer duergesteken, opgeworpen, opdat die Meghensche en. andere geinteresseerde den voirs. dick oft kae nyet en sollen bevanghen, seggende: »So verre ghy luyden daer over de kae gaet, sullen wy u eenen kogel schencken," hoe wel den kae oft dyck inden graffschap van Meghen gelegen is, daer den here van Ravensteyn geen gebot en heeft, noch noyt en heeft gehadt; dwelck siende, hebben dye Meghensche en. andere geinteresseerde inden quartier van Maeslant, om alle iaeren schade voertecomen en. verderffelycken schade te verhueden, dye moetwillige van Duersen en. Derenborch vuyt schantse gejaecht en. den Kae oft Zeedyck wezen bevanghen naer behoiren. Ende om de reparatie vanden kaey te halden, syn die vanden graffschappe van Meghen en. geinteresseerde vanden quartier van Maeslant genootsaeckt, daer nacht en. dach op te waeken, tot groten coste en. laste des gemeynen lants; want daer onder wel resorteren, die daer by geinteresseert syn, omtrent xiij duysent mergen.

Om dan tselve te moghen conserveren en. den onverwinnelycken schade te ontgaen, soude onder behoirlycke correctie wel van node syn, dat minen Heren voirs. ghelieften t'ordonneren den officier oft schouth van Maeslant, dat hy daerop met goede wachten versien wilden,

tot en. terwylen toe, dat partyen inder fruntschappen malcanderen mogen communiceren en. die Ravensteynsche haeren bescheye en. contract openen en. den inhalt verstaen hebben, en. yegelycken naer behoiren sich te reguleeren. Ende middeler tyt alle de geinteresseerde gelieven te verscryven, wie eermaels geschiet is, om in alle commeren en. last te helpen draghen etc.

N° 92. 29 Junij 1596.

De regering van 's Hertogenbosch schrijft aan den drossard van Ravestein wegens het doorsteken van den Groenendijk.

(Minute, ten archieve der stad 's Hertogenbosch, onder de losse stukken.)

Edele, erentfeste achtbare, wyse en. zeer voorsienighe Heere Drossart. Alzoe wy onderricht zyn dat d'inwoonderen van sommighen dorpen etc., gehoorende onder zyne F. G. van Cleve etc. inden lande van Ravesteyn, uwe E. ampte, sich vervoirderen met gewapender handt ende gewalt te comen doorsteken zeeckeren gemeynen dyck, genoempt den Groenendyck, gelegen tusschen den dorpen van Berchen ende Deursen, neffens t'graeffschap van Megen, tot overlastinghe vanden nabuer dorpen des voors. graeffschaps [en] des quartiers van Maeslandt, onder de meyerye deser stadt, d'welck, alzoo het streckt tegens allen rechten en. oyck tegens het verdrach over eenighe iaren gemaeckt aengaende den voirs. Groenendyck tusschen de bovengenoempde quartieren, ende oyck om te verhueden dat deur de defensie des rechts en. resistentie tegens voors. gewaldelyck[heden] voirts keere, die lichtelycke, als

de pacientie der geinteresseerden gelédeert en. affgewonnen soude zyn, geschapen soude zyn te wercke gestelt te werden, egheen meerder inconvenienten, des Godt verhuede, daeruyt .en comen te volgen, die mogelycken tot euwighe ruine ende bederffenisse van allen den partyen souden mogen strecken, gelyck oyck myn Heere de Hertoghe van Aerschot, als Grave van Megen, hem dies soude comen aen te trecken, alzoe zyne Ex^cie^ dyen aengaende aen ons heeft gescreven ende de reparatie en. onderhoudinghe vor den dyck hertelycken heeft gerecommandeert. Soo en hebben wy nyet willen onderlaten uwer E. mits desen van alles te adverteren ende wel hertz vruntlycken te versoecken, dat deselve gelieve zyne ondersaten voirs. daer inne te hebben, en. zoo des noot zy, hen wel strictelycken te gebieden, dat zy hen verdraghen ende ophouden by hen selven ofte deur nyemanden anders van hennen weghen voirders te attenteren de deurstekinghe vanden voirs. Groenendyck, tertyt ende wylen toe dat desen aengaende t'gemaeckte verdrach en. alle voirder bescheet sal gesien en. gevisiteert zyn en. het different minnelycken ter neder geleecht, gelyck wy vertrouwen dat uwe E. uyt insiene van tgene voirs., tzelve gheerne sal doen, daerover Godt almachtich biddende de zelve en. ons in langhe gesontheyt tot salicheyt te gesparen. Vuyt Shertogenbossche, den xxix^en^ Iuny 1596.

Van uwer E.

goetgunstighe en. dienstwillighe vrinden ende nagebueren,

De Magistraet der stat van Shertogebossche.

Edelen, erefesten, achtbaren, wyseen en. zeer voirsienighen Ioncheer Alexander

Tengnagel, Cleefsche Fr. Dt. Raedt en. Drossert des landts Ravesteyn, onsen goeden vrient en. naebuer.

Ravesteyn.

N° 93. 2 Julij 1596.

Antwoord van den drossard van Ravestein aan de regering van 's Hertogenbosch, zich beklagende over de ingezetenen van Megen, wegens den Groenendijk.

(Brief, ten archieve der stad 's Hertogenbosch, onder de losse stukken.)

Edele, ehrenveste, wiese ende vorsynige, gunstige naebueren ende vrienden.

Naest myne sehr hartelicke ende affectueuse recommendatie kan E. L. ende G. in aller nabuerlicker vrentschap tadvertieren nit underlaten, hodat my derselven schreivens, ein onder dato den 25 ende het leste, datwelcke ick op gisteren tot Herpen, bie den onversehenlick angecommenen ruteren wesende, ontfangen hebbe, onder dato den 29 Iuny gedatiert, well ingelevert bynnen, den Zeedieck belangende. So kan nit laten E. L. ten guden berichte die saecken, also sie gescheit bynnen, in der lengden te remonstreren. Edoch vor erste begerende in geen ovell te willen nhemen, dat ick duszlange met denselven te beantworden opgehouden heb, van sulcks teffectueren door sekere landtsaecken gehelicken impediert byn, also dattet my nit mogelick gewest isz E. L. ende G. erder teresponderen.

Damet dan E. L. ende G. mugen verstaen, dat ick anders nit dan gude correspondencie ende vrientschap met allen mynen nabueren begeren tehouden, edoch sonder na-

deele offte preiudicie, so dient desen om E. L. ende G. teverclaren: erstelicken: so als ick op anhouden ende supplicieren mynes amptz underdanen op Sunstagh, den 19 Iuny, te perde geseten, om den oegenscheine intenhemen, wat die Megensche op den Zeedieck vorgenommen ende attentiert hadden, heb gesehen dat ettelicke kaen gelacht bynnen, oick dat die van Hairen aldaer omtrint gewest, bie sich hebbende allerlei instrumenten, om den dieck mehrder tehoegen, dat water wtter hunluiden landt ende op den mynen tekeren. Als dhamails der scholtet van Haren aldaer oik present gewesen, heb onder andere worden, in presentie ettelicker heimraeden ende andern, tegens hem geprotestiert, oik begert, diewiele hy sich beriepe op dat accoert, lestleden int iahr van [1500] lxix daervan opgericht, ick oik anders nit begerden dan daerbie teverbliven, hy wolle ende solle daeran mehrder nit diecken laten, besz dat men dat accoert vorg. opgesucht ende gefunden hadde.

Daermede hy tefreden gewese; oik ten lesten gescheiden, hy wolle einen guden man tot my schicken, daerdoer soll ick alszdan einen dagh verordinieren, om der orsaecken by den anderen tecommen ende unnsz tevergleicken, datwelcke my oik beliefft, ende bynnen also gescheiden.

Dem affscheide averst hy ende die synen geheelicken contrarierende, hebben by nacht ende ontieden op den dieck mehr en. mehr gedieckt ende opgemackt; alles tot grote preiudicie en. schaden van den mynen.

Datwelcke, off well ick oik dem drossart tot Megen in aller vrientschap tekennen gegeven, oik begert sulcke mehr nit tattentieren, offte ick verorsacht werden solle, sulcks doer tedoen stecken, ende der droszart my daerop onder

dato den 25 Iuny beandtwoert, dat by hem noch by seinen underdanen vorders nit soude attentiert worden: so konnen sie dannoch haere muidtwill tegens alle toseckinge nit laten, sonder bynnen des nacht ende bie andere ontieden daeran arbeidende. Hierut E. L. ende G. lichtelicken verstaen sullen, offt sich geboeren will, die genomene affscheiden ende schrifftelicke toseckinge also tecontrarieren ende tebrecken.

Offwell ick nu met allen fugen verorsackt were, dat alles wat sie tegens accoert ende promiszie gedaen hebben afftowerpen ende doertestecken, d'weill dannoch der drossart schrifftelicken ende anders vier mannen tot my gesonden, mundtelicken angeloefft, wat sie tegens dat accoert gedaen ende myne underdanen daermede beschadigt hadden, sulcks alles opterichten ende tebetalen, heb daeromme ende oik E. L. ende G. ter vrientschappen daertegens nit doen willen, howell die arme leuth myne underdanen, die daerdoer hochlick beschadigt bynnen, by my om tselve doer temugen stecken, oetmodelicken suppliciert ende dickmails angehouden hebben.

Alsz averst nu lestleden Sondagh, doen ick mynen scholtes ende heimraden daer op den dieck gesonden, oculorum inspectionem, wat die Megensche gedaen hebben, intenhemen. Der droszart ende andere daer present, begert, ick einen dagh anstellen wolle, om diese saecken tevisiteren ende, waert mugelick, in der vrientschappen nedertelecken. So isz dat ick hem op huiden dato schrifftelicken veradvertiert, tegens overmergen op Donnerstagh, den 4 van desen, om die 8 urhen des mergens, op den Zeedieck vors., met seven consorten tewillen compareren ende erscheinen.

Want dan E. L. ende G, die daeran nit beschadigt konnen worden, offschoen alles wat sie gedieckt hebben, doer worden gestecken, howell dieselve ein anders bericht sein werden, imanden daerbie committieren wollen, stellen ick in E. L. ende G. onder discretien. Dan d'weill myne underdanen hen langer ho mehrder van dem water verdruncken ende bedorven worden, mugt den dagh langer nit utgestelt worden.

Metz dien my sehr harteliken nochmaehls recommendierende E. L. ende G. Gott bevelende. Utter Ravenstein, den 2 Iuly [1500] 96.

E. L. ende G.

vrientwillige ende geaffectionnierde vrient,

Alexander Tengnagell, furstelicker Clevischer Raedt ende Drost des landtz Ravenstein.

Alexander Tengnagell (1).

Den edelen, ehrenvesten, wiesen ende vorsinnighen Hern Magistraet der stadt Shertogenbosche, meinen vilgunstigen nabueren ende guden vrienden.

Shertogenbosche.

(1) Het is opmerkelijk, dat de naam tweemaal geteekend is.

N° 94. 3 Julij 1596.

Minute van twee brieven aan den drossard van Ravestein, dat de kwartierschout van Maasland is uitgenoodigd, om tegenwoordig te zijn bij de te houden bijeenkomst op den Groenendijk.

(Minute, ten archieve der stad 's Hertogenbosch, onder de losse stukken.)

Edele, erenfeste, achtbare, wyse ende voorsienighe Heere Drossart. Uwe E. scryvens vanden ij^en^ deser, beantwoordinghe onser voorgaenden, insonderheyt des lestes, belangende des Zegedycx, genoempt den Groenendyck, hebben wy ontfanghen, gelesen ende zeer gheerne daervuyt verstaen, dat deselve hadde bestelt den vierden dach deser, om te compareren met den drossart ende anderen vanden graeffschap Megen ende andere geinteresseerden opten voors. dyck, om te nemen inspectionem oculorum, ende alles te visiteren volgende den accorde inden iare [1500] lxix opgericht met vruntschappen, zoe mogelycken ware, neder te leggen; ende zoo ons nyet mogelycken is, daer te compareren ofte iemanden ingeseten deser stadt aldaer te seynden, sonder groot peryckel van gevangen te werden, soo hebben wy van onsen t'wegen wel willen committeren Iacobben van Berchen, scholtes des quartiers van Maeslant, om neffens den heemraden desselffs quartiers aldaer oyk te erschynen totter visitatie, inspectie ende conferentie vander gelegentheyt ende gestaltenisse der plaetsen, metten voors. accorde, om te sien ende weten wye der partyen apparentelyck het ongelyck soude mogen hebben, ten eynde voors. different, volgende den voors. accorde mach worden beslicht, versekerende dat daerinne van onser zy-

den gheen gebreck vonden en sal worden. Hyermede ons gronthertelycken in uwer E. goede gratien gebiedende, bidden Godt dezelve in lange gesontheyt te gesparen. Vuyt Shertogenbossche, desen iij^en^ Iuly 1596.

Aenden Heere Drossart van Ravesteyn.

Opten viij^en^ der voirs. maent gescreven aenden voirs. heere drossart, in effecte, dat alzoo Iacob van Berchen, scholtes etc., is gecommitteert geweest, om opten bestelden vierden dach te compareren opte plaetsen gedesigneert, ende dat zyne E. alsdan nyet en was gecompareert, ende men verstont dat eenen nyeuwen dach, te weten, den negensten, was gestelt, ten effecte vande visitatie etc. met verhael vanden interesse der gheestelycke ende weerlycke ingesetenen ende oyck deser stadt, als heeft stadt [*sic*] des quartiers van Maeslandt zyne E. geadverteert, dat de heeren vanden magistraet hebben a nono geinvitteert de voirs. Berchen, scholtes, ten gelycken fynen ende effecten inden brieff vanden iij^en^ Iuly begrepen.

N° 95. 11 Julij 1596.

Brief van den kwartierschout van Maasland betrekkelijk de gehouden bijeenkomst wegens den Groenendijk.

(Brief, ten archieve der stad 's Hertogenbosch, onder de losse stukken.)

Myn Heeren. Nae alle dienstes gebiedenisse en can uwe Eed., wyse ende zeer voirsienighe Heeren, nyet verhouden, hoe dat ick opten ix^en^ deser, volgens derzelver scryvens en. begerte, ben gecompareert opten Groenen-

dyck, en. den drossart van Ravensteyn. de brieven vande stadt gelevert; ende soe syn Eed. de brieven gelesen hadde, heeft my terstont geantwoert, dat de saicke my noch der stadt vanden Bossche nyet aen en droech, als synde geene contractanten, dan dat hy oevermidts myne commissie wel gedoegen woude, dat ick daer present waere en. saeghe watter gehandelt worde. Myn soene, brenger deser, zal uwe E. remonstreeren t'respect my in myne commissie gedraegen is geweest, en. voirts van alle gelegentheyt vande saicke; zal gelieven den zelven credentie te geven, als aldaer oyck present geweest, tot mynder coempste aldaer, die soe geringhe geschieden zal, my moegelyck, soe ick een dach twee oft drie indispoest ben geweest, oevermidts een accident aen myn hoeft, nyet wetende quaterne oft roose. Hiermede biddende Godt, de selve te houden in zyne Godtlycke protectie. Vuyt Oss, desen xj^en^ Iuly 1596.

Die al U. E. dienair,

De Berchen.

Eedele, wyse en. zeer voirsienighe Heeren mynen Heere den President en. andere Heeren vanden Magistraet der stadt Shertogenbosche.

N° 96. 1596

Punten van onderzoek omtrent de geschillen tusschen Megen en Ravestein, nopens den Groenendijk (1).

(Minute, ten archieve der stad 's Hertogenbosch, onder de losse stukken.)

Memorie over de questie des Groenen dyck.

Inden eersten. Overmits de carte oft order van Wencelaus, coninck van Bohemen en. hertoge van Brabant, oft imande georloft is, buyten wil en. consent vanden prince des lants van Brabant enige veranderinge daerinne te doen, tzy by particulier contracten oft andersins, diemen niet en bevient byden officier, die den dyck belast is, en. meer andere geintresseerde gemaeckt te syn, noch byde prince des lants geavojert (2) te wezen, niettegenstaende de order seer aut is.

Ten tweeden. Te ondersoeken wat die van Megen en. Ravesteyn gemovert heeft, tzamen over dezen dyck te contracteren, en. wel te ondersoeken hoe de conditie, en. ingeval van onderhaudenisse, die te verstaen souden wezen.

Ten derden. Wat de heeren magistraet [van] Tsertogenbossche gemovert heeft, Iacoppen van Berchen daer toe te gebruyken tot aenhoeringe der besoine, en. hy inde besoine oft tekeninge niet bekent en woort, dan woorden allerley brieven by die van Ravesteyn geëmployert, die den magistraet heeft doen scryven tot voorderinge vande saeken met zyn overcoemen.

(1) Deze punten zijn opgegeven door den hoogschout van 's Hertogenbosch, blijkens dit bijschrift: » *Memorie van myn Heere de Schoutet Brecht.*"

(2) *Geavojert*, geavoueerd.

Ten vierde. Te vernemen vatten heer drossaert van Ravesteyn gemoevert heeft, den voorgenoemde Van Berchen te vederleggen int contracteren, volgens den brieff by Berchen daer overgescrieven.

Ten vyeffden. Levender noch persoenen, die over t'leste accort tussen die van Megen en. Ravesteyn gebesoinert hebben, hier over te vraegen, gelyck men oick doen mach aen enige andere vanden magistraet van dezer stadt Thertogenbosch, Megen, Os, met oick de naecomelinge vanden schouth Berchen en. Floracken (1).

Ten sesten. Staet te vernemen nae t'gebruyck van onderhaudenis, te weten, by wat manieren en. questie, die daer over gevallen syn in voorgaenden tyden, en. hoe daer die kribbe oft graeff coemt, en. oft die niet en pleech oft en behoerden by maniere van een toe en opendoende sluyse, in alle geval en behoorden te wezen tot gerieff van d'een en. onbelast van d'andere, oft immers by wat maniere dat soude moeten geschieden oft te verstaen soude wezen.

Ten zevensten. Oft die van Ravesteyn en. den landen van dien toegelaeten de gestopthyt der geallegerde kribben oft graeffen nu voorden overloop des waeters gedaen, by hen nit heymelyck oft geweldige manieren te openen, buyten hen territoer, dan soeze rekenen enich ongelyck hen niet en hadden begaen by manieren van recht oft behoirlyke clachten.

(1) *Floracken*, d. i. Vladerakken.

N° 97. 23 Mei 1597.

Verdrag tusschen het land van Ravestein en dat van Megen, wegens de hoogte van den Zegedijk of Groenendijk onder Haren (1).

(Naar den oorspronkelijken verdragbrief, ten archieve van het dijkbestuur te Ravestein en eene authentieke copie ten archieve van 's Hertogenbosch, onder de losse stukken, vergeleken met CHRISTYN, *Costumen van Braband,* dl. II, blz. 1013.)

Alzoe questie en. geschil tusschen den drossart, heemraden, gesworens ende inwoenderen van de stadt ende

(1) Dit verdrag is gedrukt achter het vertoog op het besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Braband, d.d. 19 Junij 1824, door dijkgraaf en heemraden van den polder van Ravestein, fol., n° 4.

Tot regt verstand der charters d.d. 28 November 1565, n° 87, — 18 Mei 1569, n° 89, en 23 Mei 1597 betrekkelijk den Zegedijk, thans meer algemeen Groenendijk genaamd, moge de volgende aanteekening dienen van onzen medearbeider, rector VAN DEN BOGAARD:

»De Groenendijk strekt zich van den Harenschen dam (die tot den Megenschen dijk bij de Ravesteinsche sluis voortloopt) zuidwaarts uit tot de hooge landen van Berchem, en in diezelfde rigting van het noorden tot het zuiden liggen de volgende wielen of gaten: vooreerst de Sebertswiel, ter plaatse waar de Ravesteinsche wetering aan den Groenendijk komt; zuidwaarts van daar volgt de Rijkskenswiel; nog veel zuidelijker, tegenover de thans nog aldus genoemde Spaansche steeg, ligt Steinsche wiel, thans, om zijne grootte, de Groote wiel genoemd; eindelijk het zuidelijkst van allen de Kribben, dus genoemd, omdat de dijk oorspronkelijk, wegens de lage ligging van den grond, op kribwerk is moeten aangelegd worden. Deze kribben liggen digt bij het hooge land van Berchem, en daar tegen ligt aan den binnenkant het H. Geestland, thans nog toebehoorende aan de in die tijden zoogenaamde Tafel van den H. Geest te 's Hertogenbosch; aan de buitenzijde derzelfde Kribben vindt men de dikwijls vermelde Rietgraaf, thans de Kleine wetering geheeten." Zie het *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden,* door VAN DER AA, art. *Groenendijk,* waarin de geschillen betrekkelijk dezen dijk zeer schoon uiteengezet worden volgens berigten, door den heere DE GEUS, hoofd-ingenieur van den waterstaat in Noord-Braband, medegedeeld.

lande van Ravesteyn ter eenre, den drossart, heemraden, scepenen en. inwoenderen van de stadt en. graeffschap van Megen ter andere zyden, is geresen en. gemoveert, ter causen van eenen pael, die geslagen is geweest in den dyck van Seberts wiel, gelyck dan oick van wegen der leechten en. hoochten der gateren in den selven dyck wesende, vermogens den inhoude van seker verdrach tusschen den doerluchtigen hoochgeboren fursten en. heeren, heeren Willem, harthoge tho Cleve, Gulich en. Berch, etc., als heere van Ravesteyn, loffelycker memorien, ende zynder vorstelycker genaden ondersaten des lants Ravesteyn oick ter eenre, met den edelen waelgeboren heeren, heeren Caerle van Brimeu, grave tho Megen, stadthelder des furstendoms Gelder en. graeffschap Zutphen, oick goeder memorien, ter andere zyden, opgericht, van dato den xviij May xv^{c}lxix, welcken pael deur dese crysloopen (1) vervreempt en. verduystert is, dat men denselven in den dyck by Seberts wiel tegenwoerdich nyet en can vinden, of dat ennich genoechsaem bewys van wedersyets partyen voorn. wordt voerbracht, waer oft tot wat gelimiteerde plaets den selven pael geslagen is of gestaen heeft, daer vuyt de hoochte van den Harenschen Zedyck tegen den selven Zeberts wiel soude connen iudiceert worden, om de selve questien en. geschillen tusschen voorn. partyen daerop aengeheven, neder te leggen en. te acquiesceren, daerom de selve partyen van de selve questien en. geschillen onder den anderen nyet hebben connen accorderen, doer die overvloet van den somer gepasseerde opwateren, die Megensche onderseten met heure Zedyck hebben willen keeren, en den Ravensteynsche ondersaten t'selve nyet hebben willen admitteren, daer vuyt dagelycx langer zoe

(1) *Crysloopen*, Christ. *krychsloopen*, oorlogen.

meer groote verbitterheyt tusschen voorn. partyen is gevolght als met feytelycke vuegen (1) wedersydts bewesen. Om dan t'selve te voercommen en. meerdere inconveniente, die daer vuyt alnoch mochten verrysen oft in toecomende tyden van te verwachten, te verhueden, en. voertaen goede nabuerschap metten anderen te onderhalden, hebben die partyen wedersydts heure questien en. geschillen voors. eendrechtelyck, gelyckelyck en. onverscheiden gesubmitteert en. overgegeven, gelyck sy submitteren en. overgeven mits desen, ter vuytsprake en. arbitraige van de edele en. erentfeste Sweder van Culenborch, amptman tusschen de Maes en. Wael, Willem van Chanu, Adolff van Hoengen, genaempt Wassemborch, en. Goossen Beyens, lantschryver tusschen de Maes en. Wael voors., onpartydich, en. dese geteeckent hebbende, die welcke ten respecte van de redenen ende motiven hier voren gededuceert, en. op alles goet regard dragende en. geletht, voer ierst gestelt ende laten slaen hebben drye nyeuwe oft andere palen, eenen int midden van den Zedyck, rechts tegens over den Seberts wiell, en. dat van den pael aff tot in Grobbencamp over den voors. wiel, hondert en. dry ent sestich voeten min een vierdel voets, Graeffscher maten, wyt zynde, om die leechten in den selven Harenschen Zedyck daer tegens gelegen ander halven voet hooger, halff Ravensteynsche en. halff Megenscher maten, nae den pael op te halen, ende volgens hebben oick eenen pael laten slaen in den dyck tegens Rycxkens wiel nae deselve hoochte, en. van den dyck, die tusschen den voors. Seberts, Rycxkens en. Steynsen wielen gelegen, anderhalven voet hoger, als daerby binnen dycx gelegen Megensche lant bevonden; den derden pael is gestelt int gat boven oft naest Steynschen

(1) *Vuegen*, wijze, modus, ritus, mos; Kil.

wiel gelegen, negen ent sestich voet en. dry vierdel voets van der plaetsen, daer die arbiters den pael verordineert hebben int Megensche lantrecht daer tegens gelegen, met dyen verstande en. expresse condicien in desen byde voors. arbiters gecaveert (1), dat byde drossarden of heure gecommitteerde van de respectieve quartieren van Ravesteyn en. Meghen allen de puncten en. articulen in den voors. verdrach van den xviij May [1500] lxix begrepen, wedersyts sullen doen voltrecken binnen den tyt van dry maenden ierstcomende naer dato deses, en. soe voorts achtertervolgen en. onderhouden naer luyt van t'selve verdrach, opte pene van dusent Carolus gulden eens, tot xx stuvers gevalueert Brabants t'stuck gerekent, by den gebreckelycken te verbeuren, soe duck en. menich reysen als sy in gebreck bevonden sullen worden, daer toe van de Ravensteynsche ondersaten wettelyck vermaent zynde, tot behoeff van de geinteresseerde, daer in de inwoenderen van de steden en. quartieren van Ravesteyn en. Megen reciproce d'een tot behoeff des anders bekent hebben, gelyck zy bekennen mits desen, gecondemneert en. verwonnen, heur voer overgevende, dat die stadt van Ravesteyn en. Maeslender, soe daer onder geërft zyn die inwoenders van de stadt en. graeffschap Megen, aldaer en. op alle andere plaetsen van iusticien, nae heuren gelieve, sullen mogen arresteren, besetten en. beletten, tot voldoeninge van de pene voors. Ende gelyck wel die punten en. clausulen in den voors. verdrach begrepen, gehelycken t'achtervolgen en. te voldoen; als insgelycken oock sullen mogen die van de stadt en. inwoenderen des graeffschap Megen, die inwoenderen van de stadt en. den lande van Ravesteyn, soe daerby geinteresseert en. daer onder geërft zyn,

(1) *Gecaveert*, bepaald, besloten.

mett gelycke middelen ende voet doen, verhaelt (1), wedersyden, sonder weer oft wederseggen. Is daerenboven noch vuytdruckelyck gecondicionneert, soe wanneer die Ravesteynsche ondersaten van de heilige meesters (2) van den Bosche aen die ondersaten van Megen leveren bewillinge om den graeff deur des heyligen Geest lant, soe wyt heur weteringe naer die Teffelensche sluis is, te maken, sullen die Meghensche verbonden zyn, binnen xxiiij uren daernae denselven graeff te beginnen, en. sonder ophouden, in vuechen verhaelt, te voltrecken, oft by versuim en. vertreck sal den drossart van Ravesteyn oft zyne gecommitteerde den selven graeff, in wyte en. lenghde, als in den voors. verdrach aengetogen, terstont mogen doen graven, en. dat op zynen wederpenninck te verhalen, in maten als voeren, ende sullen daerom die Megensche gelyck wel vervallen wesen in die pene van dusent gulden gestelt en. genarreert, sonder ennichssins den inhouden van de voors. verdrach van den xviij May [1500] lxix met dese onderhandelinge te prejudicieren, maer t'selve latende in allen zyn puncten en. articulen, onvercort en. geheel. In oircondt hebben den edelen en. erentfesten Alexander Tengnagell, forstelycker Clevescher raet ende drossart van de stadt ende lande van Ravesteyn, Thomas Maess ende Dierick Bogarts, borgemeesters, en. Ian de Cock, borger tot Ravesteyn, Lambert Luybert en. Albert Gerrits, beyde gesworen van Derenborch, Lambert Ioachims en. Heymerick Willems, beyde gesworen van Doern; Ian Claess. en. Willém Otten, gesworen van Demen; Ger-

(1) *Verhaelt*, d. i. gelijk boven verhaald is. De beide authentieke afschriften en Christyn lezen eveneens.

(2) *Heilige meesters*, d. i. H. Geestmeesters, zijnde de regenten van de tafel van den H. Geest of het Geefhuis te 's Hertogenbosch.

rit Scheer en. Seger Segerss., gesworen van Nederlangell; Ian de Smit en. Iohan Vosch, gesworen van Huysseling, in naem en. van wegen die t'samentlycke geinteresseerde Ravensteinsche ondersaten en. inwoenderen; den erentfesten eersamen en. vromen Herbert van den Hoghe, drossart van de stadt en. graeffschap Megen; Geraert Marceliss., Ian van Hemert en. Ian de Groot, heemraden en. gedeputeerde van de t'samentlycke ondersaten en. inwoenderen van t'graeffschap Megen, met die gecoren arbiters voorn. dese onderteeckent, op den xxiij May xv^c seven ent negentich, nae den nyeuwen styl van scryven.

ALEXANDER TENGNAGELL, Drost dess lantz Ravenstein. WILLEM VAN CHANU.

THOMAS MAESSENS. ADOLFF VON HOENGEN,

DIERCK BOGAERTS. genaemt WASSEMBERG.

Dit is Lamert † Lubers merk (1).

AELBERT GERYTS. G. BEYENS.

LAMBERT IOACHIMS. H. VAN DEN HOOCH, drost.

Dit is Heymerick † Willems merck. 1597.

IAN CLAESSEN. GERARDT MARCELISS.

Dit is Willem † Otten merck.

GERIT SCHEERS. IOHANN VANN HEMERT.

Seger † Segersse merck.

Ian † de Smits merck. IOHAN DE GROOT.

† Dits Ian Voss merck (2).

(1) Wij hebben voor de handmerken een † gezet.

(2) Bij CHRISTYN, *Costumen van Braband*, dl. II, bladz. 1013, komen nog twee stukken voor rakende den »Zeegedyck, ghenoemt den Groenendyck," d.d. 1 Mei 1565 en 21 Mei 1566, die wij bewaren voor een afzonderlijk boekwerk betrekkelijk het graafschap Megen.

N° 98. 1600 — 1602.

Stukken rakende een geschil van den hertog van Kleef met de stad 's Hertogenbosch, wegens het regt van ingebod.

Onder Johan Wilhelm, hertog van Kleef en heer van Ravestein, ontstond er wederom moeijelijkheid wegens het regt van ingebod, dat 's Hertogenbosch in het land van Ravestein uitoefende. Ten archieve van eerstgenoemde stad worden twee codices bewaard (geteekend *E*, n° 33, groot 96, en 34, groot 89 folio's) met bijna dezelfde stukken betrekkelijk dat geschil, welke thans van te weinig belang zijn, om in extenso opgenomen te worden, en wij ons daarom met eene analyse vergenoegen.

27 September 1600. (*Zie codex n° 33, fol.* 15.)

De schepenen en raad van 's Hertogenbosch schrijven aan de raden van den hertog van Kleef te Kleef, dat zij eene conferentie wegens het regt van ingebod gehad hebben met Alexander Tengnagel, drossaard des lands van Ravestein, en verzoeken, dat zij de papieren en bescheiden tot eene bijeenkomst in hunne stad bij elkander zouden brengen, gelijk ook dezerzijds gedaan zal worden, zoodra de stads-syndicus, afgevaardigde ter vergadering der staten-generaal te Brussel, onder wien de bescheiden berusten, huiswaarts zal gekeerd zijn.

25 April 1601. (*Zie codex n° 33, fol.* 1.)

Daar men gevolmagtigden van wege den hertog van Kleef verwachtte, heeft de door de regering van 's Herto-

genbosch benoemde commissie, bestaande uit den voorschepen, twee schepenen, drie gezworens, vijf raadsleden en drie dekenen der ambachten, benevens den pensionaris en den griffier, eene voorloopige vergadering gehouden, en het regt, dat de stad heeft in het land van Ravestein, om beschrijfbrieven af te geven en in te gebieden, onderzocht.

Den 3 Mei daaraanvolgende kwamen vier commissarissen (1) van wege den hertog van Kleef te 's Hertogenbosch, die door den magistraat plegtig ten gehoore ontvangen, welkom geheeten en beschonken werden, waarop zij met de stads-commissie in eene andere kamer met hunne besoignes begonnen, en hunnen credentie-brief, gedagteekend uit Dusseldorp, den 24 April 1601, overhandigden. Een der gezanten ontwikkelde vervolgens de bezwaren, die er voor de ingezetenen van Ravestein in gelegen waren, om buiten hun land te regt te moeten staan en door vreemde regters geëxecuteerd te kunnen worden, en verlangde zeer de bescheiden te kennen, die van stadswege zouden kunnen worden geproduceerd.

Den 4 Mei kwamen de twee commissien weder op het stadhuis bij elkander, en de pensionaris las de bescheiden tot staving van stads goed regt voor. Deze charters hebben wij reeds medegedeeld en zullen dus naar de nommers van dit ons werk verwijzen:

charter	d.d.		1191,	n° 5,	blz.	55;
»	»	4 April	1328,	» 12,	»	71;
»	»	19 Julij	1365,	» 21,	»	93;
»	»	21 Februarij	1455,	» 49,	»	216;

(1) Deze waren: »Alexander Tengnagel, drossart tot Ravestein; Wessel van Loe tot Wissen; Henrick Piess, die rechten doctor, en Johan Wilhelm van Wachtendonk."

charter d.d. 24 September 1492, n° 64, blz. 300;
» » 20 Julij 1501, » 66, » 306;
» » 16 Januarij 1524, » 72, » 375;
» » 20 Mei 1526, » 73, » 378;
» » 25 Mei 1537, » 78, » 410, en
» » 7 September 1543, » 79, » 414.

Verder geeft de pensionaris extracten der exploiten en executien in het land van Ravestein, ten gevolge van het regt van ingebod.

Daartegen bragten die van Kleef in, dat deze brieven en daadzaken in oorlogstijden afgegeven en geschied waren, en vertoonden eenen brief van vrouwe Maria, gouvernante der Nederlanden, waarbij de schout van 's Hertogenbosch bevolen werd een ingezeten des lands van Ravestein door hem gearresteerd, aan den drossaard dier heerlijkheid uit te leveren (1), alsmede eenen tweeden brief van den hertog van Alba, waarbij het regt van ingebod voor eenigen tijd moest blyven in »surcheantie."

Nadat de pensionaris deze bedenkingen had opgelost, verlangden de gezanten in accoord te treden, namelijk dat 's Hertogenbosch haar regt moest laten varen en de drossaard van Ravestein alsdan voor hare burgers de verpanding en executien van wanbetalingen zoude op zich nemen, waartegen de pensionaris echter verklaarde, dat de stad niets van hare regten mogt of kon prijs geven.

(1) Vermoedelijk wordt hier het geval bedoeld, dat Cuperinus aldus verhaalt: »Noch in desen scepen stoel [1544] is schoutet mit scepenen, raetsheeren, dekenen en. veel vande iiij scutteryen inden avont omtrent x hueren, mit viij wagens en. omtrent vyftich peerden gereyst int lant van Ravesteyn tot Herpen, en. hebben daer vanden bedde gehaelt een genuemt Zeel Brunen en. noch eenen op Herpen Scayk, wesende onwillige persoonen aengaende den ingebot, en. op die poorte gebrocht." *Verzameling van Kronyken betrekkelijk de Stad en Meijerij van 's Hertogenbosch,* dl. I, blz. 122. Vergelijk Van Heurn, dl. I, blz. 510.

Alzoo scheidde deze bijeenkomst, nadat de commissarissen van wege 's Hertogenbosch gezamelijk een proces-verbaal daarvan opgemaakt en geteekend hadden.

7 Mei 1601. (*Codex n°* 33, *fol.* 15.)

De regering der stad 's Hertogenbosch geeft berigt aan den hertog van Kleef wegens den vruchteloozen afloop der besoigne, bedankt hem voor de goede genegenheid stadswaarts, in zijn schrijven uitgedrukt, om steeds vriendschap en goede nabuurschap te onderhouden, doch houdt haar regt van het ingebod vast, zich echter aanbiedende, om de misbruiken te weren en te straffen, zoo daaromtrent met grond gedoleerd kon worden.

19 Mei 1601. (*Codex n°* 33, *fol.* 16.)

De regering van 's Hertogenbosch deelt den korten inhoud der voorgaande beraadslaging met de gezanten van Kleef aan den cancellier en raad van Braband mede, en verzoekt gehoord te worden, zoo de hertog van Kleef zich mogt adresseren.

12 Julij 1601. (*Codex n°* 33, *fol.* 18.)

De hertog van Kleef schrijft eenen uitvoerigen brief aan den aartshertog Albert, waarin hij zich sterk beklaagt over de verregaande inbreuken op zijne souvereiniteit door het uitoefenen van het »gepretendeerd regt van ingebod," waarvan zijne commissarissen op goede gronden de onhoudbaarheid bewezen hadden, en verzoekt, dat hij de regering van 's Hertogenbosch deze hare aanmatiging ontleere.

13 Augustus 1601. (*Codex n°* 33, *fol.* 17 *vso.*)

De aartshertogen Albert en Isabella stellen een afschrift van dezen brommenden brief in handen der regering van 's Hertogenbosch, met uitnoodiging, om hare titelen en munimenten over te zenden en de middelen van defensie te ontwikkelen, ten einde dat geschil in der minne bij te leggen.

12 Julij 1602. (*Codex n°* 33, *fol.* 22.)

De regering van 's Hertogenbosch schrijft aan Alexander Tengnagel, raad des hertogs van Kleef en drossaard des lands van Ravestein, dat al wat hij den hertog van Kleef aan den aartshertog den 12 Julij 1601 heeft laten schrijven, louter verzinsels zijn en logentaal.

11 September 1602. (*Codex n°* 33, *fol.* 20 *vso.*)

De regering van 's Hertogenbosch zendt de verlangde stukken en titelen, benevens het proces-verbaal der gehouden bijeenkomst over, verzoekt in haar goed regt te worden gehandhaafd, en noemt den brief des hertogs van Kleef »den pretensen, ongefundeerden ende seer impertinenten brieff."

Tot zoo ver gaat het handschrift wegens het regt van ingebod, dat de stad 's Hertogenbosch, prat op hare voorregten, zeer ter harte ging. Uit latere stukken zal blijken, dat 's Hertogenbosch dat regt bleef uitoefenen.

—

N° 99. 25 April 1605.

Verbond tusschen Frederik, paltsgraaf en keurvorst aan den Rijn, Joachim Frederik, markgraaf en keurvorst van Brandenburg, en Johan Sigismund, markgraaf van Brandenburg in Pruissen, ter eenre, en de Staten-generaal der Vereenigde Nederlanden ter andere zijde, waarbij de eersten voor drie jaren eene geldelijke subsidie beloven, en de tweeden zich verbinden, om hen in de erfregten te handhaven op de vorstendommen Gulik, Kleef, Berg, de graafschappen van der Mark en Ravensberg en de heerlijkheid Ravestein, bij het overlijden van Johan Wilhelm van Kleef.

(Aitzema, *Saeken van Staet en Oirlogh*, ed. in-4°, dl. XI, afd. 2, blz. 1086. — Dumont, *Corps diplom.*, t. V, 2e part., pag. 53. — Lunig, *Teutsches Reichs-Archief*, II Th., S. 69.)

N° 100. 31 Mei 1609.

Verdrag van Dortmund tusschen Johan Sigismund, keurvorst van Brandenburg, namens zijne vrouw Anna uit het huis van Kleef, en Wolfgang Wilhelm, paltsgraaf van den Rijn, van wege zijne moeder Anna, mede uit het Kleefsche huis, waarbij zij zich verbinden, om een vergelijk te treffen over de erfopvolging in de nalatenschap van Johan Wilhelm van Kleef, hetzij bij onderling contract hetzij in regten, zonder de overige aanspraken op de erfenis uit te sluiten.

(Aitzema, ed. in-4°, dl. I, blz. 245, en ed. in-fol., dl. I, blz. 109. — Lunig, Abtheil. IV, Absatz 4, Seite 69. — Dumont, t. V, 2e part., p. 103.)

N° 101. 17 Januarij 1610.

Verklaring van Johan Sigismund van Brandenburg, Philips Lodewijk en Wolfgang Wilhelm, vader en zoon, paltsgraven van den Rijn, waarbij het verdrag van Dortmund bekrachtigd wordt en dat men zal overgaan om de archieven te openen, zoodra Wolfgang Wilhelm te Dusseldorp zal zijn aangekomen, en dat de arhiters drie maanden daarna zullen overgaan om de erfregten van elk te onderzoeken en een beslissend vonnis uit te brengen.

(Aitzema, ed. in-4°, dl. 1, blz. 254. — Lunig, Abtheil. IV, Absatz 3, Seite 70. — Dumont, t. V, 2e part., pag. 121.)

N° 102. 24 Januarij 1610.

Verklaring der drie in de voorgaande acte genoemde vorsten, aanspraak makende op de Gulikscbe landen, dat het verdrag van Dortmund de aanspraak van het paltzerhuis van Tweebrugge op de Gulikscbe erfenis niet kan praejudiceren.

(Lunig, Abtheil. IV, Abs. 3, Seite 76. — Dumont, t. V, 2e part. p. 125.)

N° 103. 30 Januarij 1610.

De Duitsche vorsten te Hal in Zwaben vereenigd, verbinden zich aan den koning van Frankrijk, om de erfopvolging in de Gulikscbe landen te zullen verdedigen tegen het huis van Oostenrijk.

(Frédéric Léonard, *Recueil*, t. III, pag. 1. — Dumont, t. V, 2e part., pag. 126.)

N° 104. 11 Februarij 1610.

Verdrag tusschen den koning van Frankrijk en de keurvorsten van Brandenburg, dien van den Palts en andere vorsten des H. Roomschen Rijks, om de Gulikscbe erflanden te beschermen voor de naaste bloedverwanten.

(Aitzema, ed. in-4°, dl. I, bladz. 52. — Frédéric Léonard, t. III, pag. 3. — Dumont, tom. V, 2e partie, pag. 135. — Lunig, I Theil, Abth. II, Seite 278.)

N° 105. 7 Julij 1610.

Keizer Rudolf II beleent den keurvorst Christiaan van Saksen en zijn oir met Gulik, Berg, Kleef en aanhoorigheden.

(Lunig, II Th., Abth. IV, Abs. 3, Seite 131. — Dumont, l. c. pag. 144.)

N° 106. 21 Maart 1611.

Verdrag van toenadering tusschen de huizen van Saksen, Brandenburg en Palts-Neuburg omtrent de erfopvolging in de Gulikscbe landen, waarbij aan Saksen dezelfde regten worden toegekend, welke de twee andere huizen in het voorloopig beheer dezer landen hebben, tot zoolang de einduitspraak bij den keizer nog niet zal zijn geschied.

(Lunig, t. a. p. Seite 135. — Dumont, t. a. p. pag. 160.)

N° 107. 17 September 1611.

Aanschrijving van de aartshertogen Albert en Isabella aan den drossard des lands van Ravestein, om de Hervormde godsdienstoefening te weren.

(Minute des briefs, in het rijks-archief te Brussel, gequot. *Audience*, carton 167, n° 21.)

LES ARCHYDUCQS.

Chers et bien aimez.

Il nous a despleu d'entendre les nouvellitez advenues ces jours passez par aulcuns vos bourgois, tendantes à désordre et confusion, mesmes à changement de relligion, y aiants introduict un ministre calviniste pour y faire ses presches. Et comme vous sçavez que nous sommes seigneurs directs de toutte ceste seigneurie de Ravestein, mouvante de nous en hommaige comme duc de Brabant, et scituée au dit pays, et que nous n'entendions aulcunement de souffrir par tous nos pays et seigneuries tels désordres et changements, nous vous ordonnons bien sérieusement de faire cesser ces nouvellitez sy désjà faict n'est, et tellement y pourveoir que le semblable n'advienne plus ny dedens la ville ny au plat pays, ains que le tout demeure en tel estat, mesmes au faict de la religion, qu'il estoit du vivant de feu nostre bon cousin le duc de Clèves dernier mort (1). Du xvij^e^ de septembre 1611.

Aux drossart et ceulx de la justice de Ravestein.

(1) In de copie, welke de heer Coppens, *Beschrijving van het Bisdom van 's Bosch*, dl. IV, blz. 90, heeft laten afdrukken, volgt nog: *Et Dieu vous ait cher et byen amez et* [lees: *en*] *sa continuelle garde. A Bruxelles le xvij septemb.* 1611 *Gvt.* Onderstond: Albert, en wijders Praitz Sect.

N° 108. 6 November 1611.

Advies van den geheimen raad te Brussel aan den aartshertog Albert, dat men naar de vorsten van Brandenburg en Neaburg behoorde te schrijven omtrent het weren der Hervormde eerdienst in het land van Ravestein.

(In het rijks-archief te Brussel, gequot. *Audience,* carton 167, n° 22.)

Monseigneur.

Ayans mis en délibération ce que seroit ultérieurement expédient de faire vers ceulx de Ravestain pour empescher le progres de ces presches héréticques suyvant ce qu'il a pleu à V. A. nous encharger par la sienne du premier de ce mois, il nous a semblé que quant à présent il n'y a aultre voye que d'en escrire aux princes de Brandenbourg et de Nieubourch en la substance que porte le concept cy joint, pour en cas que V. A. s'y conforme ordonner la dépesche estre faicte par le secrétaire allemand, car prins esgard à ce que le bruict porte que ces esprits remuans se vantent d'y avoir permission des dits princes, V. A. a occasion de resentir d'eulx ce qu'en est, afin de faire cesser ces nouvellitez et déclarer son intention estre qu'en la dite terre et seigneurie de Ravestain, dont V. A. leur a ces jours passez donné l'investiture et relief, ils se règlent comme ses aultres vassaulx. Laissant le tout soubs le noble plaisir de V. A. à laquelle baisant en toute humilité les mains, prions le Créateur,

Monseigneur,

la maintenir en très parfaicte santé, heureuse et longue vie. De Bruxelles, le 6e de novembre 1611. G. Vt.

De Votre Alze Sérme.

très humbles et très obéissans
vassaulx et serviteurs,
Les gens de son conseil privé,

C. Dellafaille.

Despeschée le xve novembre 1611, *par le secrétaire allemand.*

N° 109. November 1611.

Concept-brief van de aartshertogen Albert en Isabella aan de keurvorsten van Brandenburg en Neuburg, met bevel, om alle nieuwigheid in de godsdienst in het land van Ravestein te weren.

(Minute, in het rijks-archief te Brussel, gequot. *Audience*, carton 167, n° 23.)

Comme nous entendons que depuis que vous avons admis à l'investiture et relief de la terre et seigneurie de Ravestain, aulcuns amateurs de nouvellitez se seroient advancez d'y tenir des presches contraires à nostre religion, faisans courir bruict que ce seroit par permission vostre, nous n'avons nous sceu persuader que se seroit véritable, cause que sommes meu vous requérir par ceste nous esclarcir de la vérité, et joinctement faire cesser ces changemens et nouvelletez, tenans la dite seigneurie de Ravestain en mesme exercice de religion, police et justice, comme ont faict les prédécesseurs vassaulx (1).

(1) Wegens den inhoud der drie voorgaande stukken (n° 107, 108 en 109) vergelijke men Coppens, dl. IV, blz. 90, 91.

N° 110. 13 October 1612.

Klagt der dorpsbesturen van Uden, Veghel en Nistelrode tegen het bestuur van Dinther, aan den stadhouder en leenmannen in het kwartier van 's Hertogenbosch, omtrent het verstoppen der waterleiding de Jueck.

(Authentieke copie, in het gemeente-archief van Uden.)

Op heden den xiij^en^ Octobris anno xvj° ende twelff soo syn gecompareert voor heeren stadthoudere ende leenmannen van hunne Hoocheden int quartier van Shartogenbossche (1) Herman Adriaenss., scouteth oft richterbode tot Uden, Geerart Peeters Verborcht, scepen, ende Jacop Wellens, borgemeester aldaer; Jan Fredericx, scepen tot Vechel, en. Gysbert Jan Alarts, vorster; Mathys Beynen ende Cornelis Jan Rutten, beyde scepenen tot Nistelroy, tekennen gevende by maniere van clachte, dat de regeerders des dorps van Dinter oft ennige geërffde aldaer inne sekere waterleye genoemt de Jueck, hen vervoirdert hebben te leggen twee hooffdekens tegens over malkanderen, waer door d'affloopen des voors. waeters ten respecte vande bovengeërffde, te weten die van Uden, Vechel ende Nistelroy, wordt beleth, ende sylieden geinundeert ende bescadicht. Ende want den heere van Dinter daer inne nyet en heeft doen versien, nyettegenstaende versceyde clachten aenden selven heere ende syne officiers gedaen, soo sy verclaerden, soo versuecken de voorn. comparanten, dat den voorn. heeren stadthouder ende leenmannen gelieve ierstdaechs ten coste ende laste van

(1) Namelijk: de stadhouder en leenmannen der leen- en tolkamer te 's Hertogenbosch.

partyen voorn., over tvoors. gebreck visitatie te doene ende daerbeneffens tselve te doen remedieren, soo deselve heeren sullen bevinden te behooren, ten respecte des groote interests hier aene gelegen. Ende soo verre die van Uden mede worden verclaert gehouden te syne inde vacatien der selver heeren leenmannen by de voors. heeren leenmannen en. sgeens daeraff dependeert, desen aengaende te doene, soo geloven de voors. scepenen tot Nistelroy ende de voorn. scepen ende vorster tot Vechel, onversceyden ende een voor all deselve vacatien te betalen, daer voor verbindende henne particuliere persoonen ende goederen, op parate executie. Actum als boven ende des t'oirconden by partyen onderteeckent. *Ende was tselve by alle de voor verhaelde comparanten onderteeckent, neffens de signaturen der voors. heeren stadthoudere ende leenmannen.*

Concordeert met synen originalen geregistreerden, by my als griffier der voors. heeren leenmannen.

VAN HEES.

N° 111. 22 October 1612.

Geregtelijke verklaring wegens de ligging eener brug over de waterleiding de Jeuk, aan de grenzen van Uden.

(Authentieke copie, in het gemeente-archief van Uden.)

Conden voir die Geschworen tho Uden, wegen einés Leygrafen ther Joecken uth langs dat Dintersche Broeck lopende.

AENDRACHT.

Arian Claessen, alias Moerken, sall verklaren onder

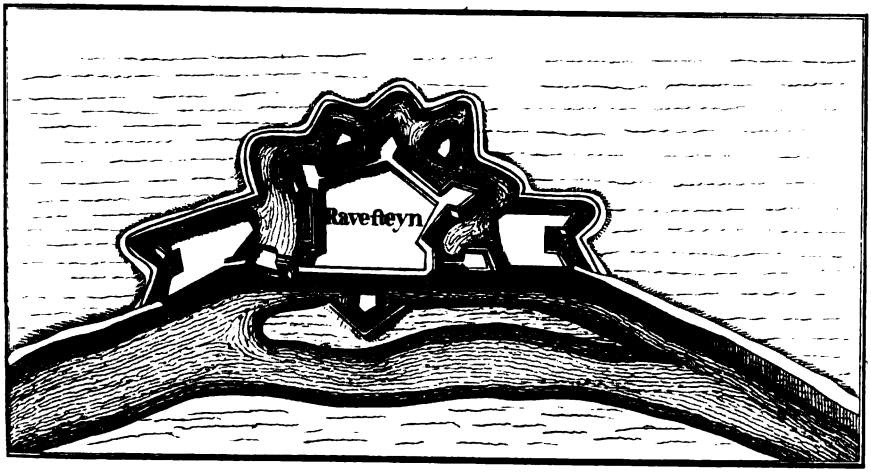
Ravefteyn

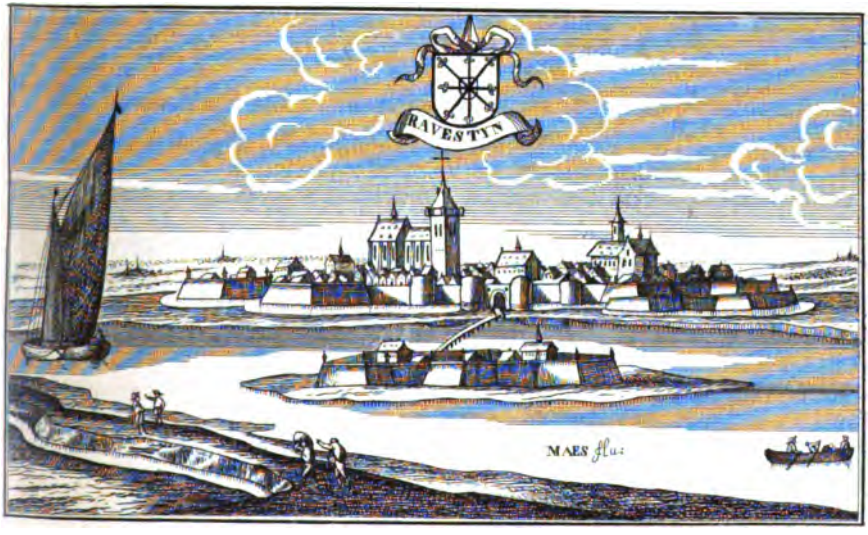
RAVESTYN
MAES fec:

behoirlicken eede, datt umbtrent sestich jaeren geleden, hy Arian by zyn Moeder wonende, mitt by der Schowen gewest is, alls die Geschworen van Udenn den Leygrafen ther Joecken uth hen tegen dat Dintersche Brouck tho geschowett und alle Fischgeweren, Stocken offte anders, so in den vors. Leygrafen gefunden worden, daruth geschowett unnd geworpen hedden, ende datt doen ther tidtt als nu up den striedigen Ortt geine Hoifden in den Leygrafen gewesen weren, maer datt over den Leygrafen ein Vonderen gelegen, welx an beiden Sieden des Oefers glick beneden gekerett und der Schate gemaeckt is gewest, und also datt Vonder temlich lange was offt nit tott meerder Stevicheitt midden under datt Vonderen ein Claen offte Temper gewesen, darup hettselve Vondere gelaevett, hirvan sie beste Kennis und Warheitt.

DEPOSITIO.

Die vors. Arian Claeszen, altt umbtrentt negentich Jaeren, wonende under Wesell, hefft vor naebeschreven Schepen tot Nistellroy, up die vors. striedige Plattz, nae gedaenen Eede, welcken hy aen Gott ende siene Hilligen lifflich geschworen, getuigtt ende affirmirtt, dat hett alles also geschiett is, wie in der Aendrachtt verhaelt worden, und persistirt darby int geheell. Actum vor Schepen tott Nistelroy Thys Neinen und Gerrit Ruters, ahm 22 Octobris anno 1612.

Jan Henrix, altt wesende ungeferlich negen und seventich Jaeren, wonende under Nistelroy, hefft vor die vors. Schepen glichfals lieflich ahn Gott geschworen und getuigtt, datt umbtrint tuschen vertigh und viefftigh Jaren geleden die van Uden den Leigrafen gehoiret, so fere als Arian Claeszen vors. getuigt und bekantt hefft; deponirt

och van dat Voenderen als vors. Actum vor Schepen Tys Neinen und Gerrit Peters.

Artt Henrich Arians, umbtrentt tuschen vieftigh und sestich Jaren altt, och under Nistelroy wonende, hefft, nae gedaenen Eede, von den Voenderen affirmirtt, wie die vorige Getuigen. Von der Schowen weett hy nit eigentlich, dan hedde sienen Vader zaliger woll horen seggen, gelix die vorige Deponenten getuigtt hebben. Actum ut supra, vor Schepen vors.

By my Thys Neinen.
Ditt is hett † van Gerit Peters.

Henrich Deenen, alt umbtrint sestich Jaeren, tho Wesell wonende, hefft, nae gedaenen Eede, den hy lieflicken aen Gott unde siene Hilligen geschworen, vor naebeschreven Schepen tho Wesell affirmirt und getuigtt datt so lange hem gedencktt, in den Leygraefen, dar hett Voenderen nu ligtt, giene Hoefden gewest weren, uthgenaemen datt die van Dinther nu ongeferlich vor darthien oftt vertien Jaeren die tegenwordige Hoefden dar gelachtt hedde. Von den Voenderen affirmirt hy Deponentt, wie die vors. Tuigen. Actum vor Schepen tho Wesel, Gerritt Arians und Gerrit Jans, in dato quo supra.

Ick Geritt Arians.
By my Gerrit Jans van Dierperbeck.

Gibbert Peters van Leien, van den Vorster tho Nistelroy Derich Gerittz gearrestirt, umb Kundschaft und Getuichniss der Warheit tho geven, ther Instantien van die Gesworen van Uden, tuigtt vor nabeschreven Schepen tott Nistelroy, nae gedaenen Eide, welcken hy an Gott

unde siene Hilligen lieflich geschworen, umbtrintt drie und vieftigh Jaeren altt te sin, ende datt so lange hem gedencktt, giene Hoefden in den Leigrafen, wie nu tegenwordigh datt Voenderen is liggende, gewest weren, uthgenaemen dat nu vor etliche Jaeren dieselven dar gelachtt weren. Actum vor Schepen Thys Neinen und Cornelis Jan Nutzen, ahm 22 Octobris 1612 ut supra.

Arian Loien, alt umbtrint 75 Jairen, arrestirt wie vors., tuigt, nae gedaene Eide, vor die vors. Schepen, dat hy Arian, umbtrint 25 Jairen geleden, als Geschworen tho Uden wesende, den Leigrafen van den Udenschen Brouck ter Joecken uth, mit ander Geschworen tot verscheiden Reisen gehoirett hedde, ende dat doen ter tidt, dair nu dat Voenderen ligt, gienen Hoefden gelegen waren. Von dat Voenderen tuigt die vors. Deponent, dat hem kundich, dat midden under der Laenen ein Forcke ofte Gafell gestaen hebbe. Actum die quo supra, vor Schepen vors.

By my Thys Neine.

By my Nelis Jan Nutzen.

Pro collationata et cum suo principali concordante copia.

W. vanden Steen, J. U. Baccal. et territorii Ravenstein. Secret.

N° 112. 23 October 1612.

Vonnis der leenmannen van het kwartier van 's Hertogenbosch, waarbij die van Heeswijk en Dinther veroordeeld worden, om de hoofden in de waterleiding de Jeuk gelegd, te ruimen.

(*Landkaart van Ravestein,* berustende in de pastorij van Boekel, fol. 35.)

Gesien by myn heere leenmannen van hunne doorlugste Hoogheeden in Brabant, in quartiere van 's Bosch, klagte op den 13 October 1612 aan hun gedaan by of van weegen der ingeseetenen van Uden, Veghel en. Nistelroy, tot ruymingh van deselve twee hoofden by eenig nabuur tot Dinther in voorgaande jaar gelegt in de Waterley (1) aldaar, genoemd de Jeuk. Ende alsoo aanleggeren ter eener gesien en ook de verklaringhe by die van Heeswyk en Dinter gedaagt ter andere seyde, den 22 der selver maandt van October daarop gedaan, en daarvolgende hen getransporteerd hebbende op de plaats, daar de voors. waterleyde is loopende, en aldaar genoomen hebbende oculaire inspectie van de voors. waterley als van de voors. hoofde daarin gelegd, en daarby bevonden, dat de voors. waterley tusschen de voors. hoofden maar alleenelyk heeft de weyten van veerthien voeten; ende tot dien verhoort ende geëxamineert hebbende verscheyde getuygen over de oude en tegenwoordige gesteltenisse van de voors. waterleyde, en op alles gelet en appointeeren ter manisse des heere stadhouders: dat de voors. gedaegden gehouden en verbonden sullen syn, de voors. Waterley tussche de twee voors. hoofde te wyte

(1) *Waterley,* ook wel Leigraaf geheeten.

tot negenthien voeten int geheel, teweeten aan de Udense zyde, het hooft aldaar te ruymen ofte intetrekken drie voeten en het hoofd aan d'andere zyde twee voeten, en dat sy daarmede by provisie sullen gestaan, om in gevalle van beswaarnisse van [d'een] ofte d'andere partyen voor den toekomenden tydt daerinne naerder te werden voorsien en geordineert naer behooren; de voors. gedaegde in geene voors., mitsgaders in de twee derdendeele van de vacatien der voors. heeren stadhouders en leenmannen mits deesen condemneerende, blyvende t'resteerende der gedeelte ten lasten van voors. aenlegger; de voordere kosten by partyen gedaan, om reedenen tusschen de selve compenseerende. Aldus gedaan en gepronuntieert by myn heere leenmannen voors. binnen den heerlykheeden van Veghel, den 23 der maand October in den jaaren 1612. *En was getekent:* En ik Aert Peetersse van Hees, als gezwooren griffier en voors. leenmannen daar tegenwoordig.

Van Hèes, secretaris.

N° 113. 27 Julij 1613.

De raden van den keurvorst van Brandenburg en den paltsgraaf van Neuburg te Kleef klagen aan den drossard van Megen, dat het verdrag in 1597 *omtrent den Zegedijk niet wordt onderhouden, waardoor het land van Ravestein het water niet kan lossen, en verzoeken, dat hij degenen straffe, die inbreuk op dat verdrag gemaakt hebben.*

(Oorspronkelijke brief, in het dorpsarchief te Deursen.)

Unser freuntlich Grues zuvor, edler und erentvester, besonders guter Freunt. Uns haben des Lanz Ravenstein

ingeseszene Underthanen clagend zuerkenne gebe, obwoll in anno 1597 am 23 May zwischen inne und die Megensche Underthanen wegen des Zeegdycks ein sicher Accoert auffgerichtet, welchen dan pillich unnd in alle Wege in gueten esse solte gehalten und deme zuwidder nichz vorgenhome sein worde; so hetten doch deme zugegen die van Osz und Berchem nicht allein auff ernante Zeegdyck mit Gewalt wederumb gedammet, dadurch dan unserer gnedigsten Fürst unnd Her Zehende am Maeszlandt unnd derselben Underthanen Korn verdrunke und verdorben worden, sondern lieszen auch denselbe mit ir oder ire Roere Tagh unnd Nacht, wie sie berichtet, bewachen, damit das Damme nit widder zugerisze werde muchte, wiewoll auch unser Mitraet der Drost des Lanz Ravenstein Alexander Tengnagell E. L. deszwegen zugeschriebe und den auffgerichte Verdrach in alle Puncte volkommentlich zuhalte, die bereiz vorgenommene Reuwerung (1) abzuschaffen unnd die verwurckte vilg. Verdragh eine erliebte Peen von den Verbrechern einzufordern gesonnen; auch zu dem Eind E. L. durch zwei des Lanz Geschworne Copiam zugefertigt, so were doch dieselbe arrestirt, entlich aber auff Caution unnd erfordern sich wederumb zuzustellen, auch Bezalungh irer Actongs pasziert worde, vandan ze pillich dasz sulche und dergleiche mit allerseiz Consent unnd hohen Pfeen des Verbrechens auffgerichte Verdragen in allen daerin auszgesezte Punten stiff unnd vest zuhalte unnd widder die Verbrechere mit der Execution zuverfharen. Als wollen wir unns vorsehen,

(1) *Reuwerung.* Thans zegt men nog in het Ravesteinsche: *den dijk rouwaarden,* d. i. met rijshout bedekken. *Rouwaarden,* uit *rouw, ruw, ray,* en *waarden, weren, beschutten:* alzoo: *met ruigte versterken.*

Van den Bogaard.

wie auch unser nachbaurlich Gesinne ist, dem auffgerichten Verdragh wircklich nach zuseze, alle Reuwerung ab zuschaffe unnd unserer gnedigsten Fürsten unnd Hern Underthane daerüber nicht zubeschwere, wie auch widder die Verbrechere E. L. aenbefolenen Ambtz Ingeseszene mit der Execution verwirckter Pfeene zuverfare, sunsten auch die Versehungh zuthun, dasz andere so E. L. Jurisdiction nit underwurffen unnd sich des Dammens in derselben Campt understehen mügte, ernstlich verbote werde. Dasz gereicht zu nachbarliche Correspondenz und wir seind es in gleichen zumerschülde erbietigh, unnd wollen E. L. schrifftelichе Erclerung bie zechern irer F.F. G.G. Scholtiszen des Lanz Ravenstein zur Nachrichtungh gewertig sein. Derselbe damit Gottlicher Almacht empfelend. Geben Cleve, de 27 July 1613.

Unserer gnedigsten Chür Fürste und Hern Brandenburgsch unnd Pfaltz Neuburgh, Clevische unnd Marcksche Rhate.

V^t. Lennep.

Georg Steinwech.

Inscriptio.

Dem edlen, erentvesten, unserm gueten Freund und Nachbar Michaell de Burggraeff, Hern zu Ourle unnd Merrfelt, Drost zu Megen.

[*Aan de ommezijde staat het volgende:*]

Copie van seker Schrivens ahn de Drost tot Megen van de Hern Clevischen Rhete gedaen, ten einde dat syn E. die opgerichte Verdragen underhalte, die angefangene Reu-

werung affstelle und die Infracteurs der Verdrage executieren woll.

Dieselve originael Schrivens heb ick utter Bevel der Hern Rhete an mich zu Cleve gedaen, demselben Drost tot Megen ingeliebert de 2 Augusti 1613. Welcke Inlieberung des Briefs nit ehr hebt geschiede konne, so der Drost zum Bosch und enders who utheimsch geweese.

Unnd heft den Drost nach Vorlesunge deszelbe Schreibe vor Antwoort gegeve: er wolle erstdaghs mit Heimrade unnd Scholtis, dieweill dat hem daervan nit allerdings bewust, communicieren, und alszdan sein Antwoort in Schriffte ahn die Hern Rhade mir zustellen, doch saege vor guet ahn, dasz erstdaghs beiderseiz die oculare Inspectie auff de Gebriche genhame wurde, welch sich auch für guet angename. Daerin den der Herr Drost erstes daghs eine Dagh anstelle und mir verstendige, soe sich sunste tot guder Nabarrschap erbiedende. Actum op Dagh vors. Ter presentie van Art Dericht van Velp en. Ariaen Marcelis, tot Megen secretaris.

N° 114. 12 November 1614.

Tractaat van Xanten, zijnde een verdeelingsverdrag wegens het gezamenlijk bestuur der Gulikse erflanden tusschen George Willem, markgraaf van Brandenburg, en Wolfgang Wilhelm, palts-hertog van Neuburg.

(Frédéric Léonard, t. III, pag. 9. — Lunig, t. a. p. Seite 82. — Dumont, pag. 259. — Rousset, *Recueil*, t. VIII, pag. 1. — Aitzema, ed. in-4°, dl. I, blz. 235, en in-fol., dl. I, blz. 100.)

N° 115. 18 November 1614.

Ratificatie van hertog Wolfgang Wilhelm van Palts-Neuburg van het voorgaande verdrag.

(Lunig, t. a. p. Seite 12. — Dumont, pag. 261)

N° 116. 3 Januarij 1615.

Leenverhef door Karel, markgraaf van Burgau, landgraaf van Nellenburg enz., enz., namens zijne echtgenoot Sibilla van Kleef, gedaan aan den leenhove van Brabant te Brussel, van een derdedeel in de heerlijkheid Ravestein.

(Enkele copie, ten archieve van 's Hertogenbosch, onder de losse stukken.)

Op heden drie daegen inde maent van January xvj° ende vyftiene, voor ende ten overstaene van heere Charles de Bourgoigne, riddere, heere van Bredam etc., als stadthoudere vanden souverainen leenhove van Brabant, ende inde presentie vande leenmannen desselffs hoeffs ondergeschreven, met namen Joos vander Vinnen, Jean Denibry ende andere, comparerende Mr. Joos de Herre, licentiaet inde rechten ende advocaet, postulerende inden rade van Brabant, als volcomentlyck gemachticht tot desen acten byden doerluchtichsten hooch geboren ende mogenden vorst ende heere Charles, byder gratien Godts marckgrave des heylichs ryck van Rome, in Burgau, landtgrave van Nellenborch, grave van Hohemberch, heere van Veltkerck, Bergen ende Hosenen etc., als man en. momboir vande doorluchtichste ende hoochgeboren vrouwe, vrouwe Sibille, marckgravinne van Burgau, hertoginne van Gu-

lich, Cleve ende vanden Berch etc., vuyt crachte vande volmacht ende procuratie, hem comparant byden voornoemden doorluchtichsten ende hooch geboren vorst, den marckgrave van Borgau, inde qualiteyt voors. gegeven, volgende den beschede daer aff synde vander date den xxiij^{en} daechs der lest voorgaende maent van December, gedepescheert binnen der stadt van Conincxberge, onder den zegel desselffs heere marckgrave daerop gedruckt, onderteeckent Carolus ende tegen geteeckent Petrus Kentser, alhier gethoont, heeft te leene verheven inden naeme ende tot behoeffve vande voorn. doorluchtichste ende hooch geborne vrouwe Sibille, by doode ende midts der afflyvicheyt van wylen den doorluchtichsten ende hooch gebornen vorst, hertoch Joan Guillielmus, hertoge van Gulich, Cleve, Berge etc., haeren heere broeder, ierst het derdendeel ende voorts allen het voorder recht, actie ende gesach der selver vrouwe Sibilla competerende van en. in die stadt, slot ende landt van Ravesteyn, van Herpen ende van Uden, ende die thiende van Nysterle ende van Hees met hennen toebehoorten, behelsende hooge, middele ende leeghe heerlicheyden, renten, chynsen, opcomingen, vervallen, winnende landen, bosschen, wateren, heyden, weyden, visscheryen, vogelryen, thienden, manschappen, laetschappen ende allen anderen hennen toebehoorten, soo ende gelyck deselve heerlicheyden ende dependentien van hunne hoocheden die eertshertogen van Oestenryck, onse genadichste heeren ende prinssen, als hertoge van Brabant te leene wordden gehouden t'eenen vollen leene.

Item ende noch eene erffrenthe van sesse hondert croonen, munte conincx van Vranckryck, jaerlycx erffelycx, tot xxiiij stuyvers Brabants t'stuck gerekent, beset en. ge-

assigneert opde renthen ende domeynen des hertoehdoms van Brabant, binnen ende inden quartire van Shertogenbosche, te quytene elcke croone met thien dergelycke croonen ten anderen vollen leene, alles sonder prejudicie vanden rechte hunder voors. hoocheden en. van andere competerende in ende totten voors. leene, en. voorts op expresse conditie, dat ingevalle ter causen vande proprieteyt oft possessie vande selve leenen quaeme heden ofte morgen questie te vallen tusschen de voorn. vrouwe Sibilla en. andere heere ende princen, oock recht daertoe pretenderende, dat alsdan en in sulcken gevalle de kennisse daeraff sal moeten genomen werden byde leenmannen ende in desen lande van Brabant, doende de voors. comparant, inden naeme en. qualiteyt als boven, hieraff manschap, met hulde ende eedt van trouwen aen henne voors. hoocheden, als hertogen van Brabant, en. alle anderen devoiren. Aldus gedaen en. gepasseert binnen der stadt van Brussele, ten daege, maende, jaere, ten overstaen en. in presentie als boven.

N° 117. 16 Mei 1615.

Keizer Matthias beleent den paltsgraaf Wolfgang Wilhelm met de Gulikscbe erflanden.

(Dumont, pag. 271.)

—

unseren Beambten unserer Herrschafft Ravenstein, dan auch den Geschwornen und gesambter Gemeine, auch allen Einwöhnren zu Herpen und wheme esz mehr nöttigh, hirmitt gnedigst zu wissen: alsz unnsz der urst unnser lieber getrewer Adolff von Hongen, gnant Waszenbergh, dhaselbst zu Herpen Erbsasz, underthanigst clagendt vorbringen laszen, welcher Gestalt er zu wider derer dieses unsers Hertzogthumbs Cleve Eingeseszene van Adell altherbrachten Freyheit und Gewonheit von gedachten Geschwornen, wegen der Gemeine zu Herpen mit allerhandt gemeinen Bauerdiensten, bilettiren der Soldaten und sonsten doch unbefuegtt belegt und beschwert werden woltte, mit underthenigster Bitt, wir mugten gnedigst geruhen ihnen nicht weiniger alsz andere dieses unsers Herzogthumbs Eingeseszene vom Adell ihrer befuegten Freyheit und von althers herbrachten Gewonheit auch genieszen zu laszen und nicht zuverstatten, das er daruber beschwert wurde, sonderen vielmehr ihnen und sein Hausz, als ein alt adelich Sitz, von solchen und dergleichen Beschwerniszen gnedigst zubefreyen. Dasz wir demnach solch sein underthenigst gestalten und vorerzehlten Sachen nach ziembliches suchen in Gnaden stat finden laszen und ihnen auch erwehnt sein adelich Hausz und Sitz aldhar zu Herpen von allen gemeinen Bauerdiensten, wie auch Bilettirungh der Soldaten und was dergleichen an klebenden Beschwerungen mehr sein mögen, gleich anderen Clevischen von Adell, befreyet und enthebt, auch in unseren sonderbaren gnedigsten Schutz und Schirm und Sauvegarde auff- und angenommen haben. Thun solches auch hiemitt und in krafft dieses unsers offenen Patents, und bevhelen darauff euch obgedachte sambt und sonders hierdurch gnedigst und ernstlich, das ihr ihnen Adolffen von

Hongen, genant Waszenbergen, hirwider nicht beschweren vonden nicht weniger alsz andere Clevische Adelsz Persohnen angezogener Freyheyt und Gewonheit genieszen, und sich deren vor sich und sein Hausz gebrauchen laszen sollet, urstalt wir ihnen dan dabey geburrendt manutenirt und geschutzet wiszen wollen. Verlaszen wir unsz also zugeschehen und haben deszen zu Urkhundt disz unnser Befreyungs Patent mit eigenen Handen underschrieben. Geben zu Cleve, den 27 Augusti anno 1615.

GEORG-WILLHELM.

JULIUS PAS. m.p.p.

N° 120. 21 April 1617.

De regering van 's Hertogenbosch schrijft aan den drossaard van het land van Ravestein, dat door zijne onderdanen de Groenedijk op onderscheidene plaatsen doorgestoken is, met verzoek om denzelven in den vorigen staat te herstellen.

(Enkele copie, ten archieve van 's Hertogenbosch, onder de losse stukken.)

Edele, erentfeste, wyse en. voirsiennige Heere ende naebuirich vrient.

Geadverteert zynde van het doorsteken tot verscheyde plaetsen inden Gruenendyck omtrent Osch ende Berchen, by toedoen [van] uwe Ed. Ravesteynsche onderdaenen, tot groote beschadicheyt ende noch meerder te verwachtene achterdeel aende gemeyne landeryen voor de naebuiren van alle d'omliggende dorpen aldaer gelegen, is noodich gevonden (om vander waerheyt over t'voirs. deursteken geinformeert te wesen) opten voirs. dyck enige van onsen

t'wegen te committeren, ghelyck op eerghisteren is geschiet, by rapport vande welcke ende de oculaire inspectie by hen genomen, verstaende het datelyck doorsteken inden voirs. dyck tot verscheyde oorden ende plaetsen te syn geschiet, hebben ons benoodicht gevonden, dese aen uw Ed. te schryven ende te versuecken, om uwe onderhoirende suppoisten oft hennen officieren inne dyen te hebben ende te ordonneren, hen te verdragen sulcx meer te doen oft t'attenteren, maer costeloos ende schadeloos te doen repareren tghene alreede deshalven is voortsgekeert, oft soude men anderssints veroirsaect wesen, daer inne te doen versien nae behoiren, in conformiteyt vanden bevele hooger memorie hertoch Wenceslaus, hier neffens onder copie authentycque gevueght, des wy tot onderhoudinge van goede naebuirschappe liever souden sien te worden verhuidt, waermede sullen desen eynden, Godt almachtich biddende,

Edele, erentfeste, wyse ende voirsiennighe Heere ende vrient, uw Ed. te houden in syne heylige hoede. Geschreven tot Sherthogenbossche, den xxj^{en} dach van April xvj^{c} zeventhien.

Uw. Ed.

Wel goetgunstige en. vruntwillige naebuiren,

De Hoochschouteth en. Schepenen der stadt van Shertogenbossche,

Onderteeckent: W. VAN REYS.

Noch ter rechtersyde, wat hooger, stont:

PHILIPPE DE BRECHT.

De superscriptie.

Edelen, erentfesten, wysen ende voirsiennigen Heere, den Heere Drossaert der stadt ende lant van Ravesteyn, oft in syn absentie aen syn Ed. Schouteth aldaer tot Ravesteyn.

N° 121. 22 April 1617.

De hoogschout van 's Hertogenbosch verzoekt den drossaard van Ravestein tot eene zamenkomst te Oss, ten einde te spreken over het doorsteken van den Groenendijk.

(Enkele copie, ten archieve van 's Hertogenbosch, onder de losse stukken.)

Myn Heere. Overmidts het rappoirt vant doorsteken des Zeedycx hebben op gisteren uw. E. geschreven en. gesonden sekere autentycque ordinantie van zaliger memorien hertoch Wenceslaus, denckende uw. E. deselve als heeden ontffanghen sal hebben. Maer soo wy nu inden morgenstont geadverteert syn vanden menichte van volck, die met cracht en. wapenen den voirs. dyck hebben willen doorsteken, syn wy alhier mette gecommitteerde vanden magistraet der stadt Shertogenbossche gecomen, om tselve te beletten, by weghen van vrientschappe oft andersins by alsulcke andere middelen, als wy naer gelegentheyt ende redenen souden hebben bevonden te behooren. Dan alsoo het doorsteken alreede is geaffectueert, transpoirteren ons naer Osch inden Swaen, verseukende dat uw. E. gelieven sal, ons aldaer te comen vynden ende malcanderen in vryicheyt en vrientschap te onderichten, onvermindert een iegelyck syn goet recht, om te voor-

comen alle voordere inconvenienten en. swaricheden desen aengaende. Ende by soo verre uw. E. ongeleghen ware selver te comen, sal gelieven iemanden achtbaer tot desen te committeren, waer op wy alnoch verwachten sullen den tyt van 2 ofte 3 uren. Hier mede den almachtighen bevolen, midts presentatien te wesen,

Myn Heere,

Uw. E. geaffectioneerden vrient ten dienste,

Den Hoochschouteth der voirs. stadt en. haerder meyerye, neffens de gecommitteerde heeren.

Opten Zeedyck, den xxij Aprilis 1617.

Desen brieff is te perde bestelt by enen genoempt Jan Janss., alias De Coomen, wesende van Berchem, en. is bestelt aenden E. heere drossaert van Ravensteyn oft aenden schouteth aldaer.

N° 122. 16 Mei 1617.

De raden des hertogs van Kleef te Kleef trachten de regering van 's Hertogenbosch te overtuigen, dat van alle oude tijden en volgens gemaakte verdragen, het opperwater van het land van Ravestein loop heeft door het graafschap Megen en de Maasdorpen der meijerij.

(*Landtchaerte van Ravesteyn*, Ms. v. C., fol. 180 vso.)

Copia der Clevischer Heeren Raeden schreyvens aen de Magistrat van 's Hertoghenbosch.

Unser freuntlich Gruth zu vorn. erentfeste, ersame unnd vorsichtighe, besunders gute Freunde.

Wy twyffelen nit uwe Ers. werden gnugsamb berichtet sein, wat sich unlangs tuschen den Officieren unnd Underthanen des Lants von Ravensteyn unnd Ingesetenen van Oss, des groenen Dyckx halven, in der Graeffschap Meghen thogedraghen; wat oock der Drost van Ravensteyn met dieselve derweghen communiciert unnd von den Hoghscholteisz ter contrarien is voorgebracht, hin wieder darup aen deser seyden mit guden Bestandt is replicirt worden.

Off well wy dan uns gutlich verstehen, man wurde daran mit guden contentement sich hebben begnugen laten, soo verstehen wy doch, dat voorgedachte van Osch dien niet teghenstaende gerurten Dyck unnd die daer in gewoinliche open Gaten wederumb daetlich togemaeckt hebben, allet tot groten Praejuditz unnd Nadeil van den Lande van Ravensteyn, der deur datselve in toekommenden tyden by dergelycken hoghen Water in groot Verderven unnd irreparabelen Schade besorglich werden geraden, derweghen nit underlaten möghen uwe Ers. hiermede gutlich t'erinneren, wat an dieselve in't Jahr 1596 (1) soo schrifft- als muntlich gelangt worden, unnd wat dieselve oock benevens dero muntliche Resolutie in Schrifften erklehrt hebben, namentlich den Verdragh de anno 1569 (2) alsoo nae te gaen, nit twiffelende sie werden by solcher oere Declaratie, Intentie unnd Meynungh, alnoch gestrackx persisteren unnd halden; dat aver van den Hochscholteisz aengetoghen, als dat solcher Verdragh vanden Hertoghen van Brabant nit confirmiert unnd uwe Ers. nit machtich syn solden, solche Erclerunghen te doen unnd tho schryven (3): doch dat Hertogh Wenceslaus van

(1) Zie hiervoor nº 91, 92, 93, 94, 95 en 96.
(2) Zie hiervoor nº 89.
(3) Zie hiervoor nº 96 .

Brabandt in't Jahr 1365 contrarie Beveel gedaen hadde (1), konnen wy uyt solch sein Vorgeven woll bemercken, dat gedachter Hochscholtis weynich bericht is van't gene dat in desen Saecken well ehrtyts gepassirt unnd voor Compromissarien, Princen unnd Herren van den Orden des gulden Vlies oock binnen Brussele gehandelt, unnd bedunckt uns darbeneven vrembt van de Validiteit des voors. Tractats unnd Verdrags nu te disputiren, aengesien deur Langhweiligheyt van Tyden unnd stedighe Observantie, oock Patientie van de beigelegene Nabuyren, alsoo actu ipso bestedicht is, dat daer over eenighe vernere Confirmatie nit van noden, unnd uwe Ers. nit allein woll gethaen, sonderen oock well bemechticht, sich tho erkleren, wie boven verhaelt is.

Als veel aver dat Beveel van Hertoghen Wenceslao duet berueren, darup is sie bevorn by der Handtlungh tot Bruselle guth Bericht geschiet, unnd weil solch ein Bevell in Praejuditz, Nadeil unnd tot Underganck des Lants van Ravensteyn nit gegeven werden konnen noch sollen, soo heefft datselve gein Effect sortirt, als oock die voors. Dyck in solche Qualitäit unnd mit solchen Solemnitäiten wie bevohlen was, nit upgemaeckt offte emmers nit underhalden; tho mehr dat Frau Johanna, Hertoginne van Brabant, dar na in't Jaer 1372 ander general Bevelch aen den Hochscholtis gedaen, dat er die Weteringhen tuschen Brabant unnd Meghen gaende, ende vorder den Lande van Brabandt tot in der Maesen solde doen ruymen unnd open halden (ut sunt verba), soo dat dat Water synen Ganck hebben unnd gaen möghe, alst van langhen Jaeren heefft gegaen, dar uyt dan claerlyck afftenemen, dat solch Beveel gedaen, alleen ter Oorsaecken

(1) Zie hiervoor nº 24.

van den Wateren, soo uyt Brabant unnd Lande van Cuyck boven affkommen unnd deur den Lande van Ravensteyn passieren moeten, ten ende die Underdanen aldaer desphals buyten Schaden mugten blyven; dabey dan oock te consideriren, wofern der Dyck na Inhalt van't vorighe Bevelch Hertogs Wenceslai wehre gemackt worden, dat eenighe Weteringhen offte Toghgraeven pro deductione aquarum ex ditione Ravensteniensi aen den Orteren gantz nit nodich solden gewesen syn, umb dat oock die Brabantsche Weteringh nit woll twintich Passen van den Groenen Dyck affgeleghen unnd in tam exiguo spatio niet soo veel Waters sich hette samblen möghen.

Tho dem mit alden glaubwertighen Tueghen unnd den Aughenscheyn te bewysen, dat gedachter Groenen Dyck directe teghens den voors. Bevell Wenceslai nit allein veel legher geleghen unnd die Hoogde mit Palen affgeteyckent, sonder oock dat deur denselven Dyck open Gaten mit Kribben nu van hondert ende meer Jaeren stetz hin underhalden syn, uns vort rapportirende tot den Verdragh in't Jahr 1450 tuschen Johan, Herren von Meghen, eins, unnd den Heymraden van Zelant unnd Kessel anderen deels accordirt, dar van uwe Ers. buten twyffell gut weetens draghen, unnd emmers allen Reden, Rechten unnd natuyrlicher Billigheyt gemees, dat die Wateren dahin te deduciren, quo natura sua ferunt, unnd anders wohin nit divertirt werden kunnen unnd sich alsoo nit gebeuren sall dat Land van Ravensteyn sunst by Inundatie geheel unnd allein te bederven, gelyck uwe Ers. by guede Discretie dat selve mit mehren kunnen consideriren unnd gedencken, wat sy in haer Persoon ende Landt met guet billich und doenlich vinden unnd heyten werden konnen, oock alsoo billick anderen niet totemoeden.

Versuecken derweghen dieselve hirmede gantz gutlich, sie wollen den Hochscholtis berichten unnd fuhr sich selven by den oeren, soo sy bemechticht, die Voorsieningh doen, dat teghens die averalde Observantie unnd Gebruyck van solanghen Tyden unnd unverdenckelycken Jahren oock opgerichten unnd bisher gehaldenen Verdragh tot Nadeil unnd Schaden des Lants van Ravensteyn einighe Nierungh nit fuhrgenohmen, sonder wat darteghens nu avermaels de facto geattentirt, affgedaen, unnd die Wateren oeren nootwendighen alden Loop buyten Beletsel offte Behinderung gelaten, oock desphals gute Nabuyrschap underhalden unnd weitere Ungelegentheyt aller syts verhuedet werde, als wy unnsz tot uwe Ers. gutlich verlaten. Datum Cleve, den 16 May 1617.

Aen Praesident, Burgemeester,
Schepenen unnd Rhadt der Stadt
van 's Hertoghenbosch.

Dit scryven van die Clevische Heeren Raeden is op des Scholtissen Liefferts gedaenen bericht aen de Schepenen unnd Rhat der Stadt 's Hertoghenbosch a° 1617 gedaen.

NOTA. Dese copie, als noch de 3 voorgaende van den Zeedyck (1) syn uyt den vervolgh ende acten daervan synde gecopieert, ende syn deselve te vinden sub lit. M et num. 13, gelyck mede de copie van de sluyse sub num. 13 (2) by denselven vervolgh.

(1) Deze drie stukken zijn opgenomen onder n^is 87, 89 en 97.
(2) Dit stuk is afgedrukt onder n° 84.

N° 123. 31 December 1617.

De stedelijke regering van Grave verzoekt aan die van 's Hertogenbosch, om de ingezetenen van Oss te gelasten, het water door de gaten in den Zegedijk den vrijen loop te doen houden en die wederom te openen.

(Enkele copie, ten archieve van 's Hertogenbosch, onder de losse stukken.)

Edele, eerentfeste, eerweerdige, hooch geleerde, wyse ende voirsiennige Heeren en. nabuiren.

Wy comen in ervaringe, dat by toedamminge der canalen, tochgraven, weteringen ende gateren by ende inden Zeegdyck tusschen t'landt van Ravesteyn ende d'graeffschap Meghen gelegen, die van Oss zyn impedierende ende behinderende den afftocht ende cours der wateren, nyettegenstaende dattet voir onbedenckelycke, jae voor een, twee ende meer honderden jaeren onderhouden ende geobserveert soude syn geweest, dat de wateren haren afftocht nemende door het lant van Ravesteyn ende soo tusschen Oss ende de voirs. graeffschap van Megen naer de neerdorpen onder de meyerye van s'Hertogenbossche resorterende, gederiveert ende affgeleyt worden. Ende naedyen dat by hooge water door de voirs. toedamminge nyet alleen de landeryen, onder de jurisdictie deser stadt gelegen, ende die vanden lande van Cuyck, maer oick onse nabuiren die vanden lande van Ravensteyn apparentelyck grootelycx sullen worden beschadicht, soo syn wy in consideratie van dyen beweecht geworden, dese aen U. E. te schryven, deselve daerby gantsch vriendelyck versoeckende, dat hen believe, de wateren van boven hen aff co-

mende, sonder eenich beleth te laten passeren ende haren cours nederwaerts houden, ghelyck t'selve over soo langen tyt te voirens geschiet is, als boven verhaelt, doende tot dyen eynde aen die van Os het bevel daertoe noodich. Waer inne wy verhoopen uw. E. egheene swaricheyt en sullen maecken, soo tot vermydinghe vande voirs. schade, als omme egheene oirsaecke tot eenigen onlust ende onvrientschap tusschen de inwoonderen ten platten lande ende anderssints te geven. Hiermede bidden wy den Almachtigen, naest onse dienstige gebiedenisse, U. E. edele, erentfeste, eerweerdige, hoochgeleerde, wyse ende voirsiennige Heeren en. nabuiren, te mainteneren in syne heylige protectie. Tot Grave, den lesten Decembris 1617.

Onder stont geschreven:

U. E. dienstwillige vrienden ende nabueren,

Amptman, Scholtes, Borghemeesteren, Schepenen ende Raedt der stadt Grave.

Noch leger stont: Ter ordonnantie vande selve,

Ondertekent: SEVERYNS.

De superscriptie was:

Edelen, eerweerdighen, hoochgeleerden, wysen ende voirsiennigen Heeren, Heeren Hoochschouteth, President ende Schepenen der stadt s'Hertogenboesche.

—

N° 124. 5 Januarij 1618.

In antwoord op voorgaanden brief betoogt de regering van 's Hertogenbosch, dat het opperwater des lands van Ravestein niet kan worden gelost langs de neerdorpen der meijerij, maar slechts door de sluizen in de Maas.

(Enkele copie, ten archieve van 's Hertogenbosch, onder de losse stukken.)

Edele, erentfeste, wyse, voirsiennige Heeren ende nabuiren.

Wy hebben ontfangen uw. E. brieff, gedateert den lesten der maent van December des voorleden jare xvj.° zeventhien, daerby ons aensoeckende, om de wateren comende van boven naer d'lant van Ravesteyn, van daer te gedoegen naer de dorpen, onder de meyerye deser stadt Sherthogenbossche resorterende, tot in de Maze te doen deriveren en. affleyden, sonder ennich beleth etc. Om op welcken uw. E. brieff antwoirde te schryven, sullen deselve verstaen, dat wy in het naeghaen van t'voirs. versueck syn ongehonden, geconsidereert dat de wateren van t'quartier van Ravesteyn ende lande van Cuyck haren cours nyet en behoiren te hebben naede plaetsen oft dorpen, tzy Os oft andere onder dese stadt meyerye gelegen, maer wel ende alleenlyck deur de sluysen ende weteringen des lants van Cuyck ende Ravesteyn tot inde Maze, sonder dat die van Megen noch die van Os ennige openinge van sulcke wateren verbonden syn te gedoogen, dwelck des te meer daer vuyt kennelyck is, dat tusschen den lande van Ravesteyn ende Meghen den Zeghendyck, genoempt den Groenendyck, eertyden aldaer nyet en is

geleeght, noch tot hiertoe onderhouden, beschout noch gerepareert geweest, om de Ravesteynschen en. Cuyckschen wateren daerdoor te loozen, dan wel om die te schutten, ten eynde de wateren van boven affcomende, soo mennige dorpen beneden den voirs. Zegendyck onder t'gebiet des hertochdoms van Brabant gelegen, over de veerthien duysent mergen lants begrypende, nyet en soude inloopen, bedorven ende beschadicht worden, ghelyck dat oick de natuirlycke ende geschreven rechten genoch dicteren, dat een iegelyck de boven wateren over synen eygen gront moet leyden, ter leeghste ende gelegenste plaetsen, ende nyet over den gront oft bodem synre naebuiren landeryen, tot schade ende bederffenisse derselver; waertegens nyet en opereert, dat sulcx tot ennige tyden feytelycken t'onrecht ende met wapender hant geattenteert in enniger wys ware ombelet geweest, midts dat soodanige feytelycke attentaten egheen recht van possessie, veel min van prescriptie en gheven, noch ten ondienst vande hertogen van Brabant hebben vermogen te geschieden, in praejudicie van hen souvereyn dyckrecht, besundere nyet geduirende de voorlede inlantsche oirlogen, maer behoirt den cours oft affloop der wateren te blyven door gewoonlycke sluysen ende weteringen, van ouden tyden daertoe gedient hebben. Waermede vertrouwen, dat uw. E. sullen hebben satisfactie ende egheen voirder onrust soecken voor te werpen, ten aenhouden van die van Ravesteyn, uw. E. nabuiren, soo wy genoch bemercken ende worden geadverteert, tot verdruickinge ende beschadicheyt der dorpen beneden den voirs. Zeghendyck gelegen, die daerby behoiren beschut ende nyet beschadicht te worden; dat oick het dyckrecht van henne doorluchtichste Hoocheden ons schepenampt nyet en. concerneert, dan den

Hoochschouteth deser stadt, inden name derselver henne Hoocheden, als opperste dyckheeren, ende dat veel min uw. E. t'onderweynden staet, t'selve dyckrecht buyten hennen bedryffve, ghelyck wy nyet gheerne doen en souden ten respecte vanden dycken in uw. E. quartier gelegen, besundere geduirende den tractaet vanden tegenwoirdigen treffve (1). Sullen dese eynden, Godt almachtich biddende, edele, erentfeste, wyse, voirsiennighe Heeren ende nabuiren, uw. E. te gesparen in lanckwylige gesontheden, nae onse affectueuse gebiedenisse. Wt Shertogenbossche, den v^en^ January 1618.

Uw. Eerw. vruntwillige nabuiren,

De Hoochschouteth en. Schepenen der stadt van Shertogenbossche,

Was ondertekent: PHILIPPE DE BRECHT.

Ende ter zyden: W. VAN REYS.

De superscriptie.

Edele, erentfeste, wyse en. voirsiennige Heeren,
Heeren Amptman, Scholtes, Borghemeesteren, Schepenen ende Raedt der stadt Grave,
tot Grave.

(1) *Tegenwoirdigen treffve,* d. i. het twaalfjarig bestand.

N° 125. 15 Julij tot 18 Augustus 1621.

Hoe het krijgsgarnizoen der Vereenigde Nederlanden te Ravestein de inwoners van Huisseling hunne kerk op den Schaafdries doen sloopen, en hoe zij daar schoorvoetend aan voldoen.

(Oorspronkelijk en gelijktijdig opstel, ten archieve van de pastorij te Huisseling, groot 15 bladz. in-4°. (1).)

Die distrusie van Huusselingh in anno 16 en. 21.

In anno 16 en. 21, den 25 Mert, so hebbe die Staten van Hollant Ravensteyn begonst te sterken en. hebben daer 9 comppenien folckx in geleet, waer van den heer van Stina [?] daer oversten korronel van was; en. den korenel liet terstont af breken die voerstat 25 huys en. 4 huys tot Huysselinc aen den Schafdries, met groet misbaer van kryten en. van kermen. En. dat stont voer het quam in het dierst van Julius, doen woude den kernel die kerck van Huysselingh oock af hebben met noch 5 huys, en. die naberen (1) vonden haer daer seer in *bezwaard*. Den 15 Julius so seynden die ge*melde* naberen 2 van die naberen nar Clef aen het hof, om daer sulckx te kennen te geven, en. sy hebben daer fyf daech stil gelegen en. hebben daer geen audiensi coenen crygen. En. dat stont wes het was den 22 Julius op Marien Magdalenen dach, nae den middach te 4 ueren, en. die corenel was hen in den Haech, en. cappetein Kes-en.-broet die coemmendeere in die tyt

(1) Wij hebben ons geene veranderingen veroorloofd in dezen echt boerenstijl, denkelijk een opstel van een' der kerkmeesters.

(2) *Naberen*, geburen. In den platten tongval zegt men daar nog *nóberen*.

as den cornel apsent was. Op Marien Magdalenen dach naeden middach to 4 uren, so quam cappeteyn Kes-en.-broet en hat een hondert man twee of drie by hem, en. dede 8 hondert *gulden* aen die *kerk* schade in een ure. Doen die schade aen die kerck was geschiet, doen heeft Hans wylen van Eefferen, genaempt Hal, die tyt droessert synde, heeft die naberen van Huysselingh aenstons by hem onboeden, en hy secht dat hy schryvens van Cleef hadde gecregen, dat die kerck van Huysselingh die naberen af souden breken tot profyt van die gemeint, en. die naeberen die seiden, dat haer geensiens to en staet te doen, si stelden dat in heeren handen; wil die heer hem onder weinden af te brecken, alse toch af moet, dat moeten wy lyden, want die heer die is boven ons. Waer op die drossert antwoerden, dat hyt voor goet hiel, dat hy enen brief hen na hoef seynden en. die heern sulckx te kennen geef, op dat sy sulckx mochten weten, of siër dan van heren wegen wouden onder weynden af to breken, ofte dat sy noch anderen middel wisten te schicken. En. den brief terstont daer hen geseint is; die kerckmeesters hebben den boey het loen van te voeren moeten geven. En. ongeferlick 3 uere daer nae, dat den boey wech was hen na Clef, so heft den drossert eenen brief geseint tot Huysselingh aen die naeberen, dat sy van stonden aen soenden schicken die kerck af te brecken, op eenen bruck van 5 hondert gout gulden, soo syt niet en deden. En. die naberen worden seer verfeert en. vervonte, dat die drossert huer geboet die kerck af te brecken, eer het bescheyt veer quam van hoeff, want den boey en was noch niet ginder. En. die naeberen seynden van stonden aen die kerckmeesters, met den pastoer en. erstelicke naberen, met een fet laem by den commendeur genaempt Kees-en.-

broet, en. deden huer aenclacht, dat die droessert huer geboet op eenen bruck van 5 hondert gout ghulden, die kerck af te brecken, welck ons onmogelyck is en. ons niet toe en staet te doen, het welck wy oetmoedelick hebben gebeden, dat die kerck toch soude moegen blyven staen, so het moegelick waer. En. Kes-en.-broet antwoerden: »Die kerck, die moet af, daer en is geen raet voor, vant ick krych alle daech schryvens van myn overricheit, dat ick die kerck van plack soude laten maken;" en. hy seyde: »Sou die drossert brucken van u luyden willen hebben en. schade liden, dat weer onbehoerlyck;" en. hy blies in syn hant en. seyde: »Dat en sal hy niet hebben. En. die naberen hoerden saenderen daechs seggen, dat die boey weer comen wer; en. sy gingen by den drossert en. vraden wat den boey toch me hadde gebracht. En. hy gaef bescheit, datmen die kerck af soude brecken van heeren wegen, en. die materialen binnen die feesten (1) brengen. En. die naberen seyden, dat huer onmogelick waer, dat wyër van stonden aen gingen, so en mochten wyse in een half jaer niet van plack brengen met ons clein gemeint. En. sy hebben gesoennen, dat syër toch af ontslagen mochten syn van het afbreken en. ock van die costen daer toe te doen; want daer en is genen middel toe; want wy hebben een clock laeten gieten, die en is noch niet al betaelt, want sy en heeft daer noch geen jaer gehangen.

In anno 16 en. 6 doen is die stat van Ravenstein af gebrant den 10 Junius, op één huis na en. op het castel na. Doen is ons silverwerck, dat tot ons kerck hoorde, ock verdorven in die stat, en. dat hebben wy met consent van die here vercocht, en. hebben daer een cloeck

(1) *Feesten*, misschien *vesten*.

voer gecocht, want wy hebben 30 jaer met een gehuierde clock geseten, niet sonder oersaeck. In anno 15 en. 86 doen had die prins van Permo die stat Graef belegert, ende doen quamen Staten volck, om die stat Graef te ontsetten, en. dat Staten volck heeft ons onse clockken van Huysselingh in het jaer 1586 ontfremt, die wael twe duysent ghulden wert waren, en. hebben onse kerck gesendeleseert; al het yser, den kerck ruester, die gelaesspeillen ten mocht huer niet ontgaeyen.

Den worren geen schoender cloecken aen den Maeskant, als wy te Huysselingh en hadden.

Ende den droessert heeft saenderen daechs die timmerluy en. die leydeckers by hem wtten gansen laent ontboeden, om dat hy woude hebben, dat sy die kerck af souden breken, welck sy seyden dat haer niet toe en stont, dat sy die kerck af souden breken. En. hy wolt daetelick hebben, dat sy't doen souden, oft hy wol haer een brueck affnemen. En. sy hebben geseet: »Als wy't toch souden moeten doen, so willen wy van die naeberen huer eygen haent hebben, dat sy't over geven, en. dat sy daer me te vreden syn, dat wy die kerck af breken, en. ons niet verwyten en sullen, dat wy kerckenschinders syn." En. den droessert heeft terstoent neegen naeberen wt den doerp by hem gesietteert, en. woude hebbe dat sy huer eygen haent van huer souden geven voor huer en. voer die gaensse gemeynt, dat sy daer me te freden weren, dat men die kerck af soude breken, en. die afbrekers niet verwyten en sou, datse kerckenschynders weeren. En. die neegen naeberen antwoerden: »Dat en staet ons niet toe te doen, dat wy't over geven souden, met onsen wil te syn, datmen die kerck af souden

breken." En. die droessert seynden by die schiltwacht, dat sy niemanden van [het] kasteel en souden laeten gaen; en. hy woude haer luyden gevaengelick daer hauden, wes dat sy geteyckent hadden, en. wolse oock noch broecken af neemen. En. sy hebben so langh gebeden, wes dat hy huerluyden liet gaen, en. dat die ganse gemeint daer verscheyden mocht worden; want sy en custen voer een ander niet geteikenen. Als gebert is dat sy wt syn gegaen savens. En. die ganse gemeint most smoergens weder om op het casteel comen, en. mosten huer eygen hant van haer geven, dat sy er me to freden weeren, dat men die kerck van sheren weegen af souden brecken, en. datmen die afbrekers oft huer naecomelingh dat niet verwyten en sou, oft souden in ongenaey van die heer fallen. Terstont als dat geteikent was, heft hy die tymmerluy en. die leideckers ontboeden, dat sy die kerck af souden breken; die teekening, die sy van die naberen wouden hebben, die is nu daer. En. die timmerluy en. leydeckers en dedens niet gern. En. hy seinden synen schreiver aen die kerck met een ceel, om op te leesen, gelick of me gemonstert hadde, en. hy seyde: wie daer ontbreck, die woude hy in bruecken leggen en. ten hoechsten afforderen. Hy befael den genen, die daer woeren, dat sy die kerck aen souden vangen af to brecken, op al sulckennen brueck, als hy daer op sette. En. die timmerluyden hebben moeten slaen eenen slach, deen hier en. dander daer; maer sy en hebben daer genen schaey gedaen. Dit selve is gebuert den 28 Julius. En. sy syn daer met na huis gegaen, wes sy wederom ontboden souden worden; want men sou besien of die leydecker die leyen daer metter haest af cost krygen. Alst gebuert is, dat Peter die leydecker met sy wolck aent brecken is gegaen op die kerck

den 28 Julius, ontrent tusschen negen en. tien ure, so ist gebuert, dat Kees-en.-broet met een deel volckx wt quam nae den middach, ende het hiet dat hy die kerck woert af brecken woude. En. doen hy saech, dat die leideckers daer op soeten, doen liet hy die kerck met vreden; dan hy seide den leydecker, dat hy meer folckx dair op soude krygen, om af te brecken; want sy moet af syn, oft hy sol daer syn volck op seinden, om af to brecken; daer met is hy van daer gegaen. Den yersten dach Augusty in het jaer als boven, welcken dach was op eenen Sondach, doen had den pastoer noch dienst der missen in die kerck gedaen en. Goets woert geleert; maer het was lestmael.

Den tueden Augustus so worden die timmerluy veerom ontboden van den drossert, dat sy dat houtwerck van die kerck souden brecken. En. op den selven dach gingen sy aent brecken ontrent den middach; en. den derden Aughusti savens hadden sy dat houtwerck daer alttmael af, op die balken nae, daer den solder op gelegen had; en. doen wol den coemenduer het steenwerck oeck om leech en. van plack hebben. Den drieden Augustus syn die naeberen by den scholtis gegaen, oft hy ons niet en cost gehelpen, datmen eenen boey na Cleef geseint had, om aen die heeren te versoeken, nu het houtwerck van die kerck is, of si ons wouden vergennen, dat wy dat mochten foerren ter plaessen, daer wy dat best costen bewaren tot proefit van die gemeint, om eefers daer weer een kerck ofte een cappel af to moegen richten.

En. ock woude vergunnen, dat wy dat steenwerck af mochten laeten breken om den doerden of om den fierden steen, oft so nae als wy costen; want den cappetein Kees-en.-broet af leet breecken, so wyl hy't altemael tot syn

profyt trecken met die clocken met altemael het hoeltwerck. En. den scholtis heeft den dorden dach Augusti eenen boey nae thoef to Cleef geseint, en. is den sesten dach Augusti weer gecomen, en. bescheit gebracht, dat wy die kerck souden laten af brecken om den dorden oft den fierden steen, oft so nae als wy coesten, en. die kerck die soude syn int geheel tot profyt van die gemeint tot Huysselingh, en. sy moegen die maeterale foeren waer sy connen en. waer syse het best coennen bewaren, om efter daer een kerck weer daer af te richten. Noch heeft den scholtis den 5 dach Augusti bestelt die kerck af te brecken van heeren wegen, om den 4 steen, aen eenen man van Cuyck, genaempt Hanrick Jans den Schepper. Noch heeft den scholtis denselven dach die naeberen geboeden van heeren wegen, dat sy dat hautwerck wech souden foeren waert huerluyen goet docht weesen, op eenen peen van 3 goltgulden, wye daer niet en quem smoergens to 6 ueren. En. dit is geschiet de 4 dach van Augusti als gebuert is, en. het meesten deel van het houtwerck is gefoert tot Huyesseling in joncker Warckx graeft. En. den selfsten dach doen wy dat houtwerck gefoert hadden, quam cappetein Kes-en.-broet met syn volck wt Ravestein en. met ettelicke metselers, en. brochten met eenen wagen, die gelaeien was met gewinten en. met houvelen en. met pieken, om die kerck om te houven; dit is gebuert den 7 Augusti recht na twee uren.

En. so sy aen werck woeren, moeste men hem geloven, dat mense sanderen dachs int gheheel af soude hebben, en. so die kerck niet af en waer sanderen daechs den 8 Augusti, en. het was op eenen Sondach, so solde wy hondert gulden gebrueckt hebben. En. daerop is Kes-en.-broet wederom na Ravestein gegaen met syn folck.

Die naeberen seynden van stonden aen twee boeyen hen nae Cuyck, om die man voert te halen met syn aerbeyers, die die kerck aengenomen had af te brecken om den 4 steen, dat sy haer terstont woort souden maken, want die kerck die muest morgen avont af syn, oft wy souden die kerck quyt syn en. noch hondert ghulden toe moeten geven. Als gebuert is dat sy inder nacht met die boeyen ten quamen, en. den 8 dach Augustus sy aent brecken fyelen aen steenwerck smoergens seer vroech, welcken dach was Sondach, en. die naeberen hielpen huer luyden wat sy costen, om dat sy her kerck toch mochten behouden en. geen brucken toch toe en hoefden te geven. T'ys gebuert dat sy het steenwerck al te mael om leech kreegen, wt genomen den toers en. een klien fluegelken aen het koer, welck sy sanderen daechs den 9 Augusti voirt af broecken en. hoenter liggen voer den middaech. Doen woude den cornel die steen oeck van plack hebben, of sy woudese prys maken. En. die gemeint en wist niet waer sy die steen laten souen. En. den scholtis en. joncker Faeck en. ettelicke nabere die hoen geordeneert, dat men die steen soude foeren aen den Onderstal (1) in die straet op die gemeint; en. ettelike naberen en wouden dat niet consenteren, datmen die steen daer foeren sou aen den Onderstal; en. soo waren sy tegen een, en. wy mostent evewael bestaen. En. wy hebben eenen dach gefoert met den heelen doerp, en. hebbender onttrent gefoert een tuentich duisent in Floris Gorets berchof aen den Bruck dyk (2). En. doen woude den cornel die ringelmuer om den kerckhof oeck af hebben. En. die kerckmesters met die nabe-

(1) *Onderstal* is de naam van zeker stuk land.

(2) *Bruck dyk.* De Brugdijk was een voetpad, hetwelk vóór eenige jaren, bij het leggen van den nieuwen weg, vernietigd is.

ren hebben se die selfste man ock af laeten brecken, die die kerck afgebroecken had al om den 4 steen, en. die syn samen vercocht, en. den duyfsteen, die aen die kerck was, die heeft den scholtis.....(1).

N° 126. 10 Maart 1622.

Verdrag tusschen Keur-Brandenburg, George Wilhelm en de Staten-generaal der Nederlanden, om den eersten te verdedigen in zijne regten op de Gulikesche erflanden.

(Londorpii, *Act. publ.*, tom. II, pag. 623. — Aitzema, in-fol., dl. I, blz. 114, en in-4°, dl. I, blz. 264. — Dumont, pag. 409. — Lunig, Seite 54.)

N° 127. 13 Februarij 1623.

Brief van den keurvorst van Brandenburg, met bepaling, dat Adolf van Hoengen, gezegd Wassenberg, op den huize Aldenstein te Herpen, mede in de dorps- en andere lasten moet deelen.

(Oorspronkelijke brief, berustende onder den heer Dr. Van Cooth te Ravestein.)

Von Gottes gnaden, Wolffgangh Wilhelm, Marggraff zu Brandenburg, des Heiliges Römisches Reichs, Erz Cammerer und Chürfürst in Preussen, zu Cleve, Gülich, Berge, Herzoge etc.

Lieber Rath und Getrewer. Was ihr inn Sachen Adolffen von Hoengen, genandt Wassenberg, gegen und wieder

(1) Volgens den zin schijnt er nog iets te moeten volgen, doch de auteur heeft het hierbij gelaten.

die Gemeinde zu Herpen, wegen gemeiner Lastragung, underthanigst hiehero berichtet, solches haben wir aus eirrem schreiben vom 2 January inngesehin, wir auch den hinc inde einkommenes Acten, uns der Gebür fürbringen lassen.

Wann wir dan darausz befinden, das gemelter Hungen seinen Sitz und Wohnung kaüfflich an sich bracht, wie dahero so wel als alle andere inn unseren Herrschafft Ravenstein gelegene adeliche Haüser, von alters und vielen Jahren hero zu Schatz, Steirer, Schilling und anderen Unrath zu contribuiren schuldich und gehalten ist, als lassen wir es auch nochmals darbey also beweinden.

Weltans auch zu genadigster Antwert und eirer Underthanigster Verhaltungsnachricht andeutten, und seindt auch mit Gnaden gecregen. Datum Embrich, den 13 February Anno 1623.

An statt und von wegenn Höchstger. Ihrer Chürf. Dhltt.,

Johan Priems von Rorden.

Unnseren Rath, Ambtman zu Grevenbruch und Glaebach, auch Drosten zu Ravenstein und lieben Getrewen, Hans Wilhelmen von Efferen, genandt Hall (1).

(1) Op den brief staat: *Papiere het huys Aldesteyn betreffende tot Herpen.*

N° 128. 30 Maart 1623.

Keizer Ferdinand II verklaart zich ten voordeele van den paltsgraaf Wolfgang Wilhelm, wegens de Gulikscbe erflanden.

(Dumont, pag. 425.)

N° 129. 11 Mei 1624.

Voorloopig verdrag van Dusseldorp tusschen Keur-Brandenburg, Jan Sigismund en den paltsgraaf Wolfgang Wilhelm, waarbij zij overeenkomen, om de Gulikscbe erflanden gezamenlijk te administreren.

(Dumont, pag. 446. — Aitzema, in-fol., dl. I, bladz. 458, en in-4°, dl. I, blz. 1193. — Londorp, pag. 815. — Lunig, III Theil, Seite 89.)

N° 130. 12 Julij 1624.

Klagte der gezamenlijke schepenbanken des lands van Ravestein tegen den drossard Hans Wilhelm van Efferen, genaamd Hal, over gepleegde gewelddadigheden, aan den keurvorst van Brandenburg, als heer van Ravestein.

(Copie, in het dorps-archief van Uden.)

Doorluchtichste Churfurst, genadichste Heer.

Remonstreren en geven in aller onderdanicheit te kennen die samptliche burgeren en. onderdanen der stadt en. landt Ravensteyn, wie dat onsen tydtlicken drossaert Hans

Wilhelm van Efferen, genaempt Hal, ten tyde syner regeringe tot noch toe onse arme bedroefde onderdanen, in verminderinge onser landtcarten by hertoch Willem, loffelicker memorie, ons vergunt, verscheide poincten en. articulen daer inne verhaelt, heeft by syne eigene autoriteit willen infringeren en. te niet doen, en. sich selven met gheenen recht behelpen, als een goet en. oprecht officier toestaet, dan met een enorme rigoreusicheyt geprocedeert [tegen] verscheide onderdanen, met citatie en. compellatie aldaer op het ampthuys gedwongen, en. soo veel gelts afgevordert, als hy daer af heeft kunnen krygen, ende dat soo cruel als mogelick is geweest, syne sergeanten en. soldaten daertoe geëmployeert; als die onderdanen niet genoech geloven en wolden, heeft die selvige belast inde gevanckenisse te brengen, tot soo lange dat sy tot synen contentement hebben moeten wesen; den borgeren haere waren, sonder deselve te betalen, afgedrongen, presenterende daertegens nochtans behoorlicke satisfactie, naer vuytdracht der saecken met recht gesloten en. naer vuytwysen der landtcarten, waer op noot geen gehoor en is gevolcht: jae dat het crueelste is en. niet te verswygen en staet, heeft die schepenen des stadts en. landts Ravensteyn vervordert, om eenich oordeel en. sentencie te geven over seeckere saecken van injurie, waer op die schepenen hebben gevolcht onse landtcostuymen en. hebben de partien gewesen totten ordentlicken landtrecht, hetwelck onsen drossart niet en heeft willen gestaden, dan heeft die schepenen in syn gemack ontboden, die camer toegesloten en. eerst met soldaten ende daernae met een gespannen pistool, den draeck daerop, ende synen dienaer met een rapier, die schepenen willen dwingen, te wysen tot synen contentement oft haer inde gevanckenisse, daer

men dieven en schelmen pleech te setten, te werpen, niet tegenstaende dat overmidts partien beyde onderdanen waren, schepenen seer wel naer costuyme des landts totten ordentlicken landtrecht gewesen hadden. Oock heeft sich der heer drossaert voers. tegen de landtcaerte en. costuymen voers. gans onbehoorlicker wyse onderstanden, de onderdanen niet alleen inder vrindtschappen te versoecken, maer oock te dwingen en. met gewelt hare peerden halen te laten, om ongewoonlicke diensten te doen naer Embrich, t'landt van Gulich, Ceulen en. andere plaetsen, en. wel vyftien oft sestien weecken die peerden by hem behouden, en. heeft oock te meermalen den genen soo haer peerden gevolgt en. die selve gevoert nootdruftige spyse, dranck en. voeder te geven verweigert, en. dergestalt die peerden tractiert, datse dickmaels seer beschadicht en. bebedorven te huys comen syn; behalven oock dat den drossaert noch verscheiden particuliere onderdanen heeft aengevangen, noot oft niet, eens eenen middel van recht voergeslagen, en. oock verscheiden huislieden in alsulcke benautheit geset, datse des nachts thuys niet en derven benachten, overmits dat hyse dreichde te willen laten haelen en. terstont inde gevanckenis te willen werpen. Is daeromme onse arme bedroefde onderdanen seer ootmoedicht bidden en. begeeren, dat onsen genadichsten Churfurst en. Heer, wt sonderlinge compassie en. medelyden dese regeringe beter gelieve te doen naesien, en. dat oock een comissaris mochte afgeordnet worden, die betere en. naedere informatie, als dese onse supplicatie vermelt, hier over innemen mochten. Hier op verwachtende een goet genadich antwoort, ende dat dese onse supplicatie mochte in gelooff aengenomen worden, hebben de schepenen der stadt en. geheele landts haere bancken segels onder opt

spatium deses doen drucken. Actum Ravensteyn, den 12 July 1624, nieuwe styl.

N° 131. 23 October 1624.

Nader verdrag tusschen den keurvorst van Brandenburg en de Staten-generaal der Nederlanden, om den keurvorst in zijne regten op de Guliksche erflanden te handhaven. Onder anderen wordt vastgesteld, dat te Ravestein belastingen zullen worden geheven tot onderhoud van het corps-de-garde der Staatsche bezetting, een' predikant en een' schoolmeester.

(Aitzema, in-4°, dl. I, blz. 691, en in-fol., dl. I, blz. 464-466. — Dumont, pag. 465. — Londorp, tom. II, pag. 822. — Lunig, Seite 57.)

. . . . . .

VI.

Lestelijck omme te vermijden de contentie over de betalinge van de Servitien, ende den brand en keersen in de Corps de Guarden tot Ravesteyn ende Gennip, is veraccordeert ende belooft, dat de Heeren Staten voorsz. Servitien, brandt ende keersen tot Ravesteyn versorgen sullen; daer tegen wil haer Cheur-Furstelijcke Doorluchtigheydt in hare Stadt Ravesteyn laten invoeren lijdelijcke middelen van consumptie, die geheven sullen werden, soo tot laste van de Soldaten, als Borgeryen, op den voet ende maniere als die werden geheven in de naestgelegene plaetsen, die beset zijn met Statische Guarnisoen, alsoo dat nu metten eersten ende volgens na gelegentheyt jaerlijcx, ofte by halve jaren, de selve sullen verpacht wor-

den van sijne Chuer-Furstelijcke Doorluchtigheyt by eenen Commissaris van de selve in tegenwoordigheyt van eenen Ontfanger, welcken haer Ho: Mo: daer toe sullen moghen stellen ofte committeeren, aen den welcken die Penninghen van de Pachter (soo van den Ontfangher van hare Ho: Mo: behoorlijcke Quitantie nemen, ende deselve haere Cheur-Furstelijcke Doorluchtigheydts luyden in plaetse van betalinghe toestellen sal) sullen gelevert worden. Ende sal uyt dese voorsz. Penningen voor eerst gegeven worden, 't onderhoudt van eenen Predicant van de Gereformeerde Religie tot vier hondert gulden, ende het onderhoudt van eenen Schoolmeester tot een hondert gulden jaerlijcks, welcke beyde van hare Cheur-Furstelijcke Doorluchtigheyt na desen aengestelt, ende onderworpen zijn, ghelijck oock de yegenwoordige, de Jurisdictie van de selve, ende gehooren tot de Clevische Synode; vorders sullen de resteerende Penningen tot de Servitien, brandt ende keersen, ende indien na de gelegentheyt van tijdt wat moghte overschieten, sulcks tot haere Cheur-Furstelijcke Doorluchtigheydts Crijsch-staet geëmployeert worden, sonder dat hier door eenige verminderinghe ofte verkortinghe aen sijn Cheur-Furstelijcke Doorluchtigheydts Hoogheyt, ofte gerechtigheyt geschiede. Ende sullen de Accysen, ghelijck Hooghstgedachte Cheur-Furstelijcke Doorluchtigheyt dieselve tegenwoordigh aldaer is hebbende, soo wel tot last der Borgheren, als Soldaten, continueeren ende blijven onverlet, tot voordeel ende profijt van sijn Cheur-Furstelijcke Doorluchtigheydt voorsz. .....

N° 132. 3 December 1624.

De aartshertogin Isabella te Brussel vergunt aan de Catholijke ingezetenen van Grave, om zonder paspoort zich naar Velp te begeven, ten einde aldaar de godsdienstoefeningen bij te wonen.

(*Brabantsch Plakkaetboek,* dl. I, blz. 65, en daaruit overgenomen bij P. Hendrikx, *Geschied- en Aardrijkskundige Beschrijving der Stad Grave,* dl. I, blz. 277, 278.)

Sauvegarde, accordé aux Catholiques de la ville de Grave, 3 Dec. 1624.

Sur ceque les Catholiques manans de la ville de Grave ont representé à la serenissime Infante, qu'ils auroient durant les trefves joui librement de l'exercice de la religion Catholique, Apostolique Romaine en aucuns villages, situez alentour de la dite ville et nommement en celuy de Velp, pays de Ravenstain, sans qu'en ce il leur ait esté fait aucun trouble ou empeschement par les Gouverneurs et gens de guerre, estans de garnisons ès places frontières de sa Majesté, faisans les dits manans Catholiques plusque la moitié de la bourgeoisie du dit Grave, et estans pour la pluspart pauvres mains-ouvriers, qui n'ont les moyens de furnir aux fraiz des sauvegardes ou passeportz, pour librement sortir d'icelle ville, a ouyr les jours de festes le service divin et faire les autres devoirs, prefigez par nostre Mère Saincte Eglise. En quoy jusques ores, plusieurs auroient esté defaillans à leur grand regret, et mesmes leurs enfans et domestiques privez de la vraie instruction qu'ils recevoient ès Eglises Catholiques, de crainte de n'estre mal traitez par les chemins. Suppliant

partant son Altèze de les prendre en sa protection et sauvegarde et de leur permettre de se pouvoir transporter librement doiz la dite ville, vers le village de Velp, à l'effect que dict est. Sa dite Altèze, ceque dessus consideré, inclinant favorablement à la requeste et supplication des dits manans Catholiques, les a receu, prins et mis, comme elle reçoit, prent et met par ceste en la protection et sauvegarde especiale de sa Majesté et la sienne, voulant et entendant qu'ils seront exempts de toute prise et arrest de leurs personnes et que les dits Catholiques pourront librement et franchement hanter et se trouver en l'Eglise du dit Velp et y venir et s'en retourner en toute seureté, sans pouvoir pour ce estre apprehendez ou molestez. Ordonnans à tous Lieutenans, Gouverneurs, Chefz, Colonelz, Capitaines et gens de guerre estans au service de sa Majesté, de selon ce eux regler sans y contrevenir en manière que ce soit, à peine d'encourir nostre indignation et d'en estre puniz comme infracteurs de nos sauvegardes et ordonnances. Faict à Bruxelles le troizième de Decembre 1624. MaV^{t}.

A. Isabel.

Par ordonnance de son Altèze.

C. Della Faille.

N° 133. 8 April 1625.

Verleibrief van de burgt van Uden met toebehooren in de gemeente Uden, door Georg Wilhelm, markgraaf van Brandenburg gegeven (1).

(Vertaalde copie, in het familie-archief van den eerw. heer Th. van Wielick te Ravestein.)

Wy van Godts gnaden GEORG WILHELM, marckgrave te Brandenburg, des heyligen Roomschen rycks, ertscämmer en cheurvorst in Pruyssen, te Cleve, Gulick, Bergh, Stetin, Pommeren, der Cassuben, Wenden, oock in Silesien, te Crossen en. Jegerendorp, hertog burggraeff te Nuerenborg en vorst tot Rugen, grave totter Marck en Ravensperg, heer tot Ravenstein, doen kond ende bekennen hiermede, dat wy aen het kerspel Uden ende aen de samentlycke gemeinte aldaer in onse heerlyckheyt Ravenstein, onse in den omtreck in't gemelde kerspel daerselffs gelegene börg met haere toebehooringen, glyck die met eener zyde naer het westen aen de Udensche gemeente, met de andere zyde oostwarts aen het Udensche schouwveld, naer der zuyden zyde aen Gerit Peters Verborcht erve, ende noordwarts aen Willem Thyssen ende andere

(1) Op de ommezijde staat: *Copye getranslateert van den erffpachtsbrieff der buryht tot Uden, soo als my door eenen borgemeester van Uden int jaer* 1758 *is ter handt gestelt.*

De heer VAN HOOGSTRATEN merkt daarbij aan: »Bovenstaande aanteekening is gesteld door den erflanddrost van Ravestein Johan de Lauwere, tijdens het geschil tusschen die van Uden en Zeeland over het verkoopen der inculte gronden.

»Deze burgt, thans nog de hooge burgt genoemd, is gelegen aan het Moleneind aldaar, en was in de middeleeuwen een kasteel of slotje, waarvan heden nog enkele sporen onder den grond gevonden worden."

erffgoederen gelegen, in eenen erffpagt uytgedaen hebben, uytdoen ende verleenen hiermede, en kragten deses, op sulcke wyse dat zy ende hunne naekomelingen deselve ende haere appertinentien off daertoe behoorende is, tot hunnen beste te gebruycken hebben, daerentegen zy neffens de tiende ende eene verwinning van een duysent gulden, Hollandsche valuatie, dewelcke zy dan, vóór dat desen onsen brieff word uytgegeven, aen onsen tydlycken rentmeester des gemelden lands Ravenstein Coenraet Winmannen baar ende geheel well betaelt, aen den tegenswoordigen ende toecomende rentmeesters aldaer tot eenen jaarlycksen erffpagt, ende sonder manquement op jeder toecomende Martini, waervan het begin toecomende Martini deses loopenden jaers den aenvanck gemaeckt word, vyfftig en vier derselven gulden, Hollandse valuatie, onfeelbaer, en dat well by verlies des erffspagt gerechtigheyt ende verbeettering van dit goed, glyck het regt van erffpagt vereyscht, sullen betalen en goeddoen. Daerby dan verder word voorwardeert en voorbescheyden is, dat de voorseyde gemeintte ende hunne nacomelingen, sonder ons ende onser erffgenamen ende toecomende heeren tot Ravenstein uytdruckkelyck consent, dit goed niet en konnen veralieneren off vercoopen off versmaeldeyllen iets daervan, nog hoger als bovengemelde onse erffpagt is, mogen beswaren, maer het selve in zyn betreck en bepalingen onverdeeld by een ander behouden sullen, alles sonder gevaren (1). In oyrconde hebben wy desen erffpagtsbrieff met ons cheurvorstlyk zegel, neffens de gewoonlycke superscriptie bekragtigen en voltrecken laten. Soo gegeven

(1) *Gevaren.* Blijkbaar heeft de afschrijver het oorspronkelijke niet kunnen lezen. Volgens stijl moest er staan *sonder argelist.*

tot Emmerick, den 8 April anno sestienhondert vyffentwintig.

Uyt gnadigsten beveell hoogstgemelde haere cheurvorstlycke Doorlugtigheyt,

A. DE GESTEINGEN (1).

Onderhangt het zegel van den cheurvorst van Brandenburg.

N° 134. 27 Mei 1625.

Bevelschrift dat de beden en andere schattingen van gronden gelegen onder Uden, Zeeland en Boekel, geheven zullen worden ter plaatse waaronder zij gelegen zijn, en niet waar derzelver eigenaren domicilie hebben.

(Authentiek stuk, in het dorps-archief van Uden.)

To weten sie hier mede ider menniglicken: also in vielen verloepenen jaren, als wanner nit offte soer wenig vuraelz in desen lande van Ravenstein gevallen, by den onderdaenen gecostumiert is gewest, dat alle landerien en. erffeniszen nit daer offte under die parochie ofte kersspell, daer onder die gehorig offte gelegen, dan daer die eige-

(1) Het voorgaande vel was reeds afgedrukt, toen ons uit hetzelfde familie-archief eene copie gewerd van den oorspronkelijk Hoogduitschen brief, geauthentiseerd door Leonard van Dueren, landschrijver, d.d. Ravestein, 25 Julij 1759. Wij vinden deze niet geheel naauwkeurige copie van te weinig belang, om mede te deelen. Tot aanvulling van de noot op de voorgaande bladz. dient, dat in deze copie staat *alles ohne gestehude*, waaruit blijkt, dat Van Dueren den oorspronkelijken brief niet heeft kunnen lezen. Hij noemt den onderteekenaar A. W. G. J. STEINGEN; denkelijk schuilt ook daar eene verkeerde lezing, even als bij DE GESTEINGEN hier boven.

ners offte proprietarissen woenden offte roeck opgaen lieten, gecontribuert en. hunnen unraet betalt hebben, waerdoer nu by desen orloge en. quaeden tyt, als wannehr einen exorbitanten unraet en. beswaerenissen ho lenger ho mehr desen lantz onderdaenen overkommen, viele en. diversse querelen, klagten, disputen en. unminnen onder den selven mehr en. mehr entstaen en. erriesen, waerdoer ock nit anders dan dat doer utkoepen van d'ein en. anderen enige gehochten en. dorpen souden kommen te verarmen, sekerlicken toverwachten stunde, waerby so ock den landtzhern, als nit willende dat enige dorpen offte kerspells doer duszdanige miszusen (1) onderkommen offte vergaen souden, beneffens den ingesetenen en. verarmden onderdaenen grotelicks is interessiert. Denwelcken allen om by tyden vortekommen en. daerinne teremedieren, ock mehrdere. differenten en. verschillen t'assopieren en. teprevenieren, is by den officieren onder benoempt well rypelicken bedacht en. geconsidereert, quod consuetudines non valeant, nisi sint rationabiles, dat is: dat alle usantien en. gebruicken nit en doegen, ten ware dat die syn rationabele en. op redenen gefundiert. Ende so ock vor enige jaren gelycke questien aen Maeszlant dieses lantz erresen synde, by forstelicke hochwyse Clevische hern rhaden well expresselicken geschreven en. bevolen is worden, dat alle landerien en. erffenissen, sy waren geistelicken offte weltelicken, lege offte fry goederen, egeene exempt offte utgesondert, contribueren, schatt en. schillingen geven, en. alle nabuerlicke lasten dragen sollen, daer en. onder die parochie, gemeinte offte districte, daeronder dat dieselve sortieren en. gelegen, en. dat utter sekere consideratie hun daertot movirende, behalvens dat

(1) *Miszusen,* misbruiken.

tselve op allen redenen en. in recht is gefundiert. Cum omnes collectae non aliis quam personis subditis et bonis cuique civitati aut oppido subjectis et subjacentibus imponi possent, dat is: terwylen dat alle collecten offte unraeden egeenen anderen personen offte goederen, dan einer igelicker statt offte dorp subject en. under gelegen synde, konnen offte mogen opgelegt worden.

In achtervolgh dan van denselven hern geëmanierden beveell, ock om viele differenten, verschillen en. inconvenienten, die alreede gereesen en. ho lenger ho mehr toverwachten, t'assopieren en. tevorkommen, so is den amptlick reces en. beveell, dat hier mede gecassiert, aff en. tenyt gedaen wort, om alsulck questieusen gebruck, als tot noch to desen aengaende aen den Heykant, tot Uden, Selant en. Bokell int geven ende inhaven der onraeden taliter qualiter geplogen is worden, en. dat van nu vortzaen alle en. idere landerien en. erffeniszen, hodanig die syn mogen, egeene gereserviert offte utgescheiden, nywers elders sullen geven, contribueren offte nabuerlicken lasten dragen en. unraden betaelen sullen, dan allein onder die parochie, kerszpell, gemeinte en. waecken, daer under dat dieselve gelegen en. befunden sullen syn, dat is: die onder Uden, ende synen appendencien en. uithoecken gelegen en. grontvast syn, tsamen tot Uden: die onder Seelant op Seelant, en. die onder Boeckell op Bokell geven, contribueren, schadtbar syn en. bliven sullen, ende sulcks alles mit desen jare en. nu Petri lestleden berekenden onraet erst aengaende, en. so vortzahn also te continueren en. t'onderhouden, op peen en. straffe dergeenen, die dese ordonnancie en. recesz souden willen impugnieren en. nit naerkommen, so als men sall vinden tobehoren, daerna hem ein ider aen den Heykant geseeten, on-

derdaen en. geërffde, sal hebben toregulieren en. mit settinge en. inforderen des onraetz offte beeden in idere waecken teverhalden. Actum den 27 May anni 1625.

J. Lieffertz, scholtis.

Johan Vaeck (1). 27 May 1625.

N° 135. 10 November 1625.

Opgave der inkomsten en toevallige baten, aan de betrekking van den schoolonderwijzer, tevens koster en organist, te Uden verbonden.

(*Landkaart van Ravestein,* berustende in de pastorij van Boekel, fol. 35 vso.)

Register van de jaarlijksche vrugten ende opkomsten der costerye en schoolmeestery tot Uden.

In den eerste vyftig guldens costeryegelt, gegeeven ende verleent van den Heere des lands, daarvan ydere borgemeester moet hebben een vaan (2) biers, ergo blyvt voor de custos jaarlykx *f* 48.

Item uyt den beneficie van S. Catharina altaar jaarlyks 28 guldens. Item t'uerwerk stellen *f* 3½-5 stvs.

Item de misse te singen van S. Anthonius altaar 15 stvs. Item voor H. Sacraments mis nihil.

Item voor onse Lieve [Vrouwe] in de capelle en van't orgel in de capel te speelen jaarlyks 6 guldens.

Item van den arme of heylige Geestmeester tot Uden, voor de arme kinderen te leeren, drie malder roggen.

(1) Blijkens het naastvolgende stuk, n° 136, bladz. 536, was Jhr. Johan Vaeck stadhouder des lands van Ravestein.

(2) *Vaan,* mensurae quatuor, vooral van natte waren. Zie Van Hasselt op Kiliaen, voce *vaene.*

Item aan Ariaan Hendrick Jan Simons twaalf vaaten roggen.

Item aan Aleken, de naargelaten weduwe van Peeter Hendrik Jan Simons op Duyfhuys, jaarlyks 12 vaaten roggen.

Item Hermen Ariaens jaarlykx vier vaaten roggen. Item een keur van korens uyt de oude thiende 5 vaten rogge.

Item 2 lasten turf van de burgemeesters te laaten steeken, droog te maken en thuys te brengen, te samen agt guldens.

Item het schoolmeesters huys metter gebruyk des kerkhofs, s'jaars te samen getaxeert op 9 gulden, overmits den tegenwoordigen schoolmeester Van de Burght daarinne wel over de hondert guldens te kost geleyt en vertimmert heeft.

Item van het kerke lywaet te wassen en te styven en het thin en koper te schuuren, jaarlykx van kerkmeesters vier guldens, welke 4 gulde niet getelt moeten worden, overmits datter kerkmeesters officie is, en dat de coster daarvoor zeep en styfsel doen moet en der wasschen.

Accidentalia.

Item van yder schoolkind van Uden, t'geheele jaar school gaande, 1 stvs., des Sondaags ende des heyligen daags gaande 5 stv.

Item t'geheele schoolgeld jaarlykx getaxeert, overmits het afblyven des somers, hooger niet als 15 guldens.

Item van ydere dooden te begraven en overluyde 5 st.

Item van een kint te overluyden 2 oort; van een bruyt of bruydegom een duyt. Item van een kraamvrouw een duyt. Item van yder schoolkint jaar[lyks] een paaswegh. Edog wynige ontvangen; nihil.

Item vryheyd van alle dorpslasten, commerèn en beyen (1), soo op syn landeryen agter de school comen is of naemaels daar geseth komen mogen.

Op heeden den 10 November 1625 is deese voors. register der custerye oversien en overrekent, ende voor scheepenen ende burgemeesters, kerk- en armmeesters getaxeert, dat den selve jaarlykx soo incertis als accidentalibus is opbrengende, den rogge op thien guldens [het] mudde gerekent, te samen van een hondert vyftig guldens. In kennisse der waerheid soo hebben wy Jan Jansen de With, Gerrard Janssen, lakenverkooper, en Hendrik Dirx van Hoogmoet deese register, ten versoeke en in naame der burgemeesters, kerk- en armmeesters, ondertekent. Actum Uden anno et die supra, int jaar op den dagh als boven. In plaats van ondertekeningh agter op den contracten hier by gevoegt en volgende bezegelt.

De augmentatie of vermeerdering der opkomste van de school en custerye is als hier na volgt. In de eerste: dry malder rogge, te ontvangen jaarlyks op de Kruysbroeders hoeven in de Bitsick. Item een malder rogge in te houden jaarlykx, dewelke de custer jaarlykx voors. uyt syn erfenisse is geldende aan den arme tot Uden, getaxeert te samen 21 gulden.

Item van drie altaaren, St. Anthonis, St. Barbers en St. Anna, voor de singende misse alle weken te singen, boven het oude en gewoonelyk loon jaarlykx te ontvangen van yder altaar 15 stvs., facit samen 2 guld. 5 stvs. Somnarum beloopt dese augmentatie vier en veertig guldens vyfl stuyvers.

(1) *Beyen*, d. i. beden of schattingen.

N° 136. 10 November 1625.

Overeenkomst tusschen het dorpsbestuur van Uden en den schoolonderwijzer, tevens koster en organist, aldaar, waarbij aan den laatste eene vermeerdering van inkomsten wordt toegekend.

(*Landkaart van Ravestein,* berustende in de pastorij te Boekel, fol. 37.)

Wy heer en meester NICOLAES SPIERINCX, pastoor tot Uden, JAN JANSSEN DE WITH, GERADT JANSSEN, lakenverkooper, en HENDRIX VAN HOOGMOET, scheepenen, met HENDRIK HERMANS VAN DUER, rigterbooden tot Uden, in den landen en heerlyk[heid] van Ravensteyn, HENDRIK JAN ROELOFS OLYSLAAGERS, GYSBERT PEETER VAN LYNDEN, DRIES JOCHEMS en GIELEN AARTS GIELENS, borgemeesteren, item WOLTER LESEPS, PETERS TONISSEN en JAN JANSSEN DE WITH DE JONGHE, kerkmeester, en HENDRIK GOORTS, heylige Geestmeesters.

Item MARCELIS ARIENS en WILLEM JOSEPHS, oude scheepenen regeerderen, representeerende alsoo t'gemeyne corpus van Uden, doen konde en maken kennelyk mits deeze en een ygentlyk, die deeze aangaan moge, dat wy tot kennisse ende weetenschappen gekomen zyn, dat onse tegenwoordigen schoolmeester Hendrick van den Burght seer ernslyk is versogt geweest tot een meerder en beeter vareade conditie der schoolmeesterye en organistschappe; ende overmits dien hy onse gemeynte dienste op te seggen van myninge geweest is, overmits den swaare lasten en klyne gasie en loon daartoe staande, als deese bygevoegde regten is meedebrengeude. Aangesien dan den voors. schoolmeester en custer onse gemeynte over de twee en twintig jaaren in denselven dienst getrouwelyk gedient

heeft, en derhalven syn vertrek niet gaarn sien soude, soo hebbe wy met alle middelen denselven van syn voornemen soeken te trekken of brengen, dewelke, dewyl het selve niet heeft konnen geschieden, sonder augmentatie en vermeerdering syner loons en gasie, soo ist dat wy heer pastoor, scheepenen, geswoorens, kerk- en armmeesters voors., representeerende t'geheele corpus van Uden, met denselve schoolmeester op dato deeses wederom getreeden syn in een nieuw accoord, en met approbatie, voorweeten, consent des wel erndtfeste getrouwe Jonkheer Johan Vaek, stadhouder des lands en heerlykheid van Ravenstein, gelooft hebben en gelooven mits deese, expresselyk voor ons en onse naercomelinge, die naarmaels weesen sullen, dat wy den voors. schoolmeester Hendrik van der Burght van nu voortaen jaarlykx en alle jaaren, alsoo lange hy leeven sal, ofte soo lang dien selve ons inden voors. dienste der costerye ende schoole dienen sal en by ons blyven sal, tot een augmentatie syns loons en gagie gelden en betaalen sullen boven de opkomste der voors. registers der costerye en schoolen, getaxeert synde metter schoolgelden op een honderd en vyftig gulden, nog de somma van vyf en veertig guldens jaarlykx, a 20 stuyvers yderen gulden gereekent, welke voors. somma van penningen wy met consent ende voorweeten des wel edelen en gebiedende heer drossaert ofte derselver stadhouder voors. geadsigneert en beweesen hebben, dat de voors. schoolmeester jaarlykx hebben en ontvangen sal als hiernaer is volgende. In den eerste: alsulke dry malder rogge erfelyk sjaars, als de armmeesters voors. heffende syn sjaarlykx uyt der Kruysbroederen hoeven van s'Hertogenbosch, geleegen onder die parochie van Uden, ter plaatse genaamt de Bitsick, uyt syn erfenis aan den arme geldende

t'mud des voors. rogge geëstimeert op twaalf guldens, facit 21 guldens. Item het derde deel der leemcuylen der kerke tot Uden competeerende te gebruyken, geëstimeert op 5 guldens 14 stuyvers s'jaars.

Item van de kerkmeesters s'jaars te ontvangen 15 guldens 6 stvs., facit 21 gulden. Item sal dienselve alsnog ontvangen s'jaarlyks van de singende missen voor den altaar St. Anne, St. Barbara, St. Anthony, twee guldens vyf stuyvers, boven t'geen deselve daarvan s'jaars gehad heeft, somma sommarum facit vier en veertig guldens en vyf stuyvers; voor de resteerende vyfthien stuyvers sal den selve schoolmeester de voors. cuylen gebruyken vry van alle onraet en beyen. Edog reserveerende wy scheepenen, borgemeesteren en arm meesteren voors. in deesen, dat deese adsignatie en bewysingh aan den arme en kerke gerighte voors. langer niet strekken sal als tot onsen wederroepen, behoudelyk nogtans, deese wederroepingh geschiet weesende, dat wy alsdan onsen schoolmeester in ander voegen, wegen en maniere, alsulke geloofde penningen als voors. is, fourneeren, procureeren ende jaarlykx uytryken sullen tot de minste questie onser gemeynte.

Item is als nog geaccordeert in deese, dat de schoolmeester voors. en alle syne jaarlykse opkomsten der costeryen of schoolmeesteryen, gelyk nog syn aangekogte land aan de kerke staande, op twee stuyvers beyden, voortaan gelyk ook geschiet is voorgaans, is vrygelaaten en gehald sullen worden van alle schattinge en contributie, onraets penningen ofte posten en belettinge, alles naar organiste geregtelykheyd, ook te meer soo deselve het huys der costerye in reparatien onderhouden moet; maar van syne patrimoniaale goederen in de straat sal dieselve syn aanpart in den onraet geeven, gelyk sy[n] meede erfgenaeme;

van dewelke geloofde augmentatie en somma van penningen voors. den eerste betaaldagh vallen ende verschynen sal s'Jans misse eerstkomende, als men schryven sal anno sesthien honderd ses en twintig, op onse Lieve Vronwe Ligtmis dagh daarnaar eerstkomende den eerste pagt ontvangen en soo voortaen jaarlykx. Daarenboven is veraccordeert [en] afgegeeven, dat hem voors. schoolmeester van de custergelde of van de agt en twintig guldens aan St. Catharina altaar in den register voorts begreepen staande, by vergeevingh ytwes mogten komen te ontstaen ontoghen worden, t'sy met regt ofte daarbuyten, datselve sullen wy sonder eenig tegenseggen suppleeren, volmaken en byleggen. Alle welke puncten, articulen, clausulen, soo wel in deese accoorde brieven, als in den voors. register begreepen staande, wy scheepenen, borgemeesteren, kerk- en armmeesteren voors. gelooft hebbende, mits deese voor ons en onse naerkomelinge vast, steedigh ende onverbreekelyk houden, agtervolgen, sonder eenig wederseggen, op verbintenisse van alle onse goederen ende onser naercomelinghe, hebbende ende verkrygende; alles sonder arglist. In kennisse der waarheid soo hebben wy scheepen voors. deese onse oircontsbriev in naemen en van wegen onser aller comparanten voors. met onse gemeyne scheependoms zegel hier onder op't spatium deeses opgedrukt, bevestigd. Actum den 10 November anno duyzend zeshonderd vyf en twintig.

—

N° 137. 9 Maart 1629.

Verdrag tusschen den keurvorst van Brandenburg en Keur-Neuburg, om de Gulikscbe erflanden nog 25 jaren gezamenlijk te beheeren, en de Staten-generaal de garnizoenen te Rees en Emmerik te doen ruimen.

(Aitzema, in-4°, dl. II, blz. 739, en in-fol., dl. I, blz. 824, en *Vredehandel,* blz. 49. — Dumont, t. V, 2 part., pag. 569. — Londorp, tom. III, pag. 1088. — Lunig, III Theil, Seite 106, 109. — *Hist. de la Succession de Juliers* etc., 2e part., pag. 94.)

N° 138. 26 Augustus 1630.

Nader verdrag tusschen Keur-Brandenburg en Keur-Neuburg, waarbij de eerstgenoemde erlangt het hertogdom Gulik en het graafschap Mark, en de tweede de hertogdommen Gulik en Berg, met de heerlijkheden Ravestein en Breskessant, terwijl zij het graafschap Ravensberg gezamenlijk zullen blijven besturen.

(Aitzema, in-4°, dl. II, blz. 736, dl. III, blz. 115, en *Vredehandel,* blz. 49. — Dumont, t. V, 2 part., pag. 612. — Londorp, t. III, pag. 1091. — *Hist. de la Succession de Juliers* etc., 2e part., pag. 116.)

—

N° 139. 20 Maart 1631.

Adres van den keurvorst van Brandenburg aan de Staten-generaal der Vereenigde Nederlanden, tot het verkrijgen van eenige geldelijke voordeelen, met de apostillen der Staten-generaal.

(Aitzema, in-fol., dl. I, blz. 1092, 1093.)

.....

IV.

Dat geduyrende den tijdt, dat u Ho: Mo: Garnisoen sich noch binnen Ravensteyn bevint, aen de Officieren van zyn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt de handt mach gesterckt werden, om soo wel principalijck de restanten van de contributien, als oock andere intrade, die zyne Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt uyt deselve Heerlickheyt noch toekomen, van de opposerende onderdanen in te brenghen.

.....

[*Apostille.*]

Op het vierde point ordonneeren haer Ho: Mo: mitsdesen haeren Commandeur van het Garnisoen binnen Ravesteyn, dat hy aen de Officieren van zyn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt de sterke hant sal bieden, om de restanten van de contributie over de Heerlijckheyt van Ravensteyn hier bevoerens omgeslaghen, als oock de restanten van zyn Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt in het raeden van de opposeerende Onderdanen by dien wegh te bekomen.....

V.

Dat de Graenen, dewelcke sich op de Huysen van Gennip ende Ravesteyn bevinden, ende sijn Cheurvorstelijcke

Doorluchtigheydt van diversche voorgaende jaren uyt haer Domainen toebehooren, by het uyttrecken van Guarnisoenen teghens alle disordre van de Soldaeten ende andere dadelijckheden, die sich daer by toedragen moghten, ten dienste van sijn Cheurvorstelijcke Doorluchtigheydt mogen geconserveert ende van de voornoemde plaetsen onbehindert konnen afgevoert werden.

[*Apostille.*]

Op het vijfde poinct verklaeren haer Ho: Mog: dat het meer dan reden is, dat soo haest des Landts Vivres uyt Gennip ende Ravesteyn respective werden ghelicht, dat oock de Graenen in dit vijfde poinct geroert, gestelt werden in handen van de Cheurvorstelijcke Regeeringe, waer toe haer Ho: Mog: bereydt zijn acte in debita forma te doen depescheeren.

VI.

Dat alle het Hout, 't welck uyt de Cleevische Bosschen nae Ravesteyn aen de Fortificatien is genomen, ofte anders aldaer noch werdt bevonden by de demolitie van deselve wercken, gelaten werde aen de Cheur-Brandenborghsche Officieren, uyt deselve redenen die u Ho: Mo: ten reguarde van diergelijcke houdt tot Gennip geadmitteert hebben.

[*Apostille.*]

Op het sesde poinct verstaen haer Ho: Mo: dat het Hout, dat uyt 's Landts Magasijnen gekomen is ende aen de Fortificatien tot Raevesteyn verwerckt, als Pallissaden ende anders, van 's Landts wegen gebracht sal werden naer de Steden, met Guarnisoen van desen Staet beset, om aldaer tot dienst van het Landt geëmployeert te werden, wel-verstaende dat het Hout uyt de Cleefsche Bos-

schen gekomen, en uyt de Fortificatien van Ravesteyn oock verwerckt, het selve sal gelaten worden ter dispositie van de Cheur-Brandenborghsche Officieren, voor soo veel by den Raedt van Staten hier bevoorens niet anders is ghedisponeert.....

SUPPLEMENT.

SUPPLEMENT.

—

N° 6.a 1196.

Albert van Dinther en Albericus van Heeswijk schenken eenige goederen aan de abdij van Bern, met bewilliging des heeren van Cuik.

(Miraeus, *Oper. diplom.*, tom. I, pag. 290, 291.)

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Ego Albertus de Dintere tradidi me ipsum ecclesiae S. Mariae in Berna, et quidquid habere visus sum in vicinia curiae, quae vocatur Bernehese, et universas possessiones agrorum meorum, et dimidietatem paludis quae vocatur Loesbruc, cum libera potestate communis usus in aquis, et pascuis, et silvis in Hesewich.

Et quia haec a Domino Henrico de Kuc (1) feodaliter tenebam, ipse autem a Duce Lovaniensi, et transferre in

(1) Wij openen dit supplement met deze twee charters, reeds bladz. 58 geanalyseerd, in hun geheel te plaatsen, om daardoor gelegenheid te hebben, eenige belangrijke aanteekeningen mede te deelen, zonder welke de volgende toevoegsels minder doeltreffend zouden zijn.

Dit charter bevat als het ware de elementen van een systema, dat op eens eene menigte duistere punten opheldert, en door Van Spaen, Raepsaet en Ernst ontwikkeld, hier op Noord-Braband toegepast zal worden.

In de negende, tiende en elfde eeuw ontmoeten wij in de geschiedenis pagi (gouwen) en comitatus (graafschappen). Elke gouw was in zekere arrondissementen (comitatus) verdeeld. Taxandrie was een pagus met zijne graafschappen. Tot dus ver kent men noch de grenzen van Taxandrie, noch de

alienam potestatem per me ipsum, legitime non poteram, allodium meum, in medelae loco memorati feodi Domino Henrico confirmavi (1).

Quod in usum Ducis suscipiens, proprietatem ejus Duci legaliter assignavit, in die S. Servatii, apud villam, quae vocatur Orschot. Dux vero jus suae proprietatis, quod in meo feodo apud Bernehese habebat, ecclesiae Bernensi condonavit, et Zalam ejus, in eodem loco et die, Dominus Henricus de manu Ducis, ad usum ecclesiae suscepit,

daarin gelegen graafschappen. In het kerkelijke was een bisdom in navolging van het burgerlijke ingedeeld. Het bisdom van Luik bestond uit acht aartsdiaconaten, waaronder dat van Kempenland (Taxandrie) het uitgestrektste was. Dit aartsdiaconaat telde zeven dekanaten, als dat van Maseik, Beringen, Susteren, Wassenberg, Cuik, Woensel en Hilvarenbeek. Het dekanaat van Cuik strekte zich uit over de landen van Cuik, Boxmeer, Herpen, Neerloon, Oijen, Dieten, Megen en Maasland, een van de vier kwartieren der meijerij, benevens 's Hertogenbosch en Orten (vergelijk COPPENS, dl. I, blz. 72, 73). Het komt mij voor, dat dit dekanaatschap in de elfde eeuw in grondgebied met het graafschap Cuik gelijk stond.

(1) Hieruit blijkt dat Albert van Dinther te Dinther allodiale en feudale goederen bezat. De laatste waren leenroerig van de heeren van Cuik en achterleenen van den graaf van Leuven, niet, geloof ik, als graaf van Leuven, maar als hertog van Lotharingen. Hoe kwam de heer van Cuik aan het leenbezit van Dinther en van Heeswijk, zoo als verder uit den brief blijkt? Ik meen dat de graven van Cuik door aanhoudende oorlogen tegen hunne naburen, vooral tegen den graaf van Holland, om geld eenige dorpen ter leen hebben uitgegeven bij voorkeur aan die edelen, welke daar ter plaatse reeds allodiale goederen bezaten, en wel die het verste van hun kasteel te Cuik verwijderd lagen. Op die wijze gingen van lieverlede de dorpen in Maasland tot heerlijkheden over, waarvan enkelen later op de eene of andere wijze in den boezem der stad en meijerij zijn ingelijfd. De betrekking intusschen, die Maasland tot het graafschap Cuik gehad heeft, is later geheel uit het oog verloren en in vergetelheid geraakt, vooral toen de magtige hertog van Braband een' meijer, later hoogschout over de meijerij, en over elk kwartier een kwartiermeijer of kwartierschout aanstelde, waardoor de hertogsdorpen en de heerlijkheden wederom in zeker opzigt hereenigd werden, die door het misbruik van het feudaal stelsel vaneengescheurd waren.

in praesentia honorabilium virorum istorum (1), Domini Alberti de Cuck, filii Domini Henrici, Theoderici de Herlar, Huberti de Hesewich, Wilhelmi Comitis de Megem (2),

(1) Bij de namen dezer getuigen behooren wij een oogenblik te toeven. Wij vinden hier eenige, zoo niet alle getuigen naar den naam van een dorp (villa) genoemd. Vroeger bladz. 50 vonden wij een' heer van Velp, bladz. 53 eene edele vrouw Hadwidis en haar' zoon Philippus, bezitster van het kerkpatronaat te Herpen, blz. 57 Robertus de Lith, Egno van Haren, Albertus van Langel, Godefridus van Herpen, Hermannus van Loon, alle *de familia*, d. i. in dienst als burgerlijke ambtenaren (schouten) van den heer van Cuik, in 1088 Heimericus de Mera (Maren of Meer, Boxmeer) Johannes de Emple (Empel), Werenbertus de Oja (Oijen), Adelheid van Orten. Dat men door al deze personen allodiale grondbezitters van een villa of dorp, bij de meeste tevens feudale heeren verstaan moet, blijkt uit Godefridus van Herpen boven genoemd. Deze kan toch wel in 1191 geen heer van het land van Herpen geweest zijn, aangezien daar Hendrik van Cuik voor bekend staat. Toen wij dus blz. 55 Sophia, de vrouw van Hendrik van Cuik, vrouwe van Herpen noemden, geschiedde dit bij onbedachtzaamheid, door Butkens en anderen misleid. Deze Sophia toch is bekend als de zuster van Godefridus van Rhenen, bisschop van Utrecht, die in een charter van 1178 zijne nicht en de vrouw van Hendrik van Cuik genoemd wordt (Bondam, blz. 229), en het is willekeurig en eigendunkelijk, als men haar tevens vrouwe van Herpen noemt. Haar man, wel is waar, droeg het land van Herpen in 1191, met toestemming zijner vrouw, aan den hertog van Braband als leen op, en ontving het als dusdanig van hem als leenheer terug, maar hieruit volgt niet, dat Sophia hem dit land ten huwelijk had aangebragt. Sophia's toestemming wordt hier vooropgesteld, om alle chicanes van wege hare bloedverwanten te voorkomen, omdat men bedong, dat Herpen steeds een vrouwelijk leen zou blijven en in geen kwaad leen zou ontaarden. Ook zal uit het vervolg blijken, dat het land van Cuik en dat van Herpen tot in het midden der dertiende eeuw aan dezelfde heeren van Cuik bleef behooren.

(2) *Wilhelmi comitis de Megen.* Ik vertaal graaf Willem van Megen, niet Willem, graaf van Megen. Het denkbeeld van een graafschap hechtte men destijds niet aan zulk een klein grondgebied, ofschoon bij later tijd Megen als een graafschap voorkomt, toen men geen begrip meer had van de graven der twaalfde eeuw. Wel vindt men in de twaalfde en dertiende eeuw somtijds de heeren van Megen als graven genoemd, doch ik beschouw die waardigheid meer als personeel, wanneer zij in het burgerlijke of militaire eene betrekking bekleedden, waaraan die eertitel verbonden was. Dat het land van Megen voortijds tot het regtsgebied der heeren van Cuik behoorde, blijkt

Anselmi de Welde, Walteric Bac, Henrici schulteti (1). Ubi autem praedicta bona in Bernehese Dominus Henricus et filius suus, ad usum ecclesiae, una cum manu abbatis Everardi, apud castrum Herpen susceperunt, hi sunt testes, qui praesentes fuerunt; Henricus de Batenburch, consobrinus Domini Henrici (2), Walterus Alf, Marsilius de Loen, Wilhelmus Appelgrau, Egeno de Har et filius suus Robertus, Henricus Spiegel, Helias.

Gesta sunt autem haec anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo nonagesimo sexto, Imperatore Henrico, Episcopo Leodiensi Alberto, Trajectensi autem Balduino, Duce Brabantiae Henrico.

—

In nomine sanctae et individuae Trinitatis, amen. Ego Albertus de Kuc omnibus Christi fidelibus, tam posteris quam praesentibns in perpetuum.

Cum facta patrum praecedentium non semper tangant memoriam posterorum, necessarium duximus ex diligentioris stili officio describi, quae sanctae devotionis intuitu comsummata vigili memoriae perpetuo expedit commendari.

Hinc est, quod ea quae devoto inchoata principio dignoscimus, idoneo fine terminare satagimus; scilicet quod

uit het dorp Haren onder die heerlijkheid, waar de Cuiksche hofstad nog bekend is. Waarom wordt deze curia Cuiksch genoemd, als de heeren van Cuik nimmer het land van Megen bezeten hadden?

(1) *Walteric Bac.* In 1209 ontmoet ik hem Walterus Boc genoemd. Denkelijk is hij de grondlegger van Boxmeer, vroeger ook onder Cuik. *Henricus de schout,* waarschijnlijk de villicus of meijer, die in naam des heeren van Cuik de jurisdictie uitoefende over zijn regtsgebied.

(2) Hendrik van Batenburg wordt hier de neef genoemd van Hendrik van Cuik. Hendriks vader moet dus nog eene dochter gehad hebben, die gehuwd zal geweest zijn met Dirk van Batenburg, zoo als Van Spaen gelooft. *Inleiding tot de Historie van Gelderland,* dl. I, blz. 408.

quidam liberae conditionis miles Albertus de Dintere quandam curiam in suo allodio apud Bernehese possedit, in cujus possessionem jure hereditario successit.

Dicta autem curia hoc juris in silva Dintere huc usque et nunc obtinet et obtinuit, quod ejus incolae et ligna ardenda, et ligna aedificiis in eodem allodio construendis apta, pro suo placito, ad plenum libere possunt educere.

Porcos itaque domesticos in praelibata silva possunt sine decima nutrire, communibus pascuis pratorum et rivorum, cum suis coheredibus participare; nec super his Domini de Kuc vel alicujus sui coheredis prohibitionem vel gravamen formidare.

Alter itaque ejusdem conditionis miles Almericus de Heswic, apud Bernehese, curiam aliam, in suo allodio, eodem jure, quo et praedictus miles possedit; quae curia praenominatae curiae jus in omnibus et per omnia a primo fundamento hactenus quiete obtinuit.

Horum militum uterque utramque curiam conventui B. Virginis Mariae in Berna integre et irrevocabiliter, patris mei Henrici consensu annuente, contulit. Conventui quoque praedicto de bonis de Ambershoye collata est dimidia potestas, qua quaelibet curia pollet.

Contulit etiam dicto monasterio nominatus Albertus de Dintere medietatem de Losebruc, tam in arboribus quam in plantis.

Nos autem dictis eleëmosynarum largitionibus nunc, nostri scripti et sigilli munimento, fidele testimonium adhibentes, ea quae praelibavimus, rata et inconvulsa volumus permanere.

Qui autem sacrilego ausu haec turbare vel violare attentaverit, divinae sententiae et nostrae animadversioni, usque ad condignam et plenariam satisfactionem subjacebit.

N° 7.a Omtrent 1200.

Hendrik I, hertog van Braband, neemt Dirk VII graaf van Holland, en Otto, graaf van Gelder, te Uden krijgsgevangen (1).

(Handschrift wegens Braband en 's Hertogenbosch, door PIETER VAN OS, secretaris te 's Bosch, in de boekerij van Prof. J. Ackersdyck te Utrecht, in-fol., bladz. 41.)

Int achtienste iair van zynen hertoichdom bevacht hy by Uden inden Pele greve Floryssen van Hollant ende greve Otten van Gelre. Hy had tegens hen victorie ende vincse; mar hy was hen genadich. Ende hy lyet alsoe zoonen (2), dat hy beyde den voirs. greven gaff te huwelic beyde zyn voirgenoemde dochteren.

N° 7.b 25 April 1242.

In een handvest door Dirk van Kleef aan de stad Kleef verleend, komen als getuigen voor de gebroedere Hendrik en Reinier van Cuik. »Heinricus et Reinerus fratres de Cuyk (3)."

(Dr. TH. JO. LACOMBLET, *Urkundenbuch für Coln, Jülich, Berg, Geldern, Meurs, Cleve, Mark* u. s. w., II Th., Seite 137.)

D. anno gratiae M.CC.XLII. die Marci Euangeliste.

(1) Wij hebben deze legende reeds medegedeeld bladz. 59. Wij vinden het ter vergelijking niet ongepast, ook het berigt hierbij te voegen van P. VAN Os, die in bovengenoemd werk eene uitvoerige beschrijving van de stad en meijerij gegeven heeft en op het einde der XVe en in het begin der XVIe eeuw bloeide.

(2) *Zoonen,* zich verzoenen.

(3) In een charter d.d. 1 Mei 1234 (hiervoor blz. 20 afgedrukt) komen »Henricus et Reynerius milites de Cuik" voor, waaruit men mag aflei-

N° 7.c 1244.

Rutger van Kuik (1), *heer van Ravestein, staat Dijkloo onder Uden in eigendom af en geeft de tiende daarvan ter leen* (2).

(Notariele copie, ten archieve van het Kruisheerenklooster te Uden).

Nos Joannes de Campen et Godefridus de Engelandt scabini in Buscoducis, notum facimus universis, quod nos quasdam litteras Rutgeri de Kuck non rasas non cancellatas nec in aliqua sui parte vitiatas, sed vero et integro sigillo eiusdem Rutgeri de Kuck, necnon sigillo magno oppidi de Buscoducis praedicti, ut prima facie apparebat rite sigillatas vidimus, legique audivimus, tenorem qui sequitur in hunc modum continentes: Universis ad quos praesens scriptum pervenerit, Rutgerus de Kuck salutem. Cum res gesta mandatur litteris, universa calumniae praevenitur materia, ne litis occasio detur successoribus; sciant ergo tam praesentes quam posteri, quod ego meum proprium territorium, quod Diclo appellatur, cum bonis Helie (3) et duobus aliis bonis ad praefatum territorium pertinen-

den, dat Henricus de oudste zoon was, ook omdat hij in de heerlijkheid van Cuik opvolgde, terwijl zijn broeder het land van Herpen ten deel viel. Op het gezag van Butkens stelt de heer Hendrikx den dood van Albert van Cuik, vader van Hendrik en Reinier, op het jaar 1233 (*Beschr. van Grave,* dl. I, blz. 33). Reinier is bij Tesschenmacher en Van Spaen niet bekend, die in zijne plaats Rutger schrijven. Zie de volgende aanteekening.

(1) Rutger van Cuik wordt in een charter van 27 Mei 1235 broeder genoemd van Hendrik van Cuik (Willems, *Brab. Yeesten,* dl. I, blz. 643). Wij vinden hem onder n° 7*d* op 1260 als heer van Herpen terug. Ik zou dus gelooven, dat Reinier nimmer heer van dat land geweest is, omdat hij als dusdanig in authentieke stukken niet voorkomt. Misschien zijn Reinier en Rutger dezelfde persoon.

(2) Wegens deze keukentiende zie men blz. 12, 437 en 579.

(3) *Helie,* denkelijk *Heliae,* zekere Elias. Misschien wordt hier dezelfde

tibus Waltero dicto Cnode de Buscoducis et suis haeredibus in proprium contuli perpetue possidendum; decimam vero tam minutam, quam magnam omnium praedictorum bonorum praenominato Waltero et suis haeredibus in Brabantini juris feudo contuli et concessi, et si forte aliquis in saepedictis bonis eidem injuriatus fuerit, ego me atque meos haeredes, ei atque suis haeredibus addo, ad aestimationem cum bonis tanti valoris obligatos. Et ne praedicta donatio a me vel a meis haeredibus possit infringi, vel cessari, saepedicto Waltero praesentem litteram mei sigilli munimine ac dicti oppidi de Busco contuli roboratam. Datum anno Domini millesimo ducentesimo quadragesimo quarto. In cuius rei testimonium nos scabini praedicti sigilla nostra his praesentibus litteris duximus appendenda. Datum autem visionis nostrae praedictarum litterarum secunda die mensis Augusti anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo octavo. *Ende was onderteekent:* J. VAN DEN VELDE. *Synde dese besegelt met twee groene segels onder uythangende met twee francijne steerten.*

Collata concordat cum suo originali, quod attestor

J. VAN ROTTERDAM,

Not. publ.

Hae copiae descriptae ex copiis autenticis per me infrascriptum concordant cum illis, sic attestor

HENR. BRANTEN,

Prior indignus (1).

persoon bedoeld, die als getuige op het kasteel te Herpen tegenwoordig was bij eene openbare acte in 1196 gepasseerd. Zie hiervoor blz. 545.

(1) Henricus Branten was prior van het Kruisheerenklooster te Uden en stierf aldaar in 1685.

N° 7.d 13 Mei 1260.

In het huwelijksverdrag tusschen eene dochter van graaf Otto van Gelre en den oudsten zoon des graven van Kleef komen als borgen (»fidei jussores") *voor Rutgherus, heer van Herpen, en zijn zoon Hendrik.* »Rutgherus dominus de Herpen [et] Henricus filius ejus (1)."

(Bondam, *Geld. Charterb.*, blz. 542. — Lacomblet, *Urkundenbuch*, II Th., Seite 273).

Actum et datum apud Buschum, mense Majo in Ascensione Domini, anno ejusdem M.CC.LX.

N° 7.e Omtrent 1280.

Het land van Ravestein, Herpen, Oijen en Dieden afgescheurd van het graafschap Cuik.

(Van Spaen, *Inleid. tot de Geschied. van Gelderl.*, dl. I, blz. 117, 118.)

De heerlykheid van Oyen, aan den linker Maas-oever gelegen, is zeker een afscheuring of broederdeeling van de heerlykheid van Cuik, die Rutger van Cuyk, zoon van

(1) In geene geslachttafel der heeren van Ravestein wordt van Rutgers zoon Hendrik gewag gemaakt. Bij het meer en meer bekend worden van charters, zal van dezen Hendrik denkelijk wel iets nader aan het licht komen. Wij vinden intusschen geene zwarigheid, om hem zijnen vader te laten opvolgen. Daar hij in 1260 reeds voorkomt als borg over het bedongen huwelijk tusschen de minderjarige kinderen van Gelre en Kleef, moet hij reeds mondig en zijn vader eenigzins bejaard geweest zijn. Rutger toch was reeds in 1235 als heer van Herpen en medezegelaar bekend. Hendrik, die destijds ruim twintig jaren telde, zal omtrent 1288 zijn opgevolgd door Albert, dien wij in dat jaar ontmoeten in den slag van Woeringen.

Albert, heer van Cuyck, en van Walburg van Voorne (1), en jonger broeder van Hendrik, heer van Cuyck, en van Dirk, borchgraaf van Leyden, beneffens Ravenstein en Herpen, omtrent 1250 (2) ontving. Zyn vrouw bragt hem de heerlykheid van Boxtel ten huwelyk (3). Hun oudste zoon Albert bekwam Herpen en Ravestein, en Willem de jongste Boxtel en Oyen.

—

(Butkens, *Trophées de Brabant,* tom. II, pag. 213.)

Bocxtel est terre de consideration, située sur la riviere de Dummele à deux bonnes lieues de Boisleduc, et souloit ci-devant estre tenue immediatement de l'Empire, comme diverses lettres tesmoignent. Les Seigneurs estoient assés celebres, car doibs l'an MC. LXXIII. l'on trouve aux chartes de l'eglise de Postele mentionné Gerard, Sire de Bocxtele, et Willaume son frere, et on voit aux anciens registres que en l'an MCC. XXXIX. vivoit Willaume, Sire de Bocxstel, qui portoit d'argent semé de billettes de sable à une fasce de guelles (4), et il est fort vraysemblable que sa fille aurat apporté la dicte terre à Renier de Cuyck, Sire de Herpen, qui procrea Alard (5),

(1) In de *Beschrijving van Briel en Voorn,* door Van Alkemade en Van der Schelling, wordt van deze Walburg geene melding gemaakt.

(2) Van Spaen stelt 1250, ofschoon hij uit Butkens zeer goed wist, dat Alberts dood op 1233 gebragt wordt.

(3) Nemen wij Hendrik onder de heeren op, dan is deze gehuwd geweest met de erfdochter van Boxtel.

(4) Willem van Cuik, heer van Boxtel, heeft het wapen zijns vaders aangenomen, doch met verandering van kleuren, zijnde twee zilveren balken en acht zilveren meerlen op een rood veld.

(5) Wien Butkens Alard noemt, heet Van Spaen Albert. Ik geloof dat de laatste gelijk heeft, omdat men den naam van Alard nergens dan in een gedicht (1288) en Albert steeds in echte stukken gemeld wordt, als in 1303, 1306 en 1308. Mijns erachtens moet men Hendrik schrijven.

Sire d'Herpen, et Willaume de Cuyck, Sire de Bocxtel, comme ci-devant nous avons rapporté. Ceslui ci receut l'ordre de chevallerie en la bataille de Woeringen en l'an MCC. LXXXVIII. et quelques années apres par traicté du VIII. Novembre de l'an MCC. XC. espousa Marie fille d' Arnou, Sire de Diest, et d'Isabeau de Mortaigne, avec la dot de huit cents livres rente annuelle; presents Iean, Sire de Cuyck, Gerard de Wesemaele, Sire de Berges, et Gerard de Diest. Il receut aussi en l'an MCC. XCIII. cincq jours devant la division des Apostres, de Jean premier, Duc de Brabant, et du Prince Jean, son fils, la maison de Stapelen avec ses appendences et la terre d'Eelde.

N° 9.a 6 Januarij 1303.

Albertus, heer van Herpen, ridder, verkoopt dertig bunders gemeentegrond bij de hoeven Ghaele en Moenle te Schayk aan de abdij van Bern.

(Vidimus op perkament, gesterkt met twee uithangende groene zegels van de schepenen van Heusden, in het archief der abdij van Bern.)

Universis praesentes visuris. Nos JOHANNES dictus PIKENVET et NEUDO ROEST scabini in Huesdene stylum et rei subscriptae cognoscere veritatem. Noverint universi et singuli, nos litteras infrascriptas, non abolitas, non rasas non cancellatas, non in aliqua sui parte vitiatas, necnon sigillo nobilis viri domini de Herpen militis sigillatas, prout apparebat prima facie, vidisse et intellexisse in haec verba:

Universis praesentibus et posteris praesentes visuris ut (1) audituris. Nos ALBERTUS miles dominus de Herpen,

(1) *Ut*, lees *et*.

notum facimus recognoscentes, quod nos viris religiosis nobis in Christo dilectissimis abbati et conventui beatae Mariae in Berne ordinis Praemonstratensis octo bonaria terrae novalia sita juxta curtem de Ghaele, spectantem ad dictum monasterium de Berne in alneto (1) dictae curtis, dicta (2) vulgaliter Elsbroeck et viginti duo bonaria terrae novalis sita juxta curtem dicti monasterii in Moenle, in loco dicto' vulgariter de Breterde, tendentem a fine dictae curtis circa silvam dictae curtis a latere versus Ghaele, prout dicta bonaria signata sunt et limitata ibidem, vendidimus, dedimus ac tradidimus ab ipsis abbate et conventu et dicto eorum monasterio jure hereditario perpetue possidenda pro centum libris monetae usualis in Buscoducis, nobis a dicto abbate et conventu in parata pecunia bona et legali nomine praetii primitivi, dicti vulgariter Voerlief, pro dicta terra traditis et solutis et in usus nostros evidentes constitutis, et pro annuo et hereditario censu sedecim solidorum, videlicet de octo bonariis terrae novalis praedictis et tota antiqua terra de Ghaele, et quatuordecim solidorum de viginti duobus bonariis terrae novalis sitis juxta curtem de Moenle praedictis, singulis annis nobis et post, nostris heredibus seu successoribus a dictis abbate et conventu seu eorum monasterio anno quolibet in die beati Lamberti martyris apud Herpen in nigris turonensibus reddenda et solvenda, de triginta bonariis et tota antiqua terra praedictis in ipsis triginta bonariis antedictis. Nos pro nobis et nostris heredibus seu successoribus promisimus et promittimus bona fide dictos religiosos et eorum monasterium a quibuscumque varandire plenarie et tueri et in hiis ipsos conservare pacifice

(1) *Alnetum*, van *alnus*, elzenhoutgewas.
(2) *Dicta*, lees *dictae*.

et quiete: et ut praemissa robur obtineant perpetuae firmitatis sigillum nostrum litteris praesentibus duximus apponendum. Datum et actum in festo Epyphaniae Domini anno ejusdem m° ccc° secundo. In quorum visione et intellectu nos scabini praedicti sigilla nostra duximus apponenda anno Domini m° ccc° tredecimo, feria quarta post divisionem apostolorum.

N° 9.*b* 7 April 1306.

In eene verklaring van Gerard van Hoorn en Altena wegens de leenroerigheid van het land van Altena en Woudrichem aan den graaf van Kleef, komt als getuige voor »Heere Aelbrecht, den here van Harpen."

(Van Mieris, *Charterboek*, dl. II, blz. 53.)

In 't jaer ons Heren M. CCC. ende zesse, des Donresdaghes na andach Paischen.

N° 9.*c* 20 April 1308.

In den uitgiftbrief van gemeentegronden door Jan, heer van Cuik, aan zijne onderdanen gegeven, komen als getuigen en medezegelaars voor Albertus, heer van Herpen, en Wilhelmus, heer van Boxtel. »Albertus dominus de Herpen [et] Wilhelmus dominus de Boecstel (1).

(Van Alen, *Beschr. van Grave*, blz. 475. — Krieger, *Overzigt omtrent de onbebouwde Gemeentegronden*, bladz. 27.)

Datum anno Domini M.° CCC.° octavo, sabbato post festum Paschae.

(1) Zie hiervoor bladz. 554.

N° 11.a 25 Maart 1318.

In twee verschillende verklaringen door Dirk, graaf van Kleef, wegens de leenroerigheid van het land van Heusden aan den hertog van Braband te Heesch bij Oss gedaan, komt als getuige voor Rutgherus, heer van Herpen. »Rutgerus dominus de Herpen (1)."

(De eene bij Willems, cod. dipl. achter *Brab. Yeesten* van De Klerk, dl. I, blz. 759, en de andere bij Butkens, preuves, t. I, p. 153. — Van Mieris, *Charterb.*, dl. II, blz. 195.)

Anno Domini M.° CCC.° decimo octavo, in festo Annuntiationis Dominicae.

N° 11.b 5 Julij 1327.

Aankoop van 24 bunders land door den abt en het convent van Bern, gelegen ter plaatse op den Elft onder Velp (2).

(Oorspronkelijke perkamenten brief, in het archief der abdij van Bern te Berlicum, zijnde gesterkt geweest met een uithangend zegel.)

Nos Johannes dictus Mildman et Leonius filius Gosenii scabini in Herpen testantur, quod Johannes filius Ledekinae de Gravia coram nobis constitutus quitos proclamavit venerabiles viros dominos abbatem et conventum ecclesiae de Bernhe, de summa pecuniae, quam ipsi domini eidem Johanni de viginti et quatuor jugeribus terrae, sitis in loco dicto opten Eeght (2) emptis per eosdem, erga prae-

(1) Rutger had twee zusters; de eene was gehuwd met Henricus van Masacker, een gehucht in het land van Megen, zie hiervoor blz. 66; de andere, Maria, echtgenoot van Dirk van Nederharen, zie hiervoor blz. 73.

(2) Ik verklaar den Eeght voor *den Elft*, een gehucht van Velp onder de stadsvesten van Grave, omdat de abdij van Bern te Velp vaste goe-

dictum Johannem solvere tenebantur, profitens se de eadem summa pecuniae per praedictos dominos fore plenarie satisfactum praesentium nostrarum testimonio literarum. Datum anno Domini m° ccc° xx° septimo, Dominica die post natales sanctorum Petri et Pauli apostolorum.

N° 15.a 29 Junij 1332.

Uitgifte eener gemeente aan die van Overlangel en Neerloon door Johan van Valkenburg, heer van Ravestein.

(Copie uit een handschrift betrekkelijk de kapel te Overlangel, ons medegedeeld door den heer G. de Bruyn aldaar.)

Wy Johan van Valkenburgh (2), heer van Herne (1) ende Herpen, ridder, doen cont alle luyden, die desen brieff

deren bezeten heeft en ik geen gehucht in het land van Herpen ken, dat meer overeenkomst heeft met Eeght, dan den Elft. Zie Ms. *Beschrijving der Abdij van Bern,* door P. van der Schelling, in de boekerij dier abdij.

(1) *Herne,* lees *Herle* of *Heerle.*

(2) Jan van Valkenburg huwde voor de eerste maal met Maria, vrouwe van Ravestein en Herpen, bij wie hij Waleram en Philippa, echtgenoot van Jan IV, graaf van Salm in den Elsas, verwekte. Na haren dood huwde hij na 1334, doch vóór 27 Mei 1339, Catharina van Voorne of Virnenburg, weduwe van Jan, heer van Dalenbroek, zoon van Godefridus II, heer van Hensberg (Ernst, *Histoire du Limbourg,* t. V, p. 288), die moeder werd van Reinoud van Valkenburg. Butkens noemt haar Jenne en Van Alkemade en Van der Schelling laten haren voornaam weg (*Beschr. van Briel en Voorn,* blz. 213), doch Ernst vond haar Catharina genoemd in een charter van 1392: dezelfde geleerde noemt haar geslachtnaam Van Voorn, doch vond in een charter van 1257 haar Van Virnenburg geheeten door haren moederlijken oom Otto van Cuik. De moeder van Jan van Valkenburg was Philippa van Gelre, zuster van Reinoud I van Gelre (Ernst, p. 289). Omtrent 1320 kocht hij de heerlijkheid Borne van Arnold, heer van Stein (Butkens, t. II, pag. 313, 162, 199, en hiervoor bladz. 23). In 1322 noemt hij zich ridder, heer van Herle, en doet zich tevens voor als heer van Borne (het charter bij Ernst,

sullen sien ofte leesen, dat wy met die luyden van Overlangel ende van Loon op de Maes aen haare gemeynte geleegen in onse gerichte, die sy van oudts gehadt hebben en voor haer houden, alsoo als die gemeynte by onse amptman en by onse schepenen van Herpen bepoedt ende bepaelt is, aldus overeengedraagen syn, omme eene somme geldts, die sy ons wel betaalt hebben, dat dese luyde dese gemeynte hoefslage (1) sullen, als men boven en beneede pleght, keerense tot haare urber, ende van gelyke morgen lants sullen sy ons geeven de tynsse vier penningen Cleefs op S. Huyberts misse; vorts moogen dese luyden haar waeter reynige en haar weegen, [die] tot dese gemeynte liggen, weyde ende tot haare urber, sonder eenige bruecken; voorts belooven wy die voornoemde luyden van Langhel en van Loon in dese gemeynte en een iegelyk in syn deylinge te houden en te waaren, als men van eertydts goet plaght te waaren voor alle man, sonderling door dese vier: Gysbert die Grutter, Nelleke van Waemel, Jan Wildemon en Peter van Stadewyck Andriessoon; voorts wat die geswooren van Overlangel en van Loon op haare eedt een iegelyck toesetten de voornoemde vier luyden, wy sullen die vier soo goet houden, dat sy haer

tom. VI, pag. 51). Den 3 Febr. 1352 trad hij toe tot den landvrede tusschen Rijn en Maas (zie zijne acte bij Ernst, t. VI, pag. 61), zich slechts noemende »here van Borne ende van Zittert," zoodat hij de heerlijkheid Herpen aan zijn' zoon Walraven reeds had afgestaan, hetgeen bevestigd wordt door een charter van 1344 of 1345, door ons onder n° 18*a* aangehaald. In een ander van 24 Junij 1355 noemt hij zich »her zu Borne end tzu Sittert" en Walraven zich »her van Herpen en Asperen" (Ernst, t. VI, pag. 64, 65). Hij overleed den 3 Mei 1356 (zie blz. 23) en niet in 1352, zoo als bladz. 94 hiervoor abusivelijk gedrukt staat.

(1) *Hoefslage,* in hoeven slaan of verdeelen. Elk ingeland van die gemeente kreeg dus een bepaald aandeel daarin. Zie Huydekoper, *Proeve van Taal- en Dichtkunde,* dl. I, blz. 4, 5.

daer mede sullen aaten geneugen; oock is het van waerde, dat wy er niemant mede deylen sal in dese gemeynte, dan die geene, die mede gekoght heeft ofte hebben, en waer het saaken dat iemant syne deylinghe aan hem niet trecken en woude met dier deylinge, sullen die luyde van Langel en van Loon haare urber doen, en die sullen wy hen gestaen; oock is het voorwaerde van Langel en van Loon, haare gemeynte dycken, die geleegen syn tot Overlangel, houden sullen in alle dyckreght, als sy die dycken tot hier toe gehouden hebben, en dat men die dycken sal moogen maaken van de voorschreve gemeynte; oock dat men op die dycken geen bruecken winnen en sal. Alle dese voors. voorwaerde belooven wy in goeder trouwe overmets ons en overmets onse eerffgenaeme naerkoomelingen, de voorgenoemde luyde van Overlangel en van Loon eeuwelyck vast en staende te houde, alle argelist uytgesoght in dese saaken. In oirconde des briefs beseegelt met onse zegel. Gegeeven in het jaar ons Heere duysent dryhondert twee en dartig, op sinte Peter en Paulus dagh in de soomer.

N° 18.*a* 1344 of 1345.

In eene uitspraak van Willem, graaf van Holland, over geschillen tusschen Eleonora van Gelderland met heer Jan van Valkenburg en Borne, overste rentmeester van Eleonora, wordt melding gemaakt van »Heren Walraven, here van Harpe. (1)"

(Van Mieris, *Charterboek,* dl. II, blz. 689.)

(1) Deze brief zonder jaartal wordt door Van Mieris op 1344 of 1345 gebragt. Over de aanspraak, die de heer van Borne maakte op de voogdij van den minderjarigen Reinoud III van Gelre en zijne verdere bemoeijingen in Gelderland is Nijhoff in zijne *Gedenkwaardigheden,* dl. II, bladz.

N° 18.*b* 3 November 1348.

In een verdrag tusschen Willem, graaf van Holland, en Reinald, graaf van Gelre, komt als getuige voor Walraven van Valkenburg, heer van Herpen, »praesentibus dominis Walramo de Valkenburg domino de Herpen" *etc.*

(Nijhoff, *Gedenkwaardigheden,* dl. II, blz. 38.)

Ghesciet ende ghegheven tot Woudrichem, des Manendaghes na Alreheiligen dach int jaer ons Heren dusent driehondert achte ende viertich.

N° 19.*a* 12 Februarij 1351.

Schuldbekentenis van Reinald, hertog van Gelre, ten behoeve van Walraven van Valkenburg, heer van Herpen, wegens de bediening van het drostambt des lands van Montfoort.

(Nijhoff, *Gedenkw. uit de geschied. van Gelderland,* dl. II, blz. 48.)

Wi Reynaut, bi der ghenaden Goeds hertoghe van Gelren, greve van Zutphen, doen cont allen luden mit desen openen bryeve, dat in den jaer ons Heren dusent dryehondert neghen ende veertich, des Zatersdaechs na

VIII verv., breedvoerig. Blijkens dit onderschrift was de heerlijkheid Ravestein reeds aan Walraven overgegaan. Bij het tweede huwelijk zijns vaders, (zie bladz. 359 in de noot) zal Herpen aan hem, als erfgoed zijner moeder, gekomen zijn, doch onder voogdijschap zijns vaders: in 1339 zal hij dan nog minderjarig geweest zijn, ofschoon zijn halve broeder Reinoud reeds geboren was, zoo als schijnt te blijken uit een charter van 27 Mei 1339, hiervoor blz. 79 in extenso afgedrukt.

Alreheylighen daghe, rekende ons her Walraven van Valkenburg, here van Herpen ende van Asperen (1), onse lyeve neve, van den drossaet ampt in onsen lande van Montfort ende van Ruermunde, van des Diinsdaechs na sente Victoers daghe int jaer van acht ende veertighen thent, des Zatersdaechs na Alreheylighen daghe vorscr. Voert rekende ons die selve heer Walraven des Zatersdaechs na sente Scholastiken daghe int jaer van een ende vijftighen van den drossaet ampt vorscr., van des Zatersdaechs na Alreheylighen daghe in den jaer van neghen ende veertich thent op sente Pouwels avont Conversio in den jaer van een ende vijftich. Ende alle siin wtgheven van beyden rekeninggen vorscr. teghen siin opboren te zamen gherekent ende gheslicht, so blive wi hem schuldich van desen rekeninggen vyf dusent vier hondert seven ende dertich pont vijftyen schillingge ende twe penningge cleyne payments als ghengge ende gheve is; mede inghe-rekent sinen principael bryef, dyen hi heeft op dat drossaet ampt vorscr. Welke rekeninggen ghescheyt siin in teghenwordicheyt ons raets ende vryende tot Arnem, alse heren Mathijs van Kessel, heren Jacobs van Ambe, heren Bernts van Galen, riddere, des dekens van Zutphen, Uden van Mekeren, Gherart Vullincs ende onser ghesworenre clerke. In orcunde des bryefs bezeghelt mit onsen zeghel. Ghegeven int jaer ons Heren M. CCC. een ende vijftich, des Zatersdaechs na sente Scholastiken daghe vorscr.

(1) *Asperen*. Walraven was gehuwd met Elisabeth van Arkel, eenige dochter des heeren van Asperen en weduwe van Robbert van Arkel, haren neef, wien zij met pauselijke dispensatie gehuwd had. Kok, *Vaderlandsch Woordenboek*, dl. IV, blz. 1241. Door dit huwelijk werd Walraven baron of baanderheer van Asperen bij den Tielerwaard. Zie boven blz. 23.

Data autem haec per copiam sub sigillo domini Johannis dicti Boen praesenti gerentis vices curati ecclesiae de Herpen.

N° 19.*b* 24 Junij 1355.

Walraven van Valkenburg, heer van Herpen en Asperen, treedt toe tot den landvrede van Rijn en Maas, en belooft de daaraan verbonden verpligtingen te zullen naleven. Borgen: »Jan van Valkenborgh, Her zu Borne end tzu Sittart, vader (1), en Reynart van Valkenborgh, bruder Heren Walravens vors."

(Ernst, *Histoire du Limbourg,* t. VI, p. 64-67.)

Gegeve tzu Aichen, des Vridaeghs voer sinte Margareten dach, in dem Jaere ons Heren dusent dri hundert vunf en vunftigh.

(1) Hertog Jan van Braband had zich gewapenderhand van Sittard meester gemaakt, om zich te wreken over het leed, hem door Reinald van Valkenburg, grootvader van Walraven, berokkend, gelijk hij zich uitdrukt in een' brief van 14 Sept. 1318 (zie dien bij Ernst, *Hist. du Limbourg,* t. VI, p. 50). Blijkens onze medegedeelde berigten is de stad Sittard later aan het huis van Valkenburg teruggegeven, daar Jan en Walraven er heeren van geweest zijn. Ik merk dit aan, omdat Ernst het in twijfel trekt (t. VI, p. 388) Een goed artikel over de heeren van Borne en Sittard en hunne munten treft men aan in de *Revue numismatique belge,* t. I, p. 365-368. Een rosebeker of dubbele groot te Ravestein geslagen, zal in het voorwerk besproken en afgebeeld worden.

N° 19.c 3 April 1356.

Walraven van Valkenburg, heer van Borne, Herpen en Asperen, belooft zich te zullen gedragen naar de uitspraken van de twaalf gezworen scheidsregters van den landvrede tusschen Rijn en Maas.

(Ernst, *Hist. du Limbourg*, t. VI, p. 67.)

Gegeven des Maindag is na dem Sundage *Letare*, in deme jaire uns Heren dusent dry hundert seyss ind vunftzich.

N° 19.d 3 September 1356.

Walraven van Valkenburg, heer van Borne en Sittard, doet hulde wegens het huis en de burg te Borne (»unse Huys und Boerch zu Borne"), *dat hij van Dirk, graaf van Loon, ter leen ontvangen had.*

(Ernst, *Hist. du Limbourg*, t. VI, p. 68.)

Int jaer unss Heirren druytzein hundert sess und vuynftzich, op sente Remaclus dach.

N° 19.e 24 April 1357.

Walraven van Valkenburg belooft, de voorwaarden te onderhouden, op welke hij door Reinald, hertog van Gelre, tot »overste meyster ende berichter" *van de Veluwe aangesteld was.*

(Nijhoff, *Gedenkw. uit de geschied. van Gelderland,* dl. II, blz. 93 (1).

Wi Walraven van Valkenborch (2), here van Borne, van Sittart, van Herpen ende van Asperen, doen kont ende kenlic allen luden mit desen opene brieve, dat want een doerluchtich vurste, onse lieve here, her Reynout, hertoghe van Gelren ende greve van Zutphen, ons overste meyster ende berichter (3) sijns alinghen lande van Veluwe ghemaect hevet, mit heerlicheyde, gherichten ende reynten, ende ons macht ghegheven hevet, sijn lijf, sijn zegel ende sine herberghe te besetten (4), ende sine ampt-

(1) Wij hebben de verklarende aanteekeningen van dezen geleerde overgenomen, en ons slechts enkele verkortingen veroorloofd.

(2) *Walraven van Valkenborch.* Zijn vader was den 3 Mei 1356 overleden, »en hij zelf dezen in de heerlijkheden Borne en Sittart opgevolgd. Zie *l'Art de vérifier les dates,* dern. édit. t. XIV, p. 370. Hij zegelt, gelijk zijn vader, met den gekroonden tweestaartigen leeuw, doch zonder tornooikraag."

(3) *Overste meyster ende berichter,* d. i. ruwaard, momber, landvoogd.

(4) *Sijn lijf, sijn zegel ende sine herberghe te besetten,* d. i. »hem persoonlijk te vertegenwoordigen, op zijnen naam verbindtenissen aan te gaan en te bezegelen, en zijne regten uit te oefenen, ten einde die, namelijk, niet verdonkerd mogten worden, maar zoo veel mogelijk levendig blijven; waartoe ook behoorde het invorderen der hofdiensten, welke des hertogs eigenhoorigen op de Veluwe aan dezen als grondheer verschuldigd waren, en waaronder in het bijzonder gerekend werd de verpligting, om denzelven, wanneer hij dat gewest doortrok, bij voorb. om hofdag te houden, te huisvesten en van het noodigste te voorzien. Het volgende *sine herberghe in goeden state te hauden* schijnt mede hierop betrekking te hebben. Verg. Haltaus, *Gloss.* op het woord *herberge;* vooral ook P. Wigand, *die Dienste, ihr Entstehung, Natur, Arten u. Schicksale,* § 15, 18.

lude, richtere ende rentmeystere te setten ende ontsetten, in allen manyren ende formen, alse sine brieve hauden, dye wi van hem daer af hebben, besegelt mit sinen segel; soe hebbe wi onsen lieven here den hertoghe voerscr. wederghelaeft ende ghelaven, dese punten ende vurwarden, dye hier nae bescreven staen, wael te houden ende te voldoene. In den yersten, dat wi ons mit hem beraden suelen, van allen saken, dye hem ende sinen lande aenghaen, then were dat saken ghevielen, dye sinen lande ontstade doen mochten (1), daer hi bider hant niet wesen en muchte, sonder arghelist. Voert soele wi onsen here voerscr. behulpich ende gheredich (2) wesen, tot allen sinen saken, dye hem ende sinen lande aengaen, ende hem te verantwerden ende sine daghe te hauden (3), ende sijn lant, dat hi nu hevet oft namaels ghecrighen (4) mach, te bevreden (5) ende te beschirmen, nae alle onser macht, wannere ende hoe ducke des noet is, tieghen alle

(1) *Dye sinen lande ontstade doen mochten*, d. i. »die door uitstel of vertraging tot nadeel van zijn land souden kunnen uitloopen. Wanneer soodaanige zaken zich voordeden, zou Walr. van Valkenburg die mogen afdoen, zonder zich daarover vooraf met den hertog te beraden, namelijk ingeval deze *bider hant niet wesen en muchte*."

(2) *Gheredich*, d. i. »dienstvaardig, tot dienst en hulpbetoon bereid."

(3) *Hem te verantwerden ende sine daghe te hauden*. »*Verantwerden* beteekent hier *vertegenwoordigen*. Het volgende *sine daghe te hauden* schijnt hiervan alleen de omschrijving te zijn. Het woord *day*, in de beteekenis van eene op bepaalde plaats en tijd beschrevene vergadering, is bekend, en wordt nog heden gebruikt in *ervendag*, dat is eene vergadering der gezamentlijke geërfden, en diergelijke. Bepaaldelijk wordt het woord van *regtdagen* gebezigd: *regtdag te houden* is: bij het gerigt voor te zitten. De uitdrukking, in haar geheel genomen, zal dan beteekenen: hem (namelijk den hertog), waar, door hem, of in zijnen naam, als hertog of hofheer, regt gedaan moest worden, op dagvaarden en hofgerigten, te vertegenwoordigen en zijne plaats te bekleeden."

(4) *Ghecrighen*, »dat is: verkrijgen."

(5) *Bevreden*, »dat is: bewaren."

dye leven, nyemant uytghesceyden; ende oft yemant hem of sijn lant ende lude orloghen oft veronrechten (1) woude, mit roeve, mit brande, oft mit enighen gheweltliken saken, dat soele wi hem helpen keren ende wederstaen, tieghen enen ygheliken, mit alle onser macht, gheliker-wijs oft ons selven aenghienghe. Voert soe en soele wi gheen orloghe maken mit yemant, dat hem oft sinen lande onstade doen mochte, buten sinen wille ende toedoen. Voert soe en soele wi en gheen amptlude, richtere noch reyntmeystere ontsetten, wine soelen hem ghenoech doen (2) van haren gelde, dat men hem te goeder rekeninghe ende witteliker bewisinghe sculdich bleve, nae haeren brieven, alse verre als men hem dye mit rechte hauden sal ende billic voldoen. Ende behaudelic ons ende onsen vrienden onser voerbrieve, dye wi van hem hebben, in haere macht te blieven; mer dye en soele wi niet rekenen noch slaen, up dye meysterscap sijns lants, alsoe als ons dye bevoelen is. Voert soele wi onsen here voerscr. sijn behoef doen (3) ende sine herberghe in goeden state te hauden, nae alle onser macht. Ende soe waer hi rijtd (4) bynnen sinen lande, daer suele wi hem ende sine herberghe ende ghesinde quiten (5). Ende soe waer hi rede

(1) *Veronrechten,* »dat is: onrecht aandoen."

(2) *Wine soelen hem ghenoech doen,* »dat is: ten zij wij hun genoegdoening verschaffen. *Hem* staat verder, in deze zelfde zinsnede nog tweemaal voor *hun.*"

(3) *Sijn behoef doen,* »dat is: in zijn onderhoud voorzien. Het volgende *sine herberghe in goeden state te hauden* schijnt hiervan slechts eene omschrijving of nadere aanduiding: trouwens in des hertogs onderhoud moest voor een goed deel voorzien worden, door hetgeen de eigenhoorigen, in den hof, onder welken zij behoorden, af te leveren, en door de diensten, welke zij daar te bewijzen hadden."

(4) *Rijtd,* »d. i. met gewapende magt van ridders en knapen rondtrekt."

(5) *Quiten,* »dat is: vrij en kosteloos houden, namelijk, niet alleen den

buten sinen lande, bi onsen rade, oft twijer sijns raets, alse sheren van Bronchorst, sheren van Voerst, heren Arnouts van Erkel ende heren Diderics van Lyenden, daer soele wi hem uytdoen ende quiten (1). Ende alle dese voerscr. punten soelen duren, dye wile dat wi berichter ende meyster sijns lants sijn, alse voerscreven is. Voertmeer wanneer wi van desen voerscr. saken ontset willen wesen, dat soele wi onsen heer voerscr. drye maende te voeren upseggen, ende van dier tijt, dat wijt hem upgheseecht hedden, soe suele wi hem nochtant hauden ende voldoen alle dese punten voerscr. die drye maende neest volghende onsen up segghen. Ende alle dese voerscr. punten ende vurwarden voerscr., ende een yeghelic van hem sonderlinghe (2), hebbe wi Walraven voergen. ghelaeft, ghesekert ende ten heylighen gheswaren, ghelaven ende sekeren in goeden trouwen ende sweren ten heylighen, onsen lieven here den hertoghe voerscr., vast, stede ende onverbreckelic te hauden ende te voldoen in allen manyeren alse voer ende na in desen brieve bescreven staet, alle arghelist, ferpel (3) ende nyevonde uytghescheyden in allen ende in yegheliken punten voerscr. In orkonde ende stedicheyt des hebbe wi onsen segel aen desen brief doen hanghen. Ghegheven int jaer ons Heren dusent dryehondert seven ende vijftich, des Manendaghes nae sente Joriens daghe.

hertog zelven, voor zoo ver, gedurende zijn verblijf op de Veluwe *sine herberghe*, zijn eigen onderhoud, betrof, maar ook dat van het *ghesinde*, de leden van zijn hofgezin, zijne bijhebbende manschappen."

(1) *Hem uytdoen ende quiten*, »dat is weder: aan hem voorschieten en hem kosteloos houden."

(2) *Sonderlinghe*, »dat is: in het bijzonder."

(3) *Ferpel*, argelist, behendigheid. Zie Nijhoff, dl. II, blz. 76.

N° 19*f* 20 April 1359.

In een verdrag tusschen den ruwaard van Holland en Eduard van Gelre wordt, in niet te hopen oneenigheden, tot scheidsregter tusschen die beide partijen benoemd »Heere Walraven van Valckenkenburch, heere van Borne."

(Van Mieris, *Charterboek*, dl. III, blz. 87.)

Op den Paesch avond in 't jaer ons Heeren duysend drie hondert negen en vyftich.

N° 21.*a* Omtrent 1365.

Aanteekening omtrent het stichten van den stein (Ravestein) door Rave van Valkenburg (1).

(Modern handschrift, in de boekerij van Bourgondie te Brussel. *Catal. des Mss.*, t. I, p. 339, n° 16945, en t. II, p. 554.)

De castro Ravesteyn.

Item dum Walramus de Valkenborch dominus de Borne et de Herpen, de consensu domini Wenceslai ducis, et dominae Johannae ducissae Lucenburgi, Lotharingiae, Brabanciae et Lymburgensis aedificare inceperat castrum Ravesteyn in dominio de Herpen, convenit et promisit pro se et successoribus suis et dedit inde eciam literas suas patentes, quod ipsum castrum cum terra de Herpen sem-

(1) Boven blz. 97, 98 en op andere plaatsen wordt het bouwen van het slot te Ravestein in een geheel ander licht gesteld. Wij hebben deze aanteekening dan ook maar medegedeeld, om een voorbeeld te meer te hebben, hoe weinig staat men maken kan op onze oude kronyken en historische aanteekeningen, tenzij die door het licht der charters verhelderd worden.

per relevaret in feodum a duce seu ducissa Brabanciae, quodque semper apertum esset duci et patriae Brabanciae et successoribus ipsorum contra omnem hominem, prout in ducis literis plenius continetur.

N° 26.a 8 Mei 1372.

Albrecht van Beijeren, ruwaard van Holland, belooft aan graaf Jan van Salm, als voogd zijner echtgenoot Philippa van Valkenburg, al hetgene Machteld, vrouwe van Voorne, hij testament gemaakt mogt hebben, en alle schulden, die men duidelijk zou kunnen bewijzen, te voldoen (1).

(Van Mieris, *Charterboek*, dl. III, blz. 268.)

Ghegheven in den Haghe, achte daghe in der maent van Meye anno LXXII.

N° 26.b 17 September 1372.

In den bevestigingsbrief der Cortenbergsche en Walsche kaarten komt als medezegelaar voor »Heeren Walraven van Valckenborch, heer van Borre ende van Sittert ende van Herpen."

(*Luyster v. Brabant*, dl. I, blz. 153. — *Placcaetb. v. Brab.*, dl. I, blz. 134.)

Ghegeven in 't jaer ons Heeren doe men schreef duysent driehondert t'seventich ende twee, op S. Lambrechts dach.

(1) Wij gedenken dezen brief, omdat Van Alkemade en Van der Schelling, *Beschr. van Brielle en Voorn*, dl. I, bladz. 213, mededeelen, dat »her Reinoud van Valkenburg, heer van Dalembroeck" eene dergelijke bekentenis

N° 29.a 26 Maart 1378.

Walraven van Valkenburg doet afstand van de heerlijkheid Ravestein, Herpen en Uden, ten behoeve van zijnen broeder Reinoud van Valkenburg.

(Oorspronkelijke brief, berustende in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp, onder n° 430.)

Wir WALRAVEN van Valkenborch, here van Bornen end van Sittert, doen kont allen luden, die desen brief soelen sien of hoeren lesen, dat wir myt gueden vurraden end wael bedachden moede end vryen wille gegeven hebben ende geven overmits desen apenen brief, unse borch ende lande van Ravenstein, van Herpen end van Uden, mit allen haeren thobehoerden, gelich as wir die gehalden end heerbracht hebben, onsen lieven gemeynden broeder heren Reynolde van Valkenborch, here van Dalenbrooc, erfliken te beholden end te besitten end synen vryen wille mede te doin, beheltenis vrouwe Johannen van Chastelgen (1) haere lyfftocht, nae inhalt hoere brieve, die sy daer up hait. Bidden end versueken daer omme allen heren, dae men dese vurschreven guede end lande aff heldende is off aen ruerende syn, dat sy unsen lieven brueder vurschreven dae inne beleenen end halden wollen nae gewoenden haers hoofs reichts. End omme dat wir Walraven vurschreven willen, dat dese vurschre-

heeft afgelegd, die echter nergens, zoo ver ik weet, gedrukt voorkomt. Dat Reinoud aanspraak maakte op het land van Voorne na den dood van Machteld, blijkt uit n° 35*b*, alwaar hij zich heer van Voorne noemt.

(1) Ik ken deze Johanna van Châtillon niet. Misschien had zij eenig geld op lijftocht, op het land van Ravestein gevestigd, voorgeschoten. Wanneer zij zijne vrouw geweest ware, zouden er, als naar gewoonte, epitheta zijn bijgevoegd. Zijne vrouw zie men hiervoor blz. 22.

ven gichte vast end stede sy end volcoemen macht hebbe, soe hebben wir in getugenisse der waerheit onsen properen segel an desen brief gehangen, end bidden vort unsen lieven maeghen end vrunden, heren Rogier, here tho Biecht, Reynart van Berghe, Arnout van Tzevell, ritteren, end Diederic van Haren, knape, dat sy omb unser beden wille haere segelen an desen brief willen hangen. End wir Rogier, here te Biecht, Reynart van Berghe, Arnout van Tzevel rittere end Diederic van Haere, knape, omme beden wille ons lieven heren van Bornen vurschreven, end ouch want wir over dese vurschreven saeken waren, hebben wir in getuigenisse der waerheit onse segelen an desen brief gehangen.

Gegeven int iaer ons Heren doe men scrieff dusent drie hondert tseventich end acht, des Vridags na unser Vrouwen dach Annunciatio.

N° 30.*a* 2 April 1378.

Wenceslaus en Johanna, hertog en hertogin van Brabant, beleenen Reinoud van Valkenburg met de heerlijkheid Ravestein, Herpen en Uden (1).

(Oorspronkelijke brief, berustende in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp, onder n° 430.)

Wenceslaus van Behem, bi der gracien Goids hertoge van Luccemburg, van Lothringen, van Brabant ende van Lymburg, marcgreve des heilichs rycs, ende Jehanne, bi derselver gracien hertoghinne der hertoghedomme ende marcgrevinne des marcgrefscaps vorschreven, doin cont

(1) Bladz. 160 gaven wij van dezen verleibrief den korten inhoud volgens Butkens. Aldaar wordt hij echter gedagteekend den 6 Junij 1378, dat dus eene misstelling is.

des briefs, daer wy onsen zegel aen hebben doen hangen. Gegeven te Bruessel, negen dage in Augusto in't jair ons Here dusent drie hondert seven en tachtentich.

Scellé d'un petit sceau pendant couvert de papier qui s'en détache.

N° 35.a 13 April 1388.

Reinoud van Valkenburg, heer van Herpen enz., geeft als eene aalmoes, aan het godshuis van Bern het houtgewas bij de hoeven Gaale en Moenle te Schayk, beide aan hetzelve behoorende, om jaarlijks het vierde gedeelte te kappen, en vergunt tevens, eenen schutter aldaar aan te stellen.

(Oorspronkelijke perkamenten brief, gesterkt met een gaaf zegel in geel was, ten archieve der abdij van Bern te Berlicum).

Wy Reynoudt van Valkenborch, here van Borne, van Zittert ende van Herpen, doen kondt allen luden met desen apenen brieff, dat wy hebben gegeven ende geven den goetshuussen van Bernen in gerechter elmissen ende purlichken, om Goets wyl, den hout was tot Gale ende den hout-was tot Moenle, alsoe verre als den goetshuussen thoe hoert, voer ons ende voer onse naecomelinge erfelich ende ommermeer, als soe dat dit voergenuemde goetshuuss van Bernen dessen voern. hout-waes houwen ende bruken moegen, vri van allen onrade tot hoeren scoenste (1) als zy willen, in deser manieren, dat dit voern. goetshuuss elck iaers nyet mere houwen en solen of doen houwen, dan een verdel van desen voern. houtwassen

(1) *Tot hoeren scoenste,* tot hun behoef, voordeel. Vergelijk Nijhoff, *Gedenkwaardigheden,* dl. II, blz. 174, en dl. III, blz. 13.

als tyt verdich te houwen is. Voert soe hebben wy desen voern. goetshuuss mere thoe gegeven, dat zy enen scutter setten moegen by hem selven, die scutten mach tot vyf scillinghen thoe in desen voern. houtwassen. In gethugenisse der waerheyt al deser voern. zaken ende punten soe hebben wy onsen zegele aen dessen brief doen hangen. Gegeven int iaer ons tHeren dusent drye hondert acht en. tachtentich, des Dynsdages nae den heyeligen Palme dach.

N° 35.b 18 September 1390.

Reinoud van Valkenburg maant den heer van Blois om geld, dat deszelfs broeder aan zijn' broeder Walraven schuldig gebleven was, met bedreiging van geweld, wanneer hij daaromtrent geen goed bescheid geeft.

(Van Mieris, *Charterboek*, dl. III, blz. 569.)

Weet Heer van Blois (1), alsoo wy Reynout van Valckenborch, Heere van Vorne, in de stadt van Sittart u voortyts geschreven ende gemaent hebben van den gelde, dat wilne u broeder, die Grave van Blois, onsen lieven broeder Heer Walraven van Valckenburgh, die Godt genadigh sy, sculdigh bleven is, nae innehalt der brieve, die wy daer van hebben, daer wy een regte naeste erve ende vorderer syn des gelts, daer ons regt noch bescheyt af geschien en can, ende ir des dage voortyts met ons gemaeckt ende geraemt hebt tot Valencyn, ende oock an-

(1) Van Alkemade en Van der Schelling (*Beschryving van Brielle en Voorn*, dl. I, blz. 215) noemen hem Guido van Blois, heer van Schoonhoven.

derswaer te leysten (1), daer onse vrinden alsoo van gewyst ende gescheyden worden, dat ghy ons niet en meyndet te geven, des wy sedert dien tyt wel aen den uwen tot den onsen comen weeten, of wy 't met eeren ende bescheyd hadden mogen doen; hierenboven soo hebben wy vernomen, dat ghy wtte syt, dat ghy ons daerom wilt vermoorden, des wy noch huden des daegs niet en geeren, dan gelycke dage op eenige steden, daer wy met onse vrinden comen mogen te leysten. Ende willen op den daegen al vry nemen ende geven, als uwen vrinden, ende den onsen mogelyck ende bescheydelyck dogte wesen, nae alle harcomen, nae inhalt onser brieve; ende waer ghy des niet doen en wilt, soo willen wy ernstlyck daer nae staen, dat ghy des weder van ons besorgt syn sult, waer wy connen ende mogen, alsoo verre dat ghy ons cortelyck geen antwoort en laet weeten. Ende willen ons tegen u gequyt ende bewaert hebben, overmits deesen openen brief. In oirconde onses segels aen deesen brief gedruckt, des Sondags nae S. Lambregts dagh des Heyligen Bisschop, M. CCC. XC.

N° 35.c 27 Mei 1391.

Reinoud van Valkenburg, heer van Ravestein, bevestigt Louis van Erpe in het leenbezit der keukentiende te Dijkloo onder Uden (2).

(Notariele copie, ten archieve van het Kruisheerenklooster te Uden.)

Nos Joannes de Campen et Godefridus de Engelandt

(1) *Leysten.* Over het regt van leisting (*jus obstagii*) op den schuldenaar zie men de duidelijke verklaring van Nijhoff in zijne *Gedenkwaardigheden van Gelderland,* dl. I, blz. cxix. Zie een voorbeeld van leisting hierna bladz. 587, 588.

(2) Zie over de keukentiende bls. 12, 437 en 551.

scabini in Buscoducis, notum facimus universis, quod nos quasdam litteras domini Reynoldi de Valckenborge, de Borne, de Sittardt et de Ravensteyn, non rasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte vitiatas, sed vero et integro sigillo eiusdem domini, necnon duobus aliis sigillis virorum feudalium inibi nominatorum, ut prima facie apparebat rite sigillatas vidimus legique audivimus tenorem in hunc qui sequitur modum continentes: Wy Reynaut van Valckenborgh, heer van Borne, van Zittart en. van Ravensteyn, doen condt allen luyden, dat wy de thiende te Dickloe groot ende cleyne, metten chynssen daertoe behoorende ende mitt alle ende en yegelicken toebehooren der voorg. thiende, die Louys van Erpe, zoon wilneer (1) Loeuys van Erpe, van ons te leen houdende is, ende die Wouter Loeuys, broeder des cersten genoemden Loeuys, vercregen had tegen her Ricorden Cock, ridder, vereygent ende gevreyt hebben, alsse dese voorsch. thiende met alle ende een iegelicken hooren toebehooren by desen eerstgenoemden Loeuys ende syne naecomelingen voor een vry eygen goet voortaen tot eeuwigen dagen te houden ende te besitten, ende schelden quyt alle recht, dat wy hebben mogen inder voors. thienden, met alle hooren toebehoorten, in alle eede, manschap ende hulden, die Loeuys voorsc. oft anders iemandt ons daeraff gedaen mach hebben. Ende omdat wy dese voors. punten den voorg. Loeuys ende syne naecomelingen vast ende stede ewelicke willen gehouden hebben voor ons ende voor onse naecomelingen, soo hebben wy desen openen brieff besegelt met onsen zegel, ende bidden voort, om der meeste seeckernissen wille Symon van Mirabeel ende Jannen van Langel, onsen mannen van leen, dat sy desen brieff met

(1) *Wilneer*, wijlen.

ons besegelen willen. Ende wy SYMON VAN MIRABEEL ende JAN VAN LANGEL, mannen van lene ons lieffs heren voors., hebben om synre beden wille desen openen brieff met onsen zegelen bezegelt met onsen leenen-her voors. in orconschape der voors. pointen. Gegeven int iaer ons Heeren duysent driehondert een ende negentich, des Saterdaghs naer beloecken Pinxtdach. In cuius rei testimonium nos scabini praedicti sigilla nostra his praesentibus litteris duximus appendenda. Datum autem visionis nostrae praedictarum litterarum secunda die mensis Augusti anno Domini 1588. *Ende was onderteeckent:* J. E. VAN DEN VELDE. *Ende synde besegelt met twee groene zegels onder uythangende met twee francyne sterten.*

Collata concordat cum suo originali, quod attestor

J. VAN ROTTERDAM,
Not. publ. 1686.

N° 39.*a* 1393.

Uitspraak van Adolf, graaf van Kleef, in de geschillen tusschen Jan, heer van Heinsbergen, en Reinoud van Valkenburg, heer van Borne, wegens eenige dorpen, die de laatste in zijn bezit had genomen.

(C. J. KREMER, *Acad. Beitr.*, I Th., n° XXXIII, S. 52-54, aangehaald door ERNST, *Hist. du Limbourg*, t. VI, p. 73.)

—

N° 42.a 6 November 1397.

Johanna, hertogin van Braband, bewilligt in den afstand door Jan van Salm van de heerlijkheid Ravestein, ten behoeve van Adolf van Kleef, dien zij daarmede beleent (1).

(Oorspronkelijke brief in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp, onder n° 609, gesterkt met zes uithangende zegels.)

IEHANNE, bi der gracien Goids hertoghinne van Luccemburg, van Lothringen, van Brabant end van Lymburg, marcgrevinne des heilichs rycs, doen cont allen luden, dat upten dach datum des briefs voir ons quam ende voir onsen getruwen rait end manne van leen, te weten is hern Ianne, here van Rotselaer, hern Ianne van Oppen, onsen hofmeester, ridder Costin van Ranst, onsen kokenmeester, Ianne van Weert, onsen knape end bottelgier, end Rycwine van Bruwilre, onsen dorwerdere, onse lieve neve her Ian van Salmen, here te Born end te Sittert, end ontfingt van ons in leen na doet wilen ons liefs neven end getruwen Symons van Salmen, here te Born, te Sittert ende te Ravesteyne (2), lestwerven syns brueder

(1) Den inhoud van dezen leenbrief hebben wij bladz. 186 uit BUTKENS medegedeeld.

(2) Zie wegens Simon en Jan van Salm, zonen van Philippa van Valkenburg, volle zuster van Walraven en halve zuster van Reinoud, blz. 183 en de aldaar aangehaalde bladzijden. Blijkens de huwelijksche voorwaarde van Reinoud van Valkenburg (zie bladz. 139) bleef zijne nagelaten vrouw Elisabeth van Kleef in het vruchtgebruik en beheer des lands van Ravestein. Jan van Salm staat dus slechts het regt op deze heerlijkheid aan Adolf van Kleef af, in zoo ver namelijk hij aanspraak had op de erfregten zijner moeder. Doch hij had nog eene zuster Odilia van Salm, gehuwd met Jan van Polanen, heer van Breda, die in dien afstand aan Adolf van Kleef geen genoegen nam. Vooral waren het Engelbert van

was, daer Got die ziele af hebbe, dat slot van Ravesteyne mit ten lande van Herpen end hoiren toebehoirten, gelic die van ons in leen rueren, van denwelken hi ons mansscap dede mit hulden end eede van trouwen, end alle dien, dat een man van leen in alsulken saken is schuldich te doin sinen gerechten here. End desen aldus geschiet, seyde deselve her Ian van Salmen, onse lieve neve, hoe hi des slots van Ravesteyne mit den lande van Herpen end allen hoiren toebehoirten begerde weder te derven in orber end tot behoef ons lieven neven hern Adolphs, greven van Cleve, daere tsegenwerdich staende, ons vriendelic verzuekende, dat wy onse consent daertoe gheven wouden end daerop wouden doin manen enen onser mannen van leen, hoe hi der voirgenoemder goeden derven soude end onsen lieven neve den greven van Cleve daer an erven end vestigen na den rechte end costume ons hoofs. Also dat wy ten ernstigen verzueke hern Ians van Salmen, ons liefs neven, onse consent hiertoe gaven end deden daerop manen enen onser mannen van leen, wes hiertoe van rechte schuldich were te geschien, die des aldus gemaent, hem mit ten anderen onsen mannen daerop beriet, end beraden bi vollen gevolge van hen ons wederbrachte, wisende voir een vonnisse, dat her Ian van Salmen, here te Born, ons dat slot van Ravensteyne mit ten lande van Herpen end allen hoiren toebehoirten, gelyc die van ons in leen rueren end hi die van ons ontfaen hadde, weder opdragen soude in onsen handen tot behoef ons lieven neven greven van Cleve, end sonde

Nassau, heer van Breda, als in huwelijk hebbende Johanna van Breda (Butkens, t. II, p. 83), en Ropricht van Virneuburg, gehuwd met Anna van Breda (zie blz. 18), die de erfregten en aanspraken hunner vrouwen deden gelden, zoo als in het vervolg blijken zal.

voirt daerop werpen end verthien, hem bekennende ghen recht meer daeraen te behouden in egeenre wys: dat her Ian van Salmen, onse lieve neve, gansselic end aldemale, gelyc dat vonnisse onser mannen gewyst hadde, volcomelic dede, end dien gedaen, beleenden onsen lieven neve den greven van Cleve in den slote van Ravensteyne mit ten lande van Herpen end allen anderen hoiren toebehoirten, behoudelic ons altyt onser heerlicheit end anders yegewelx rechte. End onse lieve neve de greve van Cleve dede ons daer af mansscap met hulden ende eede van trouwen, gelyc een man van leen in alsulken saken sculdich is te doin sinen gerechten heren. End geschieden hierin alle punten end articulen van rechte, die na rechte end costumen ons hoefs daerin schuldich waren te geschien, nyet daerin vergheten noch achtergelaeten, allen argelist utgescheiden. In orconden des briefs, daer wy hertoghinne ende wy manne van leen voirscreven, omdat wy hier by end over waren, daer alle saken aldus geschieden, ten bevele onser genediger vrouwen end verzneke beide der partien, hebben onse zegelen mitten zegel onser genedigen vrouwen zamentlic aen desen brief gehangen in kennissen der waerheit.

Gegeven tot Bruessele, ses dage in November, int iaer ons Heren m ccc negentlich end zeven.

N° 42.b 17 Januarij 1401.

Adolf I van Kleef verklaart, dat hij zijne zuster Elisabeth, weduwe van Reinoud van Valkenburg (1), *levenslang het vruchtgebruik zal laten van den burg, stad en land van Ravestein.*

(Oorspronkelijke brief, in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp, onder n° 639.)

Universis praesentia visuris, nos decanus et capitulum ecclesiae B. Mariae Clivensis, Coloniensis diocesis, notum acimus, nos die data praesentium vidisse et examinasse registra illustris principis domini Adolphi ducis de Clivis et comitis de Marka domini nostri generosissimi, ex quibus extracta sunt ea quae sequuntur in haec verba:

Wy ADOLF, greve van Cleve ind van der Marke, machen kunt ind kentlich allen luden ind bekennen, dat wy onser liber vrouwen ind suster, vrouwe Elizabeth van Cleve ind van der Marke, phaltsgravynne by Reyne ind hertoegynne in Beyeren, oere levedage lanck russtlich ind vredelich suelen laten gebruken tot oeren nut ind urber alsulch wedeme ind lyfftuchte als sye itzont hait an der burgh, stat ind lande van Ravensteyn ind an den gansen lande van Herpen ind van Ude, dair onse lieve suster vurgenant an getuchtighet ind bewedemet was voir der

(1) Elisabeth van Kleef, waarvan wij reeds boven blz. 176, 179 en 188 melding maakten, huwde in 1393 met Reinoud van Valkenburg, heer van Ravestein, en in 1400 met Stephanus, paltsgraaf bij den Rijn en hertog van Beijeren en Tweebruggen (KNAPP, II Th., S. 123). Deze was de zoon van keizer Rupertus (BUTKENS, t. II, p. 166), en weduwenaar van Thadaea, dochter van Barnabas, heer van Milanen, na wiens dood in 1413 voorgevallen zij weduwe bleef. HUBNER, *Geneal. Tabellen*, n° 133.

tyt dat sy eliche huesvrouwe was des hoegebaeren vursten onss lieven heren hertoigen Steffaens, phalzgrave by Ryne ind hertoigen in Beyeren. Ind wy en soilen onser liever suster vurgenant an der vurgenanten lyfftuchten ind wedeme ghenen krot (1), irringhe noch hinder doin noch laiten geschien van ymande van onser weghen, ind soilen oer die then besten keren, dair wy kunnen in moighen. Ind wannere onse lieve suster voirgenant afflivich worden is, dat Got lange varste, soe sall dese voirschreven wedeme ind lyfftuchte weder vallen ind komen an ons ind an die gene, dair dye alsdan mit rechte anvallen ind komen sall, ayn argelist ind geverde. In orkond etc. Datum anno D. m. cccc. primo, die B. Anthonii.

In cuius visionis et examinationis nostrae testimonium sigillum capituli nostri praesentibus transsumptorialibus litteris, quas cum tenore registrorum praesentibus praeinserto de verbo ad verbum concordare comperimus, ad requisitionem dicti domini nostri generosissimi ducis de Clivis et comitis de Marka, quae nobis registra de quibus supra fit mentio praesentari fecit, duximus appendendum. Datum anno D. millesimo quadringentesimo quadragesimo quarto, ipso die B. Petri ad cathedram.

(1) *Krot*, hinder, letsel.

N° 43.a 7 Januarij 1413.

Schuldbekentenis van Johan van Loon, heer van Hensberg en pandheer des lands van Ravestein, aan Adolf, hertog van Kleef, waarvoor hij zich verbindt om het land van Ravestein voor Adolf te bewaren na doode van de togthezitster Elisabeth, hertogin van Beijeren, weduwe van Reinoud van Valkenburg.

(Oorspronkelijke perkamenten brief, berustende in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp, onder n° 708½.)

Wy IOHAN VAN LOEN, herre toe Hensbergh ind toe Lewenborgh, maken kont ind kenlich allen luden, ind bekennen voir ons, voir onse erven ind nacomelinge, dat wy van gerechter witlicher scholt, als van geleenden gelde, schuldich syn onsen lieven neven heren Adolph greven van Cleve ind van der Marke, ind synen erven dertienhondert gude overlentsche Rinsche gulden van munten der koirfursten op den Ryne, van goiden golde ind gewichte, ind hebben oen dair voir gelavet, dat wy alle die tyt, dat wy dat huys ind lant van Ravensteyne ind van Herpen inne hebben van onser liever vrouwen Elizabeth van Cleve, hertoyginnen in Beyern, genen amptman op dat voirschreven huys noch in dat landt setten en soilen, die amptman ensy ondersaite onss lieven neven van Cleve ind vander Marke voirschreven, ind mit synen wille ind genoichten. Ind die amptman, den wy alsoe dair setten, ind alle diegene, die op den huys toe Ravensteyne wesen soilen, soilen hulden ind sweern onsen lieven neven voirschreven ind synen erven, offt saike were dat onse lieve vrouwe van Beyern voirschreven afflyvich wurde ind stoerve, eer wy onsen lieven neven voir-

schreven die voirschreven dertienhondert gulden alingh betailt hedden ind in syn behalt gelevert, dat sie alsdan onsen lieven neven voirschreven off synen erven dat huys ind stat toe Ravensteyne ind dat alinge land van Herpen ind van Ude komerlois averleveren soelen sunder enich vertrecke off wederseggen. Oick ensoilen wy des hueses ind lands voirschreven uyt onsen handen niet komen laten noch avergeven, onse lieve neve voirschreven ensy ierst van den voirschreven dertien hondert gulden wail betailt ind voldaen. Ind die voirschreven amptman ind rentmeister des voirschreven lands van Herpen ind van Ude soilen onsen lieven neven voirschreven oick hulden ind sweern, dat hie oen die voirschreven dertienhondert gulden betailen, leveren ind uitreiken soilen op onser liever Vrouwen dage geheiten Nativitas neest toekomende na datum dis briefs aver een iair, sunder langer vertrecken ind wederseggen. Ind off wy den amptman, den wy nu dair setten, on-setten wolden off ontsatt wolde wesen off afflivich wurde, soe soilen wy onsen lieven neven voirschreven vyff guede rekelike manne, die wonachtige ondersaten syn onss lieven neven voirschreven, noemen, ind dair uit sal onse lieve neve enen man keysen, des oen genueget, den soilen wy dair setten ind die sal huldynge doen in alle der maten als voirschreven steet. Ind weret saike dat onse lieve neve voirschreven enich gebreck off hynder dair aen hedde, soe woe dat toequeme, dat oen die voirschreven dertienhondert gulden op den voirschreven onser Vrouwen dage niet alingh betailt en weren, noch gelevert, gelyck voirschreven steet, soe soilen wy des neesten dages na den voirschreven onser Vrouwen dage mit ons selves lyve ongemaent dair voir in ryden toe Cleve in die stat ind nummer dair uit scheiden, wy

en hebben eerst onsen lieven neven voirschreven die voirschreven dertienhondert gulden alingh ind wail betailt, gelyck voirschreven steet. Ind gelyke wail sal alle huldynge van den amptman voirschreven staende blyven ind wesen in alle der maten als voirschreven staet. Ind wy hebbe onsen lieven neven mede gelavet, dat wy noch onse erven engenen kommer noch pantschap doen noch nemen en soilen aen den voirschreven hues ind lande, vorder dan wy huden dis dages datum dis briefs dair aen hebben, als drie ind vertich hondert gulden, die wy ierstwerff dair op leenden, alle argelist wtgescheiden in allen punten voirschreven. Alle dese voirschreven punten ind een igelick dairaff besunder hebben wy Iohan van Loen, herre toe Hensberg ind toe Lewenborgh voirschreven, onsen lieven neven van Cleve ind van der Marcke voirschreven ind synen erven gelavet ind gesekert in goiden truwen ind mit opgerichten vyngeren ind mit gestaefden eden lyfflich aver den hilgen geswaeren, vast, stede ind onverbrekelick toe halden ind toe doen, sunder enigerhande wederrede off beschudde dair tgegen toe sueken off toe vynden in eniger wys. Ind hebben des toe orkunde der wairheit onse segele an desen brieff doen hangen, ind hebben voirt gebeden onsen lieven neven Wilhem soen tot Arkel, heren toe Borne ind toe Sittart, want hie hir aver ind aen geweest heeft, ind dese voirwarde voirschreven heeft helpen bedingen, dat hie toe tuege der wairheit syn segel mede aen desen brieff hangen wil. Dat wy Wilhem soen tot Arkel, herre toe Borne ind toe Sittart, bekennen gedaen hebben, umb beden wille onss lieven neven van Hensberg. Gegeven in den iaeren onss Herren duysent vierhondert ind dertien, op den neesten Saterdaige na andach vanden hilgen Dertiendaige.

N° 43.b 1415.

Familieberigten wegens Adolf I, hertog van Kleef, heer van Ravestein, en zijne tweede echtgenoot (1) *Maria van Bourgondie, zuster van Philips den goede.*

(O. Vredii, *Genealogiae Comitum Flandriae*, t. II, p. 346, 347.)

Maria Burgundica [et] Adolphus, Comes, Dux I. Clivensis, Dominus de Winendaele.

Mariam duxit Adolphus III. Cliviae Dux I. quae ei peperit Ioannem Cliviae Ducem, Adolphum Ravestani regulum, ac filias septem. Heuterus.

Marie, femme d'Adolph, Duc de Cleves, duquel elle heut Iean qui fut Duc, et Adolf, Comte (Seigneur) de Ravestain, et sept filles. Golut.

Secundam ergo accepit Mariam, Ioannis Intrepidi, Burgundiae Ducis, filiam; quae illi praeter ingentem pecuniae summam, nempe sex millia coronatorum ex Sylvae Ducis, et duo millia coronatorum ex Flandriae Orientalis reditibus, dominium etiam Winendalium in dotem attulit. Adeoque duplici hoc conjugio Adolphus, non tantum Caesareo, sed regio quoque sanguine Francico, stemma Cliviacum nobilitavit. Teschenmacherus, *de Adolpho.*

Marie de Bourgongne, Duchesse de Cleves, espousa le Prince Adolphe, Comte, puis premier Duc de Cleves. Leur

(1) Zijne eerste vrouw was Agnes van Beijeren, dochter van keizer Rupertus, welke hij in 1399 huwde, zijnde toen 28 jaren oud. Bij gelegenheid van dit huwelijk werd zijne zuster Elisabeth, weduwe van Reinoud van Valkenburg, verloofd aan haren broeder Stephanus van Beijeren. Agnes overleed reeds in 1401 en werd te Keulen begraven. Knapp, II Th., S. 136.

mariage fut celebré dans la ville d'Arras l'an 1406. Autres escrivent qu'il fut seulement accordé et accomply en l'an 1414. peut estre que les promesses et fiançailles precederent de huict ans (1). SAMMARTHANI.

Du compte dixneufiesme de Pierre de Grebonal, conseillier de l'Empereur et son receveur general de Flandres, pour un an, finy le dernier jour de Decembre 1542. cy clos et reposant en chambre des comptes de sa Majesté à Lille at esté extraict fol. xxij. verso ce qui s'ensuit:

»De la terre de Winendales et ses appartenances Monsieur le Duc Iehan de Bourgongne, cuy Dieu pardoint, par certaines ses lettres patentes données au mois de Ianvier 1409. donna à ladite Marie, sa seconde fille, pour quarant cincq mil couronnes d'or, pourveu qu'ilz se pourront rachapter en dedens trois ans, et au cas qu'elle allast de vie à trespas sans hoirs legitimes au domaine de Flandres, ainsi qu'il est declaré au second compte de feu Godefroit le Sauvage, en son vivant receveur general de Flandres, fol. vj, et depuis feu Monseigneur le Ducq Philippes de Bourgongne, cuy Dieu pardoint, par certaines ses lettres patentes, données le viij jour de Decembre l'an 1449. enregistrees au registre des chartes y tenu, commenchant en l'an 1440., fol. ij°xxv. a assigné à madicte Dame la Duchesse de Cleves, sa soeur, pour le parfaict de son dot, la somme de deux mille couronnes d'or et moyennant icelle assignation madicte Dame de Cleves a consenty à mondit Seigneur de pourvoir, par luy, ses hoirs et successeurs rachapter ladite terre, mais qu'il se fache tout a une fois pour soixante mille couronnes, le-

(1) KNAPP, II Th., S. 155, stelt dit huwelijk op het jaar 1415. DITHMARUS heeft in den cod. dipl. bij TESCHENMACHER de huwelijksvoorwaarde medegedeeld.

quel rachapt n'est encores faict pour ce icy. *Margini erat inscriptum:* Neant. *Inferne vero:* Et au regard des clers deniers procedans du revenu de ladicte terre, du temps que l'Empereur en a jouy, ils se payent es mains du receveur general des finances." *Chez Mons. Lotyns à Bruges,*

N° 43.c 13 April 1416.

Adolf I van Kleef en Mark ontvangt het land van Ravestein ter leen van hertog Jan IV van Braband (1).

(Oorspronkelijke brief, in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp, onder n° 708½.)

Ian, bi der gracien Gods hertoge van Lothringen, van Brabant ende van Lymborch, marcgreve des heilichs rycs, allen den ghenen, die desen brief solen sien, saluut, doen cont, dat comen es op ten dach datum des briefs voir ons ende onse mannen van leen, te weten den here van Diest, heren Henric van Bergen, den here van Heverle, den here van Huldebergen ende Raes van Graven (2), onse lieve gemynde neve her Adolf, greve van Cleve ende van der Marke, begerende van ons te ontfaen alsulc iairrente, als wy hem geldende syn uit onser meyerien van den Bosch, ende voirt t'slot, stat ende lant van Ravestein, ende d'lant van Herpen, ende den hof te Wesel, ende

(1) Jan IV volgde hertog Antoni in 1415 op in het hertogdom van Braband. Volgens het leenregt werd Adolf van Kleef in het leenbezit des lands van Ravestein bevestigd, dat hij reeds in 1397 verkregen had (zie n° 42*a*) ofschoon Elisabeth van Kleef den lijftogt en het vruchtgebruik bleef behouden, dat zij echter verpand had.

(2) *Graven,* lees *Gaveren.*

so wes hi van ons in leen houdende es ende sculdich es te houden: welc iairrente, na inhouden synre brieve, die he dairaf heeft, met den slote, der stat ende lande van Ravestein ende van Herpen, met den hove te Wesel ende so wes hi van ons houden mach, wy hem beleent hebben, ende heeft ons dairaf gedaen hulde ende eet van trouwen ende allet dat een leenman sinen here sculdich es te doen, beheltenis enen yegeliken sinen recht. In orconden des briefs, dair wy onsen seghel aen hebben doen hangen. Gegeven in onser stat van Bruessel, xiij dage in Aprille in den iair ons Heren m cccc ende vyfthien, na costumen des hoefs van Cameric.

N° 43.*d* 12 April 1421.

Elisabeth van Kleef laat het slot, stad en land van Ravestein over aan Engelbert van Nassau, baron van Breda, en Ropricht, graaf van Virnenburg (1), ***met belofte, dat wanneer zij ook het dorp Dieden wilde verzetten, zij aan hen de voorkeur zou geven.***

(Oorspronkelijk stuk, in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp, onder n° 810.)

Wir ENGELBRICHT, greve zoe Nassauwe, here zo der Leck inde zo Breda, ROPRICHT, greve zo Virnenburgh, vur ons inde onse erven doen kunt allen luden inde bekennen myt desem open brieve: als die hogeboeren vurstynne vrouwe Elisabeth van Cleve inde vander Marke,

(1) Deze twee zwagers maakten, namens hunne vrouwen, aanspraak op de heerlijkheid van Ravestein: zij schoten de gelden, om het pandschap van den heer van Heinsberg te kunnen aflossen, en traden nu zelf als pandheeren van wege Elisabeth van Kleef in het vruchtgebruik en beheer des lands van Ravestein.

herzogynne in Beyeren, palendsgrevynne by Ryne, in onse hant hiet loessen comen (1) dat slos inde stat van Ravensteyn myt den landen van Harpen inde van Uden, myt allen eren zobehoeren, so wye dat in den bryeven darover gemacht, cleirlichen begryffen steet, also ys in derselver deydingen inde overdrage myt bereyt inde gevurwert, dat dye vurgenante vrauwe Elisabeth inde ere erven zo erem nutze ind urber selver behalden solen dat dorp Dyegden myt syme reichten, vorderungen inde ansprachen, as sy darzo heet (2). Ouch is gedeidingt, offt so geveylle, dat die vurgenante vrauwe Elisabeth dat vurscreven dorp Dyegden myt solcher vorderungen inde anspragen, as vurscreven steyt, zo eynigs anderen heren off yemands handen wolde laissen comen, so wye die vurgenante vrauwe Elisabeth des zo raede wurde, dat soelde sy ons Engelbricht, greve zo Nassauwe, inde Ropricht, greve zo Vyrnenburgh, off onse erven eyrst layssen wyssen ind an ons versoecken, ind were ons off onsen erven asdan genueglyck vur dat vurgenante dorp inde ansprage as vylle zo geven ind daromb zo doen, darvur yd yemands anders han (3) off annemen soelde, des soelde dye vurgenante vrauwe Elisabeth ons off onsen erven gunnen inde dairan lassen comen vur yemands anders, sunder alle argelist. Des zo orkonde inde gezuege der wairheyt so han wir Engelbricht, greve zo Nassauwe, inde Ropricht, greve zo Vyrenburgh

(1) *Hiet loessen comen*, d. i. heeft laten komen, zoo als uit den volgenden brief blijkt.

(2) Blijkens dezen brief was Elisabeth ook vrouwe van de heerlijkheid Dieden. Het schijnt dat dit dorp destijds een gedeelte van het land van Herpen uitmaakte, omdat Reinoud van Valkenburg in 1380 (zie blz. 163) van hetzelve als zijn eigendom gewaagt. Is dit goed gezien, dan moet het woord *Dieden* blz. 181 in de noot en blz. 553 wegvallen.

(3) *Han*, haben, hebben.

vurgenant, vur ons inde onse erven onse segel an desen brieff gehangen. Gegeven des zweelften dags in Aprylle int iaire ons Heren dusent vierhundert inde ein inde zwenszich (1).

N° 43.e 15 Augustus 1422.

Leenverhef van het land van Ravestein voor hertog Jan IV van Braband. Daarbij ontvangt Odilia van Salm, weduwe van Jan van Polanen, heer van Breda, dat land ter leen, terwijl Elisabeth van Kleef, weduwe van Reinoud van Valkenburg, ten haren behoeve den lijftogt en douairie der inkomsten afstaat. Vervolgens wordt met het slot, stad en land van Ravestein beleend Engelbert van Nassau, gehuwd met Johanna van Polanen, erfdochter van Breda.

(Oorspronkelijke brief, berustende in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp, onder n° 826, met negen zegels.)

Ian, bi der gracien Gods hertoge van Lothringen, van Brabant ende van Lymborch, marcgreve des heilichs rycs, greve van Henegouwe, van Hollant, van Zeelant, ende here van Vrieslant, allen denghenen, die desen onsen iegenwordigen brief sullen sien, saluit. Wy doen te weten, dat opten dach datum des briefs voer ons, onse getruwe raitslude ende manne van leen hierna bescreven, te weten is: onsen lieven neve ende getruwen rait Thomaes, here van Diest ende van Sichen, heren Ianne, here van Rotselair, van Vorsselair ende van Rethye, heren Henrick vander Leck, here van Heeswyc, onsen hoefmeester, Henric

(1) Deze brief is met twee uithangende zegels gesterkt.

van Ranst, marscalck van onser herbergen, Peter van Wyfliet, Willem van Oppem, Arnt Stamelart van Uden, Ianne van Erpe ende Peter vander Beversluys, quam in propren person onse lieve geminde nichte Odielie van Salmen, vrouwe vander Leck ende van Breda, ende ontfinc van ons in leen met Ianne den Bye, hoiren momboir, hoir metten rechte ons hoifs gelevert by doode heren Symoens van Salmen, here van Borne, hoirs bruederen was, dat slot, die stat ende lant van Ravesteyn, dlant van Herpen met synen toebehoirten, ende dede ons dar af die voirscreven vrouwe Odielie met hoiren voirscreven geleverden momboir manscap met hulden ende eede van trouwen, ende alle dien dat na ons hoifs recht daertoe behoerde, ende wy ontfingen se daraf in onser manscappen, behoudelic ons altyt ons heerlicheit ende eenen yegeliken synen rechte. Desen aldus ter stont geschiet synde opten voirscreven dach in den voirscreven iair voir ons ende onse voirscreven manne van leen, dede ons thoenen onse lieve geminde nichte vrouwe Lysbet van Cleve ende vander Marke, hertoginne in Beyeren ende palensgrevinne bi Ryne, hoe sy voirtyts bi hoiren lieven here ende manne, wilen heren Reynalt, here van Borne (1) ende van Ravesteyn, hoiren iersten man, des ziel God genedich syn moet, ghetuchticht (2) ende gheduwaryt were inder voirscreven stat, slote ende lande van Ravesteyn ende van Herpen met allen ende eenen yegeliken synen toebehoirten, om des hoir leven lanck te gebruken, ende sy nu overmidts se-

(1) *Borne.* Simon van Salm had van zijnen oom Reinoud van Valkenburg Borne, Sittard en Susteren geërfd. Na zijnen dood, en dus reeds vóór November 1397, kwam zijn broeder Jan in zijne regten, die deze drie plaatsen aan den hertog van Gelre en Gulik den 8 Dec. 1400 verkoeht. Zie dien verkoopbrief bij Nijhoff, *Gedenkw.*, dl. III, blz. 235.

(2) *Ghetuchticht,* den lijftogt bezitten.

keren redenen wille, die hoir dairtoe beruerden, der voirscreven tocht ende duwarien begherde te derven ende uut te gaen tot behoef der voirscreven vrouwen Odielien, vrouwen vander Leck ende van Breda, hoire nichten, dair iegenwordich staende, ons oetmoedelic biddende ende versuekende, dat wy dairop wouden doen manen eenen onser mannen van leen voirgenoemt, wes na den rechte ons hoefs dairtoe sculdich were te geschien, also dat wy tot hoire oitmoediger beden geneigt dairop manen deden eenen onser mannen van leen bovengenoempt, die hem metten anderen onsen mannen van leen dair bi ende over staende, beriet ende beraden, ons wederbrachte bi vollen gevolge der anderen onsen mannen van leen, wisende voir een vonnis, dat wy onser voirscreven nichten vrouwen Elizabetten van Cleve ende vander Marken eenen momboir, dien sy dairtoe kiesen soude, metten rechte ons hoefs leveren souden, ende dat onse voirscreven nichte vrouwe Elizabet van Cleve ende vander Marken ons dan hoir voirscreven toichte ende duwarie met hoiren voirscreven momboir opdragen soude in onsen handen, tot behoef vrouwen Odielien van Salmen, vrouwen vander Leck ende van Breda, daer iegenwordich staende, ende soude dan voirt met hoiren voirscreven momboir daerop werpen ende verthien (1), hoir die affswerende ende quyt scheldende, gelovende bi hoirre kersteliker trouwen ende hoirre vorsteliker eeren, die voirscreven tocht ende duwarie nommer-

(1) *Daerop werpen ende verthien*, d. i. zoo als men in Latijnsche diplomata leest: *effectucamus et renunciamus*, bijv. bij Nijhoff, *Gedenkw.*, dl. I, blz. 98, afstand doen. Men *wierp*, om den eigendomsovergang van vaste goederen aan te duiden, een' korenhalm, een rijstje, *festuca* of iets dergelijks, overeenkomstig den aard van het onderwerp, aan den regtverkrijgende toe, d. i. droeg hem het regt van het bezit over. Vergel. blz. 326, noot 2.

meer aen te spreken om engheenre hande noetsaken wille, die hoir in tyden toecomende overcomen muchte, te heysschen oft eenighe vorderinge dairop te doen in eniger wys. Desen aldus gewyst synde, leverden wy metten rechte ons hoifs onser voirscreven nichten tot hoiren versueke ende begherten tot eenen momboir Raessen van Gudichoven dair iegenwordich staende, die metten voirscreven Raessen van Gudichoven, als hoiren geleverden momboir, ons die voirscreven tocht ende duwarie opdroech ende die affswoer, ende voirt volcomelic ende al dede, gelyc tvonnis onser voirscreven mannen van leen geluydt ende gewyst hadde. Ende wy vergaderden wederom onser voirscreven nichten van Salmen, vrouwen vander Leck ende van Breda, beide tocht ende erve. Daerna tocht ende erve aldus versament ende vergadert synde opten voirscreven dach in den voirscreven iair voir ons ende onse voirgenoemde manne van leen, dede ons thoenen die voirscreven vrouwe vander Leck ende van Breda, hoe sy des voirscreven sloets, stat ende lants van Ravesteyn, dlant van Herpen met synen toebehoirten wederom met hoiren voirscreven geleverden momboir begherde te derven ende uut te gaen tot behoeff ons liefs geminds neven ende getruwen raits Engelbrechts, greven tot Nassow, heren vander Leck ende van Breda, dair iegenwordich staende, ons oetmoedelic biddende ende versuekende, dat wy onsen wille ende consent daer toe gheven wouden ende dairop manen doen eenen onser mannen van leen voirscreven, wes na den rechte ons hoifs daertoe sculdich were te geschien. Also dat wy ter oetmoediger beden vrouwen Oeden van Salmen, onser nichten voirscreven, daerop manen deden eenen onser mannen van leen voirscreven, die hem metten anderen onsen mannen van leen daerbi ende over staende, beriet ende be-

raden bi vollen gevolge der anderen onser manne van leen bracht ons weder, wisende voir een vonnis, dat die voirscreven vrouwe Odielie van Salmen metten voirscreven Ianne den Bye, hoiren voirscreven geleverden momboir, ons opdragen soude in onsen handen dat voirgenoemde slot, stat ende lant van Ravesteyn ende dlant van Herpen met allen synen toebehoirten, gelyc die van ons in leen rueren, niet daerin uutgescheiden, tot behoef Engelbrechts, greven tot Nassow, ons neven voirscreven, ende soude voirt met hoiren voirscreven geleverden momboir dair op werpen ende verthien, hoir bekennende engheen recht meer dair aen te behouden in engheenre wys. Twelke die voirscreven vrouwe vander Leck ende van Breda met hoiren voirscreven geleverden momboir volcomelic ende al dede, gelyc tvonnis onser voirscreven manne van leen gewyst hadde. Ende dien aldus gedaen synde, beleenden wy onsen voirscreven lieven neven Engelbrecht, greve tot Nassow, here vander Leck ende van Breda, dat voirscreven slot, stat ende lant van Ravesteyn ende dlant van Herpen met allen synen toebehoirten, gelyc sy van ons in leen rueren, die die also van ons in leen ontfinc ende dede`ons daraf manschap met hulden ende eede van trouwen, also na ons hoefs recht daertoe behoirde, ende wy ontfingenen daraf in onser manschap, behoudelic ons onse heerlicheit ende eenen yegeliken synen rechte. Ende geschieden hierin beide voir ende na alle punten ende articlen van rechte, die na costumen ons hoifs daertoe sculdich waren te geschien, niet daer in vergheten noch achter gelaten, allen argelist uutgescheiden. In orkonden des briefs, dair wy hertoge voirscreven onsen segel aen hebben doen hangen, ende hebben voirt versocht ende gebeden, om die meerre sekerheit wille alre dingen voir-

screven, onse getruwe raitslude ende manne van leen voirgenoemt, dat sy hoir segelen bi den onsen hier mede aen hangen willen. Ende wy THOMAES, here van Diest ende van Sichen, IAN, here van Rotselair, van Vorsselair ende van Rethye, HENRIC VANDER LECK, here van Heeswyc, HENRIC VAN RANST, PETER VAN WYFLIET, WILLEM VAN OPPEM, ARNT STAMELAERT van Uden, IAN VAN ERPE ende PETER VAN BEVERSLUYS voirscreven, om dat wy als manne van leen ons genedichs heren tshertogen van Brabant ende van Lymborch voirscreven, hier bi, over ende aen geweest syn, daer alle saken, gelyc sy voirscreven staen, geschiet syn, hebben tot synen versueke onse segelen bi den sinen hier mede aengehangen in kennissen der wairheit. Gegeven in onser borch van Tuernhout, XV dage in Augusto int iair ons Heren dusent vierhondert twee ende twintich.

N° 43.*f* 26 April 1428.

Leenverhef bij Philips, hertog van Braband, door Adolf van Kleef, wegens de erfelijkheid van den burg, de stad en het land van Ravestein.

(Oorspronkelijk stuk, in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp, onder n° 906½. Het zegel is verloren.)

PHILIPS, bi der gracien Gods hertoge van Lothringen, van Brabant ende van Lymborch, marcgreve des heilichs rycs, greve van Cyney ende van Saint Pol, wy doen te weten eenen yegeliken, dat opten dach datum des briefs voir ons, onsen getruwen mannen van leen hiernae bescreven, te weten es: heren Rigault, here van Merode, van Lynssem, van Pellmes ende van Putthey, heren Wouteren van Kersbeke, here van Stolle ende van Goitsenho-

ven, Aerndt Stamelairt van Uden, onsen rait ende huysmarscalck, Ianne Carper, Henricus van Dordrecht ende meer andere, quam in propren persone onse lieve geminde neve ende zwager her Adolf, hertoge van Cleve ende greve vander Marcke, ende ontfinck van ons in leene by doide ons liefs geminds heren ende brueders hertogen Ians, hertogen van Brabant, des ziele God onse Here genedich syn wille, als by gebreke syns leenheren, alle alsulke leengoeden, als hy van ons ende onsen vorderen zeliger gedachten, na ingehout synre brieve ende begryp onser leenboeken, in leene sculdich is te houden, te weten es: thoff ende die stad van Wesele mit hoeren toebehoirten; item sesshondert gulden cronen Vrantz tsjairs erflic op onsen renten vanden Bosch bewyst, ende noch die erflicheit vander borch, stad van Ravensteyn ende des lants van Herpen mit synen toebehoirten. Ende dede ons onse voirscreven lieve neve ende swager by gebreke syns voirscreven leenheren dairaff manscap mit hulden ende eede van trouwen, also na ons hoifs recht daertoe behoirde, ende wy ontfingenen dairaf in ons manscap, behoudelic ons altyt onse heerlicheit ende eenen yegeliken synen rechte. Gegeven in onser stad van Bruessel, xxvj dage in Aprille int iair ons Heren dusent vierhondert ende achtentwintich.

N° 439 15 Augustus 1431.

Adolf van Kleef verheft de erfelijkheid van het slot, de stad en het land van Ravestein voor het leenhof van Braband te Brussel, en na daarvan met bewilliging van den leenheer afstand gedaan te hebben ten behoeve van zijnen oudsten zoon Jan van Kleef, wordt deze door Philips den goede daarmede beleend.

(Authenticke copie op perkament, in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp, onder n° 941.)

Philipps, by der gracien Goids hertoighe van Borgondien, van Lothringen, van Brabant ind van Lymborgh, greve van Flanderen, van Arthoys, van Borgondien, palatin ind van Namen, marcgreve des heiligen rycks, here van Salins ind van Mecheleu, allen den gheenen, die desen brieff soilen syen, saluyt. Wy doen te weten, dat up den Maendach xxiij dage in Iulio xiiij° een ind dertich iair voir onsen lieven getruwen Everaert van Doerne, van onsen wegen gemechtiget myt onsen anderen openen brieve tot den saken hyrna bescreven, ind onsen mannen van leen, hyr onder genuemt, die gegeven waren in onser stat van Bruessel xij dage in Iunio int iaere ons Heren dusent cccc ende een ind dertich, te weten is: Henrick van Erpe, Wilhem van Oss, Rutgher van Geldorp ende Goiswyn Heyme, quam in propren persone onse lieve gemynde broider Adolph, hertoighe van Cleve ende greve vander Marke, ende ontfinck vanden vurschreven Everart in den naem van ons in leen die erfflicheit vander stat, slote van Ravesteyn ende den lande van Herpen mit allen synen toebehoirten, ende dede dairaff den vurscreven Everaert van Doerne tonsen behoiff manschap mit hulden ende eede

van truwen, also na onss hoffs recht van Brabant dairtoe behoirde, ind hie ontfiencken dairaff in onse manschapp, behoudelick ons alltyt onse heirlicheit ind enen ygelicken synen rechte. Desen aldus geschiet synde ter stont voir den vurscreven Everart van Doirne ende onsen vurscreven mannen van leen, thoende die vurscreven onse lieve gemynde broeder van Cleve, hoe hie die vurscreven erfflicheit vander stat, slote van Ravesteyn ind des lands van Herpen mit allen synen toebehoirten wederumb begheerde erflick te darven ind uyt te gaen tot behoiff Iohans van Cleve ind vander Marke, syns aldsten soens, dair tegenwordich stainde, den vurscreven Everart in onsen naem vrientlick biddende, dat hie synen wille ind consent dairtoe geven woude ende dairop maenen doin enen onser vurscreven mannen van leen vurscreven, wes na den rechte onss hoiffs dairtoe schuldich were te geschien, also dat die vurscreven Everaert van Doirne, van onsen weghen des gemechticht, synen will ind consent dairtoe gevende, dair op manen dede enen onser voirgenoemder mannen van leen, die hem mit den anderen onsen mannen van leen dair by ind over stainde, beriet ind beraden by vollen gevolghe derselver onser mannen van leen, bracht den vurscreven Everaert weder wysende voir een vonnisse, dat onse vurscreven lieve gemynde broider die hertoighe van Cleve ind greve vander Marken syn vurscreven erflicheit der stat, slaits van Ravesteyn ende des lands van Herpen mit allen synen toebehoirten opdraigen soude in handen des vurscreven Everarts van Doirne tot behoiff des vurscreven Iohans van Cleve ind vander Marken, syn aldsten soenss, ende soude voirt dairop werpen ind verthyen (1), hem bekennende engheen recht meer dair an te

(1) Zie de aantoekening op blz. 606 hiervoor.

behouden in ennigher wys. Twelck die vurscreven onse lieve gemynde broider van Cleve, gelyck tvonnisse onser vurscreven manne van leen gewyst had, volcomelick ind all dede. Ende dien aldus vur den vurscreven Everaert van Doerne ind onsen vurscreven mannen van leen geschiet synde, so is dairna komen in onser stat van Bruessell up den xv-ten dach van Augusto int iair xiiij° ende xxxj voir ons ind onsen mannen van leen hyrna bescreven, te weten is: onsen lieven neve, getruwen rait Iacob, here tot Gaisbeke, tot Abcoude, tot Putte ind tot Streyen, heren Ianne van Hoerne, here van Banssengys, van Heze, van Leende ind van Honskoeten, onsen kemmerlingh ind drosz onss landz van Brabant, ind Iohan van Tilgy, onsen bailliu van onsen Walschen lande van Brabant, onse vurscreven lieve gemynde neve Iohan, aldste soen van Cleve ind vander Marken, ende ontfienck van ons in leen die vurscreven erflicheit der stat, slaitz van Ravesteyn ind des landz van Herpen mit al synen tobehoeren, ende dede ons dairaff manschap mit hulden ende ede van truwen, also na onss hoiffs recht dairtoe behoirde, ende wy ontfiengenen dairaff in onsz manschap, behoudelik ons alltyt onsz heirlicheit ind enen ygeliken synen rechte, ende geschieden hyrin voir ind na alle punten ind articulen van rechte, die na costumen onss vurscreven hoiffs dair toe schuldich waren te geschien, nyet dairin vergeten noch achtergelaten, allen argelist uytgescheiden. In orkonden des brieffs, dair wy hertoige vurscreven onsen segel an hebben doin hangen, ind hebben voirt versocht ind gebeden onse vurscreven manne van leen, die beide voir ind nae dair by, an ind aver geweest syn, dat sie umb die meerre sekerheit will hoir segelen by den onsen hye mede anhangen willen. Ende wy Henrick van Erpe, Wilhem

van Oss, Rutgher van Geldorp, Goiswyn Heyme, Iacob, here van Gaisbeke, van Abcoude, van Putte ind van Streyen, Iohan van Hoirne, here van Bansengines, van Heze, van Leende ind van Honscoeten, drossz van Brabant, inde Iohan van Tilgy vurscreven, umb dat wy als manne van leen onss genedichs herren tshertoigen van Borgondien ind van Brabant vurscreven hyr by, aver ind an waren, beide voir ind na, dair alle saken, gelyck die vurscreven staen, geschiet syn, hebben onse segelen by den synen hyr mede angehanghen in kennisse der wairheit. Gegeven in onser stat van Bruessell als boven, xv daige in Augusto int iair onss Herren dusent vyrhondert een ende dertich.

N° 44.a 7 December 1434.

Grensscheiding tusschen de commanderij van Gemert en het land van Cuik en dat van Ravestein bij Boekel.

(Authentiek, doch gebrekkig extract uit den verkoopbrief van den Peel aan den commandeur van Gemert, ter dorps-secretarie van Boekel.)

Allen den pedel ende gemeynte gelyck ende strecken van Steegenbergs pael, staende op dat art (1) vander heerlyckheydt van Gemert, leyndt reght op tot den lande toe van Cuyck; alsoo wederom langhts hetselve landt van Cuyck tot den lande toe van Herpen; van daer tot den pael boven der capelle boven Havelt (2); van daer tot den pael inden Wolffsboss wateraet [?] geheyten de Ryp; van daer tot den

(1) *Art*, lees *aarde*, grond.

(2) *Havelt*. Misschien staat in het oorspronkelijke stuk *Handel*, waar eene kapel gevonden wordt, ofschoon, blijkens de kaart van Noord-Braband van Van der Voordt Pieck, in den Peel tusschen Boekel en Gemert een paal staat, geheeten *Heervelt*, misschien verbasterd *Haveld*.

pael op den Mommerberg, ende alsoo wederom aen den voors. Stebergs pael, gelyck wy hen deselve doen bepaelen, om die te hebben en derven te gebruycken euwelyck en ommermeer etc. etc.

Dit transport is geschyet tot Brussel van den hartogh Philyp, by der gratien Godts van Burgondien, Brabant etc., anno 1434, den sevenden dagh der maendt van Desember.

N° 44.*b* 4 December 1439.

Verklaring van een' gewezen beambte te Ravestein van wege de vruchtgebruikster Elisabeth van Kleef, dat 24 personen op het kasteel van Ravestein eed en trouw gezworen hebben aan Adolf van Kleef, als erfheer des lands na doode van vrouw Elisabeth, met belofte, dat zij hem het kasteel zullen overgeven.

(Oorspronkelijk stuk, in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp, onder n° 1052.)

Wy Derick Hessel ind Gerit Ailbertzsoen, scepen to Cleve, tugen apenbair mit desen brieve, dat vur ons komen is Gelys vanden Sande ind heefft bekant, dat oen kundich is, dat hy voirtyds, doe hie to Ravensteyn woenden ind diener was der hoigeboiren furstynnen onser liever genediger vrouwen, vrouwen Elisabeth van Cleve ind vander Marke, hertouginnèn in Beyeren etc., doe selff vier ind twintichste manspersonen van wegen des slaitz (1) Ravensteyn up den selven slait ede ind huldinge van truwen gedain heefft gehadt den hogeboiren fursten heren Adolph, hertougenvan Cleve ind greve vander Marke, onsen gene-

(1) *Slaitz*, slot, kasteel.

digen lieven herren, ind synen erven, as erffheren, also offt sake were dat onse genedige vrouwe Elizabeth vurschreven afflivich wurde, dat sy asdan onsen genedigen herren hertougen vurschreven off sinen erven dat slait Ravensteyn averleveren solden as den rechten erffherren. Ind dit heefft Gelys vurschreven geseghet by synen ede ind wairheit, also to wesen as vurschreven steyt, ind offs noit were dartoe gerne to willen doen allet dat hie dairtoe schuldich were to doen, ind all sonder argelist. Ind dis tot orkonde hebben wy onss scependoms segel an desen brieff gehangen. Gegeven in den iair onss Herren dusent vierhondert negen ind dartich, op sent Barbaren dach virginis et martiris.

N° 44.c 30 November 1441.

Jan, oudste zoon des heeren van Kleef, verklaart, dat wanneer zijn vader Adolf van Kleef door den hertog van Braband het slot, de stad en het land van Ravestein wordt toegewezen met uitkeering van eene grootere geldsom dan 10,000 *Rijngulden, hij dat meerdere voor zijne rekening zou nemen.*

(Oorspronkelijk stuk, in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp, onder n° 1075.)

Wy IOHAN, aldste soen van Cleve ind vander Marke, doen kont allen luden: alsoe die hogeboren furst, onse lieve ghemynde here ind oem, hertouch van Burgundien, van Brabant etc., gesonnen heefft, dat onse lieve ghemynde here ind vader, hertouch van Cleve ind greve vander Marke, van eenre syden, inde onse neve greve Engelbrecht van Nassou, ind herre Roprecht, greve van Vyr-

nenborch, vander andere syden, sulke schelingh (1) inde gebreke (2), as sie onder eynandere hebben, antreffende dat slait ind lant van Ravesteyn ind van Herpen ind sulke rogge ind renten, als onse lieve here ind vader vurscreven dair gekocht hevet, blyven solden by onsen lieven herren ind oemen vurscreven, na inhalt sekerre besegelder brieve van submissien, die onse lieve herre ind vader ind sinne wedderpartien vurscreven to beiden syden dair up geven solden: werit dan sake, dat dat verblyff alsoo van beiden syden gesceghe ind onse lieve herre ind oem dairup eine uutsprak doende warde, dairinne onsen lieven here ind vader vurscreven dat slait ind land van Ravesteyne ind van Herpen mit oeren toebehoringen ind mit den rogge ind renten vurscreven tosamen toegeseget wirdt; so bekennen wy, dat wy in gueden trouwen gesekert ind gelovet haben, sekeren inde gelaven mit desen brieve, oft sake were, daz onsen lieven herren ind vader vurscreven dairinne yet vorder affgeseget (3) wurde dan thien dusent overlensche Rynsch gulden, dat wy onsen lieven hern ind vader vurscreven dairaff schadeloes halden inde ontheffen soilen, ind so wes des mere were dan x^{m} gulden vurscreven, tosamen op ons nemen ind dat betailen ind vernuegen sullen, ind all sonder argelist. Ind des tot oirconde hebben wy onsen segel mit onser rechter wetenheit an desen brieff doen hangen. Gegeven tot Keynet, int iair ons Herren dusent vierhondert een inde viertich, op sint Andries dach des heiligen apostelz.

(1) *Schelingh,* van *schelen,* verschillen: dus geschil, twist.
(2) *Gebreke,* twist, onmin.
(3) *Affgeseget,* afgevorderd, afgeëischt.

N° 44.d 1 Julij 1442.

Brief van den Roomsch koning Frederik op een beklag van Engelbert van Nassau en Roprecht van Virnennenburg wegens de uitspraak des hertogs van Braband, waarbij het land van Ravestein aan Adolf van Kleef was toegekend; bij welken brief deze laatste verzocht wordt, om in de eerste rijkszitting te verschijnen, ten einde de zaak op nieuw te onderzoeken.

(Oorspronkelijk stuk, in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp, onder n° 1091, met een opgedrukt zegel des konings, doch merkelijk geschonden.)

Wir Fridreich, von Gotes gnaden Romischer kunig, zu allen zeiten merer des reichs, herzog zu Osterreich, zu Steyr, zu Kernden und zu Krain, grave zu Tirol etc., entbieten dem hochgebornen Adolfen, herzogen zu Cleve und graven vander Marcke, unserm lieben oheim und fursten, unser gnad und alles gut. Hochgeborner lieber oheim und furst! Als uns nechst der edel Ruprecht, grave zu Virenburck, furspringen hat lassen, wie du in und den edeln Engelbrechten, grafen zu Nassaw, herren zu Bredae und zu der Leckh, von des sloss und landes Ravenstein wegen und ettlicher korngulte dartzu gehorend fur den hochgebornen Philippen, hertzogen zu Burgundi, unsern lieben oheim und fursten, und die ersamen und lieben andechtigen und getrewen, maister Iohann den Bont, cantzler, und dem rate des lanndes von Brabant furgewenndet und in recht gezogen hetest; doselbst ansprach, antwurt und ettlich urteil gesprochen waren, damit sy sich beswert meynten ze sein, als ouch derselb von Virenburck sich von solichen urteiln und beswernussen beruffet und

fur uns appelliret, dieselben appellation wir ouch desselben mals an uns genomen und doruf den obgenanten unserm oheim von Burgundi, dem cantzler und dem rate, ouch dir geschriben und geboten haben, in den sachen nichts ze handeln, zu richten noch furzunemen, sunder die anzustellen und besteen zulassen, bis wir in das reich und uf den Rein quemen, wann wir alsdenn die selber verhoren und nach billicheit dorinne hanndeln wolten, als das alles dieselben unser briefe darumb ausgegangen clerlicher usweisen. Also hat uns nu verrer doruf der obgenante von Virenbufckg, nach dem und wir in dise lannd mit der hilffe Gotes komen sein, angeruffet und diemutigtlich gebeten, das wir im des rechten gen deiner lieb ze gestatten und widergeen zu lassen gnedigtlich geruthen; das wir ym dann, noch nyemand andern, von ampts wegen weygern sollen noch mogen. Dorumb so heischen und laden wir dich, gebiethen dir ouch van Romischer kuniglicher macht ernstlich mit disem brief, daz du durch dich oder dein volmechtig anwelde und procuratores uf den funff und viertzigsten tag nechstfolgend, nach dem und dir dise unsre ladung verkundet wirdet, ob der ein rechttag sein wirdet, oder ob der nicht ein recht tage wurde, uff den nechsten rechttag darnach fur uns in unsern kunigtlichen hofe, wo wir dann den uf dieselben zeit halden werden, komest und zum rechten gesceeft dich gegen clage des benanten von Virenburckg zu verantwurtten. Als dem so wollen wir euch zu beiderseit ewer rede, widerrede, briefe, kuntschafft und was jederteil im rechten zu geprauchen vermeinen wirdet, verhoren oder schaffen gehort werden, und euch umb ewer zwitrecht, als sich rechtlich heischen und geburen wirdet, entschaiden; und dein lieb kome oder nicht,

sende oder nicht, so wollen wir gleichwol dem rechten seinen geburlichen gange lassen: darnach wisse sich dieselb dein lieb ze richten. Geben zu Bopardten, versigelt mit unsrer kunigtlich Maiestat aufgedrucktem insigel, nach Christi gepurt vierzehenhundert jar und dornach in dem zwey und vierzigisten jare, an dem nechsten Suntag nach sant Peters und sant Pauls tag der zwelffboten, unsers reichs im dritten iare (1).

(1) Onder hetzelfde nº 1091 ligt in het archief te Dusseldorp een dergelijke brief of citatie, door den paltsgraaf Lodewijk, als keizerlijke commissaris, aan den hertog van Kleef gerigt. De Dusseldorper archivist, de dienstvaardige heer Lacomblet, schrijft mij daarover het volgende:

»Die Citation des Pfalzgrafen Ludwig ist der Copie nicht werth. Derselbe theilt darin dem Herzoge von Cleve ein Schreiben des Königs Friderich, d.d. Basel, Freitag nach Martin 1442, mit, worin der König anführt, dass in der Streitsache des Herzogs von Cleve gegen die Grafen von Nassau und Virnenburg wegen Ravenstein ein Urtheil vor dem Hofe des Herzogs von Burgund und Brabant zu Gunsten Cleve ergangen, dass sich hierauf die Grafen vor ihn berufen, angebend jenes Urtheil sey dem dortigen Landrechte zuwider, dass er deswegen die Parteyen vor sich geladen und den Tag des Erscheinens zuletzt auf den künftigen 15 Mai festgesetzt, allein an diesem Tage verhindert sey, warum er sein Richteramt in dieser Sache auf den Pfalzgrafen übertrage. Dieser ladet nun die Parteyen vor sich, um sechzig Tage nach der ihnen zugestellten Ladung zu Heidelberg zu erscheinen. Er datirt seine Urkunde den 15 Mai 1443, also von dem Tage, wo sie schon hätten erscheinen sollen. Vermuthlich wollte er ihnen Zeit lassen, sich gütlich zu verständigen. Diese Urkunde ist ein Bruchstück der »Weitläuftigen Verhandlungen etc. etc., 1444," welche die Correspondenz, die Citationen und das Urtheil des Herzogs von Burgund in dieser Sache enthalten. Ein besonderes Interesse für Ravenstein haben sie nicht. Sie sind sehr weitläuftig und ungeheftet. Es liess sich daraus eine Erzählung zusammenstellen, aber für das Urkundenbuch passen sie nicht."

—

N° 44.e 9 Junij 1444.

Geregtelijke uitspraak van Philips den goede, als hertog van Braband, tusschen Adolf en zijn' zoon Jan van Kleef ter eenre, en de huizen van Virnenburg en Nassau ter andere zijde, in de geschillen omtrent het bezit van het land van Ravestein: 1° *alle ongeregtigheden en vijandelijkheden, ter oorzake van dit geschil gepleegd, zijn vergeven en vereffend;* 2° *die van Kleef bezitten het land van Ravestein, en daarvoor keeren zij* 22,000 *Rijngulden aan de andere partij uit;* 3° *als Kleef slechts* 10,000 *gulden kontant geven kan, zal de andere partij het slot, de stad en het land van Ravestein als pandheeren inhouden, met de helft der inkomsten, tot zoo lang de overige* 12,000 *gulden betaald zijn, enz.*

(Gelijktijdige enkele copie, in het Kleefsch-Marksch archief te Busseldorp, behoorende bij n° 1123.)

PHILIPS, bider gracien Gods hertouge van Burgondien, van Lothrike, van Brabant ind van Lymborch, greve van Vlaenderen, van Artois, van Burgoendien, palatin van Henegouwen, van Hollant, van Zelant en. van Namen, marcgreve des heilgen ryx, here van Vrieslant, van Salins, ind van Mechelen, allen den ghenen, die dese onse letteren sullen sien off horen lesen, saluyt: Also langen tyt en. sunderlinge zint der tyt, dat wy tot onser herlicheit en. hertogedom van Brabant comen syn, groit geschille en. twydrachte voir ons opverstaen ind geresen syn geweest tusschen onsen lieven en. zeer gemynden broeder here Adolff, hertoige van Cleve ind greve vander Marke, en. onsen lieven gemynden neve Iohan van Cleve en. van-

der Marke, syn outste sone, ter eenre, en. wylen edelen Engelbrechte, greve te Nassou, en. here Robbrechte, greve tot Vernemborch, onsen neven, der zielen Got genedich syn wille, semantliken (1) ter andere zyden, als om der zaken ind redenen wille des slaits, stat, lands en. herlicheide van Ravesteyn, van Herpen en. van Uden, met allen hueren toebehoirte en. des dairan cleeft, die welke die vurs. greve Engelbrecht sint onsen vurs. tyt in besitte en; in bruyckweren (2) hadde geweist ind was, en. dairaff dat elc vanden vurs. partien hem seyde, hielt en. vermat van rechtz wege hem toe te behoren. Sint welcker verrysenissen der vurs. geschille en. twydrachte tusschen die vurs. partien en. by levenden lyve der vurs. greven van Nassou en. van Vernenborch, der zielen Got genedich sy, die zelve partien zoe langen tyt groit en. nerstich vervolch gedaen hebben, also wail vur ons selfs persoen en. vor onsen groiten rait by ons wesende, als vur onse neve en. getruwe den cancellier en. raidsluden by ons geordiniert in onsen voirs. lande van Brabant, elke vurs. partye altyt begerende en. ten eynde heysschende tvoirg. slot, stat, lant en. herlicheit van Ravensteyn, Herpen en. Uden met allen synen toebehoirten voirs. Desgelyx ter doit toe des vors. wilen greve Engelbrechtz en. sint dat hy afflivich worden is, onse lieve neve en. getruwe Iohan, greve te Nassou, als zyn outste zone en. naeste erve, also wail vur hem selve, als vor en. inden name van Henrike, greve te Nassou, sinen brueder, hem heeft onderwonden en. onderstaen int vorg. proces tegen onsen vors. brueder en. neven

(1) *Semantliken*, gezamenlijk. Het geheele stuk bewijst, dat de afschrijver zich wel aan de woorden gehouden, maar die in zijnen platduitschen tongval afgeschreven heeft.

(2) *Bruyckweren*, gebruik.

van Cleve, tot sulken recht en. titel en. met derselver actien en. anspraicken, als zyn vorg. vader in sinen leven gebruyckt hadde en. meynde te hebben. En. also hebben die vors. partyen gecontinueert en. gebleven in huere strenge vervolge deen tegen dander inden proces en. saken voir gescreven, tot nu onlancx ons wesende inder stat van Lutsemborch, dat onse vors. neve van Cleve, metgaders der ambassadeurs en. dieneers onss voirs. brueders zyns vaders, die doen ter tyt by ons aldair waeren, en. wilen die vurs. Robbrecht, greve van Vernemborch, also verre alst hem angaen mochte, vanden twydrachten, saken en. geschille voirs. hem in ons gekent en. gesubmittiert hebben en. ons genomen en. gekairen tot hueren seggher (1) en. mynliken vereffener; dessgelyx onse lieve brueder hertouge van Cleve vors. dairnae oick by ons gebleven is, na inhout synre besegelder brieve ons dairaff gesonden. En. nae desen, te weten doen wy lestwerven in onse stat van Bruessel waeren, die voirg. Iohan, greve te Nassou, vur hemselven en. inden name van Henrike, greve te Nassou, synen brueder vurs., en. dessgelyx Robbrecht en. Wilhem, greven tot Vernenborch, zoenen wilen heren Philips, ioncgreven tot Vernemborch, als rechte oir en. erffgenamen vanden vurs. wilen heren Robbrecht van Vernemborch, hueren ouder vader, hebben hen in geliker maite gekeert ind gesubmitteiert in ons ind in onse uytspraicken, ordinancien ind verclairen, een yegelic also verre alst hem vander vurs. zaken, twydrachten en. geschille angaen mach, tot hueren seggher ind mynliken vereffener. Ende het zy alsoe, dat na der tyt vander voirs. submissien also in ons gedaen van beyden vurs. partyen ter eyner zyden en. ter ander, om deswyle wy deselve par-

(1) *Seggher*, bemiddelaar.

tyen in hueren vurnemen ind meyningen zeer twydrachtichlic vonden hebben, also verre alst der voirs. zaken angaen mach, merkende die groite namaesschap van bloede en. van geslachte, dair die voirs. partyen malcanderen in bestaende en. belanck zyn, en. dat bider onderhoudingen en. continuacien van hueren vors. geschillen en. twydrachten groote stortinge van mynscheliken bloede en. andere groote verderfflike schade, laste en. verdriet der eenre zyden en. der andere dairom hedde moigen aencomen en. geschien, om guetlike middel en. vrientlike eendrachticheit tusschen die vors. parthien to vinden van en. op huer vurscr. geschille tusschen hen inder vors. zaken en. proces openstaen en. geresen, geordineert en. gecommittiert hebben eynige van onsen raide, umb hen te vuegen en. te moyen na huerer machte aen beyde die vors. partyen, om hen guetliken en. myntliken (1) te vereffenen en. te verscheyden. Die welke van onsen raide vors. neerstelic dair om gearbeyt en. hen truwelick dairin gequyt hebben en. een uterste zeker middel en. avys vanden voirs. twydrachten en. geschillen tusschen de voirs. partyen voirgenomen ende begrepen, en. dieselve ons angebracht en. opgedaen hebben, so doen wy to weten allen den ghenen, die desen onsen brieff selen sien off hoiren lesen, d'overbrengen van onsen vurs. raide, dat by ons aengehoirt, en. de vors. partyen in all tgheen, dat zy ons hebben willen seggen, opdoen en. vurbrengen deser materien ind hueren geschillen ind twydrachten vors. aenruerende, en. oick gesien en. gevisitiert wail int lange de rechte titulen, ansprake, heysschen en. geschrifften, die een ygelick vande vors. partyen vur ons hebben willen avergeven en. vortbrengen, om tot huerrer meyningen en. begeerten to

(1) *Myntliken*, minnelijk.

komen, en. vortaen, gemerckt all tgheen datmen dair in ansien en. mercken soude op all gueden voirsienigen rait en. avys in onsen raide dair op gehadt: ierstwerff, gemerckt, angenomen en ontfangen alsulck verblyff onss liefs broeders vurs. en. oic nu van onsen vors. neve Iohan van Cleve en. vander Mercke hem dairop mechtich makende van onsen vurs. brueder van Cleve, zynen vader, ter eener zyden, en. vanden vurs. Iohan, greve te Nassou, onsen neve, vur hem selven en. hem mechtich makende vur synen vors. brueder Henrike, greve te Nassou, en. Robbrechte en. Wilheme, greve tot Vernenborch, als sinen medeplegeren in dese zaken, oic onsen neven, also verre alst hen angheet, ter ander, geloffte en. zekerheide, om volcomelic t'onderhouden en. te volvueren, sonder enich wederseggen, in allen punten onse sententie en. vrientlike wtsprake, die wy in dese saken tusschen de vors. partyen prununtieren ind wtspreken sullen. Welke gelufften en. zekerheiden onse vurs. neve van Cleve en. Iohan, greve te Nassou, en. elc van hen bisonder vur syn partye ueflick en. apenbairlic in onsen handen gedaen hebben, wy geseeght, geordiniert en. wtgespraken hebben, seggen, ordinieren en. wtspreken by onser sentencien en. mynliker verlykenissen, die saken, punten en. articulen, die hier na volgen, dats to weten: inden iersten so sullen alle die ghene, die omb willen onss vors. lieven broeders heren Adolfs, hertougen van Cleve en. greve vander Marke, en. die om willen ons liever neven wilen Engelbrechts, greven te Nassou, en. heren Robbrechts, greven to Vernenborch, seliger gedachten, in deser veden (1) comen en. vyande worden zyn, en. alle die ghene, die hen vander eender zyden offt vande andere dair in ge-

(1) *Veden*, twist, onmin.

mengt hebben, gentzlic gesoent en. geslicht wesen van all dat dair aff geschiet is, ende alle amptlude, manne, dieneren, onderseten en. alle andere, die toten dage toe van huden offt hyr voirmails der eenre zyden off der andere enichsins mit hulden, mit eeden en. anders, onderdenich, dienstlich ind gunstich geweest hebben, offt om enich der vors. partyen wille, den anderen aen sine landen, luden en. onderseten eynigerley schade van brande, van roove, van dootslage, van gevenckenis oft enich anderssins mit raide off mit dade gedaen, oft eynige renten bynnen den vurs. lande van Ravensteyn, Herpen en. Uden ontvuert offt ongebruykich gemaickt moigen hebben, dat die van allen zaken tot desen tyt toe van eenen ygeliken quyt, vry en. onbelast sullen blyven, sonder dairom met recht off met eynige ander manieren angespraken off gemoyet to moigen werden. Item dat onse vors. neve Iohan van Cleve geven en. betalen sall onsen vors. neven van Nassou en. van Vernenborch in huer vry en. seker behalt bynnen der stat van Ravensteyn, in maiten hier nae bescreven, op den twee en. twintichsten dach der maent van Iulio naistcomende, de somme van tweën twintich duysent gouden Rynssche gulden, guede en. gerechte van munten der vierkuerfursten, voir date dis briefs gemaickt ind geslaigen, oft ander guet gulden payment, dair vur inder tyt in Brabant gelyck guet. Ende alsdan sall onse voirs. neve Ian, greve te Nassou, den voirg. onsen neve van Cleve ingeven en. averleveren dat slot, stat en. alinge lant van Ravesteyn, Herpen en. Uden mit allen hueren rechte, renten en. toebehoirten, om die to hebben en. dar in ontfangen en. gehuldt te worden, als een gerecht erflantzheren. Ende op dieselve tyt sullen onse vors. neven van Nassou en. van Vernenborch voir Henrick Magnus,

onsen stathelder van onsen leenen, ind in orkonden onser leenmannen in Brabant, den voirs. onsen neve Iohan van Cleve tvoirg. slot, stat en. lant van Ravesteyn, Herpen en. Uden met allen hueren rechten en. toebehoirten opdragen, vesten en. leveren voir hen, voir huer, hoir erven ende nacomelingen, en. oic voir onse liever nichten van Nassou, der voirg. onsen neven van Nassou moeder, in alsulcke manieren als onse cancellier van Brabant, de voirg. Henrick Magnus, en. andere onse leenmannen van Brabant seggen sullen, dat onse voirs. neve van Cleve en. syne erven en. nacomelingen, hertogen van Cleve, des te leenrechte en. to lantrechte van Brabant vast en. seker sy. Ende oft onse vors. neve Henrick en. onse voirg. neven van Vernenborch opten voirs. tyt tot Ravesteyn nyet gesyn kunden, so sullen zy alsdan dair schicken en. hebben huer procureerders met hueren segelen en. volcomelic gemechtich, om dairinne te doen allet dat hen dairin behoiren sall to doen. Item wairt sake dat onse voirs. neve Iohan van Cleve opten voirg. tweëntwintichsten dach der maent van Iulio die voirs. geheel somme van tweëntwintich dusent Rynsche guldens niet all geleveren en kunde, gelyck voirs. es, so sall onse voirs. broeder her Adolff, hertouge van Cleve, den voirgescr. onsen neven van Nassou en. van Vernenborch opten selven dach leveren ind wail betalen inder manieren voirs. tiendusent der voirg. Rynsscher guldens oft ander guet gulden payment, dair voir ind maiten voirscr., ende voir dat ander gebreck der voirg. sommen als voir twailef dusent der voirs. gulden, sall onse neve Iohan van Cleve voirs. onsen voirg. neve Iohan van Nasson opte selve tyt pantsche wyse innegeven en. wedersetten dat voirg. slot, stat en. lant van Ravesteyn, Herpen en. Uden metter helft van allen renten,

breuken en. allen opcomingen en. beden, die zy inden lande setten en. dair uyt nemen de werden, om die biden selven onsen neve van Nassou en. zinen erflgenamen rustelick en. vredelic beseten en. gebruyckt to werden, totter tyt toe dat onse neve van Cleve voirs., syne erven offt nacomelingen, hertougen van Cleve, onsen neve van Nassou voirg. offt zynen erven en. nacomelingen, dat voirg. gebreck van tweelif dusent Rynsche gulden boven die voirs. tiendusent Rynsche gulden in eener sommen gelevert en. wail betailt sall hebben, gelyck voir gescreven steyt, ende alsdan sall onse neve Iohan van Nassou offt zine erven en. nacomelingen onsen vurs. neve Iohan van Cleve oft zinen erven en. nacomelingen, hertougen van Cleve, dat slot, stat en. lant van Ravensteyn, Herpen ind Uden met alle zinen rechten en. toebehoirten, nyet dair in wtgescheyden, gelyc voirscr. es, also onbelast als hy dat nu ontfangen sall, ter stont averleveren in zyn zeker behalt, sonder wederseggen en. sonder eenigerley anspraicke oft recht meir dair in oft aen te behouden, sonder argelist, also doch dat onse neve van Cleve voirs., zine erven oft nacomelingen dese vors. lossinge met sinen oft hueren segelen en. brieven den voirs. onsen neve van Nassou offt sinen erven en. nacomelingen een vierendeel iairs te voren verkundigen sullen an den portener des slotz van Breda. Item es to weten: als de voirs. onse neve van Cleve opten voirg. tweëntwintichsten dach in Iulio de voirs. geheel somme van tweëntwintich dusent Rynssche gulden voirs., oft die thiendusent derselver gulden betalen sall, dat wy Henrike Magnus, onse stathelder vurs., zunderling bevel dair aff geven sullen, die voirs. somme gelds te ontfangen aen dessyde der Mazen, op alsulcke stat ind tyt, als hem de voirs. onse neve van Cleve te voirens sall

laiten weten, op dat hy de voirs. somme den voirg. onsen neven van Nassou en. van Vernenborch, oft de ghene, dien zy dat bevelen, ter stont averleveren sall, als onse voirg. neve Iohan, greve te Nassou, den voirg. onsen neve van Cleve dat slot, stat en. lant van Ravensteyn, Herpen en. Uden voirs. avergelevert heefft, gelyck voirs. steyt. Item die wyle dat onse neve van Nassou oft zyn erven en. nacomelingen dat voirg. slot, stat en. lant metter toebehoirten voirs. inder voirscr. manieren pantsgewyze inne hebben, so sall hy offt syne erven en. nacomelingen alle amptluden, rentmeesteren en. dieneren toten voirg. slot, stat en. lande behoerende, setten en. ontsetten, also hem genuegen sall; die welke onsen neve van Cleve, zinen erven en. nacomelingen hertougen van Cleve voirscr. tot alder tyt als zy geset zullen werden, huldigen en. ede doen sullen as hueren rechten erffheren des slotz, stat en. lantz voirs., en. dessgelyx den voirs. onsen neve van Nassou, sinen erven en. nacomelingen tot synre pantschap voirs., ende dairaff sullen die vurs. amptlude ind dieneren den voirs. onsen neve van Cleve huere besegelde brieve geven in behoirlike formen. Item sullen dieselve amptlude, rentmeesteren ind dieneren onsen voirs. neve van Cleve oft denghenen, dien hy dat met sinen brieven en. segelen beveelt, by hueren eeden hem van synre voirg. erfftalen gedaen, die ander helfte van allen renten, brueken, vervallen en. beden voirs. alle iaer overleveren en. guet bewys en. rekeningh dairaff doen. Item diewyle dat onse voirs. neve van Nassou, syne erven en. nacomelingen tvoirg. slot, stat en. lant van Ravensteyn, van Herpen en. Uden met hueren toebehoirten vurs. pantgewyse inne hebben, so sullen beyde onse neven van Cleve en. Nassou voirs. vanden onderseten des landz voirg. iairlix

ter beden nemen achthondert Rynssche gulden, ind dairmede sall men tvoirs. slot mit sinen toebehoirten en. d'amptlude en. dieneren, die totten selven slot, stat ind lande behoiren, becostigen en. doen houden met enen getale van luden, dier zy eens worden sullen. Ende off dair aff ied averliep, dat sullen zy beyde gelyck deylen, en. gebrake oic dair yet aen, dat salmen vanden geheelen renten nemen. Item op dat die voirs. onse neve Iohan van Cleve, syn erven en. nacomelingen hertogen van Cleve vander helft van syner voirs. renten des lands voirs. vanden amptluden, rentmeesteren en. dieneren biden voirs. onsen neve van Nassou geset, alle iaer wail betailt en. dier wail zeker syn moige, en. oic desgelyx dat onse neve van Nassou offt syn erven en. nacomelingen den voirs. onsen neve van Cleve offt synen erven en. nacomelingen hertougen van Cleve voirs. dat voirs. slot, stat en. lant met allen toebehoirten voirgescr. ombelast weder averleveren sall ter stont en. also vroech als hy hem de voirs. geheel somme van tweëntwintig dusent Rynssche gulden der munten voirs. volbetaelt sall hebben, gelyc voirs. steet, so sullen onse voirs. neven Iohan en. Henrick van Nassou voir huer erven en. nacomelingen dairaff guede wisheyt doen en. dair voer verbinden en. to pande setten den voirg. onsen neve van Cleve, synen erven en. nacomelingen, voir onsen stathelder en. manne van leene voirs. huer lande en. heirlicheiden van Grymbergen en. van Conroit met hueren toebehoirten, en. oic alle dat recht, dat zy nu hebben oft namails gekrigen moigen an dat slot, stat en. lande van Breda met allen synen toebehoirten; ende dese gewisheit sall geschien op den voirs. dach, als die voirs. onse neve Iohan van Cleve als een erffher te Ravesteyn ontfangen sall worden en. als de voirs.

thiendusent Rynssche gulden den voirg. onsen neven van Nassou en. van Vernenborch betaelt sullen wesen, gelyc vurs. steyt. Ende op dieselve tyt sall onse neve Iohan van Nassou averleveren en. geven onsen voirg. neve van Cleve alle alsulcke erffbrieve, als hy vanden voirs. slot en. lande van Ravensteyn, Herpen en. Uden heeft of namails gekrigen mach, en. vort denselven onsen neve van Cleve dairin vesten voir onsen voirs. stathelder en. mannen van leene, als dat behoirt, gelyck voirs. steyt. En. off oic namails eynge ander brieve, den voirg. lande anghaende, gevonden worden, die en sullen van egeenre machten noch werden wesen. Item so sall die voirs. onse neve van Nassou heffen en. bueren de driehondert Rynsche gulden, die hem dat voirs. lant vander beden geconsentiert, en. dair hy den luden dach affgegeven had tot op sint Ians dach Baptiste nativitatem naistcomende. Ende dessgelycx sall dieselve onse neve van Nassou noch behouden, heffen en. bueren alle die renten, opkomyngen en. vervallen, die voir den voirs. sent Ians dach gevallen en. verschenen wesen sullen, gelyc hy die bis hyrtoe gebuert heefft. Item also verre die voirs. onse neve Iohan van Cleve die voirg. alinge somme van tweëntwintich dusent Rynsche gulden betaelde opten voirg. twee en. twintichsten dach in Iulio, so sullen hem geheellic en. altomail volgen en. toebehoiren alle die renten en. vervallen, die opten voirg. sent Ians dach ende dairnae vallen en. verschynen sullen, wtgenomen alleyne die driehondert Rynsche gulden vander beden vurs. Ende oft op die vurs. tyt nyet meir betailt en wurden dan die voirs. tiendusent Rynsche gulden, also dat onse voirs. neve van Nassou die voirs. pantschap aenveerden moeste, so zullen sy die voirscr. rente, die opten voirs. sent Iohans dach

en. voirt aen verschynen sullen, gelyck halff ind halff heffen, hebben en. gebruycken inder manieren voirs. Item eest dat onse neve Iohan van Cleve voirs. die ander tweelifdusent Rynsche gulden vurgen. voort betalen kan den voirg. onsen neve van Nassou en. van Vernenborch inder maiten als voirgescr. steet, tusschen dit en. sint Remeys dach naistkomende, so sall de voirs. onse neve van Nassou dat voirg. slot hieren tusschen houden op sinen cost, sonder cost off schade onss neven van Cleve voirs. Item onse voirg. neven van Nassou en. van Virnenborch ontfangende tvoirg. gelt inder manieren vurs., sullen schuldich en. gehouden zyn, te waranderen den voirg. onsen neve van Cleve tegen alle huer erffgenamen en. zake hebbende van wilen heren Robbrecht, greven to Vernenborch, onsen neven vors. lest gestorven. Item dat alle ghiften en. gheesteliken beneficien, die onse neven van Nassou en. van Vernenborch inden voirs. lande gegeven hebben, van weerden sullen blyven; mer want men vander gifften der kercken van Uden in werringen (1) steyt, so sullen die partyen dairaff een ygelick op huer recht blyven staen. Item die ghene, die vorsteryen tot hueren lyve, vur datum dis briefs hebben, sullen die behouden oer leven lanck, behoudelick dat onse voirs. neve van Cleve, as hy geheellic an tvoirg. lant comen sall wesen, die ghene sall moigen setten en. ontsetten, die de selve vorsteryen verdienen sullen, so dicke als hem genuegen sall, by also dat die iairlix dairaff geven sullen den ghenen, diest tot hueren lyve hebben, tghene dat dairaff gewoentlic is, ende behoudelick dat Evert van Wisschel die vyfftien Rynsgulden tsiairs, die hem tsynen lyve gegeven syn, behouden

(1) *Werringen*, twist, geschil.

sall, en. man (1) dairaff blyven te Ravensteyn. Ende van alle desen saken salmen by raide onss cancelliers en. ons stathelders onsen leene van Brabant en. onsen manne van leene voirs. op die tyt dairby wesende, brieve maken in der bester formen, dair zy to beyden tyden mede verwaert (2) sullen zyn, en. sonder argelist. Welcke onse sentencie en. minlike wtspraicke hier boven gescreven, by ons aldus wtgespraiken en. gewyst inder vormen en. manieren voir gevuert, in tegenwoirdicheiden van beyde de voirs. partyen. Dieselve partyen, te weten onse voirs. neve van Cleve en. vander Marck, hem ons voirs. broeders des hertougen van Cleve, greven van Marke, syns vaders mechtich makende, ter eenre, en. onse voirs. neve Iohan, greve tot Nassou, voir hem selven en. inden name en. hem mechtich makende van Henrike, greve te Nassou, sinen brueder, en. vanden voirs. Robbrecht en. Willeme, gebroederen, greven to Vernenborch, syn medepartye, ter ander zyden, hebben aldair terstont aengeveerdt, geloeft, gewillecoert en. geapprobiert, en. een ygelick van hen by hemselven voir syn recht en. voir syne vors. medepartye, te weten onse vors. neve van Cleve voir hem en. voir onsen broeder, synen vader, en. onse voirs. neve Iohan, greve van Nassou, vor hem en. vor Henrick, onsen neve, synen broeder, en. oic voir onse voirs. neven Robbrecht en. Willem van Vernenborgh, gelyck vors. steet, also verre alst hen angaen mochte oft in toecomenden tiden angaen sal moigen, in enniger manieren. Dairom bevelen wy allen onsen richteren en. dieneren en. hueren stathelders, die nu syn en. namails wesen sullen, en. allen anderen dien dit sall moigen aenrueren; versuecken en. gebieden

(1) *Man*, leenman, hier: besitter.
(2) *Verwaert*, verwaarborgd.

seir nernstlic den voirs. partyen en. allen hueren medeplegeren en. fauteuren van beyden zyden, dat sy en. een ygelick van hen by hem selven en. also hem toebehoiren sall, dese onse sentencie en. mynlike wtsprake houden, verwaren, voldoen ende volvueren van punte te punte ewelick en. ommermeir, na huerre vormen en. tenuer boven gescreven, sonder dairtegen to komen te doen oft gehengen to doen enige zaken ter contrarien, oft dair in enigen hinder off letsel, in wat manieren en. wegen het geschien mochte, to maken, sonder eenigerley indrach oft argelist; want ons gelieft en. wyt alsoe gedaen willen hebben. Des t'orkonden hebben wy onsen segel hier aen doen hangen. Gegeven in onse stat van Brugge, opten neghensten dach in Iunio int iair onss Heren dusent vierhondert vierenviertich.

N° 44.*f* 23 Julij 1444.

Verlei der heerlijkheid Ravestein aan Adolf van Kleef.

(Authentiek afschrift in het Kleefsch-Markisch archief te Dusseldorp, onder n° 1123.)

Copia uyt den leenboeke myns genedigenn herenn tshertogenn vann Burgundienn ind vann Brabant van synenn leenenn vann Brabannt.

Her Adolph, greve van Cleve, by verthien (1) herenn Ians van Salmen, Simoens brueder, Symon van Salmen, here tho Born.

Her Reynalt, synn brueder.

Her Walramen vann Valkenborch, here vann Born ende

(1) *Vertien,* afstand.

vann Sittert, hout Raevensteynn ende dlant vann Herpenn ende die thiende vann Nysterle. Des torkondenn heb ick Iohan vanden Ede, secretarys ende verwaerder vandenn leenboekenn myns genedigenn herenn tshertogenn voirs., myn hanteyken hierop geseth xxiij dage inn Iulio int iair ons Herenn duyssent vierhundert vierindviertich.

I. VAN EDE.

N° 44.g Julij 1444.

De heeren van Breda en Virnenburg verklaren, dat hun door den hertog van Kleef de 22,000 *Rijnsche goudgulden behoorlijk voldaan zijn.*

(Oorspronkelijke brief, in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp, onder n° 1123, gesterkt met twee zegels.)

Wy IOHAN ind HENRICK, greven van Nassow ind to Vyanden etc., gebruedere, ind wy ROBBRECHT ind WILHEM, greven to Vyrnenborch, gebruedere, doen cont allen luden: Also die hoigeboiren durluchtige furst here Philips, hertough van Bourgondien, van Brabant etc., onse genedige lieve here, tusschen den hoigeboiren fursten onsen lieven heren ind oymen, heren Adolph, hertougen van Cleve ind greven vander Marke, ind den hoigeboiren ioncheren Iohan, aldsten soen van Cleve ind vander Marke, onsen lieven neve, van eenre siden, ind ons vander andere syden, een uytspraick gedaen heefft, dat slait, stat ind lant van Ravensteyn, Herpen ind Uden mit oeren toebehoiren antreffende, dair ynne begrepen is, dat die hoigeboiren onse lieve neve Iohan van Cleve vurschreven ons opten xxij-sten dach deser tegenwordiger maent Iulii betalen solde twe ind twyntich duysent overlense Rynsche gul-

den, munten der vier kuerfursten op den Ryne, ind dat wy een dat slait, stat ind lant vurschreven mit oeren toebehoiren weder averleveren, vesten ind doen sullen, as die uytsprack vurgeruert uytwyst: so bekennen wy vur ons ind onse erven, dat onse lieve neve Iohan van Cleve vurschreven ons die twe ind twyntich dusent overlensche Rynsche gulden vurschreven heefft doen leveren, tellen ind betalen in onse vry seker behalt, also dat wy ons dair aff gueder leveringen ind betalingen bedanken ind schelden dairvan quyt onsen lieven neven van Cleve vurschreven ind alle dieghene, die dairaff quytscheldens behoeven. Voirt hebben wy gelavet ind gelaven mit desen brieve vur ons ind onse erven onsen neven van Cleve vurschreven ind synen erven hertougen van Cleve vanden slait, stat ind lande vurschreven ind van allen toebehoiringen, gelyc die edele wilen Engelbrecht, greve to Nassou, ind here Robrecht, greve to Vyrnenborch, onse vaderen seliger gedachten, voir, ind wy nae hem die gehat, gehalden ind beseten hebben, rechte warschap vur onse Iohans ind Henrix, greven to Nassou, iouffrauwe moeder ind alle onse erffgenamen ind sake hebbende van wilen Engelbrecht, greven to Nassou, ind heren Robrecht, greven to Vyrnenborch vurschreven; vur wilcke warschap wy mit consent ons genedigen heren hertougen van Borgondien ind van Brabant vurschreven verbonden hebben ind verbinden mit desem brieve alle alsulcke lene, erffnisse ind guede, as wy liggende hebben off krygen moegen onder onsen genedigen heren hertougen van Bourgondien ind van Brabant vurschreven, den wy dairomb gebeden hebben ind oitmoedelic bidden mit desen brieve dat to consentieren ind mit synre genaden segel vur an desen brief to doen hangen, to vesten ind to bestedigen.

Oick so hebben wy Iohan, greve to Nassou vurschreven, an onsen lieven neven van Cleve vurschreven avergelevert alle alsulcke brieve, as wy hadden, dat slait, stat ind lant van Ravensteyn, Herpen ind Uden mit oeren toebehoiren off enich deyll dairvan antreffende, nu mit der vestinge mede avergelevert ind gewest, ind wy hebben sementlic gelavet ind gelaven mit desen brief vur ons ind onse erven, weert sake dat wy dairaff eynge andere brieve hernamails vunden off krygen kunden sonder argelist, dat wy die dan ter stunt onsen neven van Cleve, ind gebreke synre, synen erven hertougen van Cleve vurschreven, averleveren sullen, ind dat die brieve, die wy off onse erven off ymant van onser wegen so na vunden off kregen, van geenre werde gehalden noch syn en sullen, mer sy sullen machteloes ind crachtelois syn, recht of sy niet geweist en weren, dair sy tegen onsen neven van Cleve of synen erven vurschreven wesen muchten. Ind weert dat an desen brieff eyn off meir segelen gebreken off tobreken, off dat dese brief nat of gaterich wurde, dairumbe en sal die niet to myn machten hebben, ind all sonder argelist. Ind des tot orkonde hebben wy onse segele an desen brief gehangen, ind hebben gebeden onse raide ind vrunde her Derick vander Marweyde, heren to Eten ende tot Meuwen, her Wolter Bauw, here to Boxstel ende to Bremde (1), here Ian van Zievel, rittere, ind Daen van Gontersdorp, die aver dese saken mede geweist synt, dit to getuge mede to besegelen. Des wy Derick vander Marweyde, Wolter Bauw, Iohan van Zievel, rittere, Daem van Guntersdorp vurschreven bekennen ind hebben van bevele ind begerten onser genediger ioncheren van Nassou ind van

(1) Zie wegens dezen heer van Boxtel: Butkens, *Trophées du Brabant*, tom. II, pag. 215 et 242.

Vyrnenborch vurschreven gerne gedaen. Ind wy Philips, hertough van Bourgoingnen ind van Brabant vurschreven, umb dat dese vurschreven saken, kennisse ind verbyntenissen geschiet syn, navolgende onser uytspraicken gedaen tusschen die vurschreven partien, so hebben wy ter beden ind begerten van ben dieselve kennissen ind verbyntenissen, gelyck die hyr boven staen beschreven, beliefft ind geapprobiert, believen ind approbieren mit desen brieve, umb van machten ind weerden to syn ind to blyven, sonder argelist. Ind des tot orkonde hebben wy onsen segel vur an desen brief doen hangen; ind umb die meirre sekerheit wille, so hebben wy versocht onsen lieven getruwen mannen van leen: meyster Iohan den Bont, doctoir in beyden rechten, onsen cancellier van Brabant, Iohan, greven to Megen ind here te Mierle, Ambrosius van Dynter ind Ude Talholt, dat sy hoere segelen naist by den onsen an desen selven brieff mede hangen, dwelck wy Iohan Bont, Iohan, greve to Meeghen, Ambross van Dynter ind Ude Talholt, ten bevele onses genedigen heren shertougen hebben gedaen. Gegeven ind geschiet opten ... dach van Iulio int iair ons Heren dusent vierhondert vier ind viertich.

N° 44.h 19 November 1444.

Jan van Kleef, heer van Ravestein, verklaart, dat hij het land van Ravestein aan zijn' vader Adolf afstaat zijn leven lang gedurende, omdat hij de 22,000 *gulden aan de huizen van Nassau en Virnenburg, ingevolge de geregtelijke uitspraak, voor hem heeft voorgeschoten.*

(Oorspronkelijk stuk, in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp, behoorende bij n° 1123, gesterkt met een zegel.)

Wy Iohan van Cleve ind vander Marke doen kont allen luden: Also die hoigeboiren furst, onse lieve gemynde here ind oyme, hertough van Burgondien ind van Brabant etc., tusschen onsen lieven neven van Nassou ind van Vyrnenborch van eynre siden, ind den hoigeboiren fursten, onsen lieven heren ind vader, heren Adolph, hertougen van Cleve ind greven vander Marke, ind ons, vander ander syden, nu eyn uytspraicke gedaen heefft, antreffende dat slot ind lant van Ravensteyn ind van Herpen mit oeren toebehoeren, also dat wy dat slot ind lant vurschreven vur ons ind onse erven hebben ind onsen neven van Nassou ind van Vyrnenborch vurschreven na luyde der uytspraick vurgeruert dairvur geven sullen twe ind twyntich duysent guede overlendsche Rynsche gulden, munten der kurfursten op den Ryne, as nu genge ind geve syn, ind wy der sommen gelds by ons selven nyet en hebben to betalen, so bekennen wy vur ons ind onse erven, dat onse lieve here ind vader vurschreven, umb dat slait ind lant vurschreven uyt handen onsz neven vurschreven te bryngen, die twe ind twyntich duysent

overlendsche Rynsche gulden vurschreven ons nu geleent ind an handen onsz neven vurschreven betailt hevet, ind dat wy onsen lieven heren ind vader vur die somme gelds vurschreven versat ind verpandt hebben, versetten ind verpanden mit desen brieve dat slot ind lant vurschreven mit herlicheiden, gerichten hoghe ind leghe, mit allen renten, gueden, gulden, tollen, moilen, visscheryen, wiltbaenten, schattingen, beden, ind sulck vollenst men van onsen ondersaiten gededingen ind gewerven kan, mit allen opkomyngen ind vervallen, water ind weyde, torff ind twyghe, mit allen lenen geistliken ind wereltliken ind allen anderen toebehoire des slotz ind landz vurschreven, nyet dairan uutgescheiden, also dat onse lieve here ind vader vurschreven die syn leven lanck vur die vurschreven somme gelds inhebben, boiren ind gebruycken sall, sonder affslach, tot synen besten ind schoinsten, gelyck wy selve doen muchten, ind alle amptlude, richtere, baiden, scepen ind anders, wes dair to setten geboiren sall, nae synre gadingen setten ind ontsetten mach, so duck oen gaedt, also langh bis syne liefden van Gods verhengnisse afflivich worden syn, so sullen dan dat slot ind lant mit allen oeren toebehoiringen vurgeruert na doide onss heren ind vaders vurschreven wederomb an ons ind onse erven hertougen van Cleve loss ind ledich gevallen ind gekomen wesen. Ind hyrop hebben wy bevailen ind beveleu mit desen brieve allen onsen ondersaiten des lants vurschreven, dat sy onsen lieven heren ind vader vurschreven, off den hy dair toe schickt tot synre behoeff, hyrop ede ind huldinge doen sullen, ast geboirt, in alre maiten as vurschreven steyt, beheltlick ons ind onsen erven vurschreven der erfftaell na inhalt dis selven briefs, ind all sonder argelist. Orkonde onss segels mit onser

rechter wetenheit an desen brieff gehangen. Gegeven in den iair onss Heren duysent vierhondert vier ind viertich, opden Donresdach na sent Kylianus daege.

N° 45.a 1 Junij 1446.

Voorwaarden en bedingen, waarbij Adolf van Kleef en zijn oudste zoon Jan aan Dirk van Bronkhorst (1), *pandheer van het kerspel Uden, de betrekking van ambtman over het slot en de stad Ravestein en het land van Herpen opdragen.*

(Oorspronkelijk stuk, in het Kleefsch-Markseh archief te Dusseldorp, onder n° 1173, gesterkt met drie zegels.)

Ick DERICK VAN BRONCKHORST, here to Batenborg, tot Anholt, to Gronsfelt ind Ringberg, doe kondt allen luden: Alsoe die hogeborn furste her Adolph, hertoighe van Cleve ind greve vander Marke, ind die hogeborn ionchere Iohan, aldste soen van Cleve ind vander Marke etc., myn gnedige here ind ionchere, my amptzgewise ingedaen ind bevalen hebben oirre genaden slot, stat ind landt van Ravenstein ind van Herpen myt den dorpen, die dair toebehoeren, dair dat kirspel van Uden myt synre toebehoir buten bleven is, want dat an my na uytwisinge myns genedigen heren ind ioncheren brieve, my op datum dis briefs dairop gegeven, gestalt is, ind my aver Ravenstein ind dat landt van Herpen vorschreven oirre genaden ampt-

(1) Dirk van Bronkhorst, waarvan reeds bladz. 202 melding gemaakt is, was in 1432 heer van Anhalt en Batenburg. Gehuwd zijnde geweest met Catharina, vrouwe van Gronsfeld en Rijmborg, overleed hij in 1451 te Nijmegen. VAN SPAEN, *Inleiding tot de Historie van Gelderland*, dl. I, blz. 312. Vergel. blz. 269.

man (1) gemaict hebben, na inhalt oirre genade brieve my dairop gegeven, inhaldende van worde to worde, als hier na bescreven volget:

Wy ADOLF, van Gaids genaden hertouge van Cleve ind greve vander Marke, ind wy IOHAN, aldste soen van Cleve ind vander Marke etc., doen kondt allen luden ind bekennen myt desen brieve voir ons, onse erven ind nacomelinge in der tyt hertoighe van Cleve, dat wy by rade ind guetduncken ons selven ind onser vriende van rade onsen lieven neven ind getruwen Derick van Bronckhorst, here to Batenborg, tot Anholt, to Gronsfelt ind Ringberg, in maten hierna bescreven, gemaict hebben ind maeken myt desen brieve unsen amptman aver onse slot, stat ind landt van Ravenstein ind van Herpen myt allen synen gerichten, onderampten, heirlicheide, hoghe ind lege, die tot onser behoeff, myt paelen, vorpalen, wiltbaenen, heerlicheiden, gerichten ind rechten, truwelicken to hueden ende waeren na synre bester witschap, ind der niet to laten umb enniger ander heren off yemantz will, ind all onse broeke dair vallende, sal onse neve vorscreven an den ghoenen, hie dair tot enen scholtet settende wurdt, bevelen uyt to vorderen, die sal ons onsen erven, as wy oen dat een redelicke tyt toe voerens laten weten, dair iairlicks rekenschap ind bewys aff doen, buten onsen neven off synen erven vorschreven ennigen koest van ons ende onsen erven vorschreven dairaff to waerden, want ons die scholtet sweren sal dairin ind anders getruwe ind holt to wesen. Ind vanden vorschreven broeken sal onse neve ind syn erven den vyerden deel hebben ind behalden; dan off dair doetslach off broeken, die sich an lyff

(1) *Ambtman*, drossaard.

druegen, gevielen, off dat dair een gantze gemeinte broekede, die broike sullen ons ind onsen erven alleen bliven ind sie sullen gericht ind recht van onser wegen mallick laten wedervaeren, na scepen vondenisse, ast geboirt, ten weer saike dat wy off onse erven genade doen off die gerichte aldair wolden doen versten (1). Oick soe wen onse neve, syn erven off die haveman hierna geruert to Ravenstein ind in onsen lande van Herpen geleide geeft, dat sal stantachtich wesen; dan dat geleide sal gegeven werden een redelicke genuemde tyt langh. Ind off wy off onse erven dat geleide opgesacht wolden hebben, soe solden wy dat doen scriven an den haveman vorgeruert in der tyt to Ravenstein wesende, ind die sal dan denselven syn geleide ter stont opseggen, alsoe dat dat geleide dan niet langer dueren sal dan twe daige dairna. Doch wanneer men geleide gevet, soe sal men dairin uytbescheiden off sie onse vyande weren off op onsen schaeden geweest, off in anderen onsen landen doitslaege gedaen hedden, des sie onbeswoent ind ongescheiden weren, dair voir en sullen sie gheen geleide hebben. Ind oft saike weer, dat onse neve vorschreven off syne erven tot enniger tyt selven op onsen slot voirscreven oire woninge nyet hebben en wolden, soe solden sie enen gueden redelicken haveman, soe duck oen des genuegyden, dairtoe setten, ind die en sal nyet wesen ondersaet des gestichz van Coilne off des gestichtz van Munster; welke haveman nu ind soo duck ast geboirt, ons ind onsen erven huldinge ind ede van trouwen doen sal, ons truwe ind holt to wesen in allen punten ind voirwerden, die bewaeringe des slaits, stats ind ampts van Ravenstein ind van Herpen antreffende, in alre manieren as onse neve ind syne

(1) *Versten*, hetzelfde als *fristen*, uitstellen.

erven, na inhalt dis briefs, die bewaeringe geboirt te doen, ind sal mede in denselven synen ede onsen neven ind sinen erven oick truwe ind holt to wesen, nomenlick tot sulken punten ind voirwerden, as in desen selven brieve tot behoeff onss neven ind synre erven verscreven syn; des onse neve ind syn erven oick ede ind huldinge van trouwen tot oirre behoiff van denselven haveman nemen moigen. Ind vanden haveman ind scholtet voirgenant, soe ducke onse neve off syn erven den haveman ind scholtet vernyen ind by ons schicken, soe sullen wy die ede vorscreven van oen nemen; gevyele dair vertoch in van ons off onsen erven wegen, soe sal onse neve off syn erven, in tgegenwordicheit onss rentmeisters ind scepen van Ravenstein, die ede nemen ind laten doen, ind all ander dienre, die op dat slot wonen sullen, ind soe duck die onse neve off syn erven dair vernyen, die sullen in onse ind onser erven behoiffe in maten voirgenert ede ind huldinge van truwe doen, soe langh sie dairop wonen; van wulken dienren onse neve off syn erven oick ede van trouwen nemen moige tot oiren voirwerden, na uytwisinge dis selven briefs. Ind die ede sullen onse neve off syn erven nemen in tgegenwordicheit des scholtet, rentmeisters ind scepenen to Ravenstein. Ind onse neve ind syn erven sullen opt slaet Ravenstein in die kost halden twelff berechtiger manne, dair onder wesen sullen twe poirterers ind twe wekerers (1); ind als onse neve off syn erven die poirters ind wekers dair versettende werden, die ghoene sie dan dair soe wedersetten, die sullen uyt onsen landen gebairen off dairin wonende wesen, die onse neve off syn erven dairin werven sullen. Ind wy sullen die wekers ind poirterers doen lonen ind oen beddinge

(1) *Poirterers* en *wekerers*, portiers en bewakers.

doen, ind onse neve off syn erven sullen hebben van ilk to haus kost des iairs seventien overlensche Rynsche gulden off die weerde dairvoir an goeden anderen payment, die onse rentmeister dair in der tyt tot ilken halven iair die helfte dairaff onsen neven off syn erven betaelen ende leveren sal. Ind id is voirwerde, offt noit weer, dat dan onse neve off zyn erven baven dit gehalt voirscreven tien man off dair enbynnen by onsen rade, soe langh ons dat nut dunckt, meer op Ravensteen halden sal, die onse neve off syn erven dan oick op den slaet voirscreven verplegen ind van ilkes mannen kost na verloep der tyt hebben sullen ind van onsen rentmeister boeren sullen, as vanden twelven gescreven steet. Oick sal onse rentmeister voirgenant onsen neven off synen erven alle iair tot vollenst des ghenen onse neve syn erven, dat dair in maten voirscreven steet, bevelende werden synen dienst ind kost dairop to beth doen mach, van onsen wegen geven vyfftich malder haeveren Ravensteinscher maten ind dairtoe drye voder hoeys. Oick sullen sie dese tyt langh den koelhoff gebruken, den Gadert van Wylaeck dair van ons gehadt heeft. Voirt sullen onse neve off syn erven unsen rentmeister in der tyt in onsen lande van Ravenstein ind van Herpen, den wy dair setten ind outsetten moigen na onser gadinghe, behulpelick, geredich ind vorderlick wesen tot synen dienst to verwaeren. Desgelycks sal onse rentmeister oick onsen neven off synen erven ind oiren dieners geredich ind in desen dienst behulpelick ind vorderlick wesen, ind onse neve off syne erven en sullen sich onser renten ende gueds, dat onsen rentmeister in dem ampt vorscreven bevalen is, aldair in enniger wys nyet kroeden (1), dan onsen rentmeister aldair van onss

(1) *Kroeden*, van waar *krot*, zie blz. 585 en 640, benadeelen.

wegen dat laten verwaeren, doch alsoe onse neve off syn erven oen vorderlick syn sullen. Ind onse rentmeister sal die tymmeringe tot onsen slaet vorscreven hoerende doen maeken, ind soe in gereke (1) halden, as dat behurliken ind temeliken wesen sal. Onse neve off syn erven en sullen ons geen vede maeken, noch by oiren weten ind will laten maeken, uyt onsen slaet, stat noch lande vorscreven, noch yemant na oirre macht dair ennigen bow off vestenisse buten onsen weten ind gueden will laten tymmeren. Onse neve off syn erven sullen oick van ons umb dis vorscreven ampts will in enniger veden off dienst umb onsen will antokomen, onbelast wesen ind bliven; dan off onse neve off syn erven umb onsen will yemants vyant wurden in desen saiken, as dat ampt vorscreven to beschudden, in lasten off schaeden quemen, des sullen wy ind onse erven oir hoeftheer wesen. Gevielt oick van onsen neven off sinen erven off oiren dienrer inden vorscreven ampt off om des ampts will ennigen doetslach off ander broeken, dat Got verhuede, off dat anden slaet ind stat van Ravenstein ennich ungeluck van water, vuer off anders dergeliken geschieden, dat Got verhuede, dair aff sullen sie van ons ind onsen erven onbelast wesen ind bliven. Dan id is voirwerde ind bededinght, dat onse neve off syn erven, umb ennige punte voirgeruert off hierna bescreven, ghenen opslach op onse slaet, stat, lande noch ampt vorscreven hebben noch maeken en sullen in enniger wys, beheltelick oen dat wy off onse erven sie hieraff nyet ontsetten en sullen, oen en sy yrst geschiet vanden kirspel van Uden, as dat hierna geclaert steet; dan off wy onsen neven off synen erven wes schuldich wurden, dat sullen sie halden an ons, ind gebreck onser,

(1) *In gereke,* in behoorlijke orde.

an onsen erven. Item sulken huysraet ind geretschap, as wy op onse slaet hebben, dat sal men bescriven in tweën cedulen, der wy een ind onse neve die ander hebben soilen, dat moigen sie dairop bynnen deser tyt gebruken. Voirt is voirwerde ind dairaff sunderlinghe bededinght, dat wy onsen neven off sinen erven vanden slaet, stat noch ampt vorscreven nyet ontsetten en sullen, dan oen dairan ongevaerlicken (1) halden off oen dair aff oick in geenre wys doen noch laten ontsetten, then sy saike dat wy onsen neven off sinen erven yrst hebben doen geschien sulke huldinge vanden kirspel van Uden, as wy oen dat verbriefft hebben, off dat wy dat kirspel van Uden myt synre toebehoeringen, soe wy dat nu an onsen neven ind synen erven gestalt, verscreven ind verbrieft hebben, wederumb gevryet ind gequyt ind oen voldaen hebben, na inhalt der brieve onse neve dairop van ons heeft. Wullick kirspel mit synre toebehoeringen onse neve ind syn erven soe langh gebruken soilen, gelyck wy oen dat verscreven hebben. Dan oft geviele dat wy die loesse deden eer die huldinge vorscreven geschieden, as dan die loesse gheschiet is, soe sal onse neve off syn erven dan mede vanden vorscreven slaet ind ampt ontsat wesen, then weer dan dat wy dair en bynnen inden vorscreven dienst mit oen langer in behalden verder averkomende worden. Dan off die huldinge des kirspels van Uden geschieden eer die loesse, ind wy off onse erven onsen neven off synen erven dan vanden slait ind ampt vorscreven ontsetten wolden, dat moigen wy dan doen wanneer wy willen, doch alsoe dat wy off onse erven oen dat ten minsten een vierdel iairs to voerens opscriven ind verkundigen sullen. Wolden oick onse neve off syn erven voir off na

(1) *Ongevaerlicken*, ter goeder trouw.

der huldingen van Ravensteen ind ampt vorscreven ontsat wesen, dat solden sie ons oick ten minsten een vierdel iairs te voerens opscriven ind verkundigen. Ind in wulker maten voirgeruert onse neve off syne erven dairaff ontsat wurden, soe sal oen volgen vanden gehalt der cost vorscreven, na beloep der tyt. Voirt alsoe in der verbrievinge des kirspels Uden die schattinge onsen neven ind synen erven mede verscreven is, soe is dairaff bededinght alsoe, dat wy alleen hebben sullen sulke schattinge, as ons dit iair aldair to boeren consentiert is, mit allen renten, die ons dair noch achterstedich weren ind dairaff tot desen daighe toe verschenen sint, sal onse rentmeister doen uytmaenen ind vorderen, na gewoenten des lands, dair onse neve oen toe sal doen helpen. Ind oick wanneer men dair tot enniger tyt na ennige schattinge off bede die tyt, eer die loesse ind betaelinge vorscreven onsen neven off synen erven geschiet is, in den kirspel van Uden krigen kan, dairtoe wy mallickanderen gunstelick, soe vele wy mit reden moigen, behulpelick wesen sullen, dairaff sullen wy die driedeel hebben, ind onse neve off syn erven sullen dairaff dat vierde deel hebben ind behalden. Oick is voirwerde dat sullick brant ind torff ind dienst, as dat kirspel van Uden tot onsen slaet vorscreven to brengen ind to doen plegen, dair to komen ind dienen sal, die wile onse neve off syn erven dat ampt ind slaet to Ravenstein hebben, ind wanneer oen die huldinge vanden kirspel van Uden geschiet is, in maten as vorscreven steet, ind wy oen dan vanden ampt vorscreven ontsat hebben, soe sal die torff in dienst vorscreven an onsen neven off sinen erven, gelyck den anderen renten vorscreven bliven; ind die wile onse neve off syn erven dat vorscreven ampt hebben, soe sal onse rentmeis-

ter van Ravenstein des vurscreven torffs vyff ende twintich voeder hebben, gelyck dat by onser tyt gewoenlick geweest is. Ind off tot enniger tyt geviele, dat wy off onse erven hertoigen van Cleve mit onsen vrienden tgegen yemant, soe wie hie weer, myt veden off anders uyt onsen slaet, stat ind lande vorscreven behelpen wolden, dat moigen wy doen tot alre tyt ind so duck ons dat gedelicken is (1), ind dair sullen wy na onsen vermoigen onss neven ind synre erven schaeden in doen verhueden. Op dese vorscreven punten heeft onse neve vorscreven ons ede ind huldinge gedaen in desen punten, na synre macht ind bester witschap, ons ind onsen erven dairin truwe ind holt to wesen, desgelycks syn erven na synre doet, die in der tyt Ravenstein ind dit ampt hebbende werden, ons ind onsen erven doen sullen, soe duck dat geboert, alsoe langh sie na voirwerden dis briefs onse amptlude dair wesen sullen, ind allet in ilken punte dis briefs, all argelist uytgescheiden. Geviele oick dat an desen brieff scrift fransyn segelen tot enniger tyt gebreck kregen off hed, off dat dese brieff anders gedestruyrt off onsen neven off synen erven myt ennigen ongelucke affwendich gemaiket wurdt, woe dat oick to queem, allike wael sullen wy ind onse erven dese gelaeften voirwerden hierin begrepen, volkomeliken halden ind doen halden, gelyck off an desen brieff myt allen geen gebreck off hynder en weer. Voirt ist voirwerde, alsoe wy Adolph, hertoighe vorscreven, ind wy Iohan vorscreven dat slot, stat ind ampt vorscreven in desen brieve gelicker hant onsen neven ind synen erven bevailen ind verscreven hebben, ind soe dan wy Adolph, hertoig, an den slaet, stat ind ampt vorscreven onse lyfftocht, ind wy Iohan vorscreven voir ons ind onse

(1) *Gedelicken*, welgevallig.

erven, hertoigen van Cleve, die erfftael (1) dairan hebben, soe is doch die meyninge ind mit goeden underscheide in allen punten dis briefs bevoirwert ind bededinght, dat onse neve ind syn erven van ons Adolph, hertoighen, alleen, soe langh wy van Gaids genaden leven, dat slaet, stat ind ampt vorscreven halden sullen, ons as onsen amptman alleen dairaff na uytwisinge dis briefs to doen die tyt onss levens, gelyck voir van ons beiden gescreven steet. Desgelycks die haveman, rentmeister, scholtet ind alle dienre vorscreven aldair oick die tyt onss levens oire dienste ind bevele van ons Adolph, hertoighe, halden ind hebben sullen, in maten vorscreven, ind ons dairin truwe ind gehoirsam, na voirwerde dis briefs, wesen, ind ons rekeningh ind bewys alleen doen sullen, alsoe dat wy Iohan vorscreven dair aver ind an gebrukinge der tuchten voirgeruert onsen lieven heren ind vader syn leven langh geenrehande krot noch hynder doen en sullen in enniger wys. Ind wy Adolph, hertoighe, ind wy Iohan vorscreven bekennen voir ons, onse erven, hertoighen van Cleve, want alle punten voirgescreven, soe woe ons off onsen erven die antreffen off antreffende moigen werden, mit onsen weten ind goeden will geschiet ind gededinght syn, soe hebben wy die voir ons ind onse erven onsen neven ind synen erven gelaeft onghevaerlick ind geloiflick vast ind stede to halden in alre maten, as vorscreven steet, ind allet sonder argelist. Ind hebben des tot oirkonde der wairheit onser igelick onse segel an desen brieff doen ind heiten hangen. Ind umb die meerre vestenisse ind getuighs will alle deser voirscreven saiken, soe hebben wy begeert ind bevalen onsen raiden, die aver deser dedingen mede geweest syn, as myt namen: Elbert

(1) *Erfftael*, erftogt, erfelijk vruchtgebruik.

van Alpen, Iohan van Alpen, Goisswyn Stecke, Iohan Tenghnagel van Marwick ind Gadert van Wylaeck, die oir segele to getuge by die onse illick an desen brieff gehangen hebben. Gegeven in den iaeren onss Heren dusent vier hondert sess ende viertich, des neesten Godesdach na sunte Urbanus dach.

Soe bekenne ick Derick van Bronckhorst, here to Batenburg, tot Anholt, to Gronsfelt ind Ringberg vorscreven, voir my ind myn erven, dat ick dat slot, stat ind lande van Ravenstein ind van Herpen van mynen gnedigen heren ind ioncheren vorscreven in alre maten, as oirre genaden brieff voirgeruert my dairop gegeven, inhelt ind ampts gewise angenomen ind ontfangen heb; dat ick ind myn erven tot oirre genaden behoiff ind oirre erven, hertoigen van Cleve, oen dairin getruwe ind geloifflick wesen sullen, ind dat ick ind myn erven alle punten ind voirwerden in myns gnedigen heren ind ioncheren brieff vorscreven begripen, soe woe my ind mynen erven die antreffen moigen, truwelicken halden sullen, ind heb dat voir my ind myn erven gesekert ind gelaeft, sekere ind lave overmids desen brieff ind lyfflick gestaefs eeds then heiligen geswaren, alle dese vorscreven punten, na all mynre macht, vast ende onverbraken to halden, sonder argelist. Ind heb des to oirkonde der wairheit mynen segel voir my ind myn erven an desen brieff gehangen. Ind umb die meerre konden heb ick gebeden Elbert van Alpen, here toe Hoenpel, ind Goisswyn Stecke, erffmarschalck des lands van Cleve, dat sie oire segele mede to getuge alre saiken vorscreven an desen brieff gehangen hebben. Des wy Elbert ind Goisswyn vorscreven bekennen ind hebben van begeringen Dericks van Bronckhorst,

here to Batenburg etc., dat geern gedaen. Gegeven in den iaeren onss Heren dusent vierhondert sess ende viertich, des neesten Godesdaighs na sunte Urbanus daigh.

N° 45.b . 1448 (1).

Familieberigten omtrent Jan I, hertog van Kleef, en zijne echtgenoot Elisabeth van Bourgondie, gravin van Nevers en Rhetel.

(O. Vredii, *Genealogiae Comitum Flandriae*, t. II, p. 308.)

Elisabetha Burgundica, Comitissa Nivernensis et Rethellensis.

Ioannes I, Dux Cliviae, maritus Elisabethae.

Ceste Princesse estoit fille unique du mariage de Iean de Bourgongne, Comte de Nevers et d'Estampes, et Iaqueline d'Ailly, sa premiere femme. Le 22 jour d'Avril M CCCC. LV. elle espousa dans la ville de Bruges Iean I. du nom et deuxiesme Duc de Cleves, fils aisné d'Adolphe, Duc de Cleves, et de Marie de Bourgongne, mariage qui se fit par dispense du Pape, à cause de la parenté des conjoincts; aussi que le Duc estoit parrain de la Princesse Elisabeth, laquelle se pretendoit heritiere presomptive des comtez de Nevers, Eu, Rethel et autres grandes seigneuries, qui estoient aussi pretendues par Charlotte de Bourgongne, sa soeur, laquelle eut un grand different avec Engilbert de Cleves, second fils d'Elisabeth.

Sammarthani.

(1) Hertog Adolf I van Kleef overleed volgens Knapp (II Th., S. 178) den 19 September 1448, nalatende twee zonen, namelijk Jan I, die hem als hertog van Kleef opvolgde, en Adolf, die bij de broederscheiding het

Anno 1455. XXVII Martii conjugium ejus cum Elisabetha, Ioannis Burgundi, Niversii et Estampii Ducis, et Iacobae d'Ailly, filia unica et haerede, hac pactorum conditione conclusum est, ut sin minus socer ejus cum hac Iacoba d'Ailly, filia Vidami d'Amiens, nullos haeredes masculos amplius progeneraret, Ioannes in omnibus ditionibus succederet. Atque sic Elisabetha quarta Maii Clivopoli appulit, a matre mariti Maria Mourebergae et Bouricae, a Catharina sorore, et urbibus Clivia, Calcaria, Santena, Wesalia, Reesa, Emmerica, summo gaudio et honore excepta. TESCHENMACHERUS.

N° 45.c 1448.

Familieberigten omtrent Adolf van Kleef, heer van Ravestein, en zijne echtgenooten Beatrix van Portugal en Anna van Bourgondie, benevens zijne kinderen.

(O. VREDII, *Genealogiae Comitum Flandriae*, t. II, p. 348-350 et 424.)

Adolphus Clivius, Dominus Ravesteinii.

Adolphus vespera S.S. Petri et Pauli anno 1425 natus, primum castris Vredenburgio et Beilsteinio 1444 a patre investitus, postmodum Ravensteini dynasta factus est.

TESCHENMACHER.

Hic Ioannes primum Winendalae Flandricae toparcha a patre, anno 1439 constitutus, eidemque anno 1440 Philippus Burgundus dynastiam Ravensteiniam a patre in feu-

land van Ravestein onder meer andere heerlijke goederen erlangde. Tot opheldering voegen wij eenige familieberigten omtrent de beide broeders hierbij; de lezer kan intusschen uitvoeriger bescheiden bij KNAPP vinden.

dum acceptam adjecit; postmodum totius Ducatus Clivensis et Comitatus Marcani haeres factus, illam fratri Adolpho iterum consignavit. *Idem.*

Frater Ioannis Adolphus, vespera S.S. Petri et Pauli 13 Martii anno 1425, in lucem editus, anno 1450, ex testamento patris ejusque executione, nomine avunculi Philippi Burgundi, a Ioanne, Bergae praetextae Marchione, et Simone Lalainio Montagnii dynasta, 10 Martii in arce Clivorum facta; Ducatu Clivensi et Comitatu Marcano, integris relictis, Ravensteinia cum 700 coronis ex Sylvaeducis reditibus annuis, Winendalia item, atque Breskesia cum duobus coronatorum millibus, ex aerario Brugensi dotatus est: et Ravensteiniae quidem haereditatem anno 1463 adiit, Winendalia vero, anno demum 1473 Iohanne Burgundo, Nieversio Comite, et Iacoba ejus uxore defunctis, potitus, eam arce splendissima exornavit, cui Ioannem parvum toparcham praefecit. *Item*

Des Bourgongnons estoyent à pied, les chevaliers de la toison d'or richement vestus et parez, les uns vestus de drap d'or, les autres d'orfaverie, moult richement, et estoit en chef, Messire Adolf de Cleves, cousin germain de Monsieur de Bourgongne. Olivier de la Marche.

Beatrix Lusitanica, filia Ioannis Ducis Coimbriae, 1 uxor Adolphi.

Adolphus hic natus Clivorum Dux, anno 1450 Beatricem Portugalicam, uxorem duxit regiam, quippe quae 16 Regum insignia in genealogia sua numeravit. Cum Petri Cornubiae Ducis et Regis Portugalliae fratris filia esset; maritum etiam 25 mille coronatis annuis, atque in monte Portugaliae successionis spe dotavit. Ex hac natus

Philippus, in dynastiis Ravensteinia et Wienendalia patris successor. TESCHENMACHER.

En celuy an cinquante et un vint pardeça Madame Ysabel de Coimbres et Iehan, Monsieur son frere, qui vint depuis en celle mesme saison. Iceux frere et soeur furent depuis moult bien adressez de vertus et de bonnes meurs, et furent enfans au Duc de Coimbres, mort et occis en Portugal, et neveu et niece à la Duchesse Ysabel de Bourgongne, et chassez et exilez de leurs seigneuries et heritage, et lēs receut le bon Duc et la Duchesse, ensemble le Comte de Charolois, leur fils, moult doucement et en grande pitié de leur exil, et leur alla le Comte au devant et tous les Princes et nobles hommes de la maison, et comment le bon Duc les pourveut et s'en acquita, sera veu cy apres. Autre chose n'avint en l'an cinquante un qui a remantevoir face: mais assez tost apres se fist le mariage de Monsieur de Ravestain, neveu de Monsieur le Duc Philippe, avec Madame Ysabeau de Coimbres, niece de Madame de Bourgongne, et se marierent en la ville de Lille, ou furent faictes joustes et tournoyemens, et certes ce furent deux gens, qui firent grand chere ensemble et mesmes à tous ceux qui les alloyent veoir. LA MARCHE.

Au milieu de la moyenne table s'assit mondit Seigneur le Duc et à sa dextre s'assist Madamoiselle, fille de Monsieur le Duc de Bourbon, apres elle Monsieur de Cleves, Madame de Ravastain, niece de Madame la Duchesse et femme de Monsieur Adolf. *Idem, in descriptione consessus procerum convivii votivi quod Philippus Bonus insulis celebravit anno* 1453.

Adolphe de Cleves, Seigneur de Ravestein, laissa un seul fils de Beatrix de Portugal, sa femme, nommé Phi-

lippes de Cleves, Seigneur de Ravestein, mort sans enfans. SAMMARTHANI.

Anna Burgundica, notha Philippi Boni, 2 uxor Adolphi.

Ea vero (Beatrice) mortua anno 1468, Annam, Philippi Burgundi notham, accepit, quae in comitatu fuit Margarethae, Maximiliani Imperatoris filiae, cum in Galliam ad Regem Carolum VIII duceretur. TESCHENMACHER.

Anno 1468, cum Carolus Margaretham Eboracensem, mortua Elisabetha Borbonia mortuae superinduceret e sex aulae Burgundicae proceribus primus fuit, qui sponsam in regiam deduxit, in iisdem nuptiis Annam, Philippi Burgundi notham, Adriani Borsalii viduam, uxorem secundam accepit. *Item.*

Obiit anno 1492 XII Octobris, aetatis anno 67 Bruxellis apud Praedicatores, in collegio eorum, a se condito sepultus; quo anno et die pax etiam Slusana, ubi Adolphus antea obsessus fuerat, inita est. Anna Burgunda maritum anno 1507 secuta, ibidemque juxta eum tumulata fuit. *Item.*

Philippus, Dominus Ravesteinius, sequetur nothos Adolphi, filii Ioannis II. quem Adolphum Philippus haeredem scripsit.

Hector, nothus Adolphi haeredis Ravesteinii.

Huic filio naturali parens Adolphus legavit trecentas libras quadraginta grossorum annuas testamento, cujus ea clausula recitatur in diplomate Guilielmi, Ducis Cliviae, anni 1549, quod retulimus in probationibus tabulae 17, supra fol. 314 (1).

(1) Wij voegen die clausule hierbij: »Item donnons encore et legatons

Guilielmus Clivius, Agnes Clivia, liberi legitimi Hectoris Clivii.

Eodem diplomate supradicto Guilielmus profitetur se debere dictum redditum annuum trecentorum florenorum Guilielmo et Agneti, legitimis liberis minoribus quondam Hectoris Clivii, filii nothi Adolphi, haeredis Ravesteinii.

Ioannes Clivius, nothus Ravesteinius.

Commemoratur a Damhouderio, aliisque, sed hoc, et quod sequitur, magis examinandum.

Ioanna, notha Ravesteinia.
Carolus de Balliolo.

Messire Charles van Belle, Seigneur de Donlieu, filz de Messire Henry et de fille vande Walle, eut à femme Dame Iehenne de Cleves, bastarde de Ravestain, de laquelle eut deux filles. Elle escartelle premier et dernier de Cleves, second et tierce de Marcke, sur tout l'escusson du bon Duc Philippe de Bourgongne, au pied emanchié d'or.

Collectanea DAMHOUDERI.

Anne, die ghetrauwt hadde Heer Adriaen, Heere tot Borsele ende tot Brigdamme, daer naer Adolf van Cleven, Heere van Ravestein, die sonder hoirie starf. GAILLARD, *de nothis Philippi.*

Designatio loci ubi cor utriusque Adolphi et Annae tumulatum est: Te Souburgh voor den hooghen autaer in twee cleene tombekens nevens den ander light therte van

à Hector, nostre fils naturel, la somme de trois cens $\frac{1}{2}$ livres, de quarante gros la livre, de rente annuele et perpetuele, au rachat de denier vingt, à les prendre et lever sur nostre terre et seigneurie de Breskins-sant etc. pour luy et ses hoirs procrées de son corps en leal mariage etc."

Mher Adolf van Cleven ende van Ravestein ende van Vrouw Anne van Bourgongne, weduwe van d'Heer Adriaen van Borsele voorseyt, Heere van Brigdam. Haerlieder lichaemen ligghen te Predicheeren te Brussel inde choor. Zy starf 1508. 16 Januarii.

Corda Souburgi, corpora vero Bruxellis, apud Dominicanos, in choro sepulta, hic dicuntur.

Dame Anne de Bourgongne, fille du bon Duc Philippe et de Iaqueline de Steenberghe, soeur de l'Abbé de S. André aupres de Bruges, esposa anno 1458 Adrien de Borsele, chevalier, Seigneur de Brigdam, Duvelandt. Elle mourut le 16 Ianvier 1508. *Mem.* D. Grimarez.

Anna Burgunda, primum uxor Adriani Borselii, Brigdammae Domini, deinde Adolphi Clivii, Ravesteinii Domini. Neutri peperit. Heuterus

Anne de Bourgongne, Dame de Brigdam, puis de Ravestein, née d'une fille de la maison de Steenbergue, fut mariée deux fois: en premieres nopces avec Adrian de Borselle, Seigneur de Brigdam, et en secondes avec Adolphe de Cleves, Seigneur de Ravestein, chevalier de la toison d'or, fils puisné d'Adolphe, premier Duc de Cleves, et de Marie de Bourgongne. Anne n'eut enfans d'aucuns de ces deux maris et gist à Bruxelles dans l'eglise de S. Dominique, où se void sa sepulture de bronze et celle de son second mary, qui mourut le dix huictiesme jour de Septembre l'an mil quatre cent quatrevingts et treize, et Anne, sa veufve deceda le dix-septiesme jour de Ianvier l'an mil cinq cens quatre. De Saincte Marthe.

N° 47.a 13 Maart 1450.

Broederscheiding tusschen Jan en Adolf van Kleef, Aan den laatste valt het land van Ravestein en de heerlijkheid Wienendaal ten deel.

(Oorspronkelijk stuk, in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp, onder n° 1271 (1).)

Universis et singulis, praesentes literas visuris, audituris seu recepturis. Nos Decanus et Capitulum ecclesiae beatae Mariae Clivensis, Coloniensis diocesis notum facimus publice protestantes, quod literas illustrissimorum et magnificorum domini Johannis Dei gratia ducis Clivensis et comitis de Marcka ac domicelli Adolphi de Clivis et de Marcka etc. germanorum fratrum, sigillis vero eorundem ac illustrissimorum domini ducis Burgundiae etc. ejusdemque illustrissimi filii et magnifici principis domini Caroli comitis Kaderalensis necnon illustrissimae principissae et dominae, dominae Mariae de Burgundia, ducissae Clivensis et comitissae de Marcka, sigillatas, sanas et integras, non viciatas, non cancellatas, neque in aliqua sui parte suspectas, sed omnibus prorsus vitio et suspitione carentes nobis pro parte dicti illustrissimi principis et domini, domini Johannis ducis Clivensis et comitis de Marcka coram notariis publicis et testibus subscriptis in originali earum forma praesentatas recepimus, vidimus et examinavimus diligenter, quarum quidem tenor sequitur et est talis:

(1) Dit zeer belangrijk charter is blz. 199 en volg. volgens Dithmarus afgedrukt; maar daar het wemelde van fouten, heeft de heer Lacomblet mij in de gelegenheid gesteld, om het naar het oorspronkelijke nog eens mede te deelen.

Nos JOHANNES Dei gratia dux Clivensis et comes de Marcka, et ADOLPHUS de Clivis et de Marcka fratres germani, notum facimus et patenter omnibus praesentes literas visuris seu legi audituris, quandoquidem illustris princeps quondam dominus, Adolphus dux Clivensis et de Marcka comes, utriusque nostrum dominus et genitor praedilectus vita functus est, cujus anima per Dei misericordiam in pace requiescat nosque in, et ad ea jura sicuti ad alterutrum aut quemlibet nostrum pertinet, existimus hereditati (1). Volentes desuper ad honorem Dei omnipotentis nostrumque atque terrarum et hominum, quos praefatus quondam noster dominus et genitor post se reliquit, pacem fraternaliter, et amicabilis compositionis placitum inire pro nobis ipsis et heredibus et successoribus nostris universis recognoscimus et quilibet nostrum conjunctim et divisim, quod de cujuslibet nostrum maturo et deliberato consensu ac illustrissimi principis et praepotentis domini, domini Philippi ducis Burgundiae et Brabantiae domini et avunculi nostri praedilecti ac illustris principis ac dominae dominae Mariae de Burgundia ducissae Clivensis et comitissae de Marcka dominae et genitricis nostrae praedilectae, ac certorum aliorum nostrorum consanguineorum et amicorum accedentium beneplacito, consilio et assensu, fraternalis divisionis amicabilem compositionem contractavimus, inivimus, et in ea concordati sumus in modum, qui sequitur infra scriptum.

Inprimis quod nos Johannes dux Clivensis et comes de Marcka pro nobis heredibus et successoribus nostris dilecto germano nostro Adolpho supranominato in fraternae divisionis placito assignavimus et supportavimus, assignamus et supportamus per praesentes castrum, opidum, do-

(1) *Hereditati*, lees *heredes*.

minium et territorium de Ravenstein et Harpen, et parrochiam de Ude, cum omnibus suis dominiis, juribus, redditibus, possessionibus, obventionibus et pertinentiis universis, sic quod ipse dilectus germanus noster dicta castrum, opidum et territorium de Ravenstein et Harpen cum suis dominiis et attinentiis eorundem adire, acceptare, possidere et tenere heriditarie possit et debeat ab illustrissimo praepotenti principe praedilecto domino et avunculo nostro duce Burgundiae et Brabantiae eo jure feodali quo a ducatu et domo Brabantiae dependent, et parrochiam et districtum de Ude cum suis pertinentiis debeat dictus germanus noster a nobis, heredibus et successoribus nostris ducibus Clivensibus acceptare et tenere jure feodali, aut a praefato domino duce Brabantiae prout compertum fuerit ad ipsum dominum ducem Brabantiae aut ad nos de jure pertinere; debetque idem noster germanus dilectus ratione praedictorum territorii de Ravenstein, de Harpen et parochiae de Ude cum suis attinentiis sufferre et supportare omnia et singula talia onera, quibus ipsa vel eorum aliquid subjacebat tempore quo supra nominatus quondam noster praedilectus bonae memoriae dominus et genitor eadem castrum, territorium et opidum de Ravenstein et Harpen et parrochiam de Ude et eorum possessionem realem de manibus nobilis Johannis comitis de Nassouwe domini de Breda, dilecti nostri consanguinei et heredibus nobilis quondam domini Roberti comitis de Virnenborch sibi et in suos usus conquisivit. Praeterea cum praedicta parrochia de Ude ab ipso tempore citra, per praedilectum dominum et genitorem nostrum, de nostri Johannis ducis praelibati consensu, in et ad manus Theodorici de Bronchorst domini de Batenborch et de Anholt pro duodecim milibus florenis Renensibus impignorata seu ypothecata

existat, debemus nos Johannes dux Clivensis supra nominatus, infra terminum octo annorum a data praesentium literarum continue sequentium, supradicta duodecim millia florenorum Renensium exsolvere, luere, atque districtum et parrochiam de Ude impignoratam de manibus Theodorici de Bronchorst praenominati liberare, sic quod dilectus frater noster ipsam parrochiam de Ude cum suis attinentiis, de impignoratione supradicta redemptam, habere poterit et libere possidere; et quamdiu dictam redemptionem distulerimus, fratri nostro dilecto singulis annis in festo sancti Martini mensis Novembris pro dicta parrochia de Ude redditus mille ducentorum Renensium florenorum vel pagamentum legale, pro eisdem aequivalens integre persolvemus, quorum reddituum primus solutionis terminus erit festum sancti Martini post datam praesentium proxime futurum. Verum quam primum nos vel heredes aut successores nostri duodecim millia florenorum Renensium supradicta exsolverimus atque luitionem a dicto Theodorico de Bronchorst aut suis heredibus ullo tempore infra dictos octo annos fecerimus, sic quod noster dilectus germanus supranominatus parochia de Ude cum suis attinentiis libere frui valeat absque gravamine dictae impignorationis praenarrato, ex tunc nos et heredes nostri de mille ducentis florenis subscriptis ultro solvendis erimus absoluti, reservato dilecto germano nostro praedicto pro tunc de mille ducentis florenis portione tanta, secundum quod pro rata temporis illius anni sibi competere poterit de eisdem: et quamdiu dictam redemptionem distulerimus, dictus frater noster observabit, cum Theodorico de Brunchorst et suis heredibus ratione ejusdem parochiae de Ude impignorationem, sive contractum praedictos, in eventum vero, quo dicta castrum, opidum et territorium de Raven-

stein, Herpen et Ude cum suis pertinentiis infra et citra tempus, quo in manibus genitoris nostri steterunt, per eundem nostrum genitorem, aut nos aliquibus fuerint novis oneribus aggravata, nos onera hujusmodi tenebimur removere nostris sub expensis. Insuper redditus sexcentorum coronatorum aureorum annuatim levandos ex districtibus et opido de Buscoducis, quos quondam dominus genitor noster praedictus habuit, possedit, et tenuit in feodum a praefato illustrissimo principe domino duce Burgundiae et Brabantiae domino et avunculo nostro praedilecto. Nos Johannes dux supradictus in praesenti fraternae divisionis et compositionis placito, praefato dilecto fratri nostro Adolpho tradidimus hereditarie et assignavimus, tradimus et assignamus per praesentes, sic quod eosdem redditus sexcentorum coronatorum aureorum ab eodem illustrissimo principe domino et avunculo nostro suisque heredibus et successoribus Brabantiae ducibus acceptare et tenere possit et debeat, eo jure, quo praedictus dominus genitor noster supradictus eosdem ab eodem tenuit et possedit. Praeterea sicut illustrissimus princeps et domina Maria de Burgundia ducissa Clivensis et comitissa de Marcka amantissima domina et mater nostra in defalcationem dotis suae domino et genitori nostro apportavit territorium de Winnendale cum suis attinentiis juxta tenorem literarum desuper confectarum, quo quidem territorio eadem nostra domina et mater ad vitam suam frui debet, noster quoque dilectissimus dominus et avunculus dux Burgundiae supranominatus dominae et matri nostrae praedictae, ex parte principalis summae suae dotis assecurare et assignare debet annuos redditus hereditarios duorum millium coronatorum juxta literarum suarum matrimonialium pac-

tiones et tenorem, quibus et praedicta domina et mater nostra ad vitam suam uti debet.

Sic nos Johannes dux praelibatus Adolpho dilecto germano nostro supranominato in praesentis fraternae compositionis placito fraternaliter assignavimus et assignamus per praesentes dictum territorium de Winnendal cum suis attinentiis, una cum dictis redditibus duorum millium coronatorum hereditarie post mortem seu decessum dictae dominae et genitricis nostrae possidendum. Qua juxta Dei voluntatem vita functa praedictus Adolphus germanus noster dilectus territorium et dominium de Wynendal cum omnibus suis attinentiis et duorum millium coronatorum annuos redditus supradictos adire, ad se recipere et ad tenendum hereditarie et possidendum acceptare poterit et debeat a praedicto domino et avunculo nostro supradicto. Quod si dominium et territorium de Winendal vel pertinentiae eorundem a tempore, quo eadem ad bonae memoriae dominum et genitorem nostrum supradictum devenerunt, quibuscunque impignorationibus vel oneribus fuerint aggravata, de quibus luitio sive redemptio facta non esset, nec fieret, ipsa domina et mater nostra in vita persistens cuncta hujusmodi gravamina a tempore, quo supra imposita et non remota, nos et nostri heredes et successores, duces Clivenses post obitum ejusdem nostrae dominae et genitricis ad requisitionem dilecti fratris nostri et heredum suorum praedictorum redimere tenebimur, et integre removere, salvis tamen in dicto dominio et territorio de Winendal oneribus ibidem repertis in tempore quo praedictus et dominus et genitor noster ipsa dominium et territorium nomine dotis, cum domina et genitrice nostra primum ceperat possidere, ad quae luenda, nos aut nostros heredes nullatenus volumus obligari, cum itaque do-

minus noster et avunculus praedilectus dux Burgundiae ac sui heredes et successores territorium de Winendal et duorum millium coronatorum annuos redditus supradictos possint luere, cum sexaginta milibus coronis juxta continentiam literarum desuper confectarum in eventum quo dicta luitio fieret, vita praedilectae dominae et matris nostrae perdurante, ex tunc dicta sexaginta millia coronatorum, in depositum apud certos et fide dignos depositarios deponentur, ubi praedicta domina et genitrix nostra dilecta, certa et secura sit de eisdem, quoad usque pro bonis hereditariis et redditibus comparandis poterunt utiliter erogari. Quibus bonis hereditariis vel redditibus sic comparatis eadem domina et genitrix nostra quoad vixerit pacifice gaudebit et fruetur, et post ejus obitum dilectus frater noster Adolphus ut praefertur ad eosdem redditus et bona hereditarie habenda et possidenda succedet. Quod si non in tempore vitae dominae et genitricis nostrae supradictae, sed post obitum ejusdem, et in tempore, quo dilectus frater noster Adolphus ipsa territorium et dominium de Winnendal et redditus duorum millium coronatorum ex successione insuper possideret, per dilectum dominum et avunculum nostrum, vel ejusdem heredes eorundem dominii et territorii de Winnendal et duorum millium coronatorum luitio seu redemptio debita fieret in effectum, ex tunc hujusmodi summa redemptionis, apud fide dignos in depositum modo supra scripto collocabitur, quo ad usque pro redditibus et bonis hereditariis comparandis possit utiliter erogari, quibus redditibus et bonis hereditariis taliter comparatis, idem dilectus frater noster Adolphus hereditarie gaudebit et fruetur. Item quia in praesentis compositionis placito, eo pacto conventionatum est quod Adolphus noster dilectus frater germanus supranominatus pro se et

suis heredibus ad nostram heredum et successorum utilitatem abdicare a se et renunciare debet modis ad hoc oportunis atque cum quibus nobis sufficienter cautum vel provisum existet, omnibus juribus quae piae memoriae dominus et genitor noster eidem fratri nostro donavit et adscripsit, de et super castris de Bylstyn et de Vredberg aut quod eidem in eisdem hereditatibus esse poterit, quodque frater noster germanus supradictus nunc nobis desuper tradere debeat talis modi literas nobis utiles, quibus ex parte et nomine fratris nostri saepedicti aut alias, prout nobis expedire videbitur, dicta duo castra et territoria cum suis attinentiis melius prosequi valeamus, debetque idem frater noster dilectus ad hujusmodi causas nostras secundum suum posse fideliter pro nobis in melius curare, quapropter sexcentorum florenorum Renensium redditus annuos ac hereditarios quos idem frater noster dilectus a nobis et nostris heredibus ac successoribus, ducibus et a domo Clivensi in feudum hereditarie recipiet et tenebit, eidem fratri nostro duximus assignandos, quorum primus solutionis terminus erit ultima dies anni proxime secuturi diem, qua de voluntate Dei continget, quod illustris Gerhardus de Clivis comes in Marcka patruus noster dilectus diem suum clausurus est extremum: hoc adjecto quod idem dilectus frater noster Adolphus in eodem praedicto anno, post obitum ejusdem illustris Gerhardi, et ante praedictum solutionis terminum cum sibi placuerit, ipsos redditus sexcentorum florenorum Renensium in feudum a nobis, vel nostris heredibus juxta formam juris vel consuetudinis debeat acceptare. Item quia pro tempore lapso a die obitus praefati domini et genitoris nostri usque datam praesentium, continente spatium anni et amplius, praefatus frater ac germanus noster Adolphus ratione successionis suae paternae

nulla percepit emolumenta, dabimus sibi in hujus temporis recompensam, ac realiter cum effectu solvi faciemus summam trium millium florenorum Renensium terminis sequentibus, videlicet mille dominica *Misericordia Domini* (1), mille in sancti Martini hyemalis ac caeteros mille florenos praedictos in beatae Mariae Virginis Purificationis proxime futuris festivitatibus. Item et nos Johannes dux praelibatus debemus et tenemur habere onus ad supportandum dilectum fratrem nostrum Adolphum de omnibus, debitis actionibus et impetitionibus, in quibus amantissimus piae memoriae dominus et genitor noster dux supra nominatus tenebatur et extitit, vel esse potuit obligatus in die suae migrationis ab hac luce, a quibus quidem debitis actionibus et impetitionibus dictus Adolphus germanus noster dilectus liber erit et immunis. Et nos Adolphus de Clivis et de Marck supra nominatus recognoscimus pro nobis et heredibus nostris per praesentes literas, quod nos accedentes bene placito et consensu illustrissimi et prnepotentis principis et domini, domini ducis Burgundiae et Brabantiae domini et avunculi nostri dilectissimi, necnon consilio et assensu quorundam consanguineorum et amicorum nostrorum, libero voluntatis arbitrio, ab illustri principe domino Johanne duce Clivensi et comite, de Marcka domino, et fratre nostro praedilecto praesentem supra descriptam bonorum assignationem, sicut ipsa praesentibus supradictis punctis et articulis tacta comperiuntur, in vero fraternae compositionis placito gratanter et amicabiliter recepimus et recipimus praesentialiter literas per praesentes cum omnibus pactionibus et conditionibus desuper in praesentibus literis comprehensis. Quibus mediantibus pro nobis et heredibus

(1) De Zondag *Misericordia Domini* valt op den tweeden Zondag na Paschen.

nostris fraternaliter et ex integro de bonis nostris paternis, et alias prout in sequentibus specificatum reperitur divisi sumus, et divisi manebimus pacificati et contenti, neque debemus nos aut heredes nostri dilectum dominum et germanum nostrum, ducem Clivensem supradictum, aut ejus heredes desuper in futurum amplius impetere, seu molestare quovis modo. Nosque propterea pro nobis et heredibus nostris in manus et ad utilitatem ejusdem dilecti domini et fratris nostri germani suorum heredum et successorum ducum Clivensium legitime renunciavimus et renunciamus literas per praesentes, omnibus juribus, partibus, portionibus, divisionibus, actionibus ac prosecutionibus, nobis aliquo modo competentibus per mortem quondam illustris principis domini Adolphi ducis Clivensis, et comitis Marckensis nostri amantissimi domini et genitoris, cujus anima in pace requiescat, tam in bonis, mobilibus, actionibus, impetitionibus vel prosecutionibus, quo ad alia dominia, hereditates, bona ypothecata, aut quevis bona immobilia et specialiter super omni illo quod nos praesumimus, vel impetere possemus, de et super ducatu Clivensi et comitatu de Marcka, cum omnibus suis pertinentiis, aut aliis quibuscunque dominiis, opidis, castris et territoriis ab imperio, vel alias quovis modo dependentibus, cum suis attinentiis. Insuper renunciamus nos Adolphus supradictus pro nobis et heredibus nostris ad utilitatem nostri dilecti domini et fratris germani ducis praefati et suorum heredum, omnibus territoriis, opidis, castris, dominiis, redditibus, usufructibus, terris et bonis, quae Gerhardus de Clivis, comes in Marcka noster dilectus patruus, et Catharina de Clivis et de Marcka amita nostra dilecta, habent, tenent, et mortis eorundem tempore post se relinquent, salva nobis portione competente de promptis pecu-

niis et clenodiis, aut aliis mobilibus si quae relinquerent, etiam de redditibus, vel aliis bonis emptis seu ypothecatis, aliunde per eosdem patruum et amitam nostros praescriptos, aut si quae ex nunc emerent seu ypothecata acquirerent et aliis hereditariis bonis, quae ipsis aut eorum alteri ab hac die in antea per successionem obvenient, in quibus partem et portionem habebimus secundum, locorum et terrarum consuetudinem: in illis enim partem nobis pro tunc competentem reservamus, occasione cujus etiam partem nostram de debitis relinquendis per eosdem secundum portionem nostrae successionis persolvemus. Praeterea renunciamus nos Adolphus de Clivis et de Marcka praedictus pro nobis et heredibus nostris ad commodum nostri dilecti domini et fratris germani ducis praelibati, et suorum heredum omnibus hereditatibus et bonis mobilibus, et immobilibus, quae illustris princeps domina Maria de Burgundia ducissa Clivensis et comitissa de Marcka nostra amantissima domina et mater tenet, et habet, et in quibus diem claudet extremum, exceptis territorio de Wynendal, cum suis pertinentiis, ac annuis redditibus duorum millium coronatorum praescriptorum, quae ad nos modo prius dicto hereditarie pertinebunt, secluso etiam, si post datam praesentis compositionis placiti dilectae dominae nostrae et matri supradictae hereditates aliquae, vel bona ex morte alicujus advenirent, vel aliunde sic hereditaretur aut etiam aliqua bona hereditaria acquireret, quae nos illis nullatenus renunciasse censebimur, sed in illis partem et portionem nostras secundum locorum et terrarum consuetudinem habebimus, absque onere debitorum suorum solvendorum, quibus debemus esse liberi et quitti. Praeterea in praesenti supra saepedicto fraternae compositionis placito cum distinctione pactionatum existit, in

eventum quod nos Adolphus praefatus, ob quamcunque causam, nos ad hoc moventem, supranominata bona, territoria et dominia cum suis attinentiis, quae nobis in praesenti compositionis placito supra dicto consignantur, in parte, vel in toto in pignore vel alias quacunque ratione ad alienas manus decreverimus obligare vel vendere: ex tunc debemus nostro dilecto domino et germano fratri duci praedicto et suis heredibus ducibus Clivensibus, si ipse non fuerit in humanis, hoc prius intimare, cum modis, quibus illa pignori obligare seu ypothecare, aut vendere proponemus, suae dilectioni et ejus heredibus praescriptis caritative favendo prae cunctis aliis illa sic habere, quod si suae dilectioni vel dictis ejus heredibus ex tunc ad se talia recipere complaceret ex tunc infra tres menses intimationem hujusmodi proxime sequentem emptionem vel impignorationem talem sub iisdem conditionibus et qualitatibus consequi effectualiter adimplere tenebuntur. Praeterea in praemissis omnibus et singulis hujus fraternae nostrae hereditariae separationis pactis et articulis specialiter est conventionatum, si contingeret secundum divinam voluntatem, quod nos Adolphus de Clivis et de Marcka, cum dies obitus nostri venerit, quem Deus ad salutem animae nostrae misericorditer disponere dignetur, sine prole legitima superstite de corpore nostro tunc relicta, decederemus ab hac luce, ex tunc omnia et singula dominia, castra, territoria, possessiones et bona, quae ex hujus nostrae fraternae hereditariae separationis concordia, prout praemittitur, recepimus, prout et sicut eadem obitus nostri tempore reperta fuerint, ad dilectum dominum et fratrem nostrum ducem Clivensem saepedictam et ejusdem heredes et successores duces Clivenses solum et insolidum devolventur, salva tamen ac retenta pro nobis libera testandi

facultate secundum consuetudinem aut legem dictorum territoriorum aut dominiorum. Item similiter est concordatum casu, quo dominus et frater noster dilectus dux Clivensis supradictus aut sui successores occasione hujusmodi nostrae fraternae compositionis, et comprehensorum in eadem omnium aut singulorum, futuris temporibus et locis aliis ulteriori renunciatione fienda a nobis vel nostris heredibus foret opus, et hanc a nobis vel nostris heredibus fieri requisierint, quod talem renunciationem totiens quotiens opus fuerit, nos et nostri heredes facere tenebimur, et implere cum effectu, secundum quod de jure vel consuetudine sit consuetum, ac dilecto domino et fratri nostro duci supradicto suisque successoribus utiliter et bene sit provisum, sicque quod ipsi omnibus et singulis dominiis, territoriis, castris, possessionibus, redditibus, obventionibus et bonis, super quibus nos in praemissis renunciationem fecimus pro nobis, nostris heredibus ac omnibus aliis nostri nomine sibi obesse volentibus, pacifice frui poterunt, et gaudere. Et quia nos Johannes Dei gratia dux Clivensis et comes de Marcka atque nos Adolphus de Clivis et de Marcka, fratres germani, praesens suprascriptum fraternae compositionis vel divisionis placitum, et omnia puncta atque pactiones praesentium literarum juxta scitum et beneplacitum illustrissimi et magnifici principis ac domini, domini ducis Burgundiae et Brabantiae domini et avunculi nostri praedilecti, et illustrissimae principis et dominae dominae Mariae de Burgundia, ducissae Clivensis et comitissae de Marka, dominae et matris nostrae praeamandae, atque quorundam nostrorum consanguineorum et amicorum bona voluntate, praehabitoque consilio, confecimus, acceptavimus et inter nos mutuo concordavimus et conduximus in effectu; etiamsi aliqui defectus seu controversiae

futuris temporibus desuper aut alias inter nos ambos exorti vel exortae fuerint, quod propterea praesens nostrae fraternae compositionis placitum suprascriptum ex eo minorem efficaciam non habebit, imo inviolabiliter in plenaria virtute et subsistentia permanebit. Verum ad controversias seu defectus hujusmodi diluendos nos ex utraque parte ad requisitionem illius nostrum, qui talismodi defectus habere praetenderet, amicos nostros hinc inde ad locum congruum utrique nostrum commodosum ad amicabilem dietam destinare et paratos facere curabimus, qui defectus et controversias hujusmodi favorabiliter et amicabiliter tollant et pacificent, in amicitia vel in jure. Renunciavimus itaque cum bona praeconsultatione, et renunciamus principaliter omnibus suffragiis, exceptionibus et constitutionibus canonici et civilis juris, et omnibus dolo atque machinatione, quae contra praemissa excogitari possent seu confingi, quae ullo unquam tempore praesentis compositionis placitum, quovis modo poterunt infirmare, unde nos ambo germani fratres supradicti et quilibet nostrum alteri firmiter assecuravimus et promisimus bona fide, ac etiam elevatis digitis delato juramento corporaliter ad sancta Dei evangelia juravimus, et assecuramus, promittimus et juramus per praesentes litteras, hoc fraternae compositionis placitum et omnes conventiones harum literarum sic quomodocunque alicui nostrum contingunt, vel contingere poterunt fideliter et inviolabiliter observare, et contra ea nullatenus facere seu procurare fieri quovis modo, fraudis et doli machinatione remota penitus et seclusa. In eventum vero, quo praesentes literae humectatae, foratae vel laceratae fierent, aut aliqua sigilla deficerent, aut fracta fuerint, propterea praesentes literae et conventiones supra scriptae minorem efficaciam non habebunt. Et in omnium

praescriptorum testimonium veritatis et roboris firmitatem, nos Johannes dux Clivensis comes de Marcka, et Adolphus de Clivis et de Marka germani supranominati, sigilla nostra de nostro expresso mandato praesentibus duximus appendenda, insuper et instanti diligentia rogavimus illustrissimum principem dominum ducem Burgundiae dominum, et avunculum nostrum praedilectum, et illustrissimam principem dominam Mariam de Burgundia, ducissam Clivensem et comitissam Marckensem, dominam et matrem nostram peramandam suprascriptam, quatenus sigilla sua in testimonium scitus et beneplaciti eorum ad praesentem nostram fraternalem separationem et concordiam praesentibus jubeant appendi.

Et nos Philippus Dei gratia dux Burgundiae, Lotharingiae, Brabantiae et Limburgiae, comes Flandriae, Arthesiae, Burgundiae palatinus, Hannoniae, Hollandiae, Zelandiae et Namurci, sacrique imperii marchio ac dominus Frisiae, Salinarum et Mechliniae, ad supplicationem et requisitionem nepotum nostrorum praedictorum et maxime quia dicta divisio, separatio et concordia inter se ipsos ex scitu et beneplacito nostris facta et pacificata fuerunt, ad majus veritatis testimonium praemissorum sigillum nostrum praesentibus literis jussimus apponendum: et cum hoc ad supplicationem et requisitionem eorundem praedictorum nostrorum nepotum ordinavimus et praecepimus carissimo et dilectissimo filio nostro comiti Kaderalensi iisdem praesentibus sigillum suum post nostrum apponi. Et nos Karolus comes Kaderalensis et dominus de Castro Belino ad praeceptum et mandatum metuendissimi domini mei genitoris suprascripti sigillum nostrum praesentibus iis duximus apponendum. Et nos Maria de Burgundia

Dei gratia ducissa Clivensis et comitissa de Marcka recognoscimus, quod nos omnia puncta in praesenti separatione praetacta, quantum nos concernunt vel concernere poterunt, amore dilectorum nostrorum filiorum praefatorum in finem ut sic cum amicitia et favore sint fraternaliter separati, grata habuimus et in ea consensimus, grata habemus et in eis consentimus literas per praesentes, ideo, et quia haec praesens separatio et divisio dictorum nostrorum filiorum hereditaria, etiam nostro beneplacito, et scitu est effecta, sigillum nostrum in testimonium etiam duximus apponendum: datum sub anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo, die vero Veneris tertia decima mensis Martii. Et quia per diligentem examinationem et collationem, seu auscultationem de hujusmodi praesentibus prae insertis una cum dictis originalibus literis per notarios infra scriptos et nos fideliter factas, comperimus ipsas de verbo ad verbum concordare, idcirco has praesentes in modum transumpti, seu vidimus, extractas literas exinde fieri et subscribi nostrique sigilli fecimus appensione communiri. Datum Clivis in nostra ecclesia beatae Mariae praedicta, sub anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo, indictione tertia decima, die vero Martis septima mensis Aprilis hora completorii vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Nicolai divina providentia papae quinti anno ejus quarto, praesentibus ibidem discretis viris Theodorico opden Kelre, Johanne Yssenbudel clericis, necnon Johanne Pels laico Coloniensis diocesis testibusque ad praemissa vocatis pariter et rogatis.

Et ego Henricus Scheper Clivis, Coloniensis diocesis publicus imperiali auctoritate notarius, quia dictarum lite-

rarum ostensioni aliisque praemissis, una cum discreto viro magistro Gerhardo vander Schuren, hujusmodi negotio connotario et testibus praedictis interfui, praefatasque literas cum hujusmodi in modum transumpti vidimus exinde extractis et excopiatis literis de verbo ad verbum concordare reperi, ideo has literas in modum instrumenti publici confectas per alium fidelem, me aliunde occupato, subscripsi, quas una cum appensione sigilli praefatorum dominorum decani et capituli signo et nomine meis solitis signavi in fidem et testimonium omnium et singulorum praemissorum rogatus et requisitis.

Et ego Gerardus vander Schuren de Xanctis clericus, Coloniensis diocesis, publicus imperiali auctoritate notarius, quia et etiam dictarum literarum ostensioni, praesentationi, lectioni, auscultationi et collationationi, caeterisque omnibus et singulis, dum sic ut praemittitur, fierent et agerentur, una cum praenominato honorabili viro domino Henrico Scheper, in hac parte connotario meo, ac testibus suprascriptis, praesens interfui eaque sic fieri vidi et audivi, necnon praefatas literas in suis veris sanis originalibus extractas et excopiatas literis de verbo ad verbum concordare reperi, ideo has praesentes literas in modum publici instrumenti confectas, per alium me aliis praepedito negotiis fideliter conscriptas subscripsi, et in hanc formam publicam, quasque una cum praefatorum venerabilium dominorum decani et capituli ecclesiae beatae Mariae Clivensis sigilli appensione roboratas, signo et nomine meis solitis et consuetis rogatus et requisitus in fidem et testimonium omnium et singulorum praemissorum consignavi (1).

(1) Zie bladz. 216, aanteekening 1.

N° 48.a 6 Mei 1453.

Huwelijksvoorwaarde tusschen Adolf van Kleef en Beatrix van Portugal, ten overstaan van den hertog en hertogin van Bourgondie en Braband gesloten, voornamelijk betrekkelijk het huwelijksgoed der bruid.

(Authentieke copie, in de Bourgondische boekerij te Brussel. *Catalogue des Mss.*, t III, p. 248, n° 12654.)

Lettres du traictie de mariage de messire Adolf de Cleves et de la Marcque, seigneur de Ravestein, et de damoiselle Beatrix de Portugal, fille de l'infant domp Pietro de Portugal.

PHELIPPE, par la grace de Dieu duc de Bourgongne, de Lothringue, de Brabant et de Lembourg, conte de Flandres, d'Artois, de Bourgongne, palatin de Haynnau, de Hollande, de Zeelande et de Namur, marquis du sainct empire, seigneur de Frize, de Salins et de Malines, YSABEL, fille de roy de Portugal, par icelle mesme grace ducesse, contesse, marquise et dame desdites duchiez, contez, marquisie et seigneuries, et CHARLES, leur seul filz, conte de Charolois et seigneur de Chasteaubelin, à tous ceulx qui ces presentes lettres verront, salut, scavoir faisons, que nous avons leu certaine cedule du traictie du mariaige de nostre trescher et bien amé messire Adolf de Cleves et de la Marke, seigneur de Ravestain, neveu de nous duc, et de nostre treschière et bien amee damoiselle Beatrix de Portugal, nièce de nous ducesse, cousin et cousine de nous conte de Charolois, pour parle (1) consenti, conclud et

(1) *Pour parle*, bij afspraak.

accordé entre nous ducesse pour la partie de nostre dite nièce d'une part, et de l'auctorité de nous duc especiallement donnee à nous ducesse pour ce faire, et ledit messire Adolf de Cleves et de la Marke, seigneur de Ravestain, d'autre part; de laquelle cedule et traictie de mariaige la teneur s'ensuit:

Traictie de mariaige de hault et noble prince monseigneur Adolf de Cleves et de la Marke, seigneur de Ravestain, neveu de treshault et trespuissant prince monseigneur le duc de Bourgongne et de Brabant etc., et de haulte et noble princesse madamoiselle Beatrix de Portugal, fille de feu treshault et puissant prince l'infant domp Pietro de Portugal, en son vivant duc de Coimbre, nièce de treshaulte et trespuissante princesse madame la ducesse des duchié de Bourgonge et de Brabant etc. Pour parle consenti, conclud et accordé entre madicte dame la ducesse pour la partie de sadicte nièce d'une part, et ledit monseigneur Adolf de Cleves pour lui d'aultre part, en la manière qui s'ensuit:

Premièrement que ledit mariaige desdits monseigneur Adolf de Cleves et madamoiselle Beatrix de Portugal se fera, et promectra icellui monseigneur Adolf de prendre à femme et loyalle espouse madicte damoiselle Beatrix, et icelle damoiselle promectra aussy de prendre à mary et loial espoux ledit monseigneur Adolf, se Dieu et saincte eglise se y accordent. Item et à lemire (1) dudit mariaige madicte dame la ducesse de Bourgongne donra à madicte damoiselle sa nièce pour elle et pour ses hoirs qui seront procréés de son corps, et aultres descendans d'eulx en di-

(1) *A lemire*, bij den aanvang.

recte ligne et en leal mariaige, la somme de vingt cincq mil escus d'or, des deniers du mariaige de madicte dame la ducesse qui lui doivent estre restituez et renduz ou à ses hoirs par mondit seigneur le duc de Bourgongne et de Brabant et par ses hoirs, en cas que repetition de mariaige aura lieu par le trespas de mondit seigneur le duc ou de madicte dame la ducesse, et laquelle somme de vingt cincq mil escus oudit cas madicte damoiselle Beatrix et sesdits hoirs pourront recouvrer et avoir de mondit seigneur le duc se il survit madicte dame, ou des hoirs d'icellui monseigneur le duc se madicte dame la ducesse le survit, avec tous arruvaiges qui escherront et qui seront et pourront estre d'euz à ceste cause iusques au temps du paiement desdits vingt cincq mil escuz, selon le contenu des lettres du traictie de mariaige de madicte dame la ducesse, laquelle pour recouvrer ladicte somme de xxv^m^ escus et lesdictes arruvaiges fera transport à madicte damoiselle sa niece et à ses hoirs en directe ligne d'iceulx xxv^m^ escus et arruvaiges, et lui donra povoir de les demander et recevoir ou cas dessusdit, et d'en bailler (1) quictance celle qu'il appartiendra. Et pour plus grand sceureté de ce fera ledit transport ou cession auctoriser, gréer et confermer par mondit seigneur le duc en telle maniere que on advisera estre à faire pour le mieulx. Et apres que lesdits xxv^m^ escus seront renduz et paiez par mondit seigneur le duc ou ses hoirs, mondit seigneur Adolf, se il les reçoit, sera tenu d'en emploier quinze mil en achat de terres qui seront et demouront en heritaige perpetuel pour madicte damoiselle Beatrix et pour ses hoirs procréez de son corps et aultres descendans d'iceulx hoirs en directe ligne. Et au deffault de madicte damoiselle et des-

(1) *Bailler*, overgeven, ter hand stellen.

dits hoirs lesdictes terres qui seront acquises desdits xv^m^ escus, ou iceulx xv^m^ escus, se ils n'estoient emploiez en achat desdictes terres, ou ce qui en resteroit à emploier, retourneroit de plain droit à madicte dame la ducesse, se elle est lors vivant ou à ses hoirs, pourveu toutesfois que mondit seigneur Adolf ou cas dessusdit en joira entierement sa vie durant. Et au regard de la reste desdits xxv^m^ escus qui monte dix mil escus, sera accordé que madicte damoiselle Beatrix pourra ordonner et disposer de la moictié d'icelle reste qui monte cincq mil escus, et en faire son plaisir par testament et ordonnance de derreniere volonté. Et les aultres cincq mil escus seront ameubliz et demouront à mondit seigneur Adolf ou cas que il survivra madicte damoiselle, ouquel cas il ne sera tenu d'en faire restitution; mais se madicte damoiselle le survit, en ce cas lesdits cincq mil escus restans seront comptez pour meubles et en sera fait comme cy apres sera touchie des biens meubles. Item et avec ce madicte dame la ducesse donra et constituera à madicte damoiselle sa nièce mil livres de quarante gros monnaie de Flandres la livre, de rente annuelle et perpetuelle pour elle et pour ses hoirs, lesquelles elle luy assignera souffissamment et fera tant devers mondit seigneur le duc que il gréera et consentira, et se besoing est, fera de nouvel ladicte assignation, obligation et ypothecque sur la terre et seigneurie de Cassel. Et pour la fermeté de ladicte assignation et d'icelle garanties seront faictes et baillees à mondit seigneur Adolf lettres en la meilleur forme que on advisera, scellees du scel de mondit seigneur le duc et aussy de madicte dame la ducesse, y toutesfois entendu que mondit seigneur le duc ou ses hoirs et aussi madicte dame la ducesse pourront acquiter et descharger ladicte terre de Cassel de ladicte

rente de mil livres, parmy (1) baillant à madicte damoiselle Beatrix ou à ses hoirs à une fois ou plusieurs autres terres en Brabant, Flandres, Hollande ou Zeellande de la valleur desdits mil livres de rente à loyal prisee, en tousiours deduisant ladicte charge dudit Cassel, selon la valleur et portion d'icelles terres qui ainsy seront baillees à diverses fois, ou en baillant pour une fois la somme de quinze mil livres de xl gros monnaie de Flandres la livre, laquelle mondit seigneur Adolf se il la reçoit, et avant qu'elle chée en ses mains, sera tenu de promectre et soy obliger vaillablement et bailler bonne seurté sur ses terres et biens de icelle somme de xv^{m} livres emploiés en achat d'autres terres ou rentes perpetuelles pour madicte damoiselle Beatrix et pour ses hoirs, en telle maniere que se icelle madamoiselle Beatrix alloit de vie à trespas, sans hoirs de son corps, lesdits mil livres de rente perpetuelle ou terres achetees comme dit est, ou ladicte somme de xv^{m} livres ou ce qui en resteroit à emploier, retourneroit de plain droit aux vrays hoirs de madicte damoiselle, sans ce que mondit seigneur Adolf y iouist ou doye aucune chose demander ou retenir. Avant laquelle assignation desdits mil livres et mesmement avant que icelle damoiselle Beatrix ne ledit monseigneur Adolf en iouissoit, ne doivent ioir ne en prendre la possession madicte damoiselle Beatrix auctorisee comme il appartiendra, et aussi reverend pere en Dieu monseigneur Iacques de Portugal son frere, evesque d'Arras, ou procureur pour luy. Et aussi Iehan monseigneur de Portugal leur frere, et chacun d'eulx pour tant que toucher luy peult, feront transport et cession à mondit seigneur le duc et à madame la ducesse pour eulx et pour leurs hoirs, de semblable somme de

(1) *Parmy*, daarbij.

mil livres de quarante gros monnaie de Flandres la livre de rente perpetuelle, sur la part et portion que elle et mesdits seigneurs ses freres peuvent et doivent avoir des biens de feu mondit seigneur le duc de Coimbre leur pere, mesmement sur la rente que avoit mondit seigneur de Coimbre en son vivant sur le mont de Florence, pour lesdits mil livres de rente perpetuelle prendre et lever sur ledit mont de Florence et sur les autres biens dudit feu monseigneur de Coimbre par mondit seigneur le duc et par madicte dame la ducesse et par leurs hoirs perpetuellement et à tousiours, en la maniere qui s'ensuit, c'est assavoir: par madicte dame sa vie durant, et ou cas qu'elle deschargera ladicte terre de Cassel par paiant ladicte somme de xv^{m} livres ou par aultres terres à la valleur, pour en ce cas en ioir par elle ou en povoir disposer à son bon plaisir. Et se advenoit qu'elle ne deschargast ladicte terre de Cassel par aultres terres à la valleur, ou par paiant ladicte somme de xv^{m} livres, en ce cas vendera ledit transport de ladicte rente sur le mont de Florence et sur les autres biens dudit feu monseigneur de Coimbre apres le trespas d'elle à mondit seigneur le duc et à ses hoirs, saulf et reserve à mondit seigneur le duc et à ses hoirs, et pareillement à madicte dame la ducesse et à ses hoirs. Que se advenoit que ledit monseigneur Adolf alast de vie à trespas sans hoirs du mariaige de lui et de madicte damoiselle Beatrix, mondit seigneur le duc et sesdits hoirs, et aussi madicte dame la ducesse et ses hoirs ou celluy d'eulx à cui ladicte rente sur le mont de Florence appartiendra, pouront en ce cas acquiter et descharger ladicte terre de Cassel de ladicte charge de mil livres de rente perpetuelle devers madicte damoiselle ou ses hoirs, et aussy recouvrer d'eulx les ter-

res que à cause de ladicte terre de Cassel deschargier, leur auroient esté baillees et delivrees, parmy leur rendant les lettres du transport desdits mil livres de rente sur le mont Florence, ou en leur transportant et cedant de nouveh icelle rente sur ledit mont de Florence et sur les autres biens dudit feu monseigneur de Coimbre, ainsi que madicte damoiselle Beatrix ou ses hoirs choisiront pour le mieulx. Item et en oultre madicte dame la ducesse, du bon plaisir de mondit seigneur le duc, donra et transportera en faveur dudit mariaige à mondit seigneur Adolf et madicte damoiselle Beatrix pour eulx et pour leurs hoirs venu du mariaige d'eulx deux et pour aultres descendans d'iceulx hoirs en droicte ligne le viaige de la terre et seigneurie de Dreischor, ensemble ses appartenances, assises ou pays de Zeellandt, en l'isle de Schoewe. Lequel viaige doit escheoir et advenir à madicte dame la ducesse par don à elle fait par mondit seigneur le duc apres le trespas de madamoiselle Katherine de Cleves, viaigiere d'icelle terre, et fera tant devers mondit seigneur le duc que il donnera audit messire Adolf et à madamoiselle Beatrix, en faveur dudit mariaige, la proprieté et seigneurie d'icelle terre de Dreischor, pour en ioir par eulx et leurs hoirs qui viendront dudit mariaige et par de les descendans d'eulx en directe ligne, apres le trespas de madicte damoiselle Katherine de Cleves en telle prerogative, prééminence et auctorité que icelle damoiselle Katherine en ioit presentement et en a ioy iusques à present, saulf et reserve à mondit seigneur le duc et à ses successeurs contes et contesses de Zeellande, de povoir ravoir et recouvrer desdits monseigneur Adolf et madamoiselle Beatrix ou de sesdits hoirs ou aians cause ladicte terre et seigneurie de Drieschor et ses appartenances, en paiant pour

une fois la somme de quarante mil escus d'or du pris de quarante huyt gros monnaie de Flandres courant à present chacun escus, laquelle somme lesdits monseigneur Adolf et madamoiselle Beatrix ou leurs hoirs, procréez du mariaige d'eulx deux ou aultres descendans d'iceulx hoirs en ligne directe, auquel ladicte somme de xl^m escus seroit payee, seront tenuz icelle emploier entierement en aultres terres et seigneuries soubz telle qualité et condition comme dit est, de ladicte terre et seigneurie de Dreischor, c'est assavoir que se lesdits messire Adolf et madamoiselle Beatrix vont de vie à trespas sans hoirs procréé du mariaige d'eulx deux, ou leurs dits hoirs sans hoirs descendans de leur corps en directe ligne; en ce cas ladicte terre et seigneurie de Dreischor avecque les appartenances ou aultres terres que de ladicte somme desdits xl^m escus seroient rachetees comme dit est, retourneront de plain droit à mondit seigneur le duc ou à sesdits hoirs et successeurs, saulf toutte sortes que le survivant desdits monseigneur Adolf et madamoiselle Beatrix en ioira entierement sa vie durant. Et de ce ledit monseigneur Adolf ou ses hoirs bailleront bonne seurté et obligation souffissante en recevant par eulx ladicte somme de xl^m escuz. Item et pour ce que du vivant de madicte damoiselle Katherine de Cleves ledit monseigneur Adolf et madamoiselle Beatrix ne pourront ioir de ladicte terre et seigneurie de Dreischor, madicte dame la ducesse leur voulant pourveoir pour aider à entretenir ce pendant leur estat, leur permectra et accordera iouir par chacun an ledit mariaige parfait et icellui durant deux mil livres de xl gros de monnaie de Flandres la livre de provision annuelle durant la vie de madicte damoiselle Katherine de Cleves tant seullement; lesquelles deux mil livres elle leur assignera

bien et souffissament en la maniere qui s'ensuit, c'est assavoir: mil livres sur sadicte terre et seigneurie de Cassel et les autres mil livres sur ses terres et seigneuries de Chaucuis et aultres ou pays de Bourgoingne et desdictes assignations, elle leur fera baillier et delivrer lettres en la meilleure forme que l'on advisera, scellees de son scel et du scel de mondit seigneur le duc, par lesquelles lesdictes terres de Cassel, de Chaucuis et autres, sur lesquelles seront faictes lesdictes assignations, seront de ce bien et deuement obligees et ypothecquees. Item madicte dame la ducesse donra et delivera ausdits monseigneur Adolf et madamoiselle Beatrix tous draps d'or de soye et de laynne, pour leurs vestemens et habitz pour le iour de la solemnité des noepces, et avecq ce donra à madicte damoiselle sa niece quatre chambres, c'est assavoir: une de soye, deux de tapisserie et une de saiette, garnies et estoffees comme il appartient, avec deux cens marcs de vasselle d'argent. Item sera convenu et accordé par ce present traictie de mariaige, que se madicte damoiselle Beatrix survit mondit seigneur Adolf, elle sera et demourra douee de la ville et forteresse, terre et seigneurie dudit Ravestain et de touttes ses appartenances et appendences, ensemble de douze cens florins de Rin de rente perpetuelle, que doit monseigneur le duc de Cleves à mondit seigneur Adolf son frere, pour recompense de pareille somme de xij^{c} florins de Rin de rente, dont la terre et seigneurie de Uden est obligee et ypothecquee au sieur de Batembourg, comme pluseplain est contenu es lettres du partaige de mondit seigneur le duc de Cleves et mondit seigneur Adolf son frere, et generallement sera donee avecque ce que dit est de tout ce que ledit monseigneur Adolf tient de present, soient terres, seigneuries ou rentes

perpetuelles ou pays de Brabant, pour des choses dessusdictes et chacune d'icelles franches, quictes et deschargees de touttes charges, obligations et ypothecques, excepté des charges anciennes, plainement et paisiblement ioir comme douairiere sa vie durant, et de ce ledit monseigneur Adolf fera asseurer bien et deuement madicte damoiselle Beatrix devant ses hommes de fief et aultrement, ainsi qu'il appartient, et faire se doit selon l'usance et coustume du pays de Brabant, saulf et reserve pour les hoirs de mondit seigneur Adolf que ilz pourront, s'il leur plaist, descharger et acquicter dudit droit de douaire lesdictes terres et seigneuries de Ravestain et autres estans ou pays de Brabant, parmy baillant et assignant en forme et maniere de douaire à madicte damoiselle Beatrix la forteresse, terre et seigneurie de Winendal avecques touttes ses appartenances et appendences et aultres terres ou pays de Flandres qui pourront monter ensemble et parfaire en valleur autant que l'on trouveroit valloir par loyalle prisee lesdictes terres et seigneurie de Ravestain, ses appartenances et appendences, lesdits xij^{c} florins de Rin de rente et touttes aultres terres, seigneuries et rentes heritables que tient de present ledit monseigneur Adolf en Brabant, oultre et pardessus les charges et ypothecques anchiennes ou madicte damoiselle Beatrix, se mieulx luy plaist, sera douee de douaire coustumier et pourra choisir pour l'avoir ainsy que dit est dessus, ou le coustumier lequel que bon luy semblera. Item oudit cas que madicte damoiselle Beatrix survivra mondit seigneur Adolf, elle aura et prendra franchement, sans charge de paier aucunes debtes dudit monseigneur Adolf, tous les habillemens de sa personne, tant ioiaulx, atours, robbes, lesdictes quatre chambres garnies et estoffees et aultres choses servans pour sa per-

sonne, saulf que s'il y a enffans dudit mariaige, elle aura desdictes chambres l'une seullement, laquelle que elle vouldra choisir, garnie et estoffee comme dit est, et oultre plus aura, se bon lui semble, la moictié de tous les biens meubles qui demouront oudit cas par le trespas dudit monseigneur Adolf, par ainsy qu'elle sera tenue de paier la moictié des debtes d'icellui seigneur, faictes durant le mariaige d'eulx deux, et se elle ne veult avoir ladicte moictié desdits meubles, elle auera sesdits habillemens, chambres estoffees et garnies comme dit est, sans ce que elle soit tenue de paier aucunes desdictes debtes. Item et ou cas que mondit seigneur Adolf survivra madicte damoiselle Beatrix en ce cas tous les biens meubles procedés de luy et aussy ceulx qui seront du costé de madicte damoiselle Beatrix, dont elle n'aura disposé par ordonnance de derniere voulonté, demouront et appartiendront à mondit seigneur Adolf, saulf le droit qui aux hoirs yssus et procréez dudit mariaige, s'aucuns en y avoit, pourra selon la coustume du lieu competer et appartenir. Lequel traictie de mariaige en tous ses poins et articles cy dessus escrips, contenuz et declairez, nous duc et nous ducesse de caution que dessus et chacun de nous en tant que à chacun de nous peut touchier, avons eu et avons pour aggreable, ferme et estable, et le louons, ratiffions, aprouvons et confermons, promectant loyaulment nous duc et ducesse en parolles de prince et de princesse, et soubz l'obligation de tous noz biens et de noz hoirs presens et avenir, donner, consentir, transporter, delaisser, gréer, ratiffier, faire, parfaire et accomplir touttes les choses cy dessus oudit traictie transcriptes et chacune d'icelles, et que nous duc et ducesse, chacun de nous en son regard et en tant que à chacun de nous touche, sommes tenus

et devons donner, consentir, transporter et delaisser, gréer, ratifier, faire, parfaire et accomplir, sans faire ou venir, ne souffrir faire ou venir en quelque maniere que ce soit ou puist estre aves [?] ou pour le temps à venir à l'encontre des choses dessusdictes contenues oudit traictie ne d'aucunes d'icelles. Et nous conte de Charrolois, en tant que ce nous peult ou pourra touchier, avons consenti et consentons à tout ce que par mondit seigneur et par madicte dame est dit, consenti, promis, donné, transporté, delaissé, fait et acomply cy dessus pour le bien avanchement et conclusion dudit mariaige de nostre cousin et cousine, promectans en bonne foy de n'en iamais faire ou venir à l'encontre des choses ainsi faictes, promises, accordees et consenties par mondit seigneur et par madicte dame ne d'aucunes d'icelles, ain cois en tant que en nous est et que toucher nous peult et pourra, les voulons entretenir de point en point et tout selon ce que cy dessus sont declarees et escriptes. Et se ledit Adolf de Cleves et de la Marke, seigneur de Ravestain, congnois et confesse ledit traictie de mariaige et les choses declarees en la cedulle d'icellui traictie cy dessus incorporee et transcripte, avoir de ma part consenti et accordé, consens et accorde, promectant en bonne foy touttes et chacunes lesdictes choses declarees cy dessus, pourtant que touchier ne peult faire entretenir et acomplir de point en point, et tout selon ce que dessus icelles choses sont declarees et escriptes. En tesmoing de ce que dit est, nous duc et ducesse et nous conte de Charrolois avons fait mectre noz sceaulx à ces presentes et icelles signees de nostre main. Et je ledit Adolf de Cleves et de la Marke ay aussy fait mectre mon scel et icelles signees de ma main. Donné à Lille, le vj^e^ iour de May l'an de grace mil quatre cens

cincquante trois. *Ainsy signé dessoubz le ploy desdictes lettres:* PHELIPPE, YSABEL, CHARLES *et* ADOLF. *Et sur le ploy:* Par monseigneur le duc, I. MILOT. Par madame la ducesse, C. PIETERSONE. Par monseigneur le conte, R. PIPPE. Et par monseigneur Adolf de Cleves et de la Marke, I. SOILLOT.

Ceste copie est extraicte du registre des chartres tenu et reposant en la chambre des comptes à Lille, commenchant ou mois de Septembre en mille lxix, qui a esté collationné aux originelles lettres qui restent à icellui, folio viij^{xx}xiiij, le xvj^{e} iour de Fevrier xv^{c}xxvij, par moy

CARETTE.

N° 58.*a* 30 Junij 1466.

Voorwaardelijke pausselijke vergunning aan den abt van Bern, om goederen te Herpen te verkoopen.

(Oorspronkelijke perkamenten brief, gesterkt met twee gave uithangende zegels der kapitteldekens van 's Hertogenbosch en Hilvarenbeek in rood was, in het archief der abdij van Bern te Berlicum.)

De abt van Bern had aan den paus de vergunning gevraagd, om abdijgoederen, onder de gemeente Herpen gelegen, te verkoopen, daar dat godshuis door overstroomingen merkelijk geleden en in kommervollen staat geraakt was, en van die ver afgelegen goederen weinig genot had. Paulus II magtigt dien ten gevolge de dekens der kapittels van 's Hertogenbosch en Hilvarenbeek, om deswege een onderzoek in te stellen en naar bevinding van zaken te handelen, zoodanig echter dat de kooppenningen ten meesten voordeele zullen worden aangewend. De gemelde dekenen vidimeren die pausselijke bulle en

zenden dat stuk aan den abt, om zich verder daarnaar te regelen (1).

N° 60.a 24 November 1477.

Stichting van een beneficie in de kapel te Volkel, voor eene Vrijdagsche mis.

(Oorspronkelijke perkamenten brief, gesterkt met een uithangend zegel in groen was, berustende in de pastorij te Volkel.)

Wy DANIEL DIE GREVE, LUYBRECHT HERMANSS., CLAES GHYBEN SRIDDERSS. en. CLAES ROMBOUT CUYPERSS., scepenen in Uden, tuyghen in desen brieve, dat voer ons comen is Claes Ghyben Sridderss. voers. en. heeft opghedraghen der capellen op Volckel een stuck roglands, gheleghen op Volckel, beneven erffenis der capellen voers. aen die een syde en. beneven erffenis, [die] plach Wouter Aertss. toe te behoeren, aen die ander syde, scietende metten enen eynde op erffenis, [die] plach Iaus vanden Made toe te behoeren, en. metten anderen eynde op erffenis, [die] plach Ian Heynen toe te behoeren. En. Claes voers. heeft hier nae op beteghen tot behoef der capellen voers. Voert soe heeft Claes voers. gheloeft op hem en. op alle syn goet, dat hy heeft op datum des briefs

(1) Het schijnt dat de abdij van deze vergunning geen gebruik gemaakt heeft, aangezien zij in het bezit gebleven is der goederen te Herpen onder Schayk gelegen. Zie deswege de charters onder n° 147.

Daar deze voor de abdij hoogst belangrijke brief voor ons onderwerp slechts van een zeer ondergeschikt belang is, vergenoegen wij ons, ook om deszelfs uitvoerigheid, zullende wel 10 à 12 blz. druks beslaan, met deze inhoudsopgave, te meer daar wij de gegronde hoop koesteren, dat de tegenwoordige abt den wensch van alle liefhebbers van kerkelijke oudheden weldra zal bevredigen, om het aanzienlijk getal charters, nog onder zijn bereik zijnde, bij elkander uit te geven.

of namaels verkryghen mach, der capellen voerscr. dit stuck lands voers. te weren iaer en. dach teghen alle die ghene, die des te daghe en. te recht comen willen, en. alle voercomer, die daer van synre weghen op comen is of comen mach, ghehelyck af te doen. Mede eest te weten, dat Claes voers. dit stuck lands voers. der capellen voers. ghegeven en. opghedraghen heeft, als in behoef van eenre erfmissen, die men altyt des Vridachs voer dit lant en. voer meer renten, diemen hier by leggen sal, inder voers. capellen ten ewighen daghen doen sal, en. al sonder argelist. In orkonde des briefs bezeghelt metten zeghel ons schependoms van Uden. Ghegeven int iaer ons Heeren duysent vierhondert soeven en. tsoeventich, opten vierentwintichsten dach in Novembri der maent.

N° 60.*b* 3 Januarij 1479.

In de blijde inkomste van Maximiliaan komt als getuige voor »myn Heere van Ravensteyn, Stadthouder Generael" *der Nederlanden, namelijk Adolf van Kleef, heer van Ravestein.*

(*Luyster van Brabant,* dl. III, blz. 8.)

Gegeven in onse stadt van Brussele, den derden dach in Ianuario int iaer ons Heeren 1478.

—

N° 60.e 6 October 1479.

De hertog en hertogin van Braband vergunnen aan Adolf van Kleef, dat zijne heerlijkheid, Ravestein, Herpen en Uden, onzijdig kan blijven gedurende den Gelderschen oorlog.

(Gelijktijdige copie, berustende in het Kleefsch-Markisch archief te Dusseldorp, onder n° 1582 1/2 (1).)

By den hertoge van Oistryc, van Bourgoingnen, van Brabant, van Lymborch, van Luxemborch ende van Gheldre, grave van Vlaenderen, van Artois etc., allen onsen stadhoudere, capyteynen, eedelen, ridderen, schiltknapen, geselscapen van volke van wapen ende van ghescutte, ende allen anderen luyden van orlogen, bewarers ofte regiereres van onsen steden, sloten ende stercten, onsen hoghen schoutet van Tshertoghenbosch, schoutet van Kempelant, van Pedelant, van Maeslant, van Oisterwyc, ende allen anderen onsen richteren, iusticieren, officieren ende ondersaten, wien dese tegewoirdighe brieve gethoent sullen wordden, oft hoeren stedehouderen ende elken besonder, salut. Laten u weten, hoe dat onse wel gheminde ende getruwe neve heere Adolf van Cleve ende vander Marcke, heere van Ravestain, ons heeft doen opdoen ende te kennen geven, hoe dat syn huus, lant ende heerlicheit van Ravestein, gelegen tusschen onsen landt van Brabant ende onse lant van Gheldre, metgaders oic die ondersaten in denselve lande ende heerlicheit geseten, altyts durende

(1) In hetzelfde archief komt een brief voor, door Maximiliaan, als hertog van Bourgondie en Braband, onderteekend, aan het hoofd van den hoogen raad te ....., d.d. 14 October 1479. Volgens mededeeling van den heer LACOMBLET.

der veede, orlogen ende onleden hier voirtyts inden lande van Ghelre gehantiert, alsoe wel by wylen onsen lieven heere ende schoenvader hertoghe Kaerle saliger gedachten, als by ons, leech, stille ende neutrael geseten gebleven ende gehouden syn geweest, sonder der voirscreven veeden, onleden oft oirlogen hem enichsins te cronen ofte moeyen in eeniger manieren. Ende want onse voirscreven neve van Ravestein hem alsulx beduchtende is, dat dat bestant onlancx gemaict tusschen ons ende onse voirscreven lant van Gheldre niet onderhouden noch eghecne voirganck hebben en sal, mits welke syn voirscreven huus, heerlicheit ende ondersaten van Ravestein in grooter vreesen staen ende wesen souden, verbrant, beroeft ende ghedestrueert te werdden vanden eender zyden oft vander andere, ten ware dat hem by ons geconsenteert ende gewillekoert wordde, syn voirscreven huus, lant, heerlicheit ende ondersaten exempt ende neutrael te hebben ende stille te moeghen staen, soe dat hier voir tyts geweest heeft, ende hem hier af onse behoirlicke brieve te verleenen: soe eest dat wy om die goede yonste, die wy dragende syn toe onsen voirscreven neve, ende oic om getruwe dienst wille, die hy ons ende onse voirderen gedaen ende bewesen heeft, ende noch dagelicx doet ende bewyst in vele ende diverssche manieren, hebben geconsenteert ende ghewillekoert ende mits desen onsen brieve consenteren ende willekoeren, dat dat voirscreven huys, lant ende heerlicheit van Ravestein, mitsgaders allen den ondersaten dair onder geseten, voirtaen exempt ende neutrael wesen ende bliven solen van allen alsulken veeden ende oirlogen, als oprysen ende toecomen mochten tusschen ons ende onse voirscreven lande van Ghelre, sonder hem in eeniger manieren te moeyen oft te cronen ter eender syden ofter

ander, behouden dits dat vanden voirscreven huuse ende heerlicheide van Ravestein ons nochte den onsen egheen hynder ofte commer gedaen nochte bewesen en wordt. Ghebieden u hier omme ende bevelen seer ernstelic ende elken van u besonder, dat van desen onsen consente na den inhout deser onser brieve ghy doet ende laet onsen voirscreven neve van Ravestein syn huus, lant ende heerlicheit ende ondersaten voirscreven vredelic ende behoirelick gebruyken, sonder hem dairinne enigen stoot, commer, letsel oft ongerief te doen in eeniger manieren; want onsen uterlicken willen ende meynunghe is, dat dit aldus geschie; den overtreders van desen onsen bevele woude wy corrigieren na gelegenheyt der saken sonder verdrach. Ende want men dese tegewordighe onse brieve behouven mochte te verthoenen tot meer plaetsen, soe willen wy dat den vidimus ofte copie auctentick derselver alsulken macht toegegeven wordde als den principalen brieve. Gegeven in onser stede van Arie, den vj^ten^ dach van Octobri int iair ons Heeren duysent vier hondert negen ende tseventich. *Aldus getekent:* By mynen heere den hertoghe, I. DE LONGUEVILLE.

N° 60.*d* 22 Junij 1480.

In een diploma van Maximiliaan en Maria komt als getuige voor de heer van Ravestein (1).

(*Luyster van Brabant*, dl. III, blz. 17.)

Gegeven in onse voirsz. stadt van Bruessel, den xxij dagh van Iunio int iaer ons Heere duysent vierhondert ende tachentigh.

(1) Hier wordt Adolf van Kleef bedoeld, omtrent wien in den *Luyster*

N° 60.e 11 Augustus 1480.

De hertog en hertogin van Bourgondie en Braband gelasten hunne onderhoorigen, om stiptelijk de onzijdigheid te bewaren, welke zij aan het land van Ravestein gedurende den Gelderschen oorlog hadden verwaarborgd. Dit besluit werd genomen op eene klagte van den eigenaar dier heerlijkheid, dat de ingezetenen der stad en meijerij van 's Hertogenbosch deze onzijdigheid volstrekt niet eerbiedigden.

(Oorspronkelijk stuk, in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp, onder n° 1583 1/2, met een zegel (1).)

MAXIMILIAEN ende MARIE, bider gracien Goids hertogen van Oistryke, van Bourgoingnen, van Lothringen, van

van Brabant, dl III, blz. 49, nog het volgende voorkomt: »t'Gebeurde daer-en-tusschen op den 16. Februarii vanden jaere 1484., dat den Keyser Frederick met synen sone den Arts-Hertogh Maximiliaen ende allen de Ceurvorsten binnen Franckfurth sigh vergaderden, om te doen den keus van den Roomschen Koningh, waerom Maximiliaen, om dese landen in syn afwesen te gouverneren, stelde den Heere Adolph van Cleves, Heere van Ravesteyn ende Winnendael, Ridder van d'Ordre van't Gulde Vlies, Gouverneur van Nederlandt etc. per interim. Hy was sone van Adolph, Hertogh van Cleves, Grave van Marck, Heere van Ravesteyn, ende van Marie van Bourgoignien, suster van den Hertogh Philippus den goedertieren, ende hadde dese landen noch per interim ghegouverneert voor Maria van Bourgoignien, dochter van Carel den stouten, over de welcke hy veele jaeren momboir hadde geweest. Hy stierf in het jaer 1492., synde het 67 syns ouderdoms, ende light begravén in den choor vande P.P. Predick-heeren binnen Brussel." Blz. 48 wordt gemeld, dat de heer van Ravestein bij den doop van Philips den schoone, den 28 Julij 1478 in de hoofdkerk van Brugge, een der drie doopheffers was en den jongen prins eenen kostelijken degen vereerde. Zijn zoon Philips droeg de wassen kaars, terwijl vele andere groote personaadjen bij deze plegtigheid mede adsisteerden.

(1) In het gemelde archief komt een brief voor der regering van 's Her-

Brabant, van Lymborch, van Luxemborch ende van Gelre, greven van Vlaenderen, van Artois, van Bourgoingnen, palatinen van Henegouwe, van Hollant, van Zellant, van Namen ende van Zuytphen, mercgreven des heylichs rycs, heere ende vrouwe van Vrieslant, van Salins ende van Mechelen, onsen scoutheten vanden Bossche, Kempelant, Pedelant, Maeslant ende van Oisterwyck, ende voirt allen anderen onsen ende der smaelre heeren ambachteren, richteren ende officieren in onser stat ende meyerien vanden Bossche voirscreven geseten, oft hueren stedehouderen, den yersten van onsen gesworenen boden, geordineert om te exploicteren in onsen landen van Brabant, oft anderen onsen officier, dien dat aengaen mach oft moegen sal, hierop versocht, salut Van wegen ons liefs neven ende getruwen des heren van Ravesteyn etc. is ons gethoent geweest, hoe al eest soe dat wy by anderen onsen opennen brieven in formen van placcate gegeven vj dage in Octobri int iair mccccIxxix, ende den redenen dair inne begrepen, den voirscreven onsen neve gewillecoret ende geconsenteert hebben gehadt, dat duerende den oirlogen, die wy vuytstaende hebben tegen die ingesetenen onss lants van Gelre, onse ongehorsame ondersaten, tvoirscreven lant van Ravestein ende die ingesetenen desselfs souden syn ende moegen bliven neutrael ende hen der voirscreven orlogen eghenssins dorven oft moeten aendragen, oft oick vuyt saken van dien lyden enich ongerief, schade oft achterdeel, gelyc die voirscreven brieve dat breeder inhouden ende begrypen, ende van welken die tenue van woirde to woirde hiernae volght ende is aldus:

togenbosch aan den heer van Ravestein, wegens het schenden der neutraliteit, van den jare 1480.

By den hertoge van Oistryc,..... By mynen heere den hertoghe, I. DE LONGUEVILLE (1).

Desen niettegenstaende soe syn corts na den voirscreven consente eenige ruyteren opgeset, alsoe wel byde ingesetene onser voirscreven stad vanden Bossche, alse by anderen inder voirscreven meyerien geseten, tot meer stonden gecomen tot bynnen den voirscreven lande van Ravestein, ende hebben den voirscreven ingesetenen aldair, alsoe neutrael synde, afgenomen ende gerooft huere beesten ende andere goeden hen toebehoerende, ja dat meer ende quader is, hebben de voirscreven ruteren oft dmeeste deel van dien nu onlanx int vertrecken uyter voirscreven stad ende meyerien vanden Bossche ende int nemen van hueren wegen ten voirscreven lande van Gelre waert aene, ende sonderlinghe int trecken voor den Grave, hen gevordert neder te slaen int voirscreven lant van Ravestein, aldair te logeren, huere voeder te nemen ende den voirscreven ingeseten, die seere arme ende scamele luden syn, af te rooven ende te ontkeeren al tgene des hen moegelyc oft doenlyc geweest heeft. Ende dieselve ruteren, die nu ter tyt liggen voere die voirscreven stat vanden Grave, pynen boven desen noch dagelycx huere gaen keeren ende leysten te nemen doere ende inden voirscreven lande van Ravestein, die huyse aldair verbrandende, eenige vanden selven huysen ter needer worpen, die vruchten, beesten ende andere haeffelyke goeden den voirscreven ingeseten toebehoerende, nemende, die mit hen vuerende ende anderssins aldair sulken fortsse ende gewout doende, dat nyemant dergelycke meer gesien en heeft, ende noch myn noch meer dan als oft sy openbaere vyanden des lants

(1) Deze brief is reeds afgedrukt onder nº 60c, blz 681-683.

waeren, ende dit al ten grooten hynder, schaden ende achterdeele vanden voirscreven onsen neve van Ravestein ende der voirscreven synre ingeseten, alsoe hy seeght, ons dairom biddende om provisie: soe eest dat wy desen aengesien, willende den voirscreven onsen neve van Ravestein d'effect vanden voirscreven onsen anderen oopenen brieven, boven geincorporeert, onderhouden, ende tegen die forme ende tenue derselver niet gedaen oft voirtgekeert hebben in eeniger wys, u ontbieden ende bevelen, dat ghy ten versueke desselfs onss neven treckt byde voirscreven vanden Bossche ende anderen inder voirscreven meyerien geseten, dient behoirt, ende ghy van wegen desselfs onss neven versocht sult wesen, hen doende expres bevel van onsen wegen, op sekere groote penen jegen ons te verbueren, dat sy huere voirscreven ruteren ende andere persoenen by hen opgeset oft te settene in dien hebben, als dat sy van nu voirtane hen verdragen uyt saken vander voirscreven neutraliteyt oft anders, in wat manieren dat het sy, den voirscreven ingesetenen des lands van Ravestein voirscreven, het sy int gaen, keeren oft leysten, meer eenige schade, fortse oft gewoudt aen te doen ende denselven ingesetenen yet vanden hueren te ontkeeren, maer int nemen, het sy voeder voere huere peerde, spyse oft dranck voere huere persoenen, die dair af soe vernuegen, als dat sy des moegen te vreden syn, ende voirts u informeret oft wel ende behoirlyc informeren doet van allen den forthsen, gewaulden, scaden ende ongerieven byden voirscreven ruteren gedaen inden voirscreven lande van Ravestein up onsen voirscreven neve ende ondersaten syndert den dach der daten onser brieve van placquaet hier voren geruert, ende uwe voirscreven informatie ons oft onsen lieven ende getruwen cancellier ende raidsluden van

Brabant overseyndt, toegesloten ende besegelt soe dat behoirt, om in tyden ende wylen die oversien synde, den voirscreven onsen neve ende syn voirscreven ingesetenen sulken reparatie ende restitutie dairaf te doene geschien, alst behoeren sal. Den voirscreven onsen cancellier ende raidsluden oic overscreven tghenen, des ghy anderssins in dit stuck gedaen sult hebben, om hem dairnae te moegen richten ende den voirscreven onsen neve andere ende breedere provisie te verleenen, op dats van noode sy, nae gelegentheit der saken; want ons alsoe gelieft. Gegeven elve dage in Oighste int iair onss Heeren duysent vierhondert ende tachtentich.

By mynen heere den hertoge ende mynre vrouwen der hertoginnen, ter relacien vanden raide,

I. MEERBEKE.

N° 61.a 17 Sept. 1486 — 16 Sept. 1487.

Rekening der ontvangsten en uitgaven van het land van Ravestein van St. Lambert 1486 *tot St. Lambert* 1487.

(Oorspronkelijke »rekenynghe Ian Ducroeux, rentmeyster der lande van Ravesteyn, van Herpen en. van Uden," berustende in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp (1).)

Ontvanget.

(De ontvangsten worden berekend in goudguldens van 29 stuivers het stuk, de stuiver tegen 13 1/2 Bossche plakken.)

Erfrenten te Herpen

Erfcijnsen te Herpen, Velp, Maasland en Ravestein, de huisganzen daaronder gerekend . . . . . *f* 104 - 22 - 6.

(1) Dit is de oudste rekening, die van de heerlijkheid te Dusseldorp

282½ cijnshoenderen, het paar verkocht voor 1½ st. *f* 7 - 8¾ - 0.

Erfpachten in de voornoemde landen, verschijnende op St. Martensdag . . . . . *f* 3½ - 12½ - 1½.

168 cijnskapuinen, verkocht tegen 1½ st. het paar, *f* 8 - 20 - 0.

Erfpachten, verschijnende op Kersavond. *f* 2 - 16 - 9.

Erfpacht, verschijnende voor de helft op Kersmis en voor de andere helft met St. Jan. . . . *f* 28 - 1 - 4½.

Erfpacht der hoeve te Ravestein, verschijnende als boven. . . . . *f* 8 - 23 - 5.

Erfpacht, verschijnende met Lichtmis . *f* 3 - 6 - 10.

Erfpacht van landen, die vroeger verhuurd werden, maar sedert 1461 erfelijk uitgegeven zijn, met de verpligting, om drie dijkvakken, ter gezamenlijke lengte van 52

overgebleven is, en bevat 55 folia. Geene oorkonden geven gelegenheid, om een' dieperen blik te slaan in de inwendige geschiedenis onzer vaderen, dan de jaarlijksche rekeningen. Uit dien hoofde zullen wij met alle beknoptheid eene analyse van dit belangrijk stuk geven.

Om eene juiste vergelijking te kunnen maken wegens de prijzen, in deze rekening uitgedrukt, behooren wij met de innerlijke waarde der Rijnsche goudguldens, stuivers en plakken bekend te zijn. De Duitsche goudgulden woog 2 engels en 4 azen stijf van 18 karaats 4 grein fijn gouds: elke gulden bevatte dus 52 azen zuiver goud. Het Nederlandsch tienguldenstuk weegt 140 azen van $^{900}/_{1000}$ fijn goud: alzoo bevat dat goudstuk 126 azen zuiver goud. Elke Rijngulden is dus thans waardig 4,12½ gulden, berekend tegen den gouden Willem. In de ontvangst werd elke gulden gesteld op 20 stuivers, weshalve elke stuiver ruim 14 cents waardig was: een Bossche plak was dus bijna 1 cent. Zie over de Bossche plakken het *verslag* van den bibliothecaris, uitgebragt in de algemeene vergadering van het Noord-Brabandsch Genootschap van 1843, en in de *Handelingen* van dat jaar afgedrukt. Mogten penningkundigen die Bossche pasmunt of payement kunnen terugvinden! In een' perkamenten brief, d.d. 1487, lees ik: *«alsulcken vyer pondt gemeynde munten Bosch gelts.»* Waarom zou men zoo dikwijls van Bosch geld lezen, als die munt nimmer bestaan had?

roeden, te onderhouden . . . . . *f* 8 - 11½ - 0.

Erfpacht van landen te Herpen . . *f* 9 - 3 - 0.

Erfpacht van landen te Herpen. . . *f* 5½ - 10½ - 0.

24 pont olij, ten laste van den olijmolen te Herpen, verkocht voor . . . . . *f* 0 - 12 - 0.

Abdij van Bern eene rente, »diemen heyt hondgelt." *f* 5½ - 10½ - 0.

Erfpacht van eenen kamp te Huisseling en twee stukken lands »op die Meer" aldaar; bij het uitgeven van welke landen in erfpacht, in 1470, bedongen werd, dat door den erfpachthouder twee roeden dijk zouden worden onderhouden . . . . . *f* 7 - 3¼ - 0.

Summa 204 Rgl. 2½ st. 9 pl.

Erfrenten binnen het kerspel van Uden.

Erfcijns te Uden . . . . . *f* 48 - 8 - 11.

162 cijnshoenderen, verkocht het paar voor 1½ st. *f* 4 - 5½ - 0.

De ingezetenen van Uden betalen jaarlijks voor het doen bewaken van het kasteel te Ravestein . . *f* 4 - 8½ - 5.

16 cijnskapuinen, verkocht voor 1½ st. het stuk. *f* 0 - 24 - 0.

Erfpacht. . . . . *f* 0 - 28 - 2.

1 pond was . . . . . *f* 0 - 2¾ - 0.

262½ voeder turf, die zij jaarlijks leveren ten behoeve des kasteels van Ravestein. Deze turf is in de stad verkocht tegen 4 st. 1 oort het voeder. . *f* 38 - 13⅜ - 0.

Summa 97 Rgl. 3 st. 9½ pl.

Inkomsten der burg te Uden, onlangs den heere van Ravestein aangekomen.

Erfpacht van drie hofsteden bij de burg.
f 4½ - 11¼ - 0.

Erfpacht van den hoogen beemd, in de burg gelegen.
f 6 - 0 - 0.

Erfpacht van een stuk beemd, »Mogghen beemtken" genaamd, in de burg. . . . . *f* 1½ - 0 - 0.

Erfpacht van een stuk beemd in de burg, »Haupvelken" genaamd . . . . . *f* 1 - 0 - 0.

Erfpacht van een' olijmolen, dezelve burg toebehoorende, »en. die voertyts in deser borch ghestaen heeft en. biden water ghegaen heeft;..... die welcke olymoelen, mids ghebreck van water, om datmen daer altyt niet water en hadde, om die te orbaren, wt deser borch ghetoghen is, en. is ghemaeckt om metten peerden te orbaren."
f 5 - 5 - 0.

Summa 18 Rgl. 16 st. 1 oort.

Inkomsten uit goederen tot dezelfde burg behoorende.

Pacht van een stuk beemd in de burg gelegen, genoemd de »Smedebeemt," in erfpacht uitgegeven, onder beding, van de sloten langs den voors. beemd en de eene zijde van het Rijbroek en Eeusel op te graven en te onderhouden, en met elzen pootsel te beplanten *f* 5 - 21¼ - 0.

Pacht van een stuk beemd in de burg, »Heyn Rombouts beemt" genoemd . . . . . *f* 3 - 3 - 0.

Pacht van »Ian Grietenss. beemt." . . *f* 2 - ½ - 0.

Pacht van »Ian Grietenss. beemt." . . *f* 2 - ½ - 0.

Pacht van »Katherinen beemt." . . . . *f* 4 - 7½ - 0.

Pacht van »dat groet Eeusel." . . . . *f* 5 - 17 - 0.

Pacht van »Loevis kempken". . . . *f* 2½ - 11½ - 0.

Pacht van den »borch berch metten graften tusschen die twee hecken." . . . . . *f* 0 - 18 - 0.

Summa 26 Rgl. 6 st. 3 oort.

Jaarpachten van tollen, accijnsen, waranden, molens, visscherijen enz. in het land van Ravestein en Herpen.

Pacht van den Maastol te Ravestein. *f* 165 - 15 - 0.

In dezen post wordt gemeld, dat er jaarlijks drie markten plaats hadden, elk zes weken lang. Bij oorlog, als de Maas onveilig mogt wezen voor kooplieden en goederen, behoefde men de pacht slechts te voldoen na gelang de ontvangsten, onder eede op te geven.

Pacht van den landtol in het land van Ravestein en Herpen . . . . . *f* 21 - 0 - 0.

Pacht van den tol voor de Paaschmarkt, St. Jansmarkt en St. Lambertsavondmarkt . . . . . *f* 2¼ - 6 - 0.

Pacht van den bieraccijns voor Ravestein, Herpen en Maasland . . . . . *f* 24 - 0 - 0.

Pacht van den wijnaccijns. . . . . *f* 1 - 4 - 0.

Pacht der warande van konijnen en veldhoenderen, mits dat de pachter de warande in goeden staat behoude: van de geldboeten op het ongeoorloofd jagen en vangen in de warande vallende, zal hij de eene en de heer de andere helft genieten . . . . . *f* 17 - 0 - 0.

Pacht van den wind- en rosmolen te Ravestein. De molenaar zorgt voor het onderhoud, doch de rentmeester levert hem tijdig de noodige steen, hout en ijzer. De oversteen van den windmolen was bij het ingaan der pacht 17½ duim dik: de molenaar betaalt voor elken duim slijtagie 1½ goudgulden . . . . . *f* 48 - 8 - 0.

Pacht van den wind- en rosmolen te Herpen voor een half jaar. De voorwaarden als boven. . . *f* 10 - 0 - 0.

Pacht als boven voor het tweede half jaar.

f 10 - 0 - 0.

De wind- en rosmolen hadden zeer veel herstellingen noodig, waartoe met den pachter de voorwaarden bedongen werden. Behalve eene som in geld; moest de molenaar nog 64 Bossche mudden rogge opbrengen.

Pacht der visscherij in de putten te Herpen.

f 3 - 13 - 0.

Pacht der visscherij te Velp. Pachter is: »here Claes, pastoer tot Velp". . . . . *f* 2 - 0 - 0.

Pacht der visscherij in den Regenwiel, Kabortswiel en Kerkwiel . . . . . *f* 1 - 11 - 0.

Pacht van het veer op de Maas te Ravestein. De rentmeester zal het materieel en de pachter de arbeidsloonen betalen, die noodig mogten zijn tot herstel der veerschepen . . . . . *f* 8½ - 0 - 0.

Summa 314½ Rgl 6 st. 1 oort.

Tol, accijnsen, waranden en molen in het kerspel van Uden.

Markttol in Maart en Augustus. . *f* 13 - 4½ - 4½.

Pacht van den bieraccijns . . . . *f* 25½ - 0 - 0.

Pacht der warande van konijnen en veldhoenderen. De voorwaarden zijn dezelfde, als die wij onder Ravestein opgegeven hebben: *f* 25 en 76 mud rogge, Bossche maat.

Pacht van den wind- en rosmolen. . . *f* 39 - 0 - 0.

De voorwaarden, als bij Ravestein. De eene wordt de oude, de andere de nieuwe molen genoemd

Summa 102½ Rgl. 4½ st. 4½ pl.

Smaltienden in het land van Ravestein en Herpen.

Pacht der vlastiende te Herpen . . . f 3¼ - 0 - 0.
Pacht der zwermtiende te Herpen. . f 4 - 18 - 0.
Pacht der lammertiende te Herpen . f 16 - 13⅝ - 0.
Pacht der tiende van varkens en ganzen.
f 2 - 2 - 0.
Pacht der smaltiende te Huisseling. f 0 - 25 - 0.
Pacht der smaltiende te Deurne. . . f 0 - 31 - 0.
Pacht der smaltiende te Velp. . . . f 2 - 0 - 0.

Summa 30¼ Rgl. 2 st. 2½ oort.

Smaltienden in het kerspel Uden.

Pacht der lammertiende . . . . . f 28 - 12½ - 0.
Pacht der zwermtiende. . . . . f 12 - 22 - 0.
Pacht der vlastiende. . . . . f 5 - 15 - 0.
Pacht der vlastiende te Boekel . . . f 2 - 12½ - 0.
Pacht der tiende van varkens en ganzen.
f 2 - 17 - 0.

Summa 51½ Rgl. 6½ st.

Korentienden in het land van Ravestein en Herpen.

Pacht der tiende »vanden Sceetken." f 15½ - 0 - 0.
Pacht der havertiende te Herpen . . f 20 - 19 - 4½
Pacht der »Riebroecx thiende" . . . f 5½ - 9 - 9.
Pacht der »Scedoncxsche thiende" . f 24 - 0 - 0.
Pacht der Huisselingsche tiende. . . f 6 - 0 - 0.
Pacht der »Bruelthiende." . . . . . f 1 - 0 - 0.
Pacht der Deurnsche tiende . . . . . f 25 - 0 - 0.
Pacht der »Luysbroecx thiende." . . f 6 - 0 - 0.

Pacht der tiende »vanden omhencsel.". *f* 12 - 0 - 0.
Summa 116 Rgl.

Pachten van landerijen in de landen van Ravestein en Herpen.

Pacht van den Middelwaard . . . . . *f* 11¾ - 0 - 0.

Pacht van den grooten kamp aan den dijk. Voorwaarden: de drie eerste jaren van den pachttijd mag hij bezaaid, doch de drie laatste moet hij beweid worden; de kamp moet beheind en besloten bij het uitgaan der pacht worden overgeleverd; ook moet de pachter 4½ roede dijk onderhouden, behalve bij dijkbreuk door de Maas.
f 13 - 10 - 0.

Pacht van den »Proestkamp." Voorwaarden: 1½ roede dijk te onderhouden; bij het uitgaan der zesjarige pacht moet de kamp, met tuinwerk en rijs besloten en omheind, worden overgeleverd . . . . . *f* 9 - 0 - 0.

Pacht van »Ioffrou Marien kamp," met het onderhoud van 2 roeden dijk. . . . . *f* 10 - 0 - 0.

Pacht van den »hoghen Hoykamp," met 2 roeden dijk beneden den wiel. . . . . *f* 8 - 0 - 0.

Pacht van den »leghen Hoykamp," met 2 roeden dijk.
f 10⅜ - 0 - 0.

Pacht van 8 hont land in twee perceelen in de oude beemden, met 1 roede dijk »beneden die stat van Ravensteyn.". . . . . *f* 2¼ - 0 - 0.

Pacht van »myns heren hof aenden dyck," met 1 roede dijk . . . . . *f* 1½ - 12 - 0.

Pacht der hooge hofstad te Huisseling, genaamd »Grobben hostat," met 1 roede dijk . . . . . *f* 3 - 0 - 0.

Pacht van den »Langecker," met 1 roede dijk.
f 4 - 12 - 0.

Pacht van eene hofstad te Huisseling en eene kleine hofstad daarbij, met 1 roede dijk . . . . . *f* 3 - 6½ - 0.

Pacht van een stuk land, genaamd »die Eersbyll," met 3½ roede dijk . . . . . *f* 0 - 14 - 0.

Pacht van een klein stuk uiterdijk te Nederlangel; maar daar de Maas bijna het geheele stuk weggenomen heeft, wordt dit opgegeven voor memorie.

Pacht van een stuk land, genaamd het »Mentfelt," met 2 roeden dijk . . . . . *f* 4½ - 5½ - 0.

Pacht van eenen kamp bij Haren in het »Ghenseler," met 1 roede dijk . . . . . *f* 3 - 0 - 0.

Pacht van eenen anderen kamp in het »Ghenseler," met 1 roede dijk . . . . . *f* 2¼ - 0 - 0.

Pacht van twee stukken land op »Deventerham." *f* 0 - 15 - 0.

Pacht van den »Boterecker". . . . . *f* 0 - 12 - 0.

Pacht van ½ morgen in »sunte Vincencius lant." *f* 0 - 9 - 0.

Pacht van een stuk land, den »Zelen" genaamd. *f* 0 - 22 - 0.

Pacht van den »Loexberch." . . . . . *f* 3½ - 0 - 0.

Pacht van den »Gheer," voor de deur van den pachter gelegen, met ½ roede dijk . . . . . *f* 0 - 15 - 0.

Pacht van de »Langelre weyde," met ½ roede dijk. *f* 0 - 34 - 0.

Pacht van twee stukken land in den »Bruel." *f* 0 - 36 - 0.

Pacht van »sunte Vincencius lant int Werleken." *f* 0 - 36 - 0.

Pacht van de Herfsche weide en der Harensche steeg, met 1 roede dijk . . . . . *f* 2¼ - 6 - 0.

Pacht van de »Haerbeemt". . . . . *f* 2 - 6 - 0.

Pacht van den Zegkamp . . . . . *f* 9¾ - 0 - 0.
Pacht van den »Snyers beemt," met 68 voet dijk.
f 2 - 0 - 0.
Paeht van den Haverkamp, met 4 roeden 22 voet dijk.
f 6⅜ - 0 - 0.
Pacht van ½ morgen land in de oude beemden.
f 1 - 0 - 0.
Pacht van 2 hont land in de oude beemden.
f 0 - 18 - 0.
Pacht van den »Bieskamp naest die Buenre," met 2 roeden dijk . . . . . *f* 3⅜ - 0 - 0.
Pacht van den anderen Bieskamp, met 12½ roede dijk.
f 3½ - 0 - 0.
Pacht van het »Ryelant" . . . . . *f* 0 - 5 - 0.
Pacht van den »Pael." . . . . . *f* 0 - 15 - 0.
Pacht van den »Erwertham," met 1 roede dijk.
f 0 - 10 - 0.
Pacht van een klein stuk land. . . . . *f* 0 - 2¼ - 0.
Pacht van de »lange Elsen," met 22½ roede dijk.
f 13 - 0 - 0.
Pacht van de »korte Elsen," met 5½ roede dijk.
f 2 - 0 - 0.
Pacht van twee stukken land te Overlangel, met 13 voet dijk . . . . . *f* 0 - 7 - 0.
Pacht der weide achter den steenoven, doch in gebruik bij den drossaard, en dus voor memorie, gelijk ook nog andere perceelen zijn uitgetrokken, die in 1460 verkocht waren.

Summa 164 Rgl. 27½ st. 2½ pl.

Verkoop van rogge, garst en haver.

Verkocht 42 mud 7 sesteren rogge, Bossche maat, aan

een' koopman te 's Hertogenbosch, elk mud tegen 4 Rgl. van 29 st. het stuk . . . . . f 118 - 8 - 0.

Verkocht 17 mud rogge, tegen 3 Rgl. 13 st. het mud, aan een' Bosch koopman. (De gulden gerekend tegen 20 stuivers, gelijk ook vervolgens.) . . . . . f 42 - 23 - 0.

214 mud rogge, tegen 3 Rgl. 12 st. . f 531 - 9 - 0.

28 mud 2 sester rogge, tegen 3 Rgl. 15. st. f 73 - 1¾ - 0.

16 mud rogge, die men te Ravestein op den zolder gedaan en bij kleine partijen verkocht heeft tegen 3 Rgl. 13 st. . . . . f 40 - 8 - 0.

17 mud rogge verkocht als boven, tegen 3 Rgl. 18 st. f 45 - 21 - 0.

25 mud 2 sester rogge, tegen 3 Rgl. 12 st. het mud, aan ingezetenen van Herpen bij partijen verkocht. f 62 - 20 - 0.

21 mud rogge, tegen 3 Rgl. 16 st. het mud. f 55 - 1 - 0.

19½ mud rogge, tegen 4½ Rgl. het mud. f 60 - 15 - 0.

47 mud 1 sester rogge, tegen 3 Rgl. 12 st. het mud. f 104 - 17 - 0.

36 mud rogge, tegen 3 Rgl. 16 st. het mud. f 94 - 10 - 0.

36 mud rogge, tegen 4½ Rgl. het mud. f 96 - 6 - 0.

2 mud 9 vat garst, Herpensche maat, tegen 36 st. het mud . . . . . f 3 - 5¼ - 0.

½ mud haver, Herpensche maat. . . . f 0 - 9 - 0.

Summa 1328 Rgl. 9 st.

»*Ander ontfanck van heergheweyden ende leenrechten mynen voers. here toebehoerende en. verschenen bynnen den tyde deser rekenynghen.*

»Van Ian van Lyt Henricxss., die by opdracht ende overgheven Heymerick Snavels te lene ontfanghen heeft die thiende tot Overlanghel met hoeren toebehoer, in alle der maten ghelyck Heymerick voers. die te leene haldende was vanden hove en. heerlycheyden slands van Ravensteyn. En. Ian van Lyt voers. heeft hier af ghedaen mynen ghenedigen here voers. hulde en. eede van trouwen, ghelyck een goet leenman sinen gherechten leenhere sculdich is te doen. Daer om hier af ontfanghen, alzoe ghewoenlyck is" . . . . . *f* 1½ - 0 - 0.

›*Ander ontfanck van koermeden* (1), *ghevallen en. verschenen mynen voers. here bynnen den iaer en. tyde deser rekenynghen.*

»Van Ian Snavel, inwynre der koermeden myns voers. heren, comende van doet van wylen Aelbrecht van Os

(1) *Koermeden.* »Het is bekend, dat oudtijds alle vreemdelingen en onecht geborenen, of bastaarden, volschuldige eigenhoorigen (*homines proprii, servi*) van den koning of den keizer geacht werden, en later van die vorsten, welke zich ieder in hun gebied den koningsban of het hoogste regtsgebied, de landvorstelijke hoogheid, toegeëigend hadden. Hieruit volgt, dat de laatsten, en daaronder ook onze heer, zich op de nalatenschap dier vreemdelingen en bastaarden hetzelfde regt toekende, hetwelk ieder heer op de nalatenschap zijner eigenhoorigen gerekend werd te hebben. In lateren tijd deden zij afstand van dat regt op de gansche nalatenschap, zoo van sommige *servile* personen, als van die vreemdelingen en onecht geborenen, welke afstammelingen nalieten; zich vergenoegende met de doode hand, die dan door de erfgenamen, met het beste stuk uit de nagelaten gereede goederen (de *keur* of *keurmeede* genoemd), soms bestaande in het beste stuk vee (beste hoofd, *meilleur catel*), afgekocht werd, terwijl nog vaak de naam van *doode hand,* ter aanduiding van dit regt,

van Loer, dat beste havelycke katheel nae hem ghebleven, een koe, die vercocht is gheweest tot profyt myns voers. heren, om . . . . . *f* 3 - 3 - 0.

»Van Ian Snavel voers., comende van doet van wylen Lambrecht Iacob Diricxs. huysvrou, boden dochter van Menle was op Scaywyck, dat beste havelike katheel nae hoer gebleven, een peert, dat vercocht is gheweest tot profyt myns voers. heren, om . . . . . *f* 3½ - 0 - 0.

»Van Ian Snavel voers., comende van doet van wylen Gielis Lysbeth Lemmens dochter, was op Zeelant, dat beste havelycke katheel nae hoer ghebleven, een koe, die vercocht is gheweest tot profyt myns voers. heren, om *f* 3½ - 0 - 0.

»Van Ian Snavel voers., comende van doet van wylen Goert Henrick Smedss. tot Ravensteyn, dat beste havelycke katheel nae hem ghebleven, een peert, dat vercocht is gheweest tot profyt myns voers. heren, om . . *f* 4 - 0 - 0.

»Van Rombout Goert Broeckmanss. tot Batenborch, die by sinen levenden lyve aen mynen ghenedigen here voers. af ghekocht heeft alsulcke koermede, alsmen nae synre doet van sinen persoen hebben en. ontfanghen solde, alzoe dat blyckt biden brieven, die myn voers. here hem daer op verleent heeft, daer af die copye autentyck hier over ghegeven is gheweest; van welcker koermeden men met hem overcomen is om v Rynsgulden tot xx st. den gulden, die belopen tot gouwen Rynsgulden van xxix st. tstuck . . . . . *f* 3 - 13 - 0."

Summa 17 Rgl. 16 st.

in gebruik bleef." Over het regt van doode hand en keurmeede, zie men Raepsaet, *Oeuvres complètes*, t. V, p. 26; Van der Spiegel, *Oorspr. der Vaderl. Regten*, hoofdst. IV; Schrassert, *Codex*, bl. 496; Racer, *Overijss. Gedenkst.*, dl. III, bl. 255, 256; Bondam, afd. II, nº 132, en vooral Nijhoff, *Gedenkw.*, dl. I, bl. 294, van wien deze noot.

»*Ander ontfanck van eenre beeden mynen voers. here gheconsenteert en. geloeft bynnen sinen voers. lande van Ravensteyn, Herpen en. Uden, in manieren alzoe hiernae bescreven volgt:*

»Die ondersaten des voers. lands van Ravensteyn, Herpen en. Uden hebben mynen voers. here gheconsenteert omtrent leste in Aprille a° [1400] lxxxvj te gheven en. te betalen een bede van een en. twintich hondert Rynsgulden tot xx st. den gulden, te betalen tot vier termynen, te weten op sunte Peters dach ad cathedram daer naest volgende inden iaer [1400] lxxxvij seshondert Rynsgulden. Item opten voers. sunte Peters dach inden iaer [1400] lxxxviij vyfhondert Rynsgulden. Item opten voers. sunte Peters dach inden iaer [1400] lxxxix vyfhondert Rynsgulden. Item noch opten voers. sunte Peters dach inden iaer [1400] xc oeck vyfhondert Rynsgulden, ten pryse voers.; behoudelyck dat myn ghenedige ionge here here Philips van Ravensteyn vanden iersten pennynghen hieraf comende, hebben sal voer een peert hondert Rynsgulden, en. myns voers. heren dieneren en. amptluyden slands van Ravensteyn, voer zekeren kosten, die sy ghedaen hebben tot des voers lands behoef, twee hondert Rynsgulden munten voers. Daerom hier voer den voers. iersten termyn van deser beeden, verschenen opten voers. sunte Peters dach a° [1400] lxxxvij, die voers. driehondert Rynsgulden afghetoghen, soe blyft mynen voers. here hier noch driehondert Rynsgulden tot xx stuyv. den gulden, die belopen tot gouwen Rynsgulden van xxix st. tstuck, te samen totter sommen van". . *f* 206 - 26 - 0.

Buitengewone baten.

Van den molenaar van Herpen, voor het afslijten van den loopenden molensteen, twee duim in drie jaren.
f 3 - 0 - 0.

De rentmeester is nog 52250 steen schuldig, welke in 1482 gebakken zijn, waarvan in de werken van den heer 700, door de burgemeesteren der stad Ravestein, om de poorten en muren te herstellen, 3600 zijn gebezigd, en aan zekeren smid, op last van den heer, 48950 geleverd, tegen 21 st. het duizend . . . . . *f* 32 - 15 - 0.

Summa 35 Rgl. 15 st

Ontvangst uit landen te Nifterik gelegen, door den heer in 1480 *aangekocht.*

Pacht eener hofstad en boomgaard, met dijk bezwaard.
f 9 - 9 - 0.

Pacht van vijf morgen land. . . . . *f* 3 - 17 - 0.

Summa 12 Rgl. 26 st.

Totale som der ontvangsten 2709 Rgl. 4 st.

Uitgaven.

(In uitgaaf is de goudgulden gerekend op 20 stuivers (1) en de stuiver op $13^1/_2$ Bossche plak.)

Van erfrenten.

»Here Loeuis van Langhel, priester, cappellaen vander capellen tot Ravensteyn, die somme van xvj Rynsgulden,

(1) Het is opmerkelijk, dat de goudgulden in den ontvangst gerekend werd tegen 29, en in uitgaaf tegen 20 stuivers. Ik heb den goudgulden echter in dien tijd nergens op 20 stuivers geschat gevonden. In eene

diemen hem iaerlycx opten termyn van sunte Iansmisse gheldende is wten thienden tot Hueselingen, toebehoerende mynen voers. here, die ter cause vanden bediene der capellen voers". . . . . *f* 16-0-0.

»Den deken en. capittel van sunte Vincencius te Soignies in Henengouwe die somme van xxiiij Rynsgulden, die sy iaerlycx erffelyck boerende syn opten termyn van Lichtmisse wt alle den thienden en. renten mynen voers. here toebehoerende bynnen der prochien van Velp."

f 24-0-0.

»Der abdissen religieusen en. convent des cloesters van sunte Claren ten Bosch die somme van x hellinghe gulden, die sy iaerlycx erffelyck opten termyn van Paesschen boerende syn wten renten en. incomynghen des kerspels van Uden.". . . . . *f* 10-0-0.

»Den meyster vanden gasthuys, gheheyten Keyten gasthuys, ten Bosch, die somme van vyf oude scilden, die hy iaerlycx boerende is wt alle den renten en. incomynghen des voers. lands van Ravensteyn.". *f* 7½-0-0.

»Iohannes Swert, cappellaen vanden altaer des heyligheu Gheest, sunte Ians evangelisten en. sunte Anthonis bynnen der kercken van Os, die somme van x ℔ payment, die hem iaerlycx op sunte Iansmisse inden zomer verschynende syn ter cause vanden bediene des voers altaers, staende die selve somme beset op zekeren landen, die voertyts mynen voers. here aenghecomen syn by con-

munt-evaluatie van Karel den stoute toch van den jare 1478 werd hij gesteld op 23 stuivers; in die van Maximiliaan en Maria van 1478 op 26 stuivers; in 1482 op 28 stuivers; in 1485 en 1486 op 32 stuivers; in 1489 op 18½ stuiver; in 1491 op 23 stuivers en in 1493 op 27 stuivers. Zie deze verschillende munt-evaluatien afgedrukt in de *Verzameling van Kronyken betrekkelijk de Stad en Meijerij van 's Hertogenbosch*, dl. I, blz. 177 en volg.

fistancien en. verboerten." . . . . . *f* 3 - 10 - 0.

»Den pastoer vander kercken tot Herpen die somme van xxiiij stuyvers ij ort st., diemen iaerlycx der selver kercken gheldende is wt alle den renten ende incomynghen des voers. lands van Herpen." . . . *f* 1 - 4¾ - 0.

»Der kercken tot Huesselinghen iijz pont was, diemen derselver kercken iaerlycx erffelyck gheldende is wt alle den renten voers., ... die ghekocht syn gheweest voer dit iaer om ij stuyv. ij ort st. elc pont, die te samen belopen". . . . . *f* 0 - 9⅝ - 0.

Aan eene rente van een particulier . *f* 58 - 19 - 6.

Aan eene rente van een particulier . *f* 51 - 4 - 2.

Aan eene rente van een particulier . *f* 38 - 15 - 12½.

Aan eene rente van een particulier . *f* 6 - 4 - 2.

Aan eene rente van een particulier . *f* 38 - 15 - 12½.

»Willem Steenwech, als meyster vanden groten gasthuys vanden Bosch, in stede van Mechtelt Bacx, die somme van xxv ℔ aut gelds, die dieselve Mechtelt in hoeren leven te boeren plach opten voers. ontfanck ten termyn van Kersmisse, die welcke nu ghecomen syn aenden gasthuys voers." . . . . . *f* 38 - 15 - 12½.

Aan eene rente van een particulier . *f* 23 - 9 - 0.

Summa 318 Rgl. 18 st. 3½ oort.

Van giften en lijfpensien.

»Den armen luyden vander heerlycheyt slands van Ravensteyn, Herpen en. Uden, denwelcken men bynnen den iaer deser rekenynghen ghegeven heeft opten heyligen Kersavont en. opten goeden Vrydach, in teycken van gherechter aelmissen, ghelyck dat van ouds ghewoenlyck is gheweest, te weten: in brode, drie mud rogh, Boschmaten,

en. daer toe twee tonnen herincx; den welcken herinck ghekocht is gheweest te samen om xj Rynsgl. ijz stuyv., en. om den voers. rogge te doen backen en. maken te brode x stuyv." . . . . . *f* 11-12½-0.

»En. als vanden rogge inden voergaenden artyckel begrepen, die salmen nemen inden wtgheven hiernae inde rekenynghen vanden rogge van desen iaer, en. daerom hier niet."

»Dyken Zweeders, wedewe van wylen Wessel Pylmekers, in sinen leven palfenier myns voers. heren, die somme van xij Rynsgl., die myn voers. here hoer ghegonnen en. verleent heeft hoer leven lanck ghedurende."

f 12-0-0.

»Ian Screvel, barbier en. camerknecht myns voers. heren, die somme van xl Rynsgulden, ter cause van ghelycker sommen, die myn voers. here hem ghegonnen, ghegeven en. verleent heeft iaerlycx, syn leven lanck ghedurende." . . . . . *f* 40-0-0.

»Peter van Chaurengereur, hoefmeyster en. raet myns voers. heren, denwelcken myn voers. here, overmids den goeden en. ghetruwen dienst, die hy hem over langhe tyt van iaren ghedaen heeft en. noch daghelycx doet, en. in recompensacien van vele kosten en. lasten biden voers. Peter ghehadt en. gheleden in vele reysen en. voyagien, daer hy mynen voers here ghedient heeft, en. sonderlinge voer die grote scaden, die hy hadde te Montehery; voer welcke kosten en. scaden, en. voer ende in die stat van xv stuyv. sdachs en. hondert vrancken sjaers, die dieselve Peter voertyts gheploghen heeft te hebben van wedden en. pensien, ter cause van synre officien van hoefmeysterscap, by handen myns voers. heren rentmeyster generael ghegonnen en. ghegeven heeft iaerlycx, syn leven lanck

ghedurende, die somme van tweehondert kronen te xxiiij stuyv. t'stuck, die te boeren en. te ontfanghen wt alle den renten en. incomyngen des voers. lands van Ravensteyn". . . . . *f* 240 - 0 - 0.

»Iohan Oudart, oec hoefmeyster en. raet myns voers. heren en. meyster van sinen rekenynghen, den welcken myn voers. here, overmids en. in recompensacien vanden goeden en. ghetruwen dienst, die hy hem over langhe tyt van jaren ghedaen heeft en. noch daghelycx doet, en. voer die kosten en. lasten, die hy ter cause van synre officien heeft en. draghen moet, en. sonderlinghe voer en. in die stat van alsulcke wedden en. pensien van x stuyv. sdachs en. lx vrancken sjaers, die die voers. Iohan Oudart daer af gheploghen heeft te hebben, by handen myns voers. heren rentmeyster generael ghegonnen en. ghegeven heeft iaerlycx, syn leven lanck ghedurende, die somme van tweehondert kronen te xxiiij stuyv. t'stuck, die te boeren en. te ontfanghen wt alle den renten en. incomynghen des voers. lands van Ravensteyn.". . . . *f* 200 - 0 - 0.

Summa 543 Rgl. 12½ st.

Jaarwedden.

»Peter van Chaurengereur, hoefmeyster myns voers. heren, casteleyn vanden sloet tot Ravensteyn ende drossaet slands van Ravensteyn, van Herpen en. van Uden, die somme van twee hondert Rynsgulden, ter cause van ghelycker sommen, die myn voers. here hem syn leven lanck metten dordedeel van alle den broeken en. vervallen inden voers. lande verschynende tot wedden, ter cause vander voers. officien gheordineert, ghegonnen en. verleent heeft". . . . . *f* 200 - 0 - 0.

Denselven Ian Ducroeux, rentmeyster der landen voers., die somme van lxxx Rynsgulden, die hy iaerlycx heffende en. boerende is wten renten voers., ter cause vanden bediene, bedrive en. bewaren des rentmeystersampts des voers. landen". . . . . *f* 80 - 0 - 0.

Summa 280 Rgl.

In geld.

»Gerardyn Gerards, clerck, houdende die rekenynghe vanden costen ordinaris en. extraordinaris myns voers. heren, in pennynghen betaelt". . . . . *f* 600 - 0 - 0.

Denzelfden . . . . . *f* 217 - 6 - 0.

Denzelfden . . . . . *f* 100 - 0 - 0.

Denzelfden . . . . . *f* 370 - 0 - 0.

Denzelfden . . . . . *f* 512 - 14 - 0.

Denzelfden . . . . . *f* 600 - 0 - 0.

Summa 2400 Rgl.

Onderhoud van gebouwen.

Aan een' timmerman van Geffen, voor het doen van herstellingen aan de burg en den aankoop van het benoodigde hout- en ijzerwerk . . . . . *f* 4 - 1⅜ - 0.

Aan twee metselaars en een' opperman, voor arbeidsloon en verbruikte kalk . . . . . *f* 4 - 12½ - 0.

Men heeft daarvoor 700 steenen gebruikt, die in 1482 gebakken waren.

Aan »Kerstiaen, glaesmeker vanden Bosch," en twee smeden, voor arbeidsloon, het aankoopen van glas en ijzer daaronder begrepen . . . . . *f* 13 - 6⅞ - 0.

Summa 22 Rgl. 3 oort st.

Blijkens dit hoofdstuk bevonden zich op het slot een »backelre," eene zaal, »bottelrye," keuken, eene »stoef" (badkamer) (1), eene put met een' »veter" (wip), een rogzolder, zonder van een' paardenstal enz. te spreken.

Herstellingen aan de molens.

Aan den molen te Ravestein	*f*	6 - 11¼ - 0.
IJzerwerk	*f*	0 - 36½ - 0.
Aan den molen te Herpen.	*f*	3 - 10¼ - 0.
IJzerwerk	*f*	0 - 9½ - 0.
Aan den molen te Uden.	*f*	15 - 10¼ - 0.
IJzerwerk	*f*	0 - 31⅜ - 0.

Summa 29 Rgl. 9 st. 3 oort st.

Onderhoud van bolwerken, hoofden, schepen enz.

»Ian van Leeuwen, van dat hy aen myns voers. heren bolwerck (2) een groet lanck eynde ny ghetuynt heeft en. die rys op myns voers. heren willighen ghehouwen heeft, en. beneden aen den bolwerck diep in der Masen drie stercke hoefden ghemaeckt en. die met stercken palen inghepaelt en. gheslaghen heeft, die daer van groten node waren; want die Mase dat bolwerck van onder begonste wt te halen en. af te lopen, en. oec sommyghe krybben daer voer ghetuynt heeft, en. daer den weert wtghelopen was, weder ander weertrys inghepoet en. ghesteken heeft,

(1) Zie wegens een badhuis te Breda: Dr. Herkans, *Bijdragen over Noord-Braband,* dl. I, blz. 574-577. Dat ook te 's Hertogenbosch eene algemeene badstoof geweest is, blijkt uit den naam eener straat, de *Stoofstraat* geheeten.

(2) Dit bolwerk lag op den Middelwaard in de Maas voor Ravestein. Reeds vóór 1355 had Walraven van Valkenburg op dezen waard betimmeringen ondernomen, zoo als wij hiervoor bladz. 135 lezen.

en. oeck dat hy aen myns voers. heren Maesdyck tot twee plaetsen aent hecxken met eerden achter aen den dyck ghebreydt en. opghehoecht heeft, ghelyck die heemraden dat en. andere dycken daer omtrent gheleghen, ghekoert hadden, inden welcken hy te samen doende heeft gheweest xxxij daghe, en. elcx dachs voer kost en arbeyt iij stuyv., belopen iiij Rynsgl. xvj st. Item Vranck Huybens., Ian Arnt Dengelss., Ceel Huyben zoen en. Ian Ian Scoemekerss. hebben hem inden selven wercken gheholpen te samen xjz dach, elcx dachs voer kost en. arbeyt iij st., maken xxxiiijz st. Item van Willem Hesselss. tot Diegden ghekocht drie vymmen weertrys, daermen dese hoefden en. krybben aen dat bolwerck af ghemaeckt heeft, elck vym om ij Rynsgl. xv st., maken viij Rynsgl. v st. Item noch ghekocht van Henrick van Heck een half hondert elsen staken, die men tot desen hoefden verorbert heeft, om xij stuyv. En. van Arnt Ryck Savermanss. oeck ghekocht ij° en. xv stuck elsen staken, die oeck hiertoe verorbert syn, om ij Rynsgl. Ende noch ghekocht van Ian Ian Geldenss. en. Ian Arnts zoen een hondert elsen staken, diemen oec al in desen hoefden ghepaelt en. gheslaghen heeft, om xx st. Item noch ghekocht van Willem Hessels voers. een half hondert weertrys, daermen dat grote hoeft staende boven der borch en. der stat van Ravesteyn, mede opghehoecht en. ghemaeckt heeft, met oeck een deel willyghen rys, diemen op myns voers. heren willighen opten voerstat ghehouwen hadde; en. kosten dese weertrys xxvijz st. Item Willem Hermanss. van Gael, van dat hy myns heren wetteringhe tot Herpen gheveecht en. scoen ghemaeckt heeft, iij stuyv. Belopen dese partes te samen"

f 19-18-0.

»Item ghekocht tot Wesel inden lande van Cleve een nye pont, dienende opten veerstat van Ravensteyn, die daer van groten node was, van xlv voeten lanck en. ix voeten wyt, en. die plancken al die ses wten voet ghesneden Weselsche voeten, en. al van goeden keerrighen eycken hout en. voert op alle hoer behoirte van borden, drammen [?] en. anderen lysten, soe dat behoert; diewelcke verdingt is gheweest aen den meyster te maken en. opten werck te leveren om liiij Rynsgl. x st. Item Ian vander Scraghen, voer syn kost en. teringhe, om te gaen tot Wesel en. dese ponte te doen maken, xx stuyv. Peter den bode, van ghegaen te hebben tot Bruessel, om enen brief van mynen ghenedigen here van Ravensteyn, gaende aen mynen ghenedigen here van Cleve, om dese ponte tollvry te brenghen verby den Cleefschen tolle, en. om denselven brief voert te draghen aen mynen voers. here van Cleve, dwelck myns heren ghenaden van Cleve gherne heeft gheconsenteert, en. seynden denselven Peter voert met synre ghenaden brieven aenden tolneren van Wesel, van Vuerick en. van Lobeeck, om die voers. ponte tolvry te laten varen; daer hy te samen af heeft ghehadt xxx stuyv. Item ghekocht tot Wesel een ton terren, daermen dese ponte mede ghesmeert heeft, eer sy int water gaen mochte, om iij Rynsgl. Item om dese ponte tot Wesel vanden lande int water te doen, x stuyv. Item ghekocht tot Wesel twee ryem, een roeder en. enen stuerboem, om die pont mede tot Ravensteyn te brenghen, om xij st. Item ghegeven tot Thiel inden lande van Gelre, van toll van deser ponten, ijz Rynsgl., en. tot Lyt, van toll vander selver ponten, xxv stuyv., en. tot Herwerden (1), van

(1) Daar slechts van drie tollen te Tiel, Heerewaarden en Lith gesproken wordt, mogen wij aannemen, dat het Heerewaardensche gat, in 1730

toll vander selver ponten, xxx stuyv. Item Ian vander Scraghen, Peter den bode, Ian Arnt Dengelss. en. Ian Arnt Ianss., voer hoer kosten en. teringhen, van ghegaen te hebben van Ravensteyn tot Wesel en. die ponte te water af ghebracht te hebben tot Ravensteyn, daer sy in wt gheweest syn viij daghen, en. hebben daer in verteert, te samen by Ian vander Scraghen en. Peter den bode wt ghelecht en. betaelt, vj Rynsgl. xv stuyv. Item Ian Arnt Dengelss., Ian Arnt Ianss. en. Peter den bode voers., voer hoer stonden en. arbeyt dese viij daghen lanck, elcken sdachs jz st., maken te samen xxxvj stuyv. Item Reynken den smit tot Ravensteyn, voer vier langhe yseren banden, die tot beyden eynden aen deser ponten om die dorpels gheslaghen en. ghenaghelt syn, en. oec vier corte banden daer by, te samen van xxxjz ponden, voer elc pont enen Philippus (1), maken te samen xxvj st. j ort st. Item voer een hondert lasnaghel tot desen banden, iiij stuyv. Item van krammen, daermen twee veteren vander alde ponten en. enen rinck mede aen gheslaghen heeft, jz stuyv. Belopen dese partes te samen" *f* 77-9¾-0.

Aan »Henrick Vyghe," borggrave van Nijmegen, den omslag voor het goed te Nifterik, om eene nieuwe sluis aldaar te helpen bekostigen. . . . . *f* 67-12½-0.

Summa 105 Rgl. 1 oort st.

Van reizen.

Aan Peter den bode, die in het laatst van Januarij 1487 een' brief naar Brussel bragt. . . . . *f* 0-15-0.

gedigt, destijds niet alleen reeds bestond, maar ook voor schepen bevaarbaar was. Anders toch zou hier van vele andere tollen langs de Waal en Maas sprake moeten wezen.

(1) *Philippus*, denkelijk een Philippus stuiver.

Aan denzelfden, voor het brengen van een' brief naar Brussel en vervolgens naar Zeeland, tegen 6 st. daags. *f* 2-8-0.

Aan denzelfden, voor het brengen van een' brief naar Souburg in Zeeland . . . . . *f* 2-8-0.

Aan den rentmeester, die omtrent Bamis van Ravestein naar Brussel reisde met eene somme geld voor den heer, voor 16 dagen . . . . . *f* 12-16-0.

Aan denzelfden, die naar Antwerpen reisde, voor 18 dagen, tegen 16 st. per dag. . . . . *f* 14-8-0.

Summa 32 Rgl. 15 st.

Andere uitgaven.

»Andries Lambrechss., ... die somme van ses Rynsgulden tot xx stuyv. den gulden, ... en. dat ter cause van zekeren dienste, die hy mynen voers. here ghedaen heeft en. altyt ghehouden sal wesen te doen aen synen bussen, attelerien en. anders, waermen des van hem begheren sal, ende oeck alle myns voers. heren bussen, serpentynen, atteleryen ende andere ghereyscappen opter borch tot Ravensteyn wesende, te bewaren, en. die in goeden ghereke te houden". . . . . *f* 6-0-0.

»Den cloester en. convent van sunte Brigitta, gheheyten ten Calde water, by Shertoghenbosch, den welcken myn voers. here ghegonnen en. ghegeven heeft voer eens die somme van xxxvj Rynsgl. tot xx stuyv. den gl., wt beeden en. begheerten der susteren des cloesters voers., tot hulpen en. bystant hoerre tymmeringhen, alzoe dat blyckt by eenre supplicatie vanden selven susteren mynen voers. heren averghegeven" . . . . . *f* 36-0-0.

»Claes here Arntss. tot Herpen, denwelcken myn voers.

here ghegonnen en. ghegeven heeft voer eens te betalen die somme van xvj Rynsgl. tot xx stuyv. den gulden, en. die ter cause van scaden en verlies, die hy ghehadt en. gheleden heeft aen zekeren thienden en. erffenissen, toebehoerende mynen voers. here, diewelcke hy in pachte ghehadt heeft, en. oec ter cause van zekeren dienste, die hy voertyts mynen voers. here ghedaen heeft in Vranckryck, daer hy ghevanghen en. seer ghewondt is gheweest."

f 16 - 0 - 0.

Summa 58 Rgl.

»*Ander wtgheven van fauten van verloren thynssen en. pachten, die welcke, hoe wel dat mense hier voertyts al gherekent heeft, soe en heeft men die niet kunnen ontfanghen, wat neerstichcyt men daer toe ghedaen heeft; want men egheen onderpanden noch personen daer af bevynden en kan, ghelyck die thynsboecken dat claerlyck wt wysen en. verclaren. Van welcken thynssen en. pachten hier voer ontfanck ghemaeckt is in diverse articulen, en. daerom neemt dese rentmeyster dese voers. fauten hier in wtgheven; want hem die inden ontfanghe hier voer niet af gheslaghen en syn.*"

Summa 5 Rgl. 17¾ st.

Andere uitgaven.

Den rentmeester, voor duplicaat dezer rekening.

f 8 - 0 - 0.

Denzelfden, zijne reis naar Brussel, om rekening te doen, voor 10 dagen, tegen 16 st. daags. . . . . *f* 8 - 0 - 0.

Denzelfden, om te Brussel rekening te gaan doen, voor 16 dagen . . . . . *f* 12 - 16 - 0.

Summa 28 Rgl. 16 st.

Totale som der uitgaven 3824 Rgl. 10¼ st. (1)

Ontvangst van rogge en koorn, den heer toebehoorende.

(2 vat = 1 sester; 4 sester = 1 malder en 2 malder = 1 mud. 17 mud Herpensche maat = 16 mud Bossche maat.)

Erfpachten te Herpen, in Herpensche maat.

Op Lichtmisdag, 15 mud 3 sester ½ vat rogge.
Op Lichtmisdag, 12 mud 4 sester 1½ vat rogge.

Summa 28 mud, Herpensche maat.

Andere ontvangst van rogge, in Herpensche maat.

Pacht van »twee omloep lands, opt Winterscoet gheleghen," 1 vat rogge.

Erfpacht te Uden, in Bossche maat.

Op Lichtmisdag, 3 mud 7½ sester rogge.

Rogtienden onder Herpen, in Herpensche maat.

De »Coelwycksche thiende," 13 mud 5 sester.
De »Winterscotsche thiende," 13 mud 6 sester.
De »Aelfortsche thiende," 16 mud.
De »thiende, gheheyten dat alde Moelenvelt," 6 mud 1 sester.

(1) Gelijk wij blads. 702 zagen, bedroegen de ontvangsten 3709 Rgl. 4 st., tegen 29 st. den gulden, welke gelden de rentmeester herleidt tot goudguldens van 20 st., ter somme van 3928 Rgl. 5 st., zoodat hij schuldig bleef 103 Rgl. 14¾ st., met welk batig saldo dan ook deze rekening gesloten wordt.

De »Leech-Scaywycksche thiende," 15 mud.
De »Hoech-Scaywycksche thiende," 8½ mud.
De »Hoech-Bekenvensche thiende," 13 mud.
De »Leech-Bekenvensche thiende," 12 mud.
De tiende, »gheheyten den Velpschen hoeck," 29½ mud.

Summa 127½ mud, Herpensche maat.

Rogtienden onder Uden, in Bossche maat.

De »oude thiende tot Uden," 19 mud.
De »Boschthiende," 44½ mud.
De »Hofthiende," 23 mud.
De »Overdycksche thiende," 33 mud.
De »Hoechbroeck thiende," 32½ mud.
De »Leechbroeck thiende," 18 mud.
De »Eynenkens thienden," 8 mud 6 sester.
De »Vrantsche thiende," 13½ mud.
De »Scouveltsche thiende," 25 mud 2 sester.
De »Voederheylsche thiende," 9 mud 6 sester.

Summa 227 mud 2 sester, Bossche maat.

Roggepachten van de molenaars te Herpen en Uden, in Bossche maat.

Van den wind- en rosmolen te Herpen,
eerste halfjaar, 35 mud 1 sester,
tweede halfjaar, 31 mud 3 sester.
Van den wind- en rosmolen te Uden, 76 mud.

Summa 142 mud 4 sester, Bossche maat.

Totale som der ontvangst 155 mud 4½ sester, Herpensche maat, en 373 mud 5½ sester, Bossche maat.

Uitgaven in rogge.

Aan het klooster van St. Agatha te Cuyk, 2 mud 4 sester, Herpensche maat.

Aan de kerk te Uden, 4 sester, Bossche maat.

St. Catharina-altaar in de kerk te Uden, 4 mud rogge in Bossche maat.

Summa 2 mud 4 sester, Herpensche maat, en 4 mud 4 sester, Bossche maat.

Andere uitgaven van rogge, in Bossche maat.

Aan den arme van het land van Ravestein, Herpen en Uden, 3 mud.

Aan verkochte rogge, 510 mud.

Gezolderd te Ravestein 34 mud, waarvan aan krimp 1 mud.

Summa 514 mud, Bossche maat.

Totale som der uitgaaf 2 mud 4 sester, Herpensche maat, en 518 mud 4 sester, Bossche maat.

Ontvangen garst, in Herpensche maat.

Van verschillende personen ontvangen 2 mud 9 vat.

Ontvangen haver, in Herpensche maat.

Van een' inwoner te Velp, 4 sester haver.

—

N° 62.a 17 Sept. 1487 — 16 Sept. 1488.

Rekening der ontvangsten en uitgaven van het land van Ravestein van St. Lambert 1487 *tot St. Lambert* 1488.

(Oorspronkelijke »rekenynghe Ian Ducroeux, rentmeyster der lande van Ravensteyn, van Herpen en. van Uden," berustende in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp (1).)

Ontvangsten.

(Vergelijk bladz. 689.) Even als het voorgaande jaar, worden 282⅓ cijnshoenderen verrekend, de drie voor 2½ st. . . . . *f* 8 - 3¼ - 0.

(Vergelijk bladz. 689.) De drie cijnskapuinen worden hier verkocht voor 5 st.

(Vergelijk blz. 690.) Cornelis van Ringelberg te Huisseling bezit »op die Meer" eene huizing, hof en ander erfgoed. Dit herinnert ons aan het kasteel Ringelbergen.

Maastol te Ravestein.

(Vergelijk blz. 692.) »Van Ian van Erp, die in pacht ghenomen heeft den toll opter Masen tot Ravensteyn voer St. Lambrechs marckt anno lxxxvij, Paeschmarckt en. St. Ians marckt anno lxxxviij, elck marckt vj weken lanck ghedurende, alzoe dat ghewoenlyck is. En. is hem dien gheconsenteert by mynen voers. here en. sinen rade elcke marckt om lxxx Rynsgl tot xx stuyv. den gulden, te be-

(1) Deze rekening is 60 folia groot en even zoo ingerigt als die van het voorgaande jaar, weshalve wij er niets anders uit zullen overnemen, dan hetgeen nog van eenig geschiedkundig belang kan gerekend worden te wezen.

talen altyt tot wtganck van elcke der marckten voers., by condicien, oft gheboerden, dat ennighe veede opstonde, daer die Mase boven of beneden om ghesloten worde, alzoe dat die coepluyden of hoer gueden niet veylich op en. neder varen en mochten, soe mach die pechter voers. elck van dien marcken opseggen, alst hem ghelieft, en. dan die ander marckt daer nae weder tollen opten pacht voers., of hy wil. Alzoe heeft dieselve pechter die marckt van sunte Lambrecht voers. al wt ghetolt opten voers. pacht, daeraf hy sculdich is gheweest lxxx Rynsgulden, munten voers. En. doe hy ghecommen is aen die Paeschmarckt, soe is die veede opghestaen inden lande van Luydick, die alle den zomer wt gheduert heeft. En. heeft die voers. pechter die Paeschmarckt en. oec St. Iansmarckt op ghesecht en. syn hande daer af ghetoghen. Alzoe heeftmen daertoe gheset Ceel Huybens. en. by sinen eede bevolen, die twee marckten voers. te bewaren tot profyte myns voers. heren, soe dat behoert. En. heeft die selve Ceel in die Paeschmarckt voers. hier af ontfanghen lxiij Rgl. vjz stuyv. tot xx st. den gl., daermede in gherekent syn xxxvijz Rynsgl., comende van provande den hertoghe van Guylick toebehoerende, diemen brochte inden dienste des Roemschen conincx, die noch niet betaelt en syn, mer gheloefte daervoer geedaen hebben, die te betalen of aen mynen ghenedigen here quyt te wernen. En. noch heeft dieselve Ceel in sunte Ians marckt voers. hier af ontfangen xxij Rynsgl. v st. munten voers. Alzoe belopen dese drie marckten, ghevallen bynnen den tide deser rekenynghen, te samen clxv Rgl. xjz st. tot xx st. den gulden, die belopen tot gouwen Rgl. van xxix st. t'stuc,"

f 114 - 5½ - 0.

»*Ander ontfanck van heergheweyden en. leenrechten mynen voers. here toebehoerende, en. verschenen bynnen den tide deser rekenyngen.*"

(Vergelijk bladz. 699.) »Van Gherit Lambrechss., die by opdracht en. overgheven meyster Ghysbrecht Michielss. te leve ontfangen heeft in behoef here Thomas van Bercken, priester, die halve alde thiende tot Uden, metter smaelre thienden daer toe behoerende, in alle der maten ghelyck meyster Ghysbrecht voers. dieselve thiende in behoef en. van weghen des cloesters van sunte Claren ten Bosch te leene haldende was vanden hove en. heerlyckheyden slands van Ravensteyn. En. Gherit voers. heeft hier af wten name en. van weghen here Thomas voers. ghedaen mynen ghenedigen here voers. hulde en. eede van trouwen, ghelyck een goet leenman sinen gherechten leenhere sculdich is te doen.". . . . . *f* 1½ - 0 - 0.

»Van meyster Willem vanden Bosch, die by opdracht en. overgheven Gherit Lambrechss. voers. by consente en. in presencien desselven here Thomas te lene ontfangen heeft dieselve halve alde thiende tot Uden, metter smaelre thienden voers., en. dat in behoef der susteren en des cloesters van sunte Andries ten Bosch, gheheyten die susteren van Orten, in alle der maten ghelyck Gherit Lambrechss. voers. die in behoef here Thomas voers. te leene haldende was vanden hove en. heerlycheyden voers., en. dat by condicien, dat die voers. here Thomas die selve thiende met hoeren toebehoer syn leven lanck bruycken en. in tochten besitten sal, en. daernae comen sal aen den susteren huys voers. En. meyster Willem voers. heeft hier af wten name en. van weghen des susteren huys voers. ghedaen mynen ghenedigen here voers. hulde en. eede van

trouwen, ghelyck een goet leenman sinen gherechten leenhere sculdich is te doen.". . . . . *f* 1½ - 0 - 0.

»Van Heymerick Snavel, als wittighe man en. momber ioffrou Iohanna, wittighe dochter wilne was Everits van Wisschel, die welcke als erfghename des selven Everits nae synre doet, mids besate en. opwynnynghen, te lene ontfanghen heeft alsulcke vjz Hollantsche merghen lands, als die voers. Everit te leene te halden plach, gheleghen tot Erwen inden lande van Herpen, vanden hove en. heerlycheyden voers., in alle der maten ghelyck Everit Everitszoen voers. die nae dode syns vaders voers. te lene ontfanghen heeft. Alzoe heeft Heymerick voers. die oec te leene ontfanghen, en. heeft daeraf ghedaen mynen ghenedigen here voers. hulde ende eede van trouwen, ghelyck een goet leenman sinen gherechten leenhere sculdich is te doen.". . . . . *f* 1½ - 0 - 0.

Summa 4½ Rgl.

»*Ander ontfanck van koermeden.*"

(Vergelijk bladz. 699). »Van Ian Snavel, inwynre der koermeden myns voers. heren, comende van doet van wylen Ian Wrlincx tot Uden, dat beste havelycke katheel nae hem ghebleven, een koe, die verkocht is gheweest tot profyt myns voers. heren om" . . . . . *f* 3 - 3 - 0.

»Van Ian Snavel voers., comende van doet van wylen Hilleken Wynken Roevers, dochter Henrick Graets huysvrou, was tot Loen, dat beste havelycke katheel nae hoer ghebleven, een peert, dat verkocht is gheweest tot profyt myns voers. heren om" . . . . . *f* 4½ - 0 - 0.

Summa 7½ Rgl. 3 st.

Al de ontvangsten beloopen 3012 Rgld. 24¾ st. 1½ pl., de gulden gerekend tegen 29 st. en elke stuiv. tegen 13½ plak, welke som, herleid tot goudguldens van 20 stuivers, bedraagt 4368 Rgl. 12 st. 5 pl.

Uitgaven.

In de uitgaven tot herstel des kasteels en der stadsvesten aan drie timmerlieden betaald, worden de herstellingen rondom de stad aldus beschreven:

»Omme die stat van Ravensteyn en. om die bolwercken in alle den eynden vanden graften, daer van node was, al nye stacket houteren in ghepaelt en. ghemaect hebben, te weten: voer der stat porte, vanden bolwerck aen tot Henrick Wiggers hostat toe, langs beneven die straet al toe ghestacket hebben en. een lanck eynde beneden in die graft nedergaende, en. noch achter den royen toren in die graft nedergaende een lanck stacket, en. voert t'eynden inden moelengraef een lanck stacket, en. voert boven aen myns heren bolwerck achter die Maesporte in die graft nedergaende een lanck stacket, en. voert biden steenoven t'eynden in die buytenste graft neder gaende een lanc stacket ghemaect hebben, en. voert alomme daer van node was, die achterste porten en. doeren vast en. sterck met houten greyndelen en ameyen (1) toe ghemaeckt hebben..... Belopen alle dese partes te samen" *f* 84 - 12⅞ - 0.

»Meyster Goessen den Maelre, van dat hy ghegoten en. ghemaeckt heeft vanden loet, dat opter borch noch was, vyftich loten hamers met langhen houten steelen, daer hy af heeft ghehadt voer kost en. arbeyt xx stuyv. Item ge-

(1) *Ameyen* of *hameijen*, slagboomen.

kocht ten Bosch vier pont teens, datmen onder dat loet hebben moste, te samen om xvj stuyv. Item Emont den mesmeker, voer vyftich versteelde scerpe pynnen, diemen voer in die hamers ghegoten heeft, en kosten elc pyn enen braspenninc, makende te samen iij Rgl. ijz st. Item twee houtseghers, van dat sy die steelen tot desen hamers van esschen hout, datmen op der stat bolwerck ghehouwen heeft, ghesneden hebben, voer kost en. arbeyt v st. Item ghekocht ten Bosch een stenen vorm, om die hamers in te ghieten, en. enen loetlepel, om dat loet in te smelten, te samen om vij st. j ort st. Item noch ten Bosch ghekocht xij nye hellebarden, diemen opten borch heeft, elc om xxj stuyv., belopen te samen xij Rynsgl. xij stuyv. Item ten Bosch ghekocht twee velle wit leer, om poedersacken af te maken, om vz stuyv. Item ten Bosch noch ghekocht twee stuck bleecx, om maten daer af te maken, die serpentynen mede te vullen, om ijz stuyv. Item ten Bosch doen malen xij banieren van des conincx wapenen, dienende op die sauvegarde, die die Roemsche coninck mynen voers. here en. den lande verleent heeft, om die tot allen plaetsen wt te hanghen, oft van node weer gheweest; die te samen kosten, om te malen, viij Rynsgl., en. voer vj ellen roet vorkerael [?] lynen doeck, daermen die op ghemaelt heeft, voer elc el vj st., maken xxxvj st. Belopen dese partes te samen". . . . *f* 28 - 6¾ - 0.

»Meyster Zybrecht, pylmeker, van dat hy tot behoef myns voers. heren tot Ravensteyn ghemaect en. ghelevert heeft xvz hondert nye pylen, dienende op die steelen boghen, die opter borch syn.... En. van dat hy ijz hondert alde pylen, daer die veeren al af en. gebroken waren, te samen weder gheveert en. toe ghemaect heeft.... Item ghekocht tot Nymmeghen ..... twee duysent pyl-

ysers, daeraf datter noch iiijz hondert is, die niet ghestickt en syn..... Item ghekocht ..... swert kersbomen hout, daermen dese pylscaften af ghemaect heeft... Item meyster Merten, boghemeker van Nymmegen, van dat hy alle die steelen boghen, die opter borch syn, al nye pesen daer op ghemaect heeft..... Item Ian van Leyen, voer yseren sloetken en. beytelken, om dese boghen mede te sluyten en. vast te setten.... Item meyster Ian, den harnisvegher van Nymmeghen, van dat hy alle myns heren harnisse, dat opter borch is, ghescuert en. scoen ghemaect heeft, en. oec die xij nye hellebarden, die nye vanden meyster comen syn, die steenstriemen al wt ghescuirt, gheplyst en. claer ghemaect heeft, ende dat harnis al weder ghesmeert en. te pas ghestelt heeft..... Belopen dese partes te samen". . . . . *f* 29 - 19½ - 0.

Onderhoud der bolwerken.

»Item Ian van Leeuwen ..., Wynken Bilt, Ian Peysman en. Ian Arnt Dengelss., van dat sy die drie hoefden voer myns heren bolwerck, die metter Masen en. metten ysganck seer afghelopen en. ghebroken waren, weder ghepaelt, ghetuynt en. met eerden ghehoecht en. opghemaeckt hebben, en. voert kribben en. wyppen langs beneven den bolwerck, daer van node was, ghetuynt en. ghemaeckt hebben en. met weertrysen bepoet hebben."

De kosten bedragen *f* 26 - 1¾ - 0, waaronder begrepen is het vegen der weteringen en den aankoop van eene ton teer.

Het bakken van steenen.

»Ian Fredericxs., van dat hy aenghenomen heeft bider wtgaender kerssen, te maken en. backen enen hoep steens

aen enen clamp sonder oven, overmids dat den alden oven al ghebroken en. te niet ghegaen was, so datmen van gronde op enen nyen oven solde hebben moeten maken, die seer vele ghekost solde hebben, soe heeft men desen met hem verdingt aen enen clamp te backen, elc duysent om xij stuyv., en. heeft den hoep te samen inghehalden, nae dat hy daer ingheset heeft te samen hondert duysent en. lxvj duysent steens, die te samen belopen xcix Rynsgl. xij st. Item noch van datmen hem in deser voerwarden beloeft heeft hier boven tot enen paer hosen xxiij stuyv. Item Peter van Kreyel op Zelant, van dat hy heeft doen steken xxjz last torfs, diemen al inden bernen des steens behoeft heeft, voer elcken last x stuyv., belopen te samen x Rynsgulden xv stuyv. Item ghekocht van Arnt Ansemszoen xvj vymmen en. een vierdedeel ryshout, en. van Willem Claess. xj vymmen, en. van Ryck Scuermans iij vymmen; belopen te samen xxx vymmen elsen ryshout en. een vierdedeel, die al inden bernen des steens verorbert syn gheweest, en. kosten elc vym ix st., belopen xiij Rynsgl. xij st. j ort st. Item voer x grote elsen slieten, om dese rys mede inden oven te steken, te samen v stuyv. Item Ian Celens., voer xvj voeder heyen, diemen behoeft heeft om desen steen mede te decken, als hy aender haghen stont, te samen xxxij stuyv. En. voer een voeder stroes, datmen oec daertoe behoeft heeft, xij stuyv. Item den ghemeynen ondersaten des voers. lands van Ravensteyn en. van Herpen, die met hoeren waghenen en. peerden alle desen brant en decksel biden oven ghebracht hebben, tot ij°xcij reysen toe, elcken j ort st., belopen iij Rynsgl. xiij st. Belopen dese partes te samen"

f 131 - ¼ - 0.

De geheele uitgaaf bedraagt 3984 Rgl. 12¼ st. en de ontvangst 3012 Rgl. 24¾ st. 1½ pl., welke som, verrekend tegen 20 st. den gulden, beloopt 4368 Rgl. 12 st. 5 pl., zoodat de rentmeester schuldig bleef 386 Rgl. 1½ plak.

Rogge.

Dit jaar werd ontvangen 184 mud 1 vat, Herpensche maat, en 423 mud 7½ sester, Bossche maat.

De uitgaaf bedraagt 2 mud 4 sester, Herpensche maat, en 599 mud 5½ sester, Bossche maat.

Ontvangst van garst.

2 mud 9 vat, Herpensche maat.

Ontvangst van haver.

4 sester, Herpensche maat (1).

(1) Het verdient onze opmerking, dat noch in de rekening van het voorgaande noch in die van dit jaar eenige melding geschiedt van boekweit, welk graangewas thans in het kwartier van Uden veel verbouwd wordt. Over de aankweeking van den boekweit in Noord-Braband zie men Dr. Herrans, *Mengelw. over Noord-Brab.*, dl. II, blz. 76.

N° 62.b 1492.

Ontwerp der lijkplegtigheden van Adolf van Kleef, heer van Ravestein, te Brussel.

(Afschrift in *Funérailles des Princes*, Ms. in klein fol., berustende in de Bourgondische boekerij te Brussel, onder n° 16383 (1).)

L'ordre du service de monseigneur de Ravestain tenue à Bruxelles.

Noble Roy d'armes de la toyson d'or. Pour ce que je suys requis de donner adviz pour l'enterrement et obseque de hault et puissant seigneur monseigneur Adolph de Cleves, jadis seigneur de Ravestain, dont Dieu veulle avoir l'ame, et que je ne puis traveillier à exciter mon adviz, pour ce que je puis sans grant commandement abandonner monseigneur nostre prince et aussi à cause de ma vielesse et debilitation. Pour les causes dessusdictes j'adresse ceste present epistre par manir d'avis à vous et aux officiers d'armes, tant pour y augmenter mes oublianees et deffault, comme pour executer ce à quoy le conseil s'arestera en ceste partie.

Je considere que le noble trespassé fut prince, de nativité filz de duc, ce que ne povoit ainsi dire feu de noble

(1) Ofschoon dit stuk slechts een ontwerp is, hebben wij echter gemeend het te mogen plaatsen, als eene bijdrage tot de zeden en gewoonten van dien tijd. Het schrift is zeer schoon met roode voorletters, doch er schijnen vele leemten te zijn ingeslopen. Wij hebben, bij gemis van een tweede afschrift ter vergelijking, den tekst letterlijk en zonder aanteekening medegedeeld. In de boekerij van Rijssel vindt men een Ms. getiteld: *Obsèques d'Adolphe de Clèves, sire de Ravestain, à Bruxelles, le 21 Janvier* 1495, denkelijk 1493. (zie: *Bulletin de la Commission royale d'histoire en Belgique*, tom. X, pag. 101), dat ons hier van veel dienst had kunnen wezen.

memoire le duc Iehan de Cleves, frere aisné du defunct, quant à filz de duc, car à l'heur de sa procreation leurs pere estoit conte de Cleves, et depuis fut fait duc par l'empereur. Et ainsi depuis qu'il fut duc, fut procreé ledit seigneur Adolph, et fut procreé de duc. Et tous deux furent filz de madame Marie de Bourgongne, fille aisnée du duc Iehan et seur du bon duc Philippe, qui est l'une des quattres lignees du trespassé. Et de ce propos je parleraye par ordre, pour donner à entendre mon advis.

J'entens que l'on veult mener le corps à Bruxelles où il at fondé et choisi le lieu de sa sepulture, et que on le doibt mener par la mere et par eaue de Soubzbourg en Zeelande où le corps repose, iusques à Bouchoult. Et pour mener le corps et conduire, je suis d'advis en telle maniere: que le corps fut mis en l'eglize de Soubourg où il repose; en telle maniere et sermonie doibt il estre mené de l'eglize iusques au batteau. Et n'y fault aultre chose que compagnie de gens d'eglize pour accompagnier le corps iusques qu'il sera rendu à Bouchoult et mis en l'eglise.

Et pour ce que delà il se doibt mener par terre, mon advis est que monseigneur de Ravestain à present, ses amis, parens et serviteurs en robbes noires doibvent de là en avant accompagnier le corps. Et sera ledit corps mis sur ung chariot en parure noir, les quattre chevaulx couvers de noir satin, sur la teste des gorreaulx, la parure trayans, et generalement tout ce qui peult faire parement en ceste partie. Les charetons et varletz de piedz doibvent estre vestuz de draps noir, les chapperons enformez, et semblablement cincquante ou soixante hommes à piedz, portant chacun une torche, les hommes et les torches armoyé comme il est de coustume. Et chacun des

quattre chevaulx doibt avoir au front le blason des armes du trespassé.

Et pour ce que le temps qu'il porroit faire pluyez, par quoy les parrure à faire ceste solempnité seroient gastees, je suis d'adviz que on face aultres couvertes de drap noir, et meisme une covert pour le corps, et que chariot sieuwe sur lequelle on mettera ce qu'il peult estre necessaire. Et au regard de la couverture du corps, j'en aye aultrefois escript et ne lui peult on faire trop riche couverture, consideré le noble lieu dont il est venu et la vailleur de sa personne.

Et allentree de chascune ville ou villaige où le corps debvera reposer pour la nuyt, les gens d'eglise viendront au devant du corps, qui le conduyront iusques à l'eglise, Les torces du doeul le adexteront, et les gens d'eglises ordinaires qui seront commis et ordonnez pour accompagnier le corps, sievront le chariot à piedz. Et n'y peult moins avoir d'une douzaine de prebstres.

Et au regard de monseigneur de Ravestain, de messires ses amis, parens et serviteurs, ils doibvent suivre le corps assez loing, sans porter manteaux ne grans chapperons, sinon robbes noires, iusques à Bruxelles où se monstera les grandes cerimonies, comme je diray et declareray cy apres. Et peult mondit seigneur de Ravestain faire chevaulchier devant luy entre les chappelains suyvant le corps et lui les officiers d'armes qui seront present sans porter cottes d'armes, excepter Ravestain ou ung aultre officier seul d'armes qui portera la cotte d'armes du trespassé, qui chevaulcera devant mondit seigneur Ravestain, pour monstrer qu'il est chief de ce present doeul. Et est assé la coustume que le corps reposera à l'eglise où se diront tout la nuyt recommendations pour les trespassez, chier-

ges et lumiere ardant comme il apertient. Et le lendemain la messe chantee, se remetteront à chemin.

En telle ordre sera mené le corps iusques allentree de Bruxelles, et là sera choisy devant la porte une maison convenable pour tout mettre en parure et en ordre. Et me samble que au boult du viviers du costez de Tenremonde à une grosse cense où on poulra faire arest et preparer ce qu'il sera mestier. Et durant le temps dudit arest viendront les prelatz et processions et gens d'eglize à la porte de la ville d'icellui costé, et attendront le corps dedens la ville pour le conduire es Iacopins où il doibt reposer. Et ne fault oblyer de demander de bonne heur les prelatz et advertir les eglises, et de faire les sonneries accoustumez en tellez cas.

Syevant nostre propos et ordonnance sera declairé l'ordre de marchier pour conduire le corps iusques à sa dernier sepulture ordonneez es Iacopins, comme j'ay devant dict. Les eglises, processions, prelatz qui auront attendu à la porte de la ville comme il est dictz, prendront leur ordre comme il est acoustumé d'aler, soient eglises ou collieges, et puis les prelatz marcheront en leur ordre. Et s'il y a torches estrangiers de mestiers ou de ville, elle adextreront les gens d'eglises, finissant au darniere prelat.

Apres icellui darnier prelat marcera celui qui a tenu le lieu d'escuyer d'escuyrie du trespassé, et apres lui tous les escuyers domesticque de monseigneur de Ravestain et noble trespassé à entre ceulx qui seront vestu en doeul comme domesticques, et apres iceulx les chevaliers maistres d'hostel et aultres grands personnaiges en meisme parure, et marcheront deux à deux, et ne souffreront aultres gens s'entremesler parmy eulx.

Apres marcheront tous officiers d'armes venuz à celle solempnité, les cottes d'armes vestuez chacun de son maistre, et marcheront deux à deux en l'ordre qu'il ont accoustumez d'aller: à quoy je ne veul touchier, pour ce qu'ilz ont leur cerimonies et coustume selon l'ordonnance de l'office d'armes. Et marcheront tous ceulx que j'ay cy dessus escript, à piedz.

Apres iceulx gens de piedz marcheront quattre heraulx à cheval, vestu de robbes de doeul, le chapperon enbronchie, et parés de cottes d'armes du trespassé. Iceulx quattre heraulx porteront quattre bannieres, chacun une, armoyees de quattre cottés dont fut yssu le trespassé. Et ne ordonneray pas ces choses en la meisme ordre qu'il apertient, et selon la grandeur du lustre des bannieres, mais selon qu'elle doibvent aller en servir en tel cas, et feray l'honneur au costé du grantpere et de la mere du trespassé, chiefz en ceste partie, ce qui ne se feroit en nulle aultre qualité et blasonnerie les armes de iiij bannieres; mais je metz mon escript es mains de vous et de messeigneurs les officiers d'armes qui en sauront bien faire, sans moy en traveillier.

Les quattre bannieres dessusdictes marcheront deulx à deulx: la premiere à la main dextre, sievant les gens de piedz, sera la banniere telle que portoit le duc Iehan de Bourgongne, et l'aultre au leez senestre sera des armes de Baviere et de Bourgongne, ducesse de Cleves, mere du defunct.

Apres icelles marcheront les deux aultres bannieres, l'une à dextre armoyez des plaines armes de Cleves, et l'aultre à la senestre main armoyees des armes de la Marcq, pere et mere du noble trespassé.

Apres icelles quattre bannieres marchera le roy d'armes

de Brabant, le chapperon embronchie et paré de la cotte d'armes du prince, et portera en ses mains la cotte d'armes desployee, telle que le trespassé l'eust porté en bataille.

Apres sievront les quattre chevaulx et chariot où reposera le corps, en telle pompe et piteuse honnesteté dont j'ay paravant escript, et que plus avant il m'en fault recorder, synon que les quattre grans blasons qui seront mis allentour du corps et attachier au pal, seront bordés du collier de l'ordre de la toyson d'or. Et pourquoy je le veul autour du corps que quattre blasons, je le diray cy apres. Et ne soit oblié que tous les blasons servans à ceste obseque et enterrement, doibvent estre paré de la toyson d'or.

Et pour accompagnier et faire honneur au noble trespassé, fault ordonner quattre chevaliers des plus grans et noble maison apres ceulx qui porteront le doeul et seront les plourans. Ces quattre chevaliers marcheront à piedz et porteront les quattre boultz du pal ou couverte qui sera sur le corps. Et n'est pas en moy de mettre en quelz ordre ilz doibvent aller, car je ne sçaye quelz ils seront; mais les plus nobles doibvent aller adextrer le chief, et les aultres deulx le devant. Et pour ce que en escripvant cest epistre, j'ay nommé la couverte du corps le pal, je confesse que je doy dire le pal gisant, lequel pal eslevé doibt estre reservé pour les plus grans.

Apres le chariot marchoit le noble roy d'armes de la toyson d'or paré de la cotte d'armes du prince, et avoit le bonnet en la teste, une verge blanche en sa main, representant le conduyseur et guide du doeul, tant pour ce que le trespassé fut prochain parent du prince, comme

aussi qu'il fut chevalier et confrer du noble ordre de la toyson d'or, vous este officier.

Apres marchoit monseigneur de Ravestain à presente, filz et heritier du trespassé, à manteau et chapperon, et apres luy semblablement ceulx qui l'accompagnoient en tel cas.

Apres viendrent les aultres portans le doeul les ungs apres les aultres. Et quant il n'y at point de filz de Cleves, il doibt aller apres le premier immediatement, non pas tant seulement pour la noblesse, mais par plus prochain de linaige.

Apres avoient à prendre les plus prochains du pere, comme le prince de Cymay et le comte d'Eghemont, issus de la maison de Cleves et Croy, se je l'ay bien entendu que le comte d'Eghemont debvroit aller le premier, car il est filz de la fille de Cleves mariee au comte de Moeurs. Et semble que monseigneur le prince soit ung degré plus loings, car il est filz de la fille du filz de la fille de Cleves. Le tout je le mectz à discretion et n'en parle que par advertissement.

Pres ces deulx, en l'ordre que on les mettera, marchera monseigneur le bastard de Bourgongne Baudnin, cousin germain naturel du trespassé du costé de la mere.

Et apres et le darnier marcera monseigneur de Bevres, filz du cousin germain au meisme degré d'icellui costé. Et se aultre viennent du lignage dont je ne suis adverty, l'on y pourra ordonner par ordre et adviz.

Item apres icellui doeul marceront en foulle tous les seigneurs, chevaliers et nobles hommes qui seront venuz pour faire honneur à l'enterrement. Et ne soit oublié que tous varletz, malles, bagaiges soient envoyez devant et separez de la compagnie.

Et fault ramentevoir que si milles gens de loy, notables des villes et des serviteurs venoient à piedz au devant du corps, on les feroit marchiez entre les dernier prelatz et les escuyers Et en cest ordre sera mené le corps adextré des torches et luminaires du doeul iusques à l'église des Iacopins. Et ferons ad ceste manier de marchier, pour escripre en quelz estat doibt estre l'eglise paree.

Allentré de l'eglise au dehors et plus hault que la porte doibt avoir ung grant blason et la paroit paint de noir et dedens; samblablement la nef doibt estre tout au long iusques allentrée du coeur litteletz de deux costé en haulteur suffissant, et dessus doibvent estre les escuelles paintes de noir plaines de chierges. Et doibvent estre lesdictes escuelles à une palme l'une pres de l'aultre. Les gouttiers doibvent estre de boucrans noir parees de moyens blasons campigés comme il appartient. Et allentree du coeur par dehors et par dedens doibt avoir ung drap noir en sa largeur qui parera sur la porte du coeur de deux costez, et pardessus aura ung satin noir en sa largeur, pour parrer icelui drap, et en chacun costé aura sur le satin ung grant blason.

Les formes du coeur doibvent estre parees de drap noir sans blasons, et dessus icelle parure es deux costez doibt avoir lictelectz et tout autour du coeur chargies d'escuelles et de charges touchant les une aux aultres. Les gouttiers doibvent estre satin noir, en sa largeurs parees de moyens blasons campigees plus pres que cheulx de la nef.

Le grande aultel en aultant qu'il se conprend dessus et desoubz, doibt estre paré de velour noir, et si les blasons qui doibvent sur l'autel, povoient estre de broudure, ce seroit bien fait, pour ce que le velour doibt demourer à l'eglise. Et souffriroit le marcepied grant et large et

fort estendu soit drap noir. Et dessus celuy grant autel aura iiij moyens chierges armoyés de petis blasons. Tous les autelz qui seront au coeur, seront paré de drap noir de moyens blasons, chacun de deulx chierges plus petis que le grant autel, armoyé de petis blasons. Et au regard du lieu où le presbtre repose, il doibt estre tendu de drap noir sans blasons, comme les formes. Et es deulx costez de l'autel doibt avoir bancs couvers de drap noir, pour asseoir les prelatz et gens de biens.

Et quant à la chappelle qui sera sur le corps, elle doibt estre eslevee et des deulx costez paree de trois rengs de chierges, et peult estre croisie et recroisetee pour la grandeur du personaige. La gouttier d'icelle chappelle doibt estre d'ung velours noir, en sa largeur compigee de moyens blasons. Et certes j'aye tousjours veu que icelle gouttier appertient à l'office d'armes et est leur droit. Quattre gros chierges seront mis en quattre boultz de la chappelle, armoyez de moyens blasons et au double comme les torches.

Or avons nous l'eglise paree en l'ordre dessus escript, marchera le corps qui sera descendu iuz du charioth et porté par gens honnestes vestuz de noir; les quattre coins du drap d'or portez par les quattre premier dictz. Et marcera le doeul apres en l'ordre dessu dit. Et sera le corps porté et mis sur deulx tretteaulx qui seront trouvez desoubz la chappelle; le doeul et les grans se metteront es formes; les prelatz iront vers le grant aultel, et les heraulx metteront en hault de la chappelle les quattre bannieres, et puis mettront la cotte d'armes sur le corps. Et est la cause pour quoy je n'ay ordonné que quattre posteaux de la chappelle se tiendront quattre heraulx qui auront à porter les bannieres. Et vous thoyson d'or, le roy de Brabant et les aultres officiers d'armes es

sieges des formes par dehors. Et ainsi se diront les vigilles. Et ne doibt estre oublié que par touttes les eglises et lieu devot se doibvent faire recommendations et sonneries pour le trespassé. Et les vigilles dictes en l'ordre dessus escript, à piedz s'en irat le doeul à l'hostel de monseigneur de Ravestain, et demorera le corps paré des bannieres et cottes d'armes, en la recommendations des freres de l'eglise et des gens d'eglises venuz avec le corps. Et seront accompagnie ceulx du doeul des torches ordinaires, tant pour monstrer que c'este le doeul, comme pour lumier, se besoing fut.

Or avons ordonné l'entree de la ville de Bruxelles, la parure de l'eglise et laisé le corps soubz la chappelle, et mis le doeul et la seignourie en train, pour aller à l'hostelz. Et est besoing qu'il soit ordonné en quel estat sera trouvé l'hostel, les seremoniees qui se doibvent pour icellui iour.

Les salles et les chambres doibvent estre tout tendue de draperie noir. Et au regard de la chambre où seront trouvee mesdames douaigiere de Ravestain, elle doibt estre tout tendue et tapissee de drap noir, et le lict semblablement. Et contre la gordine du lict doibt estre attachie le collier de l'ordre de la thoyson d'or, ainsi que au vivant du trespassé on le mectoit, quant il alloit reposer. Et doibvent estre les fenestres closes, la chambre estaint et sans lumier, fors ung seul flambeau qui sera sur le buffet.

Et au regard de madame la douaigiere de Ravestain, elle doibt estre trouvee assize au pied du lict sur ung carreau noir, et d'empres elle au costez senestre ung chevalier de aige; madame de Ravestain à present doit estre ensus d'elle toutte droit, et semblablement toutes les da-

mes et damoiselles. Et au regard de leurs habillemens de doeul, j'en laisse donner advis aux dames, à qui il plaira à madame la douaigiere en demander conseil.

Le doeul venu à l'hostel, chacun et de tous estatz demourant en la court, ou en une aultre sal, et entrera le doeul en la chambre de madicte dame qui sera conduit. Et le premier entrant sera le beaupere qui fera le sermon. Et prestement qu'il entreront, le chevalier aydera à lever madame et à la soustenir; et dirat ledit beaupere: »Madame, veecy les prochains parens et amis de monseigneur de Ravestain dont ayt l'ame, qui vous offerent amour, honneur et service." Et le chevalier qui adextrera madicte dame, dira: »Messieurs, madame vous merchye tant qu'elle peult, et vous remercye de l'honneur que vous fait au noble trespassé." Et ce fait, resauldra le doeul hors de la chambre, et là ou en aultre chambre propice devestiront leurs manteaux et les chapperons, et ce pourront soupper avec monseigneur de Ravestain, et aultrement le plus ensemble qu'il pourront; le frere prescheur avec eulx et aultres, telle qu'il plaira à mondit seigneur de Ravestain, et soupperont les aultres pour celle muyt en leur quartier.

Et le lendemain entre viij et ix heures du matin remettera le doeul en ordre à piedz pour retourner à la grand messe et parfaire le service. Et ne sera nul besoing que les torches armoyez leur vienent au devant ne les prelatz, mais attendront à la porte de l'eglize. Et au regard des gens d'eglise, collieges et aultres, chacun aura chierges de faire en son eglise messes et recomendations pour le trespassé. Et au Iacoppins où sera enterré le corps, tous prebstres qui celebrer vouldront, doibvent estre payer des le point du iour iusques à la fin de la grand messe.

Or premier que je rescripve plus avant, je feray une protestation que souffriray voulentier estre corrigié en ceste partie. Et porrat on dire que je donne adviz en ceste chose pour faire faict comme se c'estoit le prince du pays, à ce je respond que je aude escripre que raison et chose que se doibt faire: j'ay veu des obseques de baron et de bannereth où l'on offroit chevaulx couvers de plaines armes, escuz de ioustes et escuz de tournois, escuz de propres armes et bannieres de meismes. Et le droit honneur gist en trois choses: la premier es seremonies; la second es grans personnaiges, parens qui portent le doeul, representent les plourans, et la tierce es personnaiges qui manient, font et portent les misteres. Et fait à ramentevoir que le corps de feu noble memoire le duc Philippe, que l'on dict l'asseure, l'on porta pal eslevé, tous les princes ses prochains parens porterent le doeul, les chevaliers de l'ordre de la thoison d'or adextrerent le corps et tiendrent la main au pal couchant, et furent ensonnyez à porter et mener les misteres en ceste maniere: les grans et les plus nobles de Bourgongne, comme Chaalon, Vienne, Noeufchastel et Vergy. Et touttesfois comme dictz est, je me submectz à toutte correction et poursievant ma matiere selon mon entendement.

Celui iour marcheront les escuiers et officiers, chevaliers, domesticques en l'ordre du iour devant, et apres marceront les officiers d'armes, les cottes d'armes, vestues en telle ordre qu'il ont accoustumez d'eulx mettre, et ilz sievent l'usaige.

Et pour ce que le noble trespassé fut en sa vie des bons et des milleurs iousteurs dont il at esté parlé, je suis de oppinion que à ce darnier honneur il ne soit point oublié et que l'on choisisse ung gentilhomme renommé en

tel cas, et cestui escuier porte à son col ung escu de iouste couverte de velours noir, bordé de franges d'or et de soye des couleurs du trespassé, et au millieu d'icelluy escu aura une bordure d'or la lettre que portoit ledit defunct.

Apres ce premier mistere marchera ung aultre escuyer qui portera le penon des armes du defunct.

Apres le penon marceront deux escuyers qui manieront par la bride le cheval couvert des armes du defunct, et doibt estre en selle et paré de chanfrain aussi richement et gentement comme le trespassé l'eust peu chevauchier, ou temps qu'il se voulut iamais monstrer le mieulx.

Apres le cheval marchera ung escuier qui portera en sa main dextre une espee ricement garnie, et sera le boult de l'espee couchie sur le bras senestre de l'escuier, car l'espee ne se doibt point porter droite se le trespassé n'a esté seigneur du lieu où se faict l'enterrement, ou s'il n'avoit esté en son vivant vicaire d'empereur, comme je l'ay mis aultre fois par escript en semblable cas. Et pour ces raisons doibt estre l'espee couchie comme dict est.

Apres l'escuier portant l'espee marcheront deulx chevaliers, l'ung emprez l'autre. Celui à dextre portera l'escu à son col armoyés des plaines armes, et le chevalier à senestre portera ung heaulme de tournoy paré de timbre du trespassé.

Apres ces deux chevaliers marcera ung chevalier qui portera la bannier des armes du trespassé. Et ne fault oblier que les cottes d'armes, le penon, la couverte du cheval et la banniere doibvent estre lustrees sur draps de damas; l'escu et le timbre faict de brodure.

Apres celle bannier marcera thoison d'or, monseigneur de Ravestain et le doeul, et puis les grans seigneurs et

la noblesse en l'ordre devant dict. Et ne fault pas oublyer de choisir trois ou quattre anchiens nobles hommes et avec eulx deulx des plus sachant officiers d'armes, affin de choisire et eslire ceulx qui porteront et feront les misteres et de sçavoir mettre et distribuer les honneurs à ung chacun et les advertir de bonneheur de ce qu'il debvront faire, affin que nulle questions ou entreromptures ne sourviennent en ceste matiere. Et ne puis mettre les personnaiges par ordre, pour ce que ne sçay quelz ilz seront choisis, mais les desusdictes qui auront chairge de nommer les esleuz, en feront par discretion.

Ainsi marcera la compagnie pour venir à l'eglise où ilz trouveront allentree les prelatz revestu et les religieux lacopins d'icelle eglize, et se remetteront en ordre comme le iour devant, et sera la grant messe tout preparee. Et au regard des misteres, ilz seront mis à ung ratellier qui sera fait hault pour y avenir ung homme sur une escabelle au bout des formes tournez devant devers le grant aultel. Et seront yceulx misteres attachiez à torces en leur ordre iusques à l'heur de l'offrande, excepté le cheval qui sera mis en une mayson pres de l'eglise pour l'avoir au besoing. Et la bannier et le penon seront tenuz par deux heraulx: le penon au piedz du trespassé et la baniere au chief. Au regarde du doeul des nobles, des heraulx et meisme des prelatz, ils seront mis ainsi qu'il furent au vigilles.

Ainsi se conduira la grant messe iusques à l'offertoire: lors les officiers d'armes prendront l'escu de iouste et le presenteront à l'escuier qui l'aura aporté, lequel le yra offrir, et l'aconpaigneront à l'offertoire. Et aulcuns des officiers d'armes par eulx ordonnez, doibvent recepvoir les offrandes et est leurs droit, mais ilz n'ont point de droit

au prouffit d'icelles offrandes, mais appertient à l'eglise selon leur droit et coustumes.

Apres presenteront le penon à celui qui l'aura porté pour en faire offertoire.

Apres manieront les deux escuiers allentree de l'eglise qui ameneront le cheval offrir; et pour mieulx faire ce misteře, on doibt faire une huys au boult de l'eglise pour passer le cheval oultre, apres qu'il sera offert.

Apres le cheval sera offerte l'espee en la maniere dicte.

Et apres les misteres offers, thoison et les officiers d'armes conduiron le doeul à l'offrande en leur ordre, et doibvent aller ensamble et tenans l'ung l'aultre. Et au regard des aultres seigneurs et grans personaiges, je croy que en si grande obseque et enterrement que nul ne vat à l'offrande apres le doeul. Et ce point je mettz en l'advis de ceulx à qui il sera demandé.

L'offerande fait se fera un brief sermon et collation où le prescheur reprendre en brief qui fu le trespassé, quelles ses meures et quelles ses oeuvres, et recommander l'ame à chacun. Et ne soit point oublyé que le chayre du prescheur du prelat, le pulpittre à dire, l'epistre et l'evangille tous doibvent estre paré de drap noir.

Apres la messe et les recommandations accoustumees sera mis le corps en sa sepulture et darnier logis de ce monde, et là demoreront le quattre gros chierges autour du corps, et le drap sur le corps et le pale couchant ainsi qu'il sont parez. Et se remettera le doeul à chemin comme il est venu. Et en lieu des misteres marceront les prelatz qui seront desarmés au revestiarie. Et leur sera chambres ordonnés à l'hostelz de monseigneur de Ravestain où ilz se retireront pour disner lesdits prelatz emsamble; et samblablement monseigneur de Ravestain et

ceulx du doeul, le prelat et le frere prescheur et non plus disneront ensamble. Et sera celle salle ou chambre à lumier de flambeau seulement et sans iour pour disner; semblablement les seigneurs et nobles hommes, officiers d'armes et aultres chacun en son degré par table Et puis se porra chacun departir. Et mondit seigneur de Ravestain et nobles hommes les ung apres les aultres, ceulx qu'il plaira à mondit seigneur de Ravestain de mener, porront aller veoir madame la douaigiere et madame de Ravestain sans plus tenir de cerimonies.

Au regarde de la donnee de donner à chacun povre, il gist à l'ordonnance ou devotion de l'heritier, et fault avoir grand regard à conduire une telle chose, car j'ay veu à la foulle d'une telle donnee morir et estaindre plusieurs gens. Et selon le veult faire de pain ou d'argent, je seroy d'oppinion que tous les povres seroient bouttez et enfermé ou iardin des albalestriers, et mettre baille sur bailles pour faire barrier contre la presse, et depeschier les povre de l'ausmonne au passer, et commettre les sergeans de la ville, tant pour les mettre en ordre comme pour garder qu'il ne tournent à la donnee par l'autre costez.

Et pour accomplire et parfaire la darnier honneur et desire du noble trespassé, monseigneur de Ravestain doibt choisir deux nobles hommes, lequel vous toyson d'or debvez accompagnier pour conduire iceulx devers monseigneur l'archiduc notre prince, lui apporter et presenter le noble collier de la thoison d'or en la manier accoustumee, lequel portoit et avoit porté en son vivant mondit seigneur de Ravestain, pour lequel est fait ce dernier honneur et solempnité, à recommandation de son ame que Dieu voeul conduire en son saint paradis. Amen.

N° 64.a 1495 — 1521.

Familieberigten omtrent Philips van Kleef, heer van Ravestein, zijne vrouw Francisca van Luxemburg en onwettige kinderen.

(O. Vredii, *Genealogiae Comitum Flandriae*, t. II, p. 350-352 en 153, 154.)

Philippus Clivius, Dominus Ravesteinii, filius Adolphi.

Diplomate suo anni 1495 Philippus profitetur fidem clientelae de fundo Breskins-sandico, hac formula:

Wy Philips van Cleven ende vander Marck, Heere van van Ravestein, van Huden (1), van Winendale, van Breskins-sandt etc., verkennen in leene ende manschip te hebben etc. Breskins-sandt etc. Orconden deser beseghelt met mijnen seghele den 24 dach van Ougst in 't jaer duysent vierhondert vijfentneghentich.

Francisca, filia Ludovici Luxemburgici, uxor Philippi.

Anno 1487 idem Philippus Ravensteinius Franciscam Lutzenburgiam, Petri Lutzenburgii, cujus pater Ludovicus Lutzenburgius, Fani S. Pauli Comes, Parisiis capite plexus fuit, filiam, uxorem duxit. Ex qua cum nullos legitimos haberet haeredes, Adolphum, Ioannis II. Ducis Cliviae filium, nepotem adoptavit, sed cum is quoque anno 1525 juvenis in Hispania vita defungeretur, anno 1528 in castro Winendalio Philippo mortuo, utraque dynastia ad Cliviam rediit. Teschenmacher.

Philippus Ravestaini regulus duxit Franciscam, filiam Ludovici Lutzenburgii Comitis Fani S. Pauli Parisiis capite plexi, obiitque sine liberis. Heuterus.

(1) *Huden*, lees: *Uden*.

Et faisoit l'Archiduc à sa soeur tout tel et aussi grand honneur, que s'elle eust esté Royne de France, et ainsi fut amenée à Malines et receuë à grand joye et l'accompagnoit Madame de Ravestain, fille du Comte Louis de S. Pol et d'une fille de Savoye. DE LA MARCHE.

Hector, nothus Philippi.

Hujus natales restituuntur a Carolo V hoc diplomate:

CHARLES etc. sçavoir faisons etc. que à l'humble supplication de nostre amé et feal escuier Ector de Cleves et de Marcke, fils naturel et illegitisme de nostre trescher et amé cousin Messire Philippe de Cleves et de la Marcke, Seigneur de Ravestain, et par luy engendré au corps de Passchijne vander Marcke, lors josne fille à marier; lequel Ector est bon honneste gentilhomme etc. Donné en nostre ville d'Anvers au mois de Fevrier l'an de grace 1525 etc. Par l'Empereur, en son conseil. VERDERVE.

Archiv. chambres des comptes.

Margareta Clivensis, notha Philippi.

Ius natalium legitimorum Carolus V Margaretae indulsit hoc diplomate:

CHARLES etc. sçavoir faisons etc. que sur la remonstrance de nostre treschier et tresamé cousin Messire Philippe de Cleves, Seigneur de Ravestein, qu'il soit affecté pourveoir d'aucuns de ses biens à Damoiselle Marguerite, sa fille bastarde, qu'il a eu de Damoiselle Iehenne Willems, non mariée, et la promouvoir par mariage et autrement honnorablement, se nostre plaisir estoit, la legittimer et pourvoir sur le deffault de sa nativité, dont il nous

a instamment requis. Nous ce consideré, inclinans favorablement à la requeste de nostredit cousin, avons de nostre certaine science etc. legittimé et legittimons ladite Damoiselle Marguerite etc. Donné en nostre ville de Malines au mois de Novembris l'an de grace 1527 et de noz regnes assavoir des Romains et Germanie le neufiesme, et de Castille et autres l'unziesme. Par l'Empereur. L. DU BLIOUL.

Chambre des comptes à Lille.

Francisca Luxemburgica.
Philippus Clivius, Dominus Ravesteinius.

A Bruxelles, aux Iacopins au coeur, gist Messire Adolf de Cleves, chevalier de l'ordre de la thoison d'or, Seigneur de Ravestain, Thorout, Rousselare et Winnendale. Oultre la belle sepulture, ou il gist, at donnée plusieurs belles verrieres, comme aussi ont fait Messire Philippe de Cleves, son filz, qui avoit espousé Madame Francoise de Luxembourg, fille de Messire Pierre, Conte de S. Pol, Seigneur de Ghistelles, laquelle mit entre ses quartiers, pour le douziesme, la baronnie de Ghistelles.

M.S. DAMHOUDERII.

PHILIPPE de Cleves et de la Marke, Seigneur de Ravestain, d'Enghien, Wijnendale, Dreisscher etc., à tous etc., sçavoir faisons que, pour subvenir à aucuns noz urgens et necessaires affaires, ausquelz nous ne sçaurions ny polrions bonnement satisfaire ou fournir, sans vendre, charger ou aliener aucuns noz fiefz, terres et seigneuries, en tant qu'avons aucuns heritages de terre cottiere. Et pour mieulx faict que laisset, nous avons vendu bien et lealment à Iosse de Gruutere la proprieté de noz fief, terre et seigneurie de Bresquinssant, avec toutes ses apperte-

nances et dependances, tent en seigneurie, heritages, dixmes, schorres et adgectz present et advenir, rentes et revenues et tous aultres droicts, a present dicquiez ou a dicquier, sans y riens reserver, et le tout si avant que y avons droict et comme cydevant l'avons acquis par don et transport de feu l'Empereur Maximilien et le Roy Don Philippe, son filz, comme Comtes de Flandres, cui Dieu absoille, scituée et gisant au terroir du Francq en Flandres, tenu et mouvant en fief de nostre Seigneur l'Empereur, comme Comte de Flandres, à cause de sa bourg de Bruges, à charge des rentes sur ce ypothequées, et à condition que nous et Dame Francoise de Luxembourg, nostre treschere compaigne, avons retenu et retenons l'enthiere jouissance desdit fief, terre et seignourie, tant en prouffit, disposition, deffence et benefice que autrement, comme avons à present, noz vies durant et le derrenier de noz deux, et ce pour moyennent la somme de six mil livres de quarante groz, monnoye de Flandres, la livre, chacun portant sa charge; laquelle somme ledit Iosse, en descharge de nostre conscience, a ce jourdhuy pour nous payé et delivré comptant, et dont nous tenons pour contens et le quictons a tousiours. Et affin que ceste presente vendition etc. puist estre vaillable etc. nous avons commis etc. Sebastian van Overloope pour en nostre nom soy transporter etc. pardevant les bailly et hommes de fief de la court de Bourg de Bruges etc. et illec cognoistre et passer ladite vendition etc. En tesmoing de ce, nous avons cestes presentes signé de nostre nom et scellé de nostre scel armoyé de nos armes, le huitiesme jour du mois de Septembre l'an M.CCCCC. vingtung. PHILIPPE.

N° 68.a 13 April 1517.

De bisschop van Luik geeft eenige geestelijke voorregten aan degenen, die het Christusbeeld in de kerk der Kruisheeren, vroeger te 's Hertogenbosch, thans te Uden ter vereering uitgesteld, godsdienstig zullen hebben bezocht (1).

(Perkamenten brief, met een uithangend rood zegel, gedeeltelijk afgebroken, ten archieve van het Kruisheerenklooster te Uden.)

ERARDUS DE MARCKA Dei et apostolicae sedis gratia episcopus Leodiensis, dux Bullonensis, comes Lossensis, universis et singulis Christi fidelibus praesentes litteras nostras inspecturis salutem in Domino sempiternam. Etsi cunctae orbis ecclesiae sub sanctorum fundatae vocabulis sunt pia fidelium devotione venerandae, illas tamen quae in honorem et sub sacratissimae sanctae crucis vocabulo dedicatae noscuntur, celebriori memoria convenit venerari. Et quia admirabile signum sanctae crucis, quod erit in coelo cum dominus ad iudicandum venerit et per quod ipse mundum redemit qui ligno perierat, necnon discipulorum gesta nos admonent, ut in huius mundi pelago

(1) Zie COPPENS, *Beschrijving des Bisdoms van 's Hertogenbosch*, dl. IV, bl. 119. Van dit kruis bestaat eene koperen plaat, met dit opschrift: *Waere afbeeldinge van het wonderlyck en miraculeus crucifix, uyt de aerde gewaschen, hetwelck bewaert ende ge'eert wort by de E.E.w. Paters Cruys Broeders, residerende tot Uden in het Landt van Ravestein.* Boven het hoofd, in het midden en aan de voeten zijn drie Latijnsche chronicums of tijdverzen, bevattende het jaar 1697, waarin het in koper gesneden werd. Onder de plaat staan vier Hollandsche rijmen en daaronder: *Serenissimo principi Joanni Wilhelmo Electori Palatino etc. etc. Domino in Ravestein, Domino Suo Clementissimo devotissime, dicat, consecrat et offert F. Henricus Brunts Prior cum Conventu.*

surgente procella ad signum ipsum concurrere debeamus, hoc sane signum devotae considerationis indagine contemplantes et intra mentis archana revolventes, quod in illo mundi salus pependerit, dignum quinymo debitum recensemus, ut ecclesiam sacratissimae crucis huiusmodi gratiosis remissionis prosequamur gratiis, simul et impendiis ac indulgentiarum muneribus decoremus: cupientes igitur ut monasterium fratrum cruciferorum opidi Busciducensis nostrae Leodiensis diocesis, in quo imago crucifixi multum maximeque admirabilis existit, cuius nullus homo sed solus Deus ut veridicorum relatione didicimus et ut piae creditur, fabricator extitit, debitis frequentetur honoribus, in suisque structuris et aedificiis debite reparetur, conservetur et manuteneatur, librisque calicibus, luminaribus et aliis ornamentis ecclesiasticis, pro divino cultu necessariis decenter muniatur et a Christi fidelibus iugiter veneretur, in eo quoque cultus augmentetur divinus, utque Christi fideles ipsi eo libentius devotionis causa ad dicti monasterii ecclesiam confluant et ad huiusmodi reparationem, conservationem, manutentionem et munitionem manus promptius respective porrigant adiutrices, quo et hoc ibidem dono coelestis graciae se conspexerint refertos. Nos igitur Erardus, de omnipotentis Dei misericordia beatissimi Lamberti martiris, patroni nostri, eius auctoritate confisi, omnibus et singulis Christi fidelibus praefatis in statu gratiae existentibus, qui praetactam fratrum cruciferorum ecclesiam coram praetacta imagine crucifixi in Domini nostri Ihesu Christi nativitatis, Veneris Sanctae, Pascae, Inventionis et Exaltationis sanctae crucis, necnon Dedicationis ecclesiae et sanctarum Helenae et Katherinae, omnium Sanctorum et animarum festivitatum diebus, a primis vesperis, usque ad secundas vesperas inclusive, quolibet die

quinque Pater noster et totidem salutationes angelicas devote legerint et ad praemissa manus porrexerint adjutrices, pro singulis diebus festivitatum earundum et in decantationem salutationis beatae Mariae virginis singulis diebus post completorium decantanda, ac sermonibus et praedicationibus dominicis et festivis diebus in praedicta ecclesia praesentes fuerint, tociens quotiens praemissa fecerint et devote adimpleverint, quadraginta dies de injunctis eis poenitenciis misericorditer in Domino relaxamus praesentibus, perpetuis futurisque temporibus duraturis. In quorum omnium et singulorum praemissorum fidem et testimonium has praesentes nostras litteras exinde fieri ac sigillo nostro iussimus et fecimus appensione communiri. Datum in arce nostra Huyensi, sub anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo decimo septimo, mensis Aprilis, die tercia decima.

N° 68.b 1520.

Beschrijving en afbeelding van het huis van Ravestein te Brussel, zoo als het zich thans nog vertoont.

(*Messager des Sciences historiques et Archives des Arts de Belgique. Gand,* 1849. Pag. 113 (1).)

Ancien hôtel de Ravestein, à Bruxelles.

Des nombreuses habitations seigneuriales qui existaient à Bruxelles au XVe et au XVIe siècle, il ne subsiste plus de nos jours dans leur état primitif qu'une partie de l'hô-

(1) De beschrijving en afbeelding van het huis van Ravestein danken wij aan den heere A. G. B. Schayes, conservator van oudheden te Brussel.

tel de Nassau (aujourd'hui Musée de tableaux et cabinet d'histoire naturelle), la porte de l'hôtel d'Egmont (aujourd'hui hôtel d'Arenberg); une aile du palais du cardinal de Granvelle construite en style de la Renaissance, et enfin l'ancien hôtel de Ravestein, le mieux conservé de tous et dont nous offrons un dessin ci-joint.

Cet antique manoir, donnant d'un côté sur la rue St. Laurent et de l'autre sur celle de Terarken, est connu dès le XIVe siècle et portait alors le nom d'hôtel de Meldert. Au XVe siècle, il devint la propriété d'Adolphe de Clèves, seigneur de Ravestein, et fut habité par son fils le célèbre Philippe de Clèves, qui y mourut en 1527. Il s'y tint en 1488 une séance des États-généraux. Après le décès de Philippe, qui mourut sans postérité, l'hôtel de Ravestein échut en partage aux ducs de Juliers. Niemayr, dans la relation allemande du voyage de Jean Ernest, duc de Saxe, en France, en Angleterre et en Belgique, entrepris en 1613, relation dont nous avons donné une analyse et une traduction partielle dans le *Trésor National*, 2e série, tome III, pag. 168 à 254, parle de cet édifice dans les termes suivants: »L'hôtel de Ravestein, dont la maison électorale et princière de Saxe a été mise en possession pendant le procès non encore terminé au sujet de la succession du pays de Juliers, est situé sur une hauteur au centre de la ville, où il jouit d'une vue charmante. C'est un vaste bâtiment, mais dont les appartements sont très-négligés et tombent en ruine. On commence cependant actuellement à faire quelques réparations à cet hôtel, qui est habité par le conseiller saxon Pierre Fuchs; ci-devant il servit de résidence aux seigneurs de Ravestein, lorsque l'archiduc Maximilien, fils de Fréderic III, et depuis empereur romain, tint sa cour à Bruxelles."

L'hôtel de Ravestein, aliéné au XVIIe siècle, fut acquis successivement par le doyen de Ste-Gudule Speech, par Gaspar Ruffin, par la dame de Salinas, par Jean Remacle, seigneur de Thisquen, par le baron d'Hoogvorst et enfin, en 1780, par Thomas de Neufforge, aux descendants duquel il appartient dans le moment actuel (1).

Sauf quelques fenêtres percées ou élargies postérieurement, cet hôtel se présente encore à l'extérieur tel qu'il fut reconstruit par Philippe de Clèves, au commencement du XVIe siècle. La façade n'a de remarquable que la porte en cintre surbaissé et les deux balcons de pierre bâtis en encorbellement. Leur ornementation appartient au style ogival tertiaire. Les étages supérieurs de l'hôtel sont construits en briques, et le rez de chaussée en pierres de taille; on remarque à ce dernier plusieurs anneaux de fer, qui servaient à attacher les cheveaux des seigneurs et même des dames, qui venaient rendre visite aux maîtres du lieu, à une époque où l'usage des voitures était inconnu. L'intérieur du bâtiment a été en grande partie dénaturé par des travaux de modernisation.

A côté de l'ancien hôtel de Ravestein existait encore en 1835, un édifice de la même forme et de la même hauteur et orné également d'un balcon ou tribune en saillie. Il est probable qu'il faisait jadis partie de l'hôtel de Ravestein, bien que depuis deux siècles au moins il constituât une habitation séparée. Son emplacement est occupé aujourd'hui par plusieurs maisons bourgeoises.

(1) *Hist. de la ville de Bruxelles*, par Alex. Henne et Alph. Wauters, t. III, p. 316.

N° 68.c 19 September 1521.

Uiterste wilsbeschikking van Philips van Kleef, heer van Ravestein.

(Notariele copie, berustende in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp.)

Au nom du Pere, du Filz et du saint Esperit. Amen. Nous PHILIPPE de Cleves et de la Marke, seigneur de Ravestain, d'Enghien, Wynendale, Dreysscher etc., considerant que en ce monde n'a riens plus certain que la mort, et riens plus incertain que l'heure d'icelle, nous veuillans tenir prest quant il plaira à Dieu nous appeller de ceste vye mortele, et adfins que ne soyons surprins ny morions intestat, avons enssuivant l'octroy par nous obtenu de nostre souverain seigneur et prince ordonné et devisé nostre testament et derreniere volunté en la forme et maniere qu'il s'enssuit. Premiers avons recommandé nostre ame à Dieu, à la glorieuse vierge Marie et à toutte la court celestielle, et donnons nostre corps à la terre dont il est venu, veuillans et requerans qu'il soit honnorablement ensepvely et enterré en l'eglise des freres prescheurs en la ville de Bruxelles, en la sorte et maniere et aussi auprez de feu monseigneur nostre pere cui Dieu pardoint; et que au iour dudit enterrement soient par noz executeurs ci aprez denommez faict celebrer autant de messes pour le salut de nostre ame, que l'on porra recouvrer de prebstres par touttes les eglises de ladicte ville de Bruxelles, et que en chacune desdictes eglises ayt homme ordonné pour les payer. Item voullons que incontinent apres nostre dit trespas ou le plustost apres que faire se polra,

nostre coeur soit porté à Gruenendale, accompaignié d'un chevalier qui le fera enterrer en l'eglise illecq; semblement que pour nous et en nostre nom soit envoyé quelque pelerin en Iherusalem, ou cas toutesfois que de nostre vivant n'ayons faict le voyage: le tout aux despens et charge de ceulx qui ioyront de noz biens et des premiers et plus apparans deniers. Item voulons encores que en ladicte eglise des freres prescheurs audit Bruxelles soit par nosdits heritiers institué et fundé ung autel avecq une messe perpetuele pour chacun iour; laquelle fundation voullons par iceulx nosdits heritiers estre bien et sceurement assignee et ypotequee sur nosdits biens. Item ordonnons et voulons encores que au iour de nostre trespas et pour le salut de nostre ame soit par nosdits heritiers aussi institué et fundé au cloistre de Gruenendale ung anniversaire qui sera celebré par chacun an au iour de nostre dit trespas en l'eglise dudit cloistre, et iceluy par nosdits heritiers estre institué, fundé et assigné que dessusdit à tousiours. Item ordonnons encores ung autre anniversaire estre fundé, assigné et celebré chacun an audit iour de nostre trespas en l'eglise du couvent des chartreux de Herines empres Enghien. Encores ordonnons ung autre anniversaire en l'eglise des chartreux empres Dreysscher en Zeellande pour chacun an et au iour dessus declaré Item encores ordonnons et expressement commandons que pour le salut de nostre ame et soullagement de noz pechiez estre distribué par noz executeurs incontinent apres nostre dit trespas ou le plustost que faire se polra pour Dieu et en aumosne aux povres la somme de mil escus d'or pour une fois et des plus apparans biens que trouver ilz polront, soit argent comptant ou autre. Et ou cas que de nostre vivant ayons faict devoir et disposé desdits mil escus d'or que dessus

et qu'il en appere à nosdits executeurs par billet escript et signé de nostre main, nous dès maintenant les en deschargons et mectons au neant icelle distribution desdits mil escus d'or. Encores voullons et ordonnons que touttes noz debtes queles qu'elles soient et dont à l'heure de nostre dit trespas polrions avoir la conscience chargee, et que l'on polra faire apparoir lealment estre deues, soient par nosdits heritiers et executeurs payees et contentees des plus apparans deniers et avant touttes autres choses sur tous nosdits biens et heritages, avecq aussi que toutes noz pensions à vye que avons ordonné à plusieurs personnes soient entretenues et payees leur vye durant à ceulx ausquelz les avons assignez; voullons aussi que tous noz serviteurs domestiques ausquelz avons donné gaiges et pensions à nostre volunté soient payez et contentez de ce que leur sera deu à l'heure de nostre dit trespas, et davantage iusques et comprins le iour de l'an apres nostre dit trespas, adfin que de tant plus ilz soient inclins de pryer Dieu pour le salut de nostre ame. Item ordonnons encores et adfin que toutes noz debtes, ordonnances et fundations susdictes tant en general que special puissent de tant mieulx estre payees, instituees et acomplies enssuivant nostre ordonnance et testament precedent, faict en virtu d'un aultre octroy que avons pour ce obtenu de nostre dit souverain seigneur et prince, laquelle premiere ordonnance et testament voullons demourer en son enthier et sortir son effect touchant les poins et articles consonans et accordans à ceste nostre presente ordonnance, en revoquant tous autres poins et articles contrarians et non accordans à cestes, avons donné et par ces presentes donnons à nostre tres chiere et tres amee compaigne dame Fransoise de Luxembourg tous et quelconques noz biens,

tant en fief, seignouries, terres heritaiges, chasteaux, revenues et rentes heritables à rachat ou à vye, ou qu'ilz soient scituez et gisans, nulz reservez, pour sur iceulx assigner et ypothequier heritablement et à tousiours noz fundations susdictes, et du surplus en ioyr et possesser seurement et paisiblement sans aucun contredict sa vye durant, tant en prouffis, disposition d'office et benefice que autrement, comme nous en possessons de present. Et quant aux acquestz fais ou à faire par nous et nostre dicte compaigne ensamble, aussi de tous autres noz biens, debtes, maisons, bois croissans et autres, esquelz dès maintenant avons droit ou que cy apres polrions avoir par succession ou autrement, voullons aussi que nostre dicte compaigne en ioysse et possesse unement et enthierement, pour en faire et disposer à son bon plaisir et volunté, soit par vendition, don ou autrement. Et quant à toutes noz bagues, pierryes, chaynes, verges d'or ou d'argent, chevaulx, or, argent, vasselle, litz de camp, acoultremens, tapisseryes d'or, de soye et de layne, habillemens et generalement tous nos autres biens et meubles quelconcques, de quel valeur ou extimation et où qu'ilz soient trouvez, et dont à nostre trespas n'auerons disposé, voullons aussi que nostre dicte treschiere compaigne en ioysse et possesse paisiblement, et en polra faire et disposer à son bon plaisir. Et touchant la somme de noef mil florins que avons consigné à la requeste de feu monseigneur le duc de Cleves soubz les bailly et hommes de fiefz de la court de Tenremonde pour la retraicte de la terre d'Englemonstier, dont est proces pendant indecis ou grant conseil à Malines, nous voullons aussi que nostre dicte compaigne demeure en son enthier droit et choix, pour sy bon lui semble lever à son prouffit lesdits noef mil florins consi-

gnez et d'iceulx faire et disposer à sa volunté, en tant que les luy avons donné et donnons par ces presentes, ou d'attendre la fin dudit proces et ioyr des drois, fruictz, prouffis et autres conditions contenus es lettres de monseigneur le duc de Cleves à present et Adolph, monseigneur son frerre. Item pour aucunes considerations et bons regars tant de proximité de lignage que sommes à la maison de Bourgoigne, dont avons eu de grans honneurs et biens, comme aussi que avons faict fortifier nostre ville et chasteau de Ravestain, frontiere de Brabant, tellement que ou cas qu'elle ne fuist bien gardee soubz la main de l'empereur nostre souverain seigneur, et que par ce ci apres tumbast es mains d'aucuns estrangiers ou dessobeissans dudit seigneur, polroit estre cause de la destruction du duché de Brabant et que l'on nous polroit imputer. Et pour à iceulx inconveniens remedier, avons legaté et donné, et par ce present nostre testament legatons et donnons audit seigneur empereur pour luy et ses successeurs, ducs et ducesses de Brabant, nostre dit chasteau, ville, terre, pays et seignourie de Ravestain, Herpen, Uden, Maeslant et autres ses appartenances et deppendences, riens y reservé, mais tout ainsi et comme le tenons en fiefz et hommage dudit seigneur empereur, comme duc de Brabant, aux conditions icy declarees, assavoir: que nostre dicte tres chiere compaigne demorira sa vye durant dame desdits chasteau, ville, terre et seigneurie du pays de Ravestain, et ioyra et possessera de tous haulteurs, drois, prouffis, revenus, aydes et autres emolumens quelconcques, retenant aussi le povoir et auctorité de damer, vendre ou faire son bon plaisir du peel ou mour estant oudit pays; semblement auera la disposition enthiere de tous offices et benefices avecque touttes autres

prééminences, comme avons de present, sans que le dit seigneur empereur y auera aucune cognoissance, administration ny prouffit nonplus qu'il n'a de present, si n'est du bon gré et consentement de nostre dicte compaigne, fors seullement qu'il polra faire prendre en ses mains et garder à ses despens nosdits chasteau et ville à la tuition et deffence de ses pays, sans aucuns charge de nostre dicte compaigne ou des subgect dudit pays. D'autre part sera ledit seigneur empereur tenu, avant que povoir apprehender et lever aucun prouffis de nosdits fiefz, terre et seignourie de Ravestain ou ses appartenances, donner et sceurement recompenser nostre heritier cy apres denommez, son hoir, ou par faulte de ce à celui qui de droit nous doit succeder d'autre terre, seigneurie, revenue et heritage perpetuele en telle estimation et valeur par dessus touttes charges que est nostre dicte terre, seigneurie et pays de Ravestain, au iugement et ordonnance de noz testamenteurs cy apres denommez et de quattre autres personages que ledit seigneur empereur polra choisir de son costé; desquelz biens et terres ainsi assignez nostre dit heritier, son hoir ou qui en ce doivent succeder n'aueront aucune ioyssance durant la vye de nostre dicte compaigne que dit est. Et ou cas que ladicte assignation ne se fast du vivant de nostre dicte compaigne nous entendons que nostre dit heritier, son hoir ou qui nous doivent succeder nonobstant ceste nostre ordonnance aueront et tiendront l'enthiere ioyssance tant en prouffis que autrement desdictes terre et seigneurie de Ravestain iusques ad ce que ladicte recompence et assignation soit bien et deuement accomplye, sans que ledit seigneur empereur y auera aucun droit, administration ou cognoissance en virtu de ceste nostre legation, fors que d'avoir en ses mains et

faire garder le fort desdits ville et chasteau à ses despens comme dit est. Item encores pour autres pluisieurs considerations, causes et bons regars ad ce nous mouvans, avons donné et legaté à Iosse de Gruutere, nostre serviteur domestique, noz fiefz, terre et seignourie de Bresquinssant avecq touttes ses appartenances et tout le droit que y avons, le tout selon et aux charges, conditions et resignations contenues en certaines noz lettres de don et procuration speciale et irrevocable par nous donnees, pour nous desheriter et desvestir d'iceulx nosdits fiefz, terre et seignourie par nous acquise. Et si paravant nostre trespas ledit Iosse n'estoit devenu adherité en icelle terre ou que aucuns de noz heritiers s'advanchast de y contredire, le troubler ou empescher, en ce cas nous avons donné et donnons audit Iosse de Gruutere la somme de six mil livres de quarante gros pour une fois à la charge de nosdits heritiers y contredisans, à les prendre sur les plus apparans biens que delaisserons, et non autrement. Et quant au demeurant de tous nosdits biens patrimoniaulx que delaisserons par dessus les fundations avant dictes, ensemble des acquestz, dont par nostre dicte compaigne n'auera esté ordonné ny disposé à l'heure de son trespas, voullons et ordonnons qu'ilz soient et appartient à nostre treschier et amé cousin Adolph monseigneur, second filz de feu monseigneur le duc de Cleves, lequel par ces presentes avons prins et denommé pour nostre seul et vray heritier, et pour par luy en ioyr, user et possesser sceurement et paisiblement par lui et ses hoirs à tousiours, le trespas de nostre dicte compaigne advenu et non devant, le tout à la charge et condition dessusdicte et non autrement. Et s'il advenoit que nostre dicte compaigne allast de vye à trespas devant nous, voullons et ordonnons que

tous et quelconcques noz biens, fief, heritaiges, meubles et immeubles, dont aussi n'aueront disposé à l'heure de nostre trespas eschéent et appartiennent unement audit Adolph, monseigneur nostre cousin, à condition telle toutesfois que si nosdits cousins de Cleves, leurs hoirs, successeurs, oucun d'eulx faisoient ou donnoient aucun empeschement par quelque maniere ou voye que ce fuist, ou faire le feissent [?] par autre en leur nom à nostre dicte compaigne en la ioyssance de tous noz biens meubles et immeubles dessusdits et pareillement à la ioyssance et donation que avons par ceste nostre dicte derreniere volunté ordonné et delaissé à nostre dit cousin Adolph monseigneur, voullons et ordonnons que incontinent celui ou ceulx faisans cest empeschement soit ou soient privez du droit de nostre dicte succession, et en ce cas ordonnons et instituons pour nostre seul et vray heritier les prince ou princesse des pays où lesdits terres et biens, esquelz empeschement seroit faict, sont scituez. Et pour touttes les ordonnances, dons, fundations et institutions susdictes estre acomplies et entretenues de point en point, nous avons prins, esleuz et ordonnez pour noz executeurs de ce present nostre testament et derreniere volunté, assavoir: nostre tres chiere et tres amee compaigne Fransoise de Luxembourg; messire Iehan, seigneur de Berghes; messire Anthoine de Lalaing, comte de Hoochstrate; messire Geromme vander Noot, chancelier de Brabant; Adrien de Mastaing, seigneur de Sassignies, nostre bailly d'Enghien; Englebert d'Ally, seigneur d'Oostquerque, nostre escuyer d'escuyrie, et Iosse de Gruutere, nostre receveur general, ausquelz tous ensemble et à chacun d'eulx en particulier pryons et requerons qu'ilz veullent entreprendre la charge et entendre ad ce que tous les poins, ordonnances et

noz derrenieres voluntez susdictes soient acomplies. Et sy aucun de nosdits executeurs ou pluisieurs alloient de vye à trespas, nous donnons par ces presentes povoir, auctorité et puissance aux autres demorez vivans d'en povoir prendre et eslire ung ou deulx autres à leur plaisir et volunté, ausquelz ainsi par eulx esleuz, donnons tel povoir, auctorité et puissance que si meismes et de nostre vivant les euissions esleuz et denommez. En tesmoing de touttes les choses susdictes par nous ainsi estre ordonnees et instituees que dit est, nous avons ce present testament et derreniere volunté signé de nostre nom et faict sceller de nostre scel armoyé de noz armes, en la ville de Bruxelles, le dixnoefyme iour de Septembre l'an xv^c^ xxj.

Ainsi signee: PHELIPPE.

Et au desoubz estoit escript:

Le xixe iour de Septembre l'an xv^c^ et xxj, hault et puissant prince monseigneur Phelippe de Cleves et de la Marke, seigneur de Ravestain, d'Enghien etc., a recongneu et confessé es presences de moy Iehan de le Hofstadt, clerq du diocese de Cambray comme notaire apostolique et imperial, et les tesmoing cy apres denommez, que toutes les ordonnances, dons, legations, fundations, assignations et recongnoissances dessus declarees en ce present litteraige, signé de sa propre main et scellé de son scel armoyé de ses armes, sont ses dons, ordonnances et legations de derreniere volunté, lesquelz il desire et requiert par messires ses executeurs y denommez estre entretenus, furnis et acomplis de point en point. Ce fu fait et recongneu en la maison dudit monseigneur nommee la maison de Ravestain à Bruxelles, diocese de Cambray, presens comme tesmoing par moy ad ce apellez: Iaques de

Margais, escuyer du dioceze de Tournay; Iehan d'Auxy, seigneur de Warelles et gerant de Meulpas, tous deulx du diocese de Cambray. Tesmoing mon signe manuel icy mis les iour et an susdits. *Et signé du notaire*

DE LE HOFSTADT.

Ceste coppie est collationnee aux originales lettres et trouvee concordante par moy comme notaire apostolique et imperial

I. DE LE HOFSTADT.

N° 75.a 13 Maart 1528.

Inventaris van gouden, zilveren, koperen, tinnen en ijzeren tafel- en keukengerief, benevens linnen en pellen, behoord hebbende aan den heer en vrouwe van Ravestein, waarachter eene opgave hunner huizen te Brussel (1).

(Enkele copie, in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp.)

Inventoire des parties de vasselle d'or et d'argent blanche et doree appartenant à feu monseigneur de Ravestain trouvee en sa maison en la ville de Gand servant à cuisine et bouttellerie, avecque aussi tout le linge y servant, faicte par Iehan de Warenghien, maistre des comptes à Lille, à ce commis par madame la regente, maistre Charles Claess., Gillis de le Samme et Gerard Meul-

(1) Om een' diepen blik te werpen in het huisselijk verkeer des heeren van Ravestein, is deze en de volgende inventaris zeer gewigtig. Dergelijke lijsten van aanzienlijke Nederlanders uit de XVIe eeuw vindt men ook in de *Analecta* van MATTHAEUS en in het *Archief* van DODT VAN FLENSBURG.

pas, commis par messires les executeurs dudit feu seigneur de Ravestain, le xiij iour de Mars xv^c^ xxvij, ainsi que s'ensuit:

Et premiers:

Une couppe d'or à tout son couvercle faicte à neuz de cordeliers, pesant 3 m. 4 o. 19 e. d'or (1).

Deux grans bachins d'argent blanc armoyé des armes de feu monseigneur de Ravestain, pesant 15 m. 6 o. 2 e.

Deux aultres moyens bachins d'argent blanc armoyez des armes de feu mondit seigneur de Ravestain et madame sa compaigne, pesant 11 m. 7 o.

Six grans gobeletz d'argent dorez à tout ung couvercle, ayant une courronne et le con couronne tous boullonnez, pesant 28 m. 10 e.

Six gobeletz d'argent blanc à piet royez, pesant 17 m.

Six autres gobeletz d'argent blanc à piet, pesant 12 m. 10 e.

Six tasses d'argent, les pietz ouvrez de lettres et bors dorez, pesant 23 m. 5 e.

Six aultres tasses d'argent blanc martelees à piet, pesant 23 m. 1 o. 15 e.

Une couppe à tout son couvercle d'argent doree, le piet ouvré de lettres à idem, pesant 6 m.

Une couppe d'argent blanc à tout son couvercle, le piet ouvré de lettres à idem, pesant 3 m. 7 o. 15 e.

Deux potz d'argent blanc à piet tenant chacun une gelte, pesant 16 m. 1 o. 10 e.

Ung aultre pot d'argent blanc tenant une gelte, servant à cervoise, pesant 7 m. 2 o. 15 e.

(1) Men rekende met mark, once en engels (*esterlin*).

Deux flaccons d'argent blanc tenant chacun ghelte et demye, pesant 20 m. 2 o.

Deux autres flaccons d'argent blancq tenant chacun une gelte, pesant 16 m. 6 o.

Deux autres petitz flaccons d'argent blanc tenant chacun demy lot, pesant 10 m. 7 o. 10 e.

Deux aighieres à couvercle d'argent blanc, les pietz et manches ouvrees à idem, pesant 8 m. 3 o. 10 e.

Deux aighieres d'argent sans couvercle, les pietz et bors dorez, faictes à la mode d'Espaingne, pesant 7 m. 6 o.

Une aultre aighiere d'argent sans couvercle, pesant 6 m. 5 e.

Troix rechauffois d'argent, l'un a tout le piet ouvré à iour, pesant 17 m. 9 e.

Deux petitz potz d'argent à couvercle nommez conscience, pesant 4 m. 5 o.

Ung petit potkin d'argent à couvercle aux armes de feu monseigneur, pesant 3 m. 3 o. 10 e.

Une boiste d'argent à tout son couvercle et petitte louche servante à mectre pouldre de duc, pesant 1 m. 7 o. 15 e.

Une petitte salliere d'or et son couvercle, pesant 4 o. 8 e.

Une aultre salliere d'argent doree à tout son couvercle, pesant 1 m. 4 o. 10 e.

Troix aultres sallieres d'argent à bors dorez faictes en quarrure, pesant 3 m. 15 e.

Six petittes sallieres d'argent à servir les dames, pesant 5 o. 10 e.

Douze trencheoirs d'argent dorez, pesant 14 m. 1 o.

Douze autres trencheoirs d'argent blanc, les six armoyez

des armes de feu mondit seigneur et les autres six à tout R, pesant 17 m. 2 o. 10 e.

Une petitte salliere d'argent blanc à mectre les oefz, pesant 4 o. 13 e.

Ung potkin d'argent doré dedens et dehors à tout son couvercle faict en forme de couppe, pesant 2 m. 2 o. 10 e.

Ung pressoir d'argent à presser oranges, pesant 7 o. 15 e.

Ung rotissoir d'argent à faire rosties pour le pouldre de duc, pesant 3 m. 5 e.

Deux potquins d'argent sans couvercle, les pietz et bors dorez, pesant 12 o. 10 e.

Ung voire vert nommé riviere, le piet et couvercle d'argent doré, pesant ensamble 1 m. 5 o.

Deux couvercles d'argent servant à voirre et potquins de pierre, pesant 9 o. 5 e.

Deux escuielles d'argent à oreilles, pesant 3 m. 3 o. 10 e.

Une culiere d'or, pesant 2 o. 4 e. d'or.

Six culieres d'argent à ronde manches, pesant 1 m. 1 o.

18 autres culieres d'argent à platte manches, pesant 2 m. 6 o. 10 e.

Une bourache de cuyr à tout ung couvercle d'argent.

Une aighiere d'argent à couvercle et bibiron ouvree à la mode d'Italie, pesant 9 m. 2 o.

Une tasse d'argent à faire assay, pesant 1 m. 7 o 5 e.

Une petite tasse de voirre de cristallin.

Une custode de cuyr où il y a quattre voirres de cristallin.

Vaisselle de cuysine.

Trois grans platz d'argent marquez du con couronne pesant 20 m. 4 o.

Douze moyens platz d'argent marcquez comme dessus, pesant 51 m. 3 o.

Dixhuyt autres moyens platz d'argent marcquez comme dessus, pesant 72 m.

Ung double plat d'argent à deux oreilles servant à mectre eauwe chaulde avecque un trencheoir troué pour poison marquez que dessus, pesant 11 m.

Quinze escuyelles d'argent marcquez comme dessus, pesant 24 m.

Douze petitz platz d'argent marcquez d'une R, pesant 24 m. 2 o.

Seize escuielles d'argent marcquez comme dessus, pesant 30 m. 2 o. 10 e.

Cincq chandeliers d'argent à hault pietz, ouvraige d'Espaingne, pesant 17 m. 4 o.

Quattre autres chandeliers d'argent aussi à piez, ouvraige que dessus, pesant 11 m. 6 o.

Trois aultres chandeliers d'argent à tour les R, pesant 8 m. 7 o.

Trois autres chandeliers d'argent à plain piez, pesant 7 m. 4 o.

Note. Ung coffre d'argent à mectre oublies, lequel l'on dit estre à Bruxelles, pesant .....

Ung biberon d'argent à tout son couvercle, que l'on dit aussi estre à Bruxelles.

Et ung potquin de pierre à tout son couvercle d'argent, que l'on dict estre à Wynendale.

Autre grande vasselle doree.

Deux grans pots d'argent dorez godronnez à manche, pesant ensamble 50 m. 10 e.

Deux grans bachins d'argent dorez aussi godronnez, pesant ensamble 17 m. 2 o. 15 e.

Deux petitz potz d'argent dorez aussi godronnez, pesant ensamble 22 m. 2 o 15 e.

Une nef à piet d'argent doree toutte ample, pesant 15 m. 5 e.

Deux drageoirs à piet d'argent dorez aussi godronnez, pesant 16 m. 6 o.

Deux flaccons d'argent dorez tous amples, pesant ensamble 19 m. 2 o.

Six tasses d'argent dorees godronnees avecque la couvercle, pesant 29 m.

Six autres tasses d'argent dorees aussi godronnees, pesant 23 m. 7 o.

Six autres tasses d'argent dorees touttes amples, pesant 25 m. 5 o. 10 e.

Deux chandeliers et deux flambeaux d'argent dorez, pesant ensamble 14 m. 3 o 10 e.

Une aighiere d'argent doree à couvercle godronnee, pesant 6 m. 3 o. 5 e.

Deux aighieres d'argent dorez à couvercle touttes amples, pesant 12 m. 2 o.

Une douzaine de trencheoirs d'argent dorez, pesant 18 m. 6 o. 10 e.

Deux sallieres d'argent doré, pesant 2 m. 15 e.

Deux potz d'argent dorez faiz en forme d'aighiere à manche et brochon ouvrees à la mode d'Espaingne, pesant 17 m. 6 o. 10 e.

Une grande salliere d'argent doree faicte de cristallin sur l'espaule d'ung homme semees de pluisieurs perles, balais et saphirs au piet et sur la couvercle, pesant 8 m. 7 o. 15 e.

Trois tasses d'argent doree ouvrees à la mode d'Espaingne, pesant 4 m. 4 o. 10 e.

Une couppe d'argent doré à couvercle boullonnee, pesant 3 m. 2 o.

Une aultre semblable couppe à couvercle boullonnee, pesant 3 m. 2 o.

Une tasse d'argent doree avec sa couvercle, pesant 3 m. 2 o.

Une couppe d'argent doree à tout son couvercle boullonnee, pesant 3 m. 15 e.

Deux petittes couppes d'argent dorees à tout leur couvercle boullonnees, pesant 2 m. 5 o. 2 e.

Deux autres petites couppes dorees à piez et couvercles gravees de marmousez, pesant 2 m 4 o. 3 e.

Une petite double couppe d'argent doree godronnee et gravee de feullaige, pesant 1 m. 1 o 13 e.

Ung petit gobelet à couvercle d'argent doré à tout ung det au fons, pesant 5 o. 7 e.

Une culiere d'or, pesant 2 o.

Une petite salliere d'or à tout son couvercle, pesant 3 o. 2½ e.

Ung petit couteau à tout la manche d'or, pesant 17 e.

Une couppe d'or à piet et couvercle ouvree à plumache aux armes de feu madame de Ravestain, pesant 4 m. 3 o. 15 e.

Ung petit crolle rond de sallemandre à tout son couvercle garny d'argent doré, pesant 7 o.

Autre vaisselle d'argent blanche plumassee.

Six grandes tasses d'argent aveoque la couvercle, aux pietz et bors dorez touttes plumassees, pesant 27 m. 6 o.

Deux grans potz d'argent à couvercle, les bors dorez, aussi plumassez, pesant 22 m. 5 o.

Deux autres grans potz amples à piedtz et bors dorez, pesant 23 m. 5 o. 10 e.

Deux grans flaccons d'argent plumassez, les bors dorez, pesant 22 m.

Deux grans bachins à laver aussi plumassez, les bors dorez armoyez des armes de feue madame de Ravestain, pesant 17 m. 4 o. 10 e.

Deux grandes aighieres à couvercles aussi plumassees, les pietz et bors dorez, pesant 16 m. 2 o. 10 e.

Deux potz d'argent blanc à piet et couvercle ouvrez à escaille de poisson, pesant 7 m. 4 o.

Deux autres petitz potquins d'argent blanc, ouvraige d'Espaingne, pesant 3 m. 10 e.

Deux potz d'argent servant à succades, pesant 3 m. 5 o. 10 e.

Deux petittes tasses d'argent boullonnee à tout chacune une oreille, pesant 1 m. 5 o.

Ung bachin de chambre, pesant 2 m. 4 o.

Une petitte boiste à couvercle pour coriande; une culiere à manche torse et ung petit chandelier à mectre bougies d'argent, pesant ensamble 8 o. 10 e.

Une noix d'Inde garnye d'argent blanc, pesant 1 m. 4 o. 10 e.

Ung assencheoir d'argent pour la chappelle, pesant 3 m. 2 o. 10 e.

Une plattine d'argent doré, la petitte louchette et ung piet de calisse d'argent blanc, pesant 1 m. 6 o. 10 e

Une cassoulette d'argent, pesant 3 m. 10 e.

Une boiste d'argent servant à mectre senteurs et ongemens, pesant 4 m. 7 o. 10 e.

Une grande noix d'Ynde garnye d'argent doré, pesant 4 m.

Deux grans barilz d'argent blanc armoyez des armes de madicte feue dame, pesant ensamble 57 m. 7 o.

Une corbille d'argent à manche et le piet ouvré de lettres, pesant 59 m.

Autres parties de vaiselle d'estaing.

Unze potz de gheltes d'estaing armoyez des armes de feu monseigneur de Ravestain, pesant 93 l.

Trois potz de lotz de court armoyez comme dessus, pesant 22 l.

Sept potz de demy lotz armoyez comme dessus, pesant 31 l.

Deux quartes et une pinte armoyez comme dessus, pesant 12 l.

Seize trencheoirs d'estaing armoyez comme dessus, pesant 17 l.

Sept escuyelles d'estain armoyez comme dessus, pesant 13 l.

Quattre broches et deux barilz de bois.

Une boiste à oublie de blanc fer.

Ung rechauffoir de fer.

Six grans platz d'estaing marcquez du con couronne, pesant 33 l.

Dixhuyt moyens platz marcquiez comme dessus, pesant 54 l.

Unze autres platz plus petitz marcquiez comme dessus, pesant 28 l.

9 escuielles d'estaing marcquiez comme dessus, pesant 17 l.

Six louches de fer, ung coustean de cuisine et une happe.

Deux peles de fer et six chauldrons appellez bellequins de cuyvre.

Deux moyens chauldrons; ung estuvoir.

Deux grandes payelles de fer et une broche de fer.

Ung pot d'estaing à moutarde, pesant 5 l.

Deux petitz flaccons d'estaing, pesant 4 l.

Trente chandeliers de cuyvre, pesant 72 l.

Autres parties de linge d'estat.

Quinze grandes nappes, ouvraige de Venize, servant pour l'estat tant uezés et nouvelles.

Quattre aultres nappes de quattre aulnes chacune ayans servy feue madame de Ravestain.

Six uezés nappes de commun de diverses sortes.

Quattre uezés nappes d'estat deschierrees et de petitte valeur.

Cincquante huyt serviettes bonnes et mauvaises.

Trois uezés nappes de buffet.

Deux grandes nappes, ouvraige de verdure de damas.

Dixhuyt serviettes de semblable ouvraige.

Touttes lesquelles parties de vaisselle d'or et d'argent blanche et doree, avec aussi la vasselle d'estaing et de cuyvre servant à la cuisine, et tout le linge et autres parties au long specifiees et designees en ce present inventoire cy dessus, nous Gillis de le Samme, commis à tenir le compte de l'execution du testament dudit feu seigneur de Ravestain, et Gerard de Meulpas, commis de par messires les executeurs du testament dudit feu seigneur de Ravestain à faire icelle inventoire, confessons euz et receuz par les mains de Iehan de Warenghien, commis de par madame la regente de la part de l'empereur, et maistre

Charles Claesse aussi commis de par monseigneur le conte de Gavere à faire ledit inventoire dessus nommez, pour icelles parties porter à Bruxelles et servir le iour de l'obseque dudit feu seigneur; desquelles parties nous promectons en faire bonne garde et rendre bon juste et leal compte à madicte dame touttes et quanttesfois que requiz en serons, là et ainsi qu'il appartiendra. Ainsi faict en la ville de Gand soubz noz seingz manuelz cy mis le xiij iour de Mars xv° xxvij. *Ainsi signé:* De le Samme *et* Meulepas.

Il y a à Bruxelles 9 maisons, assavoir:
la grande maison,
item celle de Philippe Carmin,
l'aultre tenant à Iacques Derveau,
l'aultre à Digne,
l'aultre du bout à Philippe Carmin sa vie,
Helaine à vie,
la maison devant Aubert à la vie,
l'aultre empres à Gerardin Meulpas à vie,
l'aultre de bout à Gille de le Samme.

—

N° 75.b 1 April 1528.

Inventaris van gouden sieraden, edelgesteenten enz., behoord hebbende aan den heer van Ravestein.

(Oorspronkelijk stuk in het Kleefsch-Marksch archief te Dusseldorp.)

Inventoire des bagues et ioyaulx appertenans à feu monseigneur de Ravestain trouvez en ung coffre de fer et aussi en une boitte de fer, faicte en la presence de monseigneur le cardinal de Liege, monseigneur de Berghes, executeurs du testament dudit feu seigneur, de monseigneur le conte de Merstain, du chancellier de Iuilliers et autres deputez de par monseigneur le duc de Cleves, par Iehan de Warenghien, maistre des contes à Lille, à ce commis par madame la regente de la part de l'empereur, Gilles de le Samme et Girard de Meulpas, commis de par mesdits seigneurs les executeurs, le premier iour d'avril quinze cens vingt sept avant pasques, ainsi qu'il s'ensuyt:

Et premiers bagues et ioyaulx trouvez en ladicte boitte de fer.

Ung kercan d'or garny de douze croix de dyamans et une grande table de dyamant au milieu.

Ung aultre kercan d'or faict à cordeliere garny de huit dyamans et neuf parles.

Ung aultre kercan d'or garny de dix pierres, moitié rubitz et moitié dyamans, avec dixneuf parles.

Ung aultre kercan d'or garny de vingt deux parles.

Deux braceletz d'or garny chacun de treze perles et une table de balaix.

Deux autres braceletz d'or servans pour mondit feu seigneur garniz chacun d'un dyamant et une iacinte.

Ung cifflet d'or pour pourter au col.

Ung petit tableau d'or emaillé pour porter au col.

Trois anneaulx d'or, l'un garny d'un beau rubiz, l'aultre d'une turcoise et la iij^e^ d'un dyamant et une petite verge d'argent.

Ung con couronne d'or garny de sept pierres.

Une petite croix d'or garnye de dyamans.

Ung bouton d'or garny d'un balaix.

Ung anneau d'or garny d'un cheval esmaillé de blanc.

Ung petit coussin d'or avec ung chien.

Deux petitz personnaiges d'or esmaillez.

Sept boutons d'or faiz en façon de plumes, l'un garny d'une iacinte.

Trois anneaux d'or ouvrés d'antiraiges et ung de coral.

Quattre anneaux d'or garniz de pierres d'antiraiges.

Trois autres anneaulx d'or, deux de dyamans, l'un d'une belle pointe, ung rubiz et une perle.

Dixhuit pieces d'or, grandes que petites, de medailles et d'antiraiges, et trois d'argent, trouvees en une bourse de velours gris.

Ung petit tableau d'or ayant dedans de la vraye croix.

Quatorze petites cordelieres d'or et huit perles.

Unes petites heures d'or esmaillees.

Une petite poire d'or.

Autres bagues et ioyaux trouvez oudit coffre de fer.

Ung chappeau ducal d'or ouvré à florons d'or, pesant

Ung coulier d'or garny de xxj perles, une esmeraulde et trois rubitz.

Ung autre colier d'or garny de douze dyamans, une grosse poincte au milieu et une perle pendant.

Ung aultre colier d'or garny de vingt cinq perles, une grosse table de dyamant au milieu et ung beau balaiz pendant.

Ung anneau d'or garny d'une esmeraulde.

Quatre petitz braceletz d'or esmailliez.

Trente deux perles plus petites que poix. Deux petitz rubitz et deux petitz dyamans.

Ung petit trousseau de semences de perles.

Une belle croix d'or garnye d'un lez de quatre rubitz et quatre saphirs, et de l'autre lez quatre rubiz avec plusieurs perles tant grosses que petites, et au pied aussi d'or trois dyamans, trois rubitz et cinq perles.

Ung petit tableau d'or garny d'un crucifix et une nostre Dame esmaillee au pied.

Ung autre petit tableau d'or garny de six rubitz, vj perles, avec ung cueur tenant deux anges, ouquel y a plusieurs reliquaires.

Quarante sept pieces d'or, les unes faictes en forme de bagues et autres esmaillees de diverses sortes, estans en ung petit coffret de cuyr boulyr.

Unze petitz tableaux, esquelz sont pourtraictz sur parchemin plusieurs princes, princesses et grandz seigneurs, enchassez en or, estant en ung petit coffret d'argent doré.

Deux petitz camayeuz enchassez en or.

Une wapandine [?] encassee en or.

Ung petit tableau d'or ouquel est pourtraict madame Marguerite garny d'un rubiz et de trente perles.

Unes heures en velin couvertes de velours noir, estoffees de clouans et clobz d'or esmaillez, ouvraige d'Espaigne.

Ung miroir de cristal enchassé en argent doré.

Ung petit double tableau ouquel a en paincture Dieu et la vierge Marie bien bon.

Unes petites heures de papier.

Une autre petite heures de parchemin estoffee de clouans et cloux d'or esmaillez, ouvraige d'Espaignes.

Nous Erard, par la miseration divine cardinal et evesque de Liege, duc de Buillon, conte de Loz etc., Iehan, seigneur de Berghes, chevalier de l'ordre, Iehan de Warenghien, maistres des comptes à Lille, à ce commis par madame la regente de la part de l'empereur, et Iehan Ghogreff, chancellier de Iuilliers, certiffions à tout qu'il appertiendra que toutes les parties de bagues et ioyaulx declarees et speciffiees en ceste feulle de papier ont esté trouvees en la forme et maniere et selon le contenu cy dessus, et icelles remises esdits coffres et boistes comme il appertient, et baillees et delivrees à damoiselle Marguerite vanden Brouck, veufe de feu Anselot de Gottegnies, avec aussi ung petit coffret de cuyr bouli, ouquel sont le testament et pluiseurs litteraiges concernans les affaires de feu monseigneur de Ravestain, selon le contenu en certain inventoire y encloz, pour en faire bonne et sceure garde et en rendre compte là où il appertiendra et que requise en sera. Et ce en la presence de monseigneur et conte d'Overstain et autres deputez devant nommez et dessoubz signez. Ainsi fait en la ville de Malines, le premier iour d'avril xv^{c}xxvij avant pasques.

E. Cardinal de Liege.
I. de Berghes.
Iohan Ghogreff, proest.
I. Werenghien.
De le Samme

N° 77.a 2 Mei 1533.

De ingezetenen van Uden en Zeeland geven toestemming, dat de eigenaar of vruchtgebruikers van twee nieuwe huizen, gelegen aan den graspeel onder de parochie van Velp (1), *mogen gebruik maken van gezegden graspeel en gemeente.*

(Gebrekkige copie, in het dorpsarchief van Zeeland.)

Wy Derick Aernt Driessoen, Cornelis Aerntssoen van Loeken en Peter Goeyenssoen en Ian Willemssoen, scepen in Uden, tuyghen in dese openen brieven hoe dat die gemeyn nabeuren vander veyr waken des slants van Uden, byeenvergadert ter plaetsen aende kerk tot Uden, ende hebben overghegeven goedwillykt en. geconsenteert ter beeden ende begeerte van Ioest die Gruytere, als dat diezelve Joest ende syn erven ofte sake en. actie van luyden hebbende, gebruykers van enyge vander twee neuwe hoeven onder die prochey van Velph ende by den graspeel gelegen t'saemen ofte verscheyden, sullen voortaen int weyden vanden beesten ende anderssyns den graspeel ende gemeynte des slants van Uden moegen gebruyken en. genyeten, gelyk als off dieselve twee neuwe hoeven onder voors. lants van Uden ende inder prochye van Selant gelegen waren, sonder enyghe opspreke ofte becronen der voors. naebeuren offte hare naecomeren. All dwelck die

(1) Aan de bouwing dezer twee huizen is waarschijnlijk de opkomst van het gehucht Duifhuis onder Reek toe te schrijven. De uitgestrektheid der inculte gronden aldaar en de nabijheid van den graspeel hebben ongetwijfeld den drossaard bewogen eene proeve van ontginning te nemen. Tot in het midden der zeventiende eeuw bleef Reek onder de parochie van Velp behooren. Van Hoogstraten.

voors. naebeuren alleenlyk soe verre gheconsenteert ende overgegeven hebben, alst hen luyden aentreffen mag ende nyet vorder, ende behoudens dat onsen gnadigsten hern als een landtvorst int tgeen voors. alsoe synen willen ende consent doeghen en. anders niet, ende al sonder ergelyst. In orcunde des briefs zoo hebben wy schepen voors. onse segell ons ghemeyns schependoms van Uden hyer aenghehangen. Ghegeven int jaer ons Hern duysent vyfhondert drye ende dertyg, den tweden dagh inde maent Meye.

ROMBOUT CUYPERS COBUSS.,
Secretarus tot Uden.

N° 77.*b* 8 November 1535.

Johan van Kleef, als vader en voogd van Willem van Kleef, heer van Ravestein, bekrachtigt de voorgaande toestemming.

(Gebrekkige copie, in het dorpsarchief van Zeeland.)

Van Godts gnaden wy JOHAN, hertoch to Cleve, Guylich und Berge, grave to der Marcke und Ravensbergh, als vader und voirmunder vande hochgeboren fursten unsern fruntliche lieve soene hertoch Willem, hern van Ravenstein, doen kont: alsoe die gemeyne naebeuren vanden vier waken des lants van Uden op unser belieften geconsenteerd und verwillight habe unseren drosten van Ravenstein, raet und lieven getrouweren Joest die Grueteren und synen erven off die van oerer wegen dat gebruyk habe van twee nyen hoeven durch denzelven unsern dross angefangen, begraven und betimert onder der parrocheeren van Velpe by de graspeel gelegen t'samen off verschey-

dent, dat dieselven des graspeels und gemeenten des lants van Uden mit weyden oerer beesten und anders sullen moegen gebruyken und genyeten, gelyk off dieselve hoeven under den voors. lants van Uden und onder parocheeren und op Selánt gelegen waere, nader inhalt eyns schepenbrieffs, dair dese unse brieff mit eynen fransin doirsteken is: demna bekennen wy in de qualiteyd vurs., dat wy datselve so voer uns und unsern soen obgemelt betreffen moge, gelykermaten bestedigt, verwilligt und toegelaeten hebben, bestedigen, verwilligen und toelaten vermits dese unsern brive, alsoe dat hy, syne erven of gebruykers voors. der selver gemeenten mit weyden oerer beesten und anders genyeten sullen moegen, gelick und in aller materi aen, solx vander gemeente obgenant inhalt des schepenbriefs vurs. verwilligt und toegelaeten worden is, sonder argelist. In oirkunt unsers uythangend siegels und gewoenlicken handteeken hier under gesteld, im jair unsers Hern duysent vyfhundert vyf und dertig, den achten dag der maent November.

JOHAN.

N° 78.a 23 Mei 1542.

Geregtelijke verklaring wegens een' chijns uit den Geerakker onder het gehucht Heze te Vechel, ten behoeve der kapel van Zeeland.

(Copie, ten archieve der pastorij van Zeeland.)

Allen den gheenen, die dese onse openen brieven van certificatien sullen zien oft hoiren lesen, saluyt. Wy schepenen en. raedt der stadt van s' Hertoigenbossche doen condt, certificerende voir de gerechte waerheyt, dat opten

dagh van huyden date van desen voir ons gecompareert syn geweest inne propre persoonen Cornelis Adriaensz. Brouwer, oudt omtrent vyf en. vyftich iaeren; Dirck, zoone Daniels Arntsz., oudt omtrent vyftich iaeren; Mathys, zoon wylen Geraert Mathysz., oudt omtrent t'sestich iairen, en. Andries Gerritsz. vanden Berck, oudt omtrent zesse en. t'seventich iaeren, taelmannen (1), allen innegeseten des dorps van Vegel, gedaight wezende byden vorster van Vechel, vuyt crachte van sekere compulsorie brieven derselve stadt, inden name en. van wegen Arndts Heym, als provisuers vander capellen van sint Iacob en. Cornelis, gestaen inde prochie van Uden, ter plaetsen genuempt op Zeelant, geexamineert wesende elck besundere op zekere interrogatorie ons schepenen voors. van wegen desselfs Arndts inden name als voore overgegeven in geschrifte, hebben op huere eeden hun [?] byden stadthoudere vanden schouthet deser stadt gerichtelyck, so zy vercleerden, gestaeft, getuyght, geaffirmeert ende gedeponeert inder manieren nae vercleert, te wetene: de voors. Cornelis, dat hy deponent goede kennisse heeft gehadt veele iaeren voirleden vander voirs. capellen en. alnoch gewent is, en. tot verscheyden tyden, ten versuecke wylen heer Goossens Heym, als pastoer vander zelver capellen binnen twintich iaeren lestleden aldaer tot Vechel ten huyse Dircx zoone Daniels Arnts, ter plaetsen geheyten by sint Ioost, daer by en. aen heeft geweest, aldaer de voirs. wylen heer Goossen inden name vander voors. capellen heeft gehaven en. ontfangen gehadt eenen chyns van zeven ponden payment vanden voirs. Dirck, als bruyckere van eenen acker lants, genoempt den Geeracker, omtrent zeven loepensaets landts begrypende, gelegen inde prochie van Vechel, ter plaet-

(1) *Taelman*, patronus; Kil.

sen genuempt inde Heze. Dirck voorn, dat hy deponent goede kennisse heeft vander voors. capellen en. langen tyt gehadt heeft, en. dat syn voorvaders, als proprietarissen en. bruyckeren van eenen acker, gelegen aldaer tot Vechel inde Heze, genoempt den Geeracker, den pastoren ten tyde vander voors. capellen eenen chyns van seven ponden payement voor, en hy deponent, als possesseur en. bruyckere vanden zelven acker landts, dair nae wylen heeren Goossen Heym, inden name der selver capellen, den voors. chyns van zeven ponden altyt betaelt hebben gehadt, en. dat hy deponent den zelven acker Walravene van Erpe Walravensz. vercoft en. voor schepenen dezer stadt gevest heeft metten last vanden voors. chyns van zeven ponden der zelver capellen iaerlycx daer vuyt te gelden, des nae syns deponents besten onthoude vier ofte vyf iairen geleden is. Den voirs. Mathys, dat hy deponent goede kennisse heeft vanden voors. capellen en. van zynen iongen iaeren aen gehadt heeft, en. dat hy deponent, ten versuecke wylen heer Gerarts van Lueken, inden name derzelver capellen en. door bevele zyns deponents vadere, de voors. heer Gerart van hueren bloede was, over viertich en. vyf ende viertich iairen, en. dair nae tot verscheyden tyden en. iairen wylen Daniel Arndtsz. heeft gehaelt gehadt ten huyse des voirs. deponents vadere, omme dat hy den voors. heeren Gerarde den voors. chyns van seven ponden payment zoude betalen, en. dat alsdan den voors. heer Gerardt altyt hem deponent heeft gegeven gehadt eenen penninck, en. dat hy deponent daer nae, ten versuecke wylen heer Goossens Heym, als regeerder derzelver capellen, ter cause vanden voors. chyns van seven ponden, Dirck, zoene wylen Daniele voirs., heeft gemaent gehadt en. weten manen; mer en heeft hy depo-

nent egheen kennisse vanden onderpanden desselfs. Ende Andries voors., dat hy van zynen iongen iaeren aen vander capellen voors. goede kennisse heeft gehadt, en. vanden bedienderen desselfs, te weten: wylen heeren Gerarde van Lueken voor, en. wylen heer Goossen Heym nae, en. dat hy deponent nae doode wylen Ermgarts, synre moedere, sustere wylen Daniel Arntss., des omtrent vyf ende vyftich iaeren geleden magh wesen, tegen denselven Daniele en. hueren anderen mede erfgenamen, de gueden vanden alderen desselfs Daniels en. Ermgarts gedeylt heeft gehadt, en. dat onder d'ander den voors. Daniele eenen acker, genoempt den Geeracker, omtrent zeven loepensaet landts begrypende, aldair tot Vechel gelegen inde Heze, te deel gevallen was, met den last van seven ponden payment, die de voors. Daniel iaerlicks dair vuyt schuldigh was te gelden der voors. capellen; vuyt dien die voors. erfgenamen vercleerden denzelven acker principael onderpandt vanden voors. chyns te wesene; en. dat hy deponent dair nae tot verscheyden tyden den voors. wylen Daniel, dat hy den voors. heeren Gerarden en. Dirck, zoone desselfs Daniels, dat hy den voors. heeren Goossen denzelven chyns inden name der voors. capellen altyt betaelt hadden, heeft hooren bekennen. Ende Wouter van Teurnhout, dienaer vander gruender roeden deser stadt, oudt omtrent sesse ende vyftich iairen, insgelycx inne persoone comparerende, heeft op zynen eedt, by hem int aenveerden van zyne officie gedaen, geaffirmeert, dat hy ter instantie Arndts Heym voorn., inden name als boven, den voors. Walraven behoorlyck wete gedaen heeft, hoe dat die zelve Arndt van meyninge ware, zekere conden tegen hem te leydene, omme die getuygen te connen zien en. hooren zweeren, wetende oft hy quame oft niet, de

voors. Arnt evenwael de zelve certificatie leyden soude. Ende want godtlycken en. behoorlycken is, der waerheyt ghetuychenisse te gevene, besundere alsmen daertoe wettelycken wordt versocht, soo hebben wy schepenen ende raedt voors. den zegele ad legata der voors. stadt hyer beneden aen desen brief gehangen. Gegeven den xxiij^{en} dagh der maent van Meye anno xv^{c} twee ende viertich. *Onder stont:* GROETAERT. *En, was hier onder aen hangende eenen segele van groenen wassche aen dobbelen perkementen startte.*

Dat dese copia, gecollationeert synde metten originalen, is bevonden metten selven te accorderen, attestere ick onderschrevene, als last hebbende in absentie vanden landtschryver s'lants van Ravensteyn. Actum Zelant 11° Iuny anno 1666.

PETER ROELOFFS VAN KYLSDONCK,
richterboode,
in apsensy vanden lantschryver.

N° 86.a , 1 Mei 1565.

Gecommitteerden uit het kwartier van Maasland en het graafschap Megen, den Groenendijk met vele gaten doorstoken ziende, maken een accoord om dien behoorlijk te herstellen.

(CHRISTYN, *Costumen van Brabandt,* dl. II, blz. 1013.)

Op huyden den eersten May anno XV°LXV, des Dijnstdaeghs, sijn gecompareert inden dorpe van Haren by Megem heer Gerart van Vladeracken, heer tot Geffen, jonckheer Gijsbrecht Heym, Gerardt Pels ende Goossen Pijnap-

pel, raetsheeren der stadt van s'Hertoghenbosch, met Willem van Achelen, schouteth des quartiers van Maeslant, Henricken Delissen ende Willemen Peterssen de Haen, inne den naeme ende van weghen der stadt ende des quartiers van Maeslandt voorsz. ter eenre, ende Michiel van Eyck, drossart, ende Henrick de Laet, schouteth des heere ende grave van Megem, inden naeme desselve heere ende grave van Megem, ter andere sijden, ende hebben dieselve comparanten hen ghetransporteert op sekere Zeegedijck, ghenoemt den Groenendijck, denselven overgaende ende oversiende, hebben daer inne ende op ten selven dijck verscheyde soo duer-gheloopen, gheschuerde ende t'anderen tijden door-ghesteken gateren seer onghereparéert ende onghemaeckt sijn bevonden, ende hebben alsoo gheconcipieert sekere puncten ende conditien aengaende die reparatie ende het onderhouden vanden selven dijck, inne manieren hier nae volghende:

Inden eersten, datmen den selven dijck vanden begin totten eynden toe-leggen, toe-maken ende opmaken sal, te wetene het leghe nae den hoghe ende het smal naeder breyde, sonder nochtans eenige eerde vanden selven dijck te mogen nemen oft af-steecken, ende dat ten kosten vanden ghemeenen gheërfden beneden den voorsz. dijck totter voorsz. stadt gheleghen, ende dat na rate ende advenant van heure landen. Ende omme die penninghen ende het gelt te vinden, waer mede men den selven dijck op maecken sal, is gheordonneert datmen op elcken mergen landts, onder den voorsz. dijck resorterende, setten sal 2 st. eens, daertoe men alle die gheërfden, soo haest moghelijck sal zijn, sal inthimeren, ende met welcke penninghen vande twee stuyvers op ten merghen gheset, men de arbeyders ende andere inden selven dijck besoignerende

ende arbeydende sal contenteren ende te vreden stellen. Is meer gheconditioneert, dat na dien den voorsz. dijck als voore ghemaeckt ende gherepareert sal zijn, datmen alsdan ende binnen middelen tijden breeder sal communiceren hoe ende in wat manieren men den voorsz. dijck in toe-komende tijden sal onderhouden, ghelijck die voorsz. comparanten, elck in't sijne, daer toe volkomelijck gemechticht, soo sy seyden, alle't selve opentlijcken hebben bekent ende malkanderen in goeder trouwen hebben ghelooft, ende dit nochtans al sonder prejudicie ende achterdeel vande privilegien, statuten ende ordonnantien, die de voorsz. stadt oft haere meyerye ende die voorsz. heere ende grave van Meghem desen aengaende eenichsins moghen hebben, daer af sy comparanten, elck in sijnen respect, expresselijck protesteerden. Actum ut supra. *Onderteeckent aldus:* VLADERAECKEN, G. HEYM, MICHAEL VAN EYCK, HANRICK DE LAET, GERARDT PELS, GOOSSEN PYNAPPEL, WILLEM HANEN, WILLEM VAN ACHELEN, HANRICK GIELIS.

—

N° 88.a 21 Mei 1566.

Van wege den graaf van Megen wordt van de gecommitteerden des kwartiers van Maasland en 's Hertogenbosch eene bijeenkomst verlangd, ten einde de belangen van den Groenendijk te bespreken.

(Christyn, *Costumen van Brabandt*, dl. II, blz. 1013.)

Propositie by mijnen gen. heere den grave tot Meghem etc., de ghedeputeerde der geërfde tot s'Hartogenbosch woonende ende andere dorpen onder Maeslandt ende Meghem sorterende, den 21 *Mey anno* 1566 *tot Meghem ghedaen.*

Dat durch het duer steken des Groenendycx by die Ravensteynse tot diversche stonden gedaen, soo wel sylieden, als sijner Gen. onderdanen seer beschadicht worden; welcken dijck sijne Gen. op sijns selfs kosten henluyden to ghevallene te verdedinghen ghemeynt is, verhopende, overmits sijn goet recht, inder saecken te triumpheren ende winnen; dan wanneer die al schoon ghewonnen waren, daer op noch veel onkosten willen loopen, om den dijck te repareren, tot waecken ende wachten, overmidts men beducht, dat eenighe moetwillighe by heur selfs den selven by nacht, ontijden und anders even-wel mochten door-steecken, hadde daer omme sijne Gen. van hunluyden begheert alhier te willen komen tot dien eynde, om te weten, inghevalle sijne Gen. alsvoor te triumpheren quaeme, wat behulp sy hem tot sulcken onkosten souden willen doen.

Ander-deels oft villicht die furst tot Cleve sich niet met sijne Gen. der voorsz. questie halve in rechte soll

willen ergeven, 't welck S. Gen. nochtans van sijne F. Gen. sich niet en versiet, dat S. Genade van hen begheert te weten oft sy sich niet met S. Gen. sullen willen vueghen, om een supplicatie aen mijn Gen. Vrouwe die hartoghinne te Parme etc. in stadt Co. Majesteyt te presenteren, om sulcken ghewelt afghedaen te worden ende tot dien eynde eenen ghedeputeerden tot Brussel schicken, wel verstaende nochtans dat S. Gen. allen daer aen-klevende kosten sal doen.

Ende heeft S. Gen. oock hunluyden aengesacht, dat soo verre sy niet gemeynt hier inne eenich behulp te doene, dat alsdan sijne Gen. sal sien metten furst tot Cleve te verdraghen oft anders te doene, als hy tot sijner und sijne onderdaenen minsten schade sal bevinden te behooren; doch dat sijne Gen. het liever anders saghe, om met hunluyden in goeder nabuerschap te leven, 't welck zijn Gen. hunluyden wel hadde willen voor halden.

N° 88.*b* Omtrent 1567.

Sonnius, bisschop van 's Hertogenbosch, schrijft aan Viglius van Zuichem over tegenkantingen, welke hij bij het aanvaarden zijner bediening in het land van Ravestein ontmoet.

(P. F. X. DE RAM, *Francisci Sonnii ad Viglium Zuichemum epistolae*, pag. 116.)

Clarissime Domine Praeses. — Bullae episcopatus nostri Buscoducensis et mandatum regium sub litteris patentibus per cancellarium Brabantiae super iisdem expeditis (quibus per Suam Majestatem mandatur omnibus comprehensis in bulla nostra finium, ut recipiant Franciscum

Sonnium, episcopum Buscoducensem pro suo vero episcopo, etc.) fuerunt ante biennium debite insinuatae Drossardo et clero aliisque ministris justitiae dominii de Ravesteyn. Verum illi responderunt se velle parere mandato regio et bullis apostolicis, ubi hoc ipsum eis per litteras ducis Cliviae domini sui ordinatum foret, alias non. Et in hac sua recusatione hucusque persistunt. Quapropter super eo litterae scribi ac dirigi debent ad ducem Cliviae tamquam dominum de Ravesteyn, ut ille officiatis et clero dicti sui dominii imperet, quatenus obediant bullis apostolicis et regiis; et ut dicit dominus audientiarius d'Overloepe, debent hujusmodi litterae confici ac scribi per dominum secretarium Scharenberge, quod ut illi ordines etiam atque etiam rogo; caeteras litteras ipse d'Overloepe parat.

FRANCISCUS SONNIUS.

N° 97.a 27 December 1597.

Pachtconditien der Keukentiende te Uden (1).

(Notariele copie, ten archieve van het Kruisheerenklooster te Uden.)

Onder conditien ende voorwaerden naerbeschreven heeft Jan, soone wylen Everaerts Janssen van Ravensteyn, inwoonende borger deser stadt s' Hertogenbosch, verpacht, inne maniere van gerechte verpachtinge, Jacoben Adriaenssen, alias Brod, woonende tot Uden inden lande van Ravensteyn, seeckere syne thiende, hem Jannen Everaerts toebehoorende, gelegen inne der parochie van Uden voors. op Dickele, genoempt de Keuckenthiende, soo well de groote als de kleyne thiende, met den chins daertoe be-

(1) Zie over de Keukentiende blz. 12, 437, 551 en 578.

hoorende, eenen tydt ende termyne van sess jaeren, behoudelick met drye jaeren te mogen scheyden, soo wien van beyder parthien sulx gelieven sall; dies soo wien van beyden parthyen sulx gelieven sall, sall gehouden syn t'selve goet tydts een half jaer te vooren op te seggen, te weten vóór Kermisse; welcke thiende ende chyns voor gementioneert de voornoemde pachtere aenveerden sall xv^{c} acht en negentich; voor welcke thiende ende chyns de voorn. pachtere gehouden ende verbonden sall syn, aen handen des voors. verpachters binnen deser stadt vry te leveren jaerlix geduerende deselve pachtinge, voor t'eerste jaer synder pachtinge, te weten van den oogst toecomende des jaers acht en negentich te Lichtmisse eerstcomende, sonder langer oft vorder dilay oft uytstell, de quantiteyt van dry mudden roggen goets cuys leverbaers corens oft vyfthien gulden goets ganckbaers gelt voor iegelick der voors. drie mudden, so hem pachtere sulcks gelieven sall, ende bovendien alnoch de somme van vyf en tachentich gulden goets ganckbaers gelts, tot'twintich stuyvers den gulden gerekent, insgelyx te Lichtmisse toecomende ende als voor te leveren. Item sall de voornoemde pachtere gehouden en verbonden wesen te Lichtmisse toecomende over een jaer a^{o} 1599 aen handen des voorn. verpachters oft actie van hem hebbende te betalen ende als voor vry leveren de somme van vyf en vyftigh Carolus gulden, tot xx st. den gulden als voor gerekent, ende te Kersmisse daernae volgende, sonder voorder uytstell, de quantiteyt van sess mudden roggen goets leverbaers geëffs corens, ende alle Bossche kermisse geduerende deselve pachtinge een vett lam met eenen goeden volwassen hase, ende alsoo voorts van jaer tot jaer geduerende deselve pachtinge, gelyck lest voorschreven is, te weten: jaerlix

vyff en. vyfftigh gulden te Lichtmisse ende sess mudden rogge te Kersmisse daerna volgende, sonder dat de voornoemde pachtere eenigh ongebruyck oft heircrachte van oorloghsvolck ofte hagelslach, nooh eenige andere exceptien ter werelt, hoedanich deselve geduerende dese pachtinge souden mogen vallen ofte geallegirt worden, by sall mogen brengen, maer de voorn. somme van vyf en vyftigh gulden ende quantiteyt van rogge ten precysen termynen als voor respective te leveren, gelyck de voors. Jacob Adriaenssen ende de voorn. Jan Everaertssen alles geens voorschreven is, opentlick mits desen bekenden ende inne goeder trouwen, op verbant van henne respective persoenen ende allen hennen goederen, hebbende ende vercrygende, malckandere reciproce d'een tot behoeff des anders hebben geloft ende geloven mits desen, t'selve metter daet dat te effectueeren ende te vollbrengen, alles sonder argh ofte liste. Actum s'Hertogenbossche, opden 27 dagh Decembris a° 1597, in presentie Wouteren Sanders van Horssen ende Aerts Peterssen van Hees, poorteren ende ingesetenen deser stadt s'Hertogenbosch, als getuygen.

Ende was onderteeckent met dusdanige handt † merck, waerby stondt: Dit eest merck van voorn. pachtere. WOUTER SANDERS VAN HORSSEN, AERT PETERSE VAN HEES, als getuygen.

Collata concordat cum suo originali, gedateert ende onderteeckent als voor. Quod attestor

J. VAN ROTTERDAM,
Notarius publicus.

— 1686.

UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY
BERKELEY

Return to desk from which borrowed.
This book is DUE on the last date stamped below.

17Mar'52KU

24Mar52LU

FEB 7 1955
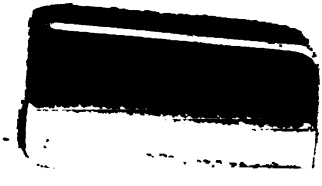
LD 21–95m–11,'50(2877s16)476